

C

c Tèrça letra de l'alfabet (ce). Si pronóncia [s] davant un **e** (**auceu**) ò un **i** (**cima**), [k] dins lu autres cas. Per aver la prononciacion [s], s'escriu **ç** (**Niça, laç**). Combinat mé h, dona [tj] (**charrar, lach**).

C Simbòle dau carbòni.

C (mús.) Nòta **do** dins lu país anglo-saxons e germanics.

Ca Simbòle dau calci.

ca n.f. (piemontés) Maion.

ça adv. *En ça*: D'aquesto costat, per aquí. ◇ *Ça e là*: D'aquí d'aià, un pauc dapertot.

cab n.m. Cabriole que lo sieu menaire ocupava un sèti sobrelevat darrier lu passatgiers.

cabala n.f. 1. Interpretacion judiva esoterica e simbolica dau tèxto biblic, que lo sieu libre classic es lo *Zohar*, ò *Libre de l'Esplendor*. Sciènça oculta que tende à la comunicacion embé lo sobrenatural. 3. Ensèm d'accions secreti, d'intrigas còntra quauqu'un, quauqua ren.: Sin.: conjuracion, intriga, entenduda, trama, malordit, traïc. 4. Grope dei participants à una cabala.

cabalaire, airtz n. Aqueu ò aquela que cabalisa. Sin.: **fomentejaire, intrigaire, conjurator**.

cabalar vi. Cabalisar.

cabalatge n.m. Accion de cabalisar.

cabalejar vi. Cabalisar.

cabalisar (-izar) vi. Intrigar. Var.: **cabalar, cabalejar**. Sin.: **fomentejar, tramar, intrigar**.

cabalista n. Especialista de la cabala (1).

cabalistic, a adj. 1. Relatiu à la cabala (1). 2. Magic, misteriós: *Un signe cabalistic*.

cabalística n.f. Art de la cabala. Var.: **cabalística**.

caban n.m. 1. Manteu cort, m'un capuchon ò sensa, de gròp drap impermeabilisat, d'usatge dins la marina. 2. Vèsta lònca de teissut espés. Var.: **gaban**.

cabana n.f. 1. Pichina construccion rudimentària facha de materiaus grossiers. 2. Sosta destinada ai bèstias.

cabanament n.m. (mar.) Brusca plonjada de l'arrier d'una nau au moment de la sieu varacion.

cabanh n.m. Cavanhòu, goarba, gorbin.

cabanha n.f. Cavanhòu (Luceram).

cabanar vt. (mar.) Metre una nau mé la quilha en l'ària. ◆ vi. Chapvirar.

cabanon n.m. 1. Pichina cabana. 2. Pichina maion de campanha, en Provença. 3. Pichina barraca de plaja. 4. Cellula dont s'embarràvon lu malades mentals agitats ò perilhós.

cabardin, a adj. e n. Kabardin.

cabaret n.m. 1. (vièlh) Beguda, tavèrna. 2. Establiment d'espectacle dont si pòu beure, manjar, balar. 3. (vièlh) Cofret que contèn un servici de liquors.

cabaretàs n.m. Cabaret grand ò marrit.

cabaretejaire, airtz n. Persona que frequenta totplen lu cabarets. Sin.: **cepon de cabaret**.

cabaretejar vi. 1. Tenir un cabaret. 2. Trevar un cabaret.

cabaretier, a n. Persona que tèn un cabaret.

cabareton n.m. Pichin cabaret.

cabàs n.m. Sac en teissut ò en aufa que sièrve per transportar li cròmphas. Sin.: **coffin, cavanhòu**.

cabassa n.f. Panier ò goarba de vendemiaire.

cabasset n.m. Casque de metal dei bòrds plats (s. XVⁿ fins au s. XVIIⁿ). Var.: **cabasson**. Sin.: **morion**.

cabasson n.m. Cabasset.

cabassuda n.f. Composacea coma lo blavet. Sin.: caucatrapa, caucatrepa, caucatripa, centaurea.

cabdet, a adj. e n. [ka'det(a)] Mendre: *L'enfant mendre*. ◇ Cagancho (enfant mai jove de la familha). ◆ n.m. (anc.) Jove gentilòme destinat à la carriera militària. 2. Escolan officier, espec. en Anglatèrra.

cabeça n.f. (fam.) Tèsta.

cabecon n.m. Fromai de cabra d'en Peitau. Var.: **carecon**.

cabeda n.f. Peis d'aiga doça de l'esquina bruna e dau ventre argentat (long. entre 30 e 50 cm, Família dei ciprinidats).

cabèire n.m. Peis comun en Mediterranea, de la carn preada (long. pauc ò pron 50 cm).

cabença n.f. Chabença.

cabestrant n.m. Argue, argui.

cabèstre n.m. Pèça d'arnesc que si plaça sus la tèsta dei saumas per li menar ò li estacar. Sin.: **cauçana, capçana**.

cabic n.m. (mòt breton) Vèsta m'un capuchon de drap de lana impermeable.

cabil(e), a adj. e n. De Cabilia. Var.: **kabil(e)**. Sin.: **tamazigh**. ◆ n.m. Lengua parlada en Cabilia. Var.: **cabilenc**.

cabilenc, a n.m. Cabile.

cabina n.f. 1. Pichina cambra dins una nau. Sin.: **tilha**. 2. Caforcho isolat, pichina construccion per un usatge determinat. ◇ *Cabina telefonica*: Cabina publica que permete de telefonar. – *Cabina de banh*: Cabina dont li banhaïres si remúdon. – *Cabina de projeccion*: Cabina dont son plaçats lu aparells de projeccion dins un cínema. 3. Abitacle d'un ascensor. 4. Espaci adobat per la persona que mena un camion, un engenh de trabalh publics, una motritz de camin de fèrre, etc. ò per l'equipatge d'una aeronau. Var.: **gabina**.

cabinet n.m. 1. Pichina pèça que sièrve de dependença ò de complement à una pèça principal: *Cabinet de trabalh*. 2. Local per l'exercici d'una profession liberala: *Cabinet de mètge, d'avocat*. 3. Ensèm dei membres d'un govèrn, dei collaborators d'un ministre ò d'un comissari de la República. 4. Despartament especialisat d'un museu, d'una biblioteca. 5. (finda au pl.) Comun, latrinas. Sin.: **tinetas, comun, pissador** (pop.), **cagador** (pop.). 6. Mòble, cofret per metre d'objèctes preciós. Var.: **gabinet**.

cabiròla n.f. Autre nom de la cabriòla.

cabiscolat n.m. Foncion dau cabiscòl. Var.: **capiscolat**.

cabiscòu n.m. 1. Mèstre de còro d'una catedrala. 2. President d'una escòla felibrenca. Var.: **capiscòu**.

cablaire, airtiz n. Especialista dau cablatge.

cablar vt. 1. Toàrcer (de coardas) per formar un cable. 2. Estacar (de materiaus) à una coarda per lu issar. 3. Equipar (un territòri) d'una ret de videocomunicacions per cables. 4. Transmetre au mejan dau cable. Var.: **cablografiar**. 5. Establir li conexions de (un aparelh electric ò electronic).

cablaria n.f. Fabricacion e comèrci dei cables.

cablat, ada adj. Fach mé de cables: *Un ret cablada*.

cablatge n.m. 1. Accion de cablar. 2. Ensèm dei conexions d'un dispositiu electric.

cable n.m. 1. Gròs cordatge de fibras textili ò sintetiqui ò de fieus metallics. 2. Fais de fieus conductors isolats qu'assegüron lo transpòrt e la distribucion de l'energia electrica ò dei telecomunicacions. ◇ *Television per cables*: Teledistribucion. ◇ *Installacion cablada*, per la television, etc.: *Aver lo cable*. ◇ Canals de television cablada: *Que li a esto sera sus lo cable?* 3. Messatge mandat per cable. Sin.: **cap, cau**.

cablista n. Agent que manòbra lu cables dins lo desplaçament deis aparelhs, à la television.

cablodistribucion n.f. Teledistribucion.

cablodistributor n.m. Societat que difusa de programas de distribucion per cables.

cablografiar vt. Transmetre per cable. Var.: **cablar**.

cablograma n.m. (anc.) Telegrama transmés per cable.

cablòt n.m. Cable fin.

cabò n.m. Cap, promontòri costier.

cabòça n.f. Fruch dau cacaoier.

caboçar vt. (*cabòci*) Desformar, bunhar, en badòlas coma en cròs. Sin.: macar, enclotar.

cabòcha n.f. 1. (fam.) Tèsta. Sin.: **clòsca**. 2. Claveu de la tèsta redona e plata, emplegat en particular en cordonaria. 3. Tèsta d'un fais de fuèlhas de tabac.

cabolhat n.m. Cabòt (peis).

cabolhon n.m. (bot.) Grèlh segondari que si desvelòpa sus lo costat dau bulbe d'uni plantas.

cabòs n.m. Cabòt (peis).

cabòt n.m. Peis de la tèsta gròssa e de la boca larga, de 10 à 30 cm de lòng, qu'una espècia viu dins li aigas correnti, una altra sus li coastas rocalhoï (Familha dei cotidats). Var.: **cabòta, cabòs**. Sin.: **areston, tèsta** d'ae, **cabolhat, bòfa**.

cabòt n.m. Marrit actor, que si vòu totjorn metre en evidença. Sin.: **morre fardat**.

cabòta n.f. Cabòt (peis).

cabotaire n.m. Nau que practica lo cabotatge. Var.: **cabotier**. Sin.: **capejaire**.

cabotar vi. (*cabòti*) Faire de cabotatge; navegar à una corta distança dei coastas. Sin.: **barquejar, capejaire**.

cabotatge n.m. Navigacion comerciala au lòng dei coastas, especialament entre lu poarts d'un meme país.

cabotier n.m. Cabotaire.

cabra n.f. 1. Pichin romiaire dei còrnas arcadi en arrier, de nombroï raças sauvatgi e domestiqui (òrdre dei ongulats, sota-òrdre dei artiodactiles). ◇ *Faire venir cabra*: Faire perdre la paciença (à). Sin.: **Faire venir babeu**. 2. *Cabra cèrvia*: Romiaire sauvatge dei forèsts d'Euròpa e d'Àsia (Familha dei cervides). Sin.: **cabròu**. 3. Marrit jugaire, dins un espòrt (per ex. au balon). 4. Supoart per segar de boasc. 5. Aparelh rustic de levatge.

◆ n.m. Fromai de cabra.

cabrada n.f. Accion de cabrar.

cabrada n.f. 1. Portada d'una cabra. Var.: **cabridada**. 2. Estròp de cabras.

cabraira n.f. 1. Tropeu de cabras. 2. pastressa dei cabras.

cabrar vt. Faire dreïçar (una bèstia, en particular un cavau) sus lu membres posteriors. – *Cabrar un avion*: Auçar la sieu partida avant per que pilhe d'altituda. ◇ (fig.) Menar (quauqu'un) à una actituda d'oposicion. ◆ **si cabrar** v.pr. 1. Si dreïçar sus lu membres posteriors, en particular en parlant d'un cavau. 2. (fig.) S'opauar mé vigor ò violença. Var.: **s'encabrar, s'acabrar**.

cabraria n.f. Luèc dont son elevadi de cabras.

cabrassa n.f. Marrida ò gròssa cabra.

cabrecon n.m. Fromai de cabra. Var.: **cabecon**.

cabrenc, a adj. Relatiu ai cabras. Var.: **cabrin, caprin**.

cabret n.m. Cabrit. Var.: **cabròt**.

cabreta n.f. 1. Pichina cabra. 2. Colamua.

cabreta n.f. Auceu vesin de la becassa, ma plus pichin (pas mai de 30 cm de lòng).

cabretaire, airtiz n. Persona que juèga de la cabreta.

cabrian n.m. Cabridan.

cabrida n.f. Cabrit femèla.

cabridada n.f. Portada d'una cabra. Var.: **cabrada**.

cabridan n.m. Mena de vèspa gròssa, de que la ponhedura es foarça dolorosa e perilhosa. Sin.: **alabron, tavan ros, tavardon**. Var.: **cabrian**.

cabridar vi. Donar lo jorn à de cabras.

cabrier, a n. Pastre d'un tropeu de cabras.

cabrilhon n.m. 1. Caduna dei lòngui pèças de la charpenta dins lo sens de la penda de la teulada. ◇ Lònga pèça de boasc de la charpenta. 2. (B.-A.) Motiu decoratiu en forma de V. ◇ (arald.) Pèça onorabla en forma de V. formada per la combinason parciala de la benda e de la barra, que si rescoànton m'un angle agut pròche dau bòrd sobran de l'escut.

cabrilhonar vt. Provedir d'un cabrilhon (fustaria).

cabrin, a adj. Relatiu ai cabras. Var.: **cabrenc, caprin**.

cabriòla n.f. 1. Mièg-torn efectuat en sautant leugierament, bond agile. Sin.: **cambareleta**. ◇ (coregr.) Grand pas sautat qu'avesina li cambas dins l'espaci. 2. (equit.) Figura d'auta escòla executada per un cavau que si cabra pi caucea denant que lu sieus membres de davant retròvon lo soal.

cabriolaire, airtiz n. Persona que fa de cabriòlas. Sin.: **cambarelejaire, airtiz**.

cabriolar vi. (*cabriòli*) Faire de cabriòlas. Sin.: **cambarelejar**.

cabriolet n.m. 1. Automobila decapotabla. 2. (anc.) Veitura ipomobila leugiera mé doi ròdas, generalament provista d'una capòta. 3. Cadiera ò cadieràs leugierament concau.

cabrit, ida n. Pichin de la cabra. Var.: **cabret**.

cabròla n.f. Femèla dau cabròu.

cabron, a n. Pichin de la cabròla.

cabròt n.m. Cabrit.

cabrotejar v.i. Parlar ò cantar m'una votz tremolanta.

cabròu n.m. Mamifèr romiaire sauvatge d'Euròpa e d'Àsia, m'ai banas corti, que viu en pareus dins li seuvas; jonhe 70cm d'autor ai espatlas. La sieu femèla es la cabròla. Sin.: **cabra cèrvia**.

cabrum n.m. Raça dei cabras.

cabús adj. e n.m. Si di d'un caulet pomat dei fuèlhas lissi. Var.: **capús**.

cabussada n.f. Accion de tombar tèsta promiera dins l'aiga, dins lo vuèi.

cabussada n.f. Marcotatge.

cabussaire n.m. Auceu palmipède que pesca dins lu estanhs de peis e d'insèctes (Família dei podicipedidats). Var.: **cabusson**.

cabussaire, airtiz n. Plonjaire, escafandrier. Var.: **cabussier**.

cabussament n.m. Marcotatge.

cabussar vt. (vitic.) Marcotar. ♦ vi. Tombar à tèsta promiera, tombar dins un precipici.

cabussatge n.m. (agric.) Accion de cabussar la vinha. Var.: **cabussada, cabussament**. Sin.: **marcotatge**.

cabussier, a adj. Plonjaire. Var.: **cabussaire**.

caça n.f. 1. Accion de caçar, de gaidar, de capturar ò de tuar de bèstias: *Caçar la lèbre*. 2. Espaci de terren reservat per la caça. 3. Accion de cercar quauqua ren ò quauqu'un per s'en faire mèstre: *Caça à l'òme, donar la caça à un raubaire*. ♦ En ciclisme, etc., temptativa d'agantar un adversari qu'a pilhat d'avança: *Menar la caça*. 4. *Aviacion de caça ò caça*: Còrs de l'armada equipada d'avions leugiers e rapides, dichs *avions de caça* capables de destrúger lu avions enemics en vòl. – *Caça aerenca*: Caça menada per aquelu avions. 5. *Caça d'aiga*: Mecanisme que permete l'evacuacion de la tineta d'un comun, d'una canalizacion, etc. 6. Inclinason vèrs l'arrier dei pivòts dei ròdas directritz d'una veitura ò d'una bicicleta. 7. (estamp.) Encombrament lateral d'un caractèr tipografic. 8. Aisina per servir la sopa. ♦ Aisina dau defici per rabalhar la morcha.

caça n.f. Mena de culhier. Var.: **cassa**. Sin.: **culhiera**.

caçaclaveu n.m. Ponchon de la tèsta plata per enfonsar lu claveus.

caçacosins n.m. inv. Vin marrit.

caçada n.f. Cassada.

caçador n.m. Autís emplegat per enfonsar lu ciucles dei botas, per refolar, etc. Sin.: **repossador**.

caçafam n.m. Si di d'un produch d'usança en dietetica qu'a per estigança de demenir la fam. Sin.: **caçatalent**.

caçagopilha n.m. Autís d'acier per faire sortir una gopilha dau sieu lotjament.

cacai n.m. 1. Excrement, dins lo lengatge dei enfants. 2. Expr. per dire de quauqu'un que fa de landas e que fa lo morre fin.

caçaire, airtiz n. Persona que caça. ♦ n.m. Avion de caça.

caçaire-culhissèire n.m. (antrop.) Membre d'una societat que fonda la sieu subsistança sus la caça e la culhida.

caçairitz adj. e n.f. 1. (poet.) Frema que caça. 2. (mit.) *Diana caçairitz* (ò *caçarèla*): Diva de la Caça.

caçairòla n.f. Caçaròla.

caçairolada n.f. Caçarolada.

caçairon n.m. Pichin caçaire.

caçarèla n.f. Caçairitz.

caçairòt n.m. Marrit caçaire.

caçamarea n.m. inv. Bateu de pesca breton mé tres aubres.

caçamoscas n.m. inv. (anc.) Flòta de crins à un mànegue per caçar li moscas. Sin.: **paramoscas, moscalh**.

cacan n.m. (fam.) Personatge important. Sin.: **captau, cacic, aiga grassa**.

caçapoure n.m. Portier dins una ostalaria.

caçapèiras n.m. inv. Aparelh fixat au davant dei locomotivas per escartar dei ralhs li pèiras ò tot autre objècte que porria li si trovar.

caçar vt. 1. Gaidar, faire la caça à un animau per lo capturar ò lo tuar. 2. Faire partir (quauqu'un) d'un luèc mé violença, costrénher à partir per la foarça, remandar. 3. Repossar, faire disparéisser: *Caçar un claveu, caçar lu sieus crucis*. ♦ vi. 1. Desrapar, esquilhar sus lo costat: *Li ròdas càçon sus lo verglaç*. 2. Esquilhar sus lo fond sensa moordre, en parlant de l'àncora d'una nau. Sin.: **escórrer**. 3. Si lançar per agantar lu adversaris qu'an pilhat d'avança, en ciclisme, etc. 4. (miner.) S'alunhar de la galària principala. 5. (estamp.) Espaçar la composicion per aumentar lo nombre de linhas.

caçaròda n.m. Butaròda.

caçaròla n.f. Aisina de coïna cilindrica, dau fond plat, m'un mànegue, per faire coaire. Var.: **caçairòla, caceròla**.

caçarolada n.f. Contengut d'una caçaròla. Var.: **caçairolada, cacerolada**.

caceròla n.f. Caçaròla.

cacerolada n.f. Caçarolada.

caçarolier, a n. Persona que fa de caçaròlas. Var.: **caçairolier, cacerolier**.

cacerolier, a n. Caçarolier.

caçatalent n.m. Caçafam.

cacatoès n.m. Auceu d'Oceània e d'Àsia dau Sud-Est, dau plumatge colorit, de la coa corta e de la pòtega erectila.

cacau n.m. 1. Grana dau cacavier, que s'en tíron de matèrias grassis (*burre de cacau*) e de pòuvera de cacau, per preparar la chicolata. 2. Cacavier.

cacauèt n.m. Cacaueta.

cacaueta n.f. Grana de l'araquida, que s'en tira 45% d'òli ò que si mànjon après torrefaccion. Var.: **cacauèt**.

cacavier n.m. Aubrilhon originari de l'Amèrica dau Sud e cultivat per la produccion dau cacau, especialament en Àfrica. Var.: **cacau**.

caceròla n.f. Caçaròla.

cacerolada n.f. Caçarolada.

cacerolier, a n. Caçarolier.

cach n.m. Catch.

cachafuèc n.m. 1. Estèla d'aubre fruchier que si mete au fuèc lo sera de Calenas. 2. Past que si fa dins la nuèch de Calenas ò dins aquela dau Cap d'An.

cacheire, airtiz n. Cacheire.

cachalòt n.m. *Cachalòts*: Família de cetaceus (*Physeteroidea*). Sin.: **mular**.

cachamalha n.f. Boita, objècte provedit d'una fenda per la quala si ficon lu sòus que si voàlon esparnhar. Sin.: **denieròla, tiralira**.

cachanoaes n.m. inv. Cachatnotz.

cachanotz n.m. inv. Aisina de coïna per esquiçar li notz. Var.: **cachanoaes**.

cachar vi. Catchar.

cachar (si) v.pr. Si faire, en parlant dau fromai.

cachat, ada adj. Que sente mau.

cache n.m. Cacòia.

cachimbau n.m. Pipa.

cachó n.m. 1. Substança astringenta extracha de la noae d'arec; pastilha aromatica perfumada m'aquela substança. 2. Substança extracha dau boasc d'un acacià d'Índia e emplegada en corrataria.

cacholeta adj. e n.f. Que li agrada d'escondre de cauas, de li gardar secreti. Sin.: **escondèire, fausson**.

càcia n.m. Acacià. Var.: **cacier**.

cacia n.f. Càcia.

cacic n.m. 1. Notable local en Espanha e en Amèrica espanhòla. 2. Cap d'uni tribús indians d'Amèrica. 3. (fam. e pej.) Personalitat importanta.

cacier n.m. Acacià.

cacilha n.f. Bèstias que si túon à la çaça. Sin.: **caçum, ferum, sauvatgina**.

caco n.m. Arlèri, bulo.

caço (it. **cazzo**) n.m. Sèxe masculin. Sin.: **bícol, verga, mandre, auceu**.

cacodilat n.m. Sau de l'acide cacodilic (compauat organic arseniat) que s'es augut emplegat en terapeutica.

cacodilic adj. m. Acide cacodilic: Nom d'un compauat organic arseniat.

cacofague, a n. En psiquiatria, si di d'una persona que manja de causas qu'an ren de comun embe la noiridura.

cacografe, a n. (lit.) Persona qu'escriu mau, mé totplen de decas.

cacografia n.f. (lit.) Mairida escriptura, dau ponch de vista de l'estile, de l'ortografia ò de la grafia.

cacòia n.f. Rasca dei enfants. Var.: **cache**.

caçòla n.f. Caçaròla en terralha d'ont s'alestisse en particular lo caçolet.

caçolet n.m. Faiòus blancs (monginas) cuèchs au forn dins una caçòla mesclats embe de carn d'àneda, d'auca, de moton e de poarc segon la vila d'origina (Tolosa, Carcassona, Castelndòu d'Arri).

caçoleta n.f. 1. Pichin recipient que pòu anar au forn; preparacion per una persona facha e presentada dins un tau recipient. 2. Pichin vas per li cremar de parfum. 3. Recipient plat previst per reçaupre li dejeccions d'un malaut ajaçat.

cacologia n.f. Locucion ò contruccion faussa.

cacofonia n.f. Ensèm de sons, de bosins discordants, pas gaire armoniós, en particulier de mòts, de sillabas.

cacofonic, a adj. Que tèn de la cacofonia, que constitue una cacofonia.

cacosmia n.f. (patol.) Percepcion d'una odor desagradiva, vertadiera ò non.

cacostomia n.f. Mairida odor de l'alèn.

cactacea n.f. *Cactaceas*: Família de plantas. Var.: **cactea**.

cactea n.f. Planta dicotiledonea originària d'Amèrica, mièjatropicala, adaptada à la secaressa per lu sieus pens carnuts plens d'aiga, per li sieu fuèlhas reduchi à d'agulhons e per son tipe particulier d'assimilacion clorofilliana. Var.: **cactacea**.

cactifòrme, a adj. Que sembla un cactus.

cactus n.m. Planta de la Família dei cactees.

caçular vi. (pop.) Buure excessivament, s'embrigar regulierament.

caçum n.m. Cacilha.

caçuu n.f. Mena de gròs culhier, per exemple per servir la sopa.

cada adj. indef. 1. (davant un singulier) Marca la repeticion: *Cada dijòus*. 2. Marca la repeticion periodica: *Cada tres jorns*. 3. Cadun: *Quant fa? Cinquanta centimes cada*.

cadaberic, a adj. Cadaveric.

cadabràs n.m. Cadabràs.

cadabre n.m. Cadavre.

cadafalc n.m. Plataforma per expausar l'ataüt d'un defuntat. Var.: **catafalc**.

cadais n.m. 1. Aprèst dei teissèires. 2. Camboi.

cadaissar vt. Aprestar (una estòfa) mé de cadais.

cadajorn n.m. Jorn de trabalh. Sin.: **sobrejorn**.

cadalièch n.m. Lo tot dei pèças de boasc que compaua la fustaria d'un lièch. Sin.: **arcalièch, lo bastit dau lièch**.

cadastra n.f. (mar.) Faus poant.

cadastral, a adj. Dau cadastre.

cadastrar vt. Sotametre (un territòri) à l'establiment d'un cadastre.

cadastratge n.m. Accion de cadastrar.

cadastre n.m. Ensèm dei documents dont son enregistrats la particion d'un territòri e lu noms dei divèrs proprietaris. ◇ Administracion qu'es encargada d'establir e de conservar aquelu documents.

cadastrier, a n. Persona encargada de s'entrevar d'un cadastre.

cadaula n.f. Barra mobila à l'entorn d'un pèrno, que sièrve à barrar una poarta per l'accion d'una moala ò per son pròpri pes. Sin.: **gandaula**.

cadaveric, a adj. 1. Pròpri d'un cadavre – *Rigiditat cadaverica*: Durciment dei muscles dins li oras que geüsson la moart. 2. Cadaverós. Var.: **cadaberic**.

cadaverós, oa adj. Que fa pensar à l'aparença d'un cadavre; cadaveric: *L'aspecte cadaveric d'una cara.*

cadavràs n.m. Grand cadavre. Var.: **cadabràs**.

cadavre n.m. 1. Còrs d'un òme ò d'un animau moart. 2. (pop.) Botelha vuèia. Var.: **cadabre**.

cade n.m. Cae.

cadeirant, a n. Cadieraire (1).

cadeireta n.f. Pichina cadiera. Sin.: **cadieron**. Var.: **cadiereta**.

cadelar v.i. Metre au monde de pichoi en parlant d'una canha. Sin.: **canhotar**.

cadena n.f. 1. Succession d'aneus (de metal, de plastic, etc.) encastrats un dins l'autre, per mantenir ò ligar quauqua ren, empachar un accès, servir de decoracion, etc.: *Una cadena d'àncora, una cadena d'aur.* ◇ *Cadena d'arpentaire*: Cadena de 10 mètres de lòng per mesurar lu terren. ◇ (lit., sobretot au pl.) Ligam que crea una dependença. 2. Ensèm de personas ò d'activitats regropadi per diferenti rasons. ◇ *Faire la cadena*: Si plaçar un après l'autre per si passar quauqua ren. ◇ *Travallh à la cadena*: Organizacion dau travailh dont lo produch que si fabrica si desplaça davant d'obriers que cadun fa totjorn la mema operacion. – *Cadena de montatge*: Unitat de fabricacion organizada ensinda per diminuir lu temps de produccion. ◇ *Cadena dau frèi*: Ensèm dei operacions de fabricacion, de transpòrt e de distribucion dei produchs congelats ò sobregelats. ◇ Ensèm d'establiments comercials qu'apartènon à una mema organizacion: *Una cadena de negòcis, una cadena d'ostalarias*. ◇ Figura de dança dont li personas si dónon la man. ◇ (ling.) *Cadena parlada*: Seguida dins lo temps d'unitat linguistiqui que fórmon d'enonciats. 3. Seria, succession d'elements divèrs. ◇ *Cadena de montanhas*: Ensèm de montanhas ligadi entre eli. ◇ Ensèm dei fieus parallèles dins lo sens de la longuessa d'una estòfa. ◇ Sistema de reproduccion dau son que comprèn, una foant, un element per amplificar e d'elements reproductors. ◇ *Cadena electrica*: Lo tot dei conductors dont pòu passar lo corrent electric. ◇ Ensèm d'emeters radioelectrics que lu sieus senhaus perméton à una nau ò à un avion de determinar la sieu posicion. ◇ Ret d'emeters de radiodifusion ò de television que difúson en meme temps lo meme programa. – Organisme responsable de la programacion e dau contengut d'aqueli difusions. ◇ Ensèm de jornals qu'apartènon à un solet proprietari. ◇ *Cadena alimentària*: Ensèm d'espècias vivi que cadun si noïrisse de la precedenta (èrba, erbivòre, carnivòre, predator dau carnivòre. ◇ (quim.) Seguida d'atòmes de carbòni dispauats en cadena dubèrta (cadena grassa) ò barrada (cadena ciclica). ◇ *Reaccion en cadena*: Reaccion quimica ò nucleària que produe lu còrs ò l'energia necessaris à la sieu propagacion; (fig.) Seguida de fenomènes qu'un provòca l'autre. ◇ Barra metallica per religar doi barris. 4. (mar.) Pèça metallica fixada au buch e dont si ffixon li sàrtias. ◆ pl. Dispositiu adaptat ai ròdas d'una veitura per rotlar sus la neu ò lo glaç.

cadenàs n.m. Pichina serralha mobila m'un cronceu metallic destinat à passar dins de pitons barrats. Var.: **cadenat**.

cadenat n.m. Cadenàs.

cadenat, ada adj. Encadenat.

cadeneda n.f. Luèc plantat de cades.

cadença (-ència) n.f. 1. Ritme e mesura d'una seguida de sons, de movements, d'accion, que crea sovent una impression de repeticion: *Marchar en cadença*. 2. Ritme d'execucion d'una foncion, d'un travailh: *Lo mèstre vòu totjorn aumentar li cadenças, li cadenças son infernali.* ◇ *Cadença de tir d'una arma*: Nombre de còups à la minuta. 3. (mús.) Encadenament d'acòrdis à la suspension ò à la conclusion d'una frasa musicala. ◇ Passatge de virtuositat reservat au solista d'un concerto (improvisat fins au s. XIX).

cadençar (-enciar) vt. Donar un ritme regulier à. ◇ *Pas cadençar*: Pas que lo sieu ritme es regulier.

cadeneta n.f. 1. Pichina cadena. 2. Treça de bèrris que portàvon d'unu militarís de cada costat de la cara sota la Revolucion francesa (fins au 1793)

cadenon n.m. 1. Aneu de cadena. 2. Pichina cadena.

cadeu n.m. Pichin can. Sin.: **canholin, canhòt**.

cadí n.m. Jutge musulman que la sieu competença s'estende ai questions en rapoart embé la religion.

cadiera n.f. Luèc dont créisson lu caes.

cadiera n.f. 1. Sèti m'un dossier, sensa braç. ◇ (fig.) *Entre doi cadieras*: Dins una situacion incèrta, entre doi solucions. ◇ *Política de la cadiera vuèia*: Fach de non venir ai acamps d'una assemblada. – *Cadiera lònga*: Cadieràs, sèti, especialament de tela e plegadís, que compoarta una partida per pauar li cambas. 2. *Cadiera electrica*: Instrument per l'electrocucion dei condemnats à moart dins d'unu Estats dei Estats-Units d'Amèrica. 3. (anc.) *Cadiera traucada*: Sèti amainatjat per satisfaire un besonh natural. Sin.: **cagassiera, cagadoira**. 4. *Cadiera à portaires*: Sèti barrat e cubèrt, dont li gents (lu nòbles sobretot) si faion portar per doi personas. Sin.: **cadiereta**. 5. (anc.) *Cadiera de poasta*: Veitura ipomobila per lo transpòrt dau corrier e dei viatjaires. 6. (megan.) Supoart d'un aubre de transmission.

cadiera n.f. 1. Tribuna dont si tèn lo professor ò lo predicator per parlar au sieu auditòri. 2. Poast de professor d'universitat: *Una cadiera de filosofia*. 3. Sèti apostolic, papautat: *La cadiera de sant Pèire*.

cadieraire, airtiz n. 1. Persona qu'encaissa lo prètz d'ocupacion dei cadieras dins un jardin public, una glèia, etc. Var.: **cadeirant**. 2. Persona que fa de cadieras.

cadieràs n.m. Sèti individual m'una espatliera e doi braç. Var.: **cadierau**. Sin.: **fautuèlh** (francisme), **poltrona** (italianisme).

cadierau n.m. Cadieràs.

cadiereta n.f. 1. Pichina cadiera. Sin.: **cadieron**. 2. Cadiera à portaires.

cadieron n.m. Cadiereta.

cadmi n.m. Metal moal, blanc blavastre, de densitat 8,6 que fonde à 320°C, utilizat per protegir l'acier, emplegat en aliatges (plomb, estanh, zinc) e sota forma de saus, qui fornisson principalement de pigments per la pintura fina; element (Cd) de n° atomic 48 e de massa atomica 112,40.

cadmia n.m. Mesclum de suga e d'oxides metallics que s'amolona à la boca dei molins de fèrre.

cadmiar vt. (*cadmi*, classic *càdmii*) Recurbir de cadmi per electrolisi.

cadmiatge n.m. Accion de cadmiar.

cadmic, a adj. adj. 1. Relatiu au cadmi. 2. Que contèn de cadmi.

cadmiòsi n.f. Enflament dei paumons en seguida à l'inalacion de posca de cadmi.

caduc, a adj. 1. (bot.) Que casca cada an: *Un aubre dei fuèlhas caduqui*. 2. Que non a plus cors: *Una lèi caduca*.

caduca n.f. Jaça superficiala de la mucoa uterina que si dessepara de l'utèrus m'ai membranas de l'òu e es mandada foara m'au placentà au moment de la jacilha. Sin.: **deciduala**.

caduceu n.m. 1. Principal atribut d'Ermès, format d'un ram d'abaguièr ò d'olivier mé doi alas e entornada de doi sèrps entrebescatdi. 2. Emblema dau còrs medical compauat d'un fais de ram qu'à l'entorn si mete la sèrp d'Epidaure e sobre li es lo mirau de la Prudença; vinheta que representa aquesto emblema au vitre dei veituras dei mètgès.

caducifòli, ia adj. Natura dei vegetals que pèrdon li sieu fuèlhas à la marrida sason.

caducifoliat, ada adj. (bot.) Que perde li sieu fuèlhas en ivèrn (ò à la sason seca sota lu tropics); format d'aubres caducifoliats, en parlant d'un boasc, d'una forèst. Var.: **caducifòli**. Sin.: **decidú**.

caducitat n.f. (dr.) Estat d'un acte juridic qu'un fach posterior li fa perdre la sieu validitat.

cadun, a pron. indef. 1. Tota persona; tota caua que fa partida d'un ensèm: Cadun d'entre nautres. 2. (absol.) Tota persona: *Cadun saup tot aquò*.

cae n.m. Ginebrier d'Occitània. ◇ *Òli de cae*: Òli que s'obtèn per destillacion dau boasc de cae, que s'emplega en dermatologia. Var.: **cade**.

caf adj. inv. ò adv. (mar.) Que la sieu valor en doana comprèn en mai dau cost de la mèrç lo transpoart fin au poart de destinacion e l'assegurança.

cafarnau n.m. Cafarnaom.

cafarnaom n.m. Luèc embarrassat e tot en desòrdre. Var.: *cafarnau*. Sin.: *fotràs*, *tapolada*, *pati*.

cafè n.m. 1. Grana ò fava dau cafeier, que contèn un alcaloïde e un principi aromatic. 2. Li granas dau cafeier, quora son torradi. 3. Bevenda obtenguda en versant d'aiga bulhenta sobre li granas de cafè torradi e molinadi ò sobre aquela granas en pòuvera solubilisadi ò liofilisadi. 4. Establiment dont si sièrve aquela bevenda e d'autri e de manjar leugier. – (lit.) *Cafè literari*: Cafè que sièrve de luèc de rescòntre à d'escrivans, d'artistas, d'òmes politics, etc. ◆ adj. inv. Brun esquasi negre.

cafè-concèrt n.m. Teatre dont si podia beure e fumar en assistent à d'espectacles de music-hall (pauc ò pron fins au 1914).

cafeier n.m. Aubrilhon que dona lo cafè (pauc ò pron 3 m de aut dins li plantacions, fins à 10 m dins la natura, Família dei rubiaceas).

cafeiera n.f. Plantacion de cafeiers.

cafeïna n.f. Alcaloïde dau cafè, que s'atròva finda dins lo tè e emplegat coma tonic.

cafeïsme n.m. 1. Tendenza à beure totplen de cafè. 2. Intoxicacion cronica ò aguda per lo fach d'aquela tendencia.

cafeta n.f. Marrit cafè.

cafetier n.m. (anc.) Patron d'un cafè. Var.: **cafetista**.

cafè-teatre n.m. Pichina sala dont si dónon de pèças de teatre relativament corti, d'espectacles sovent à despart dei circuits abituals.

cafeteria n.f. Establiment generalament plaçat dins un luèc de passatge (centre comercial, administracion, etc.) dont si pòu manjar e beure, sovent en liure servici.

cafetiera n.f. Recipient ò aparelh per preparar lo cafè: *Cafetiera à l'italiana*, *cafetiera à la turca*.

cafetista n. Persona que tèn un cafè.

caforcho n.m. Pèça pichina e escura.

cafre, a n.m. (anc.) Abitant dei territòris non musulmans d'Àfrica au sud de l'Equator.

caftan n.m. Rauba d'aparat, longa, mé de mànegas ò sensa, sovent ricament brodada, que si poarta dins lu país musulmans.

cadada n.f. (fam.) Error grossiera. Sin.: **conaria**, **pastissada**, **falorditge**, **asenada**.

caga-au-lièch n.m. Pissanlièch.

cagablea n. Escais-nom dei Niçards. Sin.: **manjablea**.

cagadeniers n.m. (pop.) Avare.: Sin.: **rabeu**, **grincho**, **racho**, **esquiçabinhetas**, **cagadur**, **caga sarrat**, **avariciós**.

cagadoira n.f. Cadiera traucada. Sin.: **cagassiera**.

cagador n.m. Comun, cabinet.

cagadrech n.m. (pop.) 1. Persona autiera. Sin.: **auturós**. 2. Compasat.

cagadur n.m. (pop.) Avare.

cagadura n.f. (pop.) Excrement: *Una cagadura de mosca*. Sin.: **femsa**, **mèrda**, **estront**.

caga-en-braias [kagaŋ'braja] n.m. inv. (pop.) 1. Qu'a paur de tot. Sin.: **pautron**, **capon**, **paurós**, **cagaire**. 2. Desgaubiat.

cagaire, airtiz n. (pop.) Qu'es boan à ren. Sin.: **sensa pança**, **maseta**, **boan per ren.**, **caga-en-braias**.

cagajudicis n. inv. (pop.) Persona sentencioa.

cagancho, a n. Darrier naissut d'una familha. Var.: **caganis**, **caganincho**.

caganha n.f. Femsas mai liquidi e frequenti que de costuma per de rasons divèrsi (intoxicacion, dessentèri, originas alimentari, eca...). Sin.: **escorrença**. Var.: **cagueta**, **diarrea**.

caganincho, a n. Cagancho.

caganis, issa n. Cagancho.

cagar vi. e vt. (*cagui*) (pop.) 1. Defecar. ◇ *Caga mai un bòu que cent arèndolas*: Una persona qu'a lu mejans (fisics, financiers, etc.) pòu agir mai eficaçament qu'un molon de personas sensa mejans. ◇ *Vai cagar!*, *Vai-t'en cagar à la vinha!*: Expressions per si desbarrassar de quauqu'un. Sin.: **vai-t'en vèire da Carles-Fèlic**. 2. *Faire cagar*: Importunar: *Lo soleu mi fa cantar e tu mi fas*

caçar. ◇ Pauar un problema: *Mi fa caçar de non li arribar*. ◇ Faire d'esfoarç pas recompensats ni reconoisssuts: *Mi fau caçar per que tot foncione, e degun li fa cas*. 3. *Si faire caçar*: S'enuiar, aver ren à faire: *Li a de gents que si fan caçar dins la vida*. ◆ vi. Falhir, non foncionar: *La mina a caçar*.

caçarròta n.f. Planta dei fruchs colorats e ornamentals sonats *poms de maravilha* (Familha dei cucurbitaceas).

caga-sang n.m. inv. (pop.) Flux de sang.

cagasarrat n. inv. (pop.) Avare.

cagassiera n.m. (pop.) Cadiera traucada.

caçge n.m. Planta de la Familha dei labiadas, finda sonada *èrba dei cats*.

caçó n.m. Auceu de Novèla-Caledònia, dau plumatge gris e m'una aigreta, devengut rare e protegit (òrdre dei rallifòrmes).

caçòt, a n. e adj. Persona messa à l'escart de la societat, reputat descendent de leprós.

caguènha n.f. (pop.) Envuèia d'anar caçar.

cagueta n.f. (fam.) Diarrea. Var.: (pop.) **caganha**.

caï n.m. Pèu durcida ai pens ò ai mans, en seguida à de fretaments nombrós. ◇ *Faire lo caï*: Si mostrar insensible.

caïac n.m. 1. Embarcacion individuala dei Esquimaus, que la sieu carcassa es recubèrta de peus de fòcas à l'entorn de l'emplaçament dau remaire. 2. Embarcacion d'espòrt impermeabla e leugiera, inspirada dau caïac dei esquimau, propulsada au mejan d'una pagaia dobla; espòrt practicat m'aquesta embarcacion.

caïacable, a adj. Si di d'un cors d'aiga dont si pòu faire de caïac.

caïaquista n. Esportiu que practica lo caïac.

caïbla n.f. 1. Vestit liturgic qu'a la forma d'un manteu sensa mànegas que lo prèire mete per celebrar la messa. Sin.: **casubla**. 2. *Rauba caïbla*: Rauba sensa mànegas.

caïc n.m. 1. Embarcacion lònga e estrecha dei mars dau Levant, manovrada à l'aviron (es l'embarcacion mai gròssa dei naus de guèrras, en particulier dei galèras). Autre ortografia possibla: **caïc**. Var.: **caïca**. 2. Galup.

caïc n.m. Caïc.

caïca n.f. Caïc.

caïd n.m. 1. (anc.) Cap militari, dins lu país arabes. 2. (fam.) Cap: *An arrestat un caïd de la dròga*. – *Faire lo caïd*: Faire lo bulo.

caïer n.m. Quasèrn.

caïman n.m. Cocodril d'Amèrica centrala e meridionala, dau morre cort e larg, que lo sieu cuer es recercat en marroquinaria (l'espècia mai granda fa 6 m de lòng).

caïn n.m. Marrit; traite. Sin.: perfide, cercagarrolha(s), secutaire.

caïnaria n.f. Malícia. Sin.: caitivaria, marridesa, marridaria.

caïnita n.f. (miner.) Sau dobla constituïda de sulfat de magnesi e de clorure de potassi idratats naturals.

caïradura n.f. Accion de rendre cairat.

caïran n.m. Sonalha cairada.

caïrar vt. Rendre cairat. ◆ vi. Convenir, anar.

caïrat n.m. Carrat.

caïre vi. (casi) Tombar, cabussar.

caïre n.m. 1. Costat, canton: *Anar d'un caïre e de l'autre*. ◇ *Per caïres e per cantons*: Dapertot, en parlant d'una persona que barrutla. ◇ *Regarjar de caïre*: Regarjar de travèrs, mé l'uèlh marrit. ◇ *Pilhar de caïre*: Pilhar de travèrs. ◇ (fig.) *La si pilhar de caïre (à caïre)*: Pilhar mau. ◇ (fig.) *Metre en caïre*: Enuiar, cèrcar garrolha (à). 2. Ai cartas, color marcada per un cairat roge. Var.: **caïreu**. 3. Pèira que forma una poncha sus una aresta.

caïreforc n.m. Luèc dont s'encrosilhon mai d'un camin. Sin.: **crosament**, **crosador**, **forcadís**, **encrosilhada**.

caïreta n.f. 1. À Niça, frema que poarta lo caïreu. 2. Frema que parla à l'angle dei carrieras.

caïreu n.m. 1. (cartas) Caïre. 2. Pichin mandilho que li paisanas portàvon sus la tèsta e estacàvon sota lo menton. 3. Mena de saeta emplegada m'una arbalèsta. Var.: **carreu**.

caïron n.m. 1. Insècte aptèr minuscule considerat coma lo mai pichin animal avant l'invençion dau microscòpi. ◇ (espec.) Acarian dau fromai. 2. Insècte parasite de quaucu milimètres de lòng, que lu sieus òus provòcon la gala dei vegetals. ◇ (espec.) Insècte parasite de l'olivier, que ponhe lu fruchs per li depauar lu sieus òus (Familha dei cinipidats).

caïronar vt. Cavar, cogossonar. ◆ **si caïronar** v.pr. Èstre atacat per lu caïrons.

caïròta adj. e n. Dau Caïre.

caïs n.m. Espigueta dei gramineas, que travèrsa lu vestits, lu sacs, penètron dins lo conchuch auditiu, si méton entre lu dets e van fins ai aissèlas e à l'anguinalha.

caïsèr n.m. Emperaire alemand.

caïssalàs n.m. Caïsselàs.

caïssa n.f. 1. Còfre, generalament de boasc, que sièrve per divèrs usatges, especialament per lo transpoart dei mèrç: *Una caïssa de limons, una caïssa d'autís*. ◇ *Caïssa de moart*: Ataüt. 2. Bóstia que contèn un mecanisme ò sièrve à protegir un ensèm delicat. 3. Carroçaria d'un veïcule. ◇ (pop.) Automobila. 4. Part sobrana d'un vagon de camin de fèrre tancada sus l'encastre. 5. (mús.) Cilindre d'unu instruments de percussion; l'instrument d'espereu. 6. (anat.) *Caïssa de timpan*: Cavitat plena d'ària darrièr lo timpan. 7. Mòble, tirador, etc., dont un negociant mete la sieu recèpta; la recèpta d'esperela: *Raubar la caïssa*. 8. Banc d'un negòci dont son pagadi li cròmphas, d'una administracion dont si fan lu pagaments; lu sòus que li son depauats. ◇ *Libre de caïssa*: Registre dont sont inscrichs toi lu movements de sòus. ◇ *Caïssa negra*: Caïssa en defoara de la comptabilitat legala. 9. *Caïssa enregistraïritz*: Aparelh en usança dins lo comèrci per facilitar lu calculs dei vendèires e porgir ai practicas una pròva de l'exactituda de la factura e aparar li somas enregistraïdi. 10. Organisme financier ò administratiu que receup de fonds en depaus per lu administrar: *Caïssa d'esparnha*. ◇ Organisme de gestion d'un regime de pension, etc.: *Caïssa de mutualitat agricòla*. ◇ *Caïssa dei escòlas*:

Establiment public dins cada comuna, per favorejar la frequentacion de l'escòla publica, alimentat per de dons e de subvencions.

caissada n.f. Dentada.

caissau n.m. Caisselàs.

caissaria n.f. Industria de la fabricacion dei caissas.

caisses n.m. pl. Sobras de fen, de palha.

caisselàs n.m. Gròssa dent plaçada dins la part mejana e posteriora, que sièrve à trissar lu aliments (la forma, d'una espècia à l'autra, pòu variar en foncion dau regime alimentari). Var.: **caissau**, **caissalàs**.

caisseta n.f. 1. Pichina caissa. ◇ *Caisseta de cambiament*: frcs boïte de vitesse (marcha) Sin.: bóstia de cambi, cambi d'anament. 2. Pichina bóstia ermetica que contèn una benda magnetica per enregistrar e restituir de sons, d'imatges, de donadas. 3. Cofret dont si consèrven d'objèctes preciós. ◇ (ist.) Tresaur personal d'un rèi, d'un prince, etc.

caisseton n.m. 1. Compartiment d'una cassa d'estamparia. 2. Caisseta.

caissier, a n. Persona que tèn la caissa dins un negòci, una banca, etc.

caisson n.m. 1. (trav. publ.) Mena de caissa que permete de trabalhar à l'ària en dessota dau niveau de la mar. ◇ Element d'un engeh, que si pòu baissar e auçar per pilhar de materiaus e lu metre sus un camion, etc. 2. (mar.) Compartiment estanhe d'una nau, que fa partida de la còca e assegura la sieu flotabilitat. 3. (arquít.) Compartiment sota d'un plafond, decorat de motladuras, de pinturas.

caitià n.m. Luèc sant, per lu bodistas.

caitiu, iva adj. Marrit.

caitivaria n.f. Sin. de caïnaria.

cajun adj. e n. inv. en genre Francés de Loïsiana.

cake [ˈkɛk] (mòt anglés) Pastissaria facha d'una pasta ai òus levada, dont son incorporats de fruchs confits e de raïms secs banhats de rom.

cal Simbòle de la calorìa.

cal n.m. Maion paura. Sin.: **arbèrc**, **casau**, **chabòt**.

cala n.f. Objècte que si plaça sota un autre ò còtra per lo metre d'aplomb ò l'immobilisar. ◇ Especialament, tròç de boasc, etc., que si mete sota una ròda per immobilisar un veïcule.

cala n.f. 1. Partida intèrna d'una nau, destinada à recevre lo cargament. Sin.: **estiva**. 2. Partida d'un embarcadari en penda, prevista per lo cargament, lo descargament, dei naus. ◇ *Cala de contruccion*: Plan inclinat, chantier dont si bastisse ò si repara una nau. ◇ *Cala seca* ò *cala de radob*: Bacin que si pòu metre à sec per li reparar un bateu. 3. Baissa de l'aiga.

cala n.f. Baia, quartier de pesca.

cala n.f. Fach de raubar de frucha encara sus l'aubre: *Anar à la cala ai cerièas*. ◇ *Que cala!*: Que audaça!

calabrés, esa adj. e n. De Calàbria.

calabrun n.m. Moment que va de la fin de l'après-dinnar fins au començament dau sera. Sin.: entrelutz, entrebrun.

calaça n.f. Teissut au dedintre dei òus d'auceus e de reptiles e finda dei ovules vegetals, qu'estaca ò suspende lo ros de l'òu ò lo nucelle dins una estructura mai granda.

calada n.f. 1. Camin en penda. 2. *Que calada!*: Interjeccion per faire remarcar que quauqu'un beu totplen en un còup.

caladar vt. Pavar. Var.: **encaladar**.

caladat n.m. Cauçada, via empeirada. Var.: **encaladat**.

caladatge n.m. Accion de caladar. Sin.: pavament.

caladion n.m. Planta ornamentala d'apartement dei flors odoroi e dau fulhatge colorit.

cala-escandalh n.f. Prisma parallelepipedic d'acier trempat que sièrve dins lu atalhiers per la verificacion dei calibres de contraròtle.

calafat n.m. Calafatier.

calafataire, airtz n. Obrier que calafata li naus. Var.: **galafataire**.

calafatar vt. 1. (mar.) Rendre impermeable una nau en barrant d'estopa lu jonchs dei bordats e en lu recurbent de quitran ò de mastic. 2. Tapar li fendas de (una fenèstra, etc.) per empachar l'ària e lo frèi de passar. Sin.: estoponar. ◆ **si calafatar** v.pr. Si tenir embarrat dins una maion, etc. Var.: **galafatar**.

calafatage n.m. Accion de calafatar. Var.: **galafatage**. Sin.: estoponatge.

calafatier, a n. Calafataire. Var.: **calafat**, **galafatier**.

calam n.m. 1. Calameu. 2. Cana que s'emplegava dins l'Antiquitat per escriure.

calamanda n.f. Mena d'estòfa de lana lustrada que d'un costat.

calamàndria n.f. Melissa. Var.: **calamandrina**. Sin.: **escordiu**.

calamandrina n.f. Calamàndria.

calamant n.m. Arestier.

calambac n.m. Boasc d'Insulíndia e d'Oceània enplegat en ebenistaria.

calambre, a adj. Estoart, mau format, en parlant d'una persona ò d'un objècte redon. Sin.: bestoart, difòrme. Var.: **galambre**.

calamèla n.f. Aparelh que produe una flama foarça cauda per combustion d'un gas, que s'emplega per soudar e talhar lu metals.

calament n.m. Bordau d'una sàvega.

calameu n.m. 1. (mús.) Instrument pastoral, d'enche simple, que si retròva dins li regions de sambluc ò de canas, es un pauc lo davancier de la clarineta. Var.: **calam**. 2. Calumet.

calamina n.f. 1. Silicat idratat natural de zinc. 2. Sobra de la combustion d'un carburant que bruta lu cilindres d'un motor d'explosion. 3. Oxide qu'apareisse à la susfàcia d'una pèça metallica foartament escaufada.

calaminar (si) v.pr. Si curbir de calamina.

calaminat, ada adj. Cubèrt de calamina. Var.: **encalaminat**.

calaminatge n.m. Fach de si calaminar, d'èstre calaminat.

calamita n.f. Aubre fossile de l'èra primària de l'embranchement dei pteridofits, aut fins à 30 mètres.

calamita n.f. 1. Mineral, oxide de fèrre, qu'a la proprietat d'atraire naturalament lo fèrre e unu autri metals. 2. Materiau, dispositiu que produè un camp magnetic exterior. Var.: **caramida**.

calamitacion n.f. Accion de calamitar; lo sieu resultat. Fach d'èstre calamitat.

calamitar vt. Comunicar à (un còrs) li qualitats de la calamita.

calamitat n.f. Catastròfa, desastre, malora publica. Sin.: flageu, malastrada, mauparada.

calamitós, oa adj. (lit.) 1. Plen de calamitats, qu'a lo caractèr d'una calamitat. 2. Catastrofic, completament mancat: *Un trabalh calamitós*. Sin.: **desastrós**.

calamitosament adv. D'un biais calamitós. Sin.: desastrosament, malastrosament.

calanca n.f. 1. Pichina baia dei paretz bauçoï. 2. En montanha, penda ravinada, pas tant importanta qu'un bauç.

calandra n.f. 1. Passeron dau plumatge brunastre, comun dins lu camps, que non s'ajoca sus lu aubres (Familha dei alaudidats, 17,5 cm à 19,5 cm de lòng). Sin.: **lauseta**. 2. Corcosson que la sieu larva manja lo gran dei cerealas.

calandra n.f. (tecn.) Màquina à cilindres per lissar, lustrar ò glaçar li estòfas, lo papier, etc. 2. Garnidura, lo mai sovent en matèria plastica ò en metal, que si plaça davant lo radiator d'una automobila.

calandraire, airtiz n. (tecn.) Obrier que calandra.

calandràr vt. (tecn.) Passar (una estòfa, un papier) à la calandra.

calandre, a n. Novelari, aprendís.

calandreta n.f. 1. Pichina calandra. 2. (m'una majuscula) Escòla associativa bilengüa occitana.

calàndria n.f. Calandra.

calandron, a n. 1. Pichina calandra. 2. Escolan d'una Calandreta.

calant, a adj. Mancant.

calau n.m. Auceu d'Àsia, d'Insulíndia e d'Àfrica, de l'òrdre dei coraciadifòrmes, caracterisat per un bèc enòrme sobremontat d'un casco.

calar vi. 1. Anar vèrs lo bas. Sin.: **davalàr**. Contr.: **puar**. 2. Diminuir, baissar: *Lo vent cala, lo soleu cala*. ♦ **s'en calar** v.pr. 1. Davalar. Sin.: **s'endavalàr**, **s'en davalàr**. 2. *Non s'en calar de*: Non s'embarassar per, non si vergonhar de. ♦ vt. 1. Portar en bas. 2. Baissar: *Calar li velas*. 3. *Calar fuèc (à)*: Metre lo fuèc (à). 3. Donar (un còup): *Calar un simèc, taise-ti ò t'en cali una!*

calar n.m. *Lo calar dau soleu*: Lo calabrun.

calat, ada adj. *Ben calat*: Ben mes.

calc n.m. 1. Reproduccion d'un dessenh obtenguda en calcant. ♦ *Papier calc* ò *calc*: papier transparent que permete la realisacion de calcs. 2. Imitacion servila. ♦ Reproduccion fedela. 3. (ling.) Transposicion d'un mòt ò d'una construccion d'una lenga dins una altra per revirada.

calc n.m. (mar.) Grand canòt embarcat sus una nau per transportar lu passatgiers fins à la riba ò per lu evacuar en cas d'urgença.

calcaneu n.m. Oàs dau tarse que forma lo talon.

calcar vt. (*calqui*) 1. Reprodure (un dessenh) sus un papier calc que lo recuèrbe. 2. Imitar fedelament ò servilament. Sin.: **retipar**.

calcar n.m. (mar.) Nom de l'esperon dei galèras de l'Antiquitat.

calcari n.m. Ròca sedimentària formada essencialament de carbonat de calci.

calcari, ària adj. Que contèn de calcari. Var.: **cauquier, caucinós**. ♦ *Releu calcari*: Carstic.

calcaron n.m. Forn dubèrt per l'extraccion dau sofre.

calcedòni n.m. Silice translucida cristallisada emplegada en joielaria dins l'Antiquitat (lo calcedòni roge es la *cornalina*, lo brun es la *sardona*, lo negre es l'*onix*).

calcemia n.f. (med.) Taus de calci contengut dins lo sang (normalament 0,100 g per litre).

calceòla n.f. Polipier solitari fossile dau Devonian, en forma de poncha de sandala.

calceolària n.f. Planta d'ornament dei flors esplendenti que sèmblon à un esclòp, originària d'Amèrica dau Sud (Familha dei escrofulariaceas).

calci n.m. Metal blanc, moal, de densitat 1,54, que fonde à 810°C, obtengut per electrolisi dau sieu clorure e que descompaua l'aiga à la temperatura ordinària; element (Ca) de n° atomic 20 e de massa atomica 40,08. (D'unu sieus compausats: oxide e idrovide (caucina), carbonat (calcari), sulfat (gip), etc. son de materiaus de promiera utilitat).

calcic, a adj. Relatiu au calci, à la caucina.

calcicitat n.f. Taus en saus calciqui.

calcicòla adj. Que prospèra sus un soal ric en calci.

calciferòl n.m. Vitamina D sintetica (ò vitamina D₂) qu'a un poder antiraquitic.

calcificacion n.f. Apoart e fixacion de saus de calci dins lu teissuts organics.

calcificar vt. 1. Convertir en saus de calci. 2. Portar e fixar de saus de calci (ai teissuts organics).

calcificat, ada adj. Convertit en saus de calci insolubles.

calcifòbe, a adj. Calcifugue.

calcifugue, uga adj. Que non prospèra dins un terren calcari. Var.: **calcifòbe**.

calcimièlia n.f. Taus de calci de la milhòla dei oàs.

calcinòsi n.f. Produccion patologica de depaus de saus de calci dins lu teissuts e lu organes.

calcinacion n.f. Accion de calcinar; fach de si calcinar. Var.: **calcinement**.

calcinement n.m. Calcinacion.

calcinar vt. 1. Transformar (de pèiras calcari) en caucina per escaufatge intense. 2. Sotametre à una temperatura auta. 3. Creumar, carbonisar. ♦ **si calcinar** v.pr. Creumar, si carbonisar.

calciterapia n.f. Emplec terapeutc de saus de calci.

calciotermitia n.f. (metall.) Operacion de reduccion que permete d'obtenir d'unu metals (urani, plutòni, tòri) gràcias à la reaccion dau calci sobre de compausats dei elements que cau extraire (generalament de fluorures).

calcita n.f. Carbonat natural de calci cristallizat (CaCO₂), que constitue la ganga de nombrós filons.

calcitonina n.f. Ormòna de la tiroïda que fa baissar lo taus sanguin de calci (en s'opauant à l'accion de la glândola paratiroïdiana).

calciuria n.f. (med.) taus urinari de calci (normalament de 100 à 300 mg per 24 oras).

calcografe, a n.m. Artista que practica la calcografia.

calcografia n.f. 1. Art de gravar sus lo coire. 2. Establiment dont son conservadi li gravaduras per n'en faire de tiratges.

calcografiar vt. Tractar per calcografia.

calcolitic, a adj. Periòde calcolitic: Calcolitic. ♦ n.m. Periòde de transicion entre lo neolitic e l'atge dau bronze, quora aparéisson lu premiers objèctes de coire.

calcomania n.f. Procediment que permete de transpauar d'imatges coloriatas sus de porcalana, de veïre, de metal, eca...

calcopirita n.f. Sulfure doble natural de coire e de fèrre.

calcosina n.f. Sulfure natural de coire. Var.: **calcosita**.

calcosita n.f. Calcosina.

calcul n.m. 1. Messa en òbra dei règlas elementari d'operacions (addicion, sostraccion, multiplicacion, partiment) sus lu nombres: *Un calcul just, un calcul faus, un calcul complicat*. ◇ (inform.) *Fuèlh de calcul*: Pàgina d'unu logicials especialisats, sonats *tablaires*. ◇ Tecnica de la resolucion dei problemas d'aritmética elementària: *Èstre foart en calcul*. ◇ *Calcul mental*: Calcul que si fa de tèsta. 2. Messa en òbra dei règlas operatòri, de tota natura: *Calcul diferencial, calcul integral, calcul matricial, calcul vectorial*. 3. Accion de calcular, d'estimar la probabilitat de quauqua ren: *Faire un boan, un marrit calcul*. 4. Ensèm dei mesuras abilament combinadi per obtenir un resultat; intencion, premeditacion interessada: *Agir per calcul*. Var.: **carcul**.

calcul n.m. (med.) Concrecion peiroa que si forma dins divèrs organes (vesicula biliària, rens, etc.). Sin.: **litiasi**.

calculabilitat n.f. Caracteristicas de cen qu'es calculable.

calculable, a adj. Que pòu èstre calculat. Var.: **carculable**.

calculaire, airtiz adj. e n. 1. Que fa de calculs, que saup calcular. 2. Sovent pejoratiu, per cu cèrca de prevèire, combina adrechament, agisse per calcul. Var.: **carculaire**.

calculaire n.m. Màquina de tractament de l'informacion que pòu efectuar automaticament d'operacions numeriqui, logiqui ò analogiqui. Var.: **calculator**. Var.: **carculaire**.

calculairtiz n.f. Màquina per efectuar d'operacions numeriqui. Var.: **carcularitz**.

calcular vt. 1. Determinar per lo calcul. 2. Estimar, determinar per la pensada, lo rasonament, en foncion d'unu factors. 3. Combinar en vista d'un objectiu determinat. Sin.: **prevèire**. ♦ vi. 1. Faire de calculs. – *Màquina de calcular*: Màquina que fa automaticament

d'unu calculs. Despensar embé mesura, comptar. Var.: **carcular**.

calculator n.m. Calculaire. Var.: **carculator**.

culeta n.f. Pichina calculairtiz. Var.: **carculeta**.

calculós, oa adj. (med.) Relatiu ai calculs. Var.: **carculós**.

caldari n.m. Dins la Roma antica, partida dei tèrmas dont si trovàvon li piscinas caudi.

caldeira n.m. (mòt portugués) Vasta depression de forma pauc ò pron circularia, formada per lo profundar de la partida centrala d'un aparelh volcanic.

caldeu, ea adj. e n. De Caldea. Sin.: caldean, caldentés.

caldòche, a adj. e n. Blanc establiment en Novèla-Caledònia.

calecha n.f. Veitura ipomobila descubèrta, suspenduda, mé quatre ròdas, m'un sèti à dossier à l'avant e una capòta à bofet.

calefaccion n.f. (fis.) Fenomène per lo quau un degot d'aiga mandada sus una placa totplen cauda rèsta sostenguda per la calor qu'emete.

caleïdoscòpi n.m. 1. Aparelh format d'un tube opac que contèn unu miraus dispauats d'un biais tau que l'objècte regarjat ò lu pichins objèctes colorits plaçats dins lo tube produon de dessenh simetric e variats. 2. (fig.) Seguida rapida de sensacions vivi e variadi. Var.: calidoscòpi.

caleïdoscopic, a adj. D'un caleïdoscòpi. Var.: **calidoscopic**.

càlega n.f. Enquant, asta.

calen n.m. 1. Lampa romana à òli. 2. Persona mauneta. ◇ *N'en faire d'aqueli dau calen*: Faire d'extravaganças.

calenas n.f. pl. Calendas. ♦ (m'una majuscula) 25 de decembre. Sin.: **nadau**.

calendari, ària adj. Dau calendrier; relatiu au calendrier: *Annada calendària*. ♦ n.m. Calendrier.

calendas n.f. pl. (Antiqu. romana) Premier jorn dau mes. ◇ *Remandar ai calendas grègas*: Remetre à jamai (lu Grèc non avon de calendas).

calendrier n.m. 1. Sistema de division dau temps fondat sobre lu principals fenomènes astronomic (revolucion de la Tèrra à l'entorn dau Soleu ò de la Luna à l'entorn de la Tèrra). 2. Tableau dei jorns de l'annada, qu'indica eventualament la commemoracion dei sants, li fèstas liturgiqui ò laïqui. Sin.: **armanac**. Var.: **calendari**. 3. Programa: *Establir un calendrier de travalh*. Var.: **calendrier**. ■ *Calendrier julian*: Calendrier reformat per Juli Cesar en 46 av. J.-C., que metia en plaça li annadas bissextili, per una durada mejana de l'annada civila de 365,25 jorns. ◇ *Calendrier gregorian*: Ajustament dau calendrier julian per tenir còmpte de la deriva deuguda à la diferença embé l'annada astronomica (365,2422 jorns). Lo devèm au Papa Gregòri XIIIe, en lo 1582. ◇ *Calendrier revolucionari*: Calendrier mes en plaça en França per la Convencion nacionala lo 24 octòbre dau 1793 e en usatge fins au 1806. L'annada èra partejada en dotze mes de 30 jorns cadun, e 5 ò 6 jorns complementaris dedicats ai fèstas republicani. Lu dotze mes (per l'auton, *vendemiari, brumari, frimari*, per

l'ivèrn *nivòsi, pluviòsi, ventòsi*, per lo printemps *germinal, floreal, pradarial*, per l'estiu *messidor, termidor, fructidor* èron partits en tres decadas (*primidí, duodí, tridí, quartidí, quintidí, sextidí, septidí, octidí, nonidí, decadí*).

calendrier n.m. Calendrier.

calendra n.f. (tecn.) Calandra.

calendrar vt. Calandrar.

calenhairitz n.f. Calinheritz.

caler v. impers. defect. (3ª persona: *cau*) Èstre necessari. ■ Pòu èstre seguit d'un nom: *Mi cau un libre*, d'un vèrbo à l'infinitiu: *Ti cau partir*, ò d'una subordenada au subjonctiu: *Cau que vengues*.

calh n.m. 1. Durilhon. Sin.: duralh. ◇ *Faire lo calh*: Si mostrar insensible. 2. Calhalach. Sin.: presura.

calha n.f. Auceu vesin de la perdritz, migrator (en Occitània, au printemps e en estiu), qu'abita lu camps e li pradarias dei planuras (long. 18 cm, Família dei fasianidats). Sin.: **càlhera**.

calhabilitat n.f. Coagulabilitat.

calhable, a adj. Coagulable.

calhacion n.f. Coagulacion.

calhada n.f. Nidada de calha.

calhada n.f. Calhat.

calhaire, airtiz adj. Coagulator.

calhalach n.m. 1. Planta erbacea comuna dins lu prats, mé de pichini flors jauni ò blanqui, que lo sieu suc fa calhar lo lach (Família dei rubiaceas). 2. Presura. Sin.: **calh**.

calhament n.m. Calhatge.

calhant, a adj. e n.m. Coagulant.

calhar vt. Coagular. ◆ vi. ò si **calhar** v.pr. Si pilhar en calhons.

calhastre n.m. Calhon. Sin.: **coagul**.

calhat n.m. 1. Lach calhat. 2. Part dau lach qu'es coagulada e sièrve à faire lo fromai. Var.: **calhada**.

calhatge n.m. Accion de faire calhar; fach de si calhar. Var.: **calhament**.

calhau n.m. Pichina pèira ò fragment de pèira de pichina dimension. Sin.: **còdol, clap**.

calhavós, oa adj. Codolós.

càlhera n.f. Calha.

calheta n.f. 1. Darriera pòcha de l'estòmegue dei romiaires, que produè lo suc gastric. 2. Preparacion de carnalada à basa de fetge de porc. 3. Varietat d'oliva pichina, cultivada dins Var e à Niça.

calhetier n.m. Varietat d'oliu que creisse majament en País niçard.

calheton n.m. Pichina calha.

calhòla n.f. Jaç, claus.

calhon n.m. Pichon de la calha.

calhon n.m. Massa mièja solida que vèn d'una substança que coagula: *Un calhon de sang*. Var.: **calhastre**. Sin.: **coagul**.

calhon adj. e n.m. Varietat d'olivier.

calhona adj. e n.f. Varietat d'oliva.

calhositat n.f. Callositat.

cali n.m. Nom ancian dau potassi.

calibraira n.f. Màquina per calibrar d'uni pèças de boasc.

calibraire n.m. Màquina per calibrar, triar d'unu produchs agricòlas.

calibrar vt. 1. Classificar, destriar en foncion dau calibre, de la talha: *Calibrar de fruchs, d'òus*. 2. (estamp.) Evaluar lo nombre de signes de (un tèxto). 3. Metre au calibre demandat.

calibratge n.m. Accion de calibrar.

calibre n.m. 1. Diamètre interior d'un cilindre, d'un objècte esferic. 2. (arm.) Diamètre interior de l'ama d'una boca de fuèc. 3. (arm.) Diamètre d'un projectile. 4. (arm.) Rapoart entre la longuessa dau tube e lo diamètre de l'ama d'una boca de fuèc: *Canon de 70 calibres*, que la longuessa dau sieu tube fa 70 còups lo calibre. 5. (pop.) Pistòla. 6. (tecn.) Instrument que materialisa una longuessa e permete una verificacion dei fabricacions mecaniqui. 7. (dins d'uni expressions) Importança, natura: *Una deca d'aqueu calibre aurà de gravi consequenças*.

calìci, calici n.m. 1. (Antiqu.) Vas per buure. 2. (liturg. Catol.) Vas sacrat dont es consacrat lo vin, à la messa. ◇ *Buure lo calici fins à la rausa*: Sofrir li espròvas mai duri, suportar toi lu escòrns. 3. (bot.) Ensèm dei sepales d'una flor. 4. (anat.) Canal (*pichin calici*), cavitat (*grand calici*) dau bacinet dau ren.

calicina n.f. Kalicina.

calicita n.f. Kalicita.

calicitia n.m. (bioquim.) Taus de potassi dins li cellulas dei teissut e dins lu globules dau sang. Var.: **kalicitia**.

calicòt n.m. 1. Estòfa de coton. 2. Benda d'estòfa que poarta una inscripcion; bandieròla.

calicul(e) n.m. (bot.) Ensèm de bractees que dóblon lo calici en defoara, per d'uni flors coma lo galòfre.

calidoscòpi n.m. Caleïdoscòpi.

calidoscopic, a adj. Caleïdoscopic.

caliemia n.f. Taus de potassi dins lo plasma sanguin. Var.: **kaliemia**.

calier n.m. (mar.) Matalòt afectat au servici de la cala. Sin.: palholier.

califa n.m. Cap sobeiran de la comunautat islamica après la moart de Maumet.

califat n.m. 1. Dignitat de califa. 2. Territòri sotamés à la sieu autoritat. 3. Durada dau siéu govèrn.

califòrni n.m. Element quimic radioactiu (Cf) de n^o atomic 98, obtengut artificialament.

californian, a adj. e n. De Califòrnia.

calinejar vt. Faire de careiças, de baietas à. Var.: **calinhejar, calinhar**. ◆ vi. Calinhar. ◆ **se calinejar** v.pr. Si faire de careiças, de baietas, en parlant de doi amorós.

calinhada n.f. Escambi de gèstes de tendressa, de careças amorosi; acte amorós. Var.: calinharia.

calinhaire, calinhera n. Amorós, amoroa.

calinhar vt. 1. Faire la cort à. ◇ *Calinhar de merluças*: Si contentar de gaire. 2. Calinejar. ◆ vi. Aver una relacion amoroa.

calinharia n.f. Calinhada.

calinhatge n.m. Fach de calinhar.
calinhejar v. Calinejar.
calinheritz n.f. Peis de la Família dei ofidats (*ophidion barbatum*). Var.: **calenhairitz**.
calinheta n.f. Bola de vèire estacada sus un pen.
calinhós, oa adj. Que li agrada calinejar.
calinita n.f. Kalinita.
caliofilita n.f. Kaliofilita.
caliopenia n.f. Kaliopenia.
caliòrna n.f. (mar.) Gròs pale dei carèlas tripli. Var.: **calòrna**. Sin.: **candelissa, candarissa**.
calisme n.m. Kalisme.
calisson n.m. Pichina pastissaria de pasta d'amèndola, dau dessobre glaçat, especialitat d'Ais de Provença.
caliterapia n.f. Kaliterapia.
caliurèsi n.f. Kaliuresia.
caliuria n.f. Kaliuria.
calla n.f. Planta dei paluds, dei granas rogi, qu'es finda cultivada en apartament (Família dei araceas).
calligrafe, a n. 1. Artista que fa de calligrafias. 2. Persona qu'a una bèla escriptura.
calligrafia n.f. Art de formar d'un biais elegant lu caractèrs de l'escriptura; escriptura ensin formada.
calligrafiar vt. Escriure en calligrafia: *Calligrafiar un tèxto*.
calligrafic, a adj. De la calligrafia.
calligrama n.m. Tèxto, sovent poetic, que la sieu disposicion tipografica n'evòca ò n'en figura lo tema.
callipige, ija adj. Qu'a de bèli gaunhas, especialament per una estàtua.
calliti n.f. Osteïti cronica au nivèu de frachas anciani mal adobadi.
callós, oa adj. Qu'a l'aspècte de la callositat.
callòsa n.f. Substança compauada de glucides que si forma dins lu vegetals en periòde de repaus e eliminada quora la saba torna montar.
callositat n.f. Espessiment de l'epidèrma deugut à de fretaments (ai mans, ai pens, ai ginolhs, etc.). Var.: **calhositat**.
calma n.f. 1. Absença d'agitacion, tranquillitat: *La calma de la campanha*. Var.: **carma**. Sin.: suaudetat, suaudor. 2. Mestresa de se, placiditat, ponderacion: *Gardar la sieu calma*.
calmament adv. Embé calma. Sin.: **suavament**.
calmant, a adj. Que calma. ◆ adj. e n.m. Si di d'un remèdi que calma la nervositat ò la dolor. Var.: **carmant**. Sin.: **analgesic, sedatiu, tranquilisant**.
calmar vt. Rendre calme. Var.: **carmar**. Sin.: assuaudar, apagar, apasiar. ◆ **si calmar** v.pr. 1. baissat en violença: *Lo vent si calma*. 2. Retrovar la sieu assegurança, la sieu calma.
calmatge n.m. (metall.) Addicion de produchs que tempèron l'efervescença de la colada, dins l'afinatge de l'acier fondut.
calme, a adj. 1. Sensa agitacion: menar una vida calma. 2. Que rèsta mèstre d'eu-meme, seren: *Una persona calma*. Sin.: **suau, quiet**.
calmoc, a adj. Relatiu ai Calmocs.

caloma n.f. Calòma.
calòma n.f. (mar.) Coarda assegurada sus un objècte ficat dins l'aiga (àncora, etc.), d'una longuessa pron importanta per que lo gaviteu qu'es à l'autra extremitat si poasque totjorn vèire quora la marea es auta. Var.: **coloma, caloma**. Sin.: **grupi**.
calomel n.m. Clorure mercurós, que s'es augut emplegar coma purgatiu.
calomnia, calònnia n.f. Acusacion faussa que tòca l'onor, la reputacion. Sin.: mesdicha, difamacion.
calomniar vt. (*calomni* ò *calomni*) Tocar quauqu'un dins la sieu reputacion, lo sieu onor, au mejan d'acusacions faussi. Sin.: **difamar**.
calomniator, tritz adj. e n. Que calomnia. Sin.: difamaire, difamator.
calomniós, o adj. Que calomnia: *De prepaus calomniós*. Sin.: difamatòri.
calomniosament adv. D'un biais calomniós.
caloportaire adj. e n. m. Caloriportaire.
calor n.f. (ò n.m.) 1. Qualitat de cen qu'es caud. – temperatura elevada d'un còrs, d'un luèc, etc. – Sensacion que dona un còrs caud: *Sentir sota lu pens la calor de la sabla*. Sin.: **caud**. 2. Una dei formas de l'energia que fa auçar la temperatura, dilata, fa fondre ò decompaua lu còrs, etc. – *Calor massica* ò *especifica*: Quantitat de calor necessària per elevar de 1° C la temperatura d'un còrs d'una massa egala à l'unitat. ◇ *Calor animala*: Calor producha per li reaccions foncionals de tot organisme animau. 3. Elevacion de la temperatura normala dau còrs, que s'acompanha d'una sensacion de lassitge: *La calor de la fèbre*. 4. Ardor manifestada dins lu sentiments, entusiasme: *Dins la calor de la discussion*. *Èstre en calor*: Anar au mascle, en parlant dei femèlas dei animaus domestics. ◆ pl. 1. Periòde mai caud de l'an: *Li grandi calors de l'estiu*. Sin.: estivau. 2. Periòde de calor dei femèlas dei mamifèrs.
calorada n.f. Sensacion d'escaufament de la cara. Sin.: **còup de calor**.
calorassa n.f. Gròssa calor. Sin.: **canhard**, tofa, **toforàs**, toforassa.
calorent, a adj. Calorós. Sin.: arderós.
calorentament adv. D'un biais calorós. Var.: calorosament.
calorescença (-éncia) n.f. Tresmudament en radiacions caloriqui de radiacions lumenoï absorbidi per una susfàcia.
caloreta n.f. Pichina calor.
caloria n.f. 1. Unitat de mesura de quantitat de calor (simbòle *cal.*), qu'equivau à la quantitat de calor necessària per elevar de 1°C la temperatura d'un grama d'aiga à 15 °C sota la pression atmosferica normala, que vau 4185,5 joules. 2. (m'una majuscula) Unitat de mesura de la valor energetica dei aliments, en dietetica, que vau 1000 calorias.
caloric, a adj. De la calor; relatiu à la calor. ◇ *Racion calorica*: Quantitat de Calorias necessari à un organisme, en dietetica.
calorifer, a adj. Que produhe de calor. ◆ n.m. (anc.) Aparelh d'escaufatge dei maions, à ària cauda.

calorificacion n.f. Partida de la termoregulacion qu'assegura la produccion de calor pertocant lu animaús. Sin.: termogenèsi.

calorifugar vt. Recurbir, protegir m'un materiau calorifugue.

calorifugat, ada adj. Tractat per èstre calorifugue; recubèrt d'un materiau calorifugue.

calorifugatge n.m. Accion de calorifugar; lo sieu resultat.

calorifugue, ga adj. e n.m. Qu'empacha la desperdicion de calor: *Un materiau calorifugue*.

calorimètre n.m. Instrument per mesurar li quantitats de calor qu'un còrs fornisse ò receu.

calorimetria n.f. Partida de la fisica que mesura de quantitats de calor.

calorimetric, a adj. relatiu à la calorimetria.

caloriportaire adj. m. Si di d'un fluide cargat d'evacuar la calor dins una màquina termica. Sin.: **caloportaire**.

calòrna n.m. Calòrna. Sin.: **candelissa**.

calorós, oa adj. Que manifèsta d'entusiasme, de calor; totplen cordial. Var.: **calorent**.

calorosament adv. D'un biais calorós. Var.: **calorentament**.

calòt n.m. Cofadura militària mé doi ponchas, sensa bòrds e sensa visiera; bonet de policier.

calòta n.f. 1. Pichin bonet redond que recuèrbe solament lo sobran dau crani. 2. Partida dau capeu à l'entorn dau crani. 3. Cofadura liturgica dau clergat catolic: *Calòta blanca dau papa, violeta dei evesques*. 4. (geogr.) *Calòta glaciària*: Massa de neu e de glaç que recuèrbe la cima d'uni montanhas e li regions polari. 5. (anat.) *Calòta craniana*: Partida superiora dau crani. 6. (geom.) *Calòta esfèrica ò calòta d'esfèra*: Porcion d'una esfèra limitada per un plan que non passa per lo centre de l'esfèra. 7. Simèc, pastisson. Sin. (7): **gautàs, patèla, bofa, estornigon, pasteca**.

calotar vt. (*calòti*) Donar un pastisson (à quauqu'un). Sin.: **gautàs, patèla, bofa, estornigon**.

calotier, a n. Persona que fabrica de calòtas.

calovèr, a n. Monge, moniala de la Glèia d'Orient e especialament de l'òrdre grèc de Sant Basile.

caluc, uga adj. Foal.

calumet n.m. Pipa dau tube lòng dei Indians d'Amèrica dau Nòrd. Sin.: **calameu**.

calvà n.m. Calvadòs.

calvadòs n.m. Aigardent de cidre. Var.: **calvà**.

calvari n.m. 1. Representacion de la scena dau Calvari. 2. Crotz quilhada foara, per commemorar la passion dau Crist. 3. Lònga seguida de sofrenças, de dificultats, lònga espròva. 3. *Filhas dau Calvari*: Calvariani.

calvariana n.f. *Calvariani*: Religioi de la congregacion dei benedictini reformadi qu'Antonieta d'Orleans e lo Paire Jousé establissèron à Peitieux (1617).

calvi n.m. Caramilha. Sin.: **carvila, calvila**.

calvicia n.f. Estat d'una tèsta sensa bèrris; absença de bèrris. Sin.: **cauvura**.

calvila n.f. Calvi.

calvinisme n.m. Doctrina religioa de la pensada de Calvin e de la Reforma.

calvinista adj. e n. Relatiu au calvinisme; que professa lo calvinisme.

calypso n.m. Dança à doi temps originària de Jamaïca; música que l'acompanha.

cama n.f. (pop.) Dròga.

camaieu n.m. 1. Pèira fixa decorada d'una cara en releu, que tira generalament un efècte de la policromia dau materiau. 2. Pintura monocròma qu'emplega diferents tons d'una soleta color, dau clar à l'escur. 3. Gravadura en camaieu.

camaisat, ada adj. Brutat de cambòi.

camalar vt. Portar sus l'esquina. Var.: **acamalar**. ◆ n.m. Lo fach, l'accion de portar.

camaldule, a n. Monge ermita ò moniala de l'òrdre fondat per sant Romuald en lo 1012 à Camaldoli, à costat de Florença.

cameleon n.m. Cameleon.

cameleonesc, a adj. Cameleonesc.

cameleonisme n.m. Cameleonisme.

camalh n.m. 1. Corta pelegrina que poàrton especialament d'unu religiós. 2. Ensèm de plumas lòngui dau coal e dau pièch, per lu gals.

camalo n.m. Òme que lo sieu mestier es de portar de fais, de cargar ò de descargar una nau, un camion, etc. Sin.: **poartacarga, poartafais, descargaire**.

camamilha n.f. Camomilha.

camar (si) v.pr. (pop.) Si drogar.

camarada n.f. Cambarada.

camaradaria n.f. Cambaradaria.

camararia n.f. Carga de camerier.

camarguenc, a adj. e n. De Camarga. Var.: **camargués**.

camargués, esa adj. e n. Camarguenc.

camarier n.m. Camerier.

camarilha n. 1. (ist.) Cabala influenta à la cort d'Espanha. 2. (lit.) Ensèm dei personas qu'an una influença (sovent oculta) sobre un cap d'Estat, sobre un govèrn. Sin.: **cotria**.

camarlenc n.m. 1. Cardinal administratiu dei bens pontificals que, pendent la vacança dau Sant-Sèti, a la carga de convocar lo conclau. 2. (anc.) Monge encargat dei finanças d'un monastèri. 3. Oficièr qu'èra encargat de tot cen que pertocava lo servici d'interior de la cambra d'un prince. – Grand camarlenc: Lo camarlenc mai aut en dinhetat.

camarlengat n.m. Denhetat de camarlenc.

camàs n.m. Depaus de rementas.

camba n.f. 1. Part dau membre inferior entre lo ginolh e lo còup de pen. 2. Correntament: lo membre inferior dins la sieu totalitat. ◆ *Camba deçà, camba delà*: Setat coma sobre d'un cavau. 3. Caduna dei parts dei braias que recuèrbon li cambas. 4. Part d'un membre inferior d'una bèstia. 5. (bot.) Pen (d'una flor, d'una planta). 6. (constr.) Pilastre de pèira que s'intercala dins un barri per lo renforçar. 7. (constr.) *Camba de foarça*: Pèça de boasc ò

de fèrre oblica, que si puaa vèrs l'extremitat d'un cabrilhon per diminuir la sieu protada.

cambada n.f. 1. Distança percorruda en faguent un pas. Var.: **encambada**, **escambarlada**. 2. Biais de si tenir en caminant. Sin.: **anament**. 3. Caminada penoa: *Una cambada inutila*.

cambadejar vi. Sautejar per manifestar la sieu boana umor. Sin.: **escambatar**, **cambaretar**, **trepar**.

cambairon n.m. Cambiera. Var.: **cambeiron**.

cambajon n.m. Membre posterior dau poarc, adobat crud ò cuèch.

cambajonet n.m. Part sotrana dau membre anterior ò posterior dau poarc.

cambalèva n.f. Accion de passar lo pen entre li cambas de quauqu'un per lo faire picar dau morre. Sin.: **cambeta**, **engambi**.

cambalier, a adj. Chambre.

cambaliga n.f. Vestiment d'estòfa extensibla que recuèrbe lo còrs de la talha fins ai pens. Sin.: **gaïda**. ◇ Sotavestiment femenin associant la culòta e lu bas dins una pèça soleta.

cambalòta n.f. Saut acrobatic sensa aponte que si practica en faguent un revolum dau còrs dins l'espaci. Sin.: saut mortau, saut de la trocha.

cambarada n. 1. Companh mé cu si compartisse una activitat continúa (estudis, divertiments, etc.) Var.: **camarada**. Sin.: **companh**. 2. (dins lu partits de seneca, lu sindicats obriers, etc.) Sòci dau meme partit, dau meme sindicat.

cambaradaria n.f. Familharitat, solidaritat entre companh. Var.: **camaradaria**.

cambareleta n.f. Cabriòla.

cambaretar vi. Cambadejar.

cambareu, èla adj. Gambareu. Sin.: **ranc**, **ràngol**, **ranquilhós**, **gambòcho**.

cambarosseta n.f. Planta erbacea annala ò vivaça, que creisse à costat dei barris ò sus lu barris (Família dei urticaceas).

cambaròt n.m. Pichin crustaceu decapòde marin, que manti espècias si mànjon. Sin.: gambe, ligoban.

cambaròta n.f. Cabriòla.

cambarut, da adj. Si di d'una persona qu'a de cambas lòngui.

cambassa n.f. 1. Gròssa camba. 2. Auceu escacier que viu en riba dei paluds.

combatge n.m. Cambas d'una letra coma lo "m", lo "n"; etc...

cambavirar vt. Faire cabussar quauqu'un.

cambeiron n.m. Cambiera.

cambeta n.f. Pichina camba. ◇ Accion de desequilibrar quauqu'un en li metent lo pen dins li sieu cambas: *Faire cambeta à quauqu'un*. Sin.: **cambalèva**, **engambi**.

cambetar vi. (pop.) Balar.

cambi n.m. 1. Operacion de vendre ò d'escambiar de valors, la moneda d'un país dins la moneda d'un autre. 2. Escambi. ◇ *Ganhar (perdre) au cambi*: Èstre avantajat (desavantajat) dins un escambi. 3. *Cambi d'anament*: Organe de transmission qu'enclau lu aubres

d'engranatges per lo cambiament de rapoarts d'un veïcule automobilz. Sin.: **bóstia de cambi**.

cambiadís, issa adj. 1. Que si pòu cambiar. Sin.: **mudable**. 2. Variable, que càmbia d'aspècte. Sin.: viradís.

cambiador, airtz n. Cambiaire.

cambiaire, airtz n. Persona que s'ocupa de cambi, en particulier à la Borsa. Var.: **cambiador**, **cambista**.

cambiala n.f. Efècte de comèrci transmissible mé la quala un creancier dona òrdre à un debitor de pagar à una data determinada la soma que li deu, au sieu òrdre ò à l'òrdre d'un tèrç.

cambiament n.m. 1. Accion, fach de cambiar, de si modificar, en parlant de quauqu'un ò de quauqua ren: *Cambiament de sason*, *cambiament de comportament*. 2. *Cambiament de vitessa*: Mecanisme que transmete, mé de vitesses diferenti, lo movement dau motor ai ròdas que tràcton lo veïcule. Sin.: **bóstia de cambi**. 3. (sociol.) *Cambiament social*: Ensèm dei mecanismes que perméton la transformacion lenta dei societats.

cambiant, a adj. Cambiadís (2).

cambiar vt. (*cambi*, classic *càmbii*) 1. Remplaçar una caua per una altra, una persona per una altra: *Cambiar la poarta de maion*. ◇ *Cambiar una moneda*: Escambiar una moneda còtra una altra. 2. Rendre diferent, modificar (quauqua ren, quauqu'un): *Aqueli vancanças l'an completament cambiat*. 3. Transformar, faire passar d'un estat à un autre: *La raissa a cambiat li carrieras en ribieras*. ◆ vi. Passar d'un estat à un autre: *Li temps càmbion*. ◆ vt. dir. (*de*) 1. Remplaçar mé quauqua ren d'autre ò per quauqu'un d'autre: *Cambiar de mèstre*, *cambiar de veitura*. 2. *Cambiar d'ària*: Partir, s'alunhar d'un luèc provisoriament ò definitivament. 3. *Cambiar d'aspècte*: Si modificar dins la sieu apareença. ◇ *Cambiar d'expression*, *cambiar de cara*: Cambiar l'expression de la sieu cara, en seguida à una emocion, etc.

cambier n.m. e adj. m. Muscle de la camba.

cambiera n.f. 1. Tròç d'estòfa ò de cuer adobat per protegir la camba. 2. Partida de l'armadura que sièrve à protegir la camba. Var.: **cambairon**, **cambeiron**.

cambiom n.m. Zòna generairitz que dona cada an lo boasc e lo libèr segondari dei plantas vivaci.

càmbis n.m. Colar de boasc per lo bestiari, dont es estacada la sonalha.

cambista n. Persona que s'ocupa de cambi, en particulier à la Borsa. Var.: **cambiador**, **cambiador**.

cambòcho, a adj. Rango. Sin.: **chòp**, **ranc**, **ranquilhós**.

cambòi n.m. Camboi.

camboi n.m. Òli ò graissa, oxidats per lo fretament dei ròdas d'una veituras ò dei organes d'un motor. Var.: **cambòi**. Sin.: **cadais**.

cambojan, a adj. e n. De Cambòja. Var.: **cambotjan**.

cambotjan, a adj. e n. Cambojan.

cambra n.f. 1. Pèça d'una abitacion facha per dormir: *Fitar una cambra*. ◇ *Cambra moblada*: Cambra completa que si fita. ◇ *Faire la cambra*: La metre en òrdre. ◇ *Varlet de cambra*: Domestic especialament encargat de la cambra. Sin.: **cambrier**. ◇ 2. (ext.)

Ensèm de mòbles que constituïsson l'amoblament d'una cambra: *Una cambra d'estile colonial, una cambra de noquier*. 3. (ext.) Local claus à usatges divers: *Cambra à gas*, dins lu camps nazistas, luèc dont èron exterminats lu presoniers mè de gas toxics; dins lu penitenciers d'unu Estats dei USA, luèc d'execucion per lo gas dei condemnats à moart. ◇ *Cambra ardenta*: Luèc dont es expauat au public lo còrs d'un moart per li rendre un darrier omenatge. ◇ *Cambra escura*: Local dont si maneja lo material sensible fotografic. ◇ *Cambra frèia*: Luèc refrigerat d'ont si consèrva majament la carn. ◇ *Cambra esterila*: Dins lu espitaus, local mantegnat aseptique, emplegat espec. per lo tractament dei leucemias e linfopaties. ◇ *Cambra dei mapas*: (mar) Locau situat dapé dau poant de comandament d'una nau, d'ont son estremats lu instruments e li mapas de navigacion. Sin.: cambra de navigacion. ◇ *Cambra dei màquinas*: (mar) Compartiment d'una nau qu'enclau lu engenhs motors d'enançament. 4. Dins diversis tecnologias, espaci cau destinat à diferents usatges. ◇ *Cambra d'èco* (ò *de resson*): Ambient claus estudiat per produire artificialament d'efectes de resson. ◇ *Cambra d'ària*: Espaci laïssat dins lu barris coma isolacion termica e acostica e per aleugierir. – Envelopa de goma que s'emplisse d'aria, que constitue la part intèrna dei balons ò dei pneumatics. ◇ *Cambra de cargament*: Dins li bocas de fuèc, part de darrier que contèn la carga de lançament e lo projectile. ◇ *Cambra de combustion, d'explosion*: Espaci situat au sobran dau cilindre, dont si fan la compression e la combustion dins lu motors de la combustion intèrna. ◇ *Cambra escura*: Dintre d'un aparelh fotografic, partida vuèia dei parets negri dont lo material sensible es plaçat sus la paret opauada à-n-aquela de l'objectiu. ◇ *Cambra de caufa*: (mar) Endrech de la nau d'ont si tròban lu fogaus e li caudieras. ◇ *Cambra dei belugas*: Instrument per avistar e fotografiar li trajectòrias dei particulas elementari. Sin.: cambra de Wilson. 5. Organe legislatiu dins un Estat dau sistema representatiu: *La Cambra dei deputats*. ◇ *Li Cambras*: Aquela dei deputats e lo Senat, qu'ensèm fórmon lo Parlament. ◇ *Cambra auta, Cambra bassa*: Dins lo sistema bicameral anglés, respectivament aquela dei Lòrds (ò dei Pars) e aquela dei Comunas. ◇ *La Cambra*: (per anton.) Aquela dei deputats. ◇ *Cambra dei representants*: Organe legislatiu que m'au Senat forma lo Congrès (lo Parlament) dei Estats Units d'Amèrica. 6. (ext.) Organisme que representa e apara lu interès e lu drechs particuliers d'un sector d'activitat: *Cambra d'agricultura*. ◇ *Cambra dei mestiers*: Establiment que constitue l'organisme representatiu dei mestierants au près dei poders publics. ◇ *Cambra de comèrci e d'industria*: Establiments publics que son lu organismes representatius dei professions comerciali e industrialis au près dei poders publics. 7. *Cambra apostolica*: Organisme que, dins la Curia Romana, s'entrèva dei bens e dei drechs temporals dau Sant Sèti. ◇ *Clergue de cambra*: Títol de denhetat dins aquesto organisme de la Curia. 8. Tribunal, magistratura, organisme judiciari, dins unu Estats. 9. (anat.) Cavitat que contèn una umor aigoa, dins l'uèlh: *Cambra anteriora, cambra posteriora*. 10. (min.) Chantier alongat que va de l'avant solament

sus una partida de la sieu longuessa (per op. à *talha*). Var.: **chambra**.
cambrada n.f. Ensèm de personas, especialament à l'armada, que duèrmon dins la mema cambra; aquela cambra. Var.: **chambrada**.
cambradura n.f. Estat de cen qu'es en forma d'arc. Sin.: **arcadura, encorbadura, encorbament**.
cambrar vt. Corbar en forma d'arc. Sin.: **encurvar, arcar, encorbat**. ◆ **si cambrar** v.pr. Si dreïçar en gonflant lo pièch. Sin.: **s'enarcar**.
cambrat, ada adj. Que presenta una cambradura. Sin.: **arcat, encorbat**.
cambresina n.f. Estòfa leugiera e transparenta. Sin.: **gaza**.
cambreta n.f. Pichina cambra. Var.: **chambreta**.
cambrian n.m. (geol.) Premier periòde de l'èra primària (paleozoïc inferior). ◆ **cambrian, a** adj. Dau cambrian.
cambrier, a n. 1. Varlet de cambra; emplegat ò emplegada d'una ostalaria que s'ocupa de netejar e de remetre en òrdre li cambras. 2. Obrier agricòla jornalier. 3. Persona qu'ocupa una cambra que fita. Var.: **chambrier**.
cambrìola n.f. 1. (pop.) Fach de raubar: *Viure de cambrìola, lo rèi de la cambrìola*. 2. Cabrìola.
cambrìolaire, airitz n. Persona que cambrìola. Sin.: raubaire, raubador, lairon.
cambrìolar (cambrìoli) vt. Raubar cen que li a dins una maion, un apartament, etc. per efraccion, per escalada, etc. Sin.: raubar, pilhar.
cambrìolatge n.m. Accion de cambrìolar. Sin.: laironici, raubatòri, raubarici.
cambron n.m. Cambreta, sovent escura. Var.: **chambron**.
cambusa n.f. (mar.) Sus una nau, local que contèn li resèrvas de manjar e de beure. Sin.: despensa.
cambusier n.m. (mar.) Membre de l'equipatge encargat de la gestion de la cambusa. Sin.: despensier.
camèla n.f. Femèla dau cameu.
camèla n.f. Molon de sau extracha d'una palud.
cameleon n.m. 1. Lagramua arboricòla, qu'a la capacitat d'omocromia activa, que viu en Àfrica e dins una partida d'Àsia (long. De 4 à 60 cm, òrdre dei lacertilians). 2. (fig.) Persona que càmbia sovent d'opinion. Var.: camaleon.
cameleonesc, a adj. Cambiadís coma un cameleon. Var.: camaleonesc.
cameleonisme n.m. (fig.) Oportunisme. Var.: camaleonisme.
camèlia n.f. 1. Aubrilhon d'origina asiatica que n'i a de nombroï espècias ornamentalis (Família dei teaceas). 2. Flor d'aquel aubrilhon.
camelide n.m. *Camelides*: Família de romiaires sensa còrnas, provists de caninas superiori dai basas largui, que comprèn lo cameu, lo dromadari, lo lama.
camelier n.m. Menaire de cameus ò de dromadaris.
camelon n.m. Pichon dau cameu.
camelòt n.m. 1. Mercant barrutlaire que vende d'objèctes de gaire de valor. Sin.: **mercandòt**,

mercandon. 2. (ist.) *Camelòt dau rèi*: Militant de l'Accion Francesa.

camelòt n.m. Estòfa de lana mesclada de pels de cabra.

camelòta n.f. (fam.) Mèrç sensa gaire de valor. Sin.: quincalha.

camembèrt n.m. 1. Fromai de la pasta moala à partir dau lach de vaca, principalament en Normandia. 2. Grafic redond partit en sectors.

càmera n.f. Aparelh per pilhar de vistas per lo cínema ò la television. Var.: **camerà** (fr.), **camèra**.

camèra n.f. Càmera.

camerà n.f. (fr.) Càmera.

camerier n. 1. Dignitari eclesiastic ò laïc estacat à la persona dau papa. 2. (anc.) Monge qu'administrava lu bens d'un monastèri. Var.: camarier.

camerlenc n.m. Camarlenc.

camerlengue n.m. Camarlenc.

cameronés, esa adj. e n. Dau Cameron.

cameròps n.m. Paumolier bas, que pòu créisser en plena tèrra en Occitània.

comescòpi n.m. Càmera-vidèu portativa embe lo manhetoscòpi integrat.

cameu n.m. 1. Mamifèr romiaire d'Àsia centrala, mé doi gibas graissoi sus l'esquina, adaptat à la vida dins li regions aridi, dont es emplegat montat ò coma animau de tira (Família dei camelides). 2. (fam.) Persona marrida ò acariatra.

camia n.f. 1. Vestiment masculin e femenin, d'estòfa generalament leugiera, mé de mànegas lòngui ò corti e botonat sus lo davant, que cuèrbe la part superiora dau còrs: *Camia de coton, de lana, de lin, de seda, de flanèla, camia à regas*. ◇ *Camia de nuèch*: Vestiment espec. femenin que si mete quora si va au lièch. ◇ (fig.) *Doneria la sieu camia*: Si di d'una persona d'una generositat sensa limits. 2. Simbòle exterior dei organizacions paramilitari d'un movement, d'un partit, etc.: *Portar la camia negra, roja*. ◇ (ext.) Membre de tali organizacions: *Camia roja* (volontari de Garibaldi), *Camia negra* (aderent au movement fascista e, mai tardi, membre de la Milícia Voluntària per la Seguretat Nacionala), *Camia bruna* (aderent au partit nacionalsocialista alemand). 3. Proteccion qu'envolpa ò recuèrbe d'estructuras, de recipients e d'instruments (pòu finda servir de simple revestiment ò per favorejar l'escorremet d'un fluide): *La camia de la caudiera, dei cilindres, una camia de malons, la camia d'un projectile*. 4. (mil.) Blindatge. 5. (bur.) Fuèlh cartonat plegat en doi per contenir de documents.

camiada n.f. Sudanha.

camiaria n.f. Fabrica, negòci de camias.

camièta n.f. Camia leugiera dei mànegas corti.

camín n.m. 1. Via de tèrra adobada per anar d'un luèc à un autre; passatge: *Un camín de tèrra*. ◇ *Camin de ronda*: Passatge estrech darrièr ò sus una muralha fortificada. Sin.: escorsiera, corsiera. ◇ *Camin fond*: Camin enrodat de ribàs. ◇ *Camin de tira*: n.m. Camin que corre sus li ribas d'un aigau per tirar de lèuges, de gabarras. ◇ *Camin vesinal*: Camin que jonhe lu vilatges

entre elu. Camin despartimentau n.m. Camin de circulacion dins lo terrador dau despartiment e que sièrve de comunicacion per li distanças mejani.

2. Direccion que cau seguir per anar en quauque luèc; itinerari: *La linha drecha es lo camin mai cort per anar d'un ponch à un autre, demandar lo sieu camin*. ◇ *Camin de crotz*: Seguida de quatorze tableus que represènton li scenas de la Passion. 3. Espaci que cau percórrer per anar d'un luèc à un autre; percors. ◇ (fig.) *Progression*. ◇ *En camin*: En rota. ◇ *Faire de camin*: Percórrer una lònga distança. – (fig.) Progredir. *Faire lo sieu camin*: Ben capitari dins la vida. 4. Linha de conducha, via que mena à un objectiu: *Pilhar lo boan camin*. – *Durbir, mostrar lo camin*: Donar l'exemple. 5. Lònga benda decorativa ò protectritz: *Camin de taulier, d'escaliers*. 6. (mat.) *Camin dins un grafe*: Seguida d'arcs dau grafe tala que l'extremitat terminala de cada arc constitue m'extremitat iniciala de l'arc d'après. 7. (astr.) *Lo Camin de sant Jaume*: La Dralha Lachoa.

camín de fèrre n.m. 1. Via ferrada facha de doi ralhès parallèles dont circúlon lu trens. 2. Mejan de transport qu'emplega la via ferrada. 3. (au plur.) Societat, administracion encargada de la gestion d'aqueu mejan de transport. 4. Juèc d'azard, bacarà m'un solet tableau.

camínada n.f. 1. Percors fach a pen lo lòng d'un camin. 2. Presbitèri.

caminaire n.m. 1. Barrutlaire. 2. Persona que li agrada de caminar.

camíament n.m. 1. Accion de caminar, progression lenta e reguliera. Sin.: avançada. 2. (mil.) Itinerari pilhat per una tropa. 3. (topogr.) Determinacion sus lo terren dei coordenadas d'una linha poligonala que religa doi ponchs conoissuts.

camínar vi. 1. Si desplaçar en metent un pen davant l'autre. Sin.: faire camin. ◇ (fig.) *Camínar dins li peadas de*: Seguir l'exemple de (un davancier). ◇ (fig.) Progredir lentament: *Una idea que camina dins lu esperits*. 2. Faire un camíament topografic.

camínàs n.m. Autorota, autovia.

camínèia n.f. Chaminèia.

camínet n.m. Camin pichon. Var.: caminon.

camínon n.m. Camínet.

camínòt n.m. Emplegat dei camins de fèrre. Sin.: ferroviari.

camíola n.f. 1. (anc.) Camia leugiera que li fremas portàvon dins l'intimitat. 2. *Camíola de foarça*: Blòda sensa mànegas que s'emplegava per mestrejari lu malauts mentals aguts. ◇ *Camíola química*: Terapeutica medicamentosa que lu sieus efèctes son coma aquelu de la camíola de foarça. Var.: **camisòla**.

camion n.m. 1. Gròs veicule automobile per lo transport de cargás peanti. 2. Coàs per la pintura, sovent de forma cilindrica. 3. (brod.) Esplinga corta e foarça fina.

camionaire, airtz n. Persona que mena un camion.

camionar vt. Transportar (de mèrç, de materiaus) per camion.

camionàs n.m. Gròs camion.

camionatge n.m. Transport per camion.

camion-cistèrna n. Camion que sièrve per lo transpòrt forra-borra dei líquides.

camioneta n.f. Pichin camion leugier e rapide que la sieu carga utila non despassa 1500 kg.

camisard n. Calvinista

camisòla n.f. Camiòla.

camitosemitic, a adj. e n.m. Si di d'una familha de lengas que comprèn lo semitic, l'egipcian, lo berbèr e li lengas dau Chad.

camma n.f. (tecn.) Pèça que vira, en general disc non circulari m'una salhida ò un entalh, que sièrve à transformar un movement de rotacion en un movement de translacion: *Aubre à cammas*. Sin.: **lèva**.

camoç n.m. 1. Mamifèr romiaire dei còrnas drechi e recorbadi vèrs l'arrier au sobran, que viu dins li montanhas auti d'Euròpa e dau Pròche-Orient (autessa au galet 65 cm, Familha dei bovideus). 2. *Pèu de camoç*: Pèu camoçada que sièrve à netejar lu vitres, à lustrar lu cròmes, etc. 3. Pròva tèst dins l'esquí, que demanda de faire un eslatòm especial dins un temps donat; qualificacion donada per lo succès à-n-aquela pròva: *Camoç d'aur, d'argent, de bronze*. ◆ adj. inv. jaune clar.

camoçar vt. Alestir per camoçatge.

camoçaria n.f. 1. (rare) Luèc dont li pèus son camoçadi. 2. Industria, comèrci dei pèus camoçadi.

camoçatge n.m. Preparacion dei pèus en emplegant d'òlis de peis.

camocier, a n.m. persona que travailha au camoçatge dei pèus.

camociera n.f. Luèc frequentat per lu camoç.

camocina n.f. Estòfa per panar, lustrar, que la sieu textura fa pensar à la pèu dau camoç.

camoflar vt. Rendre invisible, dissimular ò escondre en mascarant: *Camoflar un crimi en suicide*. Sin.: **mascarar**. ◆ **si camoflar** v.pr. S'escondre.

camoflat, ada adj. Escondut. Sin.: **amagat, mascarar**.

camoflatge n.m. 1. Art de dissimular de material de guèrra, de tropas, à l'observacion de l'enemic: *Metre la tenguda de camoflatge*. Sin.: **mascaratge**. 2. Tecnica de transmission codificada que chifra unicament lu mòts importants. 3. Dissimulacion: *Camoflatge de beneficis*.

camoflet n.m. Escòrn, umiliacion.

camogin n.m. Varietat de pichina pera foarça sucrada.

càmola n.f. Larva dau taupin (vèrp de farina).

camomilha n.f. Planta odoranta (compauadas) que divèrsi espècias (camomilha romana, camomilha sauvatja) son emplegadi en infusion per li sieu proprietats aperitivi, digestivi e antiespasmodiqui. Var.: **camamilha**.

camòrra n.f. (mòt it.) Associacion secreta, equivalent napolitan de la Màfia.

camp n.m. 1. Superficia agrària cultivada ò cultivabla, compresa entre de limits ben definits: *Un camp de blat, de patatas, de salada; laurar, cultivar, semenar un camp*; ◇ (ext., espec. au pl.) Campanha: *Preferir la vida dei camps*. 2. Espaci especialament delimitat e adaptat per d'unu usatges particuliers: *Camp de juèc*, dont si debana una competicion. Sin.: **terren**. – Part dau terren qu'una equipa deu aparar: *Intrar dins lo camp de l'adversari*. ◇

Camp de tir: Camp per s'adestrar au tir. 3 *Acampament*: Levar lo camp. ◇ En alpinisme, basa equipada sus la montanha que si vòu escalar. *Camp de basa*: La basa logistica de l'expedicion. ◇ *Camps auts*: Aquelu situats sus lu flancs de la montanha per li s'arrestar à s'assostar dins lo camin vèrs la cima. ◇ Vaste espaci destinat à aculhir un grand nombre de personas que, per divèrsi rasons, son luènh de la sieu residença abituala: Camp de refugiats, camp de vacanças, camp de presoniers. ◇ *Camp de concentracion*: Camp per presoniers de guèrra ò internats civils. ◇ *Camp d'exterminacion*: Camp mes en plaça per la dictatura nazista per fin d'eliminar en massa lu sieus adversaris politics ò racials. 4. Luèc dont si combat, si complisson d'exercicis militaris ò s'organison e si méton en òbra de plans militaris, estrategics, de seguretat, etc.: *Camp de batalha* ò *camp batalhier*. ◇ (fig.) *Causir lo sieu camp*: Pillar posicion, espec. sus d'eveniments politics ò socials. ◇ *Camp minat*: Dont son eparpalhadi de minas. ◇ *Camp de Mars*: Plaça d'armas. 5. (fig.) Facultat, oportunitat d'accion: *Aver lo camp liure*. 6. (fis.) *Camp de foarças*: Espaci vectorial dont lo vector es una foarça. ◇ *Camp electric*: Camp de foarças à l'entorn d'un còrs eletrisat ò d'una caramida en movement. ◇ *Camp magnetic*: Camp de foarças à l'entorn d'una caramida ò d'un conductor percorrut per un corrent. ◇ *Camp electromagnetic*: Region de l'espaci dont son presentis de foarças electrici e magnetiqui. ◇ *Camp gravitacional*: Region de l'espaci dont s'exercita una foarça gravitacionala. ◇ *Camp visual* ò *camp de vision*: Tròç d'horizont que l'uèlh immobile embraça. ◇ *Camp optic*: Per un instrument optic, angle solide dins lo quau pòu èstre plaçat un objècte, que contunha l'objectiu per formar l'imatge d'aquel objècte. 7. (cinema, tv) *Camp d'imatge*: Espaci embraçat per l'objectiu e reproduch sus la pellicula ò sus lo monitor. ◇ *Camp lòng*: Camp que comprèn de figuras que si tròvon à mai de 30 mètres de la camerà, ma ben individualisabli. ◇ *Camp mejan*: Camp que comprèn un espaci pron vaste, mé de figuras umani à una distança inferiora à 30 mètres. ◇ *Camp foarça lòng*: camp filmat de luènh, sensa ren en premier plan. 8. (inform.) Dins una basa de donadas, cada porcion d'un enregistrament que contèn una informacion unica e identificada m'un nom comun à toi lu enregistraments. 9. Dins una moneda ò una medalha, superficia de cada façà. 10. (arald.) Superficia de l'escut: *Crotz d'aur dins un camp de golas*. 11. Sector especific d'una activitat culturala, d'una enquesta scientifica, d'un estudi, d'una discussion, etc.: *Una descubèrta importanta dins lo camp dei matematicas, lo camp dei sieu competenças*. 12. (ling.) *Camp semantic*: Sector dau lexic que lu sieus elements son ligats per rapoart de significat. 12. (mat.) Ensèm dont la multiplicacion es comutativa. ◇ *Camp de racionalitat*: Ensèm dei nombres que si poàdon obtenir à partir dei nombres donats m'ai operacions racionali. ◇ *Camp de definicion*: Domani.

campada n.f. Bivac.

campaire, airitz n. Persona que campeja. Var.: **campejaire**.

campament n.m. Luèc adobat mé d'installacions provisòrias. ◇ Installacion provisòria e rudimentària.

campana n.f. 1. Instrument de metal, en forma de copa inversada, que dona de sons au mejan d'un picon ò d'un marteu. ◇ (fig.) *Èstre balord coma una campana*: Audir pròpi ren. 2. Sonaria de campana. ◇ (espòrts) Sonaria qu'anonça lo darrièr torn d'una corsa.

campanaire, airtiz n. Persona que fonde li campanas.

campanau n.m. Cloquier.

campanear vi. (*campaneï*) Sonar, en parlant d'una campana.

campaneta n.f. Pichina campana.

campanha n.f. 1. Ampla estenduda de terren dubèrta e generalament plana, cultivada ò cultivabla, luènh dei gròs centres abitats: *Aimar la campanha, la calma, lo silenci de la campanha, una campanha vèrda*. ◇ (fig.) *Batre la campanha*: Complir d'accions de polícia, de guèrra ò de guerrilha, en defoara dei centres abitats. ◇ Zòna cultivada, mé de pichins vilatges, abitats espec. per de poblacions agricòli, e de maions esparpalhadi: *Viure en campanha*. 2. (ext.) Sason, periòde que li si debana una activitat agricòla: *La campanha dei tantiflas*. 3. Terren adaptat à una rapida manòbra dei tropas, à de batalhas, etc.: *Artilharia de campanha, espitau de campanha*. 4. Cicle d'operacions militari caracterisat per una unitat d'ensèms dins lo temps e dins l'espaci: *Li campanhas d'Àfrica*. ◇ *Campanha de guèrra*: Periòde passat sota li armas en zòna de guèrra, pendent una campanha. 5. Navigacion en auta mar, luènh dau poart e dau país. 6. (ext.) Complèxe d'iniciativas de naturas divers, prolongadi dins lo temps, per una tòca particuliera: *Campanha electorala*. ◇ *Campanha publicitària*: Campanha per lo lançament d'un produch ò per melhorar la sieu presença sus lo mercat. ◇ *Campanha de premsa*: Seria d'articles ò de reportatges jornalistics publicats per sensibilisar l'opinion publica à un problema donat. ◇ *Campanha fotografica*: Viatge qu'un fotografe, espec. professional, fa dins una region donada per n'en retraire toi lu aspèctes mai interessants; la seria de fotografias que n'en trae. 7. (arald.) Benda que cuèrbe lo tèrç inferior de l'escut.

campanhada n.f. Partida de campanha.

campanhard, a adj. e n. De la campanha. Var.: **campanhier, campanhòu**.

campanhés, esa adj. e n. De Champanha.

campanhier, a adj. e n. Campanhard.

campanhòu, òla adj. e n. Campanhard.

campanier, a n. Persona que soana li campanas.

campanifòrme, a adj. Qu'a la forma d'una campana.

campanilisme n.m. Cloquierisme.

campanin n.m. Campaneta.

campanon n.m. Campaneta.

campanula n.f. Planta dei camps ò dei montanhas, que li sieu flors an la forma d'una campana (Família dei campanulaceas).

campanulacea n.f. *Campanulaceas*: Família de plantas dicotiledoneï, dei flors en forma de campana.

campanulat, ada adj. En forma de campana, en parlant en particulier dei partidas d'una flor.

campar vi. Bivacar. ◆ vt. Presentar, retraire: *Campar un personatge*.

campat, ada adj. *Ben campat*: Solide, ben bastit.

campech n.m. 1. Boasc peant e dur, d'un aubre d'Amèrica tropicala. 2. Matèria coloranta extracha d'aqueu boasc. Var.: **campet, campucho**.

campejaire, airtiz n.m. Aqueu que campeja. Sin.: *campeire*.

campejar vi. 1. Establir un camp; si establir. ◇ (fig.) *Campar sus li sieu posicions*: refusar de cambiar d'opinion. 2. S'installar dins un campament provisòri. 3. Passar li vacanças sota d'una tenda. Var.: **acampejar**.

campèstre, a adj. Dei camps.

campet n.m. Campech.

campier n.m. Garda, agent comunal que sanciona li infraccions rurali e de caça e participa au manteniment de la tranquillitat publica.

campimètre n.m. Aparelh per avistar lo camp visual.

campimetria n.f. Exploracion dau camp visual m'un campimètre.

camping-car n.m. (mòt anglés) Autocaravana. Sin.: **carri durmidor, automaion**.

campinhan n.m. (preïst.) Faciès industrial neolitic caracterisat per d'autís rudimentaris e voluminós. ◆

campinhan, a adj. e n. Dau Campinhan.

campion, a n. 1. À l'Atge-Mejan, aqueu que calava dins lo camp e si batia en duel per sostenir li rasons d'un tèrç. Sin.: **defensor, paladin**. ◇ (fig.) Aqueu qu'apara una causa, una ideologia: *Campion de la libertat, de la fe, dau progrès*. 2. Atleta ò equipa qu'a vençut dins un campionat ò un torneu: *Campion dau monde*. ◇ *Campion en títol*: Aqueu qu'a obtengut lo títol lo còup precedent e lo remete en juèc. ◇ *Campion absolut*: Lo vencedor d'un campionat dont son admissi toti li categorias ò vencedor de la categoria mai auta. ◇ (ext.) Atleta excellent, de granda classa: *Un campion de bicicleta*. ◇ (fig.) Aqueu qu'excèlla dins una activitat particuliera: *Es un campion dei matematicas*. ◆ adj. Qu'a ganhat un campionat: *Equipa campiona*.

campionat n.m. Competicion periodica, unica ò en un nombre definit de partidas, per conferir lo títol de campion à un atleta ò à una equipa: *Campionat de balon, de ciclisme, d'automobilisme, campionat italian, dau monde, campionat masculin, femenin*.

campir (*campissi*) vt. En pintura, pintar lo camp ò lo fond. ◇ Estendre la color d'un biais uniforme dins una zòna netament delimitada. ◇ *Campir li lacuneas*: Dins la tecnica de la restauracion, recurbir li zònas de color perdut mé de tenchas locali ò neutri, sensa emplegar de dessenh ni de clarescur.

campissada n.f. Frasca.

campevar vt. (*camplevi*) 1. (grav.) Levar li partidas que dévon donar lu blancs, dins la gravadura en releu. 2. Adobar d'alvèdes dins una placa de coire per li metre de pòuvera ò de pasta d'esmalh. ◇ *Esmalh campevar*: Qu'es estat fach m'aqueu metòde.

camptozoari n.m. (zool.) *Camptozoaris*: Animau marin microscopic provedit d'una corona de tentacules

ciliats à l'entorn de la boca e de l'anús (embrancament dei Briozoaris).

campucho n.m. Campech.

campus n.m. Grand terren bastit d'edificis universitaris e de residèncas per lu estudiants.

camús, usa adj. Cort e plat, en parlant dau nas.

camús, usa adj. e n. Qu'a lo nas plat, coma esquiçat.

can n.m. [ˈkaŋ] (f. *canha*) 1. Mamifèr domestic dei Carnivòres, omnivòre, m'un excellent flairar, dau pel generalament espès de colors variadi, pupilla redona, dimensions, forma dau morre e comportaments variables en foncion de la raça (*Canis canis*): *Can de garda, de caça, d'aver, de corsa, de combat, de companhia, de secors, de defensa, tenir un can à l'estaca*. ◇ *Can lop ò can loper*: Can de pastre alemand. ◇ *Can guida*: Can adestrat per l'acompanhament dei bòrnis. ◇ *Can policier*: Can adestrat per ajudar la polícia à recercar, à segre e à immobilisar de personas, e finda à recercar de matèrias divèrsi (explosius, dròga). ◇ (fig.) *Èstre coma can e cat*: Èstre totjorn à si garrolhar. ◇ (fig.) *Tractar quauqu'un coma un can*: Tractar quauqu'un mau, d'un mé brutalitat. ◇ *Manjar coma un can*: Totplen mau. ◇ (fig.) *Travallar coma un can*: Travalhar dur. ◇ (fig.) *Vida de can*: Vida dificila, gaire suportabla. ◇ *Temps de can*: Temps brut. ◇ *Caua facha per lu cans*: Caua mau facha, de marrida qualitat. ◇ (expr.) *Non es fach per lu cans!*: Si di de quauqua ren per incitar una persona à s'en servir ò à li aver recors. ◇ (fig.) *Solet coma un can*: Èstre completament solet, si sentir abandonat. ◇ (fig.) *Si sentir coma un can bastonat*: Si sentir avilit, umiliat. ◇ *Èstre malaut coma un can*: Èstre foarça malaut. ◇ *Entre can e lop*: Au tombar dau sera. 2. (fig.) Persona crudèla, colerica, avara: *S'es comportat coma un can*. 3. (fig., pej.) Persona vila, abjecta, espec. dins de locucions: *A, lo can!* ◇ (anc.) Designacion injuria d'una persona que professava una altra religion, espec. entre cristians, judieus e musulmans: *Can d'infidèle!* 4. Partida dau mecanisme d'una arma de fuèc que, en s'activant, provòca la messa à fuèc de la carga.

can n.m. [ˈkaŋ] Títol turc qu'à l'origina valia aqueu d'emperaire e fuguèt portat ulteriorament per de nòbles d'Orient-Mejan e d'Índia. Var.: **khan**.

cana n.f. 1. Planta erbacea (graminacea) dau pen aut, fin e elastic, cau entre lu nos, m'una inflorescença e un plumet. Sin.: **sanha**. ◆ *Cana de bambó*: Lo pen cau dei bambós, emplegat per faire de bastons, de mòbles, etc. ◆ *Cana dau sucre*: Planta erbacea dei graminaceas m'un risòma perenne e dau pen clafit d'un teissut sucrat (*saccharum officinarum*). 2. (ext.) Baston, pèrtega, que sièrvon per divèrs usatges. ◇ *Cana blanca*: Cana qu'emplégon lu bòrnis. – (per ext.) Bòrni. ◇ *Cana de pesca*: Pèrtega facha de divèrs materiaus flexibles, generalament compauada d'elements desmontables ò escamotables, que s'emplega per pescar. 3. (ext., fig.) Instrument, objècte, etc. que per la sieu forma sembla una cana. ◇ *Cana de veirier*: Tube per bofar lo vèire. 4. Vièlha mesura di longuessa, d'una valor variabla d'una region à una altra. À Niça, valia 8 pans (2,096 m). ◇ *Cana carrada*: Anciana mesura d'aira niçarda valent

4,393216 m². ◇ *Cana solida*: Anciana mesura de volume niçarda valent 2,302045 estèrs.

cana n.m. *Cana d'Índia*: Balisier.

canabis n.m. Varietat de cànebe que d'eu es extracha una dròga. Sin.: marijuana, cànebe indian.

canabisme n.m. Intoxicacion deuguda au canabis.

canac, a adj. e n. De Canaquia.

canada n.f. Cana (4).

canadà n.f. Pom d'una varietat de la pèu jauna ò gris-brun.

canadèla n.f. Nom generic per doi peis de l'òrdre dei percifòrmes (Família dei labridats, la *canadèla* (*symphodus cinereus*) e la *cera* (*labrus viridis*)).

canadenc, a adj. e n. Canadian.

canadian, a adj. e n. Dau Canadà. Var.: **canadenc**.

canadiana n.f. 1. Vèsta doblada de pèu, dau coal envelopant, mé de bornieras, inspirada d'aquela dei caçaires canadians. 2. Canòt desribat dei embarcacions indiani.

canaire, airtz n. Persona que fa de cleas. Var.: canier.

canal n.m. 1. Cors d'aiga que s'escorre dins un passatge artificial: *Canal d'irrigacion, d'escolament, canal navigable*. 2. Tube, conducha per liquides, espec. conducha dont passa lo metal fondut per anar dins la forma. 3. (geogr.) Trach de mar, mai vaste qu'un destrech, comprés entre doi tèrras: *Canal d'Otranta*. 4. (anat.) Formacion tubulària alongada, delimitada per de parets pròpri: *Canal uretral*. ◇ *Canal vertebral, canal lagrimal*. 5. (electr.) Unitat elementària d'aparelhs en auta ò bassa frequença, emplegada coma mejan de transmission de senhaus telefonics ò telegrafics. ◆ *Canal televisual*: Tièra de frequenças dei ondas radioelectricas emplegada per una installacion de trasmission televisuala. ◇ (ext.) Programa de television: *Promier, segond canal*. Sin.: **cadena**. 6. (fig.) Mejan de comunicacion, de ligason, de difusion: *Canal ierarquic, beurocratic, diplomatic*. ◇ *Canals de distribucion*: Organisations intermediari que perméton lo transferiment dei bens despí lu productors fins ai consomators. 7. (inform.) Organe que permete lo transferiment ò la transmission d'informacions, espec. entre l'unitat centrala e li unitats periferiqui. ◇ *Canal d'intrada, de sortida*: Conector qu'assegura lo flux dei donadas e dei senhaus de contraròtle entre l'unitat centrala e li unitats periferiqui. Var.: **canau**.

canalet n.m. Pichin canal. ◇ (anat.) Canalicule.

canalha n.f. Individú mepresable, malonèste. Sin.: **racalha**, vilanilha, chormalha, ribaudalha, gentassa, fotalha, mandronilha, gusalha, sarsavalha. ◆ adj. 1. Que si pòu dubitar de la sieu onestat. 2. D'una vulgaritat complasenta e estudiada: *Aver l'ària canalha*.

canalharria n.f. (lit.) 1. Caractèr canalha (de quauqu'un, de quauqua ren). 2. Acte de canalha.

canalicular(e) n.m. (anat., bot.) Fin canal que si forma dins li parets dei cellulas e li fa comunicar entre eli. Var.: **canalet**.

canalicular(i), a (-ària) adj. Qu'a la forma d'un canalicule.

canaliculiti n.f. Inflamacion dei canals glandularis.
canaliera n.f. Canier.
canalisable (-izable), a adj. Que pòu èstre canalisat.
canalisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de canalisar; lo sieu resultat. 2. Conducha qu'assegura la circulacion d'un fluide: *Canalisacion d'aiga, de gas.* ◇ (electr.) Ensèm format per d'unu conductors (ò un solet) e lu sieus elements de proteccion e de fixacion.
canalisaire (-izaire), airtiz adj. Que canalisa.
canalisar (-izar) n.f. 1. Rendre navigable coma un canal, en regularisant lo débit.: *Canalisar un cors d'aiga.* 2. Menar dins una direccion determinada en empachant la dispersion, l'eparpalhar: *Canalisar una fola, canalisar la sieu energia.*
canalista n. Obrier especialisat dins la construccion de canals.
cananean, a adj. e n. Dau país de Canaan. ◆ grope de lengas semitiqui que comprèn l'ogaritic, lo moabit, lo fenician e l'ebreu. Var.: **cananeu.**
cananeu, ea adj. e n. Cananean.
canapè n.m. 1. Lòng sèti m'un dossier, per mai d'una persona. Sin.: **sofà**, radassier, radassiera, lièch-bas. 2. Lesca de pan fregida au burre dont si méton diferenti cauas (pichina sauvatgina à plumas, en particulier).
canapè-lièch n.m. Canapè que si pòu desplegar per si convertir en lièch.
canar vt. 1. Arpentar (1). Var.: **canejar**. Sin.: **destrar**. 2. Garnir d'un trelès lo fond o lo dorsier d'un sèti.
canara n.m. Lengua parlada au Canaraca.
canard n.m. (francisme) Àneda.
canardar vt. (fam.) Tirar sus quauqu'un (especialament m'una arma de fuèc) en restant à la sosta.
canardiera n.f. 1. Loana dont si tròvon li ànedas. 2. partida d'un estanh adobada per pilhar à la ret li ànedas sauvatgi. 3. Lòng fusiou per tirar sus li ànedas sauvatgi.
canari n.m. Serin dei Canàrias, jaune verdastre, à l'origina dei raças domestiqui.
canari n.m. En Àfrica e ai Antilhas, vas per portar l'aiga potabla.
canaricultura n.f. Alevament de canaris per n'en faire comèrci.
canarina n.f. Canari femèla.
canasta n.m. Juèc que si juèga abitualament à quatre jugaires mé doi juècs de 52 cartas.
canat n.m. 1. Foncion, juridiccion d'un can. 2. País sotamés à la juridiccion d'un can.
canatge n.m. 1. Accion de mesurar m'una cana; lo sieu resultat. 2. Accion de canar un sèti; garnitura canada d'un sèti.
canat, ada adj. Garnit d'un canatge: *Un sèti canat.* Sin.: **trescat.**
canau n.f. Abeurador.
canau n.m. Canal.
canavàs n.m. Canevàs.
cancelacion n.f. Accion de cancelar.
canceladura n.f. Accion de cancelar; lo sieu resultat. Sin.: **esfaçament.**
cancelar vt. Escafar. Sin.: **esfaçar.**

cancelaria n.f. 1. Administracion, ensèm dei servicis que depèndon d'un cancelier. 2. Administracion centrala dau ministèri de la justícia. 3. (mil.) Bureu encargat dei decoracions, dei recompensas, etc.

cancelier n.m. 1. Dignitari qu'a la garda dei sageus, dins un consulat, un còrs, una administracion. 2. Cap dau govèrn, en Alemanha e en Àustria. 3. En França, cap sobeiran de la justícia, sota l'Ancian Regime.

canceliera n.f. 1. Esposa d'un cancelier. 2. (anc.) Sac forrat per tenir lu pens au caud.

càncer n.m. 1. Tumor maligna que si forma per la proliferacion desordenada dei cellulas d'un teissut ò d'un organe; afeccion que n'en resultat. Var.: **cancre.** 2. (fig.) Mau insidiós: *Lo càncer de la dròga.* 3. Constellacion e signe dau zodiac. ◇ *Un càncer:* Una persona dau signe dau càncer.

cancerifòrme, a adj. En forma de cancre sensa n'èstre un.

cancerigène, a adj. e n. Que pòu provocar ò favorejar l'aparicion d'un càncer. Var.: **cancerogène.**

cancerisacion (-izacion) n.f. Degenerescença cancerosa (d'un teissut, d'una tumor benigna, d'una lesion).

cancerisar (-izar) (si) v.pr. Subir una cancerisacion, si transformar en cancre.

cancerisat (-izat), ada adj. Qu'a subit una cancerisacion.

cancerofòbia n.f. Paur injustificada dau càncer.

cancerogène, a adj. e n. Cancerigène.

cancerogenèsi n.f. Procèssus de formacion d'un càncer.

cancerologia n.f. Disciplina scientifica e medicala qu'estúdia e tracta lo càncer. Sin.: **oncologia.**

cancerologic, a adj. Relatiu à l'estudi, au tractament dau càncer. Sin.: **oncologic.**

cancerològue, òga n. Especialista dau càncer. Sin.: **oncòlogue.**

cancerós, oa adj. Dau càncer.; de la natura dau càncer: *Tumor cancerosa.* ◆ adj. e n. Que sofrisse d'un càncer.

canceu n.m. Grasilha de balustrada.

cançon n.f. 1. (liter.) Composicion lirica en rapoart mé la música, formada d'uni estanças qu'à l'origina si correspondon per lo nombre, la disposicion dei vèrs (sobretot d'endecasillabes e setenaris) e l'entrebescament dei rimas, e s'acabàvon m'un comjat: *Cançon dei trobadors.* ◇ *Cançon liura:* Cançon que la sieu division en estanças non correspoande plus à un esquèma precis. ◇ *Cançon de gèsta:* Poema epic medieval que canta lu fachs dei cavaliers. – *Cançon de la Crosada:* Poema occitan que cuènta lo debanar de la Crosada còntre lu Albigés. 2. (mus.) Composicion per cant e instruments, generalament m'un refranh. 3. (fig.) Cen que revèn m'una granda frequença, en provocant un efècte de monotonia: *Ensèm m'eu, es tojorn la mema cançon!*

cançonaire, airtiz n. Artista que compaua e interpreta de tèxtos (ò de cançons) satirics.

cançonar vt. Faire una cançon satirica de (quauqu'un). Var.: **cançonejar.**

cançonejar vt. Cançonar.

cançoneta n.f. Pichina cançon sus un subjècte leugier.

cançonier n.m. 1. (lit.) Recuèlh de cançons ò de poesias liriqui: *Lo cançonier de Petrarca*. 2. (mús.) Recuèlh de cançons ò de cançonetas.

cançonier n.m. Compositor ò versificador de cançonetas.

cancre n.m. Càncer.

cancrena n.f. 1. Mortificacion locala qu'abotisse à la necròsi dei teissuts en s'espandissent de pròche en pròche. ◇ *Cancrena gasoa*: Deuguda à de micròbis anaeròbis que desvelòpon de bullas de gas dins l'espessor dei teissuts, lo mai sovent sus de plagas brutadi de tèrra. 2. (fig. lit.) Mau insidiós: *La cancrena dau fanatisme*. Var.: **cangrena**.

cancrenar vt. 1. Provocar la cancrena de (un teissut, una partida dau còrs). Var.: **cangrenar** 2. (fig. lit.) Corrompre, viciar. Sin.: **avilir**, **agusardir**. ◆ **si cancrenar** v.pr. Èstre tocat per la cancrena.

cancrenós, oa adj. De la natura de la cancrena: *Infeccion cancrenoa*. Var.: **cangrenós**.

cançroïde n.m. (med.) Epiteliòma de la pèu e dei mucoï de tipe ulcerós.

candarissa n.f. Caliòrna.

cande, a adj. Candide.

candela n.f. 1. Cilindre de cera, estearina, etc. provist, au lòng de l'ais vertical, d'estopa, que s'acende per esclarair: *Acendre, amurcir una candela, dinnar, lièger au lume d'una candela*. ◇ *Anar en candela*: Partir en linha drecha. ◇ *Si destrúger coma una candela*: Maigrir per malautia, etc. ◇ *Acendre una candela à un sant*: Per mercejar un sant d'una gràcia recebuda. ◇ (fig.) *Acendre una candela à quauqu'un*: Li èstre infinidament reconoisent. ◇ (fig.) *Tenir la candela*: Favorejar una relacion amoroa mé la sieu presença. Sin.: **quilhar lo tison**. ◇ (fig.) *Non valer la candela*: Non valer la pena. – *Lo juèc non vau la candela*: Lo bilanç de l'accion envisatjada es negatiu. Sin.: (expr.) **lo fum non vau la candela**. 2. (fis.) Unitat de mesura d'intensitat luminoà dins lo Sistema Internacional, definida coma l'intensitat luminoà dins una direccion donada d'una foant qu'emetete una radiacion monocromatica de frequença 540×10^{12} hèrtz que la sieu intensitat energetica dins aquesta direccion es pariera à 1/683 watt/esteradiant. 3. (mec.) Organe, en forma cilindrica, fixat dins la paret de la cambra de combustion dei motors d'explosion, dont péton li belugas per botar fuèc au mesclum d'ària e de carburant. 4. (geol.) Estalactita. Var.: **candelon**. 5. fig. fam.) Narveu que pende dau nas. 6. (espòrt) *En candela*: En autessa, en parlant d'un balon, d'una bala (espec. au rugbi e au balon). ◇ *Saut en candela*: Intrada dins l'aiga per lu pens, en posicion perfiechament verticala. ◇ En gimnastica, posicion verticala reversada en s'apontelant sus li espatlas e lo coal.

candelabre n.m. 1. Candelier mé mai d'una branca. 2. Lampadari sus la via publica. Sin.: **lampesier (1 e 2)**. 3. (arquít.) Supoart d'ornament (balustra, columna, etc.) d'un dispositu d'esclairatge. (arquít.) Ornament fach de copas, de vas superpauats associats à d'arabescas, caracteristic de l'art de la Renaissance francesa.

candelaire, airtz n.m. Persona que fabrega de candelas.

candelaria n.f. Fabrega de candelas.

candeleto n.f. 1. Pichina candela. 2. Garri de cròta.

candelier n.m. 1. Supoart, generalament provist d'una poncha, per de candelas, de ciris. 2. Persona que fa ò vende de candelas. 3. (mar.) Barra metallica verticala e traucada per passar li filieras d'una gardacòrs.

candeliera n.f. Fèsta catolica (2 de febrer) de la Presentacion de Jèsus au Temple e de la Purificacion de la Vierge. Prov.: "per candeliera, lo soleu va per valons e per valieras".

candelina n.f. Pichina candela.

candelissa n.f. Caliòrna.

candelon n.m. 1. Pichina candela. 2. Estalactita.

candeu n.m. 1. Boasc que sièrve per esclarair lo dedintre d'un forn. 2. Alumeta sensa sofre.

candi n.m. Sucre candi.

candidà n.m. Fonge microscopic que provòca de candidiasi.

candidament adv. D'un biais candide; embé candor. Sin.: **ingenuament**, **innocentament**.

candidat, a n. 1. Persona que vòu obtenir un títol, una denhetat, una foncion electiva. 2. persona que postula à un emplec. 3. Persona que si presenta à un examèn, à un concors, à una eleccion. 4. (ext.) Qu'a de boani possibilitat de succès: *L'equipa de Niça es candidata à la victòria en campionat*.

candidatar vi. Faire acte de candidatura.

candidatura n.f. Qualitat de candidat; fach de si portar candidat: Faire acte de candidatura, depauar la sieu candidatura.

candide, a adj. Que manifèsta ò presenta de candor. Var.: **cande**. Sin.: **ingenú**, **innocent**.

candidessa n.f. Qualitat d'una persona candida. Var.: **candidesa**. Sin.: **candor**, **simplitge**, **credulitat**, **nesciesa** (pej.), **nesciardaria** (pej.), **puretat**, **dardanaria** (pej.).

candidiasi n.f. Micòsi provocada sobretot per lo fonge microscopic "*candida albicans*". Var.: **candidòsi**.

candidòsi n.f. Candidiasi.

candir vt. (*candissi*) Cristallisar (de sucre). ◆ **si candir** v.pr. 1. Si cristallisar, en parlant dau sucre. 2. Si curbir de sucre cristallizat, en parlant de la frucha.

candit, ida adj. Cubèrt de sucre candi.

cando n.m. (dr. fisc.) Abonament à la talha, à un impoast. Var.: **càndol**. ◇ *Èstre à cando*: Èstre abonat.

candolier n.m. 1. Abonat à la talha. 2. Client.

candor n.f. 1. Blancor intensa e resplendentia: La candor d'un vestit de maridatge. 2. (fig.) Innocença, semplicitat, ingenuitat: *La candor dei sieus sentiments*. Sin.: **puretat**.

cànebe n.m. 1. Planta erbacea annuala dei Cannabaceas, dei fuèlhas paumadi-lanceoladi, dei flors mascli separadi en panolha terminala e femèlas portadi per d'individús divèrs (*Cannabis sativa*). 2. Fibra teissila extracha dau pen d'aquela planta.. 3. Teissut raspinhós obtengut m'aquela fibra. 4. Coarda ò cordèla de cànebe. 5. *Cànebe indian*: Planta erbacea dei Cannabaceas, rica de substanças resinòï, que s'en tira la dròga omonima

emplegada coma analgesic, narcotic e estupefiant (*Cannabis indica*).

canebic, a adj. Dau cànebe; relatiu au cànebe: *Intoxicacion au cànebe*.

canebier n.m. Luèc plantat de cànebe. Var.: **canebiera**.

canebiera n.f. Luèc plantat de cànebe. Var.: **canebier**.

canefòra n.f. (Antiqu. gr.) 1. Filha que, dins d'uni ceremònias, portava sus la tèsta una goarba sacrada. 2. Representacion esculptada d'una canefòra, que pòu servir de supoart, coma la crisalida.

canejaire, airitz n. Persona que caneja.

canejar vt. Arpentar (1). Var.: **canar**. Sin.: **destrar**.

canela n.f. 1. Pòuvera d'escòrça de canelier, obtenguda per rasclatge e emplegada coma aromat. 2. *Pom canela*: Fruch comestible d'una espècia d'anòna. ♦ adj. D'un brun clar, color de la canela.

canela n.f. Aparelh que produe una flama totplen cauda per combustion d'un gas, e que s'emplega per soudar e descopar lu metals.

canèla n.f. 1. Robinet que si mete à una bota, à una cuba. Sin.: **luquet**. 2. Bobina (de fieü). Sin.: **roqueta**.

caneladura n.f. 1. (arquít.) Caduna dei motladuras verticali ò en elìça cavadi sus lo fust d'una colomna. 2. (bot.) Estria longitudinala sus lo pen d'uni plantas. 3. (geomorf.) Silhon rectilinhè ò leugierament corbe cavat per l'erosion dins li ròcas nudí. 4. (tecn.) Rega longitudinala sus una pèça mecanica de revolucion.

canelar vt. Ornar de caneladuras.

canelaria n.f. Lo tot dei borneus. Sin.: **canalisacion**.

canelat, ada adj. Ornat de caneladuras.

canelier n.m. Aubre dau tipe dau laurier, d'Índia e de China, que la sieu escòrça fornisse la canela.

caneliera n.f. Pichin tube rigide destinat à èstre ficat dins un orifici (natural ò non) de l'organisme.

canelon n.m. 1. Pasta alimentària rotlada en cilindre e farcida. Var.: **cannellone** (mòt italian). 2. Caneliera de seringà.

canestrada n.f. Contengut d'un canèstre.

canèstre n.m. Goarba.

canestron n.m. Pichina goarba.

canet n.m. 1. Caneliera. 2. Canier.

caneta n.f. 1. Botilheta ò bóstia metallica per la bièrra, etc.; lo sieu contengut. 2. Cilindre contengut dins la naveta, qu'à l'entorn si vèn enrotlar lo fieü de trama sus un mestier per teïsser e lo fieü per cordurar ò per brodar sus una màquina de cordurar.

canevàs n.m. 1. Gròssa tela clara dau teïssatge gaire sarrat, sus la quala si fa la tapissaria ò la dentela m'una agulha. 2. Ensèm dei ponchs principals d'una figura, dei ponchs geodesics, que sièrve à establir una carta. 3. Plan, esquema d'una òbra literària, d'un expauat. Var.: **canavàs**.

cànfora n.f. Canfre.

canfrar vt. Tractar mé de canfre.

canfrat, ada adj. Que contèn de canfre.

canfre n.m. 1. Substànça aromatica cristallisada extracha dau canfrier. 2. *Canfre sintetic*: Pòuvera blanca, cristallina, qu'a de propietats vesini à-n-aqueli dau canfre.

canfrier n.m. Laurier d'Àsia orientala e d'Oceània, que s'en extrai lo canfre.

canga n.f. En China, carcan qu'empachava lu coals e lu ponhets dei presoniers.

cangoró n.m. Mamifèr australian, de l'òrdre dei marsupials, dei membres posteriors foarça lòngs que li perméton de si desplaçar per sauts (lo mascle pòu faire fins à 1,50 m d'autessa, la femèla consèrva lo sieu pichin pendent sièis mes dins una cavitat ventrala). Var.: **kangoró**.

cangrena n.f. Cancrena.

cangrenar vt. **Cancrenar**.

cangrenós, oa adj. **Cancrenós**.

canha n.f. 1. Femèla dau can. 2. (fig. pop.) Frema vila, abjècta.

canhada n.f. Portada de cans.

canhar vi. Faire de cadeus. Sin.: **cadelar, canhotar**.

canhara n.f. Caua sensa importança. Sin.: **quincalha**.

canhard n.m. Gròssa calor. Sin.: **calorassa, canicula**.

canhàs n.m. Gròs can.

canhassa n.f. 1. Gròssa canha. 2. (fig. pop.) Frema abjècta.

canhin n.m. Pichin can. Var.: **canholin**.

canholin n.m. Pichin can. Sin.: **cadeu**.

canhon-moton n.m. Raça de can de companhia eïssida dau barbet, eme lu pels lanós e crespats. Var.: **canmoton**.

canhòt n.m. Canholin.

canhòta n.f. 1. Caïssa comuna dei membres d'un grope, d'una associacion; soma reculhida per aquela caïssa. 2. Dins unu juècs d'azard, soma que s'amolona d'un tiratge à l'autre e qu'una persona pòu ganhar d'un còup solet.

canhotar (*canhòti*) vi. Cadelar, canhar.

canibal(e), a adj. e n. 1. Antropofague. 2. Que manja lu animaus de la sieu espècia.

canibalesc, a adj. D'una sauvatjaria canibala.

canibalic, a adj. (psican.) Relatiu au canibalisme.

canibalisacion (-izacion) n.f. Accion de canibalisar; lo sieu resultat.

canibalisar (-izar) vt. 1. Recuperar li pèças destacadi en boan estat d'un objècte, d'un aparelh que fonciona plus. 2. (com.) En parlant d'un produch, concurrençar (un autre produch de la mema marca), ocupar progressivament la sieu plaça sus lo mercat.

canibalisme n.m. 1. Fach (per un òme, una bèstia) de manjar lu sieus pariers. 2. (psiquian.) Fantasma de l'estadi oral, que mena à voler manjar l'objècte dau desir per lo s'incorporar.

canicula n.f. 1. Periòde de foarta calor; aquela calor. 2. (astron.) Epòca que marcava lo començament de l'estiu, quora l'estela Sirius si auça e trasmonta en meme temps que lo soleu.

canicular(i), a (-ària) adj. Totplen caud: *Una calor caniculària*.

canide n.m. *Canides*: Família dei mamífers carnassiers dai caisselàs nombrós, dai àrpias non retractili, coma lo lop, lo can, lo chacal.

canier n.m. Luèc plantat de canas. Sin.: **canet, canaliera**.

canier, a n. Canaire.

canilha n.f. Benda sensa fin facha d'un riban contunh e sople en cauchoc armat ò en metal que permete à un engenh de si desplaçar sus cada sòrta de terren.

canilhat, ada adj. Provedit de canilhas.

canin, a adj. Que pertòca lo can.

canina n.f. Dent ponchuda, de cada costat dei incisivas. Sin.: **dent de l'uèlh, croquet**.

caninier, a adj. Qu'apartèn à la raça dei can. Var.: **canin**.

canionisme n.m. Canyoning.

canís n.m. 1. Canissa. 2. Ret destinada à la pesca dei muges sautaires que cèrcon l'aiga doça dei bocas per fregar. ■ Si mete en plaça promierament una ret verticala en ceucle, pi una que fa lo torn à la susfàcia au lòng de la promiera, mantenguda orizontala au mejan de cledas de canas. S'espaventa lo peis, que sauta foara de l'aiga devant de retombar dins lo canís.

canissa n.f. Assemblatge de canas que sièrve de talhavent. Var.: **canís**.

canissa n.f. Can dau peu boclat e abundant (can). Sin.: **barbon** (italianisme).

canissier, a n. Persona que travailha li canissas.

cannabinacea n.f. *Cannabinaceas*: Família de plantas (òrdre dei urticalas) que comprèn lo cànebe e lo loblon.

cannellone n.m. (mòt italian, pl. **cannelloni**) Pasta alimentària rotlada en cilindre e farcida. Var.: **canelon**.

canobon n.m. Cana comuna dau pen lòng, dei fuèlhas agudi, emplegat en banastaria.

canon n.m. 1. Pèça d'artilharia que sièrve à mandar de projectiles à longa distança m'una trajectòria tenduda: *Canon anticarri, antiaerian*. ◇ (fig., fam.) *Èstre un canon*: Èstre foarça bèla, en parlant d'una filha, d'una frema. Sin.: **èstre una bèla planta**. ◇ (fig., fam.) *Beure un canon*: Beure un gòt. ◇ *Carn à canon*: La massa dei sordats expauats pauc ò pron cinicament à la moart. ◇ *Canon d'aiga*: Aparelh per mandar d'aiga, emplegat dins d'operacions d'òrdre public per esparpalhar lu manifestants. 2. Part posteriora dei antiqui bombardas, que contenia la carga de lançament. 3. Dins l'armadura antica, cadun dei doi tròç tubularis per aparar lo braç e l'avant-braç. 4. *Canon electronic*: Estructura mecanica, que constitue la part essenciala de totplen de dispositius electronics, que produè un fais d'electrons e li pòu metre fuèc e pòu n'en contrarotlar la posicion e l'intensitat. 5. *Canon à neu*: Canon per recurrir li pistas de neu artificiala. 6. Dins l'arnescament dau cavau, part transversala qu'ientra dins la boca dau cavau. 7. Plec arredonit d'una gorgiera, d'un caireu. 8. (en foncion d'adjectiu, fig., fam.) *Èstre canon*: Èstre foarça bèla, en

parlant d'una filha, d'una frema; èstre foarça beu, en parlant d'un objècte, etc.

canon n.m. 1. Critèri normatiu per un camp de conoissenças ò d'accions: *Lu canons de la recèrca scientifica, de la pintura abstracta, si comportar segond lu canons de la boana educacion*. Sin.: **nòrma**. 2. Nòrma juridica establida ò messa en avant per la Glèia. 3. Cada disposicion dau còdi de drech canonic: *Comentar lo quint canon*. 4. Catalògue dei libres que, dins d'uni religions, son reconoissuts revelats, sacrats ò autentic: *Canon bodista, ebraïc, cristian*. 5. Dins la liturgia catolica, part de la celebracion de la messa, dau prefaci à la comunion. 6. Lista d'autors e d'òbras considerats coma modèles d'un periòde cultural, una escòla, un genre literari, etc. 7. (mús.) Forma polifonica dont tota la linha melodica e ritmica es repilhada per doi votz ò de mai, en mai de la votz principala: Canon simple, canon dirècte. ◇ Composicion d'esperela, ò part d'autri composicions, come dins la fuga.

cañon n.m. (mòt espanhòu) Valada estrecha e profunda, dei parets verticali. ◇ *Cañon sotamarin*: Depression alongada e estrecha dei fonds oceanics. Var.: **canyon** (angl.).

canonada n.f. Escambi ò seguida de còups de canon. Var.: **canonejada**.

canonament n.m. Accion de canonar.

canonar vt. 1. Tirar à còups de canon (sus un objectiu). 2. Plegar en canons; plissar.

canonatge n.m. Plissat, plissatge.

canonejada n.f. Canonada.

canonge n.m. 1. Clergue qu'apartèn à un capítol regulier ò seculier. 2. (espec. au pl.) Reguliers, monges que vívon dins de comunautats segond li règlas de sant Augustin. 3. (fig.) Que li agrada una vida tranquilla.

canongessa n.f. Religiosa d'uni comunautats.

canonial, a adj. Enonciat per lu canons de la Glèia. Var.: **canoniau**.

canoniau, ala adj. Canonial.

canonic, a adj. 1. Qu'es confòrme à un canon: *Estile canonic*. ◇ (ext.) Valide, regulier: *Procediment canonic*. 2. Confòrme ai lèis de la Glèia: *Acte, maridatge canonic*. ◇ *Drech canonic*: Ensèm dei nòrmas juridiqui fixadi e messi en avant per la Glèia dins lo govèrn dei fidèles e, per ext., disciplina qu'estúdia aqueli nòrmas. ◇ *Oras canoniqui*: Li oras establidi per recitar li divèrsi parts dau breviari; li parts dau breviari. ◇ (fig.) *Ora canonica*: Lo moment mai oportun per faire quauqua ren. 3. Qu'apartèn au canon dei escripturas sacradi: *Libres canonic*. 4. (fam.) *Atge canonic*: Grand atge. 5. (mat.) Si di de la forma naturala, principala d'unu èstres ò d'uni representacions matematiqui. – *Injeccion canonica*: Aplicacion d'una part d'un ensèm dins aquel ensèm que, à tot element d'aquela part, assòcia l'element e-meme.

canonica n.f. (filos.) Ensèm dei règlas que sièrvon à enonciar un sistema.

canonicament adv. D'un biais canonic; en seguissent lu canons.

canonicat n.m. Denhetat de canonge.

canonicitat n.f. Caractèr de cen qu'es canonic.
canonier n.m. Militari especialisat dins lo servici dei canons.

canoniera n.f. 1. (mar.) Bastiment leugier armat de canons e emplegat sus lu cors d'aiga e pròche dei coastas. 2. (vièlh) Arquiera per tirar au canon.

canoniquessa nf. 1. Filha que, sensa faire de vots, vivia dins una comunautat religioa. 2. Religioa qu'avía una prebenda dins un capítol de filhas.

canonisable (-izable), a adj. Susceptible d'èstre canonisat.

canonizacion (-izacion) n.f. Accion de canonisar; proclamacion solemna dau papa e ceremònia qu'à la fin, après un *procès de canonizacion*, un personatge es oficialament admés au nombre dei sants.

canonisar (-izar) vt. Metre au nombre dei sants per un procès de canonizacion.

canonista n. Especialista dau drech canon.

canòt n.m. Embarcacion sensa poant, mouguda mé de rems, una vela ò un motor. ◇ *Canòt pneumatic*: Canòt de tela impermeabilisada, gonflat d'aria ò d'un gas inèrte. ◇ *Canòt de sauvament*: Embarcacion provista de caissons d'insubmersibilitat e destinada au secours en mar dei naus en perdicion. Sin.: *barcòt, barquet*.

canotar vi. (*canòti*) Manovrar un canòt.

canotatge n.m. Accion de canotar.

canotier n.m. 1. Remaire que fa partida d'un equipatge de canòt. 2. Persona que si passeja en canòt. 3. Capeu de palha dau bòrd plat.

cansaret n.m. Cadun dei elements laterals d'una sàvega, dins lo prolongament dei foalhas.

cant n.m. 1. (mús.) Usatge de la votz umana segond una linha melodica e un ritme, mé de paraulas ò sensa paraulas, m'un acompanyament instrumental ò sensa. ◇ *Cant anglican, bisantin, gregorian*: Estiles mé de ritmes e de mesuras fixats per la liturgia e la tradicion. ◇ (ext.) Composicion musicala solament vocala. ◇ Dins una composicion vocala e instrumentala, la partida vocala. ◇ Dins una composicion vocala e instrumentala, la partida que poarta la melodia. Sin.: **linha melodica**. 2. Art, estile e tecnica dau cantar: *Leiçon de cant*. 3. Emission de votz dei auceu, espec. s'es melodia ò au manco agradiva: *Lo cant dau rossinhòu*. ◇ *Lo cant dau cigne*: Aqueu melodiós que, segond la legenda, lo cigne emete en morent; (fig.) La darriera òbra d'un artista, lo darrier trabalh de quauqu'un. 4. Caduna dei partidas d'un poema epic ò didactic: *Lu cants de la Divina Comèdia*. Var.: **canta**.

cant n.m. Costat mai pichon de la seccion d'una pèça escairada. ◇ *De cant*: Dins lo sens de la longuessa e sus la façà mai pichina, dins un plan vertical. Var.: **canteu**.

canta n.f. Cant, dins un poema.

cantable, a adj. Que si pòu cantar. ◆ n.m. (mús.)

cantada n.f. Composicion musicala escricha à una votz ò mai, m'un acompanyament musical. Var.: **cantata** (mòt italian), **cantadissa**.

cantadilha n.f. Pichina cantada de cambra.

cantadissa n.f. Cantada.

cantador n.m. Cantator.

cantafaula n.f. (lit.) Racuènte medieval que fa alternar de pròsa recitada e de vèrs cantats.

cantaira n.f. Cantatritz, cantairitz.

cantaire, airitz n. Persona que canta. ◆ adj. Que lo sieu cant es melodiós, en parlant d'un auceu: *Auceu cantaire*.

cantaïssa n.f. Cant lòng.

cantalés, esa n. e adj. Dau Cantal; relatiu au Cantal.

cantaneta n.f. Cantareta.

cantant, a adj. Cantadís.

cantadís, issa adj. Qu'a una intonacion melodia: *Un accent cantadís*.

cantalop n.m. Varietat de melon dei coastas raspoï e de la carn color d'orange.

cantaplorà n.f. 1. (arquít.) Barbacana. 2. Robinet ajustat au fond d'una bota. 3. Totairòu dau lòng tube traucat.

cantar vi. e vt. Produre embé la votz de sons melodiós, faire audir una cançon, un cant: *Emparar à cantar, cantar just, cantar faus*. ◆ vi. 1. Començar à bulhir, en parlant d'un liquide. 2. *Faire cantar quauqu'un*: Li demandar de sòus en escambi dau silenci. 3. *Faire cantar la lenga*: La faire clacar. ◇ *Faire cantar lu oàs*: Lu faire cracar. ◇ *Faire cantar li dents*: Li faire crussir. ◆ vt. (fam.) Cuntar de causas sensa importança ò totplen estonanti: *Que mi cantes aquí?*

cantar [kan'tar] n.m. (ar. *quintar*, gròs pes). Pes de cent quilòs. Var.: **quantar**.

cantarà n.m. Bufet. Sin.: **despensa, escudelier, credença**.

cantarèla n.f. *Cantarèla manjadissa*: Fonge foarça preat e conoissut, en forma de trompeta, de color saura, que creisse dins lu boasc (*cantharellus cibarius*). Sin.: **cresta de gal, galet, jaunet, auelheta**.

cantarèla n.f. (mús.) 1. Coarda mai aguda d'un instrument à cordas e à mànegue. Var.: **cantín**. 2. Auceu engabiats per atraire m'au sieu cant lu auceus de la sieu espècia.

cantarelar vt. e vi. Cantar à votz bassa. Var.: **cantarelear, cantarelejar**.

cantarelear vt. e vi. (*cantarelei*) Cantar à votz bassa. Var.: **cantarelar, cantorelejar, cantarelejar**.

cantarelejar vt. e vi. Cantarelear.

cantareta n.f. Dins la barca de pesca, estatgiera dont lo mèstre pava lu sieus objèctes personals. Var.: **cantaneta**.

cantareu, ela adj. 1. Que li agrada cantar ò que canta ben. 2. Agradiu à l'aurelha. ◆ n.m. 1. Pichina limaça blanca que si tròva dins li olivedas. 2. Juèc tradicional niçard (lu enfants intràvon dins li trencadas de la ciutat cada còup que li èra de trabalhs. Rabalhàvon de tèrra argiloa e n'en faïon una mena de sietonqu'èra pi barrat. Li mandàvon d'aria cauda pi mandàvon au soal aqueu "cantareu" qu'esclatava en faguent un bosin caracteristic).

cantari n.f. Cantarida.

cantarida n.f. Insècte coleoptèr vèrd daurat, de 2 cm de lòng, frequent sus li vèrnas. ◇ *Pòuvera de cantarida*:

Pòuvera que s'emplegava dins de preparacions d'afrodisiacs. Var.: **cantari, cantarilha**.

cantaridina n.f. Alcaloïde toxic congestionant, extrach dei cantaridas.

cantarilha n.f. Cantarida.

cantarina n.f. Cantatritz.

cantassejar vt. e i. Cantar totplen e mau.

cantata n.f. (mòt it.) Cantada.

cantator n.m. Cantaire lyric. Var.: **cantador**.

cantatritz n.f. Frema que canta d'àrias liriqui. Var.: **cantaira, cantarina**.

cantaueu n.m. Sublet per enganar e achapar lu auceus. Sin.: **cimbeu**.

cantejament n.m. Fredonament.

cantejar vi. Fredonar.

canteu n.m. 1. Cant (pèça escairada). 2. Pèça de boasc ajustada sus lo costat d'una taula ò d'un fond de violon ò de violoncèla per n'augmentar la larguessa. Var.: **canton**.

cantic n.m. Cant d'accions de gràcias; cant religiós en lenga vulgària.

cantica n.f. Composicion narrativa ò religioa partida en cants en tèrça rima. ◇ (per anton.) Caduna dei tres partidas de la *Divina Commèdia*.

cantilena n.f. À l'Atge Mejan, poema cantat, dau caractèr epic, que la sieu origina s'atròva dins li sequenças latini. La *Cantilena de Santa Eulalia* (v. 880) es la mai conoissuda.

cantin n.m. 1. Coarda mai aguda d'una guitarra, etc. 2. Ponch sensible: *Tocar lo cantin*.

cantina n.f. Servicì qu'alestisse lo manjar d'una collectivitat.

cantinier, a n. Persona emplegada dins una cantina.

canton n.m. 1. Angle: *Lo canton de la coïna, si metre dins un canton*. ◇ (Espec.) Recanton dapé dau fugairon. ◇ *Jugar ai quatre cantons*: Juèc d'enfants dont lu jugaires si dévon plaçar ai quatre cantons. 2. Canteu. 3. En França, sotadivision territoriala d'un arrondissement. 4. Au Luxemborg e en Soïssa, caduna dei principali divisions administrativi. 5. Au Canadà, division cadastrala de 100 milas cairats. 6. (arald.) Pèça onorabla de forma cairada, generalament dins un canton.

cantonada n.f. (anc.) Cadun dei costats dau pontin d'un teatre, dont si metíon lu espectators privilegiats. ◇ *Parlar à la cantonada*: Parlar à-n-un public que non es sus lo pontin; parlar sensa donar l'impression de s'adreïçar vertadièrament à quaqu'un.

cantonal, a adj. Relatiu au canton. ◇ *Eleccions cantonali*: ò *cantonals* (n. f.pl.): En França, eleccion dei conselhiers generals dins un canton.

cantonament n.m. 1. Establiment temporari de tropas dins un luèc abitat; luèc dont una tropa cantona. 2. (dr.) Delimitacion d'un terren; lo terren delimitat. 3. (dr.) Limitacion de drech d'un creancier. Var.: **acantonament**.

cantonar vt. 1. *Cantonar de tropas*: Li installar dins de cantonaments. 2. Isolar, metre à l'escart. 3. Abutar en un luèc que non s'en pòu escapar. 4. (arquít.) Garnir dins lu angles. ◆ vi. Pilhar lu sieus quartiers. Var.:

acantonar. ◆ **si cantonar** vi. Si tenir à l'escart; si limitar à.

cantonejament n.m. Fredonament.

cantonejar vi. Fredonar.

cantonés, esa adj. De Canton. ◆ n.m. Dialècte chinés.

cantonier n.m. 1. Emplegat comunal encargat de netejar li vias, lu camins e cen que li costèja. 2. (c. de f.) Emplegat encargat dau manteniment de la via.

cantonier, a adj. Qu'es dins un angle.

cantoniera n.f. 1. Benda d'estòfa qu'enquadra una poarta, una fenèstra. 2. Ferradura au canton d'un còfre, etc. 3. Butaròda.

cantoplastia n.f. Operacion qu'a per estigança d'esperlongar la fenda paupèbrala quora non es pas granda.

cantor n.m. Cantaire.

cantorau n.m. Persona que canta à la glèia. Sin.: **cantre, chantre**.

cantòria n.f. Tribuna de glèia.

cantorlejadissa n.f. Fach de cantarelear.

cantorlejar vt. vi. Cantarelear.

cantotomia n.f. Entalha cirurgicala de la comissura extèrna dei parpèlas.

cantre n.m. Chantre.

cantussier n.m. Mòble de boasc que li es pauat lo libre de cants de glèia. Sin.: **letrin, letrier**.

canucha n.f. Tube per aspirar de la bota lo vin que si vòu tastar.

canuchal(e) n.m. (italianisme) Luneta, longavista. ◆ (vulg.) *Far un canuchal*: Far una felacion.

canula n.f. 1. Pichin tube rigide ò mièg rigide, destinat à èstre ficat dins un orifici (natural ò non) de l'organisme. 2. Persona noïoa.

canulaire, airtz adj. (pop.) Enuiant.

canular n.m. (fam.) Mistificacion.

canular vt. (fam.) Enuiar, importunar.

canularesc, a adj. De la natura dau canular.

canut, da adj. Vengut blanc per lo fach dau sieu temps. Sin.: **pèl blanc, blanc**.

canut, usa n. Obrier especialisat dins lo teissatge de la seda, à Lion (si revoltèron en lo 1831, ma lo sieu movement fuguèt esquichat per lo Duc d'Orleans e Sout).

canyon n.m. (angl.) Cañon.

canyoning n.m. (mòt anglés) Espòrt d'aigas vivi que consistisse à davalat una ribiera en alternant deneda, rondonada e escalada. Var.: **canionisme**. Sin.: **torrentisme**.

caolin n.m. Ròca argilòca blanca e rompedissa, compauada essencialament de caolinita e qu'es emplegada per faire la porcelana dura. Sin.: **argela blanca**. Var.: **kaolin**.

caolinic, a adj. 1. De la natura dau kaolin. 2. Ric en kaolin. Var.: **kaolinic**.

caolinisacion (-izacion) n.f. Formacion dau caolin per alteracion dei feldespatz alcalins dei granits. Var.: **kaolinisacion (-izacion)**.

caolinisar (-izar) v.t. Mudar en caolin. Var.: **kaolinisar, kaolinizar**. ◆ **si caolinisar** v.pr. Si mudar en caolin.

caolinita n.f. (miner.) Silicat natural d'alumini, qu'apartèn au gropes dei argilas, constituent principal dau caolin. Var.: **kaolinita**.

càos n.m. 1. (filos.) Confusion generala dei elements de la matèria, avant la creacion dau monde. ◇ (fig.) Desòrdre espaventable, confusion generala. Sin.: **trebolici, trebolum, trantalh**. 2. (geomorf.) Amolonament de blòcs que si forma dins d'unu tipas de ròcas sota l'accion de l'erosion.

caotic, a adj. Que tèn dau càos. Sin.: **confús**.

C.A.P. n.m. Sigla per *Certificat d'aptituda professionala*: Diplòma francés de formacion professionala, que comprèn una part d'estudis teorics e una part d'aprendissatge.

cap n.m. 1. Extremitat. ◇ *De cap en cap*: D'una extremitat à l'autra. ◇ *Aquò es lo cap*: Aquò es lo ponch essencial. ◇ *En cap à*: Après una durada donada: *En cap à un moment, en cap à una an*. ◇ *De cap à len cima*: D'una extremitat à l'autra. ◇ *Cap e cap*: Tèsta à tèsta. ◇ *Èstre à cap de camin*: Èstre à la darriera extremitat, à la fin de la sieu vida. Sin.: èstre à la tècola. 2. (arald.) Cima de l'escut. 3. Tèsta. ◇ *De cap à pen*: Dei pens fins à la tèsta. 4. Persona que detèn l'autoritat: *Cap de familha, d'entrepresa* (au fem. (fam.): *Capa*. Sin.: **capitana**). ◇ Dins la denominacion de divèrs grades militaris, administratius ò privats: *Cap de batalhon, de cabinet, de servici*. – *Cap coïnier* ò *cap*: Aqueu qu'es à la tèsta de la coïna d'un restaurant. – *Cap d'estacion*: Encargat de la gestion d'una estacion e dau foncionament dei diferents servicis. – *Cap d'orquèstra*: Musician que dirigisse l'execucion d'una òbra. – *Cap de produch*: Responsable d'un produch ò d'una familha de produch, especialament au nivèu de la venda. – *Cap de projècte*: Responsable de l'elaboracion e dau lançament d'un produch nou. – *En cap*: En qualitat de cap. ◇ Persona qu'a li qualitats d'un cap; as, campion: *As travalhat coma un cap!* 5. (drech) *Cap d'acusacion*: Ponch essencial que l'acusacion si repaua sobre. 6. *Cap d'òbra*: Òbra d'una granda qualitat; òbra màger d'un artista, d'un autor, etc. 7. (mar.) Vela màger d'un tres-aubres. 8. Poncha de tèrra que s'avança dins la mar. ◇ (mar.) *Doblar un cap*: Passar un cap. Sin.: desponchar un cap. ◇ (fig.) *Passar un cap*: Passar una estapa dificila, decisiva. 9. (mar.) Direccion de l'axe d'una nau, de l'arrier vèrs l'avant. ◇ *Metre lo cap sobre, tirar cap à*: Si dirigir vèrs.

cap n.m. Cable. Var.: **cau**.

capa n.f. Fem. de cap (4).

capa n.f. 1. Manteu ample, pauc ò pron lòng, portat sus li espatlas, eventualament m'una fendadura de cada costat per passar lu braç. ◇ *Un roman, un film de capa e d'espada*: Roman, film d'aventuras que mete en scena de protagonistas cavalerescs e batalhaires. 2. Vestiment liturgic en forma de granda capa. Sin.: **capa magna**. 3. Fuèlha de tabac que forma l'envelopa, la rauba d'un cigarro. 4. (mar.) *Èstre, metre à la capa*: Interrompre la sieu rota en cas de marrit temps (e per aquò armejar m'una vela pichina e solida que li d'ón *vela de capa* ò

trementin). 5. Cubertura impermeabla (ciment ò asfalt) destinada à empachar li infiltracions d'aiga. 6. Partida exteriora d'un pneumatic, que constitueisse la benda de rotlament. 7. Montadura metallica que poarta l'axe d'una pèça que pòu pivotar. 8. *Capa dau soleu*: Vòuta dau ceu. 9. Part superiora, manteu d'una chaminèia.

capable, a adj. 1. Qu'a li qualitats, la possibilitat, lo poder de faire quauqua ren: *Capable de capir, capable de ben faire, capable d'agradar*. – *Capable de tot*: Lèst à faire tot (en mau ò en ben). ◇ (absol.) Qu'a de qualitats, de competenças: *Un obrier capable*. Sin.: benadrech. 2. (dr.) Qu'es legalament apte à exercitar d'un drechs. 3. (mat.) *Arc capable associat à un angle α e à doi ponchs*: Arc de ceucle compauat de toi lu ponchs à partir dei quaus lo segment AB es vist sota un angle constant e egal à α .

capacimètre n.m. Aparelh que sièrve à la mesura dei capacitats electrici.

capacitança n.f. (electr.) Impedança presentada per un condensator à una frequença determinada.

capacitari, ària n. Persona qu'a obtengut lo certificat de capacitat en drech.

capacitari, ària adj. *Sufragi capacitari*: Sistema dins lo quau es necessari un nivèu d'instruccion donat per aver lo drech de votar.

capacitat n.f. 1. Aptituda à contenir: *Una bota de granda capacitat, un estadi d'una capacitat de cent mila personas*. ◇ *Capacitat d'un recipient*: Volume de liquide ò de pòvera que pòu contenir. 2. Abiletat, à faire, à agir, à si comportar d'un biais donat: *Aver la capacitat de ben organisar lo travalh, la capacitat de capir lu autres, mancar de capacitat critica, una persona dei capacitats limitadi*. Sin.: talent. 3. (dr.) *Capacitat juridica*: Aptituda legala. ◇ *Capacitat civila*: Aptituda à aver de drechs e d'obligacions e à lu poder exercitar. ◇ *Capacitat d'agir*: Possibilitat d'acomplir d'actes juridics relatius ai interès pròpris. 4. (econ.) *Capacitat productiva*: Complèxe de ressorsas productivi disponibls dins una empresa ò dins un sistema economic; quantitat de travalh qu'una societat es capabla de formir. 5. (fis.) *Capacitat electrica*: Quantitat d'electricitat presenta dins un conductor en rapoart au potencial au quau s'elèva. ◇ *Capacitat de l'acumulador*: Quantitat d'electricitat que l'acumulador es capable de fornir denant que la tension ai bòrnas cale sota d'una valor minimala fixada. ◇ *Capacitat calorifica* ò *termica*: Quantitat de calor necessària per elevar d' 1° C la temperatura d'un còrs. ◇ (ext.) Condensator. 6. (inform.) *Capacitat d'una memòria electronica*: Quantitat d'informacions que pòu contenir. 7. (med.) *Capacitat vitala*: Volume maximal d'ària que lu paumons poàdon contenir après una inspiracion profunda. 8. (espòrt) *Capacitat fisiqui*: Aqueli relatiu à la foarça, à la velocitat, à la resistença, à la mobilitat articularia e à la coordinacion. Sin.: **qualitats fisiqui**.

capacitiu, iva adj. (tecn.) *Dispositiu, circuit capacitiu*: Que la sieu grandor essenciala es la capacitat electrica.

capada n.f. Raissa.

capadocian, a adj. e n. De Capadòcia.

capairon n.m. 1. Capuchon que cuèrbe la tèsta e li espatlas. 2. Pichin capuchon que si mete ai farcons à la caça. 3. Dòna de companhia, d'un atge, qu'acompanhava una filha ò una frema jove dins lo monde; persona que soarte mé quauqu'un per lo susvelhar. 4. (constr.) Coronament d'un barri, en forma de teulissa, per facilitar l'escorrement de l'aiga. Sin.: **creston**. 5. Borrelet circulari plaçat sus l'espatla seneca de la rauba dei magistrats, dei doctors, dei professors, de dont pende una benda d'estòfa garnida d'ermina.

capaironar vt. Acompanhar (quauqu'un) en qualitat de capairon.

capar vt. *Capar un cigarro*: L'enrotlar dins la capa.

caparaçon n.m.

caparaçonar vt. 1. Curbir (un cavau) m'un caparaçon. 2. Curbir quauqu'un ò una partida dau còrs de quauqua ren d'espés.

caparra n.f. Soma qu'una partida vèrsa à la conclusion d'un contracte per n'assegurar l'execucion.

caparrar vt. Afectar (un ben) à la garantia d'un deute.

capat n.m. (arald.) Particion en forma d'angle agut formada per doi linhas obliqui que pàrtan dau mitan dau cap per abotir ai doi angles de la poncha de l'escut.

capat, ada adj. Revestit de la capa eclesiastica.

capatge n.m. Impoast per tèsta, d'origina feudala, devengut impoast public sota Loís XIVⁿ, teoricament fondat sus la riquesa, ma que toquèt sobretot la poblacion non privilegiada. Var.: **capitacion**.

capbrigadier n.m. Grade sobre aqueu de brigadier.

capbrutlat, ada adj. e n. Persona que li agrada bravament lu riscs. Sin.: rompecoal.

capçana n.f. Cabèstre.

capcasteu n.m. Donjon.

capciós, oa adj. (lit.) Que tempta d'enganar. Sin.: **enganaire**.

capduèlh n.m. Donjon.

capecian, a adj. e n. Relatiu à la dinastia dei Capecians.

capejaire n.m. Cabotaire.

capejar n.m. Cabotar.

capejar vi. (mar.) Restar à la capa.

capèla n.f. 1. Pichina glèia, isolada isolata ò adjacenta à un altra glèia, ò encara incorporada dins un autre edifici mai grand coma un palais, un cementèri ò una glèia. 2. Pichina construccion m'un autar, plaçada lateralament dins la nau dei glèias. 3. *Capèla mortuària ò funerària*: Dins lu cementèris, per li expauar lu moarts e celebrar lu oficis funèbres. ◇ *Capèla ardenta*: Luèc dont son expauats lu còrs dei victimas d'un accident, d'un atemptat, etc. 4. *Capèla papala*: Ofici solemne celebrat en presença dau Papa. ◇ *Tenir capèla*: Si di dau Papa quora es present ai ceremònias dau culte. 5. Tabernacle m'una imatge sacrat, quilhat dins una tòca votiva ò commemorativa. 6. *Mèstre de capèla*: Aqueu que dirige lu cantaires e lu musicaires dins una glèia. ◇ *A capèla* (expression latina): Biaï de cantar sensa l'acompanhament musical. 7. (fig.) Pichin grope barrat, d'intellectuals, d'artistas, etc.: *Una capèla leterària, predicar per la sieu capèla*.

capèla n.f. Capelan (peis).

capelada n.f. 1. Còup de capeu; saludacion foarça cortesa. 2. Contengut d'un capeu: *Una capelada de cerièias*.

capeladura n.f. Ensèm dei bèrris.

capelaire, aïra n. Capelier.

capelan n.m. 1. Prèire que sièrve una capèla privada. 2. (per ext. e sovent fam. ò pej.) Curat, prèire.

capelan n.m. Peis vesin de la merluça, de l'esquina brunastra (long. 30 cm, familha dei gadides). Var.: **capèla**. Podèm destriar lo *capelan* (*Trisopterus minutus*), lo *capelan gròs* (*Trisopterus luscus*) e lo *capelan dau Nòrd* (*Trisopterus esmarki*).

capelan n.m. Botaròt. Sin.: **cuu d'ae, brugairòu, padre, colomela, lepiòta, ombrela, lepiòta enaurada, magdalena**

capelanalha n.f. (pej.) Lo tot dei capelans.

capelania n.f. Carga, benefici d'un capelan.

capelar vt. 1. Provedir d'un capeu. 2. (mar.) Dispauar lo capelatge sus. 3. (mar.) Entornar mé la bocla d'un capelatge. 4. Aver una superioritat ierarquica sobre una persona, un grope, un servici, etc. Var.: **encapelar**. ◇ vi. Si metre un capeu.

capelaria n.f. Industria, comèrci dei capeus.

capelàs n.m. Capeu gròs e laid.

capelat, ada adj. Qu'a un capeu.

capelatge n.m. (mar.) Ensèm dei boclas dei manòbras durmenti à l'extremitat de la verga, à la tèsta d'un aubre, etc.; ponch de la verga dont s'aplícon aqueli boclas.

capelet n.m. Tumor moala que si desvelòpa à la poncha dau garret dau cavau.

capelet n.m. (bot.) Organe escahós que sostèn ò envelopa lu fruchs dei aubres de l'òrdre dei capelifèrs (avelana, castanha, etc.).

capelier, a n. Persona que fa ò vende de capeus. Var.: **capelaire**.

capelièra n.m. Carton per lu capeus.

capelifèr n.m. *Capelifèrs*: Òrdre de plantas, generalament arborescenti, que lo sieu fruch es tengut dins un capelet. L'òrdre comprèn en particulier lo rore, lo fraisse e lo castanhier.

capelina n.f. Capeu de frema redond e plat, de palha.

capelon n.m. Pichin capeu.

capelut, uda adj. Qu'a lu bèrris lòngs.

C.A.P.E.S. n.m. En França, Certificat d'Aptituda au Professorat de l'Ensenhament Segondari.

C.A.P.E.T. n.m. En França, Certificat d'Aptituda au Professorat de l'Ensenhament Tecnic.

capet n.m. Fieu cubèrt de pega, per l'usatge dei cordoniers.

capeu n.m. 1. Tapacap masculin ò femenin, dau bòrd pauc ò pron larg, de matèria variabla e de forma diversa en foncion de la mòda: *Capeu de feutre (de pata), de pèu, de teissut, de palha*. ◇ *Capeu à tres calens*: Tricòrne. ◇ *Capeu encalat*: Capeu que li sieu alas son rebatudi. ◇ *Capeu à claca*: Capeu aut de forma provedit d'una moala que si pòu aplatar. Sin.: **gibus**. ◇ (fam.) *Travalhar dau*

capeu: Èstre un pauc foal. ◇ (fam.) *Portar lo capeu*: Èstre rendut responsable d'un falhiment. ◇ *Còup de capeu*: Salutacion facha en auçant un pauc lo bòrd dau capeu. – (fig.) Testimoniança d'admiration, d'estima. 2. *recevre lo capeu*: Devenir cardinal, en parlant d'un evesque. 3. Partida superiora d'un fonge, suportada per lo pen. 4. Corta entamenada en tèsta d'un article d'un jornal ò d'una revista. 5. Partida superiora ò terminala d'uni pèças mecaniqui: *Capeu de coissinet*. 6. Capòt, au juèc. Sin.: fanit.

cap-hornier n.m. 1. Grand bateu à vela que seguissia li rotas que doblàvon lo cap Horn. 2. Marin, capitani que navigava sus aquelu bateus.

capillar(i), ara (-ària) adj. e n. 1. Que pertòca lu bèrris: *Locion capillària*. 2. Fin coma un bèrri: *Tube capillari*. 3. (anat.) *Vaisseu capillari* ò *capillari* (n.m.): Vaisseu dei parets foarça fini, qu'unisse li arteriòlas ai venulas, cen que permete lu escambis nutritius e gasós entre lo sang e li cellulass.

capillaritat n.f. Ensèm dei fenomènes fisics (tension capillària) qu'acapiton à la susfàcia d'un liquide, especialament dins lu tubes capillaris: *La capillaritat juèga un ròtle important dins la montada de la saba*.

capillariti n.f. Inflamacion dei vaisseus capillaris.

capillaroscopia n.f. Examèn au microscòpi de la circulacion capillària.

capillicultor, tritz n. Barbier, perruquier.

capillicultura n.f. Igièna dei bèrris.

capir vt. (*capissi*) 1. Entendre, agantar, comprendre m'au ment: *Non capissi cen que voales, non ai capit una linha d'aqueu libre*. ◇ *Capir la música, la poesia*: Li sentir profundament, n'agantar lu sens. ◇ *Capir una persona*: N'en penetrar lo caractèr ◇ (fam.) *Li capir, non li capir*: Li capissi ren! – (vulg.) *Li capir un còrno*: Li capir pròpi ren. ◇ *Si capisse!*: Segur!. 2. Considerar mé simpatia ò indulgència, excusar, justificar: *Capir lu joves*. ◆ vi. Èstre intelligent: Un pichon que capisse ren. ◆ vr. S'entendre, si metre d'acòrdi: *Si siam capits*.

capiscolat n.m. Cabiscolat.

capiscòu n.m. Cabiscòu.

capissador n.m. (pop.) *Aver lo capissador dificile*: Aver de mau à capir. Sin.: comprenèla, comprenença.

capistòrno n.m. (ital.) Malautia dei cavaus, que si manifèsta per de movements desordenats.

capitacion n.f. Capatge.

capitada n.f. Boana fin d'un affaire, etc.

capital n.m. 1. Ensèm dei bens, monetaris ò autres, qu'apartènon à una persona ò à una empresa e constituïsson un patrimòni que pòu donar un revengut. 2. Soma que representa l'element principal d'un deute e produe d'interès. 3. (dr.) *Capital social*: Montant dei somas ò dei bens aportats à una societat e de la sieu aumentacion ulteriora e figurant au bilanç. 4. Per lu marxistas, produch d'un trabalh collectiu que non apartèn à-n-aquelu que lo realison, ma au proprietari dei mejans de produccion. Var.: **capitau**. ◆ pl. Actius immobilisats ò que circulon, qu'una empresa n'en dispaua. ◇ (econ.)

capital, a adj. 1. Essencial, d'una importança màger: *Una informacion capitala*. Var.: **capitau**. 2. *Letra capitala*: Letra majuscula. Sin.: **capitala** (n.f.). 3. *Pecats capitals*: Lu sèt pecats que son lo principi dei autres (l'orguèlh, l'avarícia, la luxura, l'envuèia, la gromandisa, la ràbia e la paresa). 4. Que pòu menar à la moart: *La pena capitala*.

capitala n.f. 1. Vila qu'es lo sèti dau govèrn d'un Estat. 2. Vila qu'es devenguda un centre important per una activitat donada: *La capitala economica d'un país*. 3. (mil.) Perpendicularità au mitan dau front d'un obratge ò dau suquet d'un camp de tir.

capitalisable (-izable), a adj. Que pòu èstre capitalisat.

capitalisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de capitalisar: *Capitalisar lu interès*. 2. Capitalisacion borsiera: calcul de la valor d'una societat d'après lo cors e lo nombre dei sieu accions.

capitalisar (-izar) vt. 1. Ajustar au capital lu interès qu'a produch. 2. (fig.) Amolonar en vista d'un emplec ulterior: *Capitalisar de conoissenças*. 3. Calcular (un capital) à partir dau taus d'interès servit. ◆ vi. Amolonar de sòus, si constituer un capital.

capitalisme n.m. Sistema economic e social basat sus la propietat privada dei mejans de produccion e d'escambi.

capitalista adj. e n. Si di d'una persona qu'a de capitaus e lu investisse dins d'entrepresas. ◆ adj. Que pertòca lo capitalisme: *Regime capitalista*.

capital-risc n.m. sing. Operacion financiera que compoarta de riscs, ma que lu sieus profièchs poàdon èstre elevats.

capitana n.f. (fam.) Filha responsabla d'un grope dins una associacion d'escotisme. Sin.: **capa**.

capitana n.f. e adj. (mar.) Nom que si donava à la galèra dau 2^d reng dins la marina d'un reiaume après la "reala", levat en França dont li èra pas de galèra capitana. Lu Estats non coronats (Malta, Venècia, Gènoa, Savòia... auguent ges de "reala", èra la capitana qu'avia lo 1^r reng.

capitanaria n.f. 1. Bureu d'un capitani de poart. 2. En França, circonscripcion administrativa de l'Ancian Regime.

capitanat n.m. Carga de capitani. Var.: capitanatge.

capitanatge n.m. Capitanat.

capitani n.m. 1. Grade de la ierarquia militària, que correspoande au comand d'una companhia d'infantaria ò d'un esquadron de cavaleria ò d'una bateria d'artilheria. 2. Dins la marina militària, grade dei officiers superiors. ◇ *Capitani de vaisseu*: Equivalent au grade de coloneu dins l'armada. ◇ *Capitani de fregata*: Equivalent au grade de luectenent-colonel dins l'armada. ◇ *Capitani de corveta*: Equivalent au grade de major dins l'armada. ◇ *Capitani de poart*: Comandant de la capitanaria d'un poart. 3. (mar.) Cu a lo comand d'una nau ò, à passat temps, d'una flòta. ◇ *Capitani maritime*: Dins la marina mercanda, qualificacion professionala dei officiers de cubèrta e de màquina. ◇ *Capitani de la marina mercanda* ò *capitani au cabotatge*: Capitani au comèrci qu'assegura lo comandament d'una nau limitada tocant

lo sieu desplaçament e navigant au cabotatge. ◇ *Capitani dau lòng cors*: Capitani maritime abilitat au comand d'una nau quau que sigue lo sieu tonatge sensa limits geografics. ◇ *Capitani d'armament*: Cu es responsable de l'armament e dau reformament d'una flòta mercanta. 4. Comandant d'una esquadilha d'avions. 5. (ext.) Cu ocupa una posicion de comand e de prestatge: *Lo capitani dei conjurats*. ◇ *Capitani d'industria*: Grand industrial. 6. (espòrt) Au balon, etc., lo jogaire responsable de la disciplina dei companhs e autorisat à parlar mé l'arbitre. ◇ Au ciclisme, cap de l'equipa. 7. Màsquera de la *Commedia dell'arte* que representava comicament la figura dau guerrier.

capitar vi. 1. Si produrre, per un eveniment. Var.: **acapitar**. 2. Arribar à boana fin: *Aquel affaire a capitat!* Sin.: **A ben capitat!** Contr.: **A mau capitat!** ◇ Arribar à faire quauqua ren coma si deu: *Ai (ben) capitat!*, *Ai capitat de faire aquò*. Contr.: **Non ai capitat!**, **ai mau capitat**. 3. Arribar d'azard en quauque luèc: *Dont siam capitats?*

capitat, ada adj. Que s'acaba m'una forma arredonida.

capitau n.m. Capital.

capitau, ala adj. Capital.

capiteu n.m. 1. (arquít.) Element alargat que forma la cima d'una colomna. 2. Tenda de circ, d'espectacle, etc.: *Montar un capiteu*. 3. Partida superiora d'un alambic.

capítol n.m. 1. Division d'un libre, d'un tractat, etc.: *Un libre en 15 capítols*. 2. *Capítol budgetari*: Sotadivision dau budget d'un ministèri. 3. Assemblada tenguda per de canonges ò de religiós – *Aver votz au capítol*: Aver lo drech de pilhar la paraula dins una assemblada e de donar lo sieu vejaire.

capítol n.m. Municipalitat de Tolosa; magistrat municipal de Tolosa.

capitolat n.m. Denhetat, carga de capítol municipal.

capitolenc, a adj. Dau Capitòli (à Roma).

capitolessa n.f. Frema de capítol municipal.

capitòli n.m. Edifici que sièrve de centre à la vida municipala ò parlamentària, dins d'uni vilas, en particular à Tolosa.

capitonidat n.m. *Capitonidats*: Família d'auceus, coma lo barbican.

capitós, oa adj. Que poarta à la tèsta e embriaga: *Un vin capitós, un perfum capitós*. Sin.: entestant.

capitul(e) n.m. (bot.) Inflorescença formada de pichini flors sarradi una còtra l'autra e inseridi sus lo pedonculat alargat en plateu: *Lo capitule de la margarida*.

capitulacion n.f. 1. Accion de capitular, de cessar tota resistença: *Capitulacion sensa condicions*. 2. Convencion que règla la reddicion d'una plaça, dei foarças militari d'un país. ◆ Autrifés, dins l'Empèri otoman, convencions que reglâvon l'estatut dei estrangiers.

capitular vi. 1. Plegar, renonciar per foarça ò per rason, si reconèisser vençut. 2. Si rendre à l'enemic.

capitular(i), a (-ària) adj. Que pertòca un capítol de canonges.

capitulari n.m. Ordonança dei sobeirans carolingians.

capitulat (relig.) Quasèrn dei cargas.

caplata n.f. Cabrilhon refendut, pauat dins lo meme sens que li latas, au bas d'una teulada.

caplatar vt. Provedir de caplatas.

capluèc n.m. Centre d'una division administrativa.

capmalh [ka'maj] n.m. 1. Pelegrina corta que poàrton en particular d'unu eclesiastics. Sin.: **dòmimo**. 2. Per lu gals, ensèm dei plumas lòngui dau coal e dau pièch.

capmàs [ka'mas] n.m. 1. Luèc dont lu sordats faïon d'exercicis. Etim. lat. *campus martis*. Cf. lo "Camàs" que si trobava dins l'encencha dau Casteu. 2. Maion principala d'un tenement, dont rèsta lo mèstre.

capmèstre, capmestressa n. Persona qualificada responsabla d'un grope d'obriers ò d'obrieras. Sin.: baile, contramèstre.

cap negre n.m. Boscarla ordinària. Sin.: **tèsta negre**.

capoan n.m. Carriera mai auta d'un vilatge (vivaròalpenc d'en Turbia). Var.: **capoana**.

capoana n.f. Capoan.

capòc n.m. Peluca vegetala, leugiera e impermeabla que si tròva à l'entorn dei granas d'unu aubres e s'emplega per clafir lu coissins. Var.: **kapòc**.

capochin, a n. (relig.) Capucin. ◆ n.m. Nom corrent dau *delphinium*.

capochina n.f. Capucina.

capochinada n.f. Tirada noïa e moralejanta. Var.: **capucinada**.

capolier n.m. 1. Nom que si dona au responsable màger dau Felibritge. 2. Responsable d'un grope de travaillaires.

capolierat n.m. Carga de capolier.

capon, a adj. e n. (fam.) Persona sensa minga coratge. Sin.: caga-en-bralhas, cagaire, coar de panissa, paurugàs.

capon n.m. 1. Gal castrat e engraiçat. 2. Pan fretat d'alh. 3. (fig.) Arlèri, pelandron.

capon n.m. Fuèlha de caulet farcida.

capon n.m. Nom d'una sòrta de rascassa, *scorpaena notata*. Fam. dei Escorponeidats.

caponada n.f. Marrida accion. Var.: **caponaria, caponitge**.

caponar vt. Castrar un gal per l'engraiçar.

caponaria n.f. Caponada.

caponatge n.m. Accion de caponar un gal; lo sieu resultat.

caponejar vi. Si comportar coma un capon.

caponet n.m. Pichin capon (gal).

capon gardian n.m. Auceu cambarut qu'enclau tanben lu correlís (Família dei Escolopacidats).

caponiera n.f. Luèc dont son engraiçats lu capons.

capoquier n.m. Aubre asiatic e african que fornisse lo capòc (Família dei malvaceas). Sin.: **formatgier**.

caporalisar (-izar) vt. Impauar un regime autoritari à (un pòple, un grope).

caporalisme n.m. 1. Regime politic autoritari. 2. Autoritarisme estrech e mesquin.

caporau n.m. 1. Militari que lo sieu grade es just en sobre dau soldat. 2. Tabac per fumar dau gust francés.

caporau-cap n.m. Militari que lo sieu grade es situat entre caporau e sergent.

caporion n.m. Cap menaire.

capòt n.m. 1. Partida mobila de la carroçaria d'una automobila, per protegir lo motor. 2. Cubeceu per protegir li partidas fragili ò perilhoi d'una màquina. 3. (mar.) Pèça de tela per aparar lu objèctes de la pluèia. Sin.: **saile** (sens 1,2 e 3). 4. (mar.) Trauc que permete d'intrar dins un sotamarin.

capòt adj. inv. Au juèc, aqueu que non a fach una plega. Var.: **capeu**. Sin.: **fanit**.

capòta n.f. 1. Sobre mobile d'una veitura, en materiau sople, que si pòu metre ò levar, en foncion dau temps que fa. 2. Manteu m'un capuchon. 3. (fam.) Preservatiu.

capotada n.f. Fach de capotar, de si reversar.

capotar vt. Curbir d'una capòta ò d'un capòt.

capotar vi. 1. Si reversar, en parlant d'un veicule. Sin.: **capvirar**, **tresvirar**, **cabussar**. 2. Falhir, en parlant d'un afaire, d'un projècte, etc.

capotatge n.m. Accion de curbir d'una capòta.

capotatge n.m. Fach de capotar, de si reversar, per un veicule.

caparacea n.f. *Capparaceas*: Capparidaceas.

caparidacea n.f. *Capparidaceas*: Família de plantas dicotiledonei que recampa d'aubres, d'aubrilhons, de lianas e de plantas erbacei, sovent adaptadi ai zònas aridi, dei regions temperadi à tropicali. Var.: **caparaceas**.

capuccino [kappu'ttjino] n.m. (mòt italian) Cafè mé de lach mossós.

capric, a adj. *Acide capric*: Acide gras present dins lu burres de vaca, de cabra e de cacau.

capricant, a adj. 1. (med.) Inegal: *Pols capricant*. 2. (lit.) Desordenat.

caprici n.m. 1. Desir, exigença imprevis: *Faire de capricis, escotar lu capricis de quauqu'un*. – Amor passatgier, gaire seriós. Sin.: **lunada**. 2. Cambiament imprevis que d'uni cauas li son sotamessi: *Lu capricis dau temps, de la mòda*. 3. (mús.) Tròç instrumental ò vocal de forma liure. Var.: **capriccio**. 4. Òbra d'imaginacion d'una fantasia foarça liura, en pintura, gravadura ò dessenh.

capriciar v.i. Faire un caprici. Var.: s'encapriciar.

capriccio [ka'prittjo] n.m. (mús., mòt italian) Caprici.

capriciós, oa adj. e n. Qu'agisse per caprici. ♦ Subjècte à de cambiaments bruscs, imprevis: *Lo temps es capriciós*.

capriciosament adv. D'un biais capriciós.

capricòrn(e) n.m.1. Insècte coleoptèr dei antenas lòngu (Família dei cerambicideus). Sin.: **diau**. 2. *Lo Capricòrne*: Constellacion e signe dau zodiac. ◇

capricòrne, a n.m. Una persona dau signe dau capricòrne.

caprificacion n.f. (agric.) Operacion de plaçar de figas d'una figuiera sauvatja sus li branca d'una figuiera cultivada per favorejar la pollinizacion de la segonda.

caprifiguiera n.f. Figuiera sauvatja ermafrodita, utila à la pollinizacion (caprificacion) de la figuiera cultivada.

caprifoliacea n.f. *Caprifoliaceas*: Família de plantas gamopetali, que comprèn lo sambuc e lo sabaton.

caprilic, a adj. (quim.) *Acide caprilic*: Acide gras present dins lo burre de cabra e de nombroï matèrias grassi.

caprin, a adj. Cabrenc.

caprin n.m. *Caprins*: Sotafamília de romiaires bovideus, dei còrnas rebatudi en darrier e costeladi, coma la cabra e lo boquetin.

caprolactame n.m. Compauat quimic que dona per policondensacion un poliamida per fabricar de fibras sintetiqui.

capsatge n.m. Alinhament dei fuèlhas de tabac per li poder trencar perpendicularament.

càpsia n.f. Caisson de contruccion.

capsian n.m. Faciès cultural dau paleolitic e de l'epipaleolitic d'Àfrica dau nòrd. ♦ **capsian, a** adj. Dau capsian.

càpsida n.f. Cubèrta proteïca dau nucleu d'un virus, que contèn l'A.D.N ò l'A.R.N.

capsomèr n.m. Caduna dei estructuras proteïqui que fórmon la càpsida.

capsula n.f. 1. Pichin cubiceu de metal ò de plastic per tapar una botilha. Sin.: emborsa. 2. (anat.) Membrana fibroa ò elastica qu'envelopa un organe ò una articulacion: *Capsula dau ren*. 3. Envelopa solubla d'unu medicaments. 4. *Capsula espaciale*: Pichin veïcule espacial recuperable. 5. (bot.) Fruch sec que si duèrbe per de fendas (galòfres) ò de pòres (pavòt). 6. (quim.) Pichin recipient redond per far bülher de liquides. 7. Alveòle de coire que contenia la pòuvera d'amorsatge dins lu fusius dichs à *capsula* (s. XIX).

capsular vt. Provedir (una botilha) d'una capsula. Var.: **encapsular**.

capsular(i), a (-ària) adj. (bot.) Que si duèrbe solet, en parlant d'un fruch sec.

capsularia n.f. Fabrica de capsulas.

capsuliti n.f. (med.) Enflament de la capsula de Tenon.

capsulectomia n.f. Reseccion parciala d'una capsula articulara.

capsuloplastia n.f. Refeccion d'una capsula articulara.

capsulorrafia n.f. Sutura d'un plec vertical de la capsula articulara de l'espata.

capsulotomia n.f. Entalha d'una capsula articulara.

captacion n.f. (dr.) fach de s'apropriar una succession ò d'obtenir una liberalitat de quauqu'un per de manòbras condemnable.

captal n.m. À l'Atge Mejan, cap militari, en Gasconha e en Guiana.

captaire n.m.. Dispositiu que dona, à partir d'una grandor fisica, una altra grandor, sovent electrica, foncion de la promiera e directament emplegabla per la mesura ò la comanda. Sin.: **detector**. Var.: **captador**. ◇ Captaire solari: Dispositiu que recuèlhe l'energia dau soleu per la transformar en energia termica ò electrica.

captador n.m. Captaire.

captar vt. 1. Receure, au mejan d'aparelhs radioelectrics: *Captar un messatge, una emission*. 2. Reculhir una energia, un fluide, etc., per l'emplegar: *Captar una foant*. Sin.: **chapar**. 3. Assegurar lo passatge dau corrent electric de la ret au motor d'un veicule (en particulier per lo tren). 4. Obtenir, ganhar per engan ò per malícia.

captatge n.m. Accion de captar; lo sieu resultat.

captatiu, iva adj. (psicol.) Qu'a tendença à concentrar sus la sieu persona l'afeccion de toi aquelu que li son à l'entorn.

captativitat n.f. (psicol.) Tendença à èstre captatiu.

captatòri, òria adj. (dr.) Qu'a per tòca la captacion.

captau [ka'taw] n.m. Persona aut plaçada dins la societat. Var.: **catau**. Sin.: **notable**. ◆ n.m. pl. Classas auti de la societat. Var.: **cataus**. Sin.: **auta, aigas-grassi** (fig.).

captenemença n.f. Captenement.

captenement n.m. Comportament. Var.: **captenença**.

captenir (si) v.pr. Si comportar.

captiu, iva n. e adj. 1. Presonier de guèrra. ◆ adj. 1. *Balon captiu*: Aerostat estacat au soal, que s'emplega especialament per de mesuras scientifici. 2. (econ.) *Mercat captiu*: Mercat que, per natura, es reservat en exclusivitat à de concurrents en pichin nombre (restaurants d'autorota, per exemple).

captivaire, airtz adj. Captivant.

captivant, a adj. Foaença interessant, que retèn l'atencion. Sin.: **encantant, passionant, pivelant**. Var.: **captivaire**.

captivar vt. Sedurre, passionar: *Captivar lo legèire*. Sin.: **passionar, apassionar, pivelar**. ◆ **si captivar** v.pr. S'apassionar per quauqua ren.

captivitat n.f. 1. Estat de presonier. 2. Privacion de libertat.

captura n.f. 1. Accion de capturar. Fach d'èstre capturat. Sin.: **arrestacion, presa**. 2. Èstre ò caua capturada. 3. (geogr.) Desviament d'una seccion d'un cors d'aiga per una ribiera vesina.

capturar vt. Si faire mèstre per la foaença d'un èstre viu. Sin.: **arrestar, prendre, prene, pilhar**.

capucha n.f. 1. Capuchon ponchut d'unu monges. 2. Capuchon que cala sus li espatlas. Var.: **capucho**.

capuchin, a n. (relig.) Capucin.

capucho n.m. Capucha.

capuchon n.m. 1. Partida ampla d'un vestit que recuèrbe la tèsta ò si pòu rebatre dins l'esquina. 2. Tap d'un tube, d'un estilò, etc. 3. Placa metallica plaçada à l'extremitat d'un tube de chaminèia. 4. (zool.) Partida alargada dau coal dei najas en posicion de combat.

capuchonar vt. Curbir d'un capuchon. Var.: **encapuchonar**.

capuchonat, ada adj. Que poarta un capuchon. Var.: **encapuchonar**.

capucin, a n. Religiós, religioa d'una branca reformada de l'òrdre dei fraires Minors, creada au s. XIIIe. Var.: **capuchin, capochin**.

capucin n.m. Monina d'Amèrica dau Sud, que li d'ón finda *sai*.

capucinada n.f. Tirada noioa e moralejanta. Var.: **capochinada**.

capulet n.m. 1. Capuchon que portàvon li fremas dei Pireneus. 2. *Capulet blau*: Autre nom de l'aconit.

capús n.m. e adj. Cabús (caulet).

capussar vt. Trencar, tronçonar. Var.: **caputar**.

capussiera n.f. Taleta de boasc ò de matèria sintetica sus la quala si pòu chaplar.

caputaire n.m. Sèrra m'una cadena talhanta, emplegada per lu boscatiers e lu rebrondaires. Sin.: **tronçonadoira**.

caputar vt. Capussar.

caputiera n.f. Capussiera.

capvirament n.m. Fach de capvirar. Var.: **chavvirament**.

capvirar vi. Si metre sota sobre (especialament en parlant d'una nau), perdre l'equilibri. ◆ vt. 1. Metre sota sobre. Sin.: **trasvirar, caravirar, reversar**. 2. (fig.) Esmòure. Var.: **chapvirar, tresvirar, desvariar**.

caquectic, a adj. De la caquexia; pertocat de caquexia.

caquexia n.f. Estat d'anequeliment dau còrs, fasa terminala d'uni malautias ò infeccions croniqui. Sin.: **gamadura**.

caqui n.m. Fruch dau placaminier, de la carn moala e sucrada, que sembla un tomati. Sin.: **placamina**. Var.: **caquí**.

caqui adj. inv. Brun jaune (color dau vestit de campanha de manti armadas). Var.: **caquí**. Sin.: **terrós**.

car conj. Conjoncion de coordinacion explicativa. Sin.: **perqué, que, vist que**.

car, a adj. 1. Qu'a un prètz aut. 2. Que vende à de prètz auts: *Un negociant car*. 3. Per cu avèm d'estima, d'afeccion: *Car amic, car collega, un èstre car*. 4. À que s'estaca d'importança: *Una idèia que m'es cara*. ◆ adv. D'un prètz aut: *Aquò costa car, lo pagaràs car*.

cara n.f. Vis. Sin.: **faça, fàcia, morre, chera**.

carabe n.m. Insècte coleoptèr dau còrs alongat e dei patas llongui, que manja d'insèctes, de limaças, etc. D'aquí vèn bessai lo sieu nom de *jardiniera* donat au carabe daurat (longuessa 2 cm, Família dei carabidats).

carabidat n.m. *Carabidats*: Família d'insèctes coleoptèrs que comprèn lu carabes e lu genres vesins, en tot 15 000 espècias.

carabin n.m. 1. Estudiant en medecina. 2. Ancian sordat de cavalaria leugier (s. XVIe - s. XVIIe).

carabina n.f. Fusiú leugier, sovent cort, dau canon regat, emplegat coma arma de guèrra, de caça ò d'espòrt.

carabinat, ada adj. (fam.) Totplen foart, d'una granda intensitat: *Ai pilhat una frusta carabinada au vito!*

carabinier n.m. 1. Sordat à pen ò à cavau, armat d'una carabina (s. XVIIe - s. XIXe). ◆ *Arribar coma un carabinier*: Arribar tròup tardi. 2. Gendarma italian.

caracal n.m. Linx dei aurellhas negri e de la rauba fauva, que viu en Àfrica e en Àsia dau Sud-Oèst.

caracalha n.f. sing. (pej.) Lu caracos d'una mena generala. Sin.: **gitanalha**.

caraco, a adj. Bomian. Sin.: **boèmi**.

caracòla n.f. 1. Seria de vòutas e de miègi-vòutas executadi per de cavaliers de rodelet. 2. Seguida de movements desordenats de cavaus.

caracolar vi. (*caracòli*) 1. Faire de caracòlas. 2. Anar de drecha e de seneca mé vivacitat e leugieretat: *Caracolar en tèsta d'una corsa*. 3. Sautarelear, bolegar d'un biais desordenat ma embé gràcia.

caractèr n.m. 1. Biais abitual de reagir, qu'es pròpri d'una persona; personalitat. Sin.: **trempe**. 2. Afirmacion pauc ò pron foarta de la personalitat, foarça d'ànima: *Manca de caractèr*. 3. Cen que dona à quauqua ren la sieu originalitat: *Una maion de caractèr*. 4. Marca distintiva de quauqua ren ò de quauqu'un: *Aqueu document a un caractèr d'autenticitat*. 5. (biol.) *Caractèr innat, caractèr genotipic*: Particularitat transmissibla geneticament e que representa un ò d'unu gènes. ◇ *Caractèr aquist*: Acomodat. 6. Pichina pèça de metal fondut, que la sieu marca forma lo signe d'estamparia. ◇ Letra ò signe d'un dessenh ò d'un estile particulier que sièrve à compaunar ò à estampar lu tèxtos: *Caractèrs gras, italics, romans*. ◇ Element, simbòle d'una escriptura: *Caractèrs chinés*. 7. (inform.) Simbòle (letra, chifra, etc.) que pòu faire l'objècte d'un tractament. ◇ Quantitat d'informacion (6 à 8 bits en general), considerada coma unitat d'informacion de tractar per d'unu organes d'un computador.

caracterial, a n. e adj. Persona (especialament enfant ò adolescent) d'intelligença normala, ma totjorn en rompedura mé lu autres. Var.: **caracteriau**. ◆ adj. Qu'afècta lo caractèr: *Trebolici caracterial*.

caracterialament adv. D'un biais caracterial.

caracteriau, ala n. e adj. Caracterial.

caracterisacion (-izacion) n.f. Accion de caracterisar; biais de definir quauqua ren, quauqu'un.

caracterisar (-izar) vt. 1. Definir d'un caractèr particulier. 2. Constituir lo caractèr essencial, lo trach dominant de quauqu'un, de quauqua ren: *Lo coratge que lo caracteriza*. ◆ **si caracterisar** v.pr. Aver per signe distintiu: *L'auton si caracteriza per de foarti raissas*.

caracterisat (-izat), ada adj. Qu'es clarament marcat.

caracteristic, a adj. 1. Que caracteriza: *Un signe caracteristic*. 2. (mat.) *Foncion caracteristica*: Foncion indicatritz.

caracteristica n.f. 1. Cen que caracteriza, que constitue la particularitat de quauqu'un ò de quauqua ren. 2. (mat.) Partida entiera d'un logaritme decimal.

caracterogenès n.f. Desvolopament dinamic dau caractèr ò de la personalitat.

caracterografia n.f. Sciéncia de la descripcion tipologica de la personalitat.

caracterologia n.f. Estudi e classificacion dei tipes de caractèrs.

caracterologic, a adj. Que pertòca la caracterologia.

caracterològue, òga Especialista de caracterologia.

caradriidat n.m. *Caradriidats*: Òrdre d'auceus escaciens coma lo vaneu. Var.: **caradriifòrme**.

caradriifòrme n.m. *Caradriifòrmes*: Caradriidats.

carafuènha n.f. Resina jauna, solida e transparenta, que forma li sobras de la destillacion de la terebentina e sièrve ai musicians per fretar lu crins dei arquets. Sin.: **colofònia, pega-rosina, perasina, arcanson**.

carala n.f. *Caralas*: Òrdre ò classa de plantas aquàtici sensa flors, dei caractèrs originals. Sin.: **carofit**.

carambòla n.f. La bòcha roja dau bilhard.

carambolar vi. (*carambòli*) Au bilhard, tocar (li autri doi bòcha) m'una bòcha. ◆ vt. (fam.) En parlant d'un veïcule, picar (d'autres veïcules, d'obstacles divèrs) d'un biais desordenat.

carambolatge n.m. Accion de carambolar; lo sieu resultat.

carambòla n.f. Frucha dau carambolier.

carambolier n.m. Aubret tropical que la sieu frucha (carambòla) es un gròs granon sucós.

caramida n.f. 1. Calamita. 2. Bóssola: «*Non val li caramida puescan segre l'estela*» (R.Feraud).

caramèla n.f. 1. Boana au caramèu. 2. (per ext.) Boana.

caramelar vt. Caramelisar.

caramelat, ada adj. 1. Qu'a lo gust dau caramèu. 2. Qu'a la color ò l'aspècte dau caramèu.

caramelisacion (-izacion) n.f. Reduccion dau sucre à l'estat de caramèu sota l'accion de la calor.

caramelisar (-izar) vi. Si transformar en caramèu, en parlant dau sucre. ◆ vt. 1. Transformar en caramèu. 2. Recurbir de caramèu. Var.: **caramelar**.

caramelilat (-izat), ada adj. Mesclat ò addicionat de caramèu; qu'a lo gust dau caramèu.

caramentrant n.m. Carementrant.

caramèu n.m. Sucre fondut e rossit sota l'accion dau caud. ◆ adj inv. D'una color entre lo marron clar e lo ros.

caramilha n.f. Pom roge ò blanc, totplen preat.

carangide n.m. *Carangides*: Família de peis de l'òrdre dei percifòrmes.

carassa n.f. Amolonament de còlis de tabac en fuèlhas ò fabricats.

carassin n.m. Peis d'aiga doça vesin de la carpa: *Carassin daurat* (ò *peis roge*), *carassin cuer*, *carassin mirau*.

carat n.m. 1. Quantitat d'aur fin contengut dins un aliatge, exprimida en vint-a-quatrens de la massa totala: *L'aur mai pur es aqueu de 24 carats*. 2. *Carat metric* ò *carat*: Unitat de mesura de massa de 2 dg, emplegada dins lo comèrci dei diamants e dei pèiras precioï.

carate n.m. Malautia de la pèu deuguda à un treponema (*Treponema carateum*), que si tròva especialament en Amèrica centrala e en Amèrica dau Sud. Sin.: Mal de Pinto.

caraunha n.f. 1. Còrs d'una bèstia moarta, abandonada e ja en cors de putrefaccion. 2. (fam.) Mòt per insultar. Var.: **carònha**, caraunhada. Sin. (insulta): **rementa, saloparia, carnús**.

caraunhada n.f. Caraunha. Var.: **caronhada, garaunhada**.

caraunhard n.m. 1. Vautor. 2. Persona gaire escrupulosa que profiècha dau malur dei autres. Var.: **caronhard**.

caraunheta n.f. Pichina caraunha. Var.: **caronheta**.

caraunhon n.m. Pichina caraunha. Var.: **caronhon**.

caravana n.f. 1. Remòrca adobada per li sejoarnar, tracha per una veitura. 2. Grope de viatjaires, de nomades, que travèrson lo desèrt, sus de bèstias ò en veitura.

caravanar vi. Viatjar en caravana. Var.: **caravanejar**.

caravanatge n.m. Fach de campejar en caravana. Var.: **caravanning** (angl.).

caravanejar vi. Caravanar.

caravanier, a n. 1. Persona que practica lo caravanatge. 2. Personas que mena de bèstias de sauma ò fa partida d'un grope que travèrsa de regions desertiqui.

caravanier, era adj. Relatiu ai caravanas.

caravaniera n.f. Pista per li caravanas.

caravanning n.m. (angl.) Caravanatge.

caravanserralh n.m. Ostalaria per li caravanas, en Orient.

caravatgesc, a adj. e n. Qu'apartèn au caravagisme. Var.: **caravatgista**.

caravatgisme n.m. Corrent pictural que vèn de l'òbra dau Caravatge, totplen realista e qu'accentua lu contrastes entre l'ombra e lo lume.

caravatgista adj. e n. Caravagesc.

caravel n.m. Caraveu.

caravèla n.f. Nau rapida e de pichin tonatge (s. XV-XVI).

caravelha n.f. Caraveu.

caravenc n.m. Caraveu.

caraveu n.m. Avenc. Var.: **caravel, caravelha, caravenc**.

caravirar vi.e vt. Toàrcer la cara. Sin.: **descarar**.

carbamat n.m. Sau ò estèr de l'acide carbamic.

carbamic, a adj. *Acide carbamic*: Acide $\text{NH}_2\text{CO}_2\text{H}$, que non si conoisce à l'estat natural, ma conoisst per li sieu saus e lu sieus estèrs (carbamats).

carbata n.f. Cravata.

carbociclic, a adj. Natura dei compausats organics ciclics que la sieu cadena es formada que d'atòmes de carbòni. Sin.: omociclic.

carboemoglobina n.f. Combinason instabla de gas carbonic e d'emoglobina.

carbogasós, oa adj. Qualitat de banhes fachs mé d'aiga naturala qu'enclau de gas carbonic.

carbogène n.m. Mesclum gasós à 90 dau cent d'oxigène e 10 dau cent de gas carbonic, que s'emplegava per estimular la respiracion.

carbogenoterapia n.f. Usança terapeutica dau carbogène, lo mai sovent en inalacion per tractar l'asfíxia.

carbon n.m. 1. Matèria combustibla solida, de color negra, d'origina vegetala e que comprèn una foarta proporcion de carbòni: *S'escaufar au carbon*. ◇ (fig.) *Anar au carbon*: Si constrénher à faire una caua

particulierament penoa. 2. Poussa de carbon: Aver un carbon dins l'uèlh. Sin.: **escarbilha, carbonilha, carbonina**. 3. *Carbon à còc ò còc*: Carbon que dona per destillacion un còc dur emplegat en siderurgia. 4. *Carbon de boasc*: Sobras solidis de la carbonisacion dau boasc vèrs 300-400°C. – *Carbon actiu ò activat*: carbon de boasc especialament tractat per li aumentar li sieu capacitats d'absorcion dei gas. 5. *Carbon animau*: Producth que resulta de la calcinacion dei oàs en vas claus e s'emplega coma descolorant. Sin.: **negre animau**. 6. (patol.) Malautia infeccioa septicemica, deuguda au bacille carbonós, que tòca d'unu animaus domestics (romaiaires, cavaus, poarcs) e l'òme. Sin.: **carboncle**. 7. Malautia criptogamica dei plantas, producha per de fonges parasits e demanda de desinfectar li semenças.

carbonada n.f. Coalheta alestida mé de lescas de bòu brasadi mé de cebas, banhadi à la cervesa.

carbonado n.m. (mòt brasilian) Diamant negre emplegat dins lu autís de foratge.

carbonar vt. (*carbòni*) Ennegrir en escrivent ò en dessenhant mé de carbon. ◆ vi. Produre un fum espès.

carbonarcòsi n.f. Soam profund deugut au gas carbonic.

carbonaria n.f. Carbonarisme.

carbonarisme n.m. Movement politic que lu sieus memebres formàvon una societat secreta que luchèt còntre la dominacion napoleoniana dins lo reiaume de Nàpols (1806-1815) pi còntre lu sobeirans italians e que si desvelopèt finda en França après lo 1818. Sin.: **carbonaria**.

carbonaro n.m. (mòt italian) Partidari dau carbonarisme (pl.: **carbonari**).

carbonat n.m. Sau ò estèr de l'acide carbonic.

carbonat, ada adj. Que contèn de carbòni. ◆ *Ròcas carbonadi*: Ròcas sedimentari d'origina organica, essencialament formadi de carbòni (carbon, petròli, etc.).

carbonatacion n.f. Mudacion en carbonat.

carbonatar vt. 1. Transformar en carbòni. 2. Addicionar de carbonat.

carbonatat, ada adj. (geol.) Si di d'una ròca formada essencialament de carbonat.

carbonatge n.m. (sobretot au plural) Ensèm dei minieras de carbon d'una region. Sin.: **carboniera**.

carboncle n.m. 1. Pèira roja d'un esclat viu (nom ancian dei grenats roges e dau rubís). 2. (arald.) Pèça que representa vuèch rais flordelisats à l'entorn d'un ceucle. 3. (patol.) Pustula de la malautia dau carbon. ◇ Acomolament de floroncs que pòu jónher la dimension d'un òu de galina, de lònca confondut embe la pustula cabonosa. Sin.: antrac, antrax, **carbon**.

carbòni n.m. 1. Còrs simple non metallic, que constitue l'element esencial dei carbons e dei compausats organics, e si presenta sota forma cristallisada (diamant, grafit) ò amòrfa (carbon de tèrra, antracita, linhit); element (C) de n° atomic 6 e de massa atomica 12,01. – *Carbòni 14*: Isotòpe radioactiu dau carbòni, que naisce dins l'atmosfèra e permete la datacion d'escapolons d'origina animala ò vegetala. – *Cicle dau carbòni*: Lista dei transformacions e dei combinasons dau carbòni (atmosfèra, plantas vèrdi, animaus, soal pi

atmosfèra). 2. *Papier carbòni* ò *carbòni* n.m. Papier recubèrt de pigments transferibles per pression, emplegat per obtenir de còpias d'un document.

carbonic, a adj. *Anidride* ò *gas carbonic*: Gas (CO₂) que resulta de la combinason dau carbòni mé l'oxigène. Sin.: *dioxide de carbòni*. ■ L'anidride carbonic vèn de la combustion dau carbon, la fermentacion dei liquides, la respiracion dei bèstias e dei plantas. Es un gas incolòre, inodòre e mai peant que l'ària (d = 1,52). Solidificat (-78,5°C), devèn *neu carbonica*. En solucion aigoa, l'anidride carbonic dona l'acide carbonic (H₂CO₃), tròup instable per èstre isolat, ma que s'en emplègon li saus, lu *carbonats*.

carbonier, a n. 1. Persona que vende e liura de carbon. 2. Persona que fabrica de carbon de boasc.

carbonier, a adj. Relatiu à la venda ò à la fabricacion dau carbon.

carbonier n.m. Nau destinada au transpoart dau carbon forra-borra.

carboniera n.f. Carbonatge.

carbonifèr, a adj. Que contèn de carbon: *Un terren carbonifèr*.

carbonifèr n.m. Periòde de l'èra primària, quora si formèron lu grands depaus de carbon.

carbonil(e) n.m. 1. (quim.) Radical carbonat divalent -CO-. ◇ *Grope carbonile*: Grope C=O caracteristic dei cetònas e dei aldeïdes. 2. (pint.) Mesclum d'òli de creosòta e d'òli d'antracène emplegat per protegir lo boasc.

carbonilat, ada adj. Que contèn lo radical carbonile, en parlant d'un compauat.

carbonilha n.f. Carbonina; escarabilha.

carbonina n.f. Pichin fragment de carbon incandescent que s'escapa d'un fogau ò si retròva dins lu cendres. Var.: **carbonilha**.

carbonisacion (izacion) n.f. Transformacion d'un còrs en carbon, especialament per combustion.

carbonisar (-izar) vt. 1. Cremar completament. 2. Redurre en carbon.

carbonisat (-izat), ada adj. 1. Cremat completament. 2. Reduch en carbon. 3. (fam.) Totplen las, esaurit.

carbonisatge n.m. Operacion que consiste à banhar la lana d'un acide per destrúger li impuretats vegetali que pòu contenir. Sin.: **cardatge**.

carbonisator (-izator) n.m. Aparelh per carbonisar.

carbonitruracion n.f. Procediment termoquimic de cementacion de l'acier per lo carbòni e l'azòte.

carbonitrurar vt. Efectuar la carbonitruracion de (un acier).

carbonós, oa adj. 1. Qu'es negre coma de carbon; brutat, anegrit. 2. Que pertòca la malautié dau carbon.

carboquimia n.f. Quimia industrialà dei produchs que vènon dau carbon.

carboquimic, a adj. Relatiu à la carboquimia.

carborondom n.m. Carbure de silici.

carboxiemoglobina n.f. Combinason, dificilament dissociabla, dau monoxide de carbòni embé

l'emoglobina, que si forma au cors de l'intoxicacion per lo monoxide de carbòni.

carboxil(e) n.m. Radical univalent -COOH dei acides carboxilics.

carboxipeptidasa n.f. Caduna dei enzimas idrolitiqui d'una proteïna, deslarga unicament l'aminò-acide terminal dau grope carboxile liure.

carboxipolipeptidasa n.f. Ferment secretat per lo pancreàs.

carboxilasa n.f. Enzima que transforma l'acide piruvic en aldeïde acetic per dissociacion dau gropament carboxile (CO₂H) dins lo metabolisme dei glucides.

carboxilat, ada adj. Que contèn lo radical carboxile.

carboxilic, a adj. *Acide carboxilic, estèr carboxilic*: Acide e estèr que contènon lo radical carboxile.

carbur(e) n.m. 1. Combinason de carbòni e d'un autre còrs simple: *Carbure d'idrogène*. 2. Carbure de calci (CaC₂), emplegat per produrre d'acetilène.

carburacion n.f. (autom.) 1. Accion de carburar l'ària; formacion, dins lo carburator, dau mesclum gasós inflamable e combustible qu'alimenta lo motor d'explosion. 2. (metall.) Enriquiment dau fèrre en carbòni, dins la fabricacion de l'acier.

carburador n.m. Carburator.

carburant adj. m. 1. Que carbura. 2. Que contèn un hidrocarbure.

carburant n.m. 1. Combustible qu'alimenta un motor d'explosion ò un motor de combustion intèrna. 2. (metall.) Produch emplegat per enriquir en carbòni un metal ò un aliatge.

carburar vt. 1. (metall.) *Carburar lo fèrre*: L'enriquir en carbòni. 2. (autom.) Mesclar un carburant à l'ària per produire la combustion, en parlant d'un motor d'explosion. ◆ vi. 1. (pop.) *Carburar à*: Beure à brèti, abitualament (una bevenda alcolisada). 2. Travamar. ◇ (espec.) *Pensar, faire trabalhar lo sieu esperit*. 3. *Aquò carbura!*: Va vito e ben (en parlant d'un afaire, d'un veïcule).

carburat, ada adj. 1. Que contèn de carbure, de carbòni. 2. Que resulta dau mesclum gasós d'ària e de carburant.

carburator n.m. Dins un motor d'explosion, organe que fa lo mesclum d'ària e d'essença. Var.: **carburador**.

carbureactor n.m. (aviac.) Carburant per motor à reaccion ò turbina à gas.

carburòl n.m. Carburant de substitucion à l'essença, emplegat mesclat à l'essença e obtengut à partir dau carbon, dau gas natural ò de biomassa (cana de sucre, gran turc, etc.).

carcais n.m. Estuch per li saetas. Var.: **carcàs**.

carcan n.m. 1. (anc.) Collar de fèrre que servia à estacar lu criminals au pal d'execucion; espitlòri. 2. Cen qu'empacha la libertat, constrenhe, asservisse: *Lo carcan de la disciplina, d'un reglament*.

carcàs n.m. Estuch per li saetas. Var.: **carcais**.

carcassa n.f. 1. Esquelèt d'una bèstia. ◇ Espec. en maselaria, lo còrs d'una bèstia destinat à la consomacion. ◇ Còrs d'una volalha sensa li cuèissas ni li alas. 2. (fam.) Còrs d'una persona: *Sauvar la siéu carcassa*. 3. (mar.)

Membradura. Sin.: **corbams**. 4. Armadura d'unu objèctes: *Pneumatic de la carcassa radiala*.

càrcer n.m. Preson.

carceral, ala adj. Que pertòca lo càrcer. Var.: **carcerau**.

carcerier, a n. Garda dins un càrcer.

carcinogène, a adj. e n.m. Cancerogène.

carcinogenèsi n.f. Cancerogenèsi.

carcinoïde, a adj. e n.m. Si di d'una tumor de la malignitat reducha.

carcinòl, a n. e adj. Persona naissuda dins lo Carcin; que pertòca lo Carcin. Var.: **carcinòu**.

carcinologia n.f. Cancerologia.

carcinomatós, oa adj. De la natura dau carcinòma.

carcinòma n.m. Càncer de l'estructura epiteliala predominanta. Sin.: **epiteliòma**.

carcinòsi n.f. Generalisacion d'un carcinòma deuguda ai metastasis.

carcinòu, òla adj. e n. Carcinòl.

carcul n.m. Calcul.

carculable, a adj. Calculable.

carculaire n.m. Calculator. Calculaire.

carculaire, airtiz adj. Calculaire.

carculairitz n.f. Calculairitz.

carcular vt. Calcular.

calculator n.m. Calculaire. Calculator.

carculeta n.f. Pichina carculairitz. Calculeta.

carculós, oa adj. Calculós.

carda n.f. Coasta manjadissa dei fuèlhas de cardons e de bleas.

carda n.f. 1. Tèsta espioa dau cardon, que s'emplegava ancianament per lo cardatge. 2. (text.) Màquina cilindrica mé de ponchas metalliqui per penchenar li matèrias textili; penche mé de ponchas d'acier per lo cardatge à la man.

cardaire, airtiz n. Persona emplegada à cardar.

cardairitz n.f. Màquina per cardar.

cardamom n.m. Planta asiatica emé lu gruns pebrats emplegada en condiment.

cardan n.m. Mecanisme que permete lo desplaçament angulari dins toti li direccions de doi aubres que lu sieus axes son concorrents. ◇ (autom.) Aqueu mecanisme, que transmete ai ròdas motritz e directritz lo sieu movement de rotacion.

cardar vt. Penchenar, desmesclar (de fibras textilas) mé la carda. Var.: **escardassar**. Sin.: **desblestar**.

cardaria n.f. 1. Atalhier de cardatge. 2. Travalh d'un cardaire.

cardat n.m. 1. Fieu generalament compauat de fibras corti e grossieri que non an subit l'operacion de cardatge. 2. Estòfa teissuda mé de cardat.

cardatge n.m. 1. Accion de cardar. 2. Operacion facha sus la lana, que si banha d'un acide per destrúger li impuretats vegetali que pòu contenir.

cardèla n.f. Planta dei flors jauni, que contèn un latèx blanc e constitue un boan manjar per lu poares e lu conius (Familha dei compauadas).

cardelina n.f. 1. Planta que n'i a totplen de varietats erbaceï e arborescenti (*Senecia vulgaris*, Familha dei compauadas). 2. Passeron cantaire dau plumatge roge, negre, jaune e blanc, que si noirisse especialament de granas de cardon (Familha dei frigidats, longuessa 12 cm). Var.: **cardoniera, cardonilha**.

càrdia n.m. Orifici superior de l'estòmegue, dont s'aboca l'esofague.

cardiac, a adj. Dau coar. ◆ adj. e n. Qu'a una malautia dau coar.

cardial, a adj. Que pertòca lo càrdia.

cardialgia n.f. Dolor dins la region dau coar ò dau càrdia.

cardiectasia n.f. (med.) Dilatacion parciala ò totala dau coar.

cardigan n.m. Vèsta tricotada, dei mànegas lòngui, sensa coal, que si botona fins au coal.

cardinal, a adj. 1. *Adjectiu numeral cardinal, nombre cardinal ò cardinal* (n.m.): Mòt per exprimir la quantitat, lo nombre, coma *un, doi, tres*, etc. 2. *Ponchs cardinals*: Lu quatre ponchs de referiment que permetèn de s'orientar: *nòrd, èst, sud, oèst*. 3. (relig. cat.) *Vertuts cardinali*: Li quatre vertuts fundamentali: justícia, prudença, temperança, foarça. ◆ n.m. (mat.) *Cardinal d'un ensèms infinìt*: Ensèms de toi lu ensèms qu'an la mema potença qu'aquel ensèms. (lo cardinal de l'ensèms dei entiers si nòta aleph zèro: [0ℵ]).

cardinal n.m. 1. Membre dau Sacrat Collègi, elector e conselhier dau papa. Lu cardinals acampats en conclau elegisson lo papa. 2. Passeron d'Amèrica, dau plumatge roge viu. Var.: **cardinau**.

cardinalat n.m. Denhetat de cardinal.

cardinalici, ícia adj. Dei cardinals: *Sèti cardinalici*.

cardinau n.m. Cardinal.

cardioangiografia n.f. (med.) Radiografia dei cavitats dau coar e dei vaisseus gròs dau pièch.

cardioaortiti n.f. (med.) Associacion d'una aortiti sifilitica m'una endocarditi aguda ò cronica, ò m'una miocarditi sifilitica ò pnon.

cardiocentèsi n.f. (med.) Injeccion d'una substança opaca dins lo coar.

cardiocit n.m. Cellula dau coar.

cardiodepressor, a adj. Que fa baissar l'activitat foncionala dau coar.

cardiofrenoptòsi n.f. (med.) Calada e mobilitat anormali dau coar per l'encausa de la calada de la vòuta dau diafragma.

cardiografe n.m. Aparelh qu'enregistra lu movements dau coar.

cardiografia n.f. Estudi dei movements dau coar ua mejan dau cardiografe.

cardiograma n.m. Traçat obtengut au mejan d'un cardiografe.

cardioïde, a adj. En forma de coar.

cardiologia n.f. Partida de la medecina que tracta de l'estudi dau coar e dei sieu malautias.

cardiologic, a adj. Que pertòca l'estudi scientific dau coar.

cardiològue, òga n. Especialista de cardiologia.

cardiomegalia n.f. (med.) Aumentacion de volume dau coar.

cardiomiopatia n.f. Afeccion dau miocardi caracterisada per un disfoncionament dau coar que mena à una insufisença cardiaca.

cardiomioplastia n.f. (med.) Reconstitucion dau muscle cardiac.

cardiopata n. Persona que patisse d'una malautia dau coar.

cardiopatia n.f. Afeccion, malautia dau coar.

cardiopauonar(i), ara (-ària) adj. Que pertòca lo coar e lu paumons.

cardioplastia n.f. (med.) Operacion cirurgicala per restablir lo foncionament normal dau coar.

cardiorenal, a adj. Que pertòca lo coar e lu rens.

cardiorespiratòri, òria adj. Que pertòca lo coar e l'aparelh respiratòri.

cardioscleròsi n.f. (med.) Escleròsi dau miocardi.

cardiostenòsi n.f. (med.) Estenòsi dau càrdia.

cardiotirèosi n.f. Trebolici cardiac qu'es provocat per l'ipertiroida.

cardiotocografe n.m. Aparelh de cardiocografia.

cardiotocografia n.f. Enregistrament à l'encòup dei batements cardiacs dau prenhon e de l'intensitat dei contraccions uterini.

cardiotomia n.f. (cir.) Dubertura dei cavitats cardiaqui.

cardiotonic, a adj. e n.m. Si di d'una substança qu'estimula lo coar. Sin.: **tonicardiac**.

cardiovalvuliti n.f. (med.) Enflament de la part de l'endocardi que recuèrbe li divèrsi valvulas dau coar.

cardiovascular(i), ara (-ària) adj. Que pertòca lo coar e lu vaisseus: Malautias cardiovasculari (infarctus dau miocardi, angina dau pièch, etc.).

cardioversion n.f. Descarga electrica per tornar aviar lo ritme cardiac.

cardita n.f. Mollusc bivalve, de la gruèlha ovala, expandit dins li mars caudi e temperadi.

carditi n.f. Inflamacion d'una membrana ò tunica dau coar (pericarditi, miocarditi e endocarditi).

cardo n.m. Cardon.

cardon n.m. 1. Planta dei fuèlhas e dei pens espinós, de la Família dei compauadas ò dei ombellifèras. Var.: **cardo**. 2. Cardon dau pen aut, comun dins lu valats e dins lu terrens gèrps, que s'emplegava dins l'industria textil. 3. Ensèm de ponchas de fèrre corbadi destinat à empachar l'esclada d'un barri ò d'una grasilha.

cardoniera n.f. Passeron cantaire dau plumatge roge, negre, jaune e blanc, que si noirisse especialment de grannas de cardon (Família dei fringillides, long. 12 cm). 2. Per lu pescadors, mesura de 25 m. Sin.: **esperon**.

careça n.f. Accion de tocar tendrament, embé afeccion ò sensualitat. ◇ (fig. lit.) Accion de tocar d'un biais doç e agradiu: *La careça de l'aura*. Var.: **careiça**. Sin.: blandiment, catetas.

careçar vt. 1. Faire de careças à: Careçar un enfants, lu bèrris d'una frema. ◇ (fig. lit.) Tocar doçament: *Un vent cauda ti careçava li gautas*. Sin.: calinejar,

catonejar, blandir. 2. (fig.) *Careçar una idea, un pantais, etc.*: N'entretenir l'esperança. Var.: **careiçar**.

careçós, oa adj. 1. Que li agrada de careçar. 2. Qu'a la doçor d'una careça. Var.: **careiçós**.

careiça n.f. Careça. Sin.: calinós.

careiçar vt. Careçar.

careiçós, oa adj. Careçós.

carèla n.f. Ròda portada per un axe, que pòu recevre una corrèia, una cadena, etc. per transmetre un esfoarç de levatge, de traccion, etc. Var.: **carrèla**. Sin.: **poleja**.

carementrant 1. Lu tres jorns gras avant la quarèsma. 2. Persona granda e desgaubiada. Var.: **caramentrant, quaresmentrant**.

carena n.f. 1. (mar.) Partida sota la linha d'aiga de la còca d'una nau. 2. (bot.) Pèça formada per lu doi petales inferiors, dins la flor dei papilhonaceas.

carenar vt. Netejar, rematre en estat (la carena d'una nau).

carenar vt. 1. Donar una forma aerodinamica à (una carroçaria). 2. Donar un carenatge à (un veïcule).

carenatge n.m. (mar.) 1. Accion de carenar una nau; lo sieu resultat. 2. Partida d'un poart dont si carena.

carenatge n.m. Carroçaria profilada aerodinamica d'un veïcule.

carença (-éncia) n.f. 1. (dr.) Mancança de ressorsas d'un debitor; insolvabilitat. 2. fach, per una persona, una autoritat, de s'esbinhar davant li sieu responsabilitats, de mancar au sieu dever; situacion que n'en naisse: La carença dau poder. 3. (med.) Absença ò mancança d'elements indispensables à l'organisme (saus minerali, vitaminas, proteïnas, etc.). ◇ *Carença afectiva*: Absença ò mancança de relacions afectivi de l'enfant mé sa maire dins la promiera enfança. 4. (dr.) *Temps de carença*: Periòde legal pendent lo quau una persona, especialament un assegurat social malaut, non es indemnisat.

carencar (enciar) vt. Determinar una carença dins (una persona, un organisme).

carencial, a adj. (med.) Relatiu à una carença, que presenta una carença.

carestia n.f. Mancança, especialament de manjar, vida cara.

carestiós, oa adj. Car, rare.

caret n.m. 1. Tartuga carnivòra dei mars caudi, recercada per lu sieus òus dau gust delicat e que fornisse una escalha foarça bèla per la fabricacion d'objèctes divèrs.

caret n.m. *Fieu de caret*: Gròs fiu de cànebe per fabricar de cordatges. Cet article est une ébauche concernant la mer.

caret n.m. (dau latin *caret*: «es privat de») Grafema qu'a la forma d'un V inversat, emplegat en informatica.

carfologia n.f. Movements contunhs e automatics dei mans que sèmblon voler agantar de pichoi objèctes.

carga n.f. 1. Despensa, obligacion oneroa: *Cargas de família, cargas de coproprietat*. – *Èstre à la carga de*: Èstre dependent de quauqu'un per lu besonhs materials. – *Pilhar en carga* (quauqu'un ò quauqua ren): S'en ocupar per una durada pauc ò pron lònca. 2. *Cargas sociali*: Tot cen qu'un emplegaire deu versar per

assegurar la proteccion sociala dei trabalhaires. ◇ *Presa en carga*: Acceptacion per un organisme de pagar ò de remborsar li despensas de tractament d'un assegurat. 3. Cen que constituísse una dificultat, un embarràs: *Aqueu travalh es una carga per ieu*. 4. Indici que pòu faire crèire à la culpabilitat de quauqu'un: *Amolonar li cargas còtra una persona*. – *Testimòni à carga*: testimòni que vèn confirmar la culpabilitat de quauqu'un. – *Instruccion à carga*: Instruccion menada en privilegiant cen que pòu confirmar la culpabilitat de l'acusat. 5. Mission ò responsabilitat confidada à quauqu'un (ò qu'una persona si pilha): *Mi siéu pilhat la carga de faire un diccionari*. 6. Foncion publica transmissibla dins lo quadre d'un ofici ministerial; aquel ofici ministerial: *Una carga de notari*. 7. Cen que pòu portar quauqu'un, una bèstia, un veïcule, etc.: *La carga d'un camion, una carga de 100 kg*. ◇ *Unitat de carga*: Gropament de mèrç sota una forma que permete de li cargar ò de li descargar en una operacion soleta. ◇ *Carga alària*: Carga suportada teoricament per cada mètre cairat d'una ala d'avion. ◇ *Carga de rompedura*: Esfoarç de traccion que fa si rompre una barra pendent de pròvas de metals ò de materiaus de construccion. 8. (psicol.) *Carga afectiva*: Contengut emocional d'una representacion, d'un objècte, que pòu provocar de reaccion afectivi foarti de la part d'una persona. 9. (electr.) Quantitat d'electricitat qu'un còrs poarta. – *Carga d'un acumulator*: Operacion que fa passar dins un acumulator un corrent de sens invèrs d'aqueu que donerà. – *Carga d'espaci ò carga espaciala*: Carga electrica dins una region de l'espaci, deuguda à la presença d'electrons ò d'ions. – *Carga d'una màquina, d'una ret*: Potença activa ò aparentada debitada ò absorbida per aquela màquina ò aquela ret. 10. (idrogr.) Ensèm dei materiaus portats per un cors d'aiga. – *Carga limit*: Carga mai granda qu'un corrent donat poasque transportar. 11. (tecn.) Substança ajustada à una matèria (seda naturala, pasta de papier, etc.) per li donar de còrs. 12. Quantitat de pòuvera, d'explosiu contenguda dins un projectile ò una mina: *Carga de plastic, de dinamita*. – *Carga cava*: Carga explosiva d'una granda potença perforanta. – *Carga nucleària*: Ensèm dau combustible plaçat dins un reactor nucleari. 13. Accion de cargar quauqua ren ò quauqu'un. ◇ *Atac d'una tropa còtra una altra à l'arma blanca*: *Carga à la baioneta, sonar la carga*. ◇ (fig.) *Revenir à la carga*: Insistir mai d'un còup per obtenir quauqua ren. ◇ (anc.) Bateria de tamborn, sonaria de trompeta que dona lo senhau de la carga: *Sonar la carga*. ◇ *Retrach exagerat, caricatura*; racònte critic e sovent comic de quauqua ren: *Una carga còtra la noblessa*. 13. (mar.) Manòbra correnta per cargar li velas. 14. (expr.) *À carga de revenja*: À condicion de contracambiar lo servici rendut. 15. Anciana unitat de mesura en vigor dins la Comtea de Niça. ◇ *Carga de 4 setiers*: Anciana mesura dei solides niçarda valent 1,617500 hl. ◇ *Carga de vin*: Anciana mesura dei liquides niçarda valent 120 pintas (94,350 l).

cargabàs n.f. (mar.) Pichona manòbra que sièrve à tesar la tenda d'una galèra.

cargadavant n.f. Carga plaçada sus lo quart (part sotrana de l'antena) per la manobrar dins lo sens vorgut, segond la presença dau vent ò pas.

cargador n.m. 1. Dispositiu per introdure una après l'autra li cartochas dins una arma à repeticion. 2. Boita à la sosta de la lutz dont si tròva la pellicula d'un aparelh fotografic. 3. Aparelh per recargar una bateria d'acumuladors. 4. Dispositiu per introdure un après l'autre lu fuèlhs d'un aparelh de reprografia (fotocopiaire, etc.). 5. Cargaira.

cargaira n.f. 1. (min.) Màquina provista d'una pala per rabalhar lo minerai e lo deversar dins li benas. 2. (trav. publ.) Engenh dau caisson que si pòu auçar e baissar per pilhar de materiaus e lu depauar sus un camion, etc. Var.: **cargador**.

cargaire, airtiz n. 1. (mar.) Negociant que nauleja una nau e la fa cargar de mèrç qu'expedisce. Sin.: naulejaire. ◇ Persona que carga de mèrç sus una nau. 2. Persona que sièrve una arma collectiva.

cargament n.m. 1. Accion de cargar; lo sieu resultat: *Lo cargament d'una nau, d'un camion*. 2. Ensèm dei mèrç cargadi. Var.: **cargason**.

cargar vt. 1. Metre quauqua ren de peant sus (un veïcule, una nau, una bèstia, etc.): *Cargar li valisas dins la veitura, cargar un muu*. 2. Pilhar quauqu'un ò quauqua ren en carga per lo transportar: *Cargar un passatgier*. 3. Introdure una cartocha dins la cambra d'una arma: *Cargar un fusiu*. 4. Provedir un aparelh de tot cen que cau per lo faire foncionar: *Cargar un aparelh fotografic*. 5. metre, en parlant d'un vestiment: *Cargar lo manteu*. 6. Amolonar d'energia dins: *Cargar una bateria*. 7. Encargar. 8. (dr.) Depauar còtra: *Cargar un acusat*. 9. Impauar un cost: *Cargar lo país de taxas*. 10. Si precipitar violentament còtra: *Lo poarc carga lu cans*. 9. Curbir en abondança ò embé exageracion. 11. Exagerar, grossir: *Cargar una descripcion*. ◆ vi. Si precipitar violentament, especialament en parlant d'una bèstia ò de militar: *L'armada carga*. ◆ **si cargar** v.pr. 1. S'encargar. 2. Si curbir en abondança: *Lo ceu si carga de neblas*.

cargason n.f. Cargament.

cargastiera n.f. Coarda que sièrve au cargament.

cargat, ada adj. 1. *Estòmegue cargat*: Qu'a de mau à digerir. – *Lenga cargada*: Cubèrta d'un depaus blanc. 2. *Temps, ceu cargat*: Cubèrt de neblas. 3. *Letra cargada*: Que contèn de valors e es enregistrada en pagant una taxa. 4. (arald.) *Pèça cargada*: Pèça que comprèn d'autri pèças. 5. Exagerat: *Un maquilhatge cargat*.

cargat, ada n. Encargat.

cargossa n.f. Gargossa.

cari n.m. 1. Espècia indiana compauada de piment, de curcuma, etc. Sin.: **curry**. 2. Plat preparat m'aquele espècia: *Cari d'anheu*.

caria n.f. 1. Malautia dei dents, deuguda à un a degradacion progressiva de l'esmalh e de la dentina, qu'abotisse à la creacion d'una cavitat que s'alarga. 2. Malautia criptogamica dei plantas, que degalha li sieu granas.

cariaco n.m. (zool.) Cèrvi american dei boasc recorbats.

cariant, a adj. Que provòca de carias. Sin.: **cariogène**.

cariar vt. (*carii*) Gastar per l'efècte de la caria. ◆ **si cariari** v.pr. Si gastar per una caria.

cariat, ada adj. *Dent caruada*: Atacada per una caria.
cariatida n.f. Estàtua de frema que sièrve de supoart arquitectonic vertical.

caribe, a adj. e n. Que pertòca li Caribas: *Mar Cariba* (Mar dei Antilhas).

caricatura n.f. 1. Dessenh, pintura, etc., que dona de quauqu'un, de quauqua ren, un imatge desformat, exagerat, burlesc. 2. Descripcion satirica d'una persona, d'una societat, d'un objècte, etc. 3. Representacion faussa d'una realitat. 4. Persona laida, ridicula.

caricatural, a adj. 1. Que tèn de la caricatura. 2. Exagerat, grotesc.

caricaturalament adv. D'una mena caricaturala.

caricaturar vt. Faire una caricatura de.

caricaturista n. Persona que fa de caricaturas.

carida n.f. Muge de la tèsta gròssa.

carinat n.m. *Carinats*: Sotaclasses d'auceus que lo sieu poast de l'estòmegue es provedit d'una forcèla (comprèn toi lu auceus, en defoara dei maumaridats e dei ratites).

cariòca adj. e n. De Rio de Janeiro.

cariocinèsi n.f. (biol.) Mitòsi.

cariocinetic, a adj. Relatiu a la cariocinèsi.

carioclastic, a adj. Substança qu'altèra la cellula viva en atacant lo nucleu e en arrestant la cariocinèsi.

cariodierèsi n.f. Un dei procediments de la mitòsi qu'assegura lo partiment dei cromosòmas dau nucleu en doi parts que caduna d'eli es egala à la part iniciala de la cellula maire.

cariofilacea n.f. Cariofilea.

cariofilea n.f. *Cariofileas*: Família de plantas dicotiledoneï dei fuèlhas opauadi e dau pen gonflat que compoarta de grops, coma lo galòfre. Var.: **cariofilacea**.

cariogamia n.f. 1. Fusion dei nucleus dei doi gametas dins lo procèssus de la fecondacion. 2. Fusion dei doi nucleus dau micèli segondari dei fonges.

cariogène, a adj. Cariant.

cariogènèsi n.f. Procediment de formacion d'una caria dentària.

cariolisi n.f. Dissolucion dau nucleu cellulari.

cariolitic, a adj. e n.m. Si di d'un medicament anticancerós qu'agisse per destruccion dau nucleu dei cellulas.

carioplasma n.m. Protoplasma dau nucleu cellulari.

cariòpsi n.m. Fruch sec, soudat à la grana que contèn. Sin.: **gran**.

cariosòma n.m. Espessiment irregulier dau malhum de cromatina dins lo nucleu dei cellulas d'uni sòrtas animal ò vegetal.

carioteca n.f. Pelloira nucleària.

cariotipe n.m. 1. Representacion fotografica dei cromosòmas d'una cellula quora aquestu son estats recampats per pareus de cromosòmas identics e classificats per dimension. 2. L'ensèm dei cromosòmas.

carir vt. Aimar totplen. Var.: **escarir**.

carisma n.m. 1. (antrop.) Autoritat d'un cap, fondada sobre de dons sobrenaturals. 2. Grand prestigi d'una personalitat excepcionala, influença qu'a sobre d'una altra persona. 3. (relig.) Ensèm dei dons espirituals

extraordinaris (profecias, miracles, etc.) que Dieu autreja à d'unu individús ò à de grops.

carismatic, a adj. 1. Relatiu au carisme. – *Assemblada carismatica*: Recampament de preguiera que fa una granda plaça à l'inspiracion espirituala dei personas acampadi. ◊ *Movement carismatic*: Corrent de pensada cristian que considèra que lo carisme si deu manifestar per l'accion concreta e immediata. 2. Que saup sedurre li folas, qu'a un grand prestigi, en parlant d'una personalitat: *Un menaire carismatic*.

carit, da adj. Aimat tendrament, amorosament. Sin.: minhòt, a.

caritablament adv. D'un biais caritable. Var.: caritadosament.

caritable, a adj. 1. Qu'agisse per caritat; que moastra de caritat. 2. Qu'a d'indulgença, de compassion.

caritadós, oa adj. Caritable.

caritadosament adv. Caritablament, caritadosament.

caritat n.f. 1. Vertut que mena à voler lo ben dei autres e à faire de ben ai autres. 2. Acte fach dins aquesto esperit, ajuda portada à quauqu'un: *Faire la caritat, demandar la caritat, viure de caritat*. – *Venda de caritat*: Venda que tot lo sieu benefici es versat à una òbra. 3. (ext.) Cortesia, favor: Fa-mi la caritat de plegar vela! ◊ *Per caritat!*: Exclamacion que renfoarça un refut ò una recomandacion, esprimisse lo desdenh ò l'impaciènça ò a la valor de "ben segur, s'entende" espec. dins de frases negatiu: *Per caritat, non lo voali rescontrar! Per caritat, non pretendi de ti convèncer!* 4. (teol. crist.) Amor de Dieu e dei autres (es una dei tres vertuts teologali).

caritatiu, iva adj. Relatiu à la vertut cristiana de caritat. ◊ (espec.) Si di d'associacions qu'an per finalitat d'ajudar li gents en dificultat materialament ò moralament.

caritativament adv. D'un biais caritatiu.

caritatós, oa adj. Que moastra de caritat. Var.: **caritadós, caritable**.

carlin n.m. Anciana moneda napolitana, d'aur ò d'argent.

carlin n.m. Pichin can dau morre aplatit e dau pel ras. Sin.: dògol.

carlina n.f. Cardon erbaceu ò linhós dei luècs secs. Sin.: cardèla.

carlinga n.f. 1. Pèça longitudinala plaçada au fond d'una nau, parallelament à la quilha, per renforçar l'estructura. Sin.: meula, meolha, carenau. 2. Partida d'un fuselatge d'avion ocupada per l'equipatge e lu passatgiers.

carlinguier, a n. Persona que travailha à l'assemblatge dei carlingas d'avions.

carlisme n.m. Tendènça e sistema politic dei partidaris de Dom Carles de Borbon e dei sieus descendents, que temptèron de s'apropriar lo poder en espanha au cors de tres guèrras (1833-1839, 1846-1849, 1842-1876).

carlista adj. Relatiu au carlisme. ◆ adj. e n. Partidari dau carlisme.

carma n.f. Calma.

carmar vt. Calmar.

carmanhòla n.f. 1. Vèsta corta que si portàva dau temps de la revolucion francesa. 2. (m'una majuscula) Ronda que lu revolucionaris francés cantàvon e balàvon en farandola.

carmant, a adj. e n.m. Calmant.

carne n.m. Religiós de l'òrdre dau Carmèl, òrdre contemplatiu crat au s. XIIⁿ e mes au s. XIIIⁿ dins lu òrdres mendicants. Si destríon lu *carmes cauçats* (que seguísso la règla d'origina) e lu *carmes descauç* (que seguísso la reforma de sant Joan de la Croz en lo 1593).

carmelina n.f. *Lana carmelina* ò *carmelina*: Lana de vignonha.

carmelita n.f. Religioa de l'òrdre dau Carmèl, que demòra contemplativa (li carmelitas descauci seguísso la règla de santa Teresa d'Àvila).

carmelitan, a adj. Que pertòca l'òrdre dau Carmèl.

carmin n.m. Colorant d'un roge leugierament violaceu, que si tirava de la *grana femeu* (ò *cochenilha*); la color correspondent. ◆ adj. inv. De la color dau carmin.

carminar vt. Tenchar de carmin.

carminat, ada adj. D'una color que va vèrs lo carmin.

carminatiu, iva adj. Que facilita l'expulsion dei gas intestinals: *Un remèdi carminatiu*.

carn n.f. ['kar] 1. Ensèm dei teissuts moals de l'òme e dei animaus vertebrats, formats sobretot dei muscles de l'esquelèt. ◇ *Èstre ben en carn*: Si portar ben, èstre en boani condicions fisiqui e pas maigre. ◇ *De carn e d'òs*: En persona. ◇ *Carn viva*: Lu teissuts non cutaneus. ◇ *Color carn*: Color ròsa palle caracteristica de la carn umana. 2. (ext.) Lo còrs de l'òme, espec. en oposicion à l'esperit: *Mortificacion de la carn, la carn es debla*. ◇ La sensualitat: *Lu plasens de la carn*. ◇ (fig.) Òme dins un sens generic o collectiu. - *Traficant de carn umana*, d'esclaus. - *Carn de maseu, de canon*: La massa dei soldats en tant que manobrats per la ierarquia e expauats cinicament à la moart. ◇ *Resurreccion de la carn*: En teologia, reconstitucion dei còrs après lo jutjament final. ◇ Signe de consanguinitat (espec. entre parents e enfants): *Es la carn de la mieu carn*. ◇ *Aver la carn de galina*: Aver lu pels que si drèicon sota l'efècte dau frèi ò de la peur. 3. Partida dei animaus destinada à l'alimentacion, constituïda sobretot dau teissut musculari e adipós e de quantitat variabla de tendons: *Carn de bòu, de poarc, de cavau carn en consèrva, congelada, fumada, lo ton es un peis de la carn roja*. ◇ *Carn seca, salada*: Conservada au mejan de sau. ◇ *Carn blanca*: Carn de vedeu ò de galina. - *Carn roja*: Carn de bòu, de cavau, de poarc. 4. (ext.) Pulpa dei fruchs.

carnabuja n.f. Majorana sauvatja (*Origanum vulgare*).

carnacion n.f. Coloracion de la pèu. Var.: **carnason**.

carnada n.f. Excreïssença de carn. Var.: **carnisson**.

carnal, a adj. Que pertòca lo còrs, la carn, lu plasens dei sens: *Ligams carnals, desirs carnals*. Var.: **carnenc**, **carnau**.

carnalament adv. D'un biais carnal.

carnalatge n.m. Chaple que fa un grand nombre de victimas. Var.: **carnatge**. Sin.: **chapladiés**, **chaple**.

carnalha n.f. Vianda de marrida qualitat. Var.: **carnassa**.

carnalitat n.f. Sensualitat.

carnason n.f. Carnacion.

carnassier, a adj. 1. Que si noïrisse de carn cruda, de preas vivi: *Un animau carnassier*. Sin.: **carnivòre**. 2. Caracteristic d'un tau biaï de s'alimentar: *Costumas carnassieri*. ◇ (zool.) *Dent carnassiera* ò *carnassiera* n.f.: Gròs caisselàs talhants dei mamifèrs. 3. Que li agrada manjar de carn.

carnassiera n.f. 1. (caça) Biaça per metre la sauvatgina.

carnat, ada adj. 1. De la color de la carn: *Un galòfre carnat*. 2. Compauat de car: *Alimentacion carnada*.

carnatge n.m. Carnalatge.

carnaval n.m. 1. Temps de regaudiments popularis profanes despí l'Epifania fins au dimècres dei Cendres. 2. Aquelu regaudiments (balèts, passa-carrieras, mascaradas). 3. Manequin, finda sonat *caramentrant*, grotesc que personifica lo carnaval, generalament cremat lo dimècres dei Cendres: *Sa Majestat Carnaval*. Var.: **carneval**.

carnavalada n.f. 1. Scena de carnaval. 2. (fig.) Accion, situacion grotesca, denha de carnaval. Var.: **carnevalada**.

carnavalenc, a adj. Carnavalesc.

carnavalesc, a adj. Relatiu au carnaval; grotesc, extravagant. Var.: **carnavalenc**.

carnejar v.i. S'abandonar ai plasens de la carn.

carnenc, a adj. **Carnal**, **carnau**.

carneval n.m. Carnaval.

carnevalada n.f. Carnevalada.

carnevalesc, a adj. Carnavalesc.

carnier n.m. 1. Pichina carnassiera. Var.: **carniera**. 2. Fòssa dont son amolonats de cadabres en grand nombre. 3. (anc.) Luèc cubèrt dont si depauàvon lu moarts.

carniera n.f. Carnier (1).

carniera n.f. 1. Ferradura de rotacion compauada de doi lamas rectangulari, una fixa e l'autra mobila, que s'articulon per durbir e sarrar una poarta, una fenèstra, etc. 2. (fig.) Eveniment ò moment intermediari que sièrve de transicion entre doi periòdes: *Una òbra-carniera, una epòca carniera*. 3. (anat.) *Carniera lombosacrada*: Articulacion importanta e delicata entre la cinquena vertèbra lombària e lo sacrum. Sin.: **nosada**. 4. En filatelia, pichin tròç de papier per fixar lu sageus de colleccion. 5. (geol.) Region dont si rejónhon lu doi flancs d'un plec. Sin.: **frachisa**. 6. Ponch de joncion d'una fortificacion. 7. (zool.) Per lu molluscs, muscle que permete de si durbir e de si clavar.

carnificacion n.f. (med.) Degalhament d'un teissut, que pilha l'aspècte d'un teissut musculari. Var.: **carnisacion**.

carnificar (si) v.pr. (*mi carnifiqui*) Pilhar la parença e la consistença d'un teissut musculari en d'unu cas d'inflamacion.

carnofòbia n.f. Caracteristica de quauqu'un que li desagrada la carn.

carnisacion (izacion) n.f. Carnificacion.

carnivòre n.m. *Carnivòres*: Òrdre de mamifèrs provists d'arpas, de foarti caninas (cròcs) e de caisselàs talhants (carnassieras) adaptats à-n-un regime alimentari sobretot carnat.

carnivòre, a adj. e n. 1. Que si noirisse de carn. Sin.: carnassier, **manjacarn**. 2. Que li agrada la carn.

carnmarina [karma'rina] n.f. Animau marin, que representa la forma que denada de nombrós cnidaris, fach d'una ombrèla contractila, trasparente e d'aspècte gelatinós que lo sieu bòrd poarta de filaments urticants e la faça inferiora la boca e generalament lu tentacules.

carnós, oa adj. Carnut.

carnsalada [karsa'lada] n.f. Produch à basa de carn de poarc, coma lo cambajon, lo saussisson, li rilhetas, etc.

carnsaladaria n.f. 1. Botega dau carn saladier. 2. Activitat, comèrci dau carn saladier.

carnsaladier, a n. Persona qu'alestisse e vende de carn saladada e de carn de poarc. ◆ adj. Relatiu à la carn saladada ò à la carn saladaria: *Industria carsaladiera*.

carnús n.m. Caraunha.

carnut, uda adj. 1. Ben en carn, qu'a una carn abondoa: *De labras carnudi*. 2. Format de carn: *Li partidas carnudi dau còrs*. 3. *Fruch carnut*: Fruch de la pulpa espessa e consistenta. Var.: **carnós**.

caroba n.f. Fruch dau carobier, de la carn sucrada, comestibla e anti diarreïca.

carobier n.m. Grand aubre mediterranèu dei fuèlhas persistenti (Familha dei cesalpiniaceas, autessa maximala 12 m).

carofit n.m. Carala.

carolin, a adj. Relatiu a Carlesmanhe. *Litanias carolini*.

carolingian, a adj. Dei Carolingians, de la sieu dinastia.

caroncula n.f. (anat.) Excreïssença carnuda. ◆ *Caroncula lacrimala*: Situada à l'angle intèrne dei parpèlas. ◆ *Granda, pichina caroncula*: Salhidas de la paret intèrna dau duodenom (la promiera receu lo canal coledòc e lo canal principal dau pancreàs. Lo canal accessòri soarte dins la segonda, 3 cm mai aut). 2. (zool.) Excreïssença carnuda, roja, à la tèsta e au coal d'uni bèstias (gal, casoar, etc.).

caroncular(i), a (-ària) adj. Relatiu à la caroncula.

carònha n.f. Carraunha.

caronhada n.f. Caraunhada.

caronhard n.m. Caraunhard.

caronheta n.f. Caraunheta.

caronhon n.m. Caraunhon.

caròta n.f. 1. Planta bisannuala de la raïç pivotanta de la Familha dei ombelifèrs. 2. Raïç d'aquesta planta, rica en sucre. ◆ (fam.) *Li caròtas son cuèchi*: La fin es pròcha (generalament una marrida fin). ◆ *La caròta e lo baston*: L'alternança de promessas e de menaças. Sin.: **nhif, pastenaga, pastenaga, pastenarga**. 3. Fuèlha de tabac per chicar rotlada en forma de caròta. ◆ Ensenha dei bureus de tabac, qu'evòca la forma d'una caròta per

chicar. 4. Escapolon cilindric de terren, prelevat en profundessa au mejan d'un carotier. ◆ adj. inv. D'una color roja que tira sus lo ros: *De bèrris caròta*.

carotar vt. (*caròti*) Extraire dau soal un escapolon (una caròta de terren).

carotatge n.m. Extraccion de caròtas de terren.

carotène n.m. (biol.) Pigment jaune ò roge present dins lu vegetals (sobretot la caròta) e lu animaus (còrs jaune de l'ovari). Var.: **carotina**.

carotida n.f. (anat.) Caduna dei doi brancas de l'aòrta que mèn lo sang dau coar à la tèsta. ■ Li doi *carotidas primitivi* si partisson caduna en una *carotida extèrna* que vascularisa la faça e una *carotida intèrna* que vascularisa l'encefale.

carotidian, a adj. De la carotida.

carotier, a adj. Adaptat au prelevament d'una caròta de terren: *Un autís carotier*.

carotier n.m. Autís destinat à prelevar en sota-soal un escapolon de terren (caròta).

carotina n.f. Carotène.

carpa n.f. Peis de la Familha dei ciprinidats, que si tròva dins li aigas profonds dei rivieras e dei estanhs. ◆ *Mut coma una carpa*: Completament mut. ◆ *Saut de la carpa*: Saut d'un gimnasta alongat sus l'esquina que si auça per una destenda brusca dau còrs. Sin.: **saut carpat**. ■ La carpa pòu faire fins à 80 cm de lòng e pear 15 kg. La femèla ponde au printemps de centenaus de miliers d'òus. La carpa dona una carn estimada que justifica lo sieu elevatge en estanhs ò en bacins (*carpicultura* ò *cipricultura*).

carpat adj. m. *Saut carpat*: Saut de la carpa.

carpat n.m. Carpa jove.

carpatic, a adj. Dei Carpatas.

carpe n.m. Partida de l'esquelèt de la man, entre l'avant-braç e lo metacarpe.

carpectomia n.f. Ablacion dei oàs dau carpe.

carpela n.f. (bot.) Envlopa protectritz à l'entorn dei ovules.

carpenta n.f. 1. Assemblatge de pèças de boasc, de metal, de betum armat, que constitueïssè ò sostèn li diversis partidas d'una construccion. – *Boasc de carpenta*: Boasc pròpri à la construccion. Sin.: fustatge, carcassa. 2. Esquelèt d'un èstre viu. 3. Ensèm dei brancas principali d'un aubre fruchier. Var.: **fustatge**.

carpentar vt. Metre en plaça una carpenta. Sin.: fustejar.

carpentaria n.f. 1. Carpentatge. 2. Talhier de fustaria.

carpentat, ada adj. 1. Robuste, de la foarta carpenta ossoa. 2. Solidament construch, m'una boana estructura: *Un roman ben carpentat*.

carpentatge n.m. 1. Travalh dau carpentier. Var.:

carpentaria. 2. Bastison de carpentas.

carpentier n.m. Fustier. Sin.: **mèstre d'aissa, fustiaire**.

carpeu n.m. (bot.) Caduna dei pèças floralis que lo sieu ensèm soudat forma lo pistil dei flors.

carpian, a adj. (anat.) Dau carpe.

carpicultor, tritz n. Persona que practica la carpicultura.

carpicultura n.f. Elevatge dei carpas. Sin.: **cipricultura**.

carpiera n.f. Pesquier per li carpas.

carpilhon n.m. Carpa totplen jove.

carpocapsa n.f. Parpalhon, finda sonat *pirala dei poms*, que la siéu toara, finda sonada *vèrp dei fruchs*, si developa dins lu poms e li peras.

carpofague, ga adj. Que si noïrisse de fruchas. Sin.: **frugivòr(e), manjafrucha**.

carpofòr(e), a adj. Part esporifèra non sosterrenca dei fonges superiors.

carpologia n.f. Estudi dei fruchas.

carpon n.m. Carpat.

carra n.f. 1. Angle que forma una faça d'un objècte m'una altra dei siéu faças. 2. Espessor d'un objècte plat talhat à angle drech. 3. Bagueta d'acier que bòrda la sòla d'un esquí. 4. Trencant de l'aresta d'un patin à glaça.

carraca n.f. (mar.) Nau de comèrci de dimensions bèli que fuguèt emplegada au Temps-Mejan fins au s. XVIIe.

carradament adv. Francament, sensa destorns. Sin.: francament, rondament.

carradura n.f. 1. Larguessa d'una esquina, d'una espatla à l'autra. 2. Larguessa d'un vestit entre li doi espatlas. 3. personalitat de quauqu'un e, en particulier, foarta personalitat: *Un òme d'una carradura excepcionala*. Var.: **carrura**.

carrafa n.f. Botelha dau cuu larg e dau coal estrech; lo siéu contengut. Var.: **garrafa**.

carrafada n.f. Contengut d'una carrafa. Var.: **garrafada**.

carrafeta n.f. Pichina carrafa. Var.: **garrafeta**.

carrafon n.m. Pichina carrafa. Var.: **garrafon**.

carraira n.f. Camin de passatge deis avers. Sin.: **dralha**.

carrairòu n.m. Carriera estrecha. Var.: **carreiròu**. Sin.: **dralhòu**.

carral n.m. Ret de pesca carrada montada sus doi cieucles estacats à una pètega.

carrar vt. Rendre (quauqua ren) carrat. Var.: **caïrar**.

carrara n.f. Marmo de Carrara.

carrat, ada adj. 1. Qu'a la forma d'un carrat. Var.: **caïrat**. 2. *Mètre-carrat*: Aira d'un carrat que lu siéus costats mesúron 1 m. 3. *Matritz carrada*: Matritz qu'a lo meme nombre de colomnas e de linhas. 4. *Raiç carrada*: Nombre que lo siéu carrat es un nombre donat ■ 2 es la *raiç carrada de 4* si nòta $2 = \sqrt{4}$. 5. Quadrangulari: *Una torre carrada*. 6. (mar.) *Vela carrada*: Vela rectangulara, envergada horizontalament. – *Aubre carrat*: Aubre que poarta aqueli velas. 6. Larg, dei angles ben marcats: *Espatlas carradi*. 7. Net, trencat, franc: *Èstre carrat en afaires*. ◇ *Tèsta carrada*: Persona dau judici clar e solide ò (pej.) persona testarda.

carrat n.m. 1. (geom.) Quadrilatèr plan que lu siéus costats an la mema longuessa e lu quatre angles son drechs. 2. (mat.) Nombre multiplicat per eu-meme; si nòta m'un 2 en expauant: $3^2 = 9$. 3. Figura, espaci, qu'a una forma carrada. 3. Ancian format de papier (56 x 45 cm). 4. Partida dau jardin dont si cultiva una mema planta. Sin.: **vas**. 5. (c. de f.) Senhau absolut d'arrèst. 6.

Mandilho cort: *Un carrat de seda*. 7. Ensèms dei costeletas de poarc. 8. *Carrat de l'èst*: Fromai de forma carrada, vesin dau camembèrt. 6. (ist.) Formai de forma carrada que fa front dei quatre costats. Ensèms de quatre cartas de mema valor: *Un carrat de rèis*. Var.: **caïrat**.

carre n.m. 1. Carri. 2. Aparelh que sièrve per esquiçar lo raïm per n'en sortir lo jus. 3. *Lo Grand Carre*: Part de la constellacion de la Granda Orsa.

carreiròu n.m. Carrairòu.

carreg n.m. 1. Accion de carrejar: *Lo carriatge dei pèiras dins lu torrents*. 2. (geol.) Botada laterala que provòca lo desplaçament de masas de terren luèc dau siéu site d'origina. 3. Transpoart per carri ò per carreta. Var.: **carriatge, carrejament**.

carreiable, a adj. 1. Que si pòu transportar, carrejar. 2. Carroçable.

carrejadís, issa adj. Que pòu èstre carrejat. Var.: transportable.

carrejaire n.m. Persona ò empresa que fa de carrejament. Sin.: **transportaire**.

carrejament n.m. Carreg.

carrejar vt. 1. Transportar (m'un veïcule): *Carrejar de fen*. 2. Transportar, estirassar, en parlar d'un cors d'aiga: *Lo fluvi carreja d'aubres*.

carrejat, ada adj. (geol.) *Terren carrejat*: Terren desplaçat per carreg.

carrèla n.f. Ròda suportada per un ais que la siéu jelha compoarta un talh dont passa un cordatge, una corrèia ò una cadena per transmetre un esfoarç d'auçatge ò de tira. Var.: **carèla, poleja**.

carrelar vt. Malonar.

carrelet n.m. Pichin carreu.

carreta n.f. Veitura mé doi ròdas, m'un brancard simple ò doble e doi fantinas, per transportar de cargás, de bagatges, etc.

carratada n.f. Contengut d'una carreta.

carretier, a n. Persona que mena una carreta. ◆ adj. *Poarta carretiera*: Poarta pron granda per laisser passar una carròça. Sin.: **poarta cochiera**.

carreton n.m. Pichina carreta sensa fantinas.

carreu n.m. 1. Caireu. 2. Dessenh de forma cairada, que fa partida d'un quadrilhatge: *Un teïssut à carreus*. 3. Malon. 4. Vitre (d'una fenèstra, d'una poarta).

carri n.m. 1. (Antiqu.) Veïcule mé doi ròdas, dubèrt darrier e barrat davant, per combatre, per lu juècs, etc. Var.: **carre**. 2. *Carri de combat* ò *carri armat*: Veïcule automotor canilhat, provedit de canons, de missiles, etc. Sin.: **blindat**. 3. *Carri à vela*: Velier sus ròdas qu'avança mé la foarça dau vent sus d'estendudas plani (sablas, pistas, etc.). 4. Granda veitura decorada que desfila dins d'uni manifestacions coma lo carnaval de Niça. 5. Autocarri. 6. *Carri durmidor*: Automaion. 7. Veitura mé quatre ròdas per lo desplaçament e eventualament lo levatge dei cargás, dei materiaus, dei bagatges. Var.: **carriòu, carriòt**.

carriatge n.m. Carreg (dins lu cors d'aiga).

carriera n.f. 1. Via publica dins una aglomeracion, entre li maions ò li propietats. ◇ *Córrer à grand carriera*: Córrer rapidament. 2. profession que presenta

d'estapas, de niveus successius: *Seguir una carriera*. ◇ *Faire carriera*: Puar toi lu escalons d'una ierarquia.

carrierisme n.m. (pej.) Comportament, biais de pensar d'un carrierista.

carrierista adj. e n. Si di d'una persona ambicioa e pas gaire escrupuloa que mena una carriera.

carriòla n.f. 1. Carreta de la campnha, mé doi ròdas, eventualament recubèrta d'una tenda. Var.: **carri**, **carriòt**. 2. Pichina caissa montada sus doi ròda e provedida de doi brancards, per transportar de pichini cargass.

carriolar vt. (*carriòli*) Carrejar dins una carriòla.

carriole n.m. Encastre mé doi ò tres aubres que poarta l'extremitat d'un veicule ferroviari e es religat à l'encastre principal per una articulacion à pivòt.

carriòt n.m. Carri (7).

carriou n.m. Carriòt.

carrista n. Persona que mena lu carris automotors de manutencion.

carròça n.f. 1. Veitura de grand luxe, tirada per de cavaus, mé quatre ròdas, cubèrta e suspenduda. 2. (mar.) Lotjament sobre la popa d'una galèra, format per una armadura de garidas, cubèrta au mejan dei tendeleets, e barrada per una poarta. ◇ Sobrestructura que cuèrbe lo tèume sus una nau de plasença sobretot de pichona dimension.

carroçable, a adj. Que permite lo passatge dei veicules, en parlant d'un camin, d'una rota. Sin.: transitable, carrejable.

carroçaire, airtiz n. Carroçaire.

carroçar vt. (*carròci*) 1. Provedir d'una carroçaria ◇ Dessenhar la carroçaria de. 2. (anc.) Donar de carroçatge ai ròdas d'un veicule.

carroçaria n.f. 1. Abilhatge dau mecanisme rotlant d'un veicule, que repaia sus li ròdas au mejan d'una suspension. 2. Abilhatge d'un aparelh domestic. 3. Industria, tecnica dau carrocier.

carroçat, ada adj. Provedit d'una carroçaria: *Una veitura carroçada per un grand sartre*.

carroçatge n.m. 1. Accion de carroçar un veicule; lo sieu resultat. 2. Forma conica donada à una ròda per li assegurar mai de rigiditat. 3. Angle que fa l'axe de la fusada d'una ròda embé l'horizontala de la rota.

carrocier, a n.m. 1. Professional especialisat dins li carroçarias dei automobilas, que repara li veituras accidentadi. 2. Persona que crea, dessenha de carroçarias per li automobilas.

carronada n.f. Canon gròs e cort, tirant à mitralha (s. XVIIIⁿ e XIXⁿ).

carronatge n.m. Fabricacion de carretas.

carrura n.f. Carradura.

carst n.m. (geol.) Region qu'a un releu carstic. Var.: **karst**.

carstic, a adj. Relatiu au carst. ◇ *Releu carstic*: Releu particulier dei regions dont li ròcas calcari fórmon d'espessi basas, sota l'accion dei aigas soterrani per dissolucion dau carbonat de calci. Var.: **karstic**.

carstificacion n.f. Karstificacion.

cart n.m. Pichin veicule automobile de competicion, automatic, sensa suspension ni bóstia de cambi ni carroçaria.

carta n.f. 1. Papier. 2. Fuèlh cartonat, pauc ò pron plegadís, destinat à mantun usatge: *Carta d'invitacion*. ◇ *Carta postal*: Fotografia, dessenh, etc. estampat sus una carta soplà generalament rectangulara que lo sieu revèrs es destinat à la correspondença, au sageu e à l'adreïça dau destinatari. ◇ *Carta de visita ò carta*: Pichina carta espessa dont son marcat lo nom, l'adreïça d'una persona, la rason sociala d'una societat, etc. ◇ (inform.) *Carta perforada*: Carta pusleu rigida, de format normalisat, dont de pichini perforacions en forma de rectangles codificon d'informacions en vista d'un tractament mecanografic. ◇ *Carta à memòria*: Carta que contèn un microprocessor e sièrve à divèrs usatges, coma telefonar, pagar, durbir una poarta, etc. 3. Pichin carton fin e rectangulari que sièrve à jugar à divèrs juècs; d'un costat poarta una figura (nombre, personatge, etc. en foncion dau juèc). ◇ (fig.) *Brolhar li cartas*: Complicar una situacion, crear la confusion. Sin.: mesclar li cartas.

◇ *Jugar la sieu darriera carta*: Emplegar lo darrier mejan en la sieu possession, donar lo sieu argument ultime. ◇ *Lo sota dei cartas*: Cen qu'es escondut d'un affaire, etc. ◇ *Jugar la carta de* (+ un nom): S'engatjar d'un biais donat, m'un ponch de vista donat. 4. Document estampat que fa vèire l'identitat d'una persona ò permite de faire valer un drech, d'aver d'avantatges: *Carta d'identitat, carta d'abonament*. ◇ *Carta grisa*: Recevut de messa en circulacion d'un veicule motorisat (*grisa* perqué es la sieu color en França, per lu Italians es *libret de circulacion*). ◇ *Donar, laisser carta blanca à quauqu'un*: Lo laisser liure d'agir coma vòu per reglar un affaire, etc. 5. Lista dei plats que son servits dins un restaurant, etc.: *La carta dei fromais, la carta dei vins*, etc. ◇ *Past à la carta*: Fach en causissent dins la lista fornida cen que si vòu manjar. ◇ (fig.) *À la carta*: Segond una causida liura. 6. Representacion convencionala, generalament plana, de la reparticion dins l'espaci de fenomènes concrets ò non: *Carta geografica* (ò *mapa*), *geologica, carta sanitària d'un país*. 7. (inform.) *Carta-maire*: L'element promier d'un computador, dont si vèn fixar, en particulier, lo processor. ◇ *Carta son*: Element dau computador que permite de tractar lo son. ◇ *Carta-vidèu*: Element dau computador que permet de tractar l'imatge. ◇ *Carta-tuner*: Element dau computador que permet de captar la television.

carta n.f. 1. Lèi, règla fundamentala: *La carta dei drechs de l'òme, la carta dei lengas minorisadi*. 2. Ensèm dei lèis que constituïsson un Estat: *La Granda Carta d'Anglatèrra dau 1215*. 3. Títol qu'autrejava de drechs, de privilègis ò reglava d'interès, à l'Atge Mejan.

cartabeu n.m. Cartela.

cartable n.m. Cartela.

cartaginés, esa adj. e n. De Cartage.

cartaire, a n. Cartier.

carta-letra n.f. Carta gaire espessa, que si replega en doi e si barra per lu bòrds, emplegada coma una letra.

carta-partida n.f. (mar.) Escrich que constata l'existença d'un contracte de nautatge.

cartapista n.f. Pasta facha à basa de papier, emplegada per faire, per exemple, li gròssi tèstas de Carnaval. ♦ *Aver lo morre en cartapista*: Aver lu trachs d'una persona fatigada.

cartaria n.f. Establiment que vende de cartas postali.

carta-resposta n.f. Carta per respoandre à un questionari, una enquesta, etc.

carta-vista n.f. Carta postala illustrada.

cartèl n.m. Carreau.

cartela n.f. Biaça à compartiments per portar de libres, de quasèrns, etc. Var.: **cartable**, **cartabeu**.

cartelar vt. Placardar.

cartelatge n.m. Placardatge.

cartelisacion (-izacion) n.f. Recampament en cartèl.

cartelisar (-izar) vt. Recampar en cartèl.

cartelon n.m. Aficha de teatre.

cartèr n.m. Proteccion dei organes d'un mecanisme. Sin.: cubertor. ◇ Paracadena d'una bicicleta, etc.

cartesian, a adj. 1. De Descartes; relatiu à la filosofia, ai òbras de Descartes. 2. (mat.) *Produch cartesian de doi ensèms E e F*: Ensèms, notat E X F dei coblas (x, y) dont x es element de E e y apartèn à F. ◇ *Referencial cartesian*: Triplet (O, \vec{i} , \vec{j}) ò quadruplet (O, \vec{i} , \vec{j} , \vec{k}) format d'un ponch O e d'una basa de doi (ò tres) vectors dau plan ò de l'espaci. ◇ *Coordenadas cartesiani d'un ponch*: Compauantas, dins la basa de vectors dau referencial cartesian emplegat, dau vector qu'a per origina l'origina dau referencial e per extremitat lo ponch donat.

cartesianisme n.m. 1. Filosofia de Descartes. 2. Tendença, per un filosòfe, una filosofia, à si reclamar ò à s'estacar à la filosofia de Descartes.

carteu n.m. 1. Aficha. Sin.: **aplaca**, **empega**, **placard**. 2. Entenduda realisada entre de societats independenti d'un meme camp industrial per combatre la concurrènça en metent en plaça d'acòrdis e una reglamentacion comuna. ◇ Ententa entre gropes (professionals, politics, etc.) per menar una accion comuna. 3. Cartoche, enquadrament decoratiu. ◇ Eiqueta sus lo quadre d'un tableu, lo sòcle d'una esculptura, que poarta un escrich que permete d'identificar l'òbra. 4. (anc.) Desfida entre cavaliers, provocacion en duel. Var.: **cartèl**.

cartier, a n. Persona que fa ò vende de cartas per jugar. Var.: **cartaire**.

cartiera n.f. Fabrica de papier. Sin.: **papiera**.

cartilage n.m. Cartilatge.

cartilage n.m. Cartilatge.

cartilatge n.m. Teissut resistent e elastic que forma l'esquelèt de l'embrion denant de l'aparicion de l'oàs e demòra dins la persona adulta dins lo pavallhon de l'aureilha, dins lo nas e à l'extremitat dei oàs (d'unu peis an un esquelèt que rèsta à l'estat de cartilatge). Sin.: **cruiissentela**, **cruiissentena**. Var.: **cartilage**, **cartilage**.

cartilatginós, oa adj. De la natura dau cartilatge.

carting n.m. Espòrt practicat m'au cart.

cartisana n.f. Pèça estrecha, recubèrta de fieus de seda, d'aur, etc., que forma un releu sobre una estòfa.

cartisme n.m. Movement reformista d'emancipacion obriera qu'animèt la vida politica britanica entre lo 1837 e lo 1848.

cartista adj. e n. Que pertòca lo cartisme.

cartista n. Escolan ò ancian escolan de l'Escòla dei Cartas.

cartista n. Expèrt encargat de prevèire li fluctuacions dei cors dei devisas ò d'unu instruments financiers.

cartocha n.f. 1. Municion d'una arma de guèrra ò de caça que contèn à l'encòup un projectile e una carga propulsiva. ♦ Carga d'explosiu ò de pòuvera lèsta au tir. 2. Recarga de tencha per un estilò, de gas per un briquet, etc., que la sieu forma evòca aquela d'una cartocho. ♦ Embalatge que recampa de paquets de cigarretas.

cartocharia n.f. Usina, atalhier que fa de cartochoas per li armas leugieri.

cartoche n.m. 1. Ornament en forma de fuèlh de papier mièg desrotlat, que sièrve de supòrt e d'enquadrament à una inscripcion. 2. Emplaçament reservat au títol, dins un dessenh, una carta de geografia, etc. 3. (arqueol.) Bocla ovala à l'entorn du pichin nom dau faraon dins l'escriptura ieroglifica.

cartochiera n.f. Cenchà mé de compartiments cilindrics per li metre li cartochoas per la caça.

cartofil(e), a n. Persona que collecciona li cartas postali. Var.: **cartofilista**.

cartofilia n.f. Ocupacion dau cartofilista.

cartofilista n. Cartofile.

cartografe, a n. Especialista en cartografia.

cartografia n.f. Ensèms dei operacions d'elaboracion, de dessenh e d'edicion dei cartas. ◇ *Cartografia automatica*: Cartografia assistida per computador, qu'emplega li tecnicas informatiqui.

cartografiar (cartografi, cartogràfies, etc.) vt. Dreïçar la carta d'una region.

cartografic, a adj. Relatiu à la cartografia.

cartograma n.m. Carta esquematica que poarta essencialament d'informacion estatistiqui.

cartomancia n.f. Divinacion per li cartas.

cartomancian, a n.f. persona que practica la cartomancia, especialament dins una tòca lucrativa.

cartometria n.f. Branca de la cartografia que fa lo mesuratge dei distanças sus li mapas, segond una escala donada.

carton n.m. 1. Matèria compauada de jaças de matèrias fibroï (pasta de papier, etc.), mai rigida que lo papier, pauc ò pron espessa en foncion de la sieu destinacion, generalament presentat en fuèlhs. ◇ *Carton ondulat*: Carton fach d'un papier canelat mes sus un autre ò entre doi autres, per faire d'emalatges etc. 2. Objècte fach de carton: *Carton per lu soliers*, *carton per lu capeus*. 3. Fuèlh d'aquela matèira, que sièrve per d'unu usatges. ◇ Modèlè à la grandor per executar una tapissaria, un afresc, etc. ◇ *Carton de dessenh*: Mena de grand poartafuèlh per li metre de dessenh, de gravaduras, etc. ◇ Bersalh per l'adestrament au tir. – *Faire un carton*: S'adestrar au tir; tirar sobre quauqua ren

ò quauqu'un. – (fig. fam.) Aver un grand succès. 4. Au balon, avertiment (carton jaune) ò expulsion (carton roge): *Pilhar un carton*.

cartonar vt. Garnir, curbir de carton. Var.: **encartonar**.

cartonaria n.f. 1. Luèc dont si fabrica lo carton. 2. Fabricacion, comèrci dau carton.

cartonatge n.m. 1. Fabricacion, comèrci dau carton. 2. Bóstia, embalatge de carton. 3. procediment de religadura dont la cubèrta, facha de papier ò de carton, es encastada au còrs d'obratge.

carton-feutre n.m. Carton fach de sobras textili que, banhat de quitran, sièrve per isolar e tenir au sec lo teule d'una maion.

cartonier, a adj. e n. 1. Persona que fa ò vende de cartons, de cauas de carton. 2. *Pintrè cartonier*: Especialisat dins la produccion de cartons de tapissaria.

cartonier n.m. Mòble de bureu mé de compartiments, per li metre de dossiers, de documents, etc.

cartonós, oa adj. Qu'a la consistença, l'aspècte dau carton.

carton-palha n.m. Carton fach à partir de palha chaplada.

carton-pèira n.m. Carton durcit que sièrve à faire d'elements de decoracion intèrna.

cartoa n.f. 1. Covent de cartós. 2. Liquor aromatica facha au covent de la Grand-Cartoa. Var.: **chartroa**.

cartós n.m. Cat dau pel gris.

cartós, oa n. Religiós ò religioa de l'òrdre contemplatiu de Sant Bruno. Var.: **chartrós**.

cartoteca n.f. Luèc dont son conservadi e classificadi de cartas geografiqui, etc.

cartulari n.m. 1. Sala dont si recampàvon e si conservàvon li cartas. 2. Recuèlh de cartas. Var.: **cartulaire**.

cartulaire n.m. Cartulari.

carvata n.f. Cravata.

carvenda n.f. Venda à prètz tròup aut.

carvendre v.i. Vendre à prètz tròup aut.

carvi n.m. Planta dei pradas que lu sieus fruchs aromatics s'emplégon coma condiment (Familha dei ombellifèrs); lo fruch eu-meme.

carvila n.f. Calvi. Var.: **calvila**.

cas n.m. 1. Fach, circonstança, situacion de quauqu'un ò de quauqua ren: *Que faire dins un cas parier? Es un cas particulier*. Var.: **encàs**. Sin.: **endevenença**. ◇ *Cas de consciença*: Fach, situacion que demanda de pensar longament per pilhar una decision greva. ◇ *Cas de figura*: Situacion considerada coma ipotèsi. ◇ *Faire cas de*: Donar d'importança à un fach, lo pilhar en consideracion. ◇ *Per cas*: D'azard, eventualament. ◇ *Èstre lo cas*: Èstre la realitat. Sin.: si presentar ensin, coma tau. 2. (dr.) Situacion particuliera en regard de la lèi: *Un cas de legitima defensa*. 3. (med.) Manifestacion d'una malautia que tòca una persona; lo malaut eu-meme: *Lu mètgès an enregistrat un noueu cas de paludisme*. 4. *Cas social*: Persona (en particulier un enfant), que viu dins de condicions socialament ò psicologicament dificili. ◆ loc. adv. *Dins aqueu cas, dins un tau cas*:

Alora, dins aqueli condicions. - *En toi lu cas*: De tot biais, tant tot un. ◆ loc. conj. *En cas que* (+ subjontiu ò condicional): Se, dins l'eventualitat que. Sin.: **se per cas**.

cas n.m. Forma variabla que pílhon d'unu mòts (noms, adjectius, pronoms, participis) segond la sieu foncion dins la frasa, dins li lengas à declinason (coma lo latin).

■ L'occitan medieval (coma lo francés), avia encara lo cas subjècte (nominatiu) e lo cas regime (complement, acusatiu): *Lo trobair canta / Escotam lo trobador*.

casa n.f. 1. Abitacion de palha, de brancas, etc. dins lu país tropicals. 2. Maion (occitan estandard).

casa n.f. 1. Espaci delimitat per de linhas perpendiculari, sus una susfàcia quala que sigue (un fuèlh de papier, un plateau de juèc, etc.). 2. Compartiment d'un mòble, d'un tirador, etc. ◇ Aver una casa vuèia: Èstre un pauc foal, tabalòri. – *Li manca una casa*: Es un pauc foal.

casac, a adj. e n. De l'etnia majoritària dau Casacstan. ◆ n.m. Lengua parlada au Casacstan.

casaca n.f. 1. Vèsta dei cavaliers. 2. Vèsta de frema que recuèrbe li faudilhas fins ai ancas. 3. Autrifés, manteu que portàvon lu òmes (s. XVIⁿ – XVIIⁿ). ◇ (fam.) *Virar casaca*: Cambiar d'opinion, de partit.

casacstanés, esa adj. e n. Dau Casacstan.

casalatge n.m. Casatge.

casamata n.f. 1. Sosta enterrada d'un foart, destinada à lotjar lu militarís ò à metre li municions en resèrva. 2. Pichin obratge fortificat.

casamatar vt. Provedir (un luèc) de casamatas.

casament n.m. (ist.) Gaudiment, per un vassal ò un sèrf, d'una tèrra donada en viatgier.

casana n.f. Banca, mont de pietat, au s. XV.

casanier, a adj. Que li agrada restar au sieu. ◇ *Que moastra lo caractèr*: Abitudas casanieri. Sin.: **ostalier**.

casquin n.m. 1. Corsatge drech, que floteja ò non sus la faudilha, que li frema portàvon à la campanha. 2. Sotavestiment de frema drech e cort, que cuèrbe lo pièch.

casar vt. 1. Plaçar, metre (quauqu'un, quauqua ren) dins un luèc estrech, judiciosament ò après un gròs esfoarç. Sin.: **ficar**. 2. Procurar un emplec, una situacion à (quauqu'un). ◆ **si casar** v.pr. (fam.) Si maridar; trovar una situacion. Sin.: **s'establir**.

casat n.m. Nom de familha.

casatge n.m. 1. Bastissa, maion. 2. Vilatjon. Sin.: **escart, masatge, vilar**. Var.: **casalatge**.

casau n.m. Arbèrc. Var.: **caseu**.

casba n.f. Ciutatèla ò palais d'un cap, en Àfrica dau Nòrd; quartier à l'entorn d'aqueu palais.

casada n.f. 1. Tombada d'aiga naturala ò artificiala. ◇ *En casada*: En seria e rapidament, en una seguida d'eveniments que cadun es la consequença d'aqueu d'avant. ◇ (elec.) *Brancament en casada*: Seguida de brancaments encadenats. Sin.: **pis, pissaròta, pissaròu, saut**. 2. Acrobacia facha au cirque, au cinéma.

casadaire, airtiz n. Cascador.

cascadejar vi. Tombar en casada.

casadeta n.f. Pichina casada.

cascador, airtiz n. Persona que fa de cascadas, au cirque ò dins li scenas perilhoi au cinéma (en plaça dei actors).

cascah n.m. Seguida de bosins leugiers, produch per d'objèctes que si picon dintre: *Lo cascah dei claus*.

cascahada n.f. Gacilhada.

cascahar vi. Faire audir un cascah. ◆ vt. Gacilhar.

cascaheta n.f. Frema leugiera. Sin.: **grola**, **groleta**, **gandaula**.

cascaamoart n.m. Si di d'un òme que si pavana davant li fremas: *Faire lo cascaamoart*.

casca vt. Gacilhar. ◆ vi. Tombar, per exemple en parlant dei fuèlhas, dei bèrris, etc.

casca, **ada** adj. Cascolat.

cascaveliera n.f. Colana de cascaveus que si mete au coal dei bèstias. Var.: **cascavera**.

cascaveu n.m. 1. Pichina bola metallica que contèn un tròç de metal que la fa sonar quora es agitada. 2. Pichin juguèt d'enfant que contèn un cascaveu.

cascavera n.f. Cascaveliera.

casca n.m. 1. Coifadura de metal, de cuer, etc. per aparar la tèsta. ◇ *Casca blau*: Membre de la foarça internacionala de l'ONU. 2. Aparelh de recepcion individual dei ondas radiofoniqui, telefoniqui, etc., format essencialament de doi escotaires montat sus un supoart que tèn sus la tèsta. 3. Aparelh electric per secar lu bèrris per ventilacion d'ària cauda.

cascolat, **ada** adj. Que poarta un casca.

cascaicion n.f. Cascaicion.

cascaicion n.f. 1. Transformacion dau lach en fromai. 2. (patol.) Transformacion d'un teissut en lesion cascaica. Var.: **cascaicion**.

cascaicar vt. Transformar en fromai. ◆ **si cascaicar** v.pr. (patol.) Subir una cascaicion, en parlant d'un teissut.

cascaïforme, **a** adj. Qu'a la consistença, l'aspècte dau fromai.

cascaïna n.f. Substança proteïca que constitue la màger part dei proteïnas dau lach. ◇ *Cascaïna vegetala*: Proteïna extracha dei torteus.

casela n.f. Cf. **casau**.

cascaós, **oa** adj. (patol.) Qu'a l'aspècte, la consistença dau fromai: *Lesion cascaica*.

caserna n.f. Partida d'un casernament afectada au lotjament dei militaris; per ext., ensèm dau casernament.

casernament n.m. 1. Accion de casernar. Var.: **encasernament**. 2. Ensèm dei bastiments e dei locals afectats à de tropas militari (caserna, intendença, etc.).

casernar vt. (*caserni*) Installar (de militaris) dins una caserna. Var.: **encasernar**.

casernier n.m. Militari encargat dau material dei casernaments que li tropas non ocúpon.

casau n.m. Casau.

casau, **casela** n. Nom que s'emplega per designar ironicament una persona sensa donar lo sieu nom: *Lo casau es aquí*.

cashèr adj. inv. Si di d'un aliment confòrme ai prescripcions rituali dau judaïsme e dau luèc dont es alestit ò vendut. Var.: **kashèr**.

cashmir n.m. 1. Teissut fin fach mé de pels de cabra. 2. Vestit fach d'aqueu teissut.

casier n.m. 1. Compartiment, casa d'un espaci afectat ò non à d'objèctes especifics: *Un casier per li botilhas*. 2. Servici de classament e de conservacion dei relevats dei contribucions. – *Casier fiscal*: Relevat dei contribucions qu'un contribuabla a pagat. ◇ *Casier judiciari*: Luèc dont son centralisats e classats lu bulletins dei antecedents judicaris de quauqu'un; ensèm d'aqueli bulletins (ellipticament: *casier*).

casimir n.m. (anc.) Estòfa de drap de lana fina teissit; vestit d'aquela estòfa.

casin n.m. Casinò.

casinò n.m. Establiment dont son recampat de salas de juècs, un restaurant, sovent una sala d'espectacle. Var.: **casin**.

casuar n.m. 1. Auceu corrèire d'Austràlia, dau plumatge que sembla de crin, dau casco ossós colorit sus lo dessobre de la tèsta (1,50 m de aut). 2. Plumet roge e blanc que poarton lu sant-cirians despí lo 1855.

casqueta n.f. 1. Cofadura plata m'una visiera. 2. (fam.) Foncion sociala: *Agisse sota la sieu casqueta de cònse*.

casquetier, **a** n. Persona que fabrica ò vende de casquetas.

cassa n.f. 1. Pala de boasc que sièrve dins lu deficis per mandar d'aiga bulhenta sus la pasta dei olivas. 2. Mena de culhiera granda per servir la sopa. Var.: **caça**. Sin.: **culhiera**. 3. Mena de sartaia de coire ò de fèrre, que per pilhar d'aiga dins un bròc ò à faire búlher de lach. 4. Grand culhier de fèrre per versar lo vèire fondut. 5. *Cassa d'afinatge*: Copèla dont si verifícon l'aur e l'argent. 6. *Cassa d'estamparia*: Bòstia plata mé de compartiments de talhas desparieri, que contèn lu caractèrs emplegats per la composicion tipografica (si destríon li letras de bas de cassa, ò *minuscules*, e li letras d'aut de cassa, ò *capitalas* ò *majusculas*).

cassacion n.f. (dr.) Anullacion, per una juridiccion d'un nivèu superior, d'una decision juridiccionala (jutjament, arrèst) renduda per una juridiccion inferiora.

cassacion n.f. (mus.) Seguida instrumentala compauada de tròç breus, leugiers, d'aspècte voluntariament popularis, que si jugava foara.

cassada n.f. Contengut d'una cassa. Var.: **caçada**.

cassadent n.m. Pichin bescuèch sec e crocant fach sovent d'una pasta non levada e sensa sucre.

cassament que loc. Basta que.

cassata n.f. (mòt italian) Crema glaçada facha de lescas diversament perfumadi e garnida de frucha confida.

casseau n.m. (estamp.) Pichina cassa per lu caractèrs especials que non son dins la cassa normala; aqueli caractèrs.

càssia n.f. 1. Fruch dau cassier. 2. Laxatiu extrach d'uni varietats de cassier.

càssia n.m. (*Cassa brasilana*) Cassier.

cassida n.f. Substança viscoa que si depaua sus lo bòrd dei parpèlas. Sin.: **potina**.

cassidós, **oa** adj. Qu'a de cassida. Sin.: **potinós**.

cassier n.m. 1. Aubre antilhés, de la familha dei cesalpinaceas, que fornisse la càssia (*Acacia farnesiana Wilden*). Var.: **càssia**. 2. Cassis.

cassina n.f. (anc.) Vièlha maion.

cassis [ˈkasi] n.m. Aubrilhon vesin dau groselhier, d'una autessa de 1 à 2 m, que produè de gruns negres, manjadís, que s'en fa una liquor; lo fruch d'aquel aubrilhon; la liquor que s'en fa. Sin.: **groselhier negre**.

cassiterita n.f. (miner.) Oxide d'estanh SnO₂, principal minerai d'aqueu metal.

casson n.m. Pan de sucre sensa forma.

cassonada n.f. Sucre ros rafinat un còup solet.

cassul n.m. 1. Grand vèire de vin. 2. Mena de grand culhier per l'aiga, l'òli, la sopa. Var.: **cassa**, **cassuu**.

cassuu n.m. Cassul. Sin.: **culhiera**.

cast, a adj. 1. Que respècta li règlas de la pudor, de la decença; en corfomitat mé la castetat. 2. Que non si realisa carnalament: *Un amor cast*.

casta n.f. 1. Grope social qu'a de privilègis particuliers, un esperit d'exclusiva en rapoart ai autres. 2. Grope social ereditari e endogame, compauat d'individús qu'an una activitat comuna, sobretot professionala, caracteristica de la societat indiana. 3. Ensèm dei individús adultes qu'an li memi foncions (per exemple li obrieras per li abelhas), dins lu insèctes socials.

castament adv. D'un biais cast.

castanh n.m. Castanhier.

castanh, a adj. Brun clar, en parlant dei bèrris.

castanha n.f. 1. Fruch dau castanhier, ric en amidon, sonat marrona quora l'amèndola es en una partida soleta. ◇ *Castanha d'ae* ò *castanha d'Índia*: Grana dau marronier d'Índia, rica en amidon ma pas manjadissa, que s'emplega per d'uni preparacions medicinali còtra de problemas circulatòris. 2. (pop.) Còup de punh, rixa. 3. Aranhàs. 4. (pop.) Sèxe de la frema.

castanhada n.f. Past de castanhas.

castanhaire, arèla n. 1. Persona que rabalha li castanhas, que li vende. 2. Persona que li agrada picar, si batre. Sin. (2): **chacotaire**.

castanhar vi. Rabalhar li castanhas. ◆ vt. (pop.) Picar, donar de còups à. ◆ **si castanhar** v.pr. (pop.) Si batre. Sin.: si chacotar, si satonar.

castanhareda n.f. Castanheda.

castanheda n.f. Luèc plantat de castanhiers. Var.: **castanhet**, **castanhareda**.

castanhet n.m. 1. Castanheda. 2. Pichina castanha.

castanheta n.f. Pichina castanha. ◆ n.pl. Instrument de percussion tipic de la dança flamenca, fach essencialament de doi pichins elements cavats de boasc, etc. que fau picar un còtra l'autre dins la man. Var.: **castanhòlas**.

castanhier n.m. Aubre Var.: **castanh**.

castanhiera n.f. Sartaia traucada per rostir li castanhas.

castanhòla n.f. 1. Vèrp dau boasc: *Castanhòla gròssa*, *castanhòla roja*. 2. Peis que si desplaça en flòta, majament en aiga gaire profunda. Jonhe 10 à 15 cm, de color esquasi negra, m'una coa forcaruda. (*chromis chromis*). ◆ n.f. pl. Castanhetas.

castapiana n.f. (pop.) Pissacauda.

castelan, a n. 1. (ist.) Senhor qu'avía un casteu e li tèrras que n'en dependfon. 2. Proprietari ò locatari d'un casteu.

castelana n.f. Decoracion de cencha de frema, que li èra estacada una cadena mé de jòias e de claus (fin dau s. XVIIIe, epòca romantica).

castelania n.f. Senhoria e juridiccion d'un castelan.

castelar n.m. Casteu.

castelar (si) v.pr. S'encastelar.

castelaret n.m. Pichin castelar.

castelet n.m. Pichin casteu.

castelhan, a adj. e n. De Castelha. ◆ n.m. Lengua romanica de Castelha; lenga oficiala d'Espanha. Sin.: **espanhòu**.

castelhanisme n.m. Forma lingüistica castelhana utilisada dins una altra lenga. Sin.: ispanisme.

castelhanisacion (-zacion) n.f. Accion ò resulta de castelhanisar ò de si castelhanisar.

astelhanisar (-izar) vt. Adaptar ai costumas castelhani. ◆ **si castelhanisar** v.pr. Adoptar li costumas castelhani.

castelperronian n.m. Faciès cultural que marca lo començament dau paleolitic superior en Occitània e en França, caracterisat per lo desenvolopament dei autís ossós. ◆ adj. Dau castelperronian.

castetat n.f. Fach de s'abstenir dei plasers de la carn, per conformitat à una morala. Var.: **castitat**.

casteu n.m. 1. Demòra feudala fortificada, à l'Atge-Mejan. 2. Residènça senhoriala ò reiala, entornada de jardins ò de pargues. 3. Granda demòra luxuosa en campanha, m'un tenement ò sensa, que data dau s. XIX. ◇ Si di en particulier d'un tenement viticòla. ◇ *Bastir de casteus en l'ària* ò *en Espanha*: Faire de projèctes quimerics, que non si poàdon realisar. ◇ *Casteu de cartas*: Contruccion facha mé de cartas; caua fragila (concreta coma abstracha), que risca de s'encalar d'un moment à l'autre. 4. (mar.) Estructura plaçada sus una nau, sobre tota la sieu larguessa, per li lotjar passatgiers e equipatge: *Casteu de proa*, *casteu de popa*. Sin.: **galhard** (fr.).

castia-gilós n.m. inv. (lit.) Novèla medievals occitana en vèrs, dont l'espós, gilós sensa rason de l'èstre, es punit per la sieu esposa que lo tradisse per li levar la gilosia.

castic n.m. Accion de castigar; pena, sancion sevèra que punisse una falta greva: «*Ma qu'es que li farèm s'es un castic de Dieu?*» (RANCHER). Var.: castigada, castigament. Sin. puniment.

castigada n.f. Castic.

castigador, airtz adj. Que s'amerita d'èstre castigat.

castigament n.m. Castic.

castigar vt. Punir severament, corregir: *Lu colpables seran castigats*.

castina n.f. Calcari emplegat dins l'elaboracion de la fonda, coma fondent e epurador.

castitat n.f. Castetat.

castòr n.m. Vibre.

castoreta n.f. Pèu de coniu ò pèu sintetica tractadi per ramentar aquela dau castòr.

castracion n.f. 1. Ablacion ò destruccion d'un organe necessari à la generacion, per lu doi sèxes (emplegat mai correntament per lu mascles). Sin.: **crestament**, **crestadura**. 2. (psican.) *Complexe de castracion*:

Resposta fantasmatica ai questions que la diferença entre lu sèxes fa nàisser à l'enfant jove.

castrador, airtz adj. Castraire.

castraire, airtz adj. 1. Totplen autoritari. 2. (psican.) Que provòca ò pòu provocar un complèxe ò una angoissa de castracion.

castrar vt. Practicar la castracion sobre. Sin. **crestar, copar**.

castrat, ada adj. Qu'a subit una castracion. Sin.: **crestat, copat**. ♦ n.m. 1. Cantaire masculin que la sieu votz d'enfant es estada conservada per castracion. 2. Mascle qu'a subit una castracion.

castrator, tritz adj. Castraire.

castrés, esa adj. e n. De la vila de Castras.

castrisme n.m. Doctrina ò practica politica que s'inspira dei idèias de Fidel CASTRO.

castrista adj. e n. Relatiu au castrisme; partidari dau castrisme.

castrum n.m. (mòt latin) (ist.) Pichina aglomeracion fortificada, sovent plaçada en autessa.

casual n.m. Revengut estacat ai foncions eclesiastiqui. Var.: **casuau**.

casual, a adj. Que pòu acapitar ò non, eventual. Var.: **casuau**.

casualament adv. Per escadença. Sin.: eventualament.

casualista n.m. Casuista.

casualitat n.f. Caractèr de cen qu'es casual; eventualitat.

casuarina n.m. Aubre aut d'origina australiana

casubla n.f. 1. Vestit liturgic qu'a la forma d'un manteu sensa mànegas que lo prèire passa per celebrar la messa. 2. *Rauba casubla*: Rauba sensa descoletada mànegas.

casublarria n.f. 1. Ensèm de casublas. 2. Comèrci de casublas.

casublier, a n. Persona que fa li casublas ò n'en fa comèrci.

casublier n. Mòble dont si méton li casublas.

casuista n.m. Teologian especialista de casuistica. Var.: **casualista**.

casuistica n.f. 1. Part de la teologia morala que s'entrèva de resòlver lu cas de consciença. 2. (lit.) Tendença à argumentar m'una subtilitat excessiva, especialament sobre lu problemas de morala.

casus belli n.m. inv. Acte de natura à provocar una declaracion de guèrra, li ostilitats entre doi Estats.

C.A.T. n.m. (sigla) Centre d'ajuda per lo trabalh.

cat n.m. 1. Mamifèr domestic de l'òrdre dei Carnivòres, dau còrs sople, de la tèsta redona, dei uèlhs fosforescents e dei onglas retractili, m'un grand nombre de raças (*Felis catus*). Var.: **gat**. La femèla es la *cata*. ♦ *Cat sauvatge*: Felide sauvatge probable progenitor dau cat domestic. Var.: **catfèr**. ◇ *Èstre coma can e cat*: èstre totpjorn lèsts à si garrolhar. ◇ Li a pas un cat: li a pas degun. 2. *Cat de mar*: Peis-can que fornisse l'òli de fetge de peis-can. Sin.: **cat auguier**. ♦ *Cat roquier*: Pichin peis-can dei coastas, inofensiu, de la rauba clara mé de

tacas bruni. 3. Anciana màquina de guèrra. ♦ adj. inv. Dins la loc. *peis-cat*.

cata n.f. Femèla dau cat. Var.: **gata**.

catabanhada n.f. Persona qu'a de sang de raba, que li defauta lo coratge.

catabatic, a adj. Pròpri d'un vent descendent. Contr.: **anabatic**.

catabolic, a adj. Relatiu au catabolisme.

catabolisme n.m. (fisiol.) Ensèm dei reaccions bioquimiqui que ménon à la transformacion de la matèria viva en degalhs e que constituïsson la part destructritz dau metabolisme. Contr.: **anabolisme**.

catabolit n.m. (fisiol.) Còrs que resulta dau catabolisme d'una substança.

catachòrnia n.f. Persona que si dona una apareença d'innocença, en particulier una frema que si vòu mostrar pruda. Sin.: **catamitocha, catamoarta**.

cataclismal, a adj. Cataclismic.

cataclisme n.m. Grand bolegadís, destruccion causada per un fenomène natural ò de tota altra natura. Sin.: **catastròfa**, desastre, mauparada.

cataclismic, a adj. De la natura d'un cataclisme. Var.: **cataclismal**.

catacomba n.f. Grand sosterran que servia de sepultura ò d'ossuari: *Li catacombas romani, li catacombas de París*.

catacostic, a adj. Catafonic.

catacostica n.f. Catafonia.

catacrèsi n.f. (ret.) Metafòra qu'emplega un mòt en là dau sieu sens estrech, coma *lu pens d'un taulier, à cavau sobre d'un barri*, etc.

catadiòptri n.m. Dispositiu optic que permete de remandar lu rais luminós vèrs la sieu foant d'emission (emplegat en senhalisacion rotiera).

catadioptric, a adj. Relatiu à un sistema que comprèn de lentilhas e un mirau.

catadròme, a adj. Si di de peis fluvials que davòn en mar per fregar.

catafalc n.m. Pontin decoratiu per recevre una caissa de moart, vertadier ò faus, pendent una ceremònia religioa. Var.: **cadafalc**.

catafonia n.f. Part de l'acostica qu'estúdia lu ressons. Sin.: **catacostica**.

catafonic, a adj. Que pertòca la catafonia. Sin.: **catacostic**.

catagenèsi n.f. Perda d'organe ò de foncions en seguida à una evolucion biologica.

cataira n.f. Planta de la Família dei labiadas, que si di finda *èrba dei cats*, perquè atrae lu cats.

catalan, a adj. e n. De Catalonha. ♦ n.m. lenga romanica parlada en Catalonha.

catalanisacion (-izacion) n.f. Accion, fach de catalanisar.

catalanisar (-izar) vt. Donar lu caractèrs dau catalan à.

catalanisme n.m. (ling.) Biaís de dire dau catalan.

catalanista adj. e n. Especialista de la lenga catalana.

catalanitat n.f. Identitat catalana.

catalepsia n.f. (patol.) Perda momentanea de l'iniciativa motritz embé conservacion dei atitudas.

cataleptic, a adj. e n. De la natura de la catalepsia; persona que sofrisse de catalepsia.

catalet n.m. (bas lat. **catalectus*, lièch per expauar) Caissa de moart, per expauar lo còrs.

catalisaire (-izaire) n.m. 1. (quim.) Còrs que catalisa. 2. (fig.) Element que provòca una reaccion per la sieu soleta presença ò per la sieu intervencion.

catalisar (-izar) vt. 1. (quim.) Operar una catalisi. 2. (fig.) Provocar una reaccion per la sieu soleta presença: *Catalisar l'enavant*.

catalisi n.f. (quim.) Modificacion de la rapiditat d'una reaccion quimica producha per d'uni substanças (lu *catalisaires*) que si retròvon identiqui à la fin.

catalitic, a adj. Relatiu à la catalisi: *Poder catalitic, accion catalitica*. ◇ *Tube d'escapament catalitic*: Si di d'un tube d'escapament fach per diminuir lo niveu de gas carbonic remandat dins l'ària en transformant lu gas toxics.

catallectica n.f. Economia en tant que sciènça dei escambis mercands.

catalogacion n.f. Accion de dreïçar un catalògue; lo sieu resultat. Var.: catalogatge.

catalogar vt. (*catalògui*) 1. Inscriure, enumerar dins un òrdre precis; dreïçar lo catalògue de: *Catalogar de plantas*. 2. (pej.) Metre en òrdre, classificar dins una categoria, en particular dins una categoria desfavorabla: *Catalogar quauqu'un*.

catalogatge n.m. Catalogacion.

catalògue n.m. 1. Lista enumerativa: *Catalògue d'una biblioteca*. 2. Libre, brocadura que contèn una lista d'articles, de produchs preparats à la venda.

catalpa n.f. Aubre mé de fuèlhas totplen grandi e de flors en gròssi grapas, originari d'Amèrica dau Nòrd (autessa 15 m, Família dei bignoniaceas).

catamaran n.m. (mat.) Embarcacion à vela, facha de doi buchs acoblats.

catamenia n. f. Autre nom dei menstruas. Sin. règlas.

catamenial, a adj. Relatiu ai menstruas. Var.: **catameniau**.

catamiaula n.f. 1. Si di d'una persona que plora per un ren. 2. Persona que manifèsta un comportament umile, flatós e sornarut.

catamitocha n.f. Catachòrnia.

catamoarta n.f. Catachòrnia.

cataplasma n.m. Pasta medicamentosa que s'aplica, entre doi linges, sus una partida dau còrs per combatre una inflamacion.

cataplectic, a adj. Relatiu à la cataplexia.

cataplexia n.f. Perda brutala ma de corta durada dau tonus d'actituda, sensa perda de consciènça, deuguda à una emocion viva.

catapossa n.f. Eufòrbi que purga violentament. Var.: **catapussa**.

catapult n.f. 1. (anc.) Màquina de guèrra per lançar de projectiles. 2. (mod.) *Catapult* à vapor ò vapor: Dispositiu qu'emplega la foarça d'expansion de la vapor per mandar d'avions à partir d'un poarta-avions.

catapultar vt. 1. Mandar m'una catapult: *Catapultar un avion*. 2. Mandar mé foarça ò violènça e luènh; projectar. 3. (fig. fam.) Plaçar d'un còup (quauqu'un) dins un poast, una situacion sociala elevada.

catapultatge n.m. Accion de catapultar.

catapussa n.f. Catapossa.

catar, a adj. e n. Membre d'un movement religiós de l'Atge-Mejan, espadit sobretot en Occitània occidentala.

cataracta n.f. 1. Cascada d'aiga importanta. 2. (med.) Opacitat dau cristallin ò dei sieu membranas, que provòca una cecitat parciala ò totala. Sin. (2): teleta.

catarineta n.f. 1. En França, filha (e mai particularment obriera, especialament obriera de la mòda) qu'es encara celibatària à 25 ans. 2. Autre nom de la *galineta dau Boan Dieu*.

catarinian n.m. *Catarinians*: Sota-òrdre de moninas dau Vièlh Continent, dei nharras vesini, de la coa non prenenta e provedits de 32 dents.

catarisme n.m. Doctrina dei catars. ■ Lo catarisme, apareissut en Occitània à la fin dau s. XI, s'espandissèt au s. XII (Tolosa, Carcassona, Fois, Besiers, en particular). La doctrina dualista dau catarisme opaua lo Ben e lo Mau e reconoisce un sacrament solet, lo *consolament*. La *Crosada còntra lu Albigés* (1209-1244) desorganissèt lo movement catar e la repression que l'acompanhèt permetèt au rèi de França d'espandir son autoritat sobre aqueli encontradas.

catarral, a adj. Que tèn dau catarri.

catarri n.m. Catarro.

catarro n.m. (med.) Inflamacion aguda ò cronica dei mucoas, embé ipèrsecrecion. Var.: **catarri**.

catarrós, oa adj. e n. Subjècte au catarro; que sofrisse de catarro.

catarsis n.f. 1. Purificacion producha dins lu espectadors au cors d'una representacion dramatica, d'après Aristòtel. 2. Metòde psicoterapic que repaua sus la descarga emocionala legada à l'exteriorisacion dau sovenir d'eveniments traumatisants e refolets. Sin.: **purificacion**.

catartic, a adj. Relatiu à la catarsis. – *Metòde catartic*: Catarsis psicanalitica. ◆ adj. e n.m. (med.) Si di d'un remèdi qu'a un efècte purgatiu. Sin.: **laxatiu**.

catàs, assa n. 1. Gròs cat. 2. Marrit cat.

catastròfa n.f. 1. Eveniment improvist que crea un grand trebolici, que pòu provocar de destruccions, de moarts; grand malastre, desastre: *Catastròfa aerenca, còrrer à la catastroph*. – *Film catastroph*: Film que la sieu istòria es basada sobre un grand accident que mete en perill la vida d'un grand nombre de personas. ◇ *En catastroph*: Au darrier moment, à la vai-que-t'abuti. ◇ (mat.) *Teoria dei catastrophs*: Teoria que vòu descriure lu fenomènes discontús au mejan de modèles continús simples. Sin.: mauparada, calamitat, flageu. 2. (lit.) Eveniment decisiu que mena au desnodament d'una tragèdia.

catastrofar vt. (*catastròfi*) (fam.) Metre dins un grand acablament. Sin.: aclapar.

catastrofat, ada adj. Grandament preocupat, cruciat, à l'anongi d'una bruta nòva, per exemple. Sin.: **aclapat**.

catastrofic, a adj. Qu'a lo caractèr d'una catastrofa; desastrós.

catastrofista adj. e n. Relatiu au catastrofisme.

catastrofisme n.m. 1. Tendença à imaginar de catastròfas, à crèire que tot va anar mau. 2. Teoria que rendia de cataclismes responsables de toi lu cambiaments sobrevenguts dins lo monde.

catatonia n.f. (neurolog.) Sindròma d'uni formas d'esquisofrenia, especialament caracterisat per lo negativisme, l'oposicion, la catalepsia e lu estereotipias gestuali.

catatonic, a adj. e n. Relatiu à la catatonia; que sofrisse de catatonia.

catou n.m. Captau.

catch (angl.) n.m. Lucha liura que la màger part dei presas es permissa.: cach.

catchaire, airtiz n. Persona que practica lo catch. Sin.: **luchaire**. Var.: **catchaire**.

catchar vi. Practicar la lucha liura, lo catch. Sin.: luchar. Var.: **catchar**.

catecolamina n.f. Substança dau grope dei aminas que la sieu accion es pariera à-n-aquela dau simpatic e que juèga lo ròtle de neurotransmetèire: *L'adrenalina es una catecolamina*.

catecumenat n.m. Estat e formacion dei catecumènes.

catecumène n.m. Novelari instruch per recevre lo batejar.

catèdra n.f. Càtedra.

càtedra n.f. 1. (anc.) Tribuna, pontin de dont un professor ò un predicador parlava au sieu auditòri. Sin.: cadiera predicadoira. 2. Poast de professor d'universitat. 3. Sèti apostolic, papautat. – Sèti episcopal. Sin.: **cadiera**. Var.: **catèdra**.

catèdral, a adj. Relatiu au sèti de l'autoritat episcopala.

catèdrala n.f. Glèia episcopala d'un diocèsi. ◇ *Religadura à la catèdrala*: Religadura romantica d'estile neogotic.

catèdrala adj. inv. Vèire translucide de la susfàcia inegala.

catègorema n.m. (loc. filos.) Tèrme qu'a una significacion per eu-meme (nom, vèrbo), per oposicion au tèrme que tèn lo sieu sens dau contèxte.

catègorematic, a adj. Relatiu au catègorema.

categoria n.f. 1. Ensèm de personas ò de cauas d'una mema natura: *Categorias socioprofessionali*. Sin.: classa, grope, mena. 2. (filos.) (Aristòtel) Cadun dei genres mai generals de l'èstre, ireductibles lu uns ai autres (substança, quantitat, qualitat, relacion, luèc, temps, posicion, aver, agir, subir). ◇ (Kant) Cadun dei dotze concèptes fundamentals de l'entendiment pur, que sièrve de forma a priori à la conoissença.

categoria, a adj. Relatiu à una categoria (à de categorias) de personas; qu'es limitat à una categoria, à quauqui categorias: *Revendicacions categoriali*. Var.: categoriau.

catègoric, a adj. 1. Que non laissa una possibilitat de dubi; absolut, indiscutable: *Una respoasta catègorica*. ◇ Que dona un vejaire, una opinion d'un biais sensa rèplica possibla; afirmatiu. Sin.: absolut, afirmatiu, explicit, formal, imperatiu, estrech. 2. (filos.) Relatiu ai categorias; que compoarta ni condicion, ni alternativa: *Jutjament catègoric*, imperatiu catègoric. Contr.: **ipotetic**.

catègoricament adv. D'un biais catègoric: *Respoandre catègoricament*.

catègoricitat n.f. (log.) Proprietat d'una teoria deductiva que toi lu sieus modèles son isomòrfes.

catègorisacion (-izacion) n.f. Classament en categorias en vista d'un estudi estatistic.

catègorisar (-izar) vt. Classificar en categorias.

catenaccio n.m. (it.) Au balon, sistema foarça defensiu, qu'a per tòca de blocar tota temptativa ofensiva advèrsa denant de contratacar. Sin.: **ferrolh**.

catenari, ària adj. (c. de f.) *Suspension catenària* ò *catenària* e (n.f.): Sistema de suspension dau fièu d'alimentacion en energia electrica dei locomotritz ò dei trams.

catequès n.f. Instruccion religioa.

catequesir vt. 1. Ensenhar lo catequisme, iniciar à la religion cristiana. 2. Endoctrinar, faire la leiçon à (quauqu'un). Var.: **catequisar**.

catequisacion (-izacion) n.f. Accion de catequisar.

catequisar (-izar) vt. Catequesir.

catequisme n.m. 1. Ensenhament de la fe e de la morala cristiani; libre que contèn aquel ensenhament; cors dont es dispensat: *Anar au catequisme*. 2. Resumit dogmatic dei principis fundamentals d'una religion, etc.; credo, article de la fe.

catequista n. Persona qu'ensenha lo catequisme.

catequistic, a adj. Relatiu à l'ensenhament dau catequisme.

catèrgòl n.m. (quim.) Monèrgòl que la sieu reaccion exotermica demanda la presença d'un catalisaire.

catèr n.m. (mat.) Un costat de l'angle drech d'un triangle rectangle.

catèr, a n. Caton.

cateta n.f. *Faire catetas*: Calinhar ipocritament.

catètèr n.m. (med.) Tube que si fa passar dins un canal natural.

catèterisme n.m. Introduccion d'un catètèr dins un canal ò un conduch natural per una exploracion (*catètèr cardiac*) ò dins una amira terapeutica (*catètèr duodenal*).

catètomètre n.m. (fis.) Instrument que sièrve à mesurar la distança verticala entre doi ponchs.

catfèr n.m. Cat sauvatge.

catgut (mòt anglés) n.m. (cir.) Ligam resorbible emplegat per cordurar.

catiera n.f. 1. Pichina dubertura en bas d'una poarta ò d'un barri per laissar passar lu cats. 2. Trauc d'aeracion dins la cormiera. Var.: **catoniera**.

catigolament n.m. 1. Tocar leugier que provòca generalament lo rire ò l'agaçament. 2. Leugier picotament en d'uni partidas dau còrs. Var.: **catígolo**. Sin.: **manjament**.

catigolar vt. 1. Faire rire ò agaçar per catigolament: *Catigolar quauqu'un dins lo coal.* 2. Bostegar, tarabustar.

catigolo n.m. Catigolament.

catigolós, oa adj. Que crenhe lu catigolaments.

catilh n.m. Manjament.

catimelada n.f. Engalinada.

catimelar vt. (*catimèli*) Engalinar.

catir vt. (*catissi*) Aprestar, en parlant d'una estòfa.

catissatge n.m. Accion de catir.

catòde n.m. (electr.) Electròde de sortida dau corrent dins un electrolisaire ò electròde qu'es la foant primària d'electrons dins un tube electronic.

catodic, a adj. 1. Relatiu au catòde. ◇ *Rais catodics*: Faisseau d'electrons mandats per lo catòde d'un tube à vuèi percorrèt per un corrent. – *Tube catodic ò de rais catodics*: Tube à vuèi dont lu rais son dirigits vèrs una susfàcia fluorescènta (ecran catodic) dont lo sieu impacte produè un imatge vesible (ecrans de television ò de computador). Sin.: **catoscòpi**. 2. (fig.) Relatiu à la television.

catogan n.m. 1. Nos que retèn lu bèrris sus la nuca. 2. Tinhon sus la nuca.

catoptric, a adj. Relatiu à la reflexion dau lume.

catoptrica n.f. Partida de l'optica que tracta de la reflexion dau lume.

catolic, a adj. e n. Qu'apartèn au catolicisme; que professa lo catolicisme. ◆ adj. (fam., sobretot dins un biais negatiu) Confòrme à la règla, à la morala correnta: *Non es gaire catolic.* Sin.: **ortodòxe**.

catolicament adv. Conformament à la doctrina catolica.

catolicisme n.m. Religion dei cristians que reconoisson l'autoritat dau papa en matèria de dògma e de morala. ◇ *Catolicisme liberal*: En França, corrent que, après lo 1830, venguèt lo progrès de la Glèia dins l'acceptacion dei libertats proclamadi en lo 1789. ◇ *Catolicisme social*: Movement naissut au s. XIX, mirant à promòure una refòrma dei estructuras economiqui e socialis dins l'esperit de l'Evangèli. ■ D'après l'ensenhament catolic, Jèsus-Crist a donat à la sieu Glèia lo papa coma cap, successor de sant Pèire; lu evesques son sotamés à la sieu autoritat. Lu dògmas principals de la Glèia catolica son la Trinitat, l'Incarnacion, lo pecat original rescaptat per Jèsus-Crist, la Resurreccion. Sèt sacraments son reconoissuts.

catolicitat n.f. Ensèm dei catolics.

catolicòs n.m. Cap religiós d'uni Glèias cristiani orientali.

caton, a n. Pichin cat. Var.: **catet**, gaton.

catonar vi. Aver de pichoi, per una cata.

catonier, a adj. Que li agràdon lu cats.

catoniera n.f. Catiera.

catoscòpi n.m. Tube catodic.

catuènha n.f. Ensèm dei cats.

cau n.m. Cable. Var.: **cap**.

cau n.m. Cap (geografia e tèsta).

cau, cauva adj. 1. Qu'a gaire de bèrris sus la tèsta, ò sensa bèrris. 2. (lit.) Sensa vegetacion. 3. (bot.) Sensa fuèlhas en ivèrn. Sin.: **pelat**.

cau, cava adj. 1. Qu'au dedintre es tot ò parcialament vuèi. ◇ *Venas cavi*: Li doi gròssi venas (vena cava superiora e vena cava inferiora) que collècton lo sang de la circulacion generala e abotisson à l'aurelheta drecha dau coar. 2. Que presenta una partida concava, una depression.

caua n.f. 1. Èstre, objècte inanimat (per op. ai èstres vius). 2. Entitat abstracha, accion, eveniment. 2. (sobretot au plural) Èstre, objècte de la realitat (per op. ai mòts); la realitat. 3. (filos.) *Caua en se*: Per Kant, la realitat absoluta, en defoara de l'intuicion sensibla, doncas que non si pòu conóisser. 4. (dr.) Ben apropiable. 5. Situacion, ensèm d'eveniments; affaire: *Vèire li cauas en faça*. ◇ (lit.) *La caua publica*: Lu afaires publics, l'Etat. – (dr.) *Autoritat de la caua jutjada*: Decision de justícia definitiva. 5. Cen qu'es: *La natura dei cauas*. ◇ Cen que regarja un domèni, una activitat: *Li cauas de la religion, li cauas de la vida*. ◇ *Ben faire li cauas*: Si mostrar generós, pas esitar à despensar largament per favorejar la capitada de quauqu'un, de quauqua ren. 6. Aquò: *La caua que n'en parli, vos devi dire una caua*. ◇ Quauqua ren: *Una caua estranja*. Var.: **cauva**.

caua n.m. 1. Objècte pas ben identificat. 2. Si di per nomenar quauqu'un que non s'en saup lo nom.

cauç n.f. Caucina.

cauç n.m. Còup de pen, ruada. Sin.: **lançada**.

cauca n.f. Debàs; cauceta.

cauca n.f. Caucadura

caucada n.f. Accion de caucar.

cauçada n.f. Partida de la rota dont pàsson lu veïcules.

caucadura n.f. Batatge dei cerealas. Sin.: **cauca**, **escossura**.

cauçadura n.f. Solier. Var.: **cauçamenta**.

cauçament n.m. Accion de cauçar.

cauçamenta n.f. cauçadura.

cauçana n.f. Cabèstre.

cauçana n.f. (lat. *capitia*) Pèça d'arnesc que si plaça sus la tèsta dei bèstias per li estacar, li menar.

caucanha n.f. 1. *Aubre de caucanha*: Aubre esquilhós qu'à la sieu cima son estacats d'objèctes que cau anar pilhar. 2. *Caucanha ò país de caucanha*: Paí d'abondança. ◇ *Vida de caucanha*: Vida de plasers, vida facil. ◇ *Es caucanha!*: Es facile. Var. **cocanha**.

cauçanier n.m. Obrier que s'ocupa dau boan foncionament d'un forn à caucina.

cauçant, a adj. 1. Que cauç ben lo pen. 2. Que sièrve à cauçar: Article cauçant.

cauçapen n.m. Lama de còrna, de matèria plastica ò de metal, qu'ajuda per intrar lo pen dins un solier.

cauçapòt n.m. Vas decoratiu que sièrve à escondre un vas de flors. Sin.: **cuèrbe-vas**.

caucar vt. (*cauqui*) 1. Picar m'ai pens quauqua ren qu'es au soal. 2. Esquiçar m'ai pens, en parlant dau raïm.

cauçar vt. 1. Metre de soliers, d'esquís, etc. ai pens. 2. Provedir en soliers; faire de soliers. 3. Provedir de pneumatics li ròdas d'una veitura. ◆ vi. Aver coma

mesura de soliers: *Cauçar dau 40*. ♦ **si cauçar** v.pr. Si metre de soliers.

cauças n.f. pl. Braias de teissut, portadi de la fin de l'Atge-Mejan fins au s. XVIIe, que calàvon fin ai ginolhs ò fins ai pens.

caucasian, a adj. e n. Dau Caucasi. ◇ *Lengas caucasiani ò caucasiqui*: Lengas de la region dau Caucasi, coma lo georgian.

caucasic, a adj. Caucasian.

cauçat n.m. (arald.) Particion en forma d'angle agut, formada de doi linha obliqui que pàrton de la poncha de l'escut per finir ai angles dau cap.

caucatrapa n.f. 1. Leca per capturar lu rainards ò d'autri bèstias sauvatgi. ◇ (fig.) Leca, engan. 2. (anc.) Mejan de defensa fach d'un pal escondut ò d'un assemblatge de ponchas de fèrre. Sin.: (2) **trabuquet**.

caucatrapa n.f. Cabassuda. Var.: caucatrepa. Sin.: centaurea.

caucatrapa n.f. Caucatrapa.

caucatripa n.f. Caucatrapa (*centaurea calcitrapa*).

caucear vi. (*caucei*) Donar un còup de pen vèrs l'arrier, especialament en parlant dei cavaus ò dei aes. Sin.: **lançar**.

caucet n.m. (mar.) Lantèrna.

cauceta n.f. Pèça d'abilhament tricotada, per curbir lo pen e que pòu anar fins au ginolh.

caucetier, a n. Persona que fa ò vende de caucetas.

cauchó n.m. Cauchoc.

cauchoc [kaw'tʃu] n.m. 1. Substança elastica que vèn de la coagulacion dau latèx d'aubres tropicals. ◇ *Cauchoc sintetic*: Elastomèr de sintèsi. 2. Planta decorativa d'apartament (*Ficus elastica*). Var.: **cauchó**.

cauchotar vt. Curbir, garnir de cauchoc.

cauchotat, ada adj. Cubèr ò garnit de cauchoc.

cauchotatge n.m. Accion de cauchotar; lo sieu resultat.

cauchotier, a n. Especialista dau cauchotatge.

cauchotós, oa adj. Qu'a l'aspècte, l'elasticitat ò la consistença dau cauchoc.

caucier n.m. Forn per la caucina. Var.: caucinier.

caucina n.f. Oxide de calci obtengut per calcinacion de calcaris. ◇ *Caucina amurcida*: Caucina idratada Ca(OH)₂ obtenguda per accion de l'aiga sobre la caucina viva. ◇ *Caucina viva*: Oxide de calci anidre obtengut directament per la calcinacion de calcaris. ◇ *Aiga de caucina*: Solucion de caucina. ◇ *Lach de caucina*: Suspension de caucina dins l'aiga, emplegada sobretot per passar sus lu barris.

caucinàs n.m. Sobras, degalhs de construccions. Sin.: clapissas, escombres.

caucinier n.m. Caucier.

caucinós, oa adj. Cauquier.

caucion n.f. 1. Engatjament que quauqu'un dona à un creancier de remplir una obligacion se lo debitor li satisfà pas eu-meme: *Si portar caucion*. Sin.: **fermança, pleu, plevi, garantida, plevença, afidament**. 2. Soma versada per servir de garantida. 3. Persona que cauciona. ◇ *Societat de caucion*: Societat qu'a per objècte de caucionar lu engatjaments dei sieus sòcis. 4. Garantida

moralà donada per quauqu'un qu'a un grand crèdit; aquela persona. ◇ *Subjècte à caucion*: Discutable, que la sieu veritat non es establida.

caucionament n.m. 1. Contracte embé lo quau quauqu'un si poarta caucion. 2. Depaus que la lèi demanda per la candidatura à una eleccion, per sotametre una ofèrta de servici à l'Estat, l'exercici d'uni foncion particulari, etc. Sin.: **garantida, fidança**.

caucionar vt. Se portar garant de, respoandre de (quauqu'un, la sieu accion). Sin.: **garantir, afidar**. 2. Sostenir (d'uni ideas, una polfítica, li personas que li méton en òbra). 3. (dr.) Si portar caucion per (quauqu'un).

cauçon n.m. 1. Cauçada de interior dau talon bas ò sensa talon. 2. Cauçada de dança. 3. Pastissaria facha de pasta fulhetada forrada de compòta de poms ò de crema pastissiera. 4. Sotavestiment masculin dei cambas lòngui.

cauçonada n.f. Espectacle dau tema escalabrós. Sin.: **pantalonada, palhassada**.

caud, a adj. 1. Qu'a ò que dona de calor, que produe una sensacion de calor, qu'es d'una temperatura elevada en rapoart au còrs uman: *Beure un cafè caud, la sopa es cauda*. 2. Passionat, ardent, entosiaste: *Es pas gaire caud per s'engatjar!* ◇ (fig.) *Aver lo sang caud*: Èstre totjorn lèst à si batre, à s'embilar. ◇ *La si pilhar cauda*: S'embilar per pas grand caua; si preocupar, si donar de mau. 3. Marcat d'una foarta agitacion: *L'alèrta es estada cauda, l'estiu serà caud socialament*. 4. *Colors caudi*: Lo roge, d'unu jaunes. ♦ adv. *Manjar (beure) caud*: Manjar (beure) quauqua ren de caud. ◇ (fig.) *Ai augut caud*: Ai augut paur, m'en soarti ben.

caud n.m. 1. Calor: *M'agrada mai lo caud que lo frèi*. 2. *Operar à caud*: Operar en plena crisi, mé de fèbre.

cauda n.f. 1. Fuèc viu per s'escaufar rapidament. 2. Operacion que consistisse à escaufar foartament una pèça de metal per la soudar ò per la martelar. ◇ (fig.) *Pilhar quauqu'un sus la cauda*: Lo pilhar sus lo fach. 3. Promier movement de colèra; montada de bila: *Si pilhar una cauda*.

caudal, a adj. De la coa: *Li plumas caudali*. ◇ *Ala caudala ò caudala* n.f.: Ala à la coa dei peis ò dei crustaceus. Var.: **caudau**.

caudament adv. 1. D'un biais que permete d'aver caud: *Si vestir caudament*. 2. Embé vivacitat, ardor: *Es estat caudament encoratjat à anar de l'avant*.

caudana n.f. 1. Granda calor. Sin.: **calorassa**. 2. Còup de calor à la cara.

caudatari n.m. 1. Aqueu que, dins una cerimonia, poarta la coa dau papa, d'un rèi, etc. 2. (fig.) Persona que flata excessivament. Sin. (2): aflataire, bendiguent.

caudejar v.t. Faire venir un pauc plus caud ♦ si caudejar v.pr. Venir mai caud.

caudet, a adj. Un pauc caud. Sin.: tebés, mièg caud, tosc.

caudeu n.m. Bevenda facha de lach bulhit e sucrat, aromatisat, que si vèrsa sobre d'òus cruds.

caudiera n.f. Generator de vapor d'aiga ò d'aiga cauda (de còups que li a d'un autre fluide) per assegurar l'escaufatge ò la produccion d'energia.

caudillo n.m. (mòt espanhòu) [kaw'dijo] 1. Cap militari, en Espanha. 2. Títol que si donèt lo General Franco en lo 1931.

caudura n.f. Calor.

caufa n.f. Escaufa.

caufabanh(e) n.m. Escaufabanh(e).

caufabiberon n.m. Escaufabiberon. Var.:

caufatetareu.

caufada n.f. Coït.

caufaiga n.m. Escaufaiga.

caufaire n.m. Escaufaire.

caufalièch n.m. Escaufalièch.

caufant, a adj. Escaufant.

caufapen(s) n.m. Escaufapen(s).

caufaplat n.m. Escaufaplat.

caufar vt. e vi. Escaufar.

caufaria n.f. Escaufaria.

caufa-sieta(s) n.m. Escaufa-sieta(s).

caufatetareu n.m. Escaufatetareu. Sin.:

caufabiberon.

caufatge n.m. Escaufatge.

caufatgista n. Escaufatgista.

caufeta n.f. Escaufeta.

caulana n.f. Cabraria comunala.

caulèrpa n.f. Alga dei mars caudi, pauc ò pron toxica, que s'es espendida majament sus la coasta de Provença, en seguida à un rejet accidental. (*Caulerpa taxifolia*).

caulescent, a adj. (bot.) provedit d'un pen aparent: Planta caulescenta. Contr.: **acaule, acaulescent.**

caulet n.m. Planta vivaça d'Euròpa (*Brassica oleracea*) que per seleccion n'en son estadi tiradi diversari varietats (*caulet-flor, caulet de Brussèlas, bròcoli, caulet-raba, etc.*) per l'alimentacion e lo forratge (Família dei crucifèrs). ◇ *Caulet-bastard*: Planta dei regions frèi e temperadi, dei flors blanqui ò jauni (*Cochlearia draba*). ◇ *Caulet-bròca*: Bròcoli. Sin.: caulet arpian. ◇ *Caulet-brut*: Caulet-vèrd. ◇ *Caulet-cabús* ò *cabús* ò *capús*: Caulet pomat dei fuèlhas lissi. ◇ *Caulet-capochin*: Varietat de caulet-cabús. ◇ *Caulet d'ae*: Bardana. ◇ *Caulet-de-cabra*: Planta que creisse dins li pasturas dei Aups e au bòrd dei camins, dei flors blanqui tacadi de brun. (*Cerintho minor*). ◇ *Caulet de can*: Varietat de mercuriala. ◇ *Caulet-de-sèrp*: Èrba dau poarc. ◇ *Caulet-flor*: Varietat de caulet que s'en manja lo pom, que resulta de l'ipertrofia dei inflorescèncas carnudi. ◇ *Caulet-marin*: Planta vivaça dei ribatges de la Baltica e de l'Atlantic, d'un vèrd gris, robusta, dau pen espès, dei fuèlhas arredonidi e carnudi e dei flors blanqui en grapas. (Crambe maritima). ◇ *Caulet milanés*: Varietat frisada dau caulet cabús (*Sabauda*). ◇ *Caulet-pascalet*: ◇ *Caulet-paumista*: Grèlh manjadís d'uni varietat de paumoliers. Sin.: **coar de paumolier.** ◇ *Caulet-ponchut*: Varietat de caulet que si planta en octòbre. ◇ *Caulet-raba*: Caulet que s'en manja lo pen carnut. ◇ *Caulet-roge*: Varietat de caulet roge escur, que si manja sovent crud en intrada (*Rubra*). ◇ *Caulet-vèrd*: Caulet pomat de la tèsta dura, dei fuèlhas lissi, vèrd escur (*Capitata*). ◇ (fam.) *Faire lu sieus caulets gras*: Aprofichar de la situacion.

cauletaire, airtiz n. Persona que produè de caulets.

cauletàs n.m. Caulet gròs.

cauleton n.m. Pichin caulet.

cauliera n.f. Camp plantat de caulets.

caulifòrme, a adj. Qu'a la forma dau caulet.

cauilha n.f. Lo tot dei caulets.

cauma n.f. 1. Planestèu rocós, pastura maigra e elevada. 2. Arrèst de trabalh per revendicar quauqua ren: *Aver lo drech de cauma.* ◇ *Cauma sauvatja*: Qu'es decidida à la basa, sensa minga directiva sindicala. ◇ *Cauma sorpresa*: Que degun s'asperava, decidida en plena negociacion ò denant d'una negociacion. ◇ *Cauma perlada*: Cessacion de trabalh temporària, que tòca successivament diferents sectors d'una empresa. ◇ *Cauma viradissa*: Que tòca un après l'autre toi lu sectors d'una empresa. ◇ *Cauma dau zèle*: Cauma que consistisse à aplicar escrupulosament li consignas de trabalh en vista de blocar l'activitat de l'empresa. ◇ *Cauma à la japonesa*: Maucontentament dei emplegats, dei estudiants, etc., que s'exprimisse per lo fach de portar un braçal pendent li oras de trabalh. ◇ *Cauma de la fam*: Fach de refusar de si noirir per atirar l'atencion sobre una revendicacion, per protestar, etc. ◇ *Cauma de l'impost*: Fach de refusar, après concertacion, de pagar l'impost, en signe de protestacion.

caumaire, airtiz n. 1. Persona sensa trabalh. Sin.: **desocupat.** 2. Grevista.

caumar vi. Pas trabalhar, en particulier per mancaça d'obratge, d'emplec. ◆ vt. Celebrar (una fèsta) per lo repaus, en travalhant pas: *Caumar lo 1^r de mai.* ◆ **si caumar** v.pr. Perdre la sieu frescor e la sieu sabor naturala en si refreiant, en parlant d'un plat.

caumàs n.m. Calor foarta e estofanta. Sin.: **calorassa, tofa, toforassa.**

caumat, ada adj. Pas travallhat: *Un jorn caumat.*

caumatge n.m. 1. Cessacion constrencha de l'activitat professionala d'una persona; situacion que resulta d'aquest arrèst: *Caumatge parcial, èstre au caumatge.* Sin.: **desocupacion.** 2. Fach economic e social, constituït per l'ensèm dei agents economics au caumatge: *Lo caumatge baisserà quora lu cans bauberan dau cuu.*

caumeta n.f. Pichina cauma (1).

caupre n.m. Aubre corrent dei forèsts, dau boasc blanc e dense, que pòu faire fins à 25 m d'autessa (Família dei Betulaceas).

caupreda n.f. 1. Luèc plantat de caupres. 2. Alea costejada de caupres.

cauquier, a adj. Caucinós.

cauquilha n.f. 1. Envolopa dura, calcària, que constituïsse l'esquelèt extèrne de la màger part dei molluscs e dei braquiopòdes. ◇ *Cauquilha Sant Jaume*: Mollusc marin bivalve, manjadís, que si pòu prpopulsar en clavant li sieu valvas (lòng 10 cm). 2. Cauquilhatge. 3. *Cauquilha d'òu*: Gruèlha. 4. Envolopa linhoa d'unu fruchs. 4. (arts dec.) Ornament en forma de cauquilha de mollusc. 5. Aparelh de proteccion dau bas-ventre, obligatòri dins d'unu espòrts de combat. 6. Gip amovible per lo tractament dei afeccions de la colomna vertebrala.

6. Deca tipografica (inversion, trasposicion de letras). 7. Ancian format de papier, de dimensions de 44 x 56 cm.

cauquilha n.m. Mollusc provedit d'una cauquilha; la cauquilha. Var.: **cauquilha**.

cauquilha n.f. Pichina pasta alimentària en forma de tube cintrat, qu'a vagament l'aspècte d'una cauquilha.

cauquillum n.m. Lu cauquilhaes en general.

caurar vt. Caurar.

caurs n.m. Vin de Caur.

causa n.f. 1. Cen que fa qu'una caua existisse; cen que produe quauqua ren; origina, principi: *Voali saupre la causa d'aqueu fenomène*. – Èstre (la) causa de: èstre responsable de, caurar. 2. Motiu, rason per que si fa quauqua ren: *Non sabi la causa de la sieu partença*. 3. (dr.) Tòca per la quala una persona s'engatja vèrs una altra: *Causa d'una convencion*. 4. Afaire per la quala quauqu'un passa en justícia: *Plaidejar la causa de quauqu'un*. – *La causa es entenduda*: L'afaire es jutjat, l'afaire es reglat. ◇ Èstre en causa: faire l'objècte d'un debat, d'una acusacion. ◇ *Metre en causa*: Acusar. ◇ *En tot estat de causa*: Tant tot un. ◇ *En conoissença de causa*: En conoissent lu fachs. 5. Ensèm d'interès, d'idèias qu'un si prepaua de sostenir, d'aparar: *La causa dei paures*. ◇ *La boana causa, una justa causa*: Aquela qu'es considerada coma justa, legitima. ◇ *Faire causa comuna mé quauqu'un*: Unir lu sieus interès ai sieus. ◆ loc. prep. À causa de: En rason de; en consideracion de; per la falta de. Var.: en causa de, per l'encausa de). ◇ *Per causa de*: En rason de.

causal, a adj. Qu'anóncia un rapoart de causa à efècte. ◇ (gram.) Proposicion causala ò causala (n.f.): Proposicion que dona la rason ò lo motiu de l'accion que lo vèrbo principal exprimisse.

causalgia n.f. (med.) Dolor permanenta que dona l'impression d'una cremadura sensibla au contacte mai pichin.

causalisme n.m. (filos.) Teoria de la causalitat.

causalitat n.f. Rapoart qu'unisse la causa à l'efècte. ◇ (filos.) *Principi de causalitat*: Principi que di que tot fach a una causa e que li memi cauas, dins li memi condicions, prodúon totpòrn lu memes efèctes.

causar vt. Èstre la causa de quauqua ren, provocar: *Causar de pena*.

causatiu, iva adj. (ling.) Factitiu.

causida n.f. Accion de pilhar, de causir de preferença. Sin.: tria. ◇ *Non aver la causida*: Non poder faire autrament. Var.: **chausida**.

causidament adv. En faguent la sieu causida. Var.: **chausidament**.

causir vt. (causissi) Pilhar, adoptar de preferença. Var.: **chausir**.

causit, ida adj. De tria. Var.: **chausit**.

cause n.m. Planesteu calcari dau Massís Central e dau Bacin d'Aquitània. Var.: **chausse**.

caussinard n.m. Moton dei Causses.

caussinhou, òla n. Abitant d'un cause.

caustic, a adj. e n.m. Qu'ataca lu teissuts organics: *La soda es un caustic*. ◆ adj. Incisiu dins la satira, l'escòrn.

caustica n.f. (opt.) Susfàcia tangenta ai rais luminós d'un faisseau eissits d'un meme ponch qu'an traversat un instrument optic defalhent.

causticitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es caustic, corrosiu. 2. (lit.) Esperit incisiu: *La causticitat d'una critica*.

cautela n.f. 1. Precaucion. Sin.: **avisada, resèrva**. 2. Caution, garantida.

cautelar vt. Cautionar. ◆ **si cautelar (de)** v.pr. Si metre à la sosta (de).

cautelós, oa adj. Que pilha de precaucions, si maufida. Var.: **cautós**.

cautelosament adv. D'una mena cautelosa. Var.: **cautosament**.

cautèri n.m. (med.) Agent fisic (vergueta metallica escaufada) ò quimic emplegat per cremar un teissut en vista de destrúger de partidas malauti ò d'obtenir una accion emostatica. ◇ (fam.) *Un cautèri sus una camba de boasc*: Un remèdi inutile, un mejan que sièrve de ren.

cauterisacion (-izacion) n.f. Accion de cauterisar; lo sieu resultat.

cauterisar (-izar) vt. Cremar m'un cautèri.

cautós, oa adj. Cautelós.

cauva n.f. Caua.

cauvura n.f. Calvicia.

cava n.f. (it.) Carriera de pèiras. Sin.: **peiriera**.

cavador n.m. Terrassier. Sin.: **terralhaire, terrassier, terrejaire, cavapèira**.

cavala n.f. Femèla dau cavau. Sin.: **ega**.

cavalaria n.f. 1. Tropa à cavau. 2. Còrs d'armada qu'à l'origina èra constituït de tropas à cavau, pi de tropas motorisadi. 3. Institucion feudala, classa de guerriers nòbles que, à l'Atge-Mejan, associàvon fe religioa, coratge, lealtat, cortesia: *Òrdre de cavalaria*. – L'ideal d'aquelu cavaliers. Var.: **chivalaria**.

cavalcada n.f. Cavaucada.

cavaleirós, oa adj. Cavaleresc.

cavaleresc, a adj. Que moastra de cavalaria, evòca l'ideal dei cavaliers. Var.: **cavaleirós, cavalieresc**.

cavalerís n.m. (ist.) Gentilòme qu'acompanhava lo cavalier e portava lo sieu escut. Sin.: **escudier**.

cavalet n.m. 1. Pichin cavau. Sin.: **cavalon**. 2. Supoart per mantenir un objècte per lo trabalhar ò lo presentar (especialament un tableu). 3. Supoart dei coardas d'un instrument de música, que transmete li vibracions à la taula d'armonia. 4. (constr.) Aponteu. 5. Supoart (de boasc ò de metal) dont si mete lo boasc per lo talhar.

cavaleta n.f. 1. Pichina cavala. 2. Sautarèla.

cavaleugier n.m. En França, sordat d'una unitat de cavalaria leugiera (s. XVI-XIX).

cavalhon n.m. Benda de tèrra que l'araire non tòca entre lu pens dei vinhas.

cavalhon n.m. Melon d'una varietat cultivada dins la region de Cavalhon (Vauclusa).

cavalier, a adj. 1. Desinvòlte. 2. Adobat en foncion dei cavaus: *Alèia cavaliera*.

cavalier, a n. 1. Persona à cavau. 2. La persona mé cu si forma una cobla, dins un balèti, etc. ◆ n.m. 1. Militari

que sièrve à cavau. ◇ (Atge-Mejan.) Membre de la cavalaria. *Lu cavaliers de l'Espitau, lu cavaliers dau Temple*. Var.: **chivalier**. 2. Pèça dau juèc dei escacs, que si desplaça d'una casa en linha drecha e d'una casa en diagonala ò inversament. 3. Carta dau juèc de taròc, entre la dòna e lo varlet. 4. Papier de format 46 x 62 cm). 5. Claveu en forma de U.

cavalièrament adv. D'un biais cavalier.

cavalièresc, a adj. Cavalèresc.

cavalin, a adj. 1. Relatiu au cavau: *Lo melhorament de la raça cavalina*. ◇ *Maselaria cavalina*: maselaria que vende de carn de cavau. 2. Qu'evòca un cavau: *Una cara cavalina*.

cavalina n.f. Planta criptogama dei luècs umides, dau pen cau e raspós, que li sieu espòras son produchi per d'espigas terminali d'esporges dispauats en escaumas (*Equisetum*, autessa fins à 1 m 50, Família dei equisetalas).

cavalon n.m. Pichin cavau. Var.: **cavalet**.

cavalum n.m. Lu cavaus d'una mena generala.

cavament n.m. 1. Fach, accion de cavar; trauc cavat. 2. Aprofondiment. Var.: **encavament**.

cavapèira n.m. Obrier que lo sieu mestier es de cavar. Sin.: **cavador**.

cavanha n.f. Panier.

cavanhada n.f. Contengut d'un panier. Var.:

cavanholada.

cavanholada n.f. Cavanhada.

cavanholier, a n. Persona que fa de cavanhòus. Sin.: **panieraire**.

cavanhòu n.m. Panier: "*Dont v'en anatz filheta, m'au cavanhòu au braç?*" (*Lo rossinhòu que vòla*).

cavar vt. 1. Rendre cau en levant de matèria: *Cavar la tèrra*. 2. Rendre concou; enarcar. 3. Aprofondir: *Deuries cavar la question*. Var.: **encavar**. ◆ **si cavar** v.pr. 1. Devenir cau, concou, s'enarcar. Var.: **s'encavar**. 2. (fam.) *Si cavar la tèsta*: Pensar foartament (per cercar la solucion à-n-un problema).

cavatina n.f. (mús.) Pèça vocala per un solista, dins una òbra lirica.

cavau n.m. (fem. *cavala, ega*) 1. Grand mamifèr domestic caracterisat per la longuessa dei sieus membres, l'existença d'un det solet à cada camba, cen que li permete de còrrer mai leu (Família dei equidats). ◇ *Cavau de tira*: Cavau per traire (un araire, etc.). ◇ *Cavau de parada*: Cavau que figura en divèrsi manifestacions oficiali ò festivi. Sin. palafre. ◇ *Cavau trotaire*: Cavau que va au trèt. ◇ *Cavau amblant*: Cavau que va à l'amble. ◇ *Cavau ongra*: Cavau crestet. ◇ *Cavau de viatge*: Cavau destinat à la tira d'embarcacions, de lèuges lo lòng dei canaus e dei aigaus. ◇ *Cavau d'ega*: Cavau reservat à la reproduccion de la raça dins li remontas. Sin.: **garanhon**. ◇ *Cavau camarguenc*: Cavau que viu en Camarga, embé lo pelatge blanc picotat de gris. ◇ *Cavau baiard*: Cavau dau pelatge brun ros, embé lo sotran dei patas e lu crins negres. ◇ *Cavau alazan*: Cavau que lo pelatge e lu crins son de color saura rogenca. ◇ *Cavau pigat*: Cavau de que lo pelatge es marcat de tacas blanqui e d'autri colors. Sin.: cavau

gai. ◇ *Cavau falet*: Cavau de color bruna saura clar. ◇ *Cavau de l'Apocalipsi*: Cavau marrit. Sin.: **ronsa, bròca**.

◇ *À cavau sobre*: Que tòca doi luècs (*Una propietat à cavau sobre doi comunas*), doi moments (*Un periòde à cavau sobre doi siècles*). ◇ *Èstre à cavau sobre lu principis*: Li si tenir estrechament. ◇ *Remèdi de cavau*: Remèdi foart. ◇ *Cavau de batalha*: Tema, argument favorit. 2. Equitacion: *Faire de cavau*. 3. Carn de cavau: *Manjar de cavau*. 4. *Cavau de boasc ò de fusta*: Juguèt d'enfant que retrai un cavau. – au pl.: Jòstria. 5. (espòrts) *Cavau de saut*: Aparelh dont lu gimnastas s'apontèlon, après una corsa d'abriva, per faire un saut. 6. *Pichins cavaus*: Juèc de societat que si juèga mé de figurina que represènton la tèsta d'un cavau. 7. (lit.) *Cavau de Tròia*: Cavau gigantesc de boasc dont s'escondèron lu Grècs per intrar dins Tròia. 8. (inform.) *Cavau de Tròia*: Programa mauvolent que penetra dins un computador. 9. Cavau vapor. 10. *Cavau fiscal* (abrev.: CV): Unitat de mesura de cilindrada que determina per exemple li primas d'assegurança d'una veitura.

cavaucada n.f. 1. (anc.) Desfilat d'una tropa de cavaliers. 2. (fam.) Corsa agitada d'un grope de personas que fan de bosin; aqueli personas. Var.: **cavalcada**.

cavaucadar vi. (rare) Còrrer en grope en faguent de bosin.

cavaucador n.m. (anc.) Escudier encargat d'aver l'uehl sobre lu cavaus e lu equipatges d'un captau.

cavaucadura n.f. Fach de si cavaucar.

cavaucament n.m. (constr.) 1. Assemblatge de cabrilhons per acavalhar un barri. 2. (min.) Grand fustatge en dessobre d'un potz, que supoarta un dispositiu d'extraccion.

cavaucant, a (bot.) Equitant.

cavaucar vt. (*cavauqui*) 1. Èstre à cavau sobre (quauqua ren). 2. Èstre en partida sobre (quauqua ren), ocupar de partidas que si tòcon (d'unu luècs) ◆ vi. Anar à cavau. ◆ **si cavaucar** v.pr. Si di de cauas que son parcialament una sobre l'autre, d'eveniments qu'un comença que l'autre non es acabat.

cavau d'arçons n.m. Aparelh de gymnastica que repaua sobre doi pens e provedit de doi cronceus que permèton la vouteja.

cavau vapor n.m. Anciana unitat de potença, que vau 736 watts (simb. ch).

cavèrna n.f. 1. Cavitat naturala dins una zòna de ròca. Sin.: **bauma, espelonca**. ◇ *L'òme dei cavèrnas*: L'òme preïstoric. 2. (med.) Cavitat patologica dins d'uni malautias: *Cavèrna dau paumon* (dins la tuberculòsi).

cavernicòla adj. e n. Animau que supoarta l'escuritad e viu dins una bauma (sovent son bòrnis e descolorits).

cavernós, oa adj. 1. *Votz cavernoa*: *Votz greva*, que sembla sortir dei entrallas. 2. (med.) Que presenta de cavèrnas, que n'es lo signe clinic. ◇ *Còrs cavernós*: Teissut erectile dei organes genitals.

cavet n.m. Motladura concava que lo sieu profieiu es pròche dau quart de ceucle.

caviar n.m. Òus d'esturion desgrunats, calibrats e salats, preparats en mièjaconsèrva. Sin.: botarga, potarga.

cavicòrne n.m. *Cavicòrnes*: Família de romiaires dei còrnas cavi. Sin.: **bovideu**.

cavilha n.f. 1. Partida en salhida entre la camba e lo pen, formada per li malleòlas dau dei oàs de la camba. ◇ *Non arribar à la cavilha de quauqu'un, de quauqua ren:* Li èstre ben inferior. 2. Pèça de boasc per fixar un assemblatge de fustaria. ◇ *Cavilha obriera:* Gròssa cavilha que forma lo coissinet d'un araire, d'un carri, etc. ◇ (fig.) Persona qu'a lo ròtle essencial dins un affaire, un projècte, etc. 3. Pichina pèça que permete la fixacion d'una vit dins un trauc. 4. Pichin axe que sièrve à reglar la tension d'una coarda d'instrument de música. 5. Barra que sièrve à estacar li carcassas dei bèstias, dins un maseu.

cavilhaire, airtz adj. e n. Persona que cèrca de ronhas ai autres; qu'espeluca inutilament. Var.: cavilhós, chicotaire.

cavilhar vt. (tecn.) Fixar (li pèças d'un assemblatge) m'una cavilha. ◇ *Aver l'ànima cavilhada au còrs:* Aver la vida dura, èstre resistant. ◆ vi. Criticar à desprepaus; cercar lu peolhs dins la tèsta. Sin.: **chicotar**. ◆ vt. e vi. Fotrassejar.

cavilhatge n.m. Accion de cavilhar. vt. e vi. Fotrassejar.

cavilheta n.f. Pichina cavilha, que sièrvia à barrar una poarta.

cavilhier n.m. 1. Partida dei instruments de música dont son ficadi li cavilhas. 2. Escala que comprèn un montant central unic.

cavilhon n.m. (mar.) cavilha de boasc ò de metal que sièrve ai mandòbras sus una nau.

cavista n. Persona qu'a la carga d'una cròta de vins, en cò d'un productor, dins un restaurant.

cavitari, ària adj. (med.) Relatiu à una cavèrna; que n'es lo simptòma.

cavitacion n.f. Formacion de cavitats pleni de gas ò de vapor dins un liquide en movement quora la pression en un ponch dau liquide devèn inferiora à la sieu tension de vapor.

cavitat n.f. Partida cava, vuèia, d'un objècte material ò organic: *Cavitats d'una ròca, cavitats dau coar.*: Sin.: cròs. ◇ *Cavitat articulària:* Cavitat d'una articulacion.

C.B. [si'bi] n.f. (sigla) 1. Abreviacion de l'anglés *Citizen's Band*, benda de frequença à l'entorn de 27 MHz, emplegada per li comunicacions entre particuliers, especialament d'un veïcule à un autre. 2. Aparelh per l'emission e la recepcion d'aqueli comunicacions.

Cb Simbòle dau colombi.

C.C.P. n.m. (sigla) Còmpte corrent postal.

cd Simbòle de la candela.

cd/m2 Simbòle de la candela per mètre cairat.

Cd Simbòle quimic dau cadmi.

CD abrev. (angl.) Abreviacion de *compact disc*. Sin.: **disc sarrat**.

Ce Simbòle quimic dau ceri.

ceba n.f. Planta dau genre alh, que lo sieu bulbe, d'una sabor e d'una odor foarti, s'emplega totplen en coïna (Família dei liliaceas). ◇ *Ceba marina:* Planta bulboa qu'una varietat meridionala es emplegada coma diuretic.

cebe n.m. Caisson de pèira destinat à recampar l'òli d'oliva que soarte dau destrech.

cebenc, a adj. En forma de ceba.

cebeta n.f. Pichina ceba, que si manja en particulier cruda, en salada.

cebidat n.m. *Cebidats:* Família de primatas de la coa prenent, dei nharas plati e dei onglas plati, qu'an 36 dents e vívon en Amèrica, coma lo capucin ò la monina lanoa.

cebier n.m. Estacs d'èrbas de sanha emplegats per ligar lu rèsts de ceba.

cebiera n.f. Faissa plantada de cebas.

cebista n. Persona que fa de C.B.

ceboleta n.f. Planta que li sieu fuèlhas son emplegadi coma assasonament (èrbas fini).

cec n.m. (anat.) Cuu-de-sac format per la partida iniciala dau gròs intestin, en dessota de l'abocament dau budeu pichon, que poarta l'apendici vermiculari.

cecal, a adj. (anat.) Dau cec.

cecidì n.m. Gala dei vegetals.

cecidial, ala adj. Relatiu au cecidì. Var.: **cecidiau**.

cecidigène, a adj. Qu'endralha l'aparicion de cecidì.

cecidogenèsì n.f. Procediment de formacion dau cecidì.

cecidomia n.f. Mosquilhon que la sieu larva entira de prejudicis greus au segau e au blat.

cecília n.f. Batracian excavator, bòrni e sensa membres, d'Amèrica dau Sud (òrdre dei apòdes).

cecitat n.f. Fach d'èstre bòrni; estat d'una persona bòrnia. ◇ *Cecitat psiquica:* Agnosia. ◇ *Cecitat verbal:* Alexia.

cecò-sigmoidostomia n.f. (med.) Abocament cirurgical au nivèu dau sigmoide.

cecò-colestemia n.f. (med.) Abocament cirurgicau tocant lo budèu mèstre. Sin.: enterò-anastomòsi.

cecostomia n.f. (med.) Creacion d'un fondament artificial.

cecotomia n.f. (med.) Dubertura cirurgicala dau cec.

cecube n.m. Vin originari dau Latium e de la Càmpania.

cedent, a adj. e n. (dr.) Que dona lo sieu drech, lo sieu ben. ◆ n. (dr.) Persona cedenta.

cedex n.m. (sigla) En França, corrier d'entrepresa à distribucion excepcionala.

cedilha n.f. Signe grafic que si plaça sota la letra c davant a, o, u, eventualament en finala (quora l'etimologia demanda un c), per aver lo son [s]: *Braç, plaça, d'ançon*.

cedir vt. 1. Abandonar (quauqua ren qu'as, qu'ocupes): *Cedir la sieu plaça, cedir la paraula*. 2. Vendre: *Cedir lo sieu ben*. ◆ vt. ind. (à) e vi. 1. Plegar, renonciar, davant la volontat de quauqu'un. Sin.: consentir, abandonar. 2. Pas resistir: *Cedir à la tentacion*. ◆ vi. 1. Pas resistir, si rompre: *La coarda a cedit*. 2. Disparéisser, baissar: *La fèbre a cedit*.

cedrat n.m. Fruch dau cedratier, mai grand e de la pèu mai espessa que lo limon, que s'emplega sobretot en pastissaria ò en perfumaria.

cedratier n.m. Aubre dei regions caudi, que lo sieu fruch es lo cedrat (Familha dei auranciaceas, genre citrus).

cèdre n.m. Grand aubre d'Àsia e d'Àfrica, dei brancas alargadi orizontalament en plans sobrepuats (aut. 40 m, òrdre dei conifèrs).

cedreda n.f. Luèc plantat de cèdres.

cedula n.f. (anc) En França, categoria de revenguts classificada per lo fisc (revengut fonsier, benefici agricòla, etc.) e impaubable.

cedular(i), a (-ària) adj. (anc.) *Impoast cedulari*: Imposicion determinada per cedulas (avant lo 1949).

C.E.E. n.f. Sigla de *Comunautat Economica Europea*.

cee n.m. Planta vesina dau pèu, que la doça contèn doi granas; grana jaune palle d'aquesta planta, que si manja sobretot en Índia e dins lo bacin mediterraneu. Sin.: **pèu ponchut**.

ceerada n.f. Pèu pelats e partejats en doi, que si mànjon en lia.

cefalalgia n.f. Tota sòrta de maus de tèsta.

cefalea n.f. (med.) Mau de tèsta.

cefalic, a adj. De la tèsta.

cefalocordat n.m. *Cefalocordats*: Embrancament d'animaus marins que lo tipe n'es l'anfiox.

cefaloematòma n.m. Lesion de la tèsta d'un niston.

cefalòfe n.m. Pichina antilòpa d'Àfrica equatoriala.

cefalogir, a adj. Particularitat dei muscles situats à l'entorn dau crani que perméon à la tèsta de virar.

cefalomètre n.m. Instrument per mesurar li dimensions de la tèsta.

cefalopòde adj.e n. Dei cefalopòdes. ◆ n.m. pl. Classa de molluscs marins, carnivòres e denedaires, que la sieu tèsta poarta de tentacules provedits de ventosas e si propúlson en mandant d'aiga per un sifon: *La súpia, lo nautile son de cefalopòdes*.

cefalorachidian, a adj. Que pertòca l'encefale e la mesola espinala. Var.: cefaloraquiau, **cefaloraquial**, cefaloraquidian. Sin.: **cerebrospinal**.

cefaloraquial, a adj. Cefalorachidian.

cefaloraquidian, a adj. Cefalorachidian.

cefalosporina n.f. Antibiotic fongic que lu sieus derivats agisson sobre de nombroï espècias microbiani.

cefalotoracic, a adj. Relatiu au cefalotorax.

cefalotorax n.m. Region anteriora dau còrs d'unu invertebrats (crustaceus, aracnides), que comprèn la tèsta e lo torax soudats.

cefalotrib n.m. Instrument per estrissar la tèsta d'un enfant moart dins la matritz.

cefalotrix n.m. Vèrp transparent foarça lòng, parasit dei cruveluts.

cefeïda n.f. (astron.) Estela variabla pulsanta de periòde cort ò mejan (d'un jorn à quauqui setmanas).

cefenomia n.f. Mosca parasita de la faringe dei romiaires cervicònes.

cegesimal, a adj. Dau sistema C.G.S.

cegetista adj. e n. De la Confederacion Generala dau Travalh (C.G.T.).

ceira n.f. Cera. Var.: **cira** (gal).

ceirar vt. Cerar. Var.: **cirar** (gal).

ceiratge n.m. Ceratge. Var.: **ciratge** (gal).

cèla n.f. Cambra de religiós. Sin.: **cambron**.

celacant n.m. *Celacants*: Genre de peis marins crossoptigirians fossiles, que li sieu nadarèlas son d'esquic dei membres dei tetrapòdes (una espècia a sobreviugut dins lo canal de Mozambic).

celada n.f. Amagador.

celada n.f. Casco en usatge dau s. XVⁿ au s. XVIIⁿ. Sin.: **esconduda**.

celadament adv. À l'insaupuda dei autres. Sin.: **d'escondons, d'amagat**.

celadon adj. inv. e n. 1. Color vèrd palle. 2. Porcelana d'orient qu'a aquela color.

celairier, a adj. e n. Econòm d'un monastèri. Sin.: **gardaclaus**.

celament n.m. Accion de celar, d'escondre.

celar vt. (lit.) Escondre, tàiser. Sin.: **amagar, estremar**.

celaria n.f. Ofici de celairier.

celastracea n.f. *Celastraceas*: Familha de plantas à flors provedidi d'un aneu nectarifèr, coma lo bonet de capelan (ò fusanh).

celebracion n.f. Accion de celebrar.

celebrament adv. D'un biais celèbre.

celebrant n.m. Oficiant principal d'una ceremònia.

celebrar vt. (*celèbri*) 1. Marcar (una data, un eveniment) m'una ceremònia, una fèsta. 2. Acomplir (un ofici liturgic): *Celebrar un maridatge, celebrar la messa*. 3. (lit.) faire publicament l'elògi de, vantar (quauqu'un). Sin.: **laudat**.

celèbre, a adj. Conoissut de toi, famós.

celebret n.m. inv. (relig. cat.) Pèça signada de l'autoritat eclesiastica e exigible de tot prèire que vòu celebrar la messa dins una glèia dont es pas conoissut.

celebritat n.f. 1. Granda reputacion, glòria, renom. Sin.: glòria, popularitat, renommada, reputacion. 2. Persona celèbra: *Es una celebritat locala*.

celenterat n.m. *Celenterats*: Cnidaris.

cèleri n.m. Api.

celerifèr n.m. (anc.) Veïcule mé doi ròdas religadi per una pèça de boasc, davancier de la bicicleta.

celeritat n.f. 1. (lit.) Rapiditat. Sin.: velocitat, diligéncia, rapidesa. 2. (fis.) Rapiditat de propagacion d'una onda.

celesta n.m. Instrument de percussion, provedit d'un clavier qu'acciona de marteus que vènon picar de lamas d'acier e de coire.

celèste, a adj. 1. Dau ceu: *Còrs celèste*. Var.: **celestial, celestiau**. 2. Relatiu au ceu en tant que sejoïn divin; divin: *Li potenças celèsti*. ◇ Qu'evòca lo divin, lu dieus: *Una música celèsta*. 3. (mús.) *Votz celèsta*: Registre de l'òrgue, dei sons doç e velats.

celestial, a adj. Celèste. Var.: **celestiau**.

celestin n.m. Religiós d'un òrdre d'ermitas fondat en lo 1251 per lo futur papa Celestin V.

celiac, a adj. Relatiu au ventre, ai budeus.

celialgia n.f. Mau de ventre.

celibat n.m. Estat d'una persona non maridada.

celibatari, ària adj. e n. Que non es maridat.

célica n.f. 1. Espaci rasat circulari en cima dau crani, que marcava (avant Vatican II), l'apartenença d'un òme à la clergatura. 2. Ceremònia liturgica que marcava l'intrada d'un laïc dins la clergatura. Sin.: **tonsurà**.

célico n.m. Clergue.

celidònia n.f. Planta comuna pròche dei barris, mé de flors jauni, finda sonada *clareta*, *blanqueta*, *èrba de Santa Clara*.

celier n.m. Pèça, luèc fresc dont si méton en resèrva de vins e d'autri mèrç. Sin.: **chai**, cubier, tinalier, despensa.

celioscopia n.f. (med.) Endoscopia dau ventre, d'una cavitat.

celiosquisi n.f. (med.) Ascladura congenitala d'una paret abdominala.

celiotomia n.f. (med.) Operacion que pertòca la dubertura dau ventre.

cellofana n.f. Pellicula transparenta, facha à partir d'idrat de cellulòsa e emplegada per l'emballatge.

cellula n.f. 1. Pèça, cambra dont si viu isolat, per exemple dins una preson. ◇ Compartiment d'un forgon cellulari. 2. (biol.) Element constituït fonamental de tot èstre viu. ◇ *Cellula soca*: Cellula de virus que s'emplega dins la recèrca medicala. ◇ *Cellula citotòxica*: Tipe de cellula non caracterisada ematologicament que, provenent de la mesòla ossoa, colonisa lo sang. ◇ *Cellula eucariòta*: Cellula qu'a un nucleu diferenciat. ◇ *Cellula germinala*: Gameta. ◇ *Cellula indiferenciada*: Cellula sensa nucleu diferenciat. ◇ *Cellula maire*: (gen.) Cellula indiferenciada presenta dins lu embrions (cellula maire embrionària) ò dins lu adultes, que si pòu partir à l'infinit e que pòu generar per diferenciacion un ò mai d'un tipe cellulari diferenciat. ◇ *Cellula nerviosa*: Cellula dau sistema nerviós. ◇ *Cellula somatica*: Caduna dei cellulas d'un organisme que compàuon lu teissuts e lu organes. ◇ *Cellula assimetrica*: Cellula electrolitica dins la quala la resistença, à respèch d'un sens de corrent, es mai granda que dins l'autre sens. ◇ *Cellula electrolitica*: Cellula que d'ela de reaccions electroquimiqui nàisson per lo biais d'aplicacions electriqui ò, reciprocament, que genera d'energia electrica en seguida a de reaccions electroquimiqui. ◇ *Cellula de flotacion*: Aparelh que sièrve à realisar la flotacion dei miners ò dau carbon. 3. (fig.) Element constitutiu d'un ensèm: *La cellula familhala*. ◇ Gropament de basa d'una organisacion politica, especialament dau partit comunista. 4. (tecn.) Tèsta de lectura d'un lector de discs audio. 5. (tecn.) *Cellula solària*: Fotopila. 6. (tecn.) *Cellula fotoelectrica*: Aparelh qu'emplega l'efècte fotoelectric. 7. (tecn.) *Cellula fotovoltàica*: Cellula electroquimica destinada à produire d'energia electrica, que si di finda *pila*. 8. (aeron.) Ensèm dei estructuras portanti d'un avion. 9. (constr.) Element constitutiu d'un abitat, especialament en prefabricacion.

cellulalgia n.f. Dolor provocada per la celluliti.

cellular(i), ara (-ària) adj. 1. Format de cellulas. ◇ (biol.) *Teissut cellulari*: Teissut conjontiu fibrós

sotacutaneu. ◇ *Peleganta cellulària*: Pelloira que limita cada cellula dei organismes vivents. ◇ *Soal cellulari*: Soal format en mitan periglacial. ◇ *Teissura cellulària*: Teissura dei ròcas que presenta de cavitats nombroï arredonidi embé de parets lisqui. ◇ *Teoria cellulària*: Teoria segond la quala un element microscop, la cellula, forma l'unitat vitala, l'element fonamental de la totalitat dei vidas, tant animala coma vegetala. ◇ *Plastic, betum cellulari*: Plastic ò betum mé d'alveòles. 2. Relatiu ai cellulas. ◇ *Regime cellulari*: Quora lu presoniers son isolats. ◇ *Forgon cellulari*: Veïcule per lo transpòrt dei presoniers. 3. *Telefòne cellulari* ò *cellulari* (n.m.): Telefòne portatiu. Sin.: **telefonet**.

cellulasa n.f. Enzima qu'es dins d'uni bacterias e dins d'unu flagelats, que li permete de digerir la cellulòsi.

celluliti n.f. Inflamacion dau teissut conjontiu (en particulier dau teissut cellulari sotacutaneu) que provòca en particulier un gonflament de la pèu, que pilha un aspècte capitonat e pigalhada.

cellulitic, a adj. e n. Relatiu à la celluliti; que sofrisse de celluliti.

celluloïde n.m. (nom depauat) Matèria plastica foarça maleabla e inflamabla, obtenguda en plastificant la nitrocellulòsi au mejan de canfre.

cellulòsa n.f. Substança macromoleculària dau grope dei glucides, de formula $(C_6H_{10}O_5)_n$, caracteristica de la membrana dei cellulas vegetali.

cellulosic, a adj. Qu'a la natura de la cellulòsa; que n'en contèn.

cellulosolisi n.f. Descomposicion idrolitica de la cellulòsa.

celòma n.m. Cavitat entremièg lu doi fuèlhs dau mesodèrma de l'embrion.

celomat n.m. Animau triboplastic provedit d'un celòma.

celomatic, a adj. Relatiu au celòma. **Var.:** celomic.

celomièlia n.f. Cavitats patologicui de la mesòla espinala.

celotomia n.f. Entalh de l'aneu constrictor d'una ernia estranglada.

cèlsius (degrà) Degrà centigrade.

cèlta adj. e n. Celtic.

celtic, a adj. e n. Dei Cèlts. ◆ **celtic** n.m. Lengua indoeuropea que pàrlon lu Cèlts.

cembèi n.m. Flaütet mé sièis trauçs, de boasc ò de matèria plastica.

cembeiar vi. (*cembèi*) Sonar lo cembèi.

cement n.m. 1. (anat.) Teissut dur que recuèrbe l'ivòri de la raïç dei dents. 2. (metall.) Matèria emplegada dins la cementacion (ex.: lo carbòni per l'acier).

cementacion n.f. (metall.) Fach d'escaufar una pèça metallica au contacte d'un cement que, difusat dins la sieu massa ò à la sieu susfàcia (*cementacion superficiala*), li permete d'aquistar de proprietats particulieri de duresat, de ductilitat, etc.

cementar vt. Sotametre à la cementacion.

cementèri n.m. Cimentèri.

cementita n.f. Carbur de fèrre (Fe₃C) que si forma dins lu aciers e li fondas blanqui.

cementós, oa adj. De la natura d'un cement.

cen pr. dem. *Cen que* (loc. conj.): La caua que. ♦ loc. interr. (lenga parlada, francisme que cau defugir) *Que: (Cen) que volètz?*

cena n.f. 1. (relig. crist.) *La Cena*: Lo darrièr past de Jèsus embé lu sieus apòstols, lo jorn d'avant la passion. 2. *La santa cena*: Comunion sota li doi espècias (lo pan e lo vin), dins lo culte protestant.

cenacle n.m. 1. (relig.) Sala dont si faguèt la Cena, pi Pandecòsta. 2. (lit.) Ceucle estrech de personas animadi per d'idèias comuni: *Cenacle literari, politic*.

cenador n.m. Sala à manjar.

cencha n.f. 1. Benda de cuer, d'estòfa, etc., portada per tenir un vestiment à l'entorn de la talha ò coma ornament. Sin.: (gal.) **cintura**. ◇ *Cencha de seguret*: Dispositiu destinat à mantenir una persona còtra lo sèti d'un veicule. ◇ Benda de teissut que simboleja un niveu, un grade, un dan, dins d'unu espòrt de combat. 2. Part de quauqua ren, que fa lo torn, envelopa. 3. (mar.) Carcassa d'una nau au dessobre de la linha de carga. Sin. buch. Var.: **encencha**.

cenchar v.t. Entornar au mejan d'una cencha en parlant d'un objècte ò d'una encencha quora si vira d'una vila, d'un casteu, etc. ♦ **si cenchar** v.pr. Cargar una cencha. Var.: **cénher**.

cendrada n.f. 1. Cendres d'un forn de caucina. 2. Cendres qu'an servit per colar bugada. 3. Cendres depaats per un volcan. Var.: **cendrilha**.

cendrar vt. Donar la color dau cendre à.

cendràs n.m. Cendres d'un fogau; molon de cendres.

cendrat, ada adj. (lit.) Color de cendre: *Bèrris cendrats*.

cendrat n.m. Fromai afinat dins de cendres de boasc.

cendre n.m. 1. Sobras solidi de la combustion d'una substança. 2. (geol.) Fini particulas de projeccions volcaniqui que s'amoónon en jaç mòbles. Var.: **icendre**. ♦ pl. (lit.) 1. Roïnas de cen qu'es estat cremat. ◇ *Reduch en cendres*: Anientat. 2. Rèsta dei moarts. ◇ *Renàisser dei sieus cendres*: Pilhar una novèla partença. 3. (liturgia catol.) Simbòle de la penitença dins lo rite d'imposicion dei cendres (*lo dimècres dei Cendres*, premier dimècres de la quarèsma).

cendrejar vi. Bostigar lu cendres; pilhar la color dei cendres.

cendrier n.m. 1. Recipient destinat à recevre lu cendres de tabac. 2. Partida d'una coïniera, etc., dont càlon lu cendres.

cendrilha n.f. 1. Cendre fin. 2. Forn de caucina.

cendrilhon n.m. 1. (lit.) Filha, frema totjorn ocupada ai travalhs de maion. 2. (vièlh) Serventa paura. Var.: cendrolet, cendroseta, cendronilha.

cendrilhós, oa adj. Cendrós.

cendroa n.f. Malautia greva que pertòca d'uni plantas e particularament la vinha, que si manifèsta per la presença d'una poussa grisastra sus lu organes parasitats.

cendrolet n.m. Cendrilhon.

cendronilha n.f. Cendrilhon.

cendrós, oa adj. 1. (lit.) Qu'a l'aspècte, lo ton triste dau cendre. 2. (pedol.) *Orizant cendrós*: Qu'a la textura, la color dau cendre. Var.: **cendrilhós**. 3. *Bolet cendrós*: Fonge que creisse majament sota lu conifèrs, m'au capeu de 4 à 8 cm, de color grisa, me de lamellas blanc-grisàs, foarça manjadís. Sin.: griset (*Tricholoma terreum*).

cendroseta n.f. Cendrilhon.

cenestesia n.f. (didact.) Impression generala que resulta dei impression intèrni.

cenestesic, a adj. Relatiu à la cenestesia.

cenestopatia n.f. (psiquiatria) Trebolici de la cenestesia; percepcion doloroa que lo malaut n'en reconoisce lo caractèr allucinatòri.

cengla n.f. Benda de cuer ò de teissut, larga e plata, que sièrve à sarrar, à tenir, etc. Var.: **cingla**.

cenglant, a adj. Cinglant.

cenglar vt. Fixar, estacar m'una cengla. Var.: cinglar.

cenglon n.m. Corrèia d'arnesc. ◇ (espec.) Cadun dei correjons que sièrvon per fixar à la sèla la cengla que passa sota lo ventre dau cavau.

cénher vt. 1. Metre à l'entorn de (la tèsta, una partida dau còrs). 2. èstre à l'entorn de (la tèsta, lo còrs).

cenobita n.m. Mónegue que viu en comunautat.

cenobitic, a adj. Relatiu au cenobita.

cenobitisme n.m. Estat dau cenobita.

cenocit n.m. Cellula giganta que contèn de nucleus nombrós.

cenocitic, a adj. Organisat en cenocit.

cenogameta n.m. Gameta que contèn mai d'un nucleu.

cenomanian n.m. Estatge premier dau cretaceu sobran.

cenosoïc n.m. Èra geologica que correspoande au terciari e au quaternari. ♦ **cenosoïc, a** adj. Dau cenosoïc. Var.: **cenozoïc**.

cenotafe n.m. Monument quilhat en memòri d'un moart ma que non contèn lo sieu cadavre.

cenozoïc, a adj. e n.m. Cenosoïc.

cens n.m. (ist.) Montant, quotitat d'imposicion necessària per èstre elector ò eligible, dins lo sufragi censitari. 2. (feud.) Redevença que lu tenenciers au senhor dau feu. 3. (ist. rom.) Recensament que servia especialament au recrutament de l'armada e au pagament dei imposts. 4. Soma d'argent transferida a títol recognitiu au Sant Sèti.

censal, a adj. Censual.

censal n.m. Persona qu'alestisse li pèus. Var.: **censau**. Sin.: **corratier**.

censier, a adj. e n. (feud.) Redevable ò beneficiari dau cens.

censier n.m. (feud.) Registre fonsier d'un senhor, que contèn la lista dei tenenciers e dei sieu tenenças.

censitari, ària adj. *Sufragi censitari*: Sistema que lo drech de votar es reservat ai contribuables que pàgon un montant minimal (lo *cens*).

censitari n.m. (dr.) Aqueu que pagava lo cens, dins lo sufragi censitari.

censiva n.f. (feud.) Tèrra sotamessa au cens. Sin.: **concession**.

ensor n.m. 1. (Antiqu. rom.) Magistrat encargat dau cens e de reprimir lu mancaments ai boani usanças, dins la Roma antica. 2. (admin.) membre d'una comission de censura. 3. (anc.) Foncionari responsable de la disciplina generala, dins un liceu. 4. (lit.) Persona que s'autoproclama jutge dei autres.

ensorat n.m. Foncion de censor.

ensorial, a adj. Relatiu à la censura. Var.: **ensoriau**.

censual, a adj. Relatiu au cens. Var.: **censal**.

censura n.f. 1. Contraròtle qu'un govèrn, una autoritat, practicon sobre la premsa, lu espectacles, etc.; examèn que decidisse dei autorisacions, dei interdiccions. ◇ *Comission de censura*: Grope de personas encargat d'aquelu examèns. 2. Accion de censurar, d'empachar tot ò partida d'una comunicacion quala que sigue. 3. Sancion pronunciada còtra un oficier ministerial, un parlamentari. 4. *Mocion de censura*: Mocion que l'Assemblada Nacionala pòu votar per dire lo sieu desacòrdi embé la política dau govèrn (pòu faire tombar lo govèrn): *Votar la censura*. 5. (dr. can.) Sancion penala pilhada còtra un cristian. 6. (psican.) Instança psiquica qu'empacha l'emergença d'un desidèri inconscient sota la sieu forma bruta e provòca lo sieu travestiment dins lo pantais. 7. Foncion de censor; exercici d'aquesta foncion.

censurable, a adj. Que merita la censura; que pòu èstre censurat.

censurar vt. 1. Empachar, practicar la censura còtra. 2. Votar la censura còtra: *Censurar un govèrn*. 3. (lit.) Si comportar en censor (d'una persona, dau sieu captenement). 4. (psican.) Refolar.

cent adj. num. card. 1. Dètz còups dètz. 2. Un grand nombre de: *Li a cent biais de li arribar*. ◇ *Cent còups*: Sovent: *L'ai ja dich cent còups*. – Totalament: *As cent còups rason*. ◆ ad. num. ord. inv. Centen(a): *Pàgina cent*. ◆ n.m. 1. (inv.) Nombre per exprimir la centena: *Tres còups cent*. ◇ (per exprimir un rapoart) *Per cent, dau cent*: Per una quantitat de cent: *Lo dètz per cent, lo vint dau cent*. 2. (var.) Centena.

cent n.m. Centena part de l'unitat monetària principala de divèrs país (Austràlia, Estats-Units, etc.). ■ Per l'euro, si pòu finda dire *centime*.

centaure n.m. Èstre fabulós, dau buste e de la cara d'òme e dau còrs de cavau, dins la mitologia grèga.

centaurea n.f. Composacea tubuliflòra, coma lo blavet. Sin.: **cabassuda**.

centcartas n.m. Tèrç estòmegue dei romiaires. Var.: **centpelhas**.

centen, a adj. ord. e n. 1. Que vèn après lo nonantnoven. 2. *Centena part ò centen* n.m. Produch de la divison per cent.

centena n.f. 1. Grope de cent unitats. 2. Grope d'aproximativament cent unitats. ◇ *Per centen*: En grand nombre. Var.: **centenat, centenau**.

centenal, a adj. Que si fa ò revèn cada cent ans. Var.: **centenau**.

centenala n.f. Moastra retrospectiva d'un siècle.

centenat n.m. Centena.

centenau n.m. Centena. Var.: **centenat, cent**.

centenari, ària adj. e n. Qu'a cent ans ò mai.

centenari n.m. Centen anniversari d'un eveniment.

centenier n.m. Cap d'una tropa de cent òmes, dins li armadas romani e medievali.

centesimal, a adj. 1. Partejat en cent parts. 2. relatiu ai divisions d'una escala que comprèn cent parts parieri. Var.: **centesimau**.

centiara n.f. Centena part de l'ara (ca), qu'a per valor 1 m².

centième, a adj. num. (gal.) Centen.

centigrade, a n.m. 1. Centena part dau grade (unitat d'angle); simbòle: cgr. 2. Que correspoande à una escala de temperaturas mé cent gras. ■ Aüra s'emplega pusleu *Cèlsius*.

centigrama n.m. Centena partida dau grama (simbòle: cg).

centilitre n.m. Centena part dau litre (simbòle cl).

centime n.m. Centena part dau franc, de l'euro.

centimètre n.m. 1. Centena part dau mètre (simbòle: cm). 2. Riban partit en centimètres, que sièrve per mesurar: *Centimètre de sartre*.

centimetric, a adj. Relatiu au centimètre, ai mesuras que li sièrve de basa.

centomvir n.m. (Antiqu. rom.) Membre d'un tribunal civil que comprenia cent-cinc membres.

centon n.m. Pèça de vèrs ò de pròsa facha de tròç pilhats à divèrs autors.

centpelhas n.m. Centacartas.

centracantide n.m. *Centracantides*: Família de peis ossós marins de l'Atlantic-Èst e de Meditèrranea, un pauc alongats, mé d'espinas ponchudi sus li nadarèlas.

centracion n.f. (psicol.) *Lèi ò efècte de centracion*: Sobrestimacion dau stimulus sobre lo quau si poarta l'atencion, en rapoart ai autres dau camp perceptiu.

centrafrican, a adj. e n. De la República centrafricana.

centraire n.m. Dispositiu de centratge.

central, a adj. 1. Qu'es au centre, pròche dau centre: *Euròpa centrala*. ◇ *Foarça centrala*: Foarça que lo sieu supoart passa per un ponch fixe. 2. Que constitueisse lo centre d'un ensèm organiat. Que centralisa: *Fichier central, poder central*. ◇ *Maion, preson centrala ò centrala*, n.f.: Preson per toi lu presoniers condemnats à una pena de mai d'un an. 3. Essencial: *L'idèia centrala d'un libre, d'un discors*. Var.: **centrau**.

central n.m. 1. (tecn.) Poast central. ◇ *Central telefonic*: Luèc dont fan tèsta li linhas de la ret publica e dont d'equipaments de commutacion perméton la sieu messa en comunicacion. 2. Cort principal d'un estadi de tennis. Var.: **centrau**.

centrala n.f. 1. Usina generatriz d'energia electrica: *Centrala idroelectric, centrala nucleària*. ◇ *Centrala de betum*: Usina dont si fa lo betum. 2. Confederacion nacionala de sindicats. 3. *Centrala de cròmepas*: Organisme comercial que pilha en carga la gestion dei comandas d'unu negòcis que li son afillhats. 4. Preson centrala.

centralisacion (-izacion) n.m. Accion de centralisar; lo sieu resultat.

centralisaire (-izaire), airtz adj. Que centralisa, qu'a tendença à centralisar.

centralisar (-izar) vt. Recampar en un luèc unic; faire dependre d'un organisme, d'un poder central.

centralisat (-izat), ada adj. Qu'es organisat à l'entorn d'un centre unic: Un poder centralisat.

centralisme n.m. Sistema d'organizacion basat sobre la centralisacion dei decisions e de l'accion. ◇ *Centralisme democratic*: Sistema d'organizacion pròpri ai partits comunistas, qu'implica à l'encòup l'eleccion dei organismes dirigèires, la democracia dins l'elaboracion d'una linha politica, la sotamission de la minoritat à la majoritat dins l'aplicacion d'aquesta linha.

centralista n. Partidari dau centralisme.

centramericain, a adj. e n. D'Amèrica centrala.

centrar vt. 1. Reportar au centre, plaçar au mitan: *Centrar un títol dins una pàgina*. 2. Orientar, axar: *Centrar la càmera sus lo personatge principal, centrar una discussion sus un subjècte particulier*. 3. (tecn.) *Centrar una pèça*: La fixar en lo sieu centre, n'en determinar lo centre. 4. (espòrts) Mandar (lo balon) vèrs lo grand axe dau terren. ◆ vi. (espòrts) Faire un centre.

centrasiatic, a adj. Que pertòca l'Àsia centrala.

centrat, ada adj. Qu'a un centre. ◇ (opt.) *Sistema centrat*: Ensèm de lentilhas ò de miraus que lu sieus centres de corbadura son alinhats sobre una drecha soleta, dicha *axe optic*. ◇ (mat.) *Variabla centrada*: Que la sieu mejana aritmetica es nulla: *À cada variabla si pòu associar una variabla centrada diminuida de la sieu valor aritmetica*.

centratge n.m. 1. Accion de centrar (quauqua ren, un objècte). 2. (tecn.) Determinacion dau centre (geometric, de gravitat, etc.). 3. Accion de dispauar lu axes d'uni pèças mecaniqui en foncion d'una meme linha drecha. ◇ Dispositiu que permete aquela operacion.

centre n.m. 1. (mat.) Centre de simetria d'una figura. ◇ *Centre de simetria* (dins una figura plana ò dins un solide): Ponch que cada drecha que passa per eu rescoantra de som, d'angles ò de faças que si corresponon. ◇ *Centre de cristallisacion*: Ponch geometric qu'à l'entorn d'eu si recàmpon particulas materiali à formar un cristal. 2. Ponch, zòna considerada, d'un biais pauc ò pron convencional ò aproximatiu, coma lo ponch median ò mai intèrne de quauqua ren (finda fig.): *Lo centre de la tèrra, lo centre d'una plaça*. ◇ *Centre optic*: Ponch d'una lentilha que lu rais que lo travèron soàrtan parallelament à la direccion d'incidència. ◇ *Èstre au centre dei desidèris, de l'atencion*, etc. de quauqu'un: N'en constituir l'objècte principal. ◇ (ext.) Zòna intèrna d'una ciutat, dont son concentrats lu edificis istorics e administratius e de nombroï activitats culturals e comercials: *Lo centre de Niça, li carrieras dau centre*. Contr.: **periferia, banlega**. ◇ *Centre istoric*: Nucleu de ciutat ò de vilatge format avant l'atge industrial, sovent ancianament circonscrit per de barris, dont si poàdon reconóisser li valors tradicionals. 3. (anat.) Còrs vertebral. 4. Pòle qu'atira ò ponch à partir dau quau nàisson d'activitats, d'iniciativas,

etc. (finda fig.): *Centre d'atraccion, d'influença*. ◇ *Centre sismic*: Ponch d'origina d'un terratremaal. Sin.: **ipocentre**. ◇ *Centres de poder*: Estructures politiqui, institucional, economiqui, etc., que poàdon influir sobre li decisions relatiu à la vida publica ò à una activitat donada. 5. Nucleu urbanistic autonòm: *Un gròs centre abitat*. Sin.: **ciutat, vilatge, país**. ◇ Complèxe de construccions destinat à d'activitats donadi: *Centre industrial, comercial*. ◇ *Centre social*: Complèxe d'estructuras organisadi e dirigidi d'epereli ò per d'istitucions, dont si debànon d'activitats culturals, recreatius. 6. Institucion, organe de direccion que d'eu dependon d'organismes periferics. ◇ (ext.) Institucion qu'organisa e promòu una activitat determinada: Centre didactic, centre de recampament dei refugiats, centre per l'estudi dau càncer, centre de formacion dei militaris. 7. Complèxe organisat d'òmes e de mejans, per la produccion e la distribucion dei bens e dei servicis: *Centre de transmission, electronic, meteorologic*. ◇ *Centre de produccion*: Complèxe d'estudis, salas de sincronisacion, etc., utilizat per la produccion dei programas televisius e radiofonics. 8. Au balon e dins d'autres juècs d'equipas, jogaire ò grope de jugaires que si tròvon en posicion centrala. 9. Au balon, accion de mandar lo balon vèrs l'axe central: *Un centre vengut de la drecha*. 10. Au basket, pivot.

centredèstra n.m. Tendença politica de drecha moderada. Var.: **centredrecha**.

centredrecha n.m. Centredèstra.

centreseneca n.m. Tendença politica de seneca moderada.

centreuropenc, a adj. Centreuropeu.

centreuropèu, ea adj. Relatiu à Euròpa centrala. Var.: **centreuropenc, a**.

centre-vila n.f. Quartier central d'una vila, dont si tròvon sovent de comèrcis.

centrifugacion n.f. Separacion dei constituents per la foarça centrifuga.

centrifugaire n.m. 1. Aparelh que fa la centrifugacion. 2. Aparelh electric per produrre lo suc dei fruchs e dei liumes. 3. Instrument de laboratòri que per lo biais de la foarça centrifuga, entira lo desseparament dei particulas solidi (cellulas, ematias, bacterias) tengudi en suspension dins un liquide. 4. Màquina destinada à sotametre un pacient ai efèctes de l'abrivada, per fin biofisiologiqui.

centrifugar vt. Sotametre à l'accion de la foarça centrifuga; passar au centrifugaire.

centrifugue, ga adj. Que tende à alunhar dau centre: *Foarça centrifuga*. Contr.: **centripèt**. ■ Dins lo movement circulari unifòrme, forma fictiva representant la reaccion d'un mobile sus lo supoart, dirigida segond lo rai, à l'opauat dau centre e egala à $\frac{mv^2}{r}$, dont m = massa mobila e v = aviadessa; r = rai. ◇ *Pompa centrifuga*: Pompa rotativa que lo sieu principi es fondat sobre l'accion de la foarça centrifuga.

centriou n.m. Organule situat au mitan de la centrosfèra dau centre cellular e que, estructuralment e foncionalment, n'en constitue la part mai importanta.

centripèt, a adj. Que tende à raprochar dau centre. Contr.: **centrifuge**. Dins lo movement unifòrme, abrivada dirigida de cap au centre e egala à $\frac{v^2}{r}$, dont v = aviadessa e r = rai; à-n-aquela abrivada corespònde una foarça centripèta egala à $\frac{mv^2}{r}$, m estent la massa dau ponch materiau sotamés à-n-aquela foarça.

centrisme n.m. Comportament, concepcion politica fondada sobre lo refús dei extremas.

centrista adj. e n. Dau centre, en política.

centrofilidat n.m. *Centrofilidats*: Òrdre de peis dei percifòrmes.

centrofòr n.m. Varietat de làmia que li sieu alas dorsali son provedidi d'un ponhent, e que la sieu peu es emplegada en religadura, en marroquinaria, etc.

centrolecit n.m. (embriol.) Tipe d'òu dont lo plasma germinatiu forma lo nucleu central envelopat de protoplasma nutritiu.

centrolecitic, a adj. Relatiu au centrolecit.

centrolòfe n.m. Peis de mar de la familha dei centrofilidats, òrdre dei percifòrmes.

centromèr n.m. (biol.) Constriction presenta dins cada cromosòma e que participa à la formacion dau fus pendent la mitòsi.

centroplasma n.m. Region centrala dau citoplasma dei esquizoficias, qu'es desprovesida de lamas fotosintetisairitz.

centropneïna n.f. Ormona estimulairitz de l'alenada.

centrosfèra n.f. 1. Massa citoplasmatica dau centre cellulari qu'enclau lo centriòu e de dont parte l'astèr en començant la mitòsi. 2. (geol.) Nucleu de la Tèrra.

centrosòma n.m. (biol.) Granulacion situada pròche dau nucleu dei cellulas vivi, qu'intervèn dins la mitòsi e dins lo bategar dei cilhs e dei flageus.

cent-soïsse n.m. (pl. *cent-soïsses*) (ist.) Soldat soïsse qu'apartenia à la companhia dei cent-soïsses afectada à la garda dei rèis de França (1481-1792).

centuplar vt. 1. Multiplicar per cent. 2. Aumentar considerablament. ◆ vi. 1. Èstre multiplicat per cent. 2. Aumentar totplen.

centuple, a adj. e n.m. Que vau cent còup una quantitat donada. ◇ *Au centuple*: Cent còups mai. - (fig.) En una quantitat totplen màger.

centura n.f. Cenchà.

centurar vt. (silv.) Realisar lo centuratge (dei aubres). Var.: **cinturar**.

centuratge n.m. (silv.) Marcatge dei aubres per abatre. Var.: **cinturatge**.

centuria n.f. (Antiqu. rom.) Unitat politica, administrativa e militària formada de cent ciutadans.

centurion n.m. Oficièr que comandava una legion, dins l'armada romana.

cenur(e) n.m. Tènia parasite dau budeu pichin dau can (la sieu larva viu dins l'encefale dau moton). Sin.: **vèrme dau can**.

cep n.m. 1. Soca de vinha. Var.: **cepa**. 2. (mar.) Barra transversala de l'ànchora que sièrve per assegurar la presa

verticala dei patas de l'ànchora sus lo fond. "*Item duas seps d'ancora nou*" (1462). Var.: **sep**. Sin.: **joal**.

cepa n.f. Cep.

cepada n.f. (silv.) Mata de pens ò de regrèlhs de boasc que soàrton d'un meme fust.

cepatge n.m. (fr.) Socratge.

cepon n.m. 1. Fust de boasc gròs e cort dont si fende lo boasc d'escaufatge, si talha la carn. ◇ Dança tradicionala dau País Niçard. 2. Pèça de boasc d'un defici, que sostèn lu esportins. 3. (fig.) Sostèn: *Lo cepon de la familha, «lo paisan, onte que siegue, es lo cepon de la nacion»* (F. MISTRAL).

cera n.f. 1. *Cera d'abelha*: Substança grassa e fusibla, de color jauna, secretada per li glandas cerieri dei abelhas obrieri. 2. Substança vegetala analòga. 3. Preparacion à basa de cera d'abelha ò de cera vegetala e de solvents, emplegada per entretenir lo boasc. 4. *Cera per sagelar*: Composicion de goma laca ò de resina e d'essença, emplegada per sagelar li letras, li botelhas. ◇ *Cera d'Espanha*: Cera per sagelar. Var.: **ceira, cira** (gal.).

cera n.f. Draina. Var.: **cesera**.

ceralumin n.m. Aligatge leugier compausat d'alumini, d'aram, de niquèl, de fèrre, de silici, de magnèsi e de cèri.

cerambicide n.m. Cerambicideu.

cerambicideu n.m. *Cerambicideus*: Familha d'insèctes qu'enclau lo capricòrne m'ai sieu larvas xilofagui. Var.: cerambicides.

cerambix n.m. Nom scientific dau capricòrne.

ceramic, a adj. Que pertòca la fabricacion dei vas e autri pèças de tèrra cuècha (finda la faiença e la porcelana). ◇ *Materiau ceramic* ò *ceramica* n.f.: Materiau manufacturat qu'es ni un metal ni un produch organic.

ceramica n.f. 1. Art de fabricar de vas e autres objèctes de tèrra cuècha, de faiença, de porcelana. 2. Objècte de tèrra cuècha. 3. Materiau ceramic.

ceramista n. Persona que fabrica ò decòra de ceramica. Sin.: **faiencier**.

ceramografia n.f. Estudi de l'istòria e dei tecnicas de la ceramica.

ceramografic, a adj. Relatiu à la ceramografia.

ceramològue, òga n.m. Especialista de l'estudi de la ceramica.

cerar vt. Endurre de cera. Var.: **ceirar, cirar** (gal.). Sin.: **encausticar**.

cerasta n.m. Sèrp verinoas d'Àfrica e d'Àsia, qu'a doi ponchas en dessobre dei uèlhs (long.: 75 cm).

cerat n.m. Onguent à basa de cera e d'òli.

ceratge n.m. 1. Accion de cerar. 2. Produch destinat à entretenir lo cuer dei soliers. Var.: **ceiratge, ciratge** (gal.).

ceratiàs n.m. Peis abissal globulós provedit d'una còrna lònga e lumenosa, que viu en parasite de la femèla.

ceratina n.f. Escleroproteïna impermeable à l'aiga, rica en sofre, substança fundamentala dei pels, dei onglas, dei còrnas, dei plumas.

ceratinisacion (-izacion) n.f. (fisiol.) Transformacion dei cellulas dei jaças profundas de

ceratinisat (-izat), ada

l'epidèrma en cellulas de la jaça cornada superficiala riqui en ceratina.

ceratinisat (-izat), ada adj. Cargat en ceratina.

ceratiti n.f. Inflamacion de la cornea.

ceratoplastia n.f. Empeut de la cornea.

ceratòsi n.f. Afeccion de la pèu que forma un expandiment de la jaça cornada.

ceratotomia n.f. Incision de la cornea.

ceraunia n.f. Autis preistoric finda sonat *pèira de tron*.

cerbèr n.m. (lit.) Portier, garda sevère.

cèrç n.m. Vent de ponent ò de sud-oèst, en bas-Lengadòc.

cèrca n.f. Accion de cercar. ◇ (loc.) *En cèrca de*: À la recèrca de.

cèrcabelugas n. Cèrcagarrolha.

cèrcadinnar n. Persona que li agrada de si faire noirir per lu autres. Sin.: escuraplats, escurajatas, escura-escudèlas.

cèrcafèsta n. Aqueu que li agrada sovent de festejar. Sin.: festejaire, nocejaire, fotegús, mauvivent.

cèrcafortuna n. Aventurier.

cercaire, airitz adj. e n. 1. Que cèrca: *Cercaire d'aur, tèsta cercairitz d'un engenh*. 2. Persona que fa de recèrca scientifica.

cercaire n.m. (astron.) Pichina luneta de la focala corta e dau grand camp montada sus un telescòpi per la dirigir mai facilament sobre un astre ò una region dau ceu que si vòu observar.

cèrcagarrolha n. Botafuèc (2). Sin.: **cèrcaronha, cèrcanièras, chacotaire, garrolhon, cèrcabelugas**.

cèrcanièras n. inv. Cèrcagarrolha.

cèrcapersonas n.m. inv. Bip. (pichin aparelh per lu vièlhs, lu mètgés, etc.)

cèrcaronha n. Botafuèc (2). **cèrcagarrolha, chacotaire, garrolhon**.

cercar vt. (*cèrqui*) 1. Temptar de trovar, de retrovar, de descurbir: *Cercar quauqua ren, cercar un remèdi, cercar una solucion, cercar quauqu'un*. 2. Temptar de si procurar, temptar d'aver. ◇ *Cercar de*: Temptar de, faire d'esfoarç per. 3. S'expauar voluntariament ò per imprudènça à: *Cercar de nièras, cercar garrolha*. ◇ *Cercar quauqu'un*: Lo provocar. 4. *Anar, venir cercar* (quauqu'un, quauqua ren): Anar, venir per repartir mé (quauqu'un ò quauqua ren). Sin.: **anar (venir) quèrre**. ■ Per èstre precis, e mai se la lenga parlada fa sovent la confusion, si va (si vèn) *cercar* quauqua ren (quauqu'un) quora non si saup dont sigue, si va (si vèn) *quèrre* quauqua ren (quauqu'un) quora si saup dont es. 5. *Anar cercar*: Valer, rejónher (un a soma, una chifra): *Anerà cercar dins lu cinquanta euros*. 6. (expre.) *Vai cercar!*: Coma faire per saupre la veritat, coma aquò s'es passat? Sin.: **vai t'en saupre!**

cercopitèc n.m. Monina de la coa lònca, que n'i a manti espècias en Àfrica.

cerdan, a adj. e n. De Cerdanha.

cereala n.f. (espec. au pl.) Denominacion dei diversis plantas erbaceas dei graminaceas (coma lo blat, lo ris, lo gran turc, etc.) e dau sarasin, que fornisson de grans

emplegats, espec. sota forma de farina, dins l'alimentacion umana e animala. ◆ (per ext.) Lu grans qu'aqueli plantas produon: Produccion, comèrci de cerealas. ◆ adj. De la Família dei cerealas: *Plantas cereali*.

cerealicultura n.f. Cultura dei cerealas.

cerealier, a adj. Relatiu ai cerealas.

cerealier n.m. 1. Productor de cerealas. 2. Nau especialisada dins lo transpòrt dei cerealas.

cerealicòla adj. e n.m. Que pertòca la cultura dei cerealas..

cerealicultor, tritz n. Persona que cultiva de cerealas. Var.: **cerealier** (1).

cerealista n. Especialista dei cerealas.

cerealòsa n.f. Glucòsa provedit per l'amidon dei cerealas.

cerebelliti n.f. Inflamacion dau cercelet.

cerebellós, oa adj. Relatiu au cercelet.

cerebral, a adj. 1. Que pertòca lo cerveu. 2. Que pertòca l'esperit, la pensada. Var.: **cerebrau**. Sin.: **cervelós**.

cerebral, a n. Persona que la sieu activitat essenciala es aquela de la pensada.

cerebralitat n.f. 1. Activitat dau cerveu, considerat coma sèti dei facultats intellectuàli. 2. Intellectualitat.

cerebrifòrme adj. Que sembla la forma d'un cerveu.

cerebriti n.f. Autre nom de l'encefaliti.

cerebroscleròsi n.f. Estat patologic dau cerveu determinat per l'arterioscleròsi dei artèrias cerebrali.

cerebrospinal, a adj. Que pertòca l'encefale e la mesola espiniera. Sin.: **cefalorachidian**.

cerebrotonia n.f. Composanta psiquica de la personalitat caracterisada majament per la retenguda dau comportament, una reactivitat fisiologica sobriera, la sociofòbia, etc...

cerebrotonic, a adj. Que caracteristisa dei personas ipersensibli, ansioï, introvertidi.

cereirau adj. m. Si di d'una varietat d'olivier que la sieu frucha redona e rossastra a la forma e la color d'una cerièia.

ceremònia n.f. 1. Forma exteriora e reguliera d'un culte, d'un eveniment de la vida sociala: *Li ceremònias dau 11 de novembre*. 2. Marca de civilitat; excès de cortesia: Faire de ceremònias. ◇ *Sensa ceremònia*: En tota simplicitat. Var. **cerimònia**.

ceremonial, a adj. De la ceremònia; qu'a lo caractèr d'una ceremònia. Var. **cerimonial, cerimoniau**.

ceremonial n.m. 1. Ensèm dei règlas d'una ceremònia civila, militària ò religioa. 2. Libre que contèn li règlas liturgiqui dei ceremònias dau culte. Var.: **cerimonial, cerimoniau, cerimoniau**.

ceremoniós, oa adj. Que fa tròup de ceremònias; que moastra una cortesia excessiva. Var. **cerimoniós**.

ceremoniosament adv. D'un biais ceremoniós. Var.: **cerimoniosament**.

cerfuèlh n.m. Planta aromatica cultivada coma condiment (failha dei ombellifèras).

cèri n.m. Metal dur, lulent, extrach de la cerita, e que, combinat au fèrre (ferrocèri), ientra dins la composicion dei pèiras de briquet (lo sulfat ceric es emplegat en fotografia); element (Ce) de n° atomic 58 e de massa atomica 140,12.

ceric, a adj. Que contèn de cèri.

cerièia n.f. Fruch manjadís dau cerier. ◆ adj. inv. Roge viu, color de cerièia.

cerier n.m. Aubre de la Família dei rosaceas, dau genre *cerasus*, cultivat per lu sieus fruchs, li cerièias (li a doi espècias: lo *merisier* ò *cerier doç* ò *cerier sauvage*, que dona li varietats de grafions, l'*agriotier*, qu'a donat li varietats de cerièias acidis).

cerier, a adj. *Glandas cerieri*: Glandas de l'abelha, que produón la cera.

ceriereda n.f. Luèc plantat de ceriers.

cerifèr, a adj. Que produe de cera.

cerificacion n.f. Impermeabilisacion naturala dei fuèlhas d'uni plantas per una ceira.

cerificador n.m. Aparelh per reculhir la ceira pura dei brescas sota l'accion dau soleu.

cerimònia n.f. Ceremònia.

cerimonial, a adj. Ceremonial.

cerimoniós, oa adj. Ceremoniós.

cerimoniosament adv. Ceremoniosament.

cerisòla n.f. Autre nom de l'aseròla.

cerisolier n.m. Autre nom de l'aserolier.

cerita n.f. (miner.) Silicat idratat natural de cèri.

cèrnia n.f. Anfonson. Sin.: **lèrnia**.

cerós, oa adj. De la natura, de la color de la cera.

cèrt, a adj. 1. Considerat coma segur; que non manquerà d'arribar. 2. Que non a de dubis. 3. (mat.) *Eveniment cèrt*: Que la sieu probabilitat es egala à un. 4. (dr.) *Còrs cèrt*: Caua ben determinada, per oposicion à una caua fongibla. 5. (dr.) *Data cèrta*: Jorn à comptar dau quau l'existença d'un acte sota sageu privat non pòu plus èstre contestada. Var.: **certan**. Sin.: segur, vertadier, afortit, acertat. ◆ adj. ind. Un: *Cèrt autor*.

certament adv. D'un biais cèrt. Sin.: **segurament**, vertadierament.

certan, a adj. Cèrt.

certanament adv. Certament.

certanetat n.f. Certesa.

cèrtas adv. Segur, segurament.

certesa n.f. Certituda. Var.: **certanetat**, **certitud**, **afortida**.

certificacion n.f. (dr.) Assegurança donada per escrich. ◆ *Certificacion d'un chèc*: Garantida donada per lo banquier que la provision dau còmpte sufisse per n'assegurar lo pagament. Var.: **certificament**, **acertament**, **afortiment**.

certificament n.m. Certificacion.

certificar vt. Donar per cèrt, assegurar coma vèr ò coma valable: *Certificar un chèc, una nòva*. Sin.: **acertar**, **acertanar**, **testificar**, **averar**, **afortir**. ◆ (dr.) *Còpia certificada confòrma*: Còpia qu'una autoritat competenta assegura coma confoma au document original.

certificat n.m. Escrich oficial ò diplòma signat d'una personalitat competent, qu'atèsta un fach: *Certificat de nacionalitat, d'assegurança*, etc. ◆ *Certificat d'aptituda professionala* (C.A.P.): Diplòma donat en França à la fin dei estudis de l'ensenhament tecnic cort. ◆ *Certificat d'Aptituda au Professorat de l'Ensenhament Segondari* (C.A.P.E.S.): Concors de recrutament dei professors dau segondari. ◆ *Certificat d'Aptituda au Professorat de l'Ensenhament Tecnic* (C.A.P.E.T.): Concors de recrutament dei professors de l'ensenhament tecnic. ◆ *Certificat d'Estudis Primaris* (C.E.P.): Diplòma de fin d'estudis primaris, suprimit en lo 1989. ◆ *Certificat d'urbanisme*: Document qu'indica dins quali condicions un terren si pòu bastir. ◆ *Certificat de depaus*: Títol à cort tèrme liurament negociable emés per lu establiments de crèdit e que permete ai soscriptors de faire de plaçaments de tresauraria au taus dau mercat monetari. ◆ *Certificat d'investment*: Títol dau meme tipe qu'una accion ma que non autreja de drech au portaire.

certificat, ada n. e adj. En França, professor titulari dau C.A.P.E.S. ò dau C.A.P.E.T.

certificator adj. m. e n.m. (dr.) Que garantisse en sota-òrdre la solvabilitat d'una promiera caucion.

certitud(a) n.f. Caractèr de cen qu'es segur. ◆ Cen qu'es segur: *Non es una ipotèsi, es una certituda*. 2. Conviccion, assegurança plena e entiera que si pòu aver de la veritat de quauqua ren. Var.: **certesa**.

ceruleu, ea adj. Cerulenc.

cerulenc, a adj. (lit.) D'una tencha blavastra. Var.: **ceruleu**. Sin.: **azurenc**.

cerumen n.m. Substança grassa, jaune-brun, que si forma dins lo conch auditiu extèrne per li glandas sebaceas que lo tapisson.

ceruminós, oa adj. Que forma lo cerumen.

cerusa n.f. Carbonat basic de plomb, finda sonat *blanc de cerusa* ò *blanc d'argent*, que s'emplegava per la pintura. Sin.: **blanquet**. ■ La cerusa es un poison, que non si pòu plus emplegar despè lo 1915.

cèrva n.f. Cervesa.

cervason n.f. Epòca quora lo cèrvi es gras e boan per èstre caçat.

cervèla n.f. 1. Substança que constitue lo cerveu. ◆ (fam.) *Crema la cervèla à quauqu'un*: Li tirar una bala dins la tèsta. 2. (fig.) Aquela substança, considerada coma lo sèti dei facultats intellectualis. ◆ *Sensa cervèla*: Estordit. 3. Cerveu d'unu animaús, destinat à l'alimentacion: *Cervèla d'anheu*.

cervelat n.m. Saussisson cuèch, que n'i a diferents varietats regionalis. Sin.: **misson**.

cervelet n.m. Partida posteriora e inferiora de l'encefale, situada en darrier dau tronc cerebral: Lo cervellet intervèn dins lo contraròtle dei contraccions muscularis.

cervelós, oa adj. Cerebral.

cervesa n.f. Bevenda facha à partir de la fermentacion de cerealas, que si bevia ja dins l'Antiquitat. Sin.: **bièrra**.

cerveu n.m. 1. Partida anteriora de l'encefale dei vertebrats, formada dei emisfèris cerebrals e dei estructuras que li unisson. Sin.: **clòsca** (fam.). 2. (per ext.)

L'encefale, totalitat de la massa nerviosa contenguda dins lo crani. 3. Sèti dei facultats mentali. 4. (per anal.) Centre de direccion, d'organizacion; persona qu'a mes au ponch, qu'a alestit un còup, un affaire. 5. (absol.) Persona totplen intelligenza.

cèrvi n.m. Romiaire de la Família dei cervides, dei forèsts d'Euròpa e d'Amèrica; pòu faire fins à 1,50 m de aut e viu en tropeu. L'espècia d'Euròpa pea en mejana 150 kg e si çaça. ♦ *Cèrvi picotat de l'Índia*: Axis.

cèrvia n.f. Femèla dau cèrvi.

cerviat n.m. Cèrvi jove.

cervical, a adj. 1. Relatiu au coal: *Vertèbra cervicala*.

2. Relatiu au coal de l'uterus. Var.: **cervicau**.

cervicalgia n.f. Dolor qu'a son sèti au niveau dau coal, darrier la tèsta.

cervicatròsi n.f. Artròsi dei vertèbras cervicali.

cerviciti n.f. Inflamacion dau coal de l'uterus.

cervidat n.m. Cervide.

cervide n.m. *Cervides*: Família de romiares que comprèn lo cèrvi, la cabra cèrvia, l'elan, lo rène e poarton de banas pleni, ramificadi, caduqui, finda sonadi *boascs*. Var.: **cervidat**.

cervier n.m. Lop cervier. Sin.: **linx**.

cervilhon n.m. Pichin cèrvi. Var.: **cervion**.

cervion n.m. Cervilhon.

cèrvivolant n.m. Carcassa leugiera sobre la quala s'atesa un papier ò una estòfa e que si fa volar dins lo vent au bot d'una lònga cordeleta. Sin.: **sèrp volanta**.

cesalpiniacea n.f. *Cesalpiniaceas*: Família d'aubres (carobier), de plantas resonoi tropicali, coma lo copaier.

cesar n.m. 1. Títol donat ai successors de Juli Cesar pi, après Adrian, à l'errtier dau tròne. 2. Emperaire germanic. 3. Emperaire, sobeiran autocrata.

cesar n.m. Recompensa cinematografica donada cada an en França, qu'es una òbra de l'esculptor Cesar.

cesarenc, a adj. Cesarian.

cesarian, a adj. 1. Relatiu ai cesars. 2. Relatiu ai regimes de dictatura militària. Var.: **cesarenc**.

cesariana n.f. Operacion cirurgicala que fa sortir lo prenhon per incision de la paret abdominala e de l'uterus, quora l'enfant non pòu nàisser per li vias naturalis.

cesarisar (-izar) vt. (med.) Practicar una cesariana sus.

cesarisme n.m. Dictatura que s'apontèla ò pretende de s'apontelar sobre lo pòble.

cesera n.f. Draina. Var.: **cera**.

cesi n.m. Metal alcalin moal, jaune palle; element (Cs) de n° atomic 55 e de massa atomica 132,90.

cessa n.f. (rare) Arrèst, pausa, dins l'expression *non aver de cessa que* (+ subjontiu): Non s'arrestar denant que.

cessacion n.f. Accion, fach de cessar, de s'arrestar; arrèst, suspension: *Cessacion de travalh*. Var.: **cessament**. ♦ *Cessacion de pagaments*: Estament d'un negociant, d'una societat que pòu plus tenir lu sieus engatjaments, per mancaça d'actiu disponible, que mena au depaus de bilanç.

cessar vt. Metre fin à, interrompre: *Cessar lo travalh, cessar de parlar*. Sin.: **arrestar, decessar, laisser, apantar, s'apantar**. ♦ vi. Pilhar fin: *La pluèia a cessat*. Sin.: **s'arrestar, finir, s'apantar**.

cessibilitat n.f. (dr.) Caractèr de cen que pòu èstre cedit.

cessible, a adj. (dr.) Que pòu ò que deu èstre cedit.

cession n.f. (dr.) Transmission à un autre de la caua ò dau drech que n'en siés proprietari ò titulari.

cessionari, ària n. (dr.) Beneficiari d'una cession.

cèst n.m. Gantelet garnit de plomb que lu atletas emplegàvon dins lu combats de pugilat.

cestin

cestòde n.m. *Cestòdes*: Òrdre de vèrps parasites (cf. botriocéfale).

ceston n.m. Panatiera pichona.

cesura n.f. (versif.) Pausa dins un vèrs après una sillaba accentuada.

cetaceu n.m. *Cetaceus*: Òrdre de mamifèrs marins adaptats à la vida aquatica per lo sieu còrs pisciformat e lu sieus braç transformats en alas, coma la balena, lo cachalòt, lo daufin.

cetan n.m. Idrocarbure saturat C₁₆H₃₄. ♦ *Indici de cetan*: Grandessa que caracteriza l'aptituda à l'alumatge d'un carburant per motor Diesel.

cetoacide n.m. Acide carboxilic de foncion cetona.

cetoalcòl n.m. Compausat quimic qu'enclau a l'encòup la foncion alcòl e la foncion cetona.

cetoestèr n.m. Estèr d'un cetoacide.

cetogène, a adj. Que provòca la formacion de cetonas (espec. d'acetona) dins l'organisme: *Un aliment cetogène*.

cetogenèsi n.f. Produccion de cetonas.

cetogenic, a adj. Qu'es endralhat per de formacions de cetonas.

cetona n.f. Describat carbonilat segondari de formula generala R-CO-R' (dont R e R' son doi radicals ipercarbonats).

cetonemia n.f. Presença de còrs cetonic dins lo sang; taus d'aquelu còrs dins lo sang.

cetònia n.f. Insècte vèrd daurat, de l'òrdre dei coleoptèrs, que si noirisse de flors, en particulier de ròsas (long. 2 cm). Sin.: **tavan vèrd**.

cetonic, a adj. Relatiu ai cetonas, que a la foncion cetona.

cetonuria n.f. (med.) Taus de cetonas dins li urinas.

cetòsa n.m. Òsa de la foncion detona.

cetòsi n.f. (med.) Aumentacion dau taus de còrs cetonic dins lo sang.

C.E.U. Sigla de *Centre Espitalò-Universitari*.

ceucar vt. Garnir d'un ceucle, de ceucles: *Ceucar una bota*.

ceuciat, ada adj. Garnit d'un ceucle.

ceuciatge n.m. Accion de ceucar; lo sieu resultat: *Un ceuciatge de castanhier*.

ceucle n.m. 1. Curva plana que toi lu sieus ponchs son situats à una distança pariera d'un ponch fixe, lo centre. ♦ *Grand ceucle d'una esfèra*: Seccion de l'esfèra per un

plan que passa per lo sieu centre. ◇ *Pichin ceucle d'una esfèra*: Seccion que passa per un plan que non contèn lo sieu centre. 2. Circonferença d'un ceucle, que la sieu longuessa si calcula en multiplicant lo sieu diamètre per π ò 3,1416: *Traçar un ceucle*. 3. Linha fictiva traçada sus l'esfèra celèsta parallèla à l'orizont en un luèc donat. ◇ *Ceucle d'autessa*: Mièg grand ceucle de l'esfèra celèsta per rapoart à l'orizont dins un luèc donat. ◇ *Ceucle orari d'un astre*: Mièg grand ceucle de l'esfèra celèsta que passa per l'astre e lu pòles celèstes. 4. Objècte qu'a una forma circularia. ◇ *Ceuclès polaris*: Ceuclès parallèles à l'equator que la sieu distança angulara ai pòles es identica à-n-aquela dei tropics à l'equator. Son determinats per l'enclinason de l'axe de redolum terrenau sus lo plan de l'ecliptic. 5. Acamp de personas, ensèm de cauas dispauadas en rond. ◇ *Ceucle de familha*: La familha pròcha. ◇ (per ext.) Grope de personas acampadi per una tòca particuliera; local dont si retròvon: *Ceucle d'estudis, ceucle militari*. ◇ *Ceucle de qualitat*: Grope de salariats acampats per melhorar lu metòdes de trabalh e la qualitat dei produchs. 6. Cen que constitue l'estenduda, lu limits (de la conoissença, de l'activitat, etc.). 7. Succession d'estaments, d'activitats, de fachs, de pensadas. ◇ (loc.) *Ceucle viciós*: Rasonament faus, que dona coma pròva cen que cau demostrar. ◇ (per ext.) Estament dins lo quau un es embarrat. ◇ *Ceucle vertuós*: Succession de fachs, d'accions denhi de laus, que fan avançar li cauas.

ceulon n.m. Ceucle metallic que si mete à l'extremitat d'uni pèças per li protegir, li empachar de si fendre ò per tenir doi pèças ensèm.

cevenòu, òla adj. e n. Dei Cevenas.

cf. Abreviacion de *confer*.

Cf Simbòle dau califòrni.

C.F.A. (franc) n.m. (Sigla de franc Comunautat Financiera Africana). Unitat monetària principala de nombrós païs d'Àfrica.

C.F.D.T. n.f. (sigla) Confederacion francesa democratica dau trabalh.

C.F.T.C. n.f. (sigla) Confederacion francesa dei trabalhares crestians.

cg Simbòle dau centigrama.

cgr Simbòle dau centigrade.

C.G.S. Sigla per un ancian sistema d'unitats que li sieu unitats fundamentali son lo centimètre (longuessa), lo grama (pes), la segonda (temps).

C.G.T. Sigla de la Confederacion Generala dau Travailh, sindicat obrier francès.

ch Simbòle dau cavau-vapor.

chabença n.f. Granda despensa, prodigalitats. ◇ *Faire de chabenças*: Faire de grandi despensas. Var.: cabença. Sin.: larguessa, liberalitat. ■ Ai s. XVIIⁿ e XVIIIⁿ, ajuda que li municipalitats distribuissón en temps de calamitat.

chabencier, a adj. Que si lascia anar à de chabenças. Son.: **prodigue, escampaire, largassier, acabaire**.

chabòt n.m. Cabana. Sin.: **cal, caseu, casau**.

chabra n.f. Crit ostile. Sin.: escridassada, bramada. ◇ *Faire la chabra* à: Chabrar.

chabraca n.f. (anc.) Cubèrta d'un cavau de cavalaria.

chabrar vt. Aculhir per de crits d'ostilitat e de derision. Sin.: escridassar, esbramassar.

chabròl n.m. Chabròt.

chabròt n.m. Chabròu.

chabrotar v.i. (*chabròti*) Faire chabròt.

chabròu n.m. *Faire chabròu*: Vuar de vin dins la sieta, per finir de manjar la sopa. Var.: **chabròl, chabròl**.

chac onomatopea Flac.

chacal n.m. Mamifèr carnassier d'Àsia e d'Àfrica, de la talha d'un rainard, que si noirisse dei sobras que l'aisson lu grand fauves.

chacalum n.m. Lo tot dei chacals.

chachat n.m. Tordo de la tèsta e dau cuu gris.

cha-cha-cha n.m. inv. Dança d'origina mexicana.

chacelàs n.m. Socatge reputat, que dona de raïms blancs de taula.

chacharrar vi. Parlar, discutir de tot e de ren. Var.:

chacharronear. Sin.: **chanchar, barjacar, lenguejar, parlotejar, pastrolhar**.

chacharron, a n. Persona que chacharrona. Sin.: barjacaire, charaire, lengassier, parlaire, pastrolhier.

chacharronada n.f. Fach de chacharronar. Var.: **chacharoneada**. Sin.: **barjacada, charrada, paraulum, charradissa, lengassada, pastrolh**.

chacharroneada n.f. Chacharronada.

chacharronear vi. (*chacharronei*) vi. Chacharrar.

chacona n.f. 1. Dança lenta apareissuda en Espanha au s. XVI. 2. Pèça musicala escricha sobre d'aqueu ritme.

chacotada n.f. Bagarra. Sin.: satonada, mescla.

chacotaire, airitz, arèla n. 1. Botafuèc (2). Sin.: **cèrcagarrolha, cèrcaronha, garrolhon**. 2. Persona que li agrada picar, si batre. Sin.: **castanhaire**.

chacotament n.m. Accion, fach de si chacotar.

chacotar (si) v.pr. (*mi chacòti*) Si bagarrar, si castanhar (pop.). Sin.: **si chicotar, si chicotonear, si pelejar**.

chacrin n.m. (francisme) Tristessa, languì. Sin.: **lanha, lagui, pena, estransi, maucoar, tristum**.

chacrinar vt. (francisme) Atristar. Sin.: **laguiar, penar, adolorar, atristar, entristar, alanguir**.

chacrinat, ada adj. (francisme) Alanguit, triste. Var.: **chacrinós**.

chacrinós, oa adj. (francisme) Chacrinat. Sin.: **entristesit, laguiat, laguiós, lanhós**.

chadburn n.m. Aparelh per transmetre d'òrdres dins una nau.

chafiisme n.m. Una dei quatre grandi escòlas juridiqui de l'islam sunnit.

chai n.m. Luèc dont son entrepauats lu vins en botas. Sin.: **celier, cubier, tinalier, tinau**.

chal n.m. Grand tròç d'estòfa de lana, de seda, etc., cairat ò rectangulari, que si poarta sus li espatlas. Sin.: tartan. ◇ *Coal chal*: Coal arredonit.

chalant n.m. Bateu dau fond plat per transportar la mèrc sus lu cors d'aiga e dins lu poarts. Sin.: **gabarra, aleuge**.

chalant-cistèrna n.f. Chalant especialament equipat per lo transport dei liquidès. Sin.: **gabarra-cistèrna**, **aleuge-cistèrna**.

chafaut n.m. Granier.

chafuèc n.m. Cadun dei doi supoarts metallics dont si mete lo boasc dins una chaminèia. Sin.: **landier**, **brandier**.

chalaiech n.m. Palhier dont si poàdon entrepauar d'autís.

chalèbre n.m. Planta dei flors jauni, que contèn un latèx blanc e fa un boan aliment per lu poarcs e lu conius (Família dei composaceas).

chalit n.m. Boasc de lièch ò armadura d'un lièch.

chalola n.f. *Jugar à chalola*: Juèc dont una persona sauta en sobre d'una altra que si tèn plegada.

chalopa n.f. Grand canòt embarcat sus li naus per transportar lu passatgiers fins à la coasta ò per lu evacuar.

chalòta n.f. Planta vesna de la ceba, que lo sieu bulbe es emplegat coma condiment (Família dei liliaceas).

chamada n.f. (anc.) Sonaria de tamborn qu'anonçava l'intencion de capitular, dins una ciutat assediada. ◇ *Batre, donar, sonar la chamada*: En parlant dau coar, bategar mai foart per efècte d'una emocion.

chaman n.m. Prèire magician dins d'uni religions (Àsia, Amèrica dau nòrd, etc.), que comunica m'ai esperits. Sin.: **endevinaire**.

chamanisme n.m. Ensèm dei practicas magiqui dau chaman.

chambairon n.m. Cambairon.

chambard n.m. (fam.) Grand desòrdre acompanhat de rafust. Sin.: **bataclam**, **revira-mainatge**.

chambardament n.m. (fam.) Cambiament total. Sin.: **cambavirament**, **tresvirament**.

chambardar vt. Cambiar completament, tresvirar.

chamberlan n.m. Camarlenc.

chambra nf. Cambra.

chambrada n.f. Chambrada.

chambrana n.f. Enquadrament de poarta, de chaminèia, etc., que pòu èstre fach de boasc ò de pèira.

chambre n.m. Crustaceu d'aiga doça que fa fins à 10 cm de lòng, provedit de pinças, manjadís (òrdre dei decapòdes, pòu viure pauc ò pron 20 ans). Sin.: **gambre**, **escaravissa**.

chambre, a adj. 1. Que li sieu cambas si tòcon à l'autessa dei genolhs e son escartadi au nivèu dei pens. 2. (zool.) Que lu sieus pens son virats en dedintre, espec. en parlant dau cavau. Sin.: **cambalier**, **toart**, **gambi**.

chambreta n.f. Cambreta.

chambrier, a n. Chambrier.

chambriera n.f. Pèça mobila que mantèn orizontala una carreta mé doi ròdas desatelada.

chambron n.m. Chambron.

chaminèia n.f. 1. Obratge, generalament de maçonaria, que permete de faire de fuèc dins una maion e comprèn un fogau e un conduch per laisser s'escapar lo fum. 2. Enquadrament dau fogau que fa salhida dins una pèça. Var. (1 e 2): **caminèia**. 3. Conduch per laisser s'escapar lo fum; extremitat d'aqueu conduch, que si ve

sobre lu teules. 4. Conduch, generalament cilindric, per la ventilacion, l'aeracion. 5. (geol.) Canal dont púon li lavas e li projeccions volcaniqui. 6. Corridor estrech, esquasi vertical, dins un barri de ròca ò glaciari. 7. (geomorf.) *Chaminèia de fada*: Colonna ciselada per li aigas que s'escórron dins una ròca mòbla e cubèrta d'un blòc resistent protector. Sin.: **domaisèla**, **domaisèla cofada**.

champanèla n.f. *S'en anar en champanèla*: S'embilar; perdre la tèsta.

champanha n.m. Vin blanc ò rosat petejant produch en Champanha.

champanhisacion (-izacion) n.f. Transformacion que si fa d'un vin per lo rendre petejant, segond lo metòde emplegat en Champanha e à Limós (blanqueta).

champanhisar (-izar) vt. Preparar un vin dins lo biais dau champanha, per lo rendre petejant.

champòrni, òrnia n. Sensa vergonha.

champostre n.m. Confusion, desòrdre. Sin.: **forfolh**, **mescladissa**, **pastís** (fam.), **trebolici**, **trebolum**.

champostrier, a adj. Que li agrada lo desòrdre, la confusion. Sin.: **trebolaire**.

chancam n.m. Balcon.

chancel n.m. Cabrilhon

chanchar vi. Chacharrar.

chancradura n.f. Partida chancrada, cavada ò entalhada au bòrd. Sin.: **excavadura**, **escoladura**.

chancar vt. Cavar en dedins, entalhar lo bòrd de. Sin.: **buscar**, **excavar**.

chancrat, ada adj. Que presenta de chancraduras; cavat en dedintre: *Una coasta chancrada, un coal chancrat*. Sin.: **buscat**, **excavat**.

chancre n.m. Càncer. Var.: **cancre**.

chanfren n.m. (arquít.) Descarradura.

chanfren n.m. 1. Partida anteriora de la tèsta dau cavau e d'unu mamifèrs, de la basa dau front fins au nas. 2. Miralh, frontau (pèça d'armadura per protegir la tèsta dau cavau). Var.: **chanfrenat**. Sin.: **testiera**., miralh

chanfrenar vt. Talhar en chanfren. Sin.: **descarrar**.

chanfrenat n.m. Chanfren (armadura dau cavau). Var.: **chanfren**. Sin.: **testiera**.

chanjandís, issa adj. Cambiadís.

chanjament n.m. Cambiament.

chanjar v. Cambiar. ■ Li formas de la família de *chanjar* son de francismes; cau preferir *cambiar*.

chantatge n.m. Rescapt.

chantier n.m. 1. Luèc, terren dont si fa una construccion, una reparacion, una extraccion de minerau: *Un chantier naval*. ■ Es un francisme expandit; vau mai li preferir **obrador**, **talhier**. 2. (fig.) Luèc dont li a un grand desòrdre. Sin.: **pati**. 3. (loc.) *En chantier*: En cors de realisacion.

chantilhon n.m. (fr.) Escandalhon.

chantilhonaire (fr.) Escandalhonaire.

chantilhonaire, airtz n. (fr.) Escandalhonaire.

chantilhonar vt. (fr.) Escandalhonar.

chantilhonatge n.m. (fr.) Escandalhonatge.

chantinhòla n.f. Pèça de boasc que sostèn li cormieras dau fustatge d'una taulissa.

chantre n.m. 1. Aqueu que canta ai oficis religiós. 2. (lit.) Persona qu'apara, glorifica, lauda quauqu'un ò quauqua ren. Var.: cantre, cantorau.

chapa n.f. Mercat cubèrt dont si vende lo peis. Sin.: **peissonaria**.

chapacan(s) n.m. Emplegat encargat d'agantar lu cans barrutlaires.

chapamosca(s) n. 1. Planta que li sieu fuèlhas empresónon lu insèctes. Var.: **achapamosca(s)**. Sin.: **agantamosca(s)**. 2. Passeron que captura d'insèctes au vòl.

chapairon n.m. Capuchon que portàvon lu magistrats.

chapar vt. 1. Achapar. Sin.: agantar. 2. Captar, en parlant de l'aiga.

chapin n.m. Fèrre de cavau. Var.: clapin.

chapin, a adj. Que degalha lo trabalh.

chapinar vt. Degalhar lo trabalh, lo faire mau. Sin.: brigarhar, taconar, merdejar, maganhar.

chapladiés n.m. 1. Chaple. Sin.: maselatge, carnalatge. 2. Boasc tombat à causa dau vent ò perqué èra tròup vièlh. Var.: **capolada, trencadís**.

chaplador n.m. Chapladoira.

chapladoira n.f. 1. Aisina m'una lama e doi mànegues, per chaplar (la verdura, la carn,...). 2. Aparelh (electric ò manual) per chaplar la carn, etc.

chaplar vt. 1. Talhar fin (la verdura, la carn, etc.). Var.: **chapolar**. 2. Massacrar (un enemic). Sin.: maselar. ◆ n.m. Fach de chaplar.

chaplàs n.m. Grand chaple.

chaple n.m. 1. Massacre. 2. (fig.) Si di de quauqua ren qu'es particulierament mau fach, mau organisat: Èra pròpi un chaple! 3. Granda desfacha: *An perdut 6 à 0: que chaple!*

chaplin, a n. Escarraunhaire.

chaploira n.f. Chapladoira. Var.: **chaplador**.

chaplum n.m. Cen qu'es estat chaplat.

chapolar vt. Chaplar.

chaptalisacion (-izacion) n.f. Accion de chaptalisar; lo sieu resultat.

chaptalisar (-izar) vt. Aumentar la tenor en alcòl d'un vin en ajustant de sucre au most de raïm.

chapvira-mainatge n.m. Revira-mainatge.

chapvirament n.m. Fach de chapvirar. Var.: capvirament.

chapvirar vi. [tʃavi'ra] Si reversar, si revirar sota-sobre, especialament en parlant d'una nau, perdre l'equilibri. Var.: **capvirar**. ◆ vt. 1. Faire tombar, revirar. 2. (fig.) Emocionar. Sin.: **tresvirar**.

charafi n.m. 1. Caua degalhada, que non vau grand caua: *Aquela veitura es devenguda un vièlh charafi*. Var.: **charafo**. 2. (fig.) *Un vièlh charafi*: Si di d'una persona que si laissa anar.

charafo n.m. Charafi.

charavilh n.m. 1. Bosin assordissent. 2. Protestacion sociala per un maridatge d'atge inegal entre lu espós.

charchèlis n.m. pl. Ornaments sobrecargats d'un vestit. Sin.: **ajusts, atrencaduras, pimpas**.

charentés, esa adj. e n. Dei Charentas.

charentesa n.f. Pantofla cauda e confortabla.

chariton, a n. Enfant trovat.

charlatan n.m. 1. Persona que saup aprofichar de la credulitat dei autres per lu enganar, per s'impauar en quauque luèc, etc. Sin.: **farfantaire, chica-estraga**. 2. (anc.) Persona que vendia de drògas sus li plaças publiqui. Sin.: **drogatier**.

charlatanada n.f. Accion, comportament d'un charlatan. Var.: **charlatanaria, charlatanisme**. Sin.: farfantaria.

charlatanaria n.f. Charlatanada.

charlatanesc, a adj. Que tèn dau charlatanisme; relatiu au charlatanisme.

charlatanisme n.m. Procediment, comportament d'un charlatan.

charleston adj. inv. (mus.) *Cimbala charleston*: Cimbala dobla montada sobre d'un mecanisme accionat au mejan d'una pedala, element important de la bateria de jazz, de rock, etc.

charleston n.m. Dança d'origina americana, en vòga vèrs lo 1925 e remessa à la mòda en li annadas '70.

charlier, a adj. Que parla totplen. Sin.: **charraire, lengatier, lengassut, paraulier, parlós, barjacaire**.

charlòt dei alas negras n.m. Auceu (*Glareola nordmanni*) de la familha dei glareolidats.

charlotina n.f. Pichina becassa.

charma n.f. Atirança, sovent dificila d'explicar, qu'una persona (ò quauqua ren) pòu provocar: *Una persona plena de charma, una maioneta plena de charma*. Sin.: **encantament, agradança, embelinament, plasantat**.

charmant, a adj. Qu'a de charma. Sin.: **encantareu, agradiu, embelinaire, encantaire, plasant**.

charmar vt. Sedurre, procurar un grand plaser (à). Sin.: **encantar, embelinar, agradar, plàser**.

charolés, esa adj. e n. 1. Dau Charolés. 2. *Raça charolesa*: Raça francesa de bovines blancs que fornisson una carn de granda qualitat.

charpin n.m. Malautia infeccioa cronica, deuguda au bacille de Hansen, que si manifèsta per de lesions cutaneï ò de degalhs dau sistema nerviós (forma tuberculoïda). Sin.: **lebra, lepra**.

charpinós, oa adj. e n. Qu'a lo charpin; relatiu au charpin. Sin.: **lebrós, leprós**.

charra n.f. (fam.) Granda facilitat de paraula. Sin.: **paraulum, parlaria, barjadissa, gasolha**.

charrada n.f. 1. Conversacion. 2. Enigma que demanda de retrovar un mòt à partir de la definicion d'un omonime de cada sillaba e de la definicion dau mòt entier (ex.: Lo mieu promier es a un prètz elevat, lo mieu segond es ofèrt, lo mieu tot es una planta que ponhe; respoasta: *cardon*).

charradisssa n.f. 1. Lònga conversacion. 2. Discors. Var.: **charraïssa**.

charrafe n.m. Charrafi.

charrafi n.m. Estraças, vièlhs fèrres, aparelh que fonciona gaire ben ò es degalhat, etc. Var.: **charrafe**.

charrairàs, assa adj. e n. Disputejaire.

charraire, airtz adj. Que parla totplen. Sin.: **babilhard, lengassut, paraulier, parlós, barjacaire, parlaire, lengatier**.

charraïssa n.f. Charradissa.

charramelada n.f. Charradissa excessiva.

charramesc n.m. Blablablà. Sin.: **vèrbia**, Var.: **charronada**.

charrar vt. Parlar, discutir.

charron n.m. Chacharron.

charronada n.f. Blablablà.

charronear vi. (*charroneï*) Chacharronear.

charta n.f. Carta. Sin.: **encartament**.

chartèr n.m. (mòt anglés) Avion naulejat per una companhia de torisme ò per un grope de personas, m'un prètz avantatjós. Sin.: **vòl naulejat**.

chartroa n.f. (relig.) Cartoa.

chartrós, oa adj. e n. (relig.) Cartós.

chartrós n.m. Cartós.

chartrusa n.f. Cartoa.

chaspar vt. Gratar la tèrra, en parlant d'una galina, etc. Var.: **gaspar**.

chassa n.f. Autís per enfonsar lu ceucles dei botas, etc. Sin.: **caçador, pressador**.

chassenc n.m. Faciès cultural dau neolitic mejan francés (de Chassey-le-Camp, en Saône et Loire). ♦ adj. Dau chassenc.

chassoala n.f. Tamís de molin.

chastra n.f. Raqueta per caminar sus la neu.

chat n.m. (angl.) Comunicacion escricha realisada d'un biais instantanea au mejan d'un logicial e d'internet entre doi, tres personas ò de mai, sigue d'un biais public, sigue d'un biais privat.

chataire, airtz n. Persona que discutisse sus un chat.

chatar vi. Discutir sus un chat.

chatèla n.f. Peolh dau pubis. Sin.: **ftírius**.

chatelina adj. e n.f. Mar calma. Sin.: **bonassa**.

chau interj. Interjeccion per salutar (adaptacion de l'italian *ciao*).

chauchada n.f. Fach, accion de chauchar. Sin.: **pautejada**.

chauchar vi. Caminar sus un soal banhat, dins la beta ò una aiga betoa. Sin.: **pautejar, bolhaquejar**.

chaudan n.m. Foant cauda.

chaudeu n.m. Pichina pastissaria leugiera dura e seca.

chaulmogra n.f. Aubre (*Hydnocarpus kurzii* ò *Taraktogenos kurzii*), que dona un òli emplegat per divèrs tractaments de la pèu, e ancianament coma terapia de la lebra (Un temps confonduda mé la *ginocàrdia*).

chaupla n.f. Burin. Sin.: **talhafèrre**.

chauplar vt. Travalhar mé la chaupla.

chausida n.f. Causida.

chausidament adv. Causidament.

chausir vt. e vi. Causir.

chausit, ida adj. Causit.

chausse n.m. Causse.

chautron n.m. Frema maupròpra, que si lascia anar. Sin.: **choaspa**.

chauvin, a adj. e n. Qu'a ò que manifèsta un patriotisme exagerat, sovent agressiu; qu'a una admiracion exagerada, exclusiva, de la sieu vila ò de la sieu region. Var.: **chauvinista**. Sin.: **partidari, estrech, patriotàs**.

chauvinisme n.m. Patriotisme, nacionalisme exagerat e sovent agressiu. Sin.: **partidarisme, estreches(s)a, estrechida, estrechura**.

chauvinista adj. e n. Chauvin.

chavana n.f. 1. Gròssa raissa; tempèsta. Sin.: **çaganh**. 2. Capeu femenin ridicule.

chavanada n.f. Chavana (1).

chavamar vi. defect. Èstre à la chavana en parlant dau temps. Var.: **chavanejar**.

chavanaria n.f. Temps chavanós.

chavanassa n.f. Gròssa chavana.

chavanejar vi. defect. Chavamar.

chavanós, oa adj. Que caracteriza la chavana: *Lo temps es chavanós*.

chavarinar vi. Faire de charavilh.

chavirar e der.: cf. la forma etimologica **chapvirar**.

chélica n.f. Célica.

chep, a adj. (venecianisme) D'una temperatura ni frèia ni cauda. Sin.: **tebés, caudet, mièg caud, tosc, foarafreï**.

chepear vi. Venir chep. Sin.: **tebesir**. ♦ vt. Rendre chep.

chera n.f. Cara.

chic n.m. Tròç, morseu. Var.: **chícol, chicolon**. Sin.: **trocineu, trocilhon, morselon**. ◇ *Chic à chic*: Un morseu après l'autre.

chic (onomatopea) *Faire chic*: Pas partir, en parlant d'una arma de fuèc.

chica n.f. Morseu de tabac per mastegar. ◇ (fam.) *Moal coma una chica*: Sensa energia.

chicana n.f. 1. Artifici dins una procedura. 2. Garrolha sus de detalhs: *Cercar chicana à quauqu'un*. Var.: **chicanha, chicotada**. 3. Passatge en S au travèrs d'una seria d'obstacles; aquestu obstacles, especialament dins un circuit automobile. ◇ (tecn.) Dispositiu qu'entrepacha lo caminament d'un fluide en movement.

chicanha n.f. Chicana.

chicar vt. e vi. (*chiqui*) Mastegar de tabac. ♦ *Li a pas a chicar*: si pòu pas faire autrament, si pòu pas encarar una altra solucion.

chicastraça n. 1. Persona que chica. 2. Niais. 3. Charlatan. Var.: **chica-estraça**. Sin.: **farfantaire**.

chica-estraça n. Chicastraça.

chicha n.f. Carn (tèrme infantin). ◇ *Si pilhar per la chicha*: N'en venir ai mans. ◇ *Aver la chicha de galina*: Aver la pèu de galina.

chichi n.m. 1. *Chichi fregit*: Binheta lòngra fregida. 2. (pop.) (per ext.) Sèxe masculin.

chicho, a adj. (toscanisme) Pichinet. ♦ n.m. Apellacion afectiva per un enfant.

chichorla n.f. Gíjola.

chichorlier n.m. Gijolier.
chícol n.m. Pichina quantitat.
chicolada n.f. Chicolata.
chicolata n.f. Pasta de cacau alestida mé de sucre, mesclada ò non mé d'autres produchs (burre de cacau, per ex.) e emplegada sota divèrsi formas (tauleta, bevendas, etc.). ◆ adj. inv. 1. Brun-roge escur. 2. (fam.) Èstre *chicolat(a)*: Èstre deceput ò enganat. Var.: **chicolada**.
chicolataria n.f. 1. Industria de la chicolata; la sieu produccion. 2. Fabrica de chicolata ò negòci dau chicolatier.
chicolat, ada adj. Que contèn de chicolata; qu'a lo gust de la chicolata.
chicolatier, a n. Persona que fa ò vende de chicolata, espec. de chicolata fina.
chicolatiera n.f. Recipient m'una manelha e un lòng bèc per vuar la chicolata liquida.
chicolon n.m. Quantitat pichina pichina.
chicorea n.f. Chicòria.
chicòria n.f. 1. Planta erbacea que li sieu fuèlhas si mànjon en salada (Família dei composaeas). 2. Raïç torreficada d'una espècia de chicòria que si mescla au cafè. Sin.: **chicorèa**, **lacheta**, **cicòri** (fem.), **cicòria**.
chicorlon n.m. Pichin faudiu.
chicotar (si) v.pr. (*mi chicòti*) Si chacotar.
chicotonear (si) v.pr. (*mi chicotoneï*) Si chacotar.
chicranda n.f. Aubre d'Amèrica tropicala, dau boasc utile e dei flors voleti (Família dei bignoniaceas).
chieu-chieu n.m. Sublar dei auceus.
chifot n.m. Marrit subjècte. Sin.: **galapian**.
chifra n.f. 1. Cadun dei caractèrs que perméton d'escriure lu nombres. ◇ *Chifras arabi*: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. ◇ *Chifras romani*: I (1), V (5), X (10), L (50), C (100), D (500), M (1000). 2. Montant (d'una soma), total (d'una evaluacion). ◇ *Chifra d'affaires*: Montant dei somas cumuladi entre doi bilanç. Sin.: *amont / montant d'operacion*. 3. Còdi secret. ◇ *Servici de la chifra*: Servici que depende d'un ministèri, encargat de la correspondença per criptogramas. ◇ Combinason secreta d'un còfre, d'una serralha, etc. 4. Entreçadura formada per li inicialas d'un nom ò de mai d'un nom.
chifrabable, a adj. Que pòu èstre chifrat, evaluat (en parlant d'unh projècte, etc).
chifraire, airitz n. Persona estacada au servici de la chifra.
chiframent n.m. Operacion que consistisse à transformar un tèxto clar en criptogramas.
chifrar vt. 1. Numerotar (de pàginas). 2. Evaluar la chifra de (una operacion, un ensèm quantificable). 3. Transcriure (un messatge) en lengatge chifrat. 4. (mus.) Faire lo chifratge (d'una basa). 5. Decorar d'una chifra (4). ◆ vi. Pensar, soscar, sobretot embé inquietuda: *Aquò mi fa chifrar*. Sin.: **tafurar**, **laguiar**, **si faire de bila**. ◆ **si chifrar** v.pr. 1. (*à*) Rejónher lo montant de. 2. (per, en) Si comptar en: *Aquela construccion si chifra en milions*.
chifrat, ada adj. 1. Qu'emplega un còdi chifrat. 2. (mus.) *Basa chifrada*: partida de bassa de que d'uni nòtas

(nòtas chifradi) son sobremontadi d'una chifra qu'indica un acòrdi que si deu executar.

chifratge n.m. Accion de chifrar; lo sieu resultat. ◇ (mus.) Ensèm dei chifras d'una basa chifrada.
chimarradura n.f. 1. Biaï de chimarrar. 2. Ensèm dei ornamentals vistós e de marrit gust.
chimarraire, airitz n. Persona que chimarra.
chimarrar vt. Ornar (un teissut) de galons, de passamentaria, etc. Sin.: **ondrar**, **garnir**.
chimarrat, ada adj. Decorat à l'excès, embé marrit gust, en parlant d'un teissut.
chimarratge n.m. Accion de chimarrar.
chinar vt. (tecn.) Donar de colors diferenti à una estòfa.
chinha n.f. 1. Lardiera, monegueta. Sin.: sarralhiera, serralhier. 2. Persona noioa.
chinchar vt. Ateïdar, secar. ◆ vi. Parlar per ren dire.
chinchon, a n. Persona noioa. Var.: **chinha**.
chinchonear vi. (*chinchoneï*) Chinchar.
chinés, esa adj. e n. De China. ◆ n.m. 1. Lenga parlada en China, mé de dialèctes nombrós que s'escrivon m'un meme sistema ideografic. ◇ (fam.) *Es de chinés*: Es gaire compenseible. 2. Aisina de pastissaria, mena de passadoira fina e ponchuda.
chipota n.f. Bilhard japonés.
chiquet n.m. Gota; pichin vèire: *Un chiquet de vin*.
chiqueta n.f. *Tanta Chiqueta*: La Moart.
chiquetar vt. e vi. Beure à pichini goladas. Sin.: **glopejar**.
chirpa n.f. Echarpa; cenchà.
chispa n.f. Frema ò filha de marrida natura. Sin.: **pegin**.
chistera n.m. Mena de panier estrech recorbat que si mete à la man coma un ganc per mandar la bala, à la pelòta basca.
chivalier n.m. Cavalier de diferents òrdres.
chivús n.m. Bèrri. Sin.: **pel**.
chivusiera n.f. Lo tot dei chivús d'una persona. Sin.: **cabeladura**, **pels**.
choaspa n.f. Chautron. Sin.: **patrassiera**, **gojardassa**.
choc, a adj. Qu'a begut tròup d'alcòl. Sin.: **embriac**, ebri.
choca n.f. Accès d'embriaguessa: *Si pilhar una choca*. Sin.: **ganarra**, **pèu**, **peleta**.
chocaton, a n. Persona qu'es acostumada à si pilhar de chocas. Sin.: **bevairon**, **embriagon**.
chof n.m. *Faire (un) chof*: Plonjar.
chòfo n.m. Chufo. Sin.: **flòta**, **tufa**.
chola n.f. 1. Mena de galha negra dau darrier de la tètta gris, que viu en gropes dins lu cloquiers, lu vièlhs barris (long. 35 cm). Sin.: **gralheta dei campaniers**, **gralhon**. 2. (fig.) Imbecile.
chòla n.f. Auceu dei montanhas, dei patas e dau bèc roges (Família dei corvidats). Sin.: galha dau bèc roge.
cholph n.m. Peracha. Sin.: **enganapastre**, **pastorèla**, **galapastre**, **guinhacoa**.
chonar vt. Jontar.
chòp, a adj. Rango. Sin.: ranc, ranquilhós, cambòcho.

chopear vi. (*chopei*) Ranguear.

chopina n.f. 1. Fèbre aftoa. 2. Pietin dau moton. Sin.: **pesanha, ranquiera, mièja**.

choquear vi. (*choquei*) S'assopir, somnolar. Sin.: **penequejar, entredormir, penecar**.

chora n.f. Calandreta dei dets cors.

chorla n.f. Autís de la lama concava mé doi manelhas ai sieu extremitats, per desgrossir una pèça de boasc. Sin.: **plana, palador**.

chorma n.f. 1. Ensèm dei remaires d'una galèra. 2. Ensèm dei presoniers d'un banhe. 3. Ensèm dei actors d'una companhia de teatre. 4. (fam.) Grope de personas qu'an un trabalh, una òbra, una tòca en alestiment ò en cors.

chormalha n.f. Ensèm dei ladres, dei marrits subjèctes.

chorro n.m. Ae.

chòssa n.f. e adj. Si di d'una galina que coa. Sin.: clussa, cloca.

chossar vi. (*chòssi*) Mandar lo sieu crit, en parlant de la galina que fa l'òu. Sin.: clussar, clocar.

choton n.m. Trauc plen d'aiga.

chou n.m. (fr.) (pl. *choux*) Pastissaria en forma d'esfèra vuèia, que si pòu forrar de crema pastissiera.

chufò n.m. (it.) 1. Flòta de bèrris. Var.: **chòfo**. 2. Verbassin.

chut interj. Interjeccion per demandar lo silenci. ◇ *Restar, estaire chut*: Demorar silenciós. Sin.: crompar un chut, estar chut e mut.

chuto interj. Chut.

ci Simbòle dau curia.

C^{ia} (abrev.) Companhia.

cian n.m. e adj. inv. Blau dei sintèsis additiva e sostractiva dei colors, en fotografia e en estamparia.

cianacetic, a adj. Que pertòca un acide de formula $NC-CH_2-CO_2H$, de que l'estèr etilic es un agent de sintèsi.

cianamida n.m. ò f. Còrs que provèn de l'ammoniac per substitucion dau grope $-CH$ à un atòme d'idrogèn. La cianimida calcica es un engrais azotat.

cianat n.m. Sau ò estèr de l'acide cianic.

cianic, a adj. *Acide cianic*: Acide isomèr de l'acide fulminic, que la sieu formula $OCNH$ fa sonar pusleu *acide isocianic*.

cianidric, a adj. *Acide cianidric*: idracide de formula HCN , toxic violent. Sin.: **acide prussic**.

cianisacion (-izacion) n.f. Tresmudament en cianure.

cianoacrilat n.m. Adesiu que permete d'obtenir, à temperatura ambienta, un colatge d'una granda resistença.

cianoficea n.f. *Cianoficeas*: Classa d'algas procarìoti d'un vèrd blavastre coma lo nostòc dei soals umides e l'oscillària dei aigas docis. Var.: **cianofit**.

cianofit n.m. Cianoficea.

cianogèn n.m. (quim.) Gas toxic (C_2N_2) compausat de carbòni e d'azòte.

cianogènèsi n.f. Amagestrament d'acide cianidric per lo biais de plantas diversis: amèndola, faiòu de Javà...

cianomètre n.m. Aparelh per mesurar la blavor dau cèu.

cianopatia n.f. **Cianòsi**.

cianosar vt. (*cianòsi*) (med.) Afectar de cianòsi; provocar la cianòsi de.

cianòsi n.f. (med.) Coloracion blava ò blavastra de la pèu, deuguda à una oxigenacion tròp bassa dau sang (anoxemia). Sin.: **cianopatia**.

cianotic, a adj. Relatiu a la cianòsi.

cianur(e) n.m. Sau de l'acide cianidric. *Lu cianures alcalins son toxics*.

cianuracion n.f. 1. (metall.) Cementacion de l'acier per immersion dins un banh à basa de cianure alcalin fondut. ◇ Tractament dei mineraus d'aur e d'argent dins una solucion de cianure alcalin. 2. (quim.) Fixacion de l'acide cianidric sus un compausat organic.

cianurar vt. Efectuar la cianuracion de.

ciao interj. Chau. ■ Au travèrs de l'italian, dau venecian *sciao*, "esclau".

cibar vt. (it. lit.) Noirir.

cibercafè n.m. Local que prepaua ai sieus clients de computadors, en particular per si poder connectar à l'internet.

ciberespaci n.m. Espaci virtual en que lu cibernautas an li sieu activitats e interagisson au travèrs d'un malhum informatic.

cibernauta n. Internauta.

cibernetic, a adj. Que pertòca la cibernetica.

cibernetica n.f. Sciènça qu'estúdia lo sistema de comunicacion e de contraròtle automatic dei èstres vius e dei màquinas.

cibernetician, a n. Especialista de cibernetica.

cibeta n.f. 1. Carnivòre dau pel gris mé de bendas e de tacas negri, lòng de 50 cm (Familha dei viverridats). 2. Secrecion anala d'aquel animau, que s'emplega en perfumaria.

cibeta n.f. Ciboleta.

cibier n.m. Preparacion de lèbre, de coniu ò d'autra sauvatgina, marinada au vin roge e cuècha dins una saussa au sang mé de cebas. Var.: **civier**.

cibista n. Persona qu'emplega la CB per comunicar.

cibola n.f. Planta cultivada, originària de Siberia, que li sieu fuèlhas ventrudi sièrvon de condiment (Familha dei liliaceas).

ciboleta n.f. Planta cultivada per li sieu fuèlhas cavi que sièrvon de condiment (Familha dei liliaceas). Var.: **cibeta, civeta**.

cibeta, civeta.

cibòri n.m. Vas sacrat, m'un cubiceu, dont son conservadi li ostias consacradi.

cicadala n.f. *Cicadals*: Òrdre de plantas gimnospèrmi, coma lu cicàs e totplen de formas fossili.

cicàs n.m. Aubre dei regions tropicali dau port de paumolier, que si pòu cultivat en sèrra.

cicatriça n.f. Cicatriz.

cicatricial, a adj. Relatiu à una cicatriz.

cicatricula n.f. (biol.) Pichin disc que comprèn lo nucleu femeu, pi l'embrion de l'òu (reptiles, auceus). Sin.: **ilom**.

cicatrizable, a (-izable, a) adj. Que pòu cicatrisar.

cicatrision (-izacion) n.f. Fach de si cicatrisar. Var.: **cicatriment**.

cicatriment (izament) n.m. Cicatrision.

cicatrissant (-izant), a adj. e n.m. Si di d'una substança que favoreja la cicatrision.

cicatrisar (-izar) vt. 1. *Cicatrisar una plaga*: La garir, la tapar. 2. *Cicatrisar una dolor*: L'assuausar. Sin.: **creujar**. ♦ vi. ò **si cicatrisar** v.pr. Garir, si tapar, en parlant d'una plaga.

cicatrutz n.f. 1. Marcada laissada per una nafradura, una plaga, après garison. 2. (fig.) Traça laissada per una nafradura morala. Var.: **cicatrça**.

cicero n.m. Espessor de dotze ponchs tipografics, que sièrve d'unitat de longuessa en estamperia. Sin.: **dotze**.

ciceronian, a adj. Relatiu a Ciceron.

ciceronisar (-izar) vi. Retipar l'estile de Ciceron.

cicindèla n.f. Insècte coleoptèr dei elitres vèrds tacats de jaune (long. 1 cm) que destruge li larvas, li limaças fitofagui.

cicindelide n.m. *Cicindelides*: Família d'insècte dau tipe de la cincidèla.

ciclable, a adj. Reservat à la circulacion dei bicicletas: *Pista ciclable*.

ciclamat n.m. Edulcorant de sintèsi (pas autorisat en França coma additiu alimentari) emplegat dintre d'unu regimes ipocalorics.

ciclamen n.m. Planta dei Aups e dau Jura, dei flors ròsi, que d'uni varietats dei flors grandi son cultivadi (Família dei primulaceas). Var.: **ciclamin**. Sin.: **coquet**.

ciclamin n.m. Ciclamen.

ciclan n.m. Idrocarbure ciclic saturat.

cicle n.m. 1. Periòde de temps qu'à la sieu fin un fenomèn ò una seria de fenomènes si tórnon produrre dins la mema sequença: *Cicle lunari, solari, pascal, liturgic*. ♦ *Cicle menstrual*: Cicle, modificacion fisiologica mensuala de la mucoa uterina. ♦ *Cicle istoric*: Periòde que si definisse per de constanti politiqui, economiqui, socialis. ♦ *Cicle economic*: Succession dei fluctuacions recurrenti dei compauants principals d'un sistema economic, que conoisce doi fasas d'expansion ò recession. 2. Seria de fenomèn naturals, d'actes ò d'operacions que si repèton segond un òrdre ò un esquema immudable, sensa solucion de continuitat: *Lo cicle dau carbòni, de l'azòta, cicle cardiac, cicle industrial, de travalh*. ♦ (geol.) Cicle sedimentari: Procès de sedimentacion que si produe dins una region dins l'interval comprés entre una transgression e una regression de la mar. ♦ *Cicle d'una malautia*: Lo sieu debanar. ♦ (biol.) *Cicle cellulari*: Seria ciclica d'eveniments bioquimics e morfologics que poàdon acapitar dins la vida dei cellulas en cultura. 3. Caduna dei fasas de desvelopament pedagogic, respectivament de doi e tres ans, que partisson la durada de l'ensenhament. 4. (fis.) Ensèm dei transformacions que remàndon un còrs au sieu estat inicial, après l'aver fach passar per una

determinada succession d'estats fisics: *Cicle termodinamic*. ♦ *Cicle dei motors d'explosion*: Succession dei fasas. 5. (fis.) Dins lu fenomèn periodic, unitat numerica emplegada per mesurar lo nombre d'oscillacions completi: *Cicle à la segonda, hèrtz*. 6. (liter.) Seria de tradicions, poemas, legendas que fan referiment à un grand eveniment ò à un grand personatge, à una epòca, etc.: *Cicle classic, cicle breton, carolingian*. 7. Seria de manifestacions ò activitats realisadi à l'entorn d'un tema ò d'una tòca unitària: *Cicle de conferenças, de leçons, de concèrts*. 8. (inform.) Temps necessari per completar un ensèm donat d'operacions. ♦ *Cicle de memòria*: Sequença d'operacions elementari de màquinas necessari per introdure (ò extraire) una unitat elementària d'informacion dins la memòria principala. ♦ (ext.) Tempo necessari per aquela sequença. 9. (mat.) Corba barrada.

cicle n.m. Bicicleta: *Un mercant de cicles*.

ciclic, a adj. Que revèn periodicament, en foncion d'un cicle.

ciclicament adv. En foncion d'un cicle.

ciclisacion (-izacion) n.f. (quim.) Transformacion d'una cadena d'atòmes dubèrta en cadena barrada, dins un compauat quimic.

ciclisar (-izar) vt. Efectuar la ciclisacion de.

ciclisat (-izat), ada adj. Si di d'una molecula de l'estructura ciclica.

ciclisme n.m. Practica, espòrt de la bicicleta: *Ciclisme sus pista, ciclisme sus rota*.

ciclista adj. Dau ciclisme: *Corsa ciclista*. ♦ n. Persona que si desplaça en bicicleta ò practica l'espòrt ciclista.

ciclit n.f. Enflament dau còrs ciliat de l'iris.

ciclo-, ciclò-, -ciclo Dins lu mòts compauats de la terminologia scientifica vòu dire "ceucle", "ròda" ò "qu'a una forma circulària ò cilindrica": *Ciclotmetria, quilocycle*.

ciclobuta n.m. Ciclopossa.

ciclocefal(e) n.m. Mòstre non viable qu'a un uèlh solet au mitan de la cara e tot un fum d'autri anomalias, sobretot tocant la tèsta e lu organes genitals.

ciclocefalia n.f. Estat dei ciclocefals.

ciclocitral n.m. Aldeïde isomèr dau citral, que resulta de la ciclisacion d'aqueu còrs.

ciclocròs n.m. Ciclocròss.

ciclocròss n.m. inv. (espòrt) Ciclisme que si practica en terren accidentat. Var.: **ciclocròs**.

cicloexan n.m. Ciclan de formula C₆H₁₂, emplegat per la fabricacion dau Nylon.

ciclogenèsi n.f. Lo tot dei fenomènes que determínon la formacion dei ciclònes.

ciclograme n.m. Grafic materialisant, per lo biais d'un fieu-fèrre blanc presentat sus un fond negre, lu movements correspondents au compliment d'un travalh manual.

cicloïda n.f. (mat.) (geom.) Corba descriha per un ponch fixe d'un ceucle que rotla sensa esquilhar sus una drecha. Sin.: **curva cicloïdala**.

cicloïdal, a adj. De la cicloïda: *Corba cicloïdala*.
Var.: **cicloïdau**.

ciclomeria n.f. (biol.) Repeticion dei partidas dau còrs d'un animau à l'entorn d'un axe de simetria.

ciclometria n.f. Partida de la geometria elementària qu'estúdia la circonferença, lo ceucle e li sieu proporcions.

ciclomotor n.m. Bicicleta provista d'un motor d'una cilindrada inferiora à 50 cm³.

ciclomotorista n. Persona qu'emplega un ciclomotor.

ciclonal, a adj. Que pertòca lu ciclònes. Var.: **ciclonic, ciclonau**.

ciclonamina n.f. Substança emostatica.

ciclòne n.m. 1. Revolum de vents violents. ◇ *Uèlh dau ciclòne*: Centre dau revolum. ◇ *Ciclòne tropical*: Que si forma sus li regions tropicali. Sin.: revolumada, revolumàs, auristre. 2. (meteor.) Zòna de bassi pressions (per oposicion à anticiclòne), gaire estenduda, dont l'ària si precipita en revolum. 3. Aparelh destinat à recuperar li particulas d'un produch estirassat per un fluide.

ciclonic, a adj. Ciclonal.

ciclò-octatretraène n.m. Idrocarbur ciclic quatre còups etilenic, C₈H₈, obtengut per la polimerizacion de l'acitelèn.

ciclòpe n.m. Pichin crustaceu d'un uèlh solet, nombrós dins li aigas docí, lòng de 2 mm, de l'òrdre dei copepòdes.

ciclopean, a adj. Ciclopenc.

ciclopegia n.f. Paralisi totala dei muscles de l'uèlh.

ciclopegic, a adj. Relatiu a la ciclopegia.

ciclopenc, a adj. 1. De Ciclòpe. 2. Enòrme, gigantesc: *Travalh ciclopenc*. ◇ (arqueol.) Si di d'un aparelh irregulier e somari d'enòrmes blòcs, de calhaus que fan ofici de mortier dins lu intersticis: *Construccion ciclopenc*. Var.: **ciclopean**.

ciclopentadiène n.m. Idrocarbure ciclic dietilenic C₅H₆ contengut dins lo quitran de carbon de tèrra.

ciclopentan n.m. Ciclan de formula C₅H₁₀, qu'ientra dins la molecula d'unu siciatius e dins aquela de l'esteròl.

ciclopia n.f. Mauformacion congenitala caracterisada per la fusion dei doi orbitas e la presença d'un uèlh solet.

ciclopian, a adj. Pertocat per la ciclopia.

ciclopossa n.m. inv. Possa-possa tirat per un ciclista. Var.: **ciclobuta**.

ciclopropan n.m. Ciclan gasós, de formula C₃H₆, gas anesthetic gaire toxic, explosiu.

cicloptèr n.m. Peis grandàs, ossut, dei mars frèii, de que li nadarèlas pelviani, jugulari, fórmon ventosa.

cicloradioterapia n.f. Röntgenterapia per lo biais de zònas d'irradiacion viranti. Var.: **cicloterapia**.

ciclorama n.m. Tela de fond semicircularia qu'envolopa lo tot d'un ornament teatral, que permete de realisar de retipadas de levars ò de tramonts de solet, de nuèchs esteladi, etc., au mejan de projeccions de lumes acolorits.

cicloremaire n.m. Tricicle d'enfant que si desplaça gràcias à un movement dei braç.

ciclòsi n.f. Movement ciclic dau citoplasma, carateristic dei cellulas viventi.

ciclosmia n.f. Migala de la Família dei ctenisidats que viu en China e en Amèrica, e que tapa la sieu tana au mejan dau sieu abdomèn arredonit.

ciclosporina n.f. Medicament immunodepressor emplegat au moment dei transplantacions d'organes per evitar una reaccion de rejècte.

ciclostènia n.f. Forma amendrida de psicòsi maniacodepressiva.

ciclostòma n.m. Agnat.

ciclotime, a n. (rare) Persona qu'a tendença à la ciclotimia.

ciclotimia n.f. (psicol.) 1. Alternança de fasas d'euforia e de depression. 2. Psicòsi maniacodepressiva.

ciclotimic, a adj. e n. De la ciclotimia; pertocat de ciclotimia.

ciclotorisme n.m. Torisme en bicicleta.

ciclotorista n. Persona que practica lo ciclotorisme.

ciclotron n.m. Accelerator circulari de particulas qu'emplega un camp magnetic fixe e un camp electric alternatiu de frequença constanta.

ciconide n.m. *Ciconides*: Família d'auceus escaciers coma la cigònha. Sin.: **ciconiidats**.

ciconifòrme, a adj. e n. Que retipa la cigònha.

ciconiidat n.m. Ciconide.

cicòri n.f. Chicòria.

cicòria n.f. Chicòria.

cicutina n.f. Alcaloïde de la granda ciguda, totplen verinós. Sin.: **conicina**.

cidraria n.f. Local, usina dont si fa lo cidre.

cidre n.m. Bevenda que s'obten per fermentacion dau suc de pom.

cidricòla adj. Relatiu à la produccion de cidre: *Una region cidricòla*.

ciel n.m. Ceu (forma classica).

cièrge n.m. Ciri.

cieune n.m. Cigna.

cifoscoliòsi n.f. Deviacion complèxa dau rasteu, caracterisada per una convexitat posteriora e laterala.

cifòsi n.f. Corbadura à convexitat posteriora de la columna vertebrala dorsala.

cifotic, a adj. Relatiu à la cifòsi; pertocat de cifòsi.

ciga n.f. Pichin auceu dei camps, dei prats e dei jardins (Família dei emberisidats): *Ciga de la colana, ciga de la gola rossa, ciga australa, ciga montanhiera, ciga cendrada*.

cigala n.f. 1. Insèctes de l'òrdre dei omoptèrs, abondós dins la region mediterranea, que viu sus lu aubres, que n'en manja la saba (long. m'ai alas: 5 cm). 2. (pop.) Choca.

cigalear vi. (*cigaleïr*) Babilhar.

cigaleat n.m. Cigalon.

cigalier n.m. Autre nom dau cogou.

cigalon n.m. Pichina cigala. Var.: **cigaleat**.

cigalusa n.f. Obriera que confecciona lu cigarros. ■ Es un tèrme especificament niçard, qu'alhors si di **cigarriera**.

cigarret n.m. Cigarreta.

cigarreta n.f. Cilindre de tabac chaplat rotlat dins de papier fin.

cigarrier, a n. Persona que confecciona lu cigarros. Vèire *cigalusa*.

cigarillo n.m. (mòt esp.) Pichin cigarro.

cigarro n.m. Pichin rotleu de fuèlhas e de fragments de tabac, que si fuma.

cigna n.f. Auceu palmipède de regions frèii, dau coal blanc e lòng, migrator, qu'una dei sieu espècias, la cigna muda de Siberia, es domesticada coma element decoratiu per li pèças d'aiga. Sin.: cieune, ciune.

cigòonha n.f. Auceu escacier migrator que l'espècia mai conoissuda, la cigòonha blanca dei alas negri, fa mai d'un mètre d'autessa.

cigonhon n.m. Pichin de la cigòonha.

ciguda n.f. 1. Planta dei roïnas e dei camins, que contèn un alcaloïde toxic, la cicutina (Família dei ombellfèras). 2. Poison extrach d'aquela planta.

cilentan n.m. Dialècte dau sicilian, parlat dins una partida de la província de Salèrna.

cilh n.m. 1. Pel que garnisse lo bòrd dei parpèlas de l'òme e dei moninas. 2. *Cilhs volatiles*: Expansions protoplasmiqui d'uni cellulas animala ò vegetala, fini e nombroï, que, per lu sieus movements, perméton lo desplaçament de la cellula ò créon dins l'organisme un corrent de liquide. Var.: **cilha**.

cilha n.f. Cilh.

cilhar vt. e vi. Barrar e durbir rapidament li parpèlas e lu uèlhs. Sin.: **parpelejar**.

ciliadura n.f. (biol.) Ensèm de cilhs de la mema cellula, dau meme teissut.

ciliar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai cilhs. ◇ *Muscles ciliaris* ò *pèças ciliari*: Muscles anularis situats à l'entorn de la cornea e que règlon la dubertura de l'irís.

ciliat, ada adj. Provist de cilhs.

ciliat n.m. *Ciliats*: Protozoaris dei cilhs vibratiles coma la *paramecia* e la *vorticèla* (assegúron lo sieu rejuveniment genetic per conjugason).

cilici n.m. (anc.) Camia, larga cencha de crin portada sus la pèu per penitènça.

cilindrada n.f. 1. Volume generat per la corsa dau piston dins lo cilindre d'un motor, d'una pompa. 2. Total dei cilindres d'un motor, exprimit en centimètres cubes ò en litres.

cilindraire, airtz n. Obrier(a) encargat dau cilindratge.

cilindrar vt. Procedir au cilindratge de.

cilindratge n.m. Accion de passar (un materiau) sota un cilindre, un rotleu, ò encara entre doi cilindres: *Cilindratge dau cuer* (per l'assoprir), *d'una estòfa* (per la lustrar), *dau macadam* (per lo comprimir), etc.

cilindraxe n.m. (anat.) Axòne.

cilindre n.m. 1. (mat.) Susfàcia generada per la rotacion d'un rectangle à l'entorn d'un dei sieus costats; solide limitat per una susfàcia pariera e doi plans parallèls que tálhon li generatritz. ◇ *Cilindre de revolucion* ò *cilindre drech de la basa circularia*: Cilindre que la sieu directritz es un ceucle e que li sieu

generatritz son perpendiculari au plan d'aqueu ceucle. 2. (tecn.) Rotleu emplegat per lo cilindratge d'un materiau. 3. (mecn.) Pèça qu'en dedintre li si mòu un piston de motor, de pompa, de compressor. 4. (biol.) *Cilindre urinari*: Motlatge microscopic d'un tube dau ren qu'apareisse en grand nombre dins li urinas au cors dei nefritis. 5. *Bureu à cilindre*: Que si barra m'un volet en quart de cilindre.

cilindre-sageu n.m. Cilindre, generalament de pèira, gravat en cròs de signes, de letras, que lo sieu desrotlar sus l'argila fresca avia valor de sageu dins l'Orient ancian.

cilindric, a adj. Qu'a la forma d'un cilindre.

cilindroïde, a adj. Qu'a à quauqua ren pròche la forma d'un cilindre.

cima n.f. Extremitat sobrana d'una montanha, d'un aubre, etc.

cima n.f. (bot.) Inflorescènça formada d'un axe principal finit per una flor e que poarta lateralament un ò d'autres axes segondaris d'un meme biais.

cimairenc, a adj. e n. Cimiarenc.

cimairòla n.f. Extremitat mai fina d'una cana per la pesca.

cimairòu, òla adj. e n. Cimiarenc.

cimaisa n.f. Motladura au sobran d'una cornissa; encastre de fusta que li son apenduts de tableus à l'escadença d'una moastra, d'un vernissatge.

cimbala n.f. Instrument de percussion fach d'un disc metallic, suspendut ò tengut en man, picat eventualament còntre un autre disc parier.

cimbalaria n.f. Linària dei fuèlhas pichini redoni e lobadi, frequenta sus lu vièlhs barris.

cimbalièr, a n. Persona que soana li cimbales. Var.: **cimbalista**.

cimbalista n. Cimbalièr.

cimbalum n.m. Mena de xilofòne foarça populària en Ongria.

cimbeu n.m. 1. Mena de sublet per enganar e agantar lu aucelons. 2. Auceu per atraire e enganar d'autres aucus. Sin.: cantauceu.

ciment n.m. 1. Matèria polverulenta que forma mé l'aiga una pasta plastica que pòu aglomerar, en durcissent, de substànças variadi. ◇ *Ciment prompt* ò *de presa rapida*: Que fa presa en quauqui minutas, per oposicion au *ciment de presa lenta*. 2. Tota substànça interpauada entre doi còrs per lu ligar. ◇ (fig.) Ligam, mejan d'union. 3. (geol.) Matèria que souda entre elu lu elements d'una ròca.

cimentacion n.f. 1. Accion de cimentar. ◇ (espec.) Consolidacion d'un potz per injeccion de ciment entre la paret e lo tubatge. 2. Transformacion d'una ròca sedimentària mòbla en ròca coerenta per precipitacion d'un ciment.

cimentaire, airtz n. Que cimenta.

cimentar vt. 1. Ligar, garnir mé de ciment. 2. (fig. lit.) Afermir, consolidar: *La naissença d'un pichon vèn cimentar una union*. Sin.: **embetumar, amortierar**.

cimentari, ària adj. Que contèn de ciment: *Mescla cimentària*.

cimentaria n.f. Fabrica de ciment.

cimentèri n.m. Luèc dont son enterrats lu moarts. ◇ *Cimentèri de veituras*: Luèc dont son recampadi de vièlhi carcassas de veituras. Var.: **cementèri**.

cimentier, a n. Aqueu que fabrica ò emplega de ciment.

cimetèrra n.m. Sabre oriental de la lama corba que s'alarga vèrs l'extremitat. Var.: **cimitèrra, cimitarra**.

címia n.f. Insècte dau còrs aplatit, que desgatja una odor acra e desagradiva (òrdre dei eteroptèrs). Sin.: **bertau**. ◇ *Címia dei lièchs*: Címia dei alas reduchi, que si noïrisse de sang. ◇ *Címia dei boascs*: Que si noïrisse de saba.

cimiarenc, a adj. e n. De Cimiès. Var.: **cimiaròu, cimairòu, cimairenc**.

cimiaròu, òla adj. e n. Cimiarenc.

cimier n.m. 1. Ornament que forma la par(t) superiora d'un casco. 2. Part sobrana d'un aubre. 3. (aramd.) Figura pauada sus lo timbre dau casco, en sobre de l'escut dei armas. 4. Pèça de carn sus lo quartier arrier dau bòu, dau cèrvi.

cimitarra n.f. Cimitèrra.

cimitèrra n.m. Cimitarra.

cimmerian, a adj. Que pertòca lu Cimmerians.

cimomètre n.m. Aparelh per mesurar li ondas electromagnetiqui.

cimon n.m. Pichina cima.

cimonça n.f. Bordadura de lançòu. ◇ *Faire de cimonças*: Escrocar.

cinabarin, a adj. Qu'a la color roja dau cinòbre.

cinabrifèr, a adj. Que contèn de cinòbre.

cinamic, a adj. *Alcòl, acide, aldeïde cinamics*: Extrachs dau baume dau Peró; si di d'un acide, d'un aldeïde e d'un solvent aromatic desribats dau propenilbenzène.

cinamil(e) n.m. Radical univalent que desriba de l'alcòl cinamic per lo biais de la supression de l'idroxile.

cinamòme n.m. Genres d'aubrillhons aromatics originaris dei regions caudi de l'Àsia, coma lo canfrier.

cinc adj. num. e n. pròpri inv. Quatre e un. ◇ (fam.) *Capir cinc sus cinc*: Capir clarament, completament.

cincona n.f. Rubiaceae arbustiva de que la rusca dona lo quinquinà.

cinconina n.f. Alcaloïde desribat dau quinquinà.

cindra n.f. 1. (arquit.) Corbadura interiora d'un arc ò d'una vòuta. ◇ *Plena cindra*: Var.: **cindre, cindria**. 2. Empoant corbe que sostèn un arc ò una vòuta pendent la sieu construccion. 3. (au plur.) Partida d'un teatre situada en sobre dau pontin, dont si fan puar lu decòrs. 4. Supoart incurvat per suspendre lu vestits dins un armari. Sin.: **poartamanteu**.

cindraira n.f. Màquina que sièrve per cindrar de pèças de boasc ò de tubes metallics.

cindrament n.m. Accion de cindrar; lo sieu resultat. Var.: **cindratge**.

cindrar vt. Donar una corbadura à: *Cindrar una barra de fèrre*. Var.: **cindriar**.

cindrat, ada adj. Estrech, coma se siguesse estat cindrat ò perqué es estat cindrat.

cindratge n.m. Accion de cindrar; lo sieu resultat. Var.: **cindrament**.

cindre n.m. Cindra.

cindria n.f. Cindra.

cindriar vt. (*cindri*, classic *cindrii*) Cindrar.

cine n.m. Abreviacion de *cinema*.

cineasta n. Autor ò realisateur de films.

cinclub n.m. Associacion que la sieu tòca es de promòure la cultura cinematografica.

cinecromia n.f. Branca de la cinematografia que s'entrèva dau coloriment dei films.

cinofil(e), a n. Que li agrada lo cínema en tant qu'art.

cinetic, a adj. Que pertòca la caça. ◆ n.f. Art de la caça.

cinegrave, a n. Persona que s'entrèva de cinegrafia.

cinografia n.f. Art que fa usança de l'imatge animat.

cinema n.m. Cínema.

cinemà n.m. Cínema.

cínema n.m. (abreviacion de *cinematografe*) 1. Art de faire de films cinematografics. ◇ (fam.) *Es de cínema*: Es de comèdia, non es la veritat. ◇ *Faire de cínema*: Faire de manieras, de complicacions. 2. Industria cinematografica. 3. L'ensèm dei òbras cinematografiqui (d'un país, d'un autor): Lo cínema italian. 4. Sala d'espectacle destinada à la projeccion d'òbras cinematografiqui. Var.: **cinemà, cinema**.

cinemascòpi n.m. Procediment cinematic de projeccion sus un ecran larg en restablistent l'imatge desformat à la presa de vistas.

cinemateca n.f. Luèc dont son conservats e projectats de films.

cinematica n.f. (sc.) Partida de la mecanica qu'estúdia lu movements dei còrs, en defoara dei foarças que lu produón.

cinematografe n.m. (anc.) Aparelh destinat à enregistrar d'imatges e à projectar sus d'ecrans d'imatges animats.

cinematografia n.f. Ensèm dei procediments e dei tecnicas mes en òbra per reproduire lo movement per lo film.

cinematografic, a adj. Relatiu au cínema.

cinematograficament adv. Per lo biais dau cínema.

cinemitalhairitz n.f. Aparelh qu'enregistra lu resultats dau tir d'una arma automatica.

cinemografe n.m. Instrument qu'enregistra li variacions de celeritat d'un mobile.

cinemomètre n.m. Indicator de celeritat.

cinerama n.m. Procediment cinematic qu'emplegava la juxtaposicion sus lo meme ecran de tres imatges venguts de tres projectors.

cinerar(i), a (-ària) adj. Que contèn lu cendres d'una persona incinerada.

cinerària n.f. Planta dau fulhatge cendrat, dei flors porpradi cultivada coma ornament.

cinerita n.f. (geol.) Depaus estratificat de cendres volcanics.

cineroman n.m. 1. Roman-fotò tirat d'un film. 2. (anc.) Film à episòdis.

cinèsi n.f. (etol.) Desplaçament (d'un animau) provocat per un agent extèrne e que la sieu celeritat varia en foncion dau stimulus.

cinesica n.f. Estudi dei lengatges umans, corporal e gestual.

cinesiologia n.f. Sciènça dau movement.

cinestesia n.f. Quinestesia.

cinestèsic, a adj. Quinestèsic.

cineteodolit n.m. Aparelh destinat à la perseguida optica e à la fotografia d'engenhers balistics ò de lançaïres espacials.

cinetic, a adj. Relatiu au movement. ◇ *Energia cinetica*: Energia d'un còrs en movement. (Per un solide en movement de translacion, l'energia cinetica es lo mièg produch de la sieu massa per lo cairat de la sieu vitessa). ◇ *Art cinetic*: Forma d'art contemporaneu basat sobre l'illusion d'optica, lo caractèr cambiadís de l'òbra, lo sieu movement virtual ò vertadier.

cinetica n.f. 1. Partida de la mecanica que tracta dei movements. 2. Estudi de la vitessa dei reaccions quimiqui.

cinetir n.m. (mil.) Procediment de tir sobre un objectiu mobile.

cinetisme n.m. Caractèr de l'art cinetic; estudi de la vitessa dei reaccions quimiqui.

cinetogenèsi n.f. Desvolopament dei organes gràcia au sieu foncionament iteratiu.

cinetografia n.f. Escripura dau movement.

cinetograma n.m. Particion dont es escricha la notacion coregrafica.

cinetosòma n.m. Granule intracelulari que n'en soarte un cilh ò un flageu dins d'unu organismes unicelularis.

cingalés n.m. Lengua indo-ariana parlada au Sri Lanka, dont es la lenga oficiala.

cingla n.f. Cengla.

cinglant, a adj. Que cingla. Var.: **cenglant**.

cinglar vt. Cenglar.

cinic, a adj. e n. 1. Que s'opaua ai principis morals e à l'opinion comuna. 2. *Escòla dei cinics*: Escòla filosofica grèca (s. V-IV) que refudava li convencions socials e lu principis morals per viure en conformitat mé la natura.

cinicament adv. D'un biais cinic; mé cinisme.

cinipidat n.m. *Cinipidats*: Família d'insèctes imenoptèrs, que lo cinips n'es lo representant màger.

cinips n.m. Insècte parasite, que li sieu larvas provòdon la gala sus lo rosier e lo rore.

cinisme n.m. 1. Comportament cinic, que va ostensiblement còtra lu principis de la morala e li convencions socials. 2. Doctrina dei filosòfes cinics.

cinnamat n.m. (farm.) Sau de l'acide cinnamic emplegat per lo tractament de la tuberculòsi.

cinnamic, a adj. Relatiu au cinnamat.

cinnamil(e) n.m. (quim. organica) Radical $C_6H_5-CH=CH$ monovalent caracteristic de compausats cinnamics

cinòbre n.m. 1. Sulfure natural de mercuri HgS de color roja, que s'en tira aqueu metal. 2. Color roge vermelhon.

cinocéfale n. Monina d'Àfrica de la tèsta alongada coma aquela d'un can, que s'en conoisson totplen d'espècias, sovent elevadi, coma lo baboin.

cinocéfalia n.f. Mauformacion patologica en forma de tèsta de can.

cinodròme n.m. Camp de corsas per lu cans.

cinofil(e), a adj. Que li agràdon lu cans. ◇ (mil.) *Formacion cinofila*: Encargada de l'adestrament e de l'emplec dei cans.

cinoglòssa n.f. Planta dei fuèlhas raspoi, dei flors rogi, cultivada coma ornamental (Família dei borraginaceas). Sin.: **lenga de can, plantada**.

cinorodon n.m. Fruch de l'agranier, manjadís en confitura. Sin.: **gratacuu**.

cinquanta adj. num. card. 1. Cinc còups dètz. 2. À la belòta, seguida de quatre cartas d'una color soleta.

cinquanten, a aj. e n. Plaçat au reng que correspoande au nombre 50. ◆ n.m. Part contenguda cinquanta còups dins un tot.

cinquantena n.f. Quantitat à l'entorn de cinquanta. Var.: **cinquantenau**.

cinquantenau n.m. Cinquantena.

cinquantenari, ària adj. e n. Qu'a entre cinquanta e sessanta ans.

cinquantenari n.m. Cinquanten anniversari.

cinquantenejar vi. S'avesinar de la cinquantena de temps.

cinquen, a adj. ord. e n. Plaçat au reng que correspoande au nombre 5. ◆ n.f. 1. En França, segonda annada de l'ensenhament dei collègis. 2. (coregr.) Una dei cinc posicions fundamentali donadi per l'en-defoara. ◆ n.m. Part contenguda cinc còup dins un tot.

cinquenament adv. En cinquen luèc. Sin.: **quintament**.

cinquième adj. num. (gal. de defugir) Cinquen, quint.

cincura n.f. Cench.

cincurar vt. 1. Cenchar. 2. (silv.) Realisar lo cincuratge (dei aubres). Var.: **centurar**.

cincuratge n.m. (silv.) Marcatge dei aubres per abatre. Var.: **centuratge**.

cincuron n.m. Cench solida, particulierament d'un unifòrme, que li si poàdon fixar d'accessòris.

cion n.m. Canidat sauvatge d'Àsia.

cionectomia n.f. Ablacion de la nioleta.

cioniti n.f. Enflament de la nioleta.

cip n.m. (arqueol.) Pichina stela funerària ò votiva.

cipai n.m. (ist.) Sordat autoctòne de la Companhia, pi de l'Armada dei Índias, que finissèt mé la revòuta (1857-1858) que provoquèt la disparicion de la Companhia anglesa dei Índias.

cipolin n.m. Calcari metamorfic constituit de criteu de calcit e dona sovent de marmos de color clara.

ciprès n.m. Conifèr dau fulhatge persistent, comun dins lo sud d'Euròpa, que si pòu plantar en baranha per

protegir dau vent. Var.: **auciprès, autciprès, autciprier, ciprier, cipressier**.

cipressier n.m. Ciprès.

cipricultura n.f. Carpicultura.

ciprier n.m. Ciprès.

cipriera n.f. Luèc plantat de ciprès.

ciprin n.m. Peis vesin de la carpa. *Ciprin daurat*: Peis roge.

ciprina n.f. Varietat blava d'idiocrasi.

ciprinidat n.m. *Ciprinidats*: Vasta familha de peis d'aiga doça, coma la carpa, lo gardon, etc.

cipriòta adj. e n. De Cipri. Var.: **quipriòta**.

ciprís n.m. Pichin crustaceu dei lòngui antenas locomotritz.

cira n.f. Cera.

cirar vt. Cerar.

ciratge n.m. Ceratge.

circ n.m. 1. Luèc claus mé de gradins dont si debanàvon lu juècs de la Roma antica. 2. Luèc circulari dont si dónon d'espectacles equestres, acrobatics, etc.; empresa qu'assegura aquel spectacle. ◇ (fam.) Desòrdre, agitacion: *Que circ!* 3. (geogr.) Depression mièjacircularia, dai bòrds abruptes, à l'amont d'un glacier.

circa (en circa de) (it.) (loc.) Environ, à quauqua ren pròche, à l'entorn (*de*), à pauc près.

circadian, a adj. (fisiol.) *Ritme circadian*: Ritme biologic que la sieu periodicitat es à quauqua ren pròche de 24 oras.

circassian, a adj. e n. De la Circassia, anciana region au nòrd dau Caucasi.

circoboreal, a adj. Relatiu à la zòna situada entre la província artica e li termieras miègjornali de la taiga. Var.: **circoboreau**.

circonduccion n.f. Circonduccion.

circommediterraneu, ea adj. À l'entorn dei tèrras qu'enròdon la Mar Mediterranea. Var.:

circonmediterraneu, circonmediterraneu, circonmediterraneu, circonmediterraneu.

circonmeridian, a adj. Que si tròba à quaucu degrats tot au mai, dau meridian d'un luèc. Var.: **circonmeridian**.

circommudason n.f. Movement elicoïdal de la poncha d'una raïç ò d'un tronquilhon en cors de creissença. Var.: **circonmudason**.

circonnavigacion n.f. Circonnavigacion.

circompolar(i), a (-ària) adj. (didact.) Que si fa à l'entorn d'un pòle: *Navigacion circompolaria*. ◇ *Estela circopolària*: Estela pron vesina dau pòle celèste per restar totjorn sobre l'horizont dins un luèc donat.

circonstelar(i), a (-ària) adj. Circonstelar.

circonterrestre, a adj. Circonterrestre.

circonvesin, a adj. Circonvesin.

circonvolucion n.f. Circonvolucion.

circonzenital, a adj. Qu'enròda lo zenit ò que si tròba dapé d'eu. Var.: **circonzenitau, circonzenital, circonzenitau**.

circoncidre vt. Circoncidre.

circoncidre vt. Practicar la circoncision sus. Sin.: **retalhar**.

circoncís adj. m. e n.m. Qu'a subit una circoncision.

circoncision n.f. Excision totala ò parciala dau prepuci, rituala per lu judeus, lu musulmans e d'una pòbles.

circonduccion n.f. (sc.) 1. Rotacion d'un membre à l'entorn de la sieu insercion sus lo fust en foncion d'un còne que la sieu articulacion forma lo som. 2. Movement complèxe de la maissèla sotrana que representa una combinason dau tot dei movements possibles e permete la mastegada dei aliments. 3. Movement de rotacion à l'entorn d'un axe ò d'un ponch. Var.: **circonduccion**.

circonferença (-éncia) n.f. 1. (anc.) Ceucle. – Actualament, perimètre d'un ceucle (la sieu longuessa es 2πR, dont R es lo rai. 2. Contorn d'un espaci plan (d'una vila, d'un camp).

circonflèxe adj. *Accent circonflexe*: Signe diacritic (^) qu'en francés indica una vocala lònga (dins la màger part dei cas, correspoande à un S occitan: fête/fèsta); en grèc, signe (˘) que nòta una intonacion aguda seguida per una intonacion greva.

circonlocucion n.f. Biais de parlar dont la pensada es exprimida indirectament; perifrasi.

circonlunar(i), a (-ària) adj. (astron.) Qu'es à l'entorn de la Luna, que si fa au sieu entorn: *Orbita circonlunària*.

circonmediterraneu, ea adj. Circommediterraneu.

circonmeridian, a adj. Circonmeridian.

circonnavigacion n.f. (didact.) Viatge maritime à l'entorn d'una vasta estenduda de tèrra ò à l'entorn de la Tèrra. Var.: **circonnavigacion**.

circonscriccion n.f. Partiment administratiu, militari, religiós d'un territòri. Sin.: **ròdol**.

circonscriptible, a adj. *Poligòne circonscriptible*: Que s'inscriu dins un ceucle.

circonscriure vt. 1. Traçar una linha à l'entorn de: *Circonscriure un espaci*. ◇ *Circonscriure un poligòne à un ceucle (ò un ceucle à un poligòne)*: Traçar un poligòne que lu sieus costats son tangents au ceucle (ò un ceucle que passa per lu soms dau poligòne). 2. Limitar la propagacion, la progression d'un incendi. 3. Cernar: *Circonscriure un subjècte*.

circonspeccion n.f. Prudença, discrecion en actes e en paraulas.

circonspècte, a adj. Que manifèsta de circonspeccion. Sin.: **prudent, avisat, reservat**.

circonstança (-ància) n.f. 1. Particularitat qu'acompanha un fach, un estament: *Si trovar dins una circonstança dificala, particuliera*. 2. (dr.) *Circonstanças agravanti, atenuanti*: Elements qu'aumènton ò demenisson la gravetat d'una infraccion e la pena que li correspoande. 3. Cen que determina un moment donat: *Dins li circonstanças actuali*. ◇ *En la circonstança*: En aqueu cas. ◇ *De circonstança*: Qu'es adaptat à una situacion precisa.

circonstancial, a adj. 1. Qu'es ligat ai circonstanças: Una declaracion circonstanciala. 2. (gram.) Qu'indica li circonstanças de l'accion verbala: *Complement*

circunstancial de luèc, de temps, de causa, etc., subordinada circunstanciala. Var.: **circunstanciau**.

circunstanciar vt. Precisar embé li sieu circumstàncas. Sin.: **expauar**.

circunstanciat, ada adj. Detalhat, precís: *Un rapoart circumstanciat*.

circumstelar(i), a (-ària) adj. Qu'es à l'entorn d'una estela. Var.: **circumstelar(i)**.

circumterrestre, a adj. (astron.) Qu'es à l'entorn de la Tèrra, que si fa au sieu entorn. Var.: **circumterrestre**.

circumvalacion n.f. 1. Fortificacion establida per l'assediare d'una plaça per si gardar d'una armada venguda au secors dei assediats. 2. Carriera periferica que fa lo torn d'una ciutat. Var.: **circumvalacion**.

circumvenir vi. Manobrar quauqu'un per obtenir quauqua ren.

circumvesin, a adj. (lit.) Situat à l'entorn. Var.: **circumvesin**.

circumvolucion n.f. 1. Enrotlament à l'entorn d'un axe central. 2. (anat.) *Circumvolucions cerebrali*: Replecs sinuós de l'escòrça cerebrala dins lu mamifèrs. ◇ *Circumvolucions intestinali*: Replecs dei intestins. Var.: **circumvolucion**.

circumzenital, a adj. Circumzenital.

circuit n.m. 1. Itinerari à l'entorn d'un luèc: *Lo circuit d'una ciutat*. 2. Itinerari complicat: *Ai fach un lòng circuit per arribar fins aquí*. Sin.: **bestorn, rondatge, gira, ròdol**. 3. Percors toristic e esportiu, que pòu èstre en circuit clavat embé retorn au ponch de partença: *Faire lo circuit dei casteus catars, lo circuit dau Castelet*. – (fam.) Plus èstre dins lo circuit: *Plus èstre en activitat, plus èstre au fieu dei cauas*. ◇ Remetre dins lo circuit: *Remetre en circulacion*. 4. (electr., electron.) Seguida de conductors electricis religats entre elu. Sin.: **cadena**: *Circuit clavat*. ◇ Ensèm dei conductors traversats d'una extremitat à l'autra per un corrent. ◇ *Circuit imprimit*: Depaus metallic conductor plaçat sus un supoart isolant. ◇ *Circuit integrat*: Circuit de pichini dimensions m'un grand nombre de compauants actius e passius, realizat sus una fina plaqueta de silici. ◇ *Circuit logic*: Circuit integrat que remplisse una foncion logica de basa (non, e, aí). 5. Ensèm de tubes qu'asseguron la circulacion d'un liquide. 6. Ensèm de salas de cínema d'una soleta societat ò d'un solet programator. 7. Percors clavat, constituït d'elements que si poàdon jónher, dont si fan circular de juguets (tren, automobilas). 8. *Circuit economic*: Representacion dei fach economics coma resultat d'encadenaments d'operacions interdependenti e non separadi.

circulacion n.f. 1. Movement d'un liquide. *Circulacion dau sang*: Movement dau sang que lo coar manda per li sieu artèrias fins ai organes e que revèn dei organes au coar per li venas. ◇ *Circulacion atmosferica*: Movement dei massas d'aria dins la troposfèra. 2. Desplaçament de personas, de veïcules sus una ò d'uni vias; trafeg: *Rota de granda circulacion*. ◇ Lu veïcules que circúlon. Sin.: **trafegue**. 3. Escambis economics, transaccions. – *Circulacion monetària*: Movement de la massa monetària dins un temps doant.

circulant, a adj. Qu'es en circulacion, en parlant dei sòus, de valors.

circular vi. 1. Si desplaçar en circuit clavat e especialament si desplaçar dins lu vaisseus, en parlant dau sang. 2. Si desplaçar sus de vias de comunicacion. 3. Passar de man en man. 4. S'expandir: *L'informacion circula*.

circular(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a la forma d'un ceucle: *Pista circulària*. – Que descriu un ceucle: *Movement circulari*. 2. (mat.) *Foncions circularis*: Foncions trigonometriqui (sinus, cosinus, tangenta). ◇ *Permutacion circulària*: Permutacion qu'assòcia à una seguida infinida d'elements la seguida dei memes elements desplaçats d'un reng ò de mai d'un reng (ex.: 1, 2, 3, 4, 5 → 3, 4, 5, 1, 2). 3. Que, coma un ceucle, revèn au sieu ponch de partença: *Viatge circulari*.

circulara (-ària) n.f. Letra administrativa, professionala ò diplomatica per comunicar una informacion à mantuna persona.

circularament adv. Circularament.

circularament adv. En descrivent un ceucle. Var.: **circularament**.

circularisar (-izar) vt. Rendre circulari.

circularitat n.f. Caractèr de cen qu'es circulari, de cen que fa tornar au ponch de partença.

circulatòri, òria adj. Relatiu à la circulacion dau sang. ◇ *Aparelh circulatòri*: Ensèm dei vaisseus qu'asseguron la circulacion dau sang.

cirenaïc, a adj. e n. De Cirena. ◇ *Escòla cirenaïca*: Escòla filosofica grèga (s. V av. J.-C.) que plaçava lo sobeiran ben dins lo plaser dei sens.

ciri n.m. 1. Lònga candela de cera que si crema dins li glèias. ◇ *Ciri pascal*: Grand ciri benedit qu'es alumat pendent tot lo temps pascal ai oficis solemnes. ◇ *Crema un ciri à quauqu'un*: Li mostrar de reconoissença. 2. Planta grassa dei regions aridi d'Amèrica, que d'uni espècias an l'aspècte de colonnas e poàdon faire fins à 15 m (Familha dei cactaceas). Sin.: **cièrge** (fr.).

cirre n.m. 1. (zool.) Apendici flexuós e ramós d'unu invertibrats (vèrps, molluscs, cirripèdes). 2. (bot.) Vrilha dei plantas escalairitz.

cirrifèr, a adj. Provedit de cirres.

cirrifòrme, a adj. En forma de cirrus.

cirillic, a adj. e n.m. *Alfabet cirillic*: Alfabet creat au s. IX e que siève à transcriure lo russe, lo sèrbe, lo bulgar e d'autri lengas de l'ancianna U.R.S.S.

cirripède n.m. *Cirripèdes*: Sotaclasse de crustaceus inferiors marins fixats coma l'*agland de mar* ò parasites coma la *saculina*. Var.: **cirripède**.

cirripòde n.m. Cirripède.

circocumulus n.m. Nebla de la Familha dei cirrus formada de gropes de flòcs blancs separats.

cirrogène, a adj. Que desgancha un procediment de cirròsi.

cirròsi n.f. Malautia dau fetge caracterisada per una alteracion dei cellulas (epatocites), una escleròsi e de nodules de regeneracion: *La cirròsi dau fetge es una cirròsi atrofica, dicha dau pichin fetge*.

cirrostratus n.m. Nebla de la Família dei cirrus que forma un vel blancastre que dessenha una aureòla à l'entorn de la Luna ò dau Soleu.

cirrotic, a adj. e n. Relatiu à la cirròsi; que sofrisse de cirròsi.

cirrus n.m. Nebla blanca que si forma entre 6 e 10 km d'altituda en bendas ò en filaments isolats e apareisse à l'avant d'una depression.

cirsoïde, a adj. Que pertòca una lesion provocada per una comunicacion anormala arteriò-venosa.

cirsotomia n.f. Operacion dei variças.

cirurgia n.f. Disciplina medicala especializada dins lo tractament per intencion manuala e instrumentala sus l'organisme, li sieu partidas intèrni.

cirurgian, a n. Mètge especialisat en cirurgia.

cirurgian-dentista n.m. pratician especialisat dins lo tractament de la boca e dei dents.

cirurgical, a adj. Relatiu à la cirurgia. Var.: **cirugicau**.

cisalha n.f. 1. (sovent au plur.) Autís en forma de pinça talhairitz ò de gròs ciseus, que sièrve à talhar lu metals ò à rebrondar lu aubres. 2. (tecn.) Ronhadura de metal qu'es refunduda en lamas per la fabricacion dei monedas.

cisalhaire n.m. Cisalha grandassa per talhar de barras ò de placas de metau.

cisalhament n.m. Accion, fach de cisalhar; lo sieu resultat.

cisalhar vt. 1. Talhar mé de cisalhas ò m'un instrument trencaire. 2. Frustar (una pèça) per cisalhament.

cisalhatge n.m. Decopatge d'una fuèlha de metal segond un traçat quau que sigue.

cisalpenc, a adj. Cisaupenc.

cisalpin, a adj. Cisaupenc. Contr.: **transalpin**.

cisaupenc, a adj. Situat en là dei Aups per rapoart à Roma. Var.: **cisalpin, cisalpenc**. Contr.: **transalpin**.

ciseladura n.f. 1. Art dau ciselaire. 2. Obratge, ornament ciselat. Sin.: **escrincladura**.

ciselaire, airtz n. Artista, mesteirant que cisèla. Sin.: **escrinclaire**.

ciselament n.m. 1. Accion de ciselar. 2. Accion de desbarrassar un pendon de raïm dei gruns degalhats. Sin.: **escrinclatge**.

ciselar vt. (*cisèli*) 1. Travalhar finament un obratge de metal, de pèira ò de tota altra matèria dura au mejan de ciseus, de ciselets. 2. Talhar au mejan de ciseus de motius decoratius dins una estòfa. 3. (vitic.) Practicar lo ciselament. Sin.: **escrinclar, talhar**.

ciselat, ada adj. 1. Qu'es estat travalhat au ciseu, au ciselet. 2. (fig.) Fin, travalhat. Sin.: **escrinclat, talhat**.

ciselet n.m. Pichin ciseu ò poncha qu'emplégon lu gravaires, lu bronzièrs, lu dauriers.

ciseu n.m. 1. Autís format d'una lama d'acier, eventualment provista d'un mànegue, biselada à una dei sieu extremitats, per travalhar lo boasc, lo fèrre, la pèira. 2. (espòrts) Presa de lucha, de catch, que si fa en crosant li cambas à l'entorn de l'adversari. ◆ pl. 1. Instrument d'acier mé doi brancas crosadi e articuladi que tàlhon sus

la sieu part intèrna. 2. *Sautar en ciseus*: Faire un saut en autessa en escartant pi en tornant aprochar li cambas.

cisgenre adj. e n. Qualifica una persona que la sieu identitat de genre es en concordança m'au genre que li es estat assignat à la naissença. Contr.: **transgenre**.

cisjuran, a adj. En çai dau Jura.

cisòlas n.f. pl. Gròssi cisalhas de tolier, de paiohier, etc., montadi sobre d'un pen.

cispadan, a adj. En çai dau flume Pò (despí Roma).

cispirenenc, a adj. En çai dei Pireneus.

cisrenan, a adj. En deçà de Renània.

cissoïda n.f. (mat.) Corba algebrica dau tèrç degra per l'estudi de la duplicacion dau cube. La sieu equacion es $x^2 + (x - 2R)^y^2$.

cissoïdal, a adj. Relatiu a la cissoïda. Var.: **cissoïdau**.

cistacea n.f. *Cistaceas*: Família de plantas parietali dei luècs secaròs, emé de flors foarça acoloradi.

cistadenòma n.m. Tumor de la vessiga.

cistalgia n.f. Dolor tocant la vessiga.

ciste n.m. Missuga. Var.: **messuga**. Sin.: **cistra** (f.).

cistectomia n.f. Ablacion de la vessia.

cisteïna n.f. Acide aminat sofrat que la sieu oxidacion en cistina li dona un ròtle d'oxidoreductor e un ròtle de poant entre doi cadenas proteïniqui.

cistercian, a adj. De l'òrdre de Cisteus. Var.: **cistercenc**.

cistercenc, a adj. Cistercian.

cistèrna n.f. 1. Sèrva per recampar e conservar l'aiga de pluèia. 2. Tina clausa destinada à conservar lu liquides (aiga, produchs petroliers, etc.); lo sieu contengut. 3. Veicule per lo transpòrt dei liquides. 4. Luèc de la basa dau crani.

cisternal, a adj. Relatiu ai cistèrnas dau crani. Var.: **cisternau**.

cisterneu n.m. Cambra pichona que davanteja una cistèrna, dont li aigas si filtron.

cisterniti n.f. Enflament dei cistèrnas dau crani.

cisternografia n.f. Radiografia dei cistèrnas dau crani.

cisternotomia n.f. Dubertura dei cistèrnas dau crani.

cistic, a adj. De la vessiga ò de la vesicula biliària. – *Canal cistic*: Que va de la vesicula biliària fins au canal epatic.

cisticèrc n.m. Vesicula translucida de 1 cm de diamètre que la tènica forma au sieu darrièr estadi larvari dins lu muscles ò sota la lenga dau poarc ò dau bòu.

cisticercòsi n.f. Malautia provocada per lu cisticèrcs.

cisticoduodenostomia n.f. Anastomòsi dau canal cistic dins lo duodenom.

cistina n.f. Acide aminat que resulta de l'union, per un poant de tipe disulfure, de doi moleculas de cisteïna, emplegat en dermatologia.

cistinuria n.f. Eliminacion de cistina per lo biais de l'urinada.

cistiti n.f. Inflamacion de la vessia.

cistografia n.f. Radiografia de la vessia.

cistometria n.f. Mesura de la capacitat de la vessiga.

cistopexia n.f. Tancatge cirurgical de la vessiga.

- cistoplastia** n.f. Intervencion plastica sus la vessiga.
- cistoscòpi** n.m. Instrument per complir une cistoscopia.
- cistoscopia** n.f. Examèn endoscopic de la vessia.
- cistostomia** n.f. Abocament cirurgical de la vessiga à la pèu.
- cistotomia** n.f. Incision de la vessia.
- cistra** n.f. Ciste.
- citacion** n.f. 1. Passatge d'un autor reportat exactament. 2. (dr.) Assignacion à si presentar davant un tribunal. 3. (mil.) fach de metre à l'òrdre dau jorn una accion, d'una persona, d'una unitat.
- citaire, airtz** n. Persona que fa una citacion d'un tèxto, de quauqu'un.
- citaferèsi** n.f. Tecnica que permete de sostraire dau sang d'un donaire lu globules blancs e li plaquetas en li rendent lu autres elements dau sieu sang.
- citar** vt. 1. Reprodure exactament (un tèxto, li paraulas de quauqu'un), reportar. 2. Designar embé precision, mencionar: *Mi podètz citar dètz autors occitans?* 3. (dr.) Assignar (quauqu'un) en justícia. 4. (mil.) Faire de quauqu'un l'objècte d'una citacion.
- citara** n.f. (mus.) 1. (antic.) Lira provista d'una granda caissa de resonança. 2. Tot instrument de coardas atesadi sus una caissa de resonança sensa mànegue.
- citarède** n.m. (antic. gr.) persona que cantava en s'acompanhant d'una citara.
- citarista** n. Sonaire de citara.
- citerior, a** adj. (anc.) En çai, dau noastre costat, mai pròche de nautres; anterior.
- citizen band** n.f. (radiotecn.) Benda de frequença à l'entorn de 27 MHz emplegada per li comunicacions entre particuliers. Abreviacion: **C.B.**
- citoarquitectonica** n.f. Estudi de l'estructura de la rusca cerebrala, apiejada sus la constitucion cellulària dei sieu divers jaças.
- citobiologia** n.f. Estudi biologic dei cellulas.
- citocentre** n.m. Centre cellulari.
- citocròme** n.m. Pigment respiratòri present dins toti li cellulas vivi.
- citodiagnostic** n.m. Dignostic fondat sobre l'examen microscopic de cellulas manlevadi per poncion, rasclatge ò fregada.
- citoestatic, a** adj. e n.m. Citostatic.
- citogamia** n.f. Fusion citoplasmica dei gametas mascles e femèlas sensa associacion dei sieus nucleus.
- citogenetic, a** adj. Relatiu à la citogenetica.
- citogenetica** n.f. Branca de la genetica qu'estúdia l'estructura dei cromosòmas à l'estat normal e à l'estat patologic e lu caractèrs e li malautias ereditaris que n'en vènon.
- citogenetician, a** n. Especialista de citogenetica.
- citologia** n.f. partida de la biologia qu'estúdia la cellula sota lu sieus diferents aspèctes morfologics, bioquimics, etc. Sin.: **biologia cellulària**.
- citolisi** n.f. (biol.) Dissolucion ò destruccion dei elements cellularis.
- citolitic, a** adj. e n.m. Si di dei substanças que determinon la citolisi.
- citologic, a** adj. De la citologia.
- citologista** n. Especialista de la citologia.
- citomegalovirus** n.m. Virus responsable d'una infeccion de l'enfant novelament naissut (malautia dei inclusions citomegaliqui) e de divers afeccions de l'adulte, que pertòca especialament lu immunodepressius.
- citopatologia** n.f. Estudi de la patologia dei cellulas.
- citopenia** n.f. Dementiment d'elements cellularis.
- citoplasma** n.m. Partida fundamentala, omogèna, de la cellula, que contèn lo nucleu, li vacuòlas, lo condriòma e lu autres organits.
- citoplasmatic, a** adj. Dau citoplasma. Var.: **citoplasmic**.
- citoplasmic, a** adj. Dau citoplasma. Var.: **citoplasmatic**.
- citoquimia** n.f. Branca de la citologia qu'estúdia la constitucion quimica de la cellula. Sin.: **istoquimia**.
- citoquimic, a** adj. Relatiu à la citoquimia. Sin.: **istoquimic**.
- citossina** n.f. Una dei quatre basas azotadi, que constitue l'essencial dei acides nucleïcs.
- citosquelèt** n.m. Malhum de filandras proteïqui de l'esquelèt intèrne dei cellulas que comanda lu sieus movements. (la *tubulina* e l'*actina* son li proteïnas que constuïsson lo citosquelèt).
- citostatic** adj. e n.m. Si di dei substanças qu'enebisson li divisions cellularis. Var.: **citoestatic**.
- citotoxic, a** adj. *Cellula citotoxica*: Tipe de cellula non caracterisada ematologicament que, provenent de la mesola ossoa, colonisa lo sang.
- citotoxina** n.f. Substança solubla nosibla congrelhada per la cellula.
- citral** n.m. (quim. org.) Aldeïde liquide que sente totplen, constituent natural de divers òlis essencials en forma d'una mescla dei formas geometriqui isomeriqui **citral-a** (geranial) e **citral-b** (neral), que s'obten finda sinteticament per oxidacion del geraniòli e dau neròli.
- citra** n.f. Autre nom de la cogorda.
- citrat** n.m. Sau de l'acide citric.
- citric, a** adj. *Acide citric*: Acide extrach dau limon e de divers autres fruchs.
- citrin, a** adj. (lit.) De la color dau limon.
- citron** n.m. Limon (fruch).
- citronada** n.f. Bevenda preparada embé de suc ò de siròp de limon e d'aiga sucrada.
- citronar** vt. Ajustar de suc de limon à.
- citronat, ada** adj. 1. Que sente à limon. 2. Dont es estat mes de suc de limon.
- citronèla** n.f. 1. Nom generic de gramineas aromatiqui dei regions tropicali cultivadi per lu sieus òlis essencials. 2. Nom usual d'una artemisa, de la verbena odorosa e de la melissa. Sin.: **limoneta**.
- citronier** n.m. Limonier.
- citroniera** n.f. Luèc plantat de limoniers.

citrotòpe, a adj. Proprietats d'uni substàncas d'èstre atrachi e tancadi per li cellulas.

citrotopisme n.m. Atraiement abiaissat sus d'uni cellulas (globilhons blancs dau sang, per ex.) per d'elements quimics coma li toxinas microbiàn.

ciune n.m. Cigna.

ciutadan, a adj. e n. 1. Dins l'Antiquitat, aqueu qu'avia lo drech de ciutat. 2. Membre d'un Estat considerat dau ponch de vista dei sieus devers e dei sieus drechs civils e politics. 3. Sota la Revolucion francesa, títol en vigor en plaça de "sénher", "dòna".

ciutadanetat n.f. Qualitat de ciutadan. Var.: **ciutadinança**.

ciutadèla n.f. 1. Obratge fortificat que protegisse e comanda una ciutat. 2. (fig.) Centre de resistença. ◇ Luèc dont son aparadi, mantengudi, d'uni idèias.

ciutadin, a adj. e n. De la vila. ◆ n. Persona que viu en vila. Sin.: **vilandrés**.

ciutadinança n.f. Ciutadanetat.

ciutadinatge n.m. Drech de ciutat.

ciutat n.f. 1. Dins l'Antiquitat e à l'Atge-Mejan, unitat politica constituïda per una vila e lu sieus alentorns. ◇ *Drech de ciutat*: Drech d'èstre admés au nombre dei ciutadans, mé l'ensèms dei sieus prerogativas. Sin.: **ciutadinatge**. - (fig.) Fach per quauqua ren d'èstre admés à figurar. 2. Vila. (absol.) *La ciutat santa*: Vila particulierament venerada dins una religion. ◇ *La ciutat celesta*: Lo paradís. 4. Part mai anciana d'una vila: *L'ísola de la Ciutat, à París*. 5. Grope d'ostalàs qu'an una mema destinacion: *Ciutat universitària, ciutat obriera*, etc.

ciutat-dormitòri n.f. Aglomeracion essencialament destinada au lotjament de personas qu'an lo sieu travalh dins la vila vesina.

ciutat-jardin n.f. Vila ò zòna residenciala largament provista d'espacis vèrds.

civada n.f. (*avena sativa*) Cereala que lu sieus gruns, portats per de pendons pas sarrats, sièvon sobretot per l'alimentacion dei cavaus, etc. (Familha dei gramineas).

civadier n.m. Mesura de civada.

civadiera n.f. 1. Camp de civada. 2. (mar.) Vela plaçada sota l'aubre de pauprés fins ai alentorns dau s. XVIIⁿ.

civaïsme n.m. Corrent religiós, vengut de l'indoïsme, que fa de Civa un dieu mai important que Visnu e Brama e es à l'origina de manti sèctas. Var.: **civaïsme**.

civaïta adj. e n. Relatiu au civaïsme, adèpte dau civaïsme. Var.: **sivaïta**.

civeta n.f. 1. Carnivòre dau pel gris ornat de bendas e de tacas negri, que mesura 50 cm de lòng (Familha dei viverridats). 2. Secrecion anala d'aquel animau, que s'emplega en perfumaria.

civeta n.f. Ciboleta. Var.: **cibeta**.

civetona n.f. Cetòna ciclica e etilenica estracha de la civeta.

civic, a adj. 1. Que pertòca lo ciutadan e lo sieu ròtle dins la vida politica. ◇ *Drechs civics*: legalament autrejats ai ciutadans. ◇ *Educacion civica*: Educacion destinada à preparar lu enfants au sieu ròtle de ciutadans.

2. Pròpri au boan ciutadan. – *Sens civic*: Devocion vèrs la collectivitat, l'Estat.

civier n.m. Preparacion de lèbre, de coniu ò d'autra sauvatgina, marinada dins lo vin roge e cuèch dins una saussa au vin mé de cebas. Var.: **cibier**.

civiera n.f. Brancards religats m'una tela per portar de malauts, de fais, etc. Sin. **brancat, baiard, catalet**.

civil, a adj. 1. Que pertòca lu ciutadans, la sieu collectivitat, lu sieus rapoarts socials. ◇ *Guèrra civila*: Entre ciutadans d'un meme país. ◇ *Drechs civils*: Que la lèi garantisce per toi lu ciutadans d'un Estat considerats coma personas privadi (contr.: *drechs politics*). ◇ *Còdi civil*: Obratge que recampa tota la legislacion relativa à l'estat e à la capacitat dei personas, à la familha, au patrimonni e à la sieu transmission, ai contractes e obligacions. ◇ *Partida civila*: Persona que demanda reparacion davant un tribunal per un prejudici subit en seguida d'una infraccion. 2. Relatiu ai rapoarts juridics entre particuliers: *Drech civil* (per op. à *drech penal*). 3. Desprovist de caractèr militari ò religiós: *Maridatge civil, vestit civil*. ◇ *Societat civila*: La societat, en defoara dei òmes politics (si parla per exemple d'un ministre vengut de la societat civila). 4. (filos.) *Societat civila*: Ensèms dei ligams juridics e economics qu'unisson lu individús dins de rapoarts de dependença. 5. (lit.) Respectuós dei rapoarts de la boana societat; confòrme ai règlas.

civil, a n. 1. Persona qu'es ni militària ni religioa. ◇ *En civil*: Que poarta un vestit que non es un unifòrme ni un vestit de foncion. ◆ n.m. 1. Estat, condicion dau civil: *Dins lo civil, es un brave òme*. 2. (dr.) Que pertòca lu rapoarts juridics dei particuliers; la procedura, li juridiccions civils: *Plaidejar au civil* (per op. à *penal*).

civilament adv. 1. En matèria civila, en drech civil (per op. ai juridiccions penali ò ai autoritats religioi): *Èstre civilament responsable, si maridar civilament*. 2. (lit.) Mé cortesia.

civilisable (-izable), a adj. Que pòu èstre civilisat.

civilisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de civilisar; fach de si civilisar. 2. Ensèms dei caractèrs pròpris à la vida culturala e materiala d'una societat umana: *La civilisacion occidentala*.

civilisador (-izador), airtz adj. e n. Civilisaire.

civilisaire (-izaire), airtz adj. e n. Que desvelopa, expandisse la civilisacion.

civilisar (-izar) vt. 1. Menar una societat, un pòble d'un estat primitiu à un estat sobeiran d'evolucion culturala e materiala. 2. Adocir lo caractèr, lu biais de faire de quauqu'un. 3. Aquesto ensèms portat à un nivèu extrème d'evolucion.

civilisat (-izat), ada adj. Provist d'una civilisacion, evoluït, cortés.

civilista n. Especialista dau drech civil.

civilitat n.f. (lit.) Respècte deis boani manieras. ◆ pl. paraulas de cortesia, compliments d'usatge.

civisme n.m. Sens civic.

Cl Simbòle dau clòre.

cl Simbòle dau centilitre.

clabaud n.m. Can que clabauda. **clabaud** (ajustar): Sin.: **canhàs, baubaire**.

clabaudar vi. 1. À la çaça, baubar en defoara dei vias.
2. Cridar per soslevar còtra quauqu'un.

clabaudatge n.m. Crit dau can que clabauda. Sin.:
baubatge, cridaria.

clabòt n.m. Crabòt.

clabotatge n.m. Crabotatge.

clabotar vt. (*clabòti*) Crabotar.

clac (onomat.) Per exprimir un bosin sec, un clacatge breu e imprevisit.

claca n.f. Grope de personas pagat per picar dei mans au teatre, etc.

claca n.m. Capeu à tube provedit d'una moala que si pòu aplatir. Var.: **capeu claca, capeu à claca, gibus.**

clacada n.f. (onomat.) Bosin sec fach mé la lenga que si destaca dau palat. Var.: **clapada.**

clacar vi. (onomat.) Produre un bosin sec: *La poarta claca.* ◇ *Clacar dei dents:* Aver totplen frèi ò paur. Sin.:

clapejar. Var.: **claquejar.** ◆ vt. Barrar vivament (quauqua ren), en faguent un bosin sec: *Clacar la poarta.* ◆ *Si clacar un muscle, un tendon, un ligament:* Si faire un clacatge dins un esfoarç violent.

clacatge n.m. 1. Fach de clacar; bosin de cen que claca. 2. Distension (d'un muscle, d'un ligament). 3. (electr.) Destrucion d'un isolant per aplicacion d'una tension superiora à la sieu rigiditat dielectrica (tension de clacatge).

clactonian n.m. (de *Clacton-on-Sea*, vila d'Anglatèrra). Faciès industrial dau paleolitic inferior, que constitueisse la promiera industria sus esclats. ◆

clactonian, a adj. Dau clactonian.

clade n.m. (biol.) grand grope d'animaus ò de plantas que si caracteríson per una origina evolutiva probablament comuna (coma lu cornats, li plantas vasculàrias). Sin.: **rameu.**

cladisme n.m. Classificacion dei èstres vius segond li relacions filogenetiqui.

cladistic, a adj. Relatiu au cladisme.

cladistica n.f. Estudi dei parentats entre espècias vivi basada sobre l'analisi genetica e ematologica.

cladocèr n.m. *Cladocèrs:* Òrdre de crustaceus marins ò d'aiga doça, sovent provedits d'una carapaça bivalva, que denédon au mejan d'un lòng pareu d'antenas ramoï.

cladofòra n.f. Alga vèrda formada de filanhas ramificadi.

cladonia n.f. Liquèn comun en Escandinàvia qu'es lo noiriment màger dei rènas.

cladospòri n.m. Mena de fonges imperfèctes qu'ataca lo tomati, lo melon, lo pèu e lo pesseguièr.

clafir vt. (*clafissi*) Emplir completament, fins à l'excès. Var.: **clafir, aclafir.**

clafit, ida adj. Plen: *Un tèxto clafit d'errors.* Var. **aclafit, clafit.**

clam n.m. Crit collectiu e tumultuós. Sin.: **escriament.** Var.: **clamada, clamadissa, clamor, cridadissa, bramadissa.**

clamador, airtz n.f. Clamaire.

clamaire, airtz n.m. Persona que clama. Var.: **clamador.**

clamar vt. (lit.) Exprimir aut e foart, en tèrmes violents ò per de crits: *Clamar la sieu innocença.* Sin.: **criidar.**

clamp n.m. Peçuga de chirurgian ò de veterinari (Etim. nordenca *klamp*).

clampar vt. Peçugar, comprimir una artèria, una vena.

clampatge n.m. Accion ò resulta de clampar.

clan n.m. 1. Tribú escocesa ò irlandesa, formada d'uni familhas. 2. Unitat sociologica constituïda d'individús que si reconóisson un ancessor comun. 3. (pej.) Grope barrat de personas ligadi per una comunautat d'interès ò d'opinions. Sin.: **frairia.** (etim. gaelica *clann*).

clandestin, a adj. Que si fa d'escondilhons, dins lo secret: *Acamp clandestin.* – *Passatgier clandestin:* Embarcat sus un avion, una nau, à l'insaupuda de l'equipatge e que rèsta escondut pendent tota la traversada ò tot lo viatge. ◆ n. Persona clandestina; persona qu'es intrada clandestinament dins un país.

clandestinament adv. D'un biais clandestin. Sin.: **d'escondons, d'escondilhons, d'amagat.**

clandestinitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es clandestin. 2. Situacion dei personas que ménon una existença clandestina.

clangor n.m. (med.) Modificacion dau segond bruch dau coar que fa audir un son esclatant e metallic.

clanic, a adj. Dau clan; relatiu au clanisme.

clanicament adv. Segond li costumats dau clan.

clanisme n.m. Sistema d'organizacion sociala que repaua sus lo clan.

clap n.m. 1. Calhau. Sin. **còdol.** 2. (cín.) Instrument format de doi plaquetas de boasc dont son escrichi li referenças dau plan e sièrvon de referiment sonòre e visual au montatge: *Lo clap de fin.*

clapada n.f. Clacada.

clapairar vt. Lapidar. Sin.: **acodolar, apeirassar, apeirar, apeiregar, espeirar.** Var.: **peiregar.**

clapar vi. Clacar.

clapàs n.m. Clapier.

clapejar vi. (mar.) Frapejar.

clapet n.m. Part mobila d'una sopapa. Sin.: **batareu, valvula, porteta.**

clapier n.m. 1. Molon de pèiras. 2. Camp de pèiras. Var.: **clapàs, clapièra.**

clapièra n.f. Molon de pèiras. Var.: **clapier.**

clapin n.m. Fèrre de cavau.

clapinejar vt. Ferrar, en parlant d'un cavau.

clapir vt. (*clapissi*) Amolonar.

clapissas n.f. pl. Caucinàs. Sin.: **escombres, terradas.**

clapon n.m. Sonalha plata.

clapotejadís n.m. Agitacion leugiera de l'aiga, que provòca un pichin bosin; aqueu bosin. Sin.: **dandalhon, flotejament, ondejament**

clapotejar vi. Produre un clapotejadís, en parlant de l'aiga. Sin.: **ondejar, flotejar.**

claquejar vi. Clacar.

claquet n.m. Batareu.

claquetas n.f. pl. Mena de dança foarça practicada demièg lu negres estatsunians sota lo nom de *tap dancing*, basada sus lu movements de la poncha dei pens e dei talons que picon sus lo soal. Var.: **cliquetas**, **cliquèlas**.

clar, a adj. 1. Que manda de lutz, qu'esclaira. 2. Que receup totplen de lutz: *Una sala clara*. 3. Que deixa passar la lutz; transparent, pur. 4. Gaire consistent: *La sopa es troup clara*. 5. D'una color gaire intensa: *Vèrd clar*. 6. Net, sonòre, en parlant d'un son: *Una votz clara*. 7. Que si pòu capir facilament: *Una charradissa clara*. 8. Evident, manifeste. 9. Que capisse facilament ò si fa capir facilament: *Un esperit clar*. ◇ *Es clar coma de lessiu*, valent à dire ironicament que s'acapisse ren dau tot en parlant d'un esclach, d'una frasa ◆ adv. *Fa clar*: Fa jorn. ◇ *Vèire clar*: Destriar netament, jutjar mé pertinença. ◇ *Parlar clar*: Dire li cauas sensa ambigüitat. ◇ *Semenar clar*: Semenar gaire de granas dins un espaci larg.

clar n.m. 1. Clartat (espanida per un astre): *Clar de luna*. ◇ *Seren*: Clartat dau temps quora es sensa nius. 2. *Metre au clar*: Clarificar. ◇ *En clar*: Pas codificat, pas chifrat.

clara n.f. Albumèn de l'òu. Sin.: **glària**.

clarament adv. D'un biais clar.

claraença n.f. Coeficient de l'aptituda d'un organe ò d'un teissut per eliminar tala ò tala substança d'un fluide.

clar-e-brun n.m. Calabrun. Sin.: **clarescur**, **clarum fosc**, **bruna**, **entrebrun**, **entrelutz**.

clarejar vi. Venir clar. Var.: **clarinejar**.

clarescur n.m. 1. (pint. e dess.) Modulacion de la lutz sus un fond d'ombra per donar de releu e de profundessa. 2. Lume doç. 3. Clar-e-brun.

clarella n.f. Clartat.

claret, a adj. 1. *Vin claret* ò *claret* n.m.: Vin leugier e gaire colorat. 2. Gaire espès: *Un bolhon claret*.

clareta n.f. 1. Vin blanc mossejaire: *Clareta de Dia*. 2. Raïm que sièrve produrre aqueu vin.

clareta n.f. Celidònia.

claretiera n.f. Vinha plantada en clareta.

clarificacion n.f. Accion de clarificar; lo sieu resultat.

clarificar vt. (*clarifiqui*) Rendre clar, esclarir; purificar: *Clarificar un liquide*, *clarificar una situacion*.

clarin, a adj. Diminutiu de *clar*.

clarin n.m. Clarinèlha.

clarinejar vi. Clarejar.

clarinèlha n.f. Campaneta penduda au coal dei bèstias en alpatge. Var.: **clarin**.

clarineta n.f. (mús.) Instrument de vent, à claus e à enche simple, de la categoria dei boascs.

clarinetaire, aritz n. Persona que soana la clarineta.

clarissa n.f. Religioa de l'òrdre contemplatiu fondat en 1212 per santa Clara sobre lo modèl de la règl franciscana. Var.: **clarista**.

clarista n.f. Clarissa.

clarmontés, esa adj. e n. De Clarmont.

claron n.m. 1. Instrument de música de vent, sensa clau ni piston, en usatge sobretot dins l'armada e la marina. 2. Aqueu que soana lo claron.

claronaire, airtz adj. Que clarona; potenta e clara, en parlant de la votz.

claronar vi. 1. Sonar lo claron. 2. Parlar d'una votz potenta e clara. Sin.: **trompetejar**. ◆ vt. Proclamar embé esclat: *Claronar una nòva*.

claror n.f. Clartat. Sin.: **enlusida**, **clarum**, **esclairada**.

clars n.m. pl. Sonaria de campanas per anonçar l'agonia, la moart ò l'enterrament de quauqu'un. Sin.: **passada**.

clarsemenat, ada adj. Plantat d'aquí, d'aià; esparpalhat. Sin.: **esclarit**.

clartat n.f. 1. Lutz mandada per quauqua ren de luminós: *Una doça clartat*. Var.: **claror**. 2. Estat, caractèr de cen qu'es clar, luminós, transparent: *La clartat d'una cambra*. 3. Caractèr de cen que si pòu capir facilament: *La clartat d'un discors*, *d'una explica*, *d'un rasonament*. 4. (opt.) Rapoart dei esclairaments de la retina dins l'observacion respectivament embé e sensa intrument d'optica.

clarum n.m. Claror. ◇ *Clarum fosc*: Calabrun.

claveença n.f. Clarvesença.

clarvesença n.m. 1. Facultat de l'esperit à judiciar mé clartat, persplicitat. 2. En parapsicologia, percepcion extrasensoriala. Var.: **clarveença**.

clarveent, a adj. Clarvesent.

clarvesent, a adj. 1. Que li ve ben. Contr.: **bòrni**. 2. Que judica mé clartat, persplicitat. Var.: **clarveent**.

clash n.m. (mòt anglés, fam.) Rompedura, desacòrdi brutal e violent.

classa n.f. 1. Grope, ensèm de cauas, de personas, qu'an de trachs comuns; categoria: *Clasas gramaticali*, *escriure per una classa de legèires*. – *Classa politica*: Ensèm dei òmes politics d'un país. ◇ (sc. de la vida) Caduna dei grandis divisions d'un embrancament d'èstres vivents, partida en òrdres: *Classa dei auceus*, *classa dei insèctes*. ◇ (log.) Ensèm. – (mat.) *Classa d'equivalença*: Dins un ensèm provedit d'una lèi d'equivalença, cadun dei sota-ensèm formats per lu elements equivalents entre elu doi à doi. ◇ (estad.) Cadun dei intervals disjonchs en que es partit l'ensèm dei valors qu'un caractèr quantitatiu pòu pilhar. 2. Ensèm d'individús definit en foncion d'un caractèr economic, istoric, sociologic: *Classa obriera*, *lucha dei clasas*. 3. Categoria, reng atribuit à quauqu'un ò à quauqua ren segond un òrdre de qualitat, de valor, d'importança: *Un esportiu de classa internacionala*. 4. Distincion, elegança, valor, qualitat excepcionala: *Aver totplen de classa*. Sin.: **gaube**, **gaubi**. 5. Cada nivèu de l'ensenhament primari e elementari. 6. Division, dins un meme nivèu, que recampa d'escolans; l'ensèm d'aquelu escolans: *Lo promier de la classa*. ◇ *Classa vèrda* ò *classa de natura*, *classa de neu*, *classa de mar*: Sejoen en campanha, en montanha ò à la neu d'una classa d'escolans. ◇ *Classa descubèrta*: Sejoen d'una classa d'escolans m'una tòca pedagogica. 7. Sala ocupada per lu escolans d'una mema division. 8. Ensenhament donat dins li escolas, collègis e liceus; cors: *Libres de classa*, *faire la classa*. ◇ *En classa*: À l'escolà. 9. Seccion d'un ensenhament: *Classa d'occitan*, *classa d'italian*. 10.

(mil.) Ensèm de joves qu'an la mema annada l'atge de faire lo servici nacional. ◇ *Faire li sieu classas*: Si formar, en parlant d'un jove novelament incorporat dins l'armada; començar d'amolonar d'experiença dins una matèria.

classable, a adj. Que si pòu classar. Var.: **classifiable**.

classador n.m. 1. Poartafuèlh, camia per classar e conservar de documents. 2. Mòble mé de compartiments dont son conservats de documents.

classaire, airtz n. Persona que classa.

classament n.m. 1. Accion de classar; lo sieu resultat; biais de classar. 2. Classificacion, reng d'una persona, d'un esportiu...

classar vt. 1. Metre segond un òrdre determinat, de categorias, etc.: *Classar de document*. 2. Classificar. 3. *Classar un site, un monument*: Li reconóisser un interès istoric, estetic ò patrimonial e plaçar la sieu sauvagarda sota lo contraròtle de l'Estat. 4. *Classar un affaire*: Lo considerar coma reglat; (dr.) Lo claure per un non-luèc.

◆ **si classar** v.pr. Obtenir un reng: *Si classar promier*.

classat, ada adj. 1. Sotamés à un classament. ◇ Au tennis, si di d'un jogaire qu'a rejonch un niveau que li permete d'èstre inscrich dins un classament per categorias. 2. Considerat coma reglat, en parlant d'un affaire.

classic n.m. 1. Autor ò artista de l'Antiquitat que s'es inspirat de l'Antiquitat. ◇ Partidari dau classicisme. 2. Autor, obratge, òbra que poàdon servir de modèle e la sieu valor es universalament reconoissuda. 3. La música classica, l'art classic. 4. Cen qu'es confòrme au gust tradicional: *Si vestir en classic*.

classic, a adj. 1. Qu'apartèn à l'Antiquitat greco-romana. ◇ Que s'inspira dei modèles estetics de l'Antiquitat, en parlant dei autors, artistas e òbras dei s. XVIe e XVIIe. ◇ Que compoarta l'ensenhament de la lenga e de la cultura grègui e d'aqueli latini: *Faire d'estudis classics, un professor de letras classiqui*. *Música classica*: Dei grands autors occidentals, per op. à la varietat, au rock, etc. ◇ Si di d'una epòca, dins l'evolucion artistica d'una civilisacion, quora si conjúgon equilibri e qualitat tecnica. ◇ *Grafia classica*: Grafia de la lenga d'òc (ò occitan) que la sieu origina es ligada à la sieu naissença au s. Xen, e en seguida au sieu espeliment dins l'epòca trobadorena, cen que li conferisse la sieu vertadiera legitimitat e la sieu identitat. 2. Qu'es un modèle dau genre, que fa autoritat dins un domèni: *Un obratge classic*. 3. Qu'es confòrme à la tradicion, à l'usatge. ◇ (fam.) Qu'es sensa sorpresa, abitual, banal: *Es lo còup classic!* ◇ *Armas classiqui*: Autri que li armas nucleari, biologiqui e quimiqui. Contr.: *armas convencionali*. 4. *Logica classica*: Logica bivalenta que comprèn de lèis, en particulier aquela de la non-contradiccion. – *Logicas non classiqui*: Ensèm de logicas que comprèn li logicas modali, plurivalenti e afeblidi.

classicisme n.m. 1. Caractèr de cen qu'es classic, confòrme à una tradicion, especialament en art ò en literatura. 2. Doctrina literària e artistica que mete en avant una recèrca de l'equilibri, de la clartat, dau natural.

◇ Ensèm de tendenças e de teorias que si manifèston en França au s. XVIIe dins d'òbras literari e artistiqui consideradi coma de modèles.

classificable, a adj. Classable.

classificacion n.f. 1. Classament (d'una espròva esportiva, d'elements en categorias, etc.). ◇ *Tableu de classificacion periodica dei elements*: Tableau que presenta lu elements quimics en foncion dei sieus caracteriticas (nombre d'electrons, etc.). ◇ *Classificacion decimala universal*: Reparticion bibliografica dei conoissenças umani fondada sobre la numerotacion decimala. 2. (mar.) *Societat de classificacion*: Societat que certifica que la nau es construïda e entretegnuda conformament ai nòrmas de seguretat en li autrejant una nòta.

classificar (*classifiqui*) vt. Metre en òrdre dins una lista en foncion d'un critèri donat (per ex.: resultat esportiu). ◆ **si classificar** v.pr. S'inscriure dins una classificacion.

classificat, ada adj. Classat.

clastic, a adj. Natura dei ròcas formadi de brighalhas d'autri ròcas, coma l'arena, lo savèu...

clastomania n.f. Aclinament patologic que mena à degalhar toi lu objèctes.

clastra n.f. 1. Partida d'un monastèri, d'una catedrala, d'una collegiala formada de galarias dubèrti à l'entorn d'una cort ò d'un jardin. 2. La partida clausa d'un monastèri, d'un convent. 3. (fig.) La vida monacla, conventuala. Var.: **claustra, claustre**.

clastrar v.t. 1. Embarrar dins una clastra. 2. Tenir (quauqu'un) embarrar dins una pèça, un luèc claus. Var.: **claustrar, enclastrar, enclaustrar**. ◆ **si clastrar** v.pr. 1. Viure retirat, clastrat. 2. (fig.) S'embarrar (dins un comportament), si bornar (à una ocupacion): *Si clastrar dins lo silenci, dins l'estudi*.

clastral, a adj. Relatiu à la clastra: *Vida clastrala*.

clastrat, ada adj. 1. Que viu dins una clastra; que non soarte d'una clastra: *Religiós clastrat*. 2. Que viu retirat, separat dau monde. Var.: **claustrat., enclaustrat, enclastrat**.

clau n.f. 1. (arquít.) Caduna dei pèiras en forma d'angle que constituïsson un arc, una vòuta. 2. Clavelada.

clau n.f. 1. Pèça metallica que sièrve à claure ò à durbir una serralha, à accionar un mecanisme analogue. ◇ *Sota clau*: Dins un luèc clavat. ◇ *Metre la clau sota la poarta*: Metre fin à la sieu activitat, en parlant d'un negòci, etc. ◇ *Claus en man*: Completament acabat, lèst à èstre emplegat (una veitura, una maion, etc.). ◇ *Clau de contacte*: Clau que si vira sus la taula de bòrd d'un veïcule per aviar lo motor. 2. (fig.) Cen que juèga un ròtle important: *Un element clau*. 3. Cen que permete d'arribar à quauqua ren: *Aquò es la clau dau succès*. 4. Cen que permete de capir; solucion: *La clau dau mistèri*. ◇ (inform.) *Clau de codatge*: Sistèma que permete de legir en clar un messatge codat. 5. (mús.) Signe plaçat au començament d'una portada e indentifica li nòtas: *Clau de sòl*. 6. Instrument que sièrve à sarrar ò à desfaiure, à montar ò à desmontar: *Clau plata, clau de 12*. 7. (mús.) Pèça mobila que duèrbe ò tapa lu traucs d'un instrument de vent. 8. (mús.) Element mobile que permete

d'accionar lu marteus d'un piano, etc.: li claus blanqui per jogar li nòtas, li claus negri per lu bemòls e lu dièsis. 9. Element mobile que sièrve à accionar lu marteus d'una màquina per escriure, à intrar d'informacions dins un computador, à compaunar un n° de telefòne, etc. 10. (arquít.) *Clau de fusta*: Barra de fèrre que sièrve à sostenir, à mantenir un barri ò un element d'armadura. 11. (espòrts) Presa de lucha, de judò portada m'au braç per immobilisar l'adversari.

claufir vt. Claufit.

claufit, ida adj. Clafit.

claire vt. 1. Barrar, tapar. 2. Enviroutar d'una baranha.

claus, a adj. 1. Barrat, clavat. 2. *Maion clausa*: Maion de prostitucion. 2. Provist d'una baranha. Acabat: *L'incident es claus*.

claus n.m. 1. Terren cultivat. 2. (dr.) *Lo claus e lo cubèrt*: La baranha e lo teule.

clausadura n. f. Clausura.

clausar vt. Claire. Sin.: **embaranhar**.

clausat, ada adj. Provist d'una clausadura. Var.: **clausurat**.

clausissa n.f. Clauvissa.

clausa n.f. Clàusola.

clàusola n.m. (dr.) Disposicion particuliera d'un acte juridic. ◇ *Clàusola d'estile*: Clàusola comuna ai actes juridics d'una mema natura. ◇ (per ext.) Formula consagrada e sensa importança. ◇ *Clàusola compromissòira*: Clàusola que prevé un arbitratge en cas de garrolha. ◇ *Clàusola penala*: Que fixa lo montant de l'indemnitat de pagar en cas de l'inexecucion d'un contracte ò de retard dins l'execucion. ◇ *Clàusola resolutòria*: Que prevé la resolucion automatica de l'acte se una dei partidas non remplisse lu sieus engatjaments ò s'acapita un eveniment imprevisibile independent de la volontat dei partidas. Var.: **clausa, clàusula**.

clausonar vt. Separar per de parets. ◇ (fig.) Separar completament. Sin.: **entremiejar, compartimentar**.

clausonat, ada adj. Separat per des parets. ◇ (fig.) Separat completament: *De gropes de recèrca tròup clausonats*.

clausonatge n.m. 1. Accion de clausonar. 2. Ensèm de parets. Sin.: **mejançaria**.

clausonisme n.m. Sintetisme.

claustracion n.f. Accion d'embarrar quauqu'un dins una clastra; lo sieu resultat. Sin.: **enclastrament**. ◇ (psiquiatria) Reclusion volontària d'una persona au sieu, per paur dei contactes socials ò per indiferença per aquelu contactes.

claustral, a adj. Clastral.

claustrar vt. Clastrar.

claustre n.m. Clastra.

claustròfòbe, a adj. e n. Que sofrisse de claustròfòbia.

claustròfòbia n.f. Paur morbida de si retrovar dins un espaci claus.

claustromania n.f. (psiquiatria) Comportament d'un subjècte que s'impausa la claustracion.

clausula n.f. (ret.) Darrier membre (d'un periòde oratòri, d'un vèrs, d'una estròfa).

clàusula n.f. Clàusola.

clausura n.f. 1. Obratge, baranha que delimita un espaci, un terren. 2. Encencha d'un monastèri que definisse l'espaci reservat ai solets religiós; lèi canonica qu'empacha l'intrada e la sortida per aquela encencha. ◇ (per ext.) Vida claustrala. Sin.: **clausadura**.

clausurar vt. Clausar.

clausurat, ada adj. Clausat.

clauvissa n.f. Arcèli. Var.: **clausissa**.

clavadura n.f. Fach de clavar, d'acabar; conclusion.

clavaire, airtiz n. Persona que tèn lu còmptes d'una associacion, etc. ◆ n.m. (anc.) 1. Aqueu que tenia li claus d'una ciutat. 2. Collector dei talhas, comptable public.

clavar vt. 1. Metre sota clau. 2. Acabar: *Clavar un discors*. 3. Agantar (un peis) en donant una gacilhada à la linha. ◆ vi. 1. Accionar una serralha. 2. Acabar. 3. À la pesca, donar una gacilhada à la linha per agantar lo peis qu'a mordut. Sin.: **ferrar**.

clavaria n.f. Tesaularia.

clavecin n.m. Instrument de música dei coardas metalliqui peçugadi e à clavier.

clavecinista n. Persona que soana lo clavecin.

clavelada n.f. 1. Varietat de raia, finda sonada *ferrassa*. 2. Clavelina.

claveladura n.f. Accion de clavelar.

clavelar vt. Fixar au mejan d'un claveu; garnir de claveus.

clavelaria n.f. Fabrega de claveus.

clavelat, ada adj. 1. Fixat au mejan d'un claveu. 2. (veter.) Clavelós.

clavelet n.m. Pèça dau mecanisme d'una arma de fuèc que lascia partir lo còup quora es preissada per lo tiraire.

clavelier, a n. Persona que fa ò vende de claveus.

clavelina n.f. Malautia contagiosa dau moton, analòga à la vairòla. Var.: **clavelada**.

clavelòcho n.m. Clavelier.

clavelós, oa adj. (veter.) Que sofrisse de la clavelina. Var.: **clavelat**.

clavet n.m. (mar.) Aisina de fèrre emplegada en calafatage, de forma cairada, ponchuda au sieu cap, d'un trentenau de cm de lòng per durbir la cima d'una cavilha e li plaçar un conhet. Sin. **escaupre**.

claveta n.f. 1. Pichina cavilha metallica que, passada au travèrs d'una altra pèça (bolon, cavilha mai gròssa), permete de l'immobilisar. 2. Pèça d'acier que, inserida dins lo diamètre de doi pèças concentriquas, li rende solidari en rotacion.

clavetar vt. Fixar ò assemblar au mejan d'una claveta.

clavelat, ada adj. Constelat: *Un ceu clavelat d'estelas*.

clavelet n.m. Dins una arma de fuèc, pèça solidària de la destenda, que comanda lo còup. Sin.: **gacheta**.

clavetatge n.m. (tecn.) Accion ò biais de clavelar; lo resultat de l'accion de clavelar.

claveu n.m. 1. Vergueta metallica ponchuda à una extremitat e aplatida à l'autra, per fixar, assemblar. Sin.:

poncha, agut. ◇ *Claveu doblat*: Claveu corbe mé doi ponchas. ◇ *Maigre coma un claveu*: Totplen maigre. 2. Lo mont de pietat: *Metre quauqua ren au claveu*. ◇ (fig.) *Plantar un claveu*: Faire de deutes. 3. *Claveu de giròfla*: Boton dau giroffier. 4. (arquít.) Caduna dei pèiras en forma d'angle que constituïsson un arc, una vòuta. ◆ n.m. pl. (anc.) Passatge pedonal: *Traversar entre lu claveus*.

clavicoarda n.m. Instrument dei coardas picadi e provedit d'un clavier, antecessor dau piano.

clavicula n.f. Cadun dei doi oàs lònchs que fan partida de la cintura escapulària e van de l'esternum à l'omoplat.

clavicular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai claviculas.

clavier n.m. Ensèm dei claus d'un instrument de música (piano, jorgina, etc.), d'una màquina per escriure, d'un terminal informatic, etc.: *Un telefòne à clavier*. ◆ n.m. pl. Instruments qu'emplègon un clavier: *Èstre ai claviers, tenir lu claviers dins un grope*.

clavina n.f. Clavelina.

clavista n. (arts graf.) Professional que travailha sobre un clavier de composicion.

clavisteu n.f. Ferrolh.

claxon [klak'suŋ] n.m. Avertissèire sonòre dei veïturas, camions, etc. Var.: **klaxon** (angl.). Sin.: **còrna**.

claxonar vi. Emplegar lo claxon per si senhalar. Var.: **klaxonar**. Sin.: **cornar**. ◆ vt. Avertir (quauqu'un) en claxonant.

clea n.f. 1. Obratge fach de fieus ò de latas entrecrosats, que laissa passar lo lume. 2. Estatgiera amovibla facha d'aqueu biais, dins un refrigerador, per faire secar lu fromais, etc. 3. Envelopa de vese, de palha, etc., per li botelhas. Var.: **cleda**. Sin.: **clissa**.

clear (*clei*) vt. 1. Palhar, en parlant d'una botelha. 2. Garnir de cleas, de cledons. Var.: **cledar**.

cleat, ada adj. 1. Garnit de cleas, de cledons. 2. Palhat. Var.: **clodat**.

cleda n.f. Clea.

cledar vt. Clear.

clodat, ada adj. Garnit de cleas, de cledons.

cludier, a n. Persona encargada de faire secar li castanhas sus una clea.

cledissa n.f. Clissa.

clendon n.m. Clea per lu fromais.

clefte n.m. Montanhard liure dins la Grècia otomana.

clemença n.f. 1. Vertut que poarta à esparnar un colpable ò à demenir la sieu pena. 2. Doçor clematica. Var.: **cleméncia**.

clement, a adj. 1. Qu'agisse mé clemença, que manifestà de clemença. 2. Doç, gaire rigorós: *Un ivèrn clement*.

clementina n.f. Mandarinina d'una varietat de la pèu fina, fruch dau clementinier.

clementinier n.m. Aubrilhon vesin dau portegalier (Família dei rutaceas).

clepsidra n.f. Relòri antic, d'origina egipciana, que mesurava lo temps au mejan d'aiga que s'escorria dins un recipient graduat.

cleptofòbia n.f. Paur morbida d'èstre encusat de raubar.

cleptoman(e), a adj. e n. Que sofrisse de cleptomania.

cleptomania n.f. Impulsion patologica que mena à raubar.

clerc n.m. Clergue.

clergat n.m. Ensèm dei clergues, dei religiós d'una religion, d'un país: *Lo clergat catolic, lo clergat occitan*. Sin.: **clergia**. Var.: **clericat, clerjat**.

clergatura n.f. Dinhitat de clergue; estat, condicion de clergue. Var.: **clericatura**.

clergia n.f. 1. Clergat. 2. Clergatura. ◇ (ist.) *Privilègi de clergia*: Privilègi que permetia ai mèstres e ai estudiants de l'Universitat de París d'èstre jutjats per un tribunal eclesiastic.

clergue n.m. 1. Aqueu qu'es intrat dins l'estat eclesiastic: *Lu clergues e lu laïcs*. 2. (lit. ò iron.) Letrat, saberut: *Èstre grand clergue en quauqua ren*. 3. Emplegat d'un estudi d'oficièr public ò ministerial: *Clergue de notari*. Var.: **clerc**.

clerguejar vi. (pej.) Parlar, si comportar coma un clergue.

clergyman n.m. (mòt anglés) 1. Ministre protestant anglo-saxon. 2. *Vestit de clergyman*: Vestit vesin au vestit civil, adoptat per lu prèires catolics despí lo 1963.

clerical, a adj. Relatiu ai clergues. ◆ adj. e n. Partidari dau clericalisme.

clericalment adv. Relativament à la religion, ai clergues.

clericalisacion (-izacion) n.f. Aumentacion dau ròtle dei clergues dins lu afaires publics.

clericalisar (-izar) vt. Modificar lo tractament dei afaires publics en augmentant lo ròtle dei clergues.

clericalisme n.m. Opinió, tendença favorabla à l'intervencion dei clergues dins lu afaires publics.

clericat n.m. Clergat.

clericatura n.f. Clergatura.

clerjat n.m. Clergat.

clerjon n.m. 1. Pichin clergue. 2. Jove que sièrve la messa, enfant de còr.

cleroc n.m. (Antiqu.) Colon atenian que restava ciutadan de la maire pàtria.

cleroquia n.f. (Antiqu.) Colonia de clerocs.

clíc n.m. (inform.) Accion d'esquizar e de laisser anar rapidament un dei botons de la rateta. *Faire (un) clic. Faire doi clics sus aquesta icòna*.

clíc interj. (onomatopea) Sièrve per exprimir un bosin sec, un clacatge breu e imprevis. Var.: **clica**.

clíc clac Onomatopea per exprimir un pareu de clics. Var.: **clica claca**.

clica n.f. 1. Grope de personas pas gaire recomandables: *Una brava clica de pelandrons*. 2. Ensèm dei clarons e tamborns d'una música militària. 3. (sociol.) Grope primari que lu sieus membres son ligats per d'obligacions recipròqui.

clica interj. (onomatopea) Clic.

clica claca interj. (onomatopea) Clic clac.

clicadís n.m. Succession de bosins leugiers, sonòres, produchs per de còrs que si picon dintre: *Clicadís*

d'espadas, de culhiers, de claus agitadi. ◇ Bosin anormal d'un motor d'una automobila, deugut au fenomèn de detonacion..

clicar (*cliqui*) vi. (inform.) Seleccionar una opcion en faguent un clic.

clichar vt. (arts graf.) Alestir, establir un clichat, en particulier en colant un aliatge metallic dins l'estampa d'una composicion tipografica.

clichat n.m. 1. Imatge fotografic negatiu. ◇ (arts graf.) Placa metallica ò de plastic que poarta en releu l'estampa d'una composicion tipografica, en vista de la sieu impression. 2. (fig. e pej.) Idèia tròp sovent redicha; luèc comun, banalitat.

clichatge n.m. (arts graf.) Accion de clichar.

client, a n. 1. Persona que, en pagant, obtèn una mèrç, un servici. Sin.: **practica**, **candolier**. 2. (Antiqu.) Plebeian que si plaçava sota lo patronatge d'un patrician. 3. (inform.) Computador que, en un malhum informatic, comunica m'un servidor que li manda d'informacions ò li fornisse de servicis divèrs. 4. (inform.) Programa informatic que sollicita d'informacions ò de servicis d'un servidor: *Client FTP*, *client de messatjaria*.

clientèla n.f. 1. Ensèm dei clients (d'una botiga, d'un país, d'un establiment): *Aver una clientèla nombroa*. Sin.: **practiga**. 2. Fach d'èstre client. 3. (Antiqu. rom.) Ensèm dei clients sota la proteccion d'un patron. 4. Ensèm dei partidaris, deis electors d'un partit, d'un òme politic.

clientelisme n.m. (pej.) Fach, per un òme ò un partit, de cercar d'enlargar sa clientèla per de procediment pauc ò pron demagogics.

clima n.m. 1. Ensèm dei fenomènes meteorologics (temperaturas, vent, precipitacions, pression) que caracteríson l'estat mejan de l'atmosphèra e la sieu evolucion dins un luèc donat. 2. Ensèm dei circonstanças dins li qualas si viu; ambient.

climatèr(i) n.m. Epòca de la vida que corresponde à la menopausa per la frema e à l'andropausa per l'òme.

climaterica adj. f. e n.f. *Annada climaterica* ò *climatica*: Si di de caduna dei annadas de la vida que son de multiples de 7 ò de 9, que lu Ancians díon critiqui, sobretot la 63^a (*granda climaterica*), produch de 7 per 9.

climatic, a adj. Relatiu au clima. ◇ *Estacion climatica*: Reputada per l'accion benvolenta dau sieu clima.

climatisacion (-izacion) n.f. Creacion ò manteniment de condicions determinadi de temperatura e d'umiditat dins una encencha e dins un local; ensèm dei mejans per li arribar.

climatissaire (-izaire) n.m. Aparelh de climatisacion.

climatissar (-izar) vt. 1. Assegurar la climatisacion de (un luèc). 2. Rendre (un aparelh) pròpri à resistir à l'accion dei climas extrèmes.

climatisme n.m. Ensèm dei questions que pertòcon li estacions climaticas (igièna, organisacion, terapeutica) e dei mejans mes en òbra per lo sieu foncionament.

climatologia n.f. Estudi scientific dei climas.

climatologic, a adj. De la climatologia.

climatològue, òga n. Especialista de la climatologia.

climatopatologia n.f. Estudi dei efèctes patogènics dei climats sobre l'organisme.

climatoterapia n.f. Emplec terapeutiç dei proprietats de divèrs climas.

climatoterapic, a adj. Relatiu a la climatoterapia.

climax n.m. (ecol.) estat ideal d'equilibri rejonch per l'ensèm soal-vegetacion d'un mitan natural donat (la biomassa li es maximala).

climograma n.m. Grafic dei temperaturas e de la pluviositat mejani d'un luèc dins lo debanament dau temps.

clin, a adj. 1. Pas drech, oblic, en parlant d'una persona que si baissa per rabalhar quauqua ren ò per saludar. 2. Portat naturalament: *Clin à la ràbia*. Var. (2): **aclin**.

clinament n.m. Accion de clinar, de si clinar. Sin.: **enclinason**, **abaissadura**.

clinar vt. 1. Metre en posicion oblica. 2. Baissar, en parlant de la tèsta, per espècte, vergonha, etc. ◆ **si clinar** v.pr. Si corbar, per respècte ò per sotamission.

clindamicina n.f. Antibiotic actiu sobre li bacterias Gram positif.

clinhada n.f. Ulhada. Sin.: **batre d'uèlh**.

clinhament n.m. Accion de clinhar. Sin.: **ulhada**.

clinhar vt. e vi. 1. Clavar à mitan lu uèlhs per concentrar lo regard sus quauqua ren ò sota l'efècte dau lume, dau vent, etc. 2. Clavar e durbir alternativament li parpèlas: *Clinhar dei uèlhs*. Sin.: **clucar**, **clugar**, **clucatejar**, **clugatejar**, **guinhar**, **parpelejar**.

clinic, a adj. 1. Que si fa directament au malade, après un examèn: *Diagnostic clinic*. ◇ *Signe clinic*: Signe que lo mètge destria per lo solet usatge dei sens (sensa intervencion biologica ni radiologica). 2. (psicol.) *Psicologia clinica*: Branca de la psicologia que si fixa coma tòca l'investigacion en profundessa de la personalitat au mejan de discussions non directivi, d'observacions dau comportament.

clinica n.f. 1. Establiment privat per pilhar en carga lu malauts: *Clinica cirurgicala*. 2. Ensenhament medical donat en presença dei malauts; conoissenças ensinda dispensadi. ◇ *Servici de clinica*: Servici d'espital qu'es dirigit per un professor nomenat per la facultat de medecina. – *Cap de clinica*: Mètge qu'assegura, dins un servici de clinica, l'ensenhament dei estagiari.

clanicament adv. D'après lu signes clinics.

clenicat n.m. Foncion de cap de clinica.

clincian, a adj. e n. Mètge qu'estúdia li malautias per l'examen dirècte dei malauts.

clinocefalia n.f. Desformacion dau crani en forma de sèla.

clinodactilia n.f. Desviada dei dets ò dei artaus.

clinofilia n.f. Frapament malautís de s'anar alechar. Var.: **clinomania**.

clinomètre n.m. 1. Aparelh que mesura la penda d'un terren. 2. Instrument previst per mesurar lo clinament de la quilha d'una nau, rapoart à l'horizontala. 3. Aparelh emplegat dins l'aviacion per verificar l'horizontalitat d'una aeronau. Var.: **inclinomètre**.

clinopiroxène n.m. Piroxène monoclinic.

- clinorombic, a** adj. Monoclinic.
- clinostat** n.m. 1. Aparelh que mesura lo clinament. 2. Aparelh emplegat per l'estudi de la pesantor sus la creissença dei vegetals.
- clinostatic, a** adj. Relatiu ai fenomèns fisiologics provocats per la posicion ajaçada.
- clinostatisme** n.m. Lo tot dei efèctes fisiologics deuguts a la posicion ajaçada per l'èstre uman.
- clioteràpia** n.f. Tractament medicau basat sus lo repaus au lièch.
- clip** n.m. (mòt anglés) Benda vidèo promocionala; film qu'acompanha una cançon. Var.: **videoclip**.
- cliquejar** vi. Faire audir un clicadís. Var.: **cliquetar**.
- cliquèlas** n.f. pl. Claquetas.
- cliquetar** vi. Cliquejar.
- cliquetas** n.f. pl. Claquetas.
- clissa** n.f. Clea. Sin.: **clidissa, clea, cleda**.
- clistèri** n.m. Lavament; seringa per lu lavaments.
- clitoridectomia** n.f. Ablacion cirurgicala dau clitòris. Sin.: **excision**.
- clitoridian, a** adj. Dau clitòris.
- clitòris** n.m. (anat.) Pichin organe erectile situat à la partida superiora de la vulva. Sin.: (pop.) **dardalhon**.
- cloaca** n.m. 1. Receptacle dei aigas bruti, dei imondícias; luèc foarça brut, massa d'aiga infècta; luèc foarça brut. Sin.: **escolador, pati, suèlha, dogat**. 2. (fig. e lit.) Fogau de corrupcion morala ò intellectuala. Sin.: **avaliment, infamia, vilania**. 3. (zool.) Orifici comun dei vias urinari, intestinali e genitali d'unu vertebrats (especialament lu auceus).
- cloacal, a** adj. (zool.) Dau cloaca.
- cloasma** n.m. Ensèm de tacas bruni sus la pèu de la cara, d'origina ormonala.
- cloca** n.f. e adj. f. Chòssa. Sin.: **clussa**.
- clocada** n.f. Coad de polalhons. Sin.: **clussada**.
- clocar** vi. Chossar. Sin.: **clussar**.
- clòcha** n.f. (fam.) Persona que, en mitan urban, viu sensa trabalh, sovent sensa domicili fixe, e sobreviu gràcias à la mendicitat. Sin.: **corcavestit., baronaire**.
- clofibrat** n.m. Medicament per faire baissar lo colesterol.
- clomifène** n.m. Medicament per desganchar l'ovulacion.
- clonal, a** adj. Relatiu à un clòne.
- clonar** vt. (*clòni*) (biol.) Practicar lo clonatge de, reproduire per clonatge.
- clonatge** n.m. (biol.) Accion d'obtenir, per cultura, de cellulas vivi identiqui à partir d'una cellula unica. Per extension, reproduccion d'un animau per aqueu biais.
- clòne** n.m. 1. (biol.) Individú ò populacion que provèn de la reproduccion vegetativa ò asexuada d'un individú unic. ◇ Ensèm dei cellulas que resúlton dei partiment successius d'una cellula unica sensa minga diferenciacion. 2. (fig., fam.) Individú que seria la còpia conforma d'un autre individú. 3. (inform.) Computaire ò microcomputaire totalament compatible m'un modèl donat.
- clonia** n.f. Contraccion brèva e involontària d'un muscle.
- clonic, a** adj. Dau clònus ò de la clonia.
- clonidina** n.f. Molecula quimica utilizada per faire baissar l'iperpression arteriala.
- clonorquiasis** n.f. Mena de parasitòsi dau fetge.
- clònus** n.m. (med.) Contraccion repetida d'un muscle provocada per lo sieu estirament e que provòca una trepidacion dau segment de membre interessat.
- cloquier** n.m. 1. Obratge (torre, barri, etc.) destinat à recebre de campanas. Sin.: **campanau**. 2. Parròquia.
- cloquierisme** n.m. Estacament particulier, estrech, au pichin relarg dont si viu. Sin.: **campanilisme**.
- cloquieròt** n.m. Pichin cloquier.
- clòr(e)** n.m. Gas toxic d'un jaune verdastre, de l'odor sufocanta, que si pòu extraire dei clorures naturals e que s'emplega en solucion coma desinfectant; element (Cl) de n° atomic 17 e de massa atomica 35,453 (Família dei alogènes). ■ Si prepara lo clòre per electrolisi dau clorure de sodi. Lo clòre a una granda activitat quimica. Destruge la partida coloranta dei matèrias vegetali e animal. S'emplega industrialament per blanquir li estòfas e per alestir divèrs compausats (aiga de Javel, pirotecnia, etc.).
- cloracion** n.f. 1. Assaniment de l'aiga au mejan de clòre. 2. (quim.) Substitucion d'un atòme de clòre à un atòme d'idrogène.
- cloral** n.m. Aldeïde tricolorat CCl₃CHO, à passat temps emplegat coma ipnotic.
- cloralòsa** n.f. Combinason de cloral embé de glucòsa.
- clorambucil(e)** n.m. Medicament d'usança contra la leucèmia linfocitària.
- cloramfencòl** n.m. Antibiotic actiu sobre un beu nombre de bacteria (bacilles de la fèbre tifoïda ò paratifoïda, per ex.).
- cloramina** n.f. Amina clorada à l'azòt utilizada coma antiseptic.
- clorat** n.m. Sau de l'acide cloric.
- clorat, ada** adj. (quim.) Que contèn de clòre coma element constitutiu.
- cloratge** n.m. Operacion que sotamete un teissut à l'accion dau clòre.
- clorèla** n.f. Alga vèrda unicellularària d'aiga doça, foarça comuna.
- clorèmia** n.f. Taus de clòre dins la sang.
- cloric, a** adj. *Acide cloric*: Acide HClO₃.
- cloridrat** n.m. Sau de l'acide cloridric e d'una basa azotada.
- cloridria** n.f. Taus d'acide cloridric liure e de clòre, combinat ai matèrias organiqui dau suc gastric.
- cloridric, a** adj. *Gas cloridric*: Clorure d'idrogène (HCl), gas incolòre que l'odor ponhe. ◇ *Acide cloridric*: Solucion acida d'aqueu gas dins l'aiga, emplegada dins lo tractament dei metais, la produccion de matèrias plastiqui, etc.
- clorit** n.m. (miner.) Sau de l'acide clorós.
- clorofenòl** n.m. Un dei tres desribats clorats (quau que sigue) dau fenòl.

clorofibra n.f. Fibra sintetica, inflamabla, fabricada à partir de policlorure de vinil pur.

cloroficea n.f. *Cloroficeas*: Classa d'algas d'aiga doça e marina, finda dichs *algas vèrds*, qu'an coma solet pigment la clorofilla.

clorofilla n.f. Pigment vèrd dei vegetals, sintetisat dins lu cloroplastes en presença de lume, e que lo sieu ròtle es essencial dins la fotosintèsi.

clorofillian, a adj. De la clorofilla.

clorofluorocarbòni n.m. Organoclorat gasós emplegat particularament dins lu aerò-sòls, lu isolants, lu refrigerants, qu'entira la dissociacion dei moleculas d'ozòne de l'estratosfèra. Var.: **clorofluorocarbure**.

clorofluorocarbure n.m. Clorofluorocarbòni.

clorofòra n.m. Amorier d'Àfrica e de Guiana que lo sieu boasc (irocò) es foarça preat per la fustaria e la bastison navala.

clorofòrmar vt. (*clorofòrmi*) Anestesiari au clorofòrme.

clorofòrme n.m. Liquide incolòre (CHCl₃), d'una odor eterada, que resulta de l'accion dau clòre sobre l'alcòl, que s'emplegava à passat temps coma anestesiari.

clorofòrmiat n.m. Sau ò estèr de l'acide clorofòrmiat.

clorofòrmiat, a adj. Que pertòca lo clorofòrme.

clorofòrmiacion n.m. Accion de clorofòrmar.

clorofòrmiat, a adj. Si di de l'etèr-oxide constituit per l'azòt de metil monoclorat.

clorofòrmiat n.f. Dosatge dau clòre dins una solucion.

clorofòrmiat, a adj. Relatiu à la clorofòrmiat.

clorofòrmiat(e) n.m. Describat monoclorat de naftalèn.

cloropenia n.f. (med.) Baissa de clorure dins lu liquides organics, particulierament dins lo serum sanguin e lo liquide cefalò-raquidian.

cloropidat n.m. *Cloropidats*: Familha de mosquilhons fitofagues que la sieu larva pòu èstre nosibla ai cerealas.

cloropicrina n.f. Derivat nitrat dau clorofòrme, emplegat coma gas de combat, coma agent de destruccion dei garris e coma insecticide.

cloroplast n.m. Corpuscule dei cellulas vegetali qu'es colorit per la clorofilla e es sèti de la fotosintèsi.

cloroprèn(e) n.m. Describat clorat dau butadiène, que la sieu polimerisacion dona un cauchoc sintetic, lo *neoprène*.

cloropromasina n.f. Neuroleptic màger, dau grope dei fenotiasinas, que fuguèt lo promier neuroleptic sintetisat.

cloròps n.m. Mosca embé lu uèlhs vèrds, que la sieu larva viu dins li estoblas dei cerealas, entirant una malautia dau blat e de l'òrdi.

cloroquina n.f. Medicament describat de la quinoleïna e emplegat dins lo tractament dau paludisme.

clorós, oa adj. *Acide clorós*: Acide HClO₂ (non isolat).

cloròsi n.f. 1. Disparicion parciala de la clorofilla dins li fuèlhas d'un vegetal, cen que li fa jaunir. 2. (med. vièlh) Anemia ipocròma de la filha.

clorosulfat n.m. Sau ò estèr de l'acide clorosulfuric. Es un liquide qu'estofa e que fuguèt emplegat per lu Alemands en lo debanament de la primiera guèrra mondiala.

clorosulfur(e) n.m. Combinason d'un clorure e d'un sulfure.

clorotiazide n.m. Diuretic foarça actiu utilizat per via bucala dins lo tractament dei sindròmes edematós.

clorotoluèn(e) n.m. Un dei describats clorats (quau que sigue) dau toluène.

clorovanadat n.m. Sau clorada de vanadi.

clorovaporisacion (-izacion) n.f. Demai de sudada dei organes vegetals vèrds esclairats e atribuit à una accion clorofilliana.

clorotica adj. e n.f. (med.) Pertocada de cloròsi.

clorur(e) n.m. Combinason dau clòre m'un autre còrs autre que l'oxigène; en particulier, sau de l'acide cloridric. ◇ *Clorures descolorants*: Clorures mesclats à d'ipoclorits, coma lo clorure de caucina e l'aiga de Javel. ◇ *Clorure d'etil*: Liquide incolòre de l'odor aliaçat, qu'es pas irritant, foarça cremable que bulhe à 12,5° C. Es un anestesic poderós.

clorurar vt. Combinar mé de clòre, transformar en clorure (un còrs).

clorurat, ada adj. Que contèn de clorure.

cloruremia n.f. Presença de clorure dins lo sang.

clòsc n.m. Escalha de clausissa.

clòsca n.f. 1. Gruèlha. 2. Cabòcha.

close-combat n.m. (mòt anglés) Combat sarrat, à mans nudi.

clòt n.m. Planesteu cultivat.

clua n.f. (geogr.) Vau estrecha. Sin.: **estrech**.

club ['kløb] ò ['klyb] n.m. (mòt anglés) 1. Societat, associacion politica, culturala, esportiva. ◇ *Club d'investiment*: Gropament d'esparnhants per metre en comun un poartafuèlh de valors mobiliari. 2. Ceucle dont de personas s'acòmpon per jugar, charrar, lièger. 3. *Cadieràs club*: Cadieràs larg de cuer dei annadas 1930, à l'origina de forma cubica.

club ['klyb] ò ['kløb] n.m. (mòt anglés) Cròssa de gòlf.

clubista n. Sòci d'un club politic, especialament sota la Revolucion francesa.

clunisian, a adj. (relig.) De l'òrdre de Cluny.

clucar vt. e vi. Clinhar.

clucatejar vt. e vi. Clinhar.

clugar vt. e vi. Clinhar.

clugatejar vt. e vi. Clinhar.

clupeïdat n.m. Clupeïde.

clupeïde n.m. *Clupeïdes*: Familha de peis ossós coma la sardina, l'alòsa. Var.: **clupeïdat**.

cluquejant, a adj. Que cluqueja. ◇ *Fuèc cluquejant* ò *cluquejant* (n.m.): Fanau que s'acende e s'amuèrce alternativament per senhalar un cambiament de direccion, un perilh, etc. Sin.: **pluguantant**.

cluquejar vi. Que s'acende e s'amuèrce, en parlant d'un lume, d'un fanau. Sin.: **plugetar**.

clus, a adj. Escur, dins lo lengatge dei trobadors. *Lo trobar clus de Marcabrun*.

clussa n.f. e adj. f. Chòssa. Sin.: **cloca**.

clussar vi. Chossar.

cluster ['klyster] ò ['kløestær] n.m. (mòt anglés) 1. (inform.) Ensèm d'unitats foncionals interconnectats au mejan d'un malhum qu'agisson coma una soleta unitat. 2. (quim.) Gropament d'atòms d'un meme element, units entre elu per de foarças de valença ò per de foarças residuali que mantènon l'identitat de l'ensèm. 2. (mús.) Atac simultaneu, d'azard ò non, de mai d'una nòta sus un clavier, un instrument à coardas, etc.

cm Simbòle dau centimètre.

Cm Simbòle dau curi.

cm² Simbòle dau centimètre-cairat.

cm³ Simbòle dau centimètre-cube.

cmèr, a adj. e n. Dei Cmèrs, pòble dau Cambòdge. ◆ n. Lengua oficiala dau Cambòdge. Sin.: **cambodgian**.

cnemida n.f. Cambiera de cuer ò de metal dei sordats de la Grècia antica.

cnidari n.m. *Cnidaris*: Embrancament d'animaus diploblastics provedits de cellulas urticanti d'ichi *nematocistes*. Sin.: **celenterat**.

cnidiat n.m. *Cnidiat*: Protozoaris parasits provedits d'un, doi ò tres cnidocistes. Var.: **cnidosporidiats**.

cnidocile n.m. Apendici tactile sensible au contacte d'unu còrs forastiers portat per lo nematoblaste dei cnidariss.

cnidociste n.m. Autre nom dau nematociste dei cnidariss.

co Forma prefixada dau latin *cum* (embé) que marca l'afraiment, la participacion, la simultaneïtat...: *Coautor, coabitacion*.

Co Simbòle dau cobalt.

cò prep. lat. pop. *in casa*, es a dire "dins la maion". Quora es seguida d'un nom d'èstre animat, d'un pronom personal ò d'un possessiu, indica la situacion en un luèc, una epòca. Ex.: *En cò de Joan, de ieu, de tu, en cò mieu*. Var.: **à cò**. Ex.: *À cò de Codrian, de Gilòs, de Martin* dins la toponimia dei coalas au ponent de Niça, ai alentorns de Cremat, Bellet. Parriera remarca dins lo masatge de Sant Bernart (Desertetto en ital.) dins la Val Ges, comuna de Vaudier (Valdieri): *À cò de Luiset, de Biava, de Trimai, de Janet, de Còl,...*

coa n.f. ['kua] 1. Partida dau còrs de nombrós vertebrats, posteriora à l'anús, sovent alongada e flexibla, que lo sieu acte esqueletic es un prolongament de la colomna vertebrala. 2. Extremitat dau còrs, opauada à la tèsta, dins diversis espècias animalis: *La coa de la sèrp*. ◆ (fig. fam.) *Sensa coa ni tèsta*: Incoerent. Sin.: **aquò ten pas drech**. ◆ *Finir en coa de peis*: S'acabar bruscament, sensa clavadura vertadièra. ◆ *Faire una coa de peis*: Si rabatre bruscament après aver despassat un veïcule. ◆ *S'en torna embé la coa entre li cambas*: Èstre vergonhós après un falhiment. 3. Partida arriera: *La coa d'un avion*. 4. Apendici en forma de coa: *Coa d'una nòta, d'una letra*. 5. Pecol d'una fuèlha, dei flors e dei fruchs: *Una*

tisana de coas de cerièas. 6. Partida d'un objècte que sièrve per l'agantar: *La coa d'una caçairòla*. 7. Partida d'un vestit que tòca per tèrra, darrier: *La coa d'una rauba*. 8. Benda de pergamin fixada en bas d'un acte e que supoarta lo sageu. 9. Verga de boasc tronconica, garnida à l'extremitat mai pichina d'una rondela de cuer, que sièrve à mandar li bilhas, au bilhard. 10. (astron.) Traça luminoza, contituïda de gas ò de pòuvera, que vèn de la cabeladura d'una cometa e totjorn dirigida à l'opauat dau Soleu sota l'efècte dau vent solari ò de la pression dau raiar solari. 11. Cen qu'es à la fin, à l'extremitat de quauqua ren: *La coa d'una chavana*. 12. Darriera partida, darriers rengs d'un grope qu'avança: *La coa d'un cortègi*. 13. Fila de personas qu'aspèron lo sieu torn: *Faire la coa davant un negòci*. Sin.: **alinhada**. – *À la coa dau lop*: Un darrier l'autre. 14. Ensèm dei darrieri veïturas d'un tren, etc. – *En coa*: À l'arrier. 15. Darriers rengs d'un classament. 16. (mat.) *Teoria dei coas*: Estudi matematic dei trafegs e dei flux, qu'aplica lo calcul dei probabilitat ai fenomènes dins lu quaus un nombre d'objèctes ò d'usanciers dévon asperar per obtenir un servici determinat.

coabitant, a n. Persona que coabita.

coabitacion n.f. 1. Fach de coabitar. 2. (polít.) Presença à l'encòup d'un govèrn, d'una majoritat parlamentària e d'un cap de l'Estat de tendenças politiqui diferenti.

coabitar vi. 1. Abitar ensèm dins una maion ò dins un territòri. 2. Coexistir au dintre d'un ensèm.

coa blanca n.m. Ceu blanc (auceu).

coac n.m. Son faus e discordant vengut de la votz ò d'un instrument de música. Sin.: **broncada**.

coacada n.f. Accion de coacar: crit de la granolha.

coacar vi. Faire audir lo sieu crit, en parlant de la granolha. Sin.: **granolhar**.

coaccion n.f. Coercicion.

coacervat n.m. (biol.) Estructura macromoleculària fluida mé mai d'una fasa.

coach ['kotʃ] n.m. (mòt anglés) 1. (vièlh) Automobila clausa mé doi poartas e quatre vitres, que lu dossiers dei sieus sètis de davant s'abaisson per laisser passar vèrs li plaças de darrier. 2. Entraïnaire esportiu. Sin.: **adestaire, engaubiaire, adralhaire**. 3. Persona que practica lo coaching (2).

coaching n.m. (mòt anglés) 1. (espòrts) Organizacion dei remplaçaments, dins un espòrt collectiu: *Faire un boan coaching*. 2. Metòde que consiste à dirigir, instruir e entraïnar una persona ò un grope de personas, mé l'objeti de rejónher una tòca ò de faire perdre d'abitudas especifici. Si pòu faire sota forma de conversacions per motivar, de seminaris, d'atalhiers e de practicas supervisadi.

coacusat, ada n. Persona acusat m'una altra persona, mé d'autri personas.

coada n.f. [ku'ada] Temps qu'un auceu coa lu sieus òus per lu faire espelir; acte de coar. Sin.: **incubacion**.

coa d'arèndola n.f. (tecn.) Tenon en forma de coa d'arèndola, que va dins una entalha de forma pariera per constituir un assemblatge.

coa de cavau n.f. 1. Biays de metre lu bèrris sarrats sus la tèsta, tenguts per un grop e flotejant sus lo suc e li espatlas. 2. (anat.) Fais de cordons nerviós contenguts dins lo bas dau canal raquidian e format de raïc dei nèrvs lombaris, sacrats e cocçigians.

coa de garri n.f. 1. Lima redona e ponchuda per limar dins li partidas cavi. 2. Autre nom dau *plantatge*, planta comuna que la sieu grana siève à noïrir lu aucus pichins (Família dei plantaginaceas). 3. Nom de divers plantas: *Hordeum murinum*, *Festuca myuros*, *Alopecurus agrestis*, *Alopecurus bulbosus*, *Alopecurus pratensis*, *Dactylis glomerata*, *Trifolium angustifolium*.

coa de merluça n.f. 1. Pinceu larg, per pintar e daurar. 2. (fam.) Vestit de ceremònia que darrièr finisse en poncha.

coa de poarc n.f. (tecn.) 1. Taradoira que si finisse en virona. 2. En ferronaria, fèrre travalhat en vrilha.

coa de rainard n.f. 1. Planta ornamental coma l'amarant. 2. Pin d'una espècia pirofita.

coadjutor n.m. Evesque adjonch à un evesque ò à un archevesque, embé drech de succession ò non.

coadministrador, tritz n. Persona qu'administra en meme temps que d'autri.

coador n.m. 1. Panier dont son dispauats lu òs de coar. 2. Local dont son installats de nis ò d'incubadoiras.

coaire vt. e vi. Cuèire.

coagul n.m. (vièlh) Massa mièja solida que vèn d'una substança que coagula: *Un calhon de sang*. Sin.: **calhastre**.

coagulabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es coagulable. Sin.: **calhabilitat, agrumabilitat**.

coagulable, a adj. Susceptible de si coagular. Sin.: **calhable, agrumable**.

coagulacion n.f. Fenomène que fa qu'un liquide organic si pilha en una massa solida ò *coagul*. Sin.: **agrum, calhament, calhacion**.

coagulant, a adj. e n.m. Si di d'una substança qu'a la propietat de coagular, de provocar una coagulacion rapida. Sin.: **calhant, agrumant**.

coagular v.t. Transformar (un liquide organic) en una massa solida. Sin.: **calhar, agrumar**. ♦ v.i. ò **si coagular** v.pr. Si pilhar en una massa solida, en parlant d'un liquide organic; formar un calhastre.

coagulator, tritz adj. Que produe la coagulacion. Sin.: **calhaire, agrumaire**.

coal n.m. 1. Partida dau còrs de l'òme e d'unu vertebrats que jonhe la tèsta ai espatlas. Var.: **còl, còu**. ♦ *Si rompre lo coal*: Si rompre lo morre, cabussar, si tuar. ♦ *Sautar au coal de quauqu'un*: baiar quauqu'un mé foga. ♦ *Poàrger lo coal*: S'ofrir en victima sensa si defendre, sensa reagir. 2. *Coal ros*: Àneda dau plumatge ros. 3. Part dau vestit que cuèrbe lo coal d'una persona: *Lo coal de la camia*. ♦ (fam.) *Coal blanc*: Emplegat de bureau. ♦ *Coal blau*: Marin. ♦ (fig. fam.) *Coal faus*: Mossa blanca sobre la cervesa versada dins un gòt. 4. Partida estrecha d'unu objèctes e d'unu organes: *Lo coal de la botelha, lo coal dau femur*. 5. Partida d'una montanha que permete lo passatge: *Lo coal de Tenda*.

Sin.: **pas, pertús, baixa, passa, encisa**. 6. Grop coladís. 7. *Coal dau pen*: Tarse.

coala n.f. Releu de pauc d'autessa, de forma arredonida. Sin.: **puèi, sèrra**.

coalà [ku'ala] n.m. Koalà.

coalescença (-éncia) n.f. Estat de cen qu'es coalescent. 1. (quim.) Union dei granulas d'una solucion colloïdala ò dei goteletas d'una emulsion. 2. (biol.) Soudadura de doi susfàcias teissulari vesini. 3. (fon.) Contraccion de doi unitats foniqui vesini en una soleta. 4. (metall.) Concentracion, per tractament termic, d'un constituent estructural sota una forma globulària.

coalescent, a adj. Qu'es soudat, ligat à un element vesin ma diferent.

coalesçar vt. (metall.) Tractar un aliatge per obtenir la coalescença d'un constituent.

coaleva (faire) Expr. Faire un movement de montacala en parlant d'un engenh, d'una aisina en equilibri.

coalheta n.f. Fricòt.

coalicion n.f. 1. Acòrdi circunstancial entre potèncas, partits, personas, etc., per una accion comuna. 2. Aliança militària e politica (de pòbles, d'Estats) còtra un adversari comun. 3. (anc.) Acòrdi entre obriers, negociants, industrials, per s'autrejar d'avantatges economics ò professionals. Sin.: **liga, aliança, cartèl, union, entenduda**.

coalisar (-izar) vt. Unir en vista d'una accion comuna. ♦ **si coalisar** v.pr. Faire aliança, s'unir per aparar un interès comun, s'opauar à un adversari comun. Sin.: **s'aligar, s'unir**.

coalisat (-izat), ada adj. e n. Que participa à una coalicion. Sin.: **aligat, ligat**.

coaltar [kol'tar] n.m. (mòt anglés) Quitran de carbon. Sin.: **blec**.

coanha n.f. 1. Ensèm dei òs e qu'un auceu coa à l'encòup. 2. Ensèm dei aucelons naissut dins lo meme temps.

coaptacion n.f. 1. (biol.) Ajustament immediat e perfècte de doi organes d'un solet individú format separadament ò de doi individús de sèxe opauat (organes sexuals). 2. Reduccion d'una fracha, d'una deslogadura.

coaptor n.m. (cir.) Dispositiu (placa, aparelh) emplegat dins l'osteosintèsi per maintenir lu fragments d'oàs fracturats en contacte.

coaquistaire, airtiz n. Persona mé cu una altra cròmpa quauqua ren en comun.

coar ['kwar]/['kwɔr] n.m. 1. Organe toracic, cau e musculari, de forma ovoïda, motor central de la circulacion dau sang. – *Operacion à coar dubèrt*: Operacion au cors de la quala la circulacion es destornada vèrs un aparelh, dich coar-pomon artificial, denant de durbir li cavitats cardiaqui. ♦ *Coar de panissa*: Paurós. 2. Pièch: *Sarrar quauqu'un sus lo coar*. ♦ *Aver mau de coar*: Èstre nauseós. 3. Cen qu'a ò evòca la forma dau coar (jòia, fromai, etc.). 4. Una dei quatre colors dau juèc de cartas, representat per un coar roge estilistat: *Mi fendes lo coar!* 5. (c. de f.) *Poncha de coar*: Ralhs soudats en angle agut dins un brancament ò una traversada de vies. 6. Partida centrala de quauqua ren: *Lo coar d'una lachuga*. ♦ Part centrala d'un fust, dont lo boasc es lo mai dur. 7. Sèti de l'activitat principala de quauqua ren:

Lo coar d'un reactor nucleari. 8. Ponch essencial: *Lo coar dau problema.* 9. Sèti dei sentiments profonds, dei pensadas intimi: *Aimar quauqu'un de tot coar.* ◇ *Anar drech au coar:* Tocar, comòure. ◇ *Pas portar quauqu'un dins lo coar:* Provar d'antipatia per quauqu'un. ◇ *Aver lo coar gròs:* Èstre totplen triste. ◇ *S'apagar lo coar:* Verificar per s'acertar, per levar un dubi. ◇ *À coar dubèrt, coar à coar:* Francament. 10. Sèti dei envams vèrs una caua, una accion: *De tot coar.* ◇ *Còup de coar:* Afogament immediat per quauqua ren. ◇ *Pilhar quauqua ren à coar:* Li s'interessar vivament. ◇ *Aquò mi tèn à coar:* Li tròvi un grand interès. 11. Amor: *Una pena de coar.* 12. Bontat, generositat, benvolença: *Aver de coar, aver boan coar.* ◇ *De boan coar:* Volontiers, mé generositat. Sin.: **de boan grat / agrat.** ◇ *Èstre de tot coar mé quauqu'un:* S'associar à la sieu pena. 13. Coratge: *Redonar de coar à quauqu'un.*

coar vt. [ku'a] (*coï*) 1. Assostar, tenir au caud sota lo sieu còrs (d'òus) per lu faire espelir, en parlant d'un auceu. 2. (fig.) S'ocupar de quauqu'un mé totplen d'atencions. ◇ *Coar dau regard, dei uèlhs:* Regarjar quauqu'un intensament. Sin.: **manjar dei uèlhs.** 3. (lit.) Preparar en secret: *Coar una venjança.* ◇ *Coar una malautia:* *N'èstre tocat sensa que si sigue encara declarada.* Sin.: **congrehar.** ◆ vi. Si preparar, s'anonciar: *Lo fuèc coa.*

coarctar vt. Practicar una coarctacion.

coarctacion n.f. (med.) Restrenhement (de l'aërta).

coarda n.f. 1. Assemblatge de fibras vegetali torçudi ensèm per fomar un fieu; la matèria ensin constituïda: *Una escala de coarda.* 2. Objècte ensin fach e destinat à un usatge precis: *Coarda dau linge.* ◇ Suplici de la forca: *Meritar la coarda.* ◇ Ligam atesat entre li doi extremitats d'un arc. ◇ *Tirar sus la coarda:* Abusar d'una situacion, de liberalitats. ◇ *Coarda lissa, coarda à grops* (ò *estafieu*): Aisinas de gimnastica. ◇ *Li coardas:* Aqueli que sièrvon à delimitar lo ring de bòxa. ◇ *Coarda per sautar:* Coarda, sovent provedida d'una manelha à cada extremitat, emplegada per lu pichoï ò per d'unu esportius. ◇ Cau atesat entre doi pals, dont camínon li funambules. 3. (mús.) Fieu fach de budeu, de seda, d'acier, etc. atesat sobre la taula d'armonia d'un instrument de música, qu'en estent fretat, picat ò peçugat emete un son: *Una coarda de guitarra.* ◇ *Li coardas:* Lu intruments de coardas fretadi de l'orquestra. 4. Tamís d'una raqueta de tennis. 5. (geom.) Segment qu'a per extremitats doi ponchs d'una corba. 6. Trama d'un teissut. ◇ (fig.) *Frustat fins à la coarda:* Totplen frust. 7. Limit interior d'una pista de corsa (ancianament materialisat per una coarda). ◇ *Tenir la coarda:* Èstre ben plaçat, aver l'avantatge, èstre dins una situacion favorabla au moment d'una causida. ◇ *Virar à la coarda:* Virar au mai cort, en s'avesinant à la coarda. 8. Mesura de volume dau boasc, valent 4 estères (si mesurava m'una coarda que n'en faia lo torn). 8. (anat.) *Coardas vocali:* Espessiment musculo-membranós de la laringe, que forma un pareu de replecs que limiton entre elu la glòti e constituïsse l'organe superior de la fonacion. 9. (anat.) *Coarda dau timpan:* Ram nerviós que transmete li informacions gustativi.

coarda n.f. *Coarda dorsala:* Esquiç de la colomna vertebrala dins l'embrion ò dins lu invertebrats.

coardolent, a adj. Pertocat per la pena, la dolor. Sin.: **macat.**

coardolor n.f. Sentiment que fa partejar lu malans dei autres. Sin.: **compassion, compatiment.**

coarfendre vt. Fendre lo coar à.

coarmacat, ada adj. Esmogut; dolent, adolentit, adolorit, marrit (lit.).

coarpmarin n.m. Cormoran.

coarticulacion n.m. (fon.) Variabilitat de la realisacion d'un fonema en foncion dei sieu condicions de produccion (contèxte fonc, factors individuals, etc.).

coartocat, ada adj. Esmogut.

coàs n.m. 1. Recipient cilindric de boasc, de metal, de matèria plastica, etc., que sièrve à posar e à transportar d'aiga, etc. 2. Recipient dau meme tipe, que sièrve per divers usatges; lo sieu contengut: *Un coàs per la glaça, un coàs de gran.* Sin.: **ferrat, farrat.**

coassa n.f. [ku'asa] Gròssa coa.

coassa n.f. ['kwasa], ['kwas] Cogorda grandassa d'Àfrica, qu'un còup encavada sièrve d'aisina, de recipient. Sin.: **cogordon.**

coassa n.f. ['kwasa], ['kwas] La rusca dau suve desmasclat.

coassociat, ada n. Associat embé d'autres.

coassegurança n.f. Assegurança simultanea d'un meme risc per mai d'un assureaire, dins lo limit de la valor dau ben garantit.

coasta n.f. 1. Cadun dei oàs alongats e corbes que fòrmon la gàbia toracica. *Coastas flotanti:* Li doi darrièri coastas, que non son estacadi au poast de l'estòmegue. 2. Partida superiora de la coasta d'un animau de maselaria, embé lu muscles que li si estàcon. 3. Partida en salhida, alongada: *Coasta d'una fuèlha, estòfa à coastas.* ◇ *Coasta de blea:* Part centrala blanca de la fuèlha de blea. ◇ Division naturala (d'unu fruchs): Coastas de melon. ◇ *Ponch de coastas:* Ponch de tricòt constituït d'una alternança reguliera, dins un meme reng, de ponchs à l'endrech e de ponchs à l'envèrs. 4. Partida en penda d'un camin, d'una rota. Sin.: **puada.** 5. Penda d'una coala. 6. (geomorf.) Dins una region d'estructura gaire clinada dont altèrnon jaças duri e jaças tendri, forma de releu caracterisat per un pendís concau redde (front) e per un planesteu doçament clinat en sens contrari (revèrs). Sin.: **cuesta.** 7. Riba de mar. Sin.: **maratge.**

coata n.f. Nuca. Sin.: **copet.**

coatín n.m. Mamifèr carnivòre escalaira d'Amèrica miègjornala, provedit d'una coa lònca, d'un morre ponchut e d'una forradura rossa.

coautor, tritz n. 1. Autor que travaisha m'un autre à una òbra, especialament leterària. 2. (dr.) Aqueu qu'a comés una infraccion en participacion dirècta e principala mé d'autres individús (à la diferença dau *complici*).

coaxial, a adj. Qu'a lo meme axe qu'un autre còrs. ◇ *Cau coaxial:* Cau constituït per doi conductors concentrics, separats per un isolant. ◇ *Eliças coaxiali:*

Eliças montadi sobre d'aubres motors concentrics e que víron en sens contrari una de l'autra. Var.: **coaxiau**.

còb n.m. (mòt anglés) 1. Cavau de mièg-sang que si pòu emplegar tant per la sèla coma en cavau de tira. 2. Antilòpa dei palús d'Àfrica subsaariana.

còb n.m. Kòb.

cobai n.m. 1. Porcon d'Índia. 2. Subjècte d'experiença: *Servir de cobai*.

cobailejar vt. Codirigir.

cobailia n.f. Codireccion.

cobalt n.m. Metal blanc rojastre, dur e rompedís, de densitat 8,8; element (Co) de n° atomic 27 e de massa atomica 58,93. (Lo cobalt s'emplega en aliatges m'au coire, m'au fèrre e mé l'acier, li sieu saus iètron dins la preparacions d'unu colorants blaus). ◇ Bomba au cobalt: generator de rais β e γ terapeutics, mandats per una carga de radiocobalt, emplegat per lo tractament dei tumors canceroï. ◇ *Cobalt 60*, *cobalt radioactiu*: radiocobalt.

cobaltatge n.m. Accion de recurbir un metau d'una jaça de cobalt.

cobalterapia n.f. Cobaltoterapia.

cobaltic, a adj. Natura dei compauants dau cobalt trivalent.

cobaltifèr, a adj. Qu'enclau de cobalt.

cobaltina n.f. Arseniosulfure natural de cobalt CoAsS. Var.: **cobaltita**.

cobaltita n.f. Cobaltina.

cobaltoamine, a adj. Nom generic dei describats dau cobalt trivalent.

cobaltós, oa adj. Natura dei compauants dau cobalt bivalent.

cobaltoterapia n.f. Tractament per lu rais β e γ dau cobalt 60. Var.: **cobalterapia**.

cobelligerant, a adj. e n.m. *País cobelligerant, nacion cobelligeranta*: Qu'es en guèrra en meme temps que d'autres país còtra un enemic comun.

cobde n.m. Coe.

cobés, esa adj. e n. Que manifèsta de gelosia, de desirança descadenada de possession. Sin.: **avare**.

cobesejar vt. Manifestar de cobesença.

cobesia n.f. Cobesença.

cobesença n.f. Aviditat, cupiditat. Var.: **cobesia**. Sin.: **goludessa, avarícia**.

cobla n.f. 1. Pareu. 2. Òme e frema unit per lo maridatge ò per de ligams afectius. 3. Union de doi personas que si desplaçon ensèm ò pràcticon un espòrt ensèm: *Una cobla de patinaires*. 4. Avesinament de doi personas ligadi per l'amistat, d'interès comuns, etc.: *Una cobla d'amics*. 5. Mascle e femeu d'animaus ò acampament de doi bèstias per fornir un trabalh: *Una cobla d'aiglas, una cobla de bòus*. 6. Coblet. ◇ Especialament, dins la poesia medievala, composicion corta, formada d'un coblet solet.

coblar vt. 1. Religar, assemblar (una caua m'una altra): *Coblar doi pèças, doi màquinas*. 2. Ligar doi per doi. Var.: **encoblar**. Sin.: **apariar, colejar**.

coblat, ada adj. Assemblat, apariat. Var.: **encoblar**. Sin.: **colejar**.

coblat n.m. Mòde d'escomessa per designar dins l'òrdre d'arribada (*coblat ganhant*) ò non (*coblat plaçat*) lu doi premiers cavaus d'una corsa.

coblatge n.m. 1. Accion de coblar doi cauas. 2. Gropament de màquinas ò d'aparelhs electricics per li faire foncionar en meme temps. – Accion de coblar de pèças mecaniqui. Sin.: **encoblament**.

coble n.m. 1. (tecn.) Pèça de construccion dau buch d'una nau ò dau fuselatge d'un avion, plaçada perpendicularament à l'axe de la nau ò de l'avion. Sin.: **madier, amadier, lata**. 2. (fis., mecan. e tecn.) Sistema de doi foarças parieri, parallèli e de sens contraris; valor dau sieu moment. ◇ *Coble motor*: Coble que produe la rotacion dau virabrequin d'un motor. ◇ *Coble conic*: Ensèm dei pinhons d'engrenatge d'una transmission associats per pareus e que remàndon à angle drech lo movement motor à la màquina utilisatritz. ◇ *Coble resistant d'una màquina*: Coble qu'un motor deu exerçar per faire foncionar una màquina. ◇ *Coble de sarratge*: Valor dau coble que determina lo sarratge d'un organe mecanic. ◇ *Coble termoelectric*: Termocoble. 3. (mat.) Ensèm ordonat de doi elements.

còble n.m. Pen de la fava, dau faiòu, de la tantifla.

coblejaire, airtz n. Persona que fa de coblets.

coblejar vt. 1. Metre en coblets. 2. Apariar per doi.

coblet n.m. En poesia, ensèm de vèrs ligats per una unitat de sens ò, mai generalament, per li rimas e la metrica.

còbra n.f. Sèrp velenoa, que d'uni espècias despàsson 4 mètres de lòng (un còbra dei Índias es finda sonat *sèrp dei belicres*, à causa dau dessenh que si ve sus lo capuchon quora l'animau, inquietat, lo dilata).

còc n.m. Combustible obtengut per destillacion dau carbon en vas claus, que contèn solament una pichina quantitat de matèrias volatili. ◇ *Còc metallurgic*: Còc en gròs morseus, totplen resistant à la compression, emplegat dins lu forns siderurgics.

còc (còque) n.m. (microb.) Bacteria de forma aproximativament esferica.

còca n.f. Aubrilhon dau Peró que li sieu fuèlhas an una accion estimulanta e fornisse la cocaïna.

còca n.f. Entalha facha à un còrs solide; marca que sièrve de referiment. Sin.: **encrena, adent, talh, encrenadura, endent, òsca**.

còca n.f. 1. Gruèlha de l'òu. 2. (mar.) Partida exteriora de la nau, revestiment assemblat à la membradura, qu'assegura la flotason e supoarta lu equipments.

còca n.f. Gròssa nau de comèrci mé tres poants.

cocaïna n.f. Alcaloïde extrach dei fuèlhas de la còca, anestesic local e excitant dau sistema nerviós, que lo sieu usatge prolongat mena à-n-una toxicomania importanta.

cocainic, a adj. 1. Relatiu à la cocaïna. 2. Que la cocaïna determina: *Deliri cocainic*.

cocainisacion (-izacion) n.f. Anestesia au mejan de la cocaïna.

cocainisar (-izar) vt. (med.) Emplegar la cocaïna per suprimir la sensibilitat d'un organe.

cocainisme n.m. Cocaïnomania.

cocaïnomane, a n. e adj. Pertocat per la cocaïnomania.

cocaïnomania n.f. Toxicomania à la cocaïna. Var.: **cocaïnisme**.

cocamar n.m. Vas metallic m'un cubeceu e una manelha.

cocanha n.f. Caucanha.

cocar vt. 1. Marcar d'una còca. Sin.: **entalhar, encrenar, adentar, endentar**. 2. Curbir la femèla en parlant de volalha.

cocarboxilasi n.f. (quim.) Vièlh mòt per designar la forma metabolicament activa de la vitamina B₁.

cocarcinogène, a adj. Natura dei factors que, quora son associats, poàdon congrelhar un cancre.

cocarda n.f. Jijoala.

cocardier, a adj. e n. Que fa moastra d'un patriotisme cauvïnista, en parlant d'un francés.

cocardisme n.m. Tendença à èstre cocardier.

cocaria n.f. Usina que fabria de còc destinat à l'industria, ai auts forneus.

coccidat n.m. *Coccidats*: Família d'insèctes omoptèrs que comprèn totplen d'espècias, en particulier li cochenilhas.

coccidi n.f. Protozoari de l'embranchement dei esporozoaris, parasite dei cellulas epiteliàli de vertebrats e d'invertebrats.

coccidiòsi n.f. Malautia totplen comuna dau bestiari e de la volalha, que lo sieu agent es una coccidi.

coccigeu, ea adj. Dau coccix.

coccigodinia n.f. Dolor localisada au coccix que si pòu endevenir durant l'empenhament, e dins li afeccions uterini.

coccigotomia n.f. Operacion cirurgicala dau coccix.

coccix n.m. (anat.) Oàs format per la soudadura dei vertèbras atrofiadi à l'extremitat dau sacrom.

cocera n.f. Cosera.

cocha n.f. Francisme per **jaça**.

cochairar vt. Persegre, caçar. Sin.: **percaçar, perseguir, assecutar, corsar, acorsar**; Var.: **acochairar**;

cochairon n.m. Crissent. ◇ *Metre la pasta à cochairon*: Metre la pasta à levar. Sin.: **creissent, levam**.

cochamoscas n.m. Flòta de crins ligats à-n-un mànegue per caçar li moscas. Sin.: **caçamoscas, paramoscas**.

cochaquaresma n.m. Tarabàcola.

cochar vt. Metre foara, mandar via.

cochenilha n.f. Insècte de la família dei coccidis, qu'una espècia mexicana fornisse un colorant roge, lo carmin. Var.: **cochonilha** (leng). Sin.: **grana femeu, vermet, peolh dau paumolier, peolh de l'olivier**.

cochier n.m. Menaire d'una diligença, etc. Sin.: **carretier, veiturin**.

cochiera adj. f. *Poarta cochiera*: Poarta carretiera.

cochinchinés, esa adj. e n. De la Cochinchina.

còcho n.m. Taca de tencha.

cochonilha n.f. (leng.) Cochenilha.

cochós, oa adj. Preissant: *Una directiva cochoa*.

cociclic, a adj. (geom.) Si di de ponchs situats sus un meme ceucle.

coclea n.f. (anat.) Partida de l'aurelha intèrna dont si tròva l'organe receptor de l'audicion. Sin.: **limaçon**.

coclear(i), a (-ària) adj. (anat.) Que pertòca la coclea. ◇ *Nucleus coclearis*: Centres nerviós situats dins lo mielencefale e que sièrvon de poant ai votz auditivi sensitivi.

cocó n.f. (gal.) Relòri. Var.: **coguu**.

còco n.m. Coïnier.

cocodril(e) n.m. 1. Grand reptile dei maissèlas foarti que viu dins lu fluvis e lu lacs dei regions caudi (òrdre dei cocodrilians): *Cocodrile american* ò *alligatòr*. ◇ (fam.) *Làgrimas de cocodrile*: Làgrimas ipocriti. 2. Pèu alestida dau cocodrile: *Un sac en cocodrile*. 3. (c. de f.) Cabrilhon metallic plaçat entre lu ralhs, en avant d'un senhau, per activar dins la cabina dau conductor la repeticion sonòra de l'indicacion qu'aqueu senhau dona.

cocodrilian n.m. *Cocodrilians*: Òrdre de grands reptiles, que comprèn lo cocodrile, l'alligatòr, lo gavial e lo caiman.

còcola n.f. Capuchon de monge.

cocolucha n.f. Malautia foarça contagioa, qu'au jorn d'encuèi pertòca sobretot lu pichoi, caracterisada per un tuis foart.

cocoluchós, oa adj. e n. Relatiu à la cocolucha; que sofrisse de cocolucha.

cocomèla n.f. Fonge manjadís dau capeu gris ò jaune, finda dich *amanita vaginada*.

cocon n.m. Envelopa d'uni crisalidas coma lo manhan e dei pontas d'aranhas. Sin.: **forreu**.

coconada n.f. Cocon en molon.

coconar vt. Careçar, prestar foarça atencion, faire pròva de tendressa per quauqu'un. Sin.: **calinhejar**.

coconiera n.f. Elevatge de cocons.

cocònsol n.m. Que parteja la carga de cònsol.

cocoricó (onom.) 1. Crit dau gal. 2. Simbòle dau cauvïnisme francés: *Lu cocoricós an saludat la victòria francesa*. Var.: **cocorocó, cacaracà, quiquiriquí**.

cocòt n.m. 1. Fruch dau cocotier. Var.: **còco**. 2. Òu, dins lo lengatge infantin. 3. Faiòu maubrat de roge, que s'emplega per la sopa au pisto.

cocotier n.m. Paumolier dei regions tropicali, que pòu faire fins à 25 m d'autessa, que lo sieu fruch es lo cocòt.

cocotiera n.f. Pichin supoart per servir un òu en còca. Var.: **coquetier**.

còda n.f. 1. (mús.) Seccion que clava un tròç de música. 2. (coregr.) Final d'un balet classic; darriera part d'un pas de doi.

codaire, airtiz n. Encodaire.

codaire n.m. (inform.) Encodaire.

codar vt. (*còdi*) Procedir à l'encodatge de (messatge, informacion, etc.). Sin.: **chifrar**. Var.: **encodar**.

codat, ada adj. Exprimit, mes en còdi: *Messatge codat, lengatge codat*. Sin.: **encodat**.

codatge n.m. Accion de codar. Sin.: **chifratge**. Var.: **encodatge**.

còde n.m. Còdi.

codebitor, tritz n. Persona que deu una soma ensèm m'una persona ò mé d'uni personas. Sin.: **coobligat**.

codeïna n.f. Alcaloïde extrach de l'òpi, emplegat coma antitussiu.

codeïnomane, a n. Persona que sofrisse d'una addiccion à la codeïna.

codeïnomania n.f. Addiccion à la codeïna.

codemandaire, airtz adj. e n. (dr.) Que forma una demanda en justícia ensèm mé d'autri personas.

codena n.f. 1. Pèu de poarc renduda dura per flambatge e esbulhentatge. 2. (med.) Alteracion inflamatorïa de la pèu e dei mocoï, qu'a l'aparença d'una crosta.

codenar vi. (fam.) Venir gras, bodenfle.

codenós, oa adj. 1. Que sembla la codena. 2. (med.) Cubèrt de codena. ◇ *Angina codenoa*: Difteria.

codetengut, uda n. Persona detenguda m'una altra (mé d'autri) dins un meme luèc.

codetenir vt. Detenir en comun mé quauqu'un d'autre.

codetentor, tritz n. Que detèn quauqua ren en meme temps qu'una altra persona: *Codetentor d'un secret*.

codèx n.m. (vièlh) Repertòri oficial de remèdis; farmacopea.

còdi n.m. 1. Ensèm dei lèis e disposicions reglementari que regisson una matèria determinada; recuèlh d'aqueli lèis: *Còdi penal*. – *Còdi de la rota*: Recuèlh dei règlas que s'aplícon à la circulacion rotiera. 2. Ensèm dei precèptes que fan lèi dins un camp donat (moral, gust, art, etc.). 3. Sistema de simbòles que permete d'interpretar, de transmetre un messatge, de representar una informacion, de donadas.: *Còdi de senhaus, còdi informatic*. ◇ *Còdi (à) barras*: Còdi qu'emplega de barras verticali, estampat sobre l'emballatge dei articles venduts, que permete l'identificacion d'aquel article per lectura optica e la gestion informatizada d'una resèrva. ◇ *Còdi postal*: Ensèm de 5 chifras que perméon d'identificar una bureu distributor, que deu figurar davant lo nom d'una localitat dins una adreça postala per permetre una triada automatica dau corrier. ◇ *Còdi secret*: Seguida de simbòles que perméon de durbir una poarta, d'aviar un sistema, etc. 4. Sistema convencional rigorosament estructurat de simbòles ò de signes e de règlas combinatòri integrat dins lo procèssus de la comunicacion: *Còdi gestual, còdi de la lenga*. 5. (genet.) *Còdi genetic*: Ensèm dei mecanismes que perméon à l'informacion genetica d'èstre inscricha dins la molecula d'A.D.N. cromosomic pi d'èstre transcricha en A.R.N. messatgier e enfin revirada en proteïnas. ◆ pl. Fuèc de crosament d'un veïcule. Var.: **còde**.

codicilar(i), a (-ària) adj. (dr.) D'un codicili.

codicili n.m. (dr.) Acte posterior ajustat à un testament per lo codificar. Var.: **codicil**.

codicologia n.f. 1. Estudi dei còdis. 2. Part de la paleografia qu'estúdia lu manescrichs per elu pròpri e ges per lo sieu contengut.

codicologic, a adj. Relatiu a la codicologia.

codificacion n.f. Accion de codificar; lo sieu resultat.

codificaire, airtz adj. e n. Que codifica.

codier n.m. Estuch que contèn d'aiga e dont lo sèitre mete la sieu pèira per amolar. Var.: **codiera**.

codiera n.f. Codier.

codiera n.f. Part laterala d'un cadieràs, d'un divan, dont si pòu pauar lo braç.

codificar vt. (*codifiqui*) 1. Recampar dins un còdi li disposicions legislativi e reglementari. 2. Organisar en sistema racional; normalisar: *Codificar l'usatge de la lenga, codificar la grafia*.

codireccion n.f. Direccion que doi personas ò de mai n'an la carga. Sin.: **cobailia**.

codirector, tritz n. Persona que parteja la direccion m'una altra.

còdol n.m. [*kɔdu*] Calhau. ◇ Dins lo bastiment, pèira de 20 à 25 kg. ◇ *Picar un còdol*: Ai bòchas, picar sus una pèira que càmbia la direccion de la bòcha.

codoliera n.f. Luèc cubèrt de còdols.

codolós, oa adj. Plen de còdols, dont li a totplen de còdols. Sin.: **calhavós**.

codominança n.f. (zoot. e genet.) Manifestacion simultanea de doi gènes ò de doi caractèrs dins un individú eterozigòta.

codon n.m. (gen.) 1. Triplet de nucleotides dins l'A.D.N ò l'A.R.N. que codifica un aminoacide particulier ò que senhala lo començament ò la fin dau messatge genetic. 2. Sequença de tres nucleotides de l'A.R.N. messatgier dont si transcriu la sequença originala de l'A.D.N.

codonatari, ària adj. e n. (dr.) Qu'es beneficiari d'una donacion partejada mé d'autri personas.

codonator, airtz adj. e n. (dr.) Que fa una donacion embé d'autri persona.

codonh n.m. Fruch jaune dau codonhier, que s'en fa de geladas, de confituras e de pastas qu'an de vertuts astringenti.

codonhada n.f. Confitura de codonhs.

codonhier n.m. 1. Aubre fruchier originari d'Àsia, que produe lu codonhs (Familha dei rosaceas). 2. *Codonhier dau Japon*: Aubrilhon dei flors rogi, vesin dau codonhier.

codonhiera n.f. Plantacion de codonhs.

codrilha n.f. Tropelada. Var.: **codrilhada**.

codrilhada n.f. Codrilha.

coe n.m. 1. Articulacion que liga lo braç à l'avant-braç. ◇ (fig.) *Si sarrar lu coes*: S'entrajudar. ◇ (fam.) *Jugar dei coes*: Faire lo sieu camin dins una fola en escartant li gents; agir sensa escrupules per arribar à quauqua ren. Sin.: **coedejar**. ◇ (fam.) *Auçar lo coe*: Beure totplen. ◇ (fam.) *Òli de coe*: Travalh, esfoarç per capitar. 2. Partida de la mànega d'un vestit que recuèrbe lo coe. 3. Joncion dau braç e de l'avant-braç dau cavau. 4. Corba en arc de ceucle; arc salhent: *La riviera forma un coe, lo coe d'un tube*. Var.: **cobde, coide**.

coedejar vi. Jugar dei coes.

coedicion n.f. Edicion d'un obratge pilhada en carga per mai d'un editor.

coeditor, tritz adj. e n. Si di d'una persona ò d'una societat qu'edita un obratge en collaboracion m'un autre editor (ò d'autres editors).

coeducacion n.f. Educacion donada ò reçaupuda en comun.

coeducar vt. Educar en comun.

coeficient n.f. 1. (mat.) Nombre que multiplifica una variabla ò li sieu potenças dins un monòmi ò dins un polinòmi. ◇ *Coeficient angulari* ò *coeficient director d'una drecha*: Nombre real m definit per l'equacion $y = mx + p$ de la drecha dins un referencial cartesian. 2. (fis.) Nombre que caracteriza d'uni propietat d'una substança: *Coeficient de dilatacion*.

coelector, tritz n. Que vòta conjontament.

coelegible, a adj. Que pòu èstre elegit en meme temps qu'una altra persona.

coentrepresa n.f. Entrepresa cobailejada.

coenzima n.f. (bioqu.) Part non proteïca d'una enzima indispensabla à l'activitat d'aquela enzima.

coequacion n.f. Reparticion proporcionala dei taxas entre lu contribuables.

coequipier, a n. Persona que fa partida d'una equipa mé d'autri: Passar lo balon à-n-un coequipier.

coeraire n.m. Detector d'oscillacions electrici: *Coeraire à limalha*.

coercibilitat n.f. Qualitat de cen qu'es coercible.

coercible, a adj. Que pòu èstre comprimit, reduch.

coercicion n.f. Accion de constrénher.

coercitiu, iva adj. Qu'a un poder de coercicion; que constrenhe.

coerença (-éncia) n.f. 1. Liam estrech entre divers elements d'un còrs material. 2. Armonia logica entre lu divers elements d'un ensèm d'idèias ò de fachs. 3. (fis.) Caractèr d'un ensèm de vibracions que presènton entre eli una diferença de fasa constanta.

coerent, a adj. 1. Que presenta de partida en rapoart logic e armoniós, que toti li partidas si tènnon e s'organíson logicament. 2. Si di de vibracions qu'an la propietat de coerença. 3. (geol.) Si di d'una ròca sedimentària dura que lu sieus constituents son ligats per un ciment.

coeretar vi. Eretar conjontament m'una altra persona ò embé d'autri personas. Var.: **coeritar**.

coeretatge n.m. Succession partejada entre d'uni personas. Var.: **coeritatge**.

coeretier, a n. Persona que li revèn un coeritatge. Var.: **coeritier**.

coeritar vi. Coeretar.

coeritatge n.m. Coeretatge.

coeritier, a n.m. Coeretier.

coesimètre n.m. Aparelh emplegat per li pròvas de coesivitat.

coesion n.f. Proprietat d'un ensèm que toti li sieu partidas son intimament unidi: *La coesion d'un grope*. – Organizacion logica: *La coesion d'un expauat*. ◇ (fis.) Foaça qu'unisse li moleculas d'un liquide ò d'un solide.

coesiu, iva adj. Que jonhe, unisse: *Foaça coesiva*.

coesivitat n.f. Caractèr de cen qu'es coesiu; propietat d'una matèria que consèrva la sieu estabilitat per lo biais dei foarças interiori.

coesposa n.f. En Àfrica, una dei fremas d'un poligame, en rapoart ai autri esposas.

coeta n.f. Pichina coa.

coetejant, a adj. Fretilhant.

coetejar vi. Fretilhar.

coeternal, a adj. (teol.) Qu'existisse depés totjorn m'un autre. Var.: **coetèrne**.

coetèrne, a adj. Coeternal.

coexistença (-éncia) n.f. 1. Existença simultanea. 2. *Coexistença pacifica*: manteniment dei relacions pacifiqui entre Estats ò blòcs d'Estats sotamés à de sistemas politics diferents. Sin.: **convivença, convivència**.

coexistent, a adj. Qu'existisse en meme temps.

coexistir vi. (*coexistissi*) Existir dins lo meme temps tot en estent opauats ò foarça diferents: *Aqueli doi formas grafiqui poàdon coexistir*. Var.: **coexistre**. Sin.: **conviure**.

coexistre vi. Coexistir.

coextensiu, iva adj. (log.) En parlant d'un concèpte, d'un tèrme, susceptible d'aver la mema extension qu'un autre.

cofa n.f. 1. Element de vestit femenin que si mete sus la tèsta, fach de dentela ò de teissut, que l'usatge s'es aüra reduch à de manifestacions regionalis ò à l'abit religiós. Sin.: **escófia**. 2. Dobladura d'un capeu, d'un casco. 3. (bot.) Envelopa protectritz de la raïç dei vegetals; capuchon que recuërbe la capsula dei mofas. 4. (tecn.) Partida superiora d'una fusada, que contèn la carga utila e li fa proteccion au moment dau lançament. 5. (religadura) Rebòrd de pèu que recuërbe l'aut e lo bas dau revèrs d'una religadura.

cofa n.f. (arabe **kufa**) 1. Goarba. ◇ *À cofas*: À brèti, à boudre. 2. (mar.) Plataforma tancada à mièja autor d'un aubre (de trinquet, de mèstre ò de mejana) de dont si podia avistar e susvelhar lu alentorns dau vaisseau e li montar lo quart. Sin.: **gàbia**. 3. Mena de sac en aufa que lu nautors s'en servíon per estremar lu sieus vestiments. 4. Goarba en aufa emplida de còdols e provedida de mosclaus que si fa calar au fond de la mar.

cofactor n.m. Factor qu'agisse à l'encòup mé d'autres.

cofada n.f. Contengut d'una cofa.

cofadura n.f. Biais qu'a un capeu de convenir à la cara.

cofar vt. 1. Penchenar. 2. Curbir la tèsta m'un capeu, etc.

cofatge n.m. 1. Accion de cofar, de penchenar; lo sieu resultat. 2. Paua d'un revestiment protector sobre la pulpa dentària degalhada.

cofin n.m. (latin **cophinus**, de l'arabe **kufa**) Grand cabàs de palha treçada. ◇ (espec.) Panier garnit à l'interior per servir de brèç. ◇ (fam.) *Patin cofin*: Expression per abreujar una enumeracion.

cofinançament (anciament) n.m. Finançament realisat per un establiment m'un autre (ò mé d'autres).

cofinançar (-anciar) vt. Finançar au mejan d'un cofinançament.

cofinat n.m. Contengut d'una cofa.

cofinet n.m. Cofin pichon.

cofondator, tritz n. Persona que fonda ò a fondat quauqua ren m'una altra, mé d'autri.

cofrar vt. (*còfri*) 1. Provedir d'un cofratge; preparar m'un cofratge. 2. (fam.) Metre en preson.

cofràs n.m. Grand còfre.

cofratge n.m. 1. Fustatge de boasc ò de fèrre destinat à prevenir li boiras dins lu potz, li trencadas, etc. 2. Forma destinada au motlatge e à la presa dau betum. 3. Accion de pauar aquela forma.

còfre n.m. 1. Mòble parallelepipedic que la sieu faça superiora es un cubiceu mobile. 2. Compartiment d'un còfrefoart qu'una banca fita ai sieus clients. 3. Espaci per li metre lu bagatges à l'arrier ò à l'avant d'una veitura. 4. Peis dei mars caudi, de la carapaça rigida (Família dei ostracientidats): *Còfre à pèrlas, còfre tigrat*. Sin.: **còfre perlier, borsa**.

còfrefoart n.m. Armari d'acier, m'una serralha de seguretat, per li metre de sòus, de valors, de documents, etc.

cofret n.m. 1. Pichin còfre ò boita de confeccion eleganta. 2. Ensèm de discs, de libres, venduts dins un embalatge cartonat.

cofrier n.m. Persona que fa ò que vende de còfres.

cogerença (-éncia) n.f. Genrença tenguda en comun m'una altra persona ò mé d'autri personas.

cogerent, a n. Persona que parteja una cogerença.

cogerir vt. (*cogerissi*) Gerir, administrar en comun una empresa, un servici, un organisme, etc.

cogestion n.f. 1. Gestion en comun d'un organisme. 2. Gestion dau cap d'empresa mé la participacion dei treballaires.

cogida n.f. Constrencha.

cogir vt. Constrénher. Sin.: **comprimir**. ♦ **si cogir** v.pr. S'engatjar.

cogitacion n.f. (fam.) Pensada, reflexion; accion de pensar.

cogitar vi. Pensar, soscar.

cognacion n.f. [cogna'sjuŋ] (antrop.) Cosanguinitat.

cognat, a adj. e n. (antrop.) Parentèla per cognacion.

cognat n.m. Beu-fraire. Var.: **conhat**.

cognada n.f. Bèlé-sòrre. Var.: **conhada**.

cognicion n.f. (filos.) Facultat de conóisser.

cognician, a n. Especialista de l'intelligença artificiala.

cognitiu, iva adj. 1. (filos.) Que permete de conóisser; que pertòca la conoissença. 2. (psicol.) Que si rapoarta ai procèsus que perméton à un individú d'aquistar d'informacions sobre cen que l'enviròta.

cognoscible, a adj. 1. (filos.) Que pòu èstre conoissut. Sin.: **conoissible**. ♦ n.m. (filos.) Cen que si pòu conóisser.

cogoça n.f. (fam., dau lat. *cucutia*, cogorda) Tèsta.

cogoçon n.m. Insècte coleoptèr de la tèsta prolongada en bèc, que la si pilha m'ai granas. Sin.: **corcosson**. Var.: **cogossion, corgoçon, corgosson**.

cogoçonar vt. 1. Atacar, traucat, en parlant de cen que lo cogoçon fa à la grana. 2. Traucar d'una infinitat de

pichins traucs, coma aquelu d'un cogoçon. ♦ vi. Èstre atacat per lu cogoçons. Sin.: **corcossonar, arnar**.

cogoçonat, ada adj. Atacat per lo cogoçon; traucat coma per un cogoçon. Sin.: **corcossonat, arnat**.

cogombre n.m. Concombre.

cogombret n.m. Concombret.

cogombriera n.f. Concombriera.

cogorda n.f. 1. Planta cultivada, dau pen que corre au soal, que n'i a un molon d'espècias dei fruchs voluminós que si mànjon sovent coma legumes (Família dei cucurbitaceas). La varietat de cogorda dicha de Niça si soana *pateca*. 2. (fam.) Tèsta. 3. (fam.) Niais: Siés una cogorda! 4. Cogordon, que lo sieu fruch, un còup secat, pòu servir à transportar un liquide; (per ext.) Recipient de forma alongada per conservar e transportar de que beure.

cogordada n.f. Liqueur de cogorda.

cogordeta n.f. Pichina cogorda.

cogordier n.f. Planta de cogorda. ◇ *Restar au cogordier*: Si di d'una filha que non si marida. Sin.: *Faire secar de figas, èstre totjorn filha*.

cogordiera n.f. Camp plantat de cogordas.

cogordon n.m. Varietat de coassa: *Lo festin dei cogordons*. ◇ *Faire lo cogordon*: Ai bòchas, metre una bòcha à costat dau bochin.

cogossion n.m. Cogoçon.

coguo n.m. Coguu.

coguolar vt. Coguular.

coguolatge n.m. Coguulatge.

coguu [ku'gyw] 1. Auceu dei boascs de l'esquina grisa e dau ventre blanc regat de brun, insectivòrre, que depaua lu sieus òus dins lo nido dei autres. 2. Òme que la sieu frema lo tradisse. Var.: **banarut** (2). 3. Cocó. Var.: **coguo**.

coguular vt. Faire coguu. Sin.: **enganar, embanar, cuguolar**.

coguulatge n.m. Fach de faire coguu. Var.: **cuguolatge**.

coguu-pavon n.m. Diploptèr.

coidada n.f. Còup de coide.

coide n.m. Coe.

coier n.m. Codier.

coifa n.f. Cofa (1).

coifadura n.f. Biaís d'èstre penchenat. Var.: **cofadura, penchenadura**.

coifar vt. Penchenar. Var.: **cofar, penchenar**.

coifassa n.f. Pichina coifa.

coifeta n.f. Pichina coifa.

coifeton n.m. Pichina coifa.

coïn n.m. Pichina coa. Sin.: **coeta**.

coïna n.f. 1. Pèça d'una maion, d'un restaurant, etc., dont si preparon lu pasts. 2. Accion, art d'alestir e de presentar lu aliments: *Faire la coïna*. 3. Plats preparats, servits: *Una especialitat de la coïna niçarda*. 4. (fig., fam.) Manòbra, combinacion: *Coïna electorala*.

coïnar vi. Faire la coïna. ♦ vt. 1. Alestir un plat, un aliment. 2. (fig., fam.) *Coïnar quauqu'un*: L'interrogar embé insistença, per obtenir una informacion, una confession. Sin.: **faire escudelar**.

coïnat, ada adj. *Plat coïnat*: Vendut tot preparat.

coïneta n.f. Pichina coïna, canton coïna.

coïncidença (-ència) n.f. 1. Simultaneïtat de fachs, de circumstàncas. Sin.: **astrada, endevenença, còup d'astre**. 2. (geom.) Estat de doi figuras, de doi elements que si superpauon ponch per ponch.

coïncident, a adj. (geom.) Que coïncidisse: *De triangles coïncidents*.

coïncidir vi. (*coïncidissi*) 1. Si produrre en meme temps, correspoandre exactament: *Doi datas que coïncidisson*. Sin.: **s'endevenir**. 2. (geom.) Si suprepauar ponch per ponch. 3. (mat.) Per doi foncions f e f' definidi sobre doi ensembles que contènon un meme ensemble A, verificar l'egalitat $f(x) = f'(x)$ per tot x de A. Var.: **coïncidre**.

coïncidre vi. Coïncidir.

coïnier, a n. Persona que fa la coïna, en particulier per profession dins un restaurant, etc.

coïniera n.f. Aparelh per far cuire lu aliments: *Coïniera electrica*.

coïnista n. Persona que fabrica e installa de mobilier de coïna.

coiòt n.m. Mamifèr carnivòre d'Amèrica dau Nòrd, vesin dau lop e dau chacal.

coirada n.m. Operacion de revestiment d'una susfàcia m'una jaça de coire.

coirar vt. Curbir m'una espessor de coire. Var.: **coirejar**.

coiraria n.f. Miniera de coire.

coirassa n.f. Armadura metallica, blindatge apareire d'una nau de guèrra, d'un carri armat. Au Temps Mejan, pèça de l'armadura qu'aparava l'esquina e lo pièch.

coirassament n.m. Accion d'equipar d'una coirassa; aquesta coirassa.

coirassar vt. Provedir d'una coirassa.

coirassat n.m. (mar.) Nau de batèsta grandassa provedida d'una artilharia poderosa e d'un blindatge espès en servici dins li marinas de combat fins a la segonda guèrra mondiala e remplaçada per lo poartavions en seguida de l'evolucion de l'estrategia aerònavala.. Sin.: **nau de linha**.

coirassier n.m. Soldat de la cavalaria lorda provedit d'una coirassa.

coirat, ada adj. De la color dau coire.

coire n.m. 1. Metal roge brun, malleable e ductile, conductor de l'electricitat; element (Cu) de n° atomic 29 e de massa atomica 63,54. ◇ *Coire blanc*: Aliatge de coire, de zinc e d'arsenic. ◇ *Coire jaune*: Laton. ◇ *Coire roge*: Coire pur. Sin.: **aram**. 2. Objècte, aisina d'aquesta matèria. 3. Placa de coire que sièrve à la gravadura en talha doça. ◆ pl. Grope dei instruments de vent, en metal e à embocadura.

coirejar vt. Coirar.

coirenc, a adj. Aramós. Var.: **coirut, uda**.

coiric, a adj. (quim.) Que contèn de coire divalent.

coirut, uda adj. Aramós. Var.: **coirenc, a**.

coissin n.m. 1. Pèça d'estòfa, de cuer, etc., borrada (de plumas ò de matèrias sintetiqui), que si mete sus una cadiera, etc., per si setar sobre ò solament per ornament.

◇ (per ext.) Aurelhier. 2. Callositat. 3. *Coissin d'ària*: Sistema de suspension d'un veïcule, d'una nau, d'un aparelh de manutencion, qu'agisse en mandant d'ària sota.

coissinat, ada adj. Callós.

coissinet n.m. 1. Pichin coissin. 2. Partida anteriora d'un araire. 3. (tecn.) Pèça de fonda ò d'acier tancada sus una travèrsa de camin de fèrre que supoarta lo ralh. 4. (mec.) Pèça anulària tancada dins un sèti per facilitar lo guidatge d'un aubre mobile.

coissiniera n.f. Envolopa d'un coissin, d'un aurelhier.

coït n.m. Acoblament, union sexuala per lu umans e per lu animaus. Sin.: **caufada, fringatge, fringadissa, fornicacion, copulacion**.

coïtar vi. Accion de practicar lo coit. Sin.: **s'acoblar, copular, fringar, plantar, fornicar, fotre** (vulg.).

còl n.m. Coal (corrent), còu.

cola n.m. Ample manteu dei monges m'un capuchon e dei mànegas largui.

còla n.f. 1. Colatier. 2. Fruch dau colatier (notz de còla), que contèn d'alcaloïdes estimulants.

còla n.f. 1. Punicion qu'un escolan deu venir faire en defoara dau sieu orari. Sin.: **retenguda**. 2. Dins li classas preparatòri ai grandi escòlas, interrogacion de contraròtle, orala ò escricha.

còla n.f. Personas que travàlhon ensèm. Sin.: **chorma** (per ext.), **banda**.

colabilitat n.f. (metall.) Capacitat d'un aliatge ò d'un metal à emplir un mòtle quora li es vuat à l'estat liquide.

colacion n.f. Past leugier. Sin.: **merenda, gostaron**.

colada n.f. 1. Accion de faire colar un liquide, una matèria en fusion ò un materiau pastós: *La colada dau betum, una colada de neu*. Var.: **colament, colatge**. 2. Massa de matèria pauc ò pron liquida ò en fusion que s'escorre ò s'expandisse: *Colada de pintura, de lava*. 3. Biaï de denedar sota l'aiga. 4. (geogr.) Desplaçament meridian d'una massa d'ària perpendicularament ai flux zonals de la circulacion atmosferica generala. 4. Coladura.

coladís, issa adj. 1. Si di d'un liquide, d'una pasta fluida: *Una saussa coladissa*. 2. *Grop coladís*: Si di d'un grop que si pòu sarrar sensa lo blocar ò molar sensa lo desfaire. Sin.: **grop corredor, grop corredís**. 3. Fluide, simple, en parlant d'un estile. Sin.: **colador**. 4. Si di d'un vent que passa per una esclapadura.

coladissa n.f. 1. (tecn.) Colissa. 2. au pl.: Colissas (au teatre).

colador, airtz adj. Coladís, en parlant d'un estile.

coladura n.f. 1. Traça laissada sus una susfàcia per una matèria qu'a colat: *Una coladura de pintura*. 2. Metal que s'escapa au travèrs dei jonchs dau mòtle au moment de la colada. 3. Tombada dei flors jauni ò dei fruchs joves en rason de pluèias abondoï que degàlhon lo pollen e empàchon la fecondacion: *La coladura de la vinha*.

colagògue, òga adj. e n. Si di d'una substança que la sieu accion es coleretica e facilita l'evacuacion de la bila.

colalemia n.f. Presença de saus biliari dins lo sang.

colaluria n.f. Presença de saus biliari dins l'urina.

colament n.m. Colada.
colamua n.f. Sansonha.
colana n.f. Jòia que si poarta au coal: *Una colana de pèrlas*. Sin.: **colar**.
colangiografia n.f. Radiografia de la vesicula biliària e dei sieus conduchs.
colangiòma n.m. Tumor dau fetge.
colangiòtomia n.f. Dubertura cirurgicala d'un conduch biliari.
colant n.m. Vestit de teissut extensible que cuèrbe lo còrs de la talha ai pens: *Un colant de dança*. ◇ Element dau vestit femenin qu'assòcia li braietas e lu bas.
colant, a adj. Que cola, qu'es fluide: *Una pasta colanta*.
colanta n.f. (fam.) Blennoragia.
colar [ku'la] n.m. 1. Colana. 2. Corrèia de cuer ò ceucle de metal que si mete au coal d'uni bèstias domestiqui per li tenir estacadi.
colar vi. 1. Anar d'un luèc à un autre, en parlant d'un liquide, d'un cors d'aiga: *Li làgrimas li colàvon sus li gautas*. Sin.: **s'escórrer**, **córrer**. ◇ Passar dins un luèc donat: *Palhon cola à Niça*. 2. S'escapar, en parlant d'un liquide: *L'aiga cola dau robinet*. Sin.: **regolar**, **s'escórrer**, **escampar**. 3. Èstre englotit dins l'aiga: *La nau a colat*. Sin.: **si profundar**. ◆ vt. 1. Vuar dins un mòtle una matèria en fusion, una matèria pastoa ò liquida: *Colar de betum*. 2. Fabricar un objècte en metal fondut. 3. Degalhar un organe en movement per mancaça de graissatge: *Colar una bièla*. 4. Mandar au fond de l'aiga: *Colar una nau*. Sin.: **profundar**, **afondre**, **afondar**, **mandar per fond**. 5. Faire perdre tot crèdit à una societat, etc.: *Aquel escandale a colat la noastra societat*.
colar vt. (còli) Donar una còla (punicion ò interrogacion).
colaret n.m. 1. Part dau plumatge à l'entorn dau coal, d'una color altra qu'aquela dau còrs. 2. Volant portat à l'entorn dau coal ò que garnisse una encoladura. 3. Objècte, element en forma d'aneu, de corona.
colaspidema n.m. Insècte coleoptèr que fa de degalhs ai plantas coma la lusèrna. Sin.: **gròs-cuu**.
colatge n.m. Accion de faire colar un liquide, una matèria en fusion ò un materiau pastós: *Lo colatge dau betum*. Var.: **colament**, **colada**.
colatge n.m. Colada d'un liquide, d'un metal.
colatier n.m. Aubre originari d'Àfrica, que produè la còla.
colcotar n.m. Oxide ferric emplegar per polir lo vèire.
colcòze n.m. En Union Sovietica, cooperativa agricòla de produccion, dins la propietat collectiva dei mejans.
colcozian, a adj. e n. Relatiu à un colcòze; membre d'un colcòze.
colecistalgia n.f. Dolor au nivèu de la vesicula biliària.
colecistectasia n.f. Distension de la vesicula biliària.
colecistectomia n.f. Ablacion de la vesicula biliària.
colecistenterostomia n.f. Connexion de la vesicula biliària embé lo budeu pichon.
colecistiti n.f. Inflamacion de la vesicula biliària.

colecistografia n.f. Radiografia de la vesicula biliària sota produch colorant.
colecistopatia n.f. Nom generic dau tot dei afeccions de la vesicula biliària.
colecistopexia n.f. Fixacion de la vesicula biliària à la paret abdominala.
colecistostomia n.f. (cir.) Abocament de la vesicula biliària à la pèu, per derivar la bila ò faire sortir una infeccion.
coledòc n.m. Coledòque.
coledociti n.f. Enflament dau coledòc.
coledocotomia n.f. Dubertura cirurgicala dau coledòc.
coledòque adj. m. *Canal coledòque*: Canal eissit de l'estacament dau canal epatic m'au canal cistic e mena la bila au duodenom. Var.: **coledòc**.
colegatari, ària n. (dr.) legatari m'una altra persona ò mé d'autri personas.
colejar vt. Coblar, encoblar.
colejat, ada adj. Coblat. encoblat.
coleitiasi n.f. Formacion de litiasis biliari.
colemia n.f. Taus de la bila dins lo sang (bas dins l'estat normal, aut en cas de jaunissa).
coleoptèr n.m. *Coleoptèrs*: Òrdre d'insèctes dei metamorfòsas completi, provedits de pèças bucali trissairitz e d'alas posteriori plegadissi protegidi per un pareu d'elires cornats, que comprèn mai de 300 000 espècias coma lo tavan e lo corcosson.
coleoptile n.m. (bot.) Envelopa à l'entorn dau pen dei gramineas e que secreta l'ormòna de creissença (auxina).
colèra n.f. Estat violent e passatgier que resulta dau sentiment d'èstre estat assautat ò ofensat e si manifesta per de reaccions agressivi: *Si metre en colèra, èstre en colèra*. Sin.: **ràbia**, **ira**, **santopeu**, **escaufada**, **fotra** (pop.). Var.: **colerada**.
colera n.m. Malautia epidemica contagioa qu'es producha per lo vibrion colerica ò bacile virgula, que fa anar dau còrs frequentament, fa vomir, dona una set intensa, fa maigrir rapidament, dona de ràmpeas doloroï dins lu membres, fa baissat la temperatura e pòu menar à la moart. *Colera nostras* ò *colera morbus*: Diarrea sasoniera deuguda au colibacile.
colerada n.f. Còup de colèra.
coleretit, a adj. e n. Si di d'una substança que fa aumentar la secrecion de bila (coma l'archicòta).
coleric, a adj. e n. Relatiu au colera; que sofrisse dau colera.
colerifòrme, a adj. Qu'evòca lo colera.
colerina n.f. Forma premonitòria ò leugiera dau colera.
colerós, oa adj. e n. Portat à la colèra. Sin.: **bilós**, **rebecós**, **renós**.
colesteròl n.m. Steròl d'origina alimentària ò sintetisat dins l'organisme, present dins toti li cellulas e que lo sieu taus elevat pòu provocar la formacion de calculs biliaris ò constituir un factor de risc de l'arterioscleròsi. ◇ (fam.) *Aver de colesteròl*: Aver un taus elevat de colesteròl.

colesterolemia n.f. Taus sanguin de colesteròl (normalament comprés entre 1,50 e 2,80 g per litre).

colet n.m. Pichina coala.

colet n.m. Partida dau vestit à l'entorn dau coal: *Metre la man au colet, agantar per lo colet.*

colha n.f. (pop.) Testicule. Sin.: **bala, alibòfi**. ◇ *Rompre li colhas*: Importunar. Sin.: **rompre li tantiflas**. ◇ *N'aver li colhas pleni*: N'aver son gonfle. Sin.: **n'aver pron, n'aver una forra, son fais, un sadol, pron son fais**.

colhon adj. e n. (fam.) Imbecile, niais, nèsci.

colhonada n.f. 1. Bestiesa, error estúpida. 2. Engan, affaire gaire seriós. Sin.: **nescitge**.

colhonaire, airtz n.m. Persona qu'engana lu autres. Sin.: **enganaire, trufaire, menchonier, arlèri, badinaire, galejaire, bofonaire, farcejaire**.

colhonar vt. Si trufar dau monde. Sin.: **enganar**.

coliambe n.m. (metr. anc.) Trimètre iambic acabat per doi lòngas.

coliandri n.m. 1. Coriandre. 2. Socatge dei raïms blancs alongats.

colibacil(e) n.m. Bacteria en forma de bastonet de l'extremitat arredonida, Gram negatiu, presenta dins lo soal, l'aiga, lo lach, d'unu aliments e que viu normalament dins l'intestin de l'òme e de l'animau, ma pòu devenir patogèna.

colibacilic, a adj. Dau colibacile.

colibacilòsi n.f. Afeccion deuguda au colibacile.

colibaciluria n.f. Preséncia de colibacils dins l'urina.

colibrí n.m. Auceu passeron dei regions tropicali, pichinet, dau vòl rapide, dau bèc lòng e dau plumatge viu (Família dei troquilidats). Sin.: **auceu-mosca**.

colic, a adj. (anat.) Dau colon.

colica n.f. 1. Violenta dolor abdominala. – *Colica de plomb*: Colica deuguda au plomb. ◇ (espec.) Violenta dolor causada per la migracion d'un calcul dins li vias biliari, urinari, etc.: Colica epatica, nefretica. 2. (fam.) Diarrea. Sin.: **foira** (pop.), **caganha** (pop.), **cagueta** (pop.), **escorrença**.

colier, a n. Equipier.

colimbifòrme n.m. *Colimbifòrmes*: Òrdre d'auceus d'aiga coma lo plonjon.

colina n.f. (bioquim.) Còrs azotat present dins l'organisme, sobretot sota forma d'estèrs, coma l'acetilcolina, totplen importants dins lo foncionament dau sistema nerviós, e que, à l'estat liure, a un ròtle protector de la cellula epatica.

colina n.f. Coala. Sin.: **sèrre, puèi, toar, suquet**.

colineari, ària adj. (alg.) *Vectors colinearis*: Qu'an la mema direccion.

colinearitat n.f. Proprietat de vectors colinearis.

colinergic, a adj. (bioquim.) Relatiu à la liberacion d'acetilcolina, mediator de la transmission sinaptica. ◇ *Sistema colinergic*: Tota estructura nerviosa que fonciona per liberacion d'acetilcolina.

colinesterasa n.f. (bioquim.) Enzima que, en provocant la destruccion de l'acetilcolina, arrèsta li transmission colinèrgic (per ex. una dei comandas de l'activitat musculària voluntària). Var.: **colinesterasi**.

colinesterasi n.f. Colinesterasa.

còlis ['kɔli] n.m. Paquet d'objèctes, de mèrç destinat à èstre transportat: *Liurar un còlis au sieu destinatari, còlis postal*.

colissa n.f. 1. Pèça que compoarta una caneladura dont si fa escórrer una partida mobila. ◇ (fis.) *Pen à colissa*: Aparelh de mesura de precision basat sobre d'aqueu principi. 2. Part esconduda d'un affaire, etc.: *Li colissas de la política*. 3. (sobretot au plural) Partida d'un teatre de cada costat e en arrier dau pontin, foara de la vista dau public.

colissament n.m. Fach de colissar.

colissant, a adj. Que pòu colissar.

colissar vt. 1. Provedir de colissas: *Colissar un tirador*. 2. Faire escórrer quauqua ren sus una colissa; faire esquilhar una estòfa sus un fieu ò un cordon. ◆ vi. Esquilhar sobre de colissas.

colisseu n.m. (mec.) Pichona pèça mobila que si desplaça dintre una coladissa.

colissier n.m. (anc.) Cortier en valor mobiliari.

colistier, a n.f. Cadun dei candidats à una eleccion inscrich sus la mema lista.

colistina n.f. Antibiotic actiu còtra li bacterias Gram negatiu, especialament lo colibacile.

coliti n.f. (patol.) En flamacion dau colon.

colitigant, a adj. (dr.) *Partidas colitiganti*: Que plaidéjon una còtra l'autra.

collaboracion n.f. 1. Accion de collaborar (mé quauqu'un, à quauqua ren). 2. Política de cooperacion m'un enemig, en particulier dei Francés m'ai Alemands pendent la 2ª guèrra mondiala.

collaboracionisme n.m. Comportament, política portada à collaborar mé l'enemig.

collaboracionista n. e adj. Collaborator (2).

collaborador, airtz n. Collaborator (1).

collaboraire, airtz n. Collaborator (1).

collaborar vi. (*collabòri*) 1. Travalhar mé d'autres (à una òbra comuna). 2. Practicar una política de collaboracion.

collaborator, tritz n. 1. Persona que travailha mé d'autri personas. Var.: **collaboraire, collaborador**. 2. (ist.) Persona que practica la collaboracion, que fa l'apologia de la collaboracion.

collacion n.f. 1. Accion d'autrejar un benefici eclesiastic, un títol, un grade universitari. 2. Accion de parangonar de tèxtos, de documents.

collacionadura n.f. Accion de verificar lo boan òrdre dei elements d'un libre, la sieu messa en pàginas.

collacionar vt. 1. Parangonar de tèxtos per lu verificar. 2. Procedir à la collacionadura de (un libre, lu sieus elements).

collagène n.m. (biol.) Proteïna que constitue la substança intercellulària dau teïssut conjontiu.

collagenic, a adj. Dau collagène.

collagenòsi n.f. Malautia deuguda à un problema dau collagène. Sin.: **connectiviti**.

collant n.m. Partida dau vestit que cuèrbe lo còrs de la talha fins ai pens: *Collants de dança*. ◇ Braias dei

cambas estrechi. ◇ Sota-vestment dei fremas, qu'assòcia li braietas e lu bas: *De collants de seda*.

collapse n.m. (med.) 1. Diminucion rapida dei foarças e de la pression arteriala. 2. Aplatiment (d'un organe, espec. dau paumon, au cors d'un pneumotorax).

collapsoterapia n.f. Terapia dau collapse.

collargòl n.m. (nom depauat) Agent colloïdal, emplegat coma antiseptic.

collateral, a adj. 1. Qu'es plaçat à costat. ◇ *Vaisseu sanguin collateral*: Que lo sieu traçat es esquasi parallèle à-n-aqueu de la part principala que n'es eissit ò que li va. ◇ (geogr.) *Ponchs laterals*: Ponchs intermediaris entre lu ponchs cardinals (N.-E., N.-O., S.-E., S.-O.). 2. Qu'es en defoara de la linha dirècta de parentat: *Parents laterals* (fraires, oncles, cosins, etc.). 3. Relatiu à una consequença indirècta: *Lu domatges laterals d'un bombardament*. Var.: **collaterau**.

collateral n.m. 1. Parent collateral. 2. *Vaisseu collateral*: Nau laterala d'una glèia. Var.: **collaterau**.

collaterau, ala n. e adj. Collateral.

collatiu, iva adj. (drech Canon) *Benefici collatiu*: Benefici eclesiastic.

collator n.m. (ist.) Aqueu qu'autrejava un benefici eclesiastic.

collaudar vt. Laudar, complimentar. Sin.: **benastrugar**.

colleccion n.f. 1. Acampament d'objèctes causits per la sieu belessa, la sieu raretat, lo sieu caractèr estrange, la sieu valor documentària ò afectiva ò lo sieu prètz: *Una colleccion de monedas, una colleccion de sageus*. Sin.: **rejoncha**. ◇ (fam.) Ensèm de personas caracterisadi per un trach particulier: *Una bèla colleccion de colhons!* 2. Ensèm, d'obratges, de revistas, de publicacions, que presenta una unitat: *Colleccion religada de la Ratapinhata*. 3. ensèm dei modèles creats e presentats à cada sason per li maion de sartres: *La colleccion d'estiu*. 4. (med.) Amolonament (de liquide, de gas) dins una cavitat de l'organisme.

colleccionaire, airtiz n. Persona que fa de colleccions.

colleccionar vt. 1. Recampar en colleccion. 2. Amolonar: *Colleccionar li bestias*.

collècta n.f. 1. Accion de recampar (de sòus, de dons, de signaturas, etc.). ◇ Accion de recampar d'unu produchs agricòlas: *La collècta dau lach*. 2. Orason de la messa denant l'epístola.

collectar vt. (*collècti*) 1. Recampar (de sòus, de dons, etc.). 2. Captar (un fluide): *Collectar l'aiga de pluèia*. Sin.: **acampar, reculhir**.

collectatge n.m. Accion de collectar.

collectiu, iva adj. Que pertòca un ensèm de personas, un grope: *Una òbra collectiva*.

collectiu n.m. 1. Grope de personas qu'assegüron una mission politica, sociala, etc., d'un biais concertat: *Collectiu d'aparament d'un quartier*. 2. (ling.) *Nom collectiu* ò *collectiu*, n.m.: Nom au singulier qu'indica un ensèm de personas ò de cauas (**folà, molon,**...). 3. *Collectiu budgetari* ò *collectiu*, n.m.: Apellacion correnta dei lèis de finança rectificatiu.

collectivament adv. D'un biais collectiu.

collectivisacion (-izacion) n.f. Accion de collectivisar; lo sieu resultat.

collectivisar (-izar) vt. Metre lu mejans de produccion e d'escambi ai mans de la collectivitau au per expropriacion ò nacionalisacion.

collectivisme n.m. Sistema economic basat sobre la proprietat collectiva dei mejans de produccion.

collectivista adj. e n. Relatiu au collectivisme; partidari dau collectivisme.

collectivitau n.f. 1. Ensèm de personas ligadas per una organisacion comuna, d'interès comuns. 2. *Collectivitau locala* ò *territoriala*: Circonscripcion administrativa qu'a la personalitat morala (li comunas, li regions, lu D.O.M.-T.O.M.). ◇ Partida dau territòri d'un Estat federat que gaudisse d'una autonomia pauc ò pron estenduda. 3. *Collectivitats publiqui*: L'Estat, li collectivitats locali, lu establiments publics.

collector, tritz adj. Que collècta. ◇ *Tube collector*: Dont abotisson de tubes d'una seccion inferiora. ◆ Persona que fa una collècta.

collector n.m. 1. Dispositiu que capta e recampa un gas, un liquide: *Collector d'aiga de pluèia*. ◇ (mec.) *Collector d'escapament*: Tubes que recàmpon lu gas d'escapament d'un motor denant que s'igon evacuats. ◇ 2. (elec.) Dins una dinamò, lo tot dei lamas d'aram conductritz sus li quali frèton lu contactes que porgisson lo corrent electric de cap ai divèrs receptors. 3. Dins lo temps, persona encargada d'acampar li talhas. Sin.: **talhaire, acampaire**.

collega n. Persona qu'a la mema foncion ò fa partida dau meme establiment, de la mema societat qu'una altra. Sin.: **sòci, camarada**.

collègi n.m. 1. Establiment dau premier cicle d'ensenhament segondari. 2. Acampament de personas qu'an una mema dignitat, una mema foncion: *Lo collègi dei cardinals*. 3. *Collègi electoral*: Ensèm dei electors que dévon participar à una eleccion determinada.

collegial, a adj. 1. Acampat en collègi; qu'agisse en collègi: *Direccion collegiala*. 2. *Capítol collegial*: Collègi de canonges establhit dins una glèia que non a lo títol de catedrala. ◇ *Glèia collegiala*: Qu'a un capítol collegial.

collegiala n.f. Glèia collegiala.

collegialament adv. D'un biais collegial.

collegialitat n.f. Caractèr de cen qu'es organisat en collègi.

collegian, a n. Escolan d'un collègi. Var.: **collegiau**.

collegiau, ala n. Collegian.

collembòle n.m. *Collembòles*: òrdre de pichins insèctes inferiors, sensa alas ni metamorfòsis, que s'atròvon en nombre dins lo soal vegetal.

collenquima n.m. (bot.) Teissut de sostèn dei vegetals superiors, format esquasi exclusivament de cellulòsa.

collibia n.f. co(l)lìbia? Fonge à lamas, dau pen dur sovent estoart, que creisse sus li socas (Familha dei agaricaceas).

colligacion n.f. Accion, fach de colligir; lo sieu resultat.

colligar vt. Colligir.

colligir vt. (*colligissi*) (didact.) 1. Recampar en recuèlh: *Colligir de lèis*. 2. Religar (d'observacions, d'abstraccions) en una nocion sintetica. Var.: **colligar**.

collimacion n.f. Accion de mirar, d'orientar una luneta dins una direccion determinada.

colliri n.m. Medicament liquide que si mete dins l'uèlh.

collision n.f. 1. Fach de si urtar, per doi còrs en movement: *Collision entre doi veïcules*. ◇ (fis.) Interaccion entre de còrs, de particulas, que modifica lu sieus movements. 2. Rescoantre violent entre doi gropes, doi individús opauats. ◇ (fig.) Oposicion, rivalitat: *Collision d'interès, d'ideas*.

collocacion n.f. 1. (dr.) Classament judiciari dei creanciers dins l'òrdre que dévon èstre pagats. 2. (ling.) Associacion abituala de doi mòts dins un enonciat.

collocar vt. (*collòqui*) (dr.) Inscriure (de creanciers) dins l'òrdre que dévon èstre pagats.

colloïdal, a adj. De la natura dei colloïdes. ◇ *Estat colloïdal*.

colloïde n.m. Sistema dont de particulas pichoni pichoni son en suspension dins un liquide. Contr.: **crystalloïde**.

collodion n.m. Solucion de nitrocellulòsa dins un mesclum d'alcol e d'etèr, emplegada en fotografia, en farmacia, etc.

collòqui n.m. 1. Discussion entre doi personas ò mai. 2. Acamp organisat entre especialistas de questions scientifici, religioi, politiqui, etc.

collur(e) n.m. (cín.) Jonch entre doi bendas cinematografiqui pegadi una à l'autra.

collusion n.f. Ententa secreta en vista d'enganar ò de causar un prejudici.

collusòri, òria n. (dr.) Fach per collusion.

collutòri, òria adj. Medicament antiseptic destinat à agir sus la faringe per pulverisacion ò per onchatge.

colluvion n.m. (geol.) Depaus que provèn d'una mobilisacion e d'un transpòrt à pichina distança sus un pendís.

colòbe n.m. Monina d'Àfrica, dau det gròs reduch, dau pel lòng e sedós, vesin dei semnopitècs.

colòbra n.f. Bissa.

colobrina n.f. Boca de fuèc fina e lònga (s. XV-XVI).

colocasa n.f. Planta tropicala cultivada en Polinesia per lo sieu rizòma ric en feculents.

colocacion n.f. Locacion en comun.

colocatori, ària n. Locatari d'una maion ò d'un apartament, associat à d'autres. Var.: **cologatori**. Sin.: **coestatjant**.

colofònia n.f. Resina jauna, solida, transparenta, que forma li sobras de la destillacion de la terebentina e que sièrve ai musicians per fretar lu crins dei sieus arquets. Var.: **carafuèha**.

cologaritme n.m. Logaritme de l'inverse dau nombre considerat: $\text{coln } x = \ln(1/x) = -\ln x$.

cologatori, ària n. Colocatori.

coloma n.f. Caloma. Var.: **colòma**.

colòma n.f. Coloma.

colomb n.m. 1. Pijon dau genre colomba. ◇ *Colomb messatgier*: Colomb que torna au sieu nido, quau que sigue lo luèc dont es estat largat, foarça emplegat dins lo temps e en particulier par l'armada per transmetre de messatges. 2. (poet.) Pijon, especialament lo blanc, considerat coma l'emblema de la doçor, de la puretat, de la patz. Var.: **colomba**. ◇ *Colomb fèr*: Pijon ramier.

colomb n.m. (fis.) Unitat de quantitat d'electricitat e de carga electrica (simbòle C), equivalent de la quantitat d'electricitat transportada en 1 segonda per un corrent de 1 ampèr.

colomb n.m. Pan estirat. Var.: **colombon**.

colomba n.f. 1. Colomb (auceus). 2. (lit.) Filha pura, innocenta: *Una blanca colomba*.

colombariom n.m. Colombier.

colombaud, a adj. Colombin (color).

colombi n.m. Nom ancian dau niòbi.

colombian, a adj. e n. De Colòmbia.

colombier n.m. Pijonier en forma de torre circularia. Var.: **colombariom, colombiera**.

colombier n.m. Ancian format de papier (0,60 m x 0,80 m; 0,62 m x 0,85 m; 0,63 m x 0,90 m).

colombiera n.f. Colombier.

colombin n.m. Rotleu d'argila moala que sièrve à confeccionar de vas sensa emplegar un torn.

colombin n.m. *Colombins*: Òrdre d'auceus que comprèn lo pijon e la tòrdola.

colombin, a adj. Duna color entre lo roge e lo violet, que sembla lo plumatge dau coal d'un pijon. Var.: **colombaud**.

colombina n.f. Colombrina.

colombmètre n.m. (fis.) Aparelh que mesura la quantitat d'electricitat que passa dins un conductor. S'emplega mai *l'amperamètre*.

colombofile, a adj. Persona que noïrisse ò emplega de pijons viatjaire.

colombofilia n.f. Fach d'alevar de pijons viatjaires.

colombon n.m. Pan estirat. Var.: **colomb**.

colombrina n.f. Excrement d'unu animaús, especialament d'auceus. Var.: **colombina**. Sin.: **migon**.

colomela n.f. Botaròt. Sin.: **cuu d'ae, brugairòu, padre, capelan, lepiòta, ombrela, lepiòta enaurada, magdalena**.

colomiers n.m. Fromai de vaca de la pasta moala e de la crosta mofida.

columna n.f. 1. Element d'arquitectura vertical de seccion circularia, m'una foncion portanta ò decorativa: *Columna dorica, ionica*. ◇ (ist.) *Columna d'infamia*: Columna per lu condemnats ◇ (per ext.) Monument onorari ò commemoratiu. ◇ *Columnas d'Ercules*: Lu promontòris de cada costat dau destrech de Gebeltari. 2. (per ext.) Quantitat de matèria fluida ò gasoa dispauada verticalament, que si desplaça de bas en aut ò au contrari: *Una columna d'aiga, de mercuri*. 3. Ensèm de tubes verticals emplegats per faire passar, recampar ò contenir de materiaús ò de fluides divers: *Columna idraulica*. ◇ Element en forma de torre dont s'opèron de destillacions en separant doi liquides ò mai: *Columna de destillacion, de fraccionament*. ◇ (per ext.) La substança que traversa

aquelu tubes ò li es contenguda. 4. (electr.) Cadun dei trons dins lo circuit magnetic d'un trasformator. 5. Seria d'elements dispauats verticalament, espec. un sota l'autre: *Colonna de nombre, columna de simbòles, metre en columna li donadas*. ◇ (anat.) *Colonna vertebrala*: Axe de l'esquelèt constituït de l'ensèm dei vertèbras. Sin.: **rasteu ò rega de l'esquina, rastelat**. ◇ (geol.) *Colonna estratigrafica*: Esquema que reproduè la succession estratigrafica, mesurada ò interpretada, dei ròcas d'una localitat donada. 6. Subdivision verticala, espec. de la pàgina d'un jornal ò d'un libre: *Títol à quatre, à cinc columnas, li columnas d'un diccionari*. 7. (ext.) Ensèm de cauas ò de personas dispauadi una darrier l'autra: Una columna de veïuras, de sordats. 8. (mil.) Formacion de manòbra d'atac, de marcha, dont lu elements sont dispauats un darrier l'autre: *Una columna de blindats*. ◇ *Quinta columna*: Grope d'elements que, dins un territòri tengut per un dei adversaris, opèron activament e clandestinament en favor de l'autre. ◇ (ext.) Si di de cu, dins un mitan donat, opèra secretament en favor de l'adversari, dau concurrent, etc. 9. Au juèc de la rotleta, combinacion, constituïda de caduna dei tre serias de nombres mes en columna verticalament sus lo taulier de juèc, sus que si pòu escometre. 10. (cínema) *Colonna sonora*: Part de la pellicula cinematografica destinada à enregistrar lu sons. ◇ (ext.) L'ensèm dei sons d'un film (dialògues, música, bosins). ◇ (ext.) La música d'un film. - *Colonna visuala*: Parte de la pellicula que contèn la succession dei imatges.

colonnada n.f. (arquít.) Seguida de columnas.

colonneta n.f. Pichina columna.

colon n.m. 1. Abitant d'una colonia, que sigue eume emigrat ò enfant d'immigrats. Var.: **colonisaire**. 2. Enfant d'una colonia de vacanças. 3. (dr.) Persona que travaïha una tèrra en pagant au proprietari un fit en natura (una part de la produccion).

colon n.m. Moneda principala de Coasta Rica e dau Salvador.

colon n.m. Part de l'intestin gròs que comença au cec e finisse au rectom (si partisse en colons ascendent, transvèrse e descendent). Sin.: **budeu mèstre, tripa mèstra**.

colonat n.m. 1. Dins lo Bas-Empèri roman, sistema de trabalh de la tèrra dont lo colon e la sieu familha èron estacats à perpetuïtat à la tèrra que cultivàvon. 2. Colonatge.

colonatge n.m. (dr.) *Colonatge* ò *colonat parciari*: metaiatge. Var.: **colonat**. Sin.: **parçonier, miejaria**.

coloneu n.m. Grade sobran dei oficiers dei armadas de tèrra e de l'ària. Var.: **coroneu**.

colonela n.f. (fam.) Esposa d'un coloneu. Var.: **coronela**.

colonha n.f. 1. Asta de boasc ò de saure, que s'emplegava autrifés per mantenir lo textile per fielar. 2. (indus.) Obturator per tapar li duberturas que l'aisson passar lo metal fondut vèrs lu mòtles.

colohnada n.f. Cànebe, lin, seda, etc. que carga una colonha.

colohnera n.f. Filaira.

colohneta n.f. Pichina colonha.

colohnon n.m. Bleston.

colonia n.f. 1. Territòri ocupat e administrat per una nacion estrangiera e que n'en depende sus lu plans politic, economic, cultural, etc. 2. Grope de personas expatriadi per anar poblar e administrar un autre país. 3. Ensèm d'estrangers originari d'un meme país e que vívon dins una mema vila ò dins un meme país. 4. Grope d'animaus qu'an una vida collectiva, egalitària ò ierarquisada: *Una colonia d'abelha*. 5. *Colonia de vacanças*: Grope d'enfants acampats per de seïjorns de vacanças sota la direccion de monitors.

colonial, a adj. Que pertòca li colonias. ◇ *Artilharia, infantaria coloniala*: Nom donat en França dau 1900 au 1958 à l'artilharia e à l'infantaria de marina.

colonial, a n. Persona qu'a viugut ai colonias.

colonialisme n.m. Doctrina que legitima l'ocupacion d'un territòri ò d'un Estat, la sieu dominacion politica e economica per un estat estrangier.

colonialista adj. e n. Qu'apartèn au colonialisme, que lo sostèn.

colonisable (-izable), a adj. Que pòu èstre colonisat.

colonisacion (-izacion) n.f. Accion de colonisar; lo sieu resultat.

colonisaire (-izaire), airtiz adj. e n. Que colonisa, que fonda una colonia.

colonisar (-izar) vt. 1. Transformar (un país) en colonia. 2. Poblar de colons. 3. (fam.) Ocupar excessivament (un luèc).

colonisat (-izat), ada adj. e n. Que subisse una colonisacion.

colonoscòpi n.m. Aparelh optic per l'examen dau colon. Var.: **coloscòpi**.

colonoscopia n.f. Examen endoscopic dau colon. Var.: **coloscopia**.

colopatia n.f. (med.) Afeccion dau colon.

colopexia n.f. Fixacion d'un ponch dau colon sus la paret abdominala.

colouïnta n.f. Planta vesina de la pasteca, que lo sieu fruch fornisse una carn amara e purgativa (Familha dei cucurbitaceas).

color n.f. 1. Sensacion que produon sus l'uèlh li radiacions dau lume, tali coma son absorbidi ò remandadi per lu còrs: *Li colors de l'arc de sant Martin*. ◇ (fam.) *N'en vèire de toti li colors*: Subir d'espròvas dificili ò d'escòrns. ◇ (fam.) *Pas vèire la color de quauqua ren*: Èstre privat de quauqua ren qu'èra previst ò promés. ◇ *Sota color de*: Au pretèxte de. Sin.: **sota l'escampa de**. 2. Cen que s'opaua au blanc, au negre, au gris: *Un imatge en colors, una television en colors*. 3. Matèria, substança que colorisse: *Un tube de color*. 4. Color de la pèu: Pilhar de colors. ◇ *Una persona de color*: Que non es blanca. ◇ *Cambiar de color*: Pallir ò rogir sota l'efècte d'una emocion. 5. Caduna dei quatre marcas dau juèc dei cartas (caire, flor, coar, pica). ◇ (fam.) *Anonçar la color*: Faire conóisser clarament li sieu intencions. 6. Opinion politica de quauqu'un, d'un grope: *Quala es la color d'aqueu jornal?* 7. Aparença, aspècte: *Pintar l'avenir sota de bèli colors*. ◆ pl. 1. Marca distintiva d'un Estat, dei sieus

drapeus: *Auçar li colors*. 2. Esmalhs autres que lu metals e li peliças.

colorable, a adj. Que si pòu colorar.

coloracion n.f. Accion de colorar; estat de cen qu'es colorat: *La coloracion de la pèu*.

colorafia n.f. Sutura dau colon.

coloraire, airtiz n. Persona que colora.

colorament n.m. Accion de colorar. Var.: **coloriment**.

colorant, a adj. Que colòra. Var.: **coloratiu, colorent**.

colorant n.m. Substança colorada naturala ò sintetica, emplegada per donar à-n-una matèria una coloracion duradissa. ◇ (espec.) Substança per colorar lu aliments. Var.: **colorent**.

colorar vt. Colorir. ◆ **colorar (si)** v.pr. Pilhar una coloracion.

colorat, ada adj. Colorit.

coloratiu, iva adj. Colorent.

colorent, a adj. Colorant.

colorent n.m. Colorant.

coloriar vt. (*colòri*, classic *colòrii*) Aplicar de colors sobre: *Coloriar un dessenh*.

coloriatge n.m. 1. Accion de coloriar; lo sieu resultat. 2. Dessenh fach per èstre coloriat.

coleretic, a adj. e n. Si di d'una substança que fa aumentar la secrecion biliària, coma l'archicòta.

coloriment n.m. Accion de colorir. Var.: **colorament**.

colorimètre n.m. Aparelh que sièrve à definir une color per parangon m'un escandalh.

colorimetria n.f. 1. Sciènça que permete de definir e de catalogar li colors. 2. (quim.) Metòde d'analisi quantitativa basada sobre la mesura dei colors.

colorir vt. (*colorissi*) 1. Donar una color precisa, una color mai viva à. 2. (fig. lit.) Donar una nòta particuliera à: *Colorir lu sieus prepaus d'un pauc d'ironia*. Var.: **colorar, acolorar, encolorar, acolorir, encolorir**. ◆ **colorir (si)** v.pr. Pilhar una coloracion.

colorisar (-izar) vt. Colorisar un film, un dessenh, etc., qu'à l'origina èron estats publicats en negre e blanc.

colorista n. 1. Artista que saup armonisar li colors, que privilègia l'expression per la color. 2. Especialista de la realisacion de mesclums colorits que sièvon à la produccion ò à la reproduccion de colors (estampatge, tenchura, pintura, etc.). Sin.: **cromista**.

colorit, ida adj. 1. Qu'a una color, especialament una color viva. 2. (fig.) Qu'a d'esclat, d'originalitat: Un estile colorit. Var.: **acolorit, encolorit**.

colòs(se) n.m. 1. Estàtua colossala (d'una escala superiora à 1). 2. Òme extraordinariament grand e foart.

coloscopia n.f. Examèn dau colon. Var.: **colonoscopia**.

colossal, a adj. 1. Totplen grand: *Talha colossala*. ◇ *Estàtua colossala*: Representacion mai granda que la realitat. ◇ *Òrdre colossal*: Composicion arquitecturala que li sieu colomnas si auçon sus doi niveus ò mai. 2. Enòrme, considerable: *Una riquessa colossala*. Var.: **colossau**. Sin.(2): **omenàs, gigant**.

colossalament adv. D'un biais colossal.

colossau, ala adj. Colossal.

colostomia n.f. Abocament natural dau colon à la pèu (anus artificial).

colotomia n.f. Dubertura cirurgicala dau budeu mèstre.

colpa n.f. 1. Fauta. 2. Confession publica de mancamment à la règla, dins d'unu òrdres religiós. ◇ (fig. lit.) *Batre la colpa*: Expressar lo sieu pentiment. Var.: **culpa**.

colpablement adv. D'un biais culpable.

colpable, a adj. Persona qu'a comés un crimi, una malafacha, una falta; responsable d'un acte condemnable. Sin.: **fautiu, pecaminós**.

colpectomia n.f. Ablacion de la vagina.

colpiti n.f. Enflament de la vagina. Sin.: **vaginiti**.

colpocèla n.f. (med.) Abaissament dei parets vaginali, que provòca lo calar dei organes genitals.

colporteur n.m. 1. Merchant barrutaire. Sin.: **mercandon**. 2. (fig.) Propagator: *Un colporteur de marridi nòvas*.

colportar vt. (*colpoarti*) 1. (vièlh) Transportar de mèrc de luèc en luèc per li vendre. 2. Espandir, difusar (de nòvas, de comairatges).

colportatge n.m. 1. Accion, fach de colportar. 2. Mestier dau colporteur.

colposcòpi n.m. Aparelh per explorar visualament la vagina.

colposcopia n.f. Examèn visual de la vagina.

colpostenòsi n.f. Restrenhement de la vagina.

colquicina n.f. Substança toxica dau safran bastard; es un alcaloïde màger d'aquela planta, emplegat dins lo tractament de l'uricemia.

còlt n.m. 1. Pistòla à barrilhet, finda sonada *revolver*, que l'inventèt lo sénher Còlt en lo 1835. 2. Pistòla automatica de 11,43 mm, que li usinas Còlt fabriquèron à partir dau 1911.

colubridat n.m. *Colubridats*: Família de sèrps que lu sieus cròcs verinós son absents ò implantats au fond de la boca, coma la bissa.

columèla n.f. 1. (anat.) Axe conic dau limaçon de l'aurella intèrna. 2. (biol.) Axe solide median d'una gruèlha de gastropòde ò de polipier. Sin.: **modiòl**.

coluria n.f. (med.) Presença d'elements biliaris (pigments, per ex.) dins l'urina, eventualament acompanhada d'una jaunissa.

coma conj. 1. (parangon) *Coma son fraire*: Parierament à son fraire. – Tau que: *Un òme coma eu*. 2. (maniera) *Tot s'es debanat coma volia*. ◇ *Coma aquò*: ensinda, d'aqueu biais. ◇ *Coma pura*: Ensin coma. 3. (causa) *Coma plòu, estau dintre*. Sin.: **vist que, estent que**. 4. (temps) *Coma calava lo sera*: Au moment que calava lo sera. ◆ adv. exclam. 1. (intensitat) Quant, à que ponch: *Coma siés penible!* 2. (maniera) *Coma nos tracta!* 3. (fam.) (per sotalinhar l'evidença d'una afirmacion) *E coma!* Sin.: **que òc!** ◆ adv. interr. 1. (maniera, mejan) *Coma a poscut capitar? Coma as fach?* 2. (sospresa) *Coma? Non es vengut?* ◆ n.m. inv. Biais qu'una caua es estada facha: *Voali saupre lo coma e lo perqué*.

coma n.f. (mús.) Fraccion de ton teoric e imperceptible (1/8 ò 1/9 entre re dièsi e mi bemòl).

còma n.f. (med.) Estat caracterisat per la perda dei foncion de relacion (consciènça, mobilitat, sensibilitat) embé conservacion de la vida vegetativa (respiracion, circulacion). ◇ *Còma despessada*: Que non s'en pòu revenir (moart cerebrala).

comairatge n.m. (fam.) Prepaus maudisents dei camaires. Sin.: **pastrolh, parladissa, barjacadas**.

comaire n.f. 1. (anc.) Mairina de l'enfant, per rapoart au pairin. 2. (mod.) Persona que barjaca, que colpoarta de maudisenças. Sin.: **barjacaira, pastrolhera, petècola**.

comairejar v.i. Faire de comairatges. Sin.: **pastrolhar, barjacar**.

comand n.m. (dr.) *Declaracion de comand*: Acte per lo quau l'aquistaire ò l'adjudicataire pilha la plaça d'una altra persona en cas de venda, per via de conciliacion ò per via judiciària.

comanda n.f. 1. Òrdre per demandar à un fornissèire la liurason d'una mèrç, l'execucion d'un servici, etc.; aquesta mèrç, aquesto servici: *Passar una comanda*. 2. Direccion, contraròtles sobre l'evolucion d'una màquina, d'una installacion au mejan dei organes que n'asseguron l'aviament, lo reglatge, l'arrèt Sin.: **barras**; cadun dei dispositius qu'actívon aquelu organes: *Èstre ai comandas d'un avion, pilhar li comandas*. ◇ (fig.) *Tenir li comandas*: Contrarotlar, dirigir (un afaire, etc.) ◇ *Pilhar li comandas*: Pilhar la direccion. ◆ loc. adj. Afectat, obligat per l'usatge: *Un rire de comanda*.

comandador n.m. Comandaire.

comandaire n.m. 1. Aqueu que lo sieu grade es sobre aqueu d'oficier, dins lu òrdres de cavalaria. 2. (ist.) cavalier en carga d'una comandaria. 3. (ist.) *Comandaire dei cresents*: Títol protocolari dei califes. Var.: **comandador, comandator**.

comandament n.m. 1. Accion, fach de comandar; òrdre donat: *À mon comandament... partètz!* ◇ Acte d'ussier qu'ordona d'executar una obligacion denant de metre en plaça una procedura d'execucion forçada. 2. *Lu dètz comandaments*: Lu precèptes que Moisés transmetèt ai Ebreus e fuguèron conservats dins lo cristianisme. ◇ Lèi moralà. 3. Poder, responsabilitat d'aqueu que comanda; la sieu foncion. ◇ *Comandament militari*: Ensèm dei instanças superiori dei armadas. 4. (espòrts) Èstre au comandament, pilhar lo comandament: Èstre, si portar en tèsta.

comandant, a n. (dr.) Persona que, m'una ò d'autri, dona un mandat.

comandant, a n. 1. Oficier superior que comanda una granda unitat, una plaça ò una basa dei armadas de tèrra ò de l'ària (grade entre capitani e luectenent-coloneu). 2. Oficier que comanda un bastiment de la marina de guèrra. ◇ Comandant de bòrd: Aqueu que comanda à bòrd d'un avion de linha, d'un vaisseau espacial.

comandar vt. 1. Ordonar à quauqu'un, en vertut de l'autoritat detenguda, de faire quauqua ren: Li ai comandat de partir. 2. Aver una autoritat sobre (un grope de personas): *Comandar un regiment*. ◇ *Sensa vos comandar*: Expression de cortesia per demandar un servici, una ajuda. Sin.: **se volètz ben, se vos agrada**. 3.

Demandar, forçar: *Aqueu gèst comanda lo respècte*. 4. Contrarotlar lo passatge vèrs un luèc: *Aqueu casteu comanda la clua*. 5. Passar una comanda de: *Ai comandat un libre*. 6. Activar, faire foncionar (un mecanisme religat à-n-una comanda): *Aqueu boton comanda la dubertura dau portau*. 7. Dominar, aver lo contraròtle de (de sentiments, la passion).

comandaria n.f. 1. Benefici acordat à un dignitari dei òrdres religiós ospitaliers. 2. Residència dau comandador d'un d'aquelu òrdres.

comandat adj. Qu'es fach en seguida à-n-un òrdre donat: *Servici comandat*.

comandatari, ària n. (dr.) Persona encargada d'un mandat m'una altra persona (mé d'autri personas).

comandator n.m. Comandaire.

comandita n.f. 1. (dr.) *Societat en comandita*: Societat comerciala que lu sieus sòcis son tenguts ai deutes socials (lu *comanditats*) ò tenguts dins lu limits dau sieu apoart (lu *comanditaris*). ◇ Fonds versats per cada sòci d'una societat en comandita. 2. (estamp.) Chorma d'obriers tipografes que travàlhon en associacion (per un salari collectiu).

comanditar vt. 1. Balhar de fonds à (una empresa comerciala). 2. Finançar un projècte. Sin.: **esponsorar**.

comanditari, ària n. 1. (dr.) Associat d'una societat en comandita que poarta de fonds. 2. Balhaire de fonds. Sin.: **mecènas, esponsor** (angl.).

comanditat, ada n. Associat d'una societat en comandita tengut ai deutes socials.

comando n.m. Formacion militària d'efectiu reduch, cargada de missions especiali. Sin.: **groupe de combat, groupe franc**.

comarina n.f. Substança naturala organica aromatica emplegada en perfumaria ò per aromatisar d'aliments.

comarinic, a adj. *Acide comarinic*: Acide present dins la comarina. ◆ n.m. pl. Família de medicaments derivats d'una sintèsi de la comarina, qu'an de proprietats anticoagulanti.

coma que sigue, coma se sigue loc. Tantotun. Sin.: **coma que vague, sigue un que sigue, sigue que sigue, coma que vire**.

comatós, oa adj. e n. Relatiu à la còma; qu'es dins la còma.

comatic, a adj. Qu'es dins la còma.

comatogène, a adj. Que pòu menar à la còma.

comba n.f. (geogr.) Valada entalhada dins la vòuta anticlinala d'un plec jurassenc e dominada per doi desbauç: *La comba de Var*.

combat n.m. 1. Lucha, armada ò non. ◇ Especialament, engatjament militari limitat dins l'espaci e dins lo temps. ◇ *Foara combat*: Vençut. Sin.: **foara la lucha**. ◇ Rescòntre qu'opaua doi adversaris dins un espòrt de lucha. 2. (fig.) Afrontament d'elements ostiles, de dificultats: *La vida es un combat*. ◇ *Oposicion*: Lo combat dau Ben e dau Mau. ◇ *Literatura de combat*: Engatjada.

combatier, a adj. Batalhador.

combatedor, eiritz adj. Batalhador.

combatent, a adj. Que combat. Sin.: **batalhador**.
 Var.: **combatier, combatedor**. ◆ n. Persona que pilha part directament à de combats, à una guèrra, etc. 2. (zool.) Auceu cambarut que lu sieus mascles, au printemps, si liuron de combats furiós ma gaire perilhós (long. 30 cm). 3. Pichin peis d'ornament, dei colors vivi, originari de Tailàndia, que lu sieus mascles si bâton sovent fins à la moart.

combatiu, iva adj. Portat à la lucha; agressiu. Sin.: **cèrcagarrolha, cèrcaronha, garrolhon, chacotaire**.

combativitat n.f. Qualitat, disposicions combatiu; agressivitat.

combatre vt. Si batre còtra (quauqu'un); s'opauar à l'accion de (quauqua ren). ◆ vi. 1. Liurar un combat. 2. Si donar d'òbra per sostenir, aparar (una causa, una òbra, un ponch de vista). Sin.: **contrabatre, batalhar**.

combina n.f. (fam.) Combinacion, mejan adrech per obtenir quauqua ren sensa preocupacions morali. Var.: **combinason**. Sin.: **manipòli**.

combinable, a adj. Que pòu èstre combinat.

combinacion n.f. (sovent pej.) Organizacion de mesuras pilhadi per assegurar la capitada d'una empresa. Var.: **combinason, combina**. Sin.: **manipòli**.
 ◇ (au pl.) Acòrdi, pacti interessat.

combinaire, airitz adj. e n.m. (fam. e pej.) Qu'emplega de combina, de mejan mai enghós qu'onèstes per capitar. Sin.: **finàs, finaudàs, finochós, finòcho, retoars**.

combinar vt. 1. Dispauar (de cauas, d'elements) en formant una combinason: *Combinar de colors*. ◇ (quim.) Produire la combinason de (diferents còrs quimics). 2. Organisar, alestir (una combinason, lu sieus detalhs): *Combinar un plan*. ◆ vi. (fam.) Faire usança de mejans pauc ò pron onèsts dins l'estigança de parvenir ai sieu fins. Var.: **combinejar**. ◆ **si combinar** v.pr. S'armonisar.

combinejar vi. Combinar.

combinason n.f. 1. Assemblatge segond una disposicion, una proporcion: *Combinason de mòts, de colors*. ◇ (quim.) Acampament de còrs simples dins un compauat; aqueu compauat. ◇ (mat.) *Combinason de p elements d'un ensèm de n elements*: Tota partida (gropament) de p elements d'un ensèm de n elements ($0 < p < n$) [lo nombre de combinasons de p elements es $C_n^p = n! / p!(n-p)!$]. ◇ Disposicion dei elements mechanics interiors d'una sarradura de seguretat que la sieu configuracion provòca la dubertura; nombre que permete aquela dubertura. 2. Sotavestiment femenin d'una soleta pèça, tengut ai espatlas per de bartèlas e que cuèrbe lo còrs fins ai ginolhs. 3. Vestiment d'una pèça soleta que cuèrbe la totalitat dau còrs, per lo trabalh, l'espòrt, etc.: *Una combinason d'esquí*.

combinat n.m. 1. Gropament, dins una mema region economica e dins una organisacion economica unica, d'unu establiments industrials dei activitats solidari, dins l'anciana URSS e dins l'anciana RDA. 2. Aparelh, dispositiu format d'elements combinats. ◇ Partida mobila d'un telefòne, que recampa l'escotaire e lo microfòne. ◇ Per li fremas, sarracòrs e sostèns en una pèça soleta. ◇ (aviac.) Aparelh que combina li

caracteristicas de l'avion e de l'elicòptèr. 3. Competicion esportiva qu'assòcia d'espròvas de natura diferenta.

combinat, ada adj. Que s'apontèla sobre una combinason, una organisacion. ◇ (mil.) Que pertòca, mete en juèc à l'encòup mai d'una armada: *Operacions cobinadi*.

combinator n.m. Comutator que sièrve à metre en servici lu aparelhs d'esclairatge e d'avertiment dei veïcules.

combinatòri, òria adj. Relatiu ai combinasons.

combinatòria n.f. 1. Combinason d'elements que, formant un ensèm, an de posicions relatiu variabli de nombre limitat. 2. (mat.) Branca dei matematicas qu'estúdia li combinasons, lu denombaments ò li configuracions d'ensèm finits. Sin.: **analisi combinatòria**.

comblanquian n.m. Calcar totplen dur e resistent, que si pòu polir, emplegat per faire de revestiments.

comblar vt. 1. Emplir completament (quauqua ren d'encavat). Var.: **comolar, acomolar, acomblir, emplenar**. 2. Satisfaire plenament (quauqu'un, lu sieus desirs). Sin.: **abondar**.

comble, a adj. Completament plen. Var.: **cómol, comol**.

comble n.m. Cen que sièrve à comblar (un trauc, ...).

combrícola n.f. (pej.) Pichin grope de personas ligadi per aparar lu sieus interès. Sin.: **codrilha, codrilhada, capèla, clan, clica, cotria, chorma**.

comburent n.m. Si di d'un còrs que, per combinason m'un autre, lo poarta à la combustion (per exemple l'oxigène).

combustibilitat n.f. propietat dei còrs combustibles.

combustible, a adj. Qu'a la propietat de brutlar ò de si consumir.

combustible n.m. 1. Matèria que la sieu combustion provòca una quantitat de calor que si pòu emplegar. 2. *Combustion nucleària*: Matèria capabla de desgatjar d'energia per fission ò per fusion nucleària.

combustion n.f. Fach, per un còrs, de brutlar. – (quim.) Fach, per un combustible, de s'unir à un comburent (sovent l'oxigène) en desgatjant de calor; aqueu fenomène. ◇ (quim.) *Combustion lenta*: Oxidacion sensa flama.

comèdia n.f. 1. Pèça de teatre que mena l'espectator au rire, per una seguida de situacions, de dialògues que sorprènon, per la critica dei comportaments, dei caractèrs: *Una comèdia vaudevillesca*. 2. Genre literari, cinematografic, etc., que fa rire ò sorrir. ◇ *Comèdia musicala*: Film, spectacle que compoarta de scenas baladi e cantadi. 3. Simulacion ipocrita de sentiments: *Jugar la comèdia*. ◇ Biais d'agir insuportable, sovent per obtenir quauqua ren: *Faire la comèdia!* Sin.: **faire la matana**. 4. Complicacions: *Que comèdia per arribar fins aquí!*

comedian, a n. Persona, professionala ò non, que juèga au teatre, à la television. ◆ adj. e n. 1. Persona que li agrada si donar en spectacle. 2. Persona ipocrita, que juèga la comèdia.

comediografe, a n. Persona qu'escriu de comèdias.

començ n.m. (mar.) Cordura entre doi bordatges, 1477 «*quod dictum navigium sit copertum de roda en roda cum sia taquada sensa comento a la vaurada*» A.D. 351 E451 F° 42. Var.: **coment**.

començaire, airtz n. Començant.

començalhas n.f. pl. (vièlh) Començament.

començament n.m. 1. Cen que comença quauqua ren: *Lo començament d'un libre, lo començament de la fin*. Var.: **començada, començança, acomençament, acomençança**; Sin.: **entamenament, entamenada**. 2. (lit.) Origina, causa promiera de quauqua ren. Sin.: **principi**.

començant, a n. Persona que comença (dins una disciplina, un aprendissatge). Var.: **començaire**. Sin.: **novelari**.

començar vt. 1. Abordar, entamenar, entreprendre (una accion, quauqua ren): *Començar la sieu jornada, un trabalh, la conversacion*. 2. Pilhar l'iniciativa de (quauqua ren): *Començar una guèrra*. Sin.: **principiar, emprincipiar, aviar**. ◇ (absol. fam.) *Es eu qu'a començat!* 3. Èstre au començament de quauqua ren, n'en constituir lo començament. ◆ vt. ind. (à ò de) Si metre à: *Comença à plòure*. ◆ vi. Debutar, pilhar per origina: L'estiu comença lo 21 de junh. ◇ (iron.) *Comença ben!*: Si presenta mau.

comenda n.f. (ist.) Collacion d'un benefici eclesiasic (evescat, abadia) à un clergue ò à un laïc qu'èra pas resident ma tocava lu revenguts.

comendatari, ària adj. e n. (ist.) Provedit d'una comenda.

comensal, a n. (lit.) Persona que manja au meme taulier qu'una altra. ◆ adj. e n. (biol.) Si di dei espècias qu'una viu pacificament associada à l'autra per recuperar li sobras dei sieus pasts.

comensalisme n.m. Biais de viure dei espècias comensali.

coment n.m. Començ.

comentador, airtz n. Comentator.

comentar vt. Faire un comentari (de comentaris) à prepaus de (un tèxto, un eveniment, una decision, etc.).

comentari n.m. 1. Remarca, expauat qu'explica, interpreta un tèxto, una òbra, particulierament en literatura. 2. Ensèm d'observacions, de remarques à prepaus d'un eveniment, dins la premsa, à la ràdio, etc. 3. (sobretot au pl.) prepaus mauvolents, maudisents: *Pas besonh dei voastres comentaris!*

comentarista n. Comentator.

comentator, tritz n. 1. Persona que fa un comentari ò de comentaris, espec. à la ràdio, à la television. 2. Persona que, per profession, apartèn ai mitans ben informats; observator. Var.: **comentador, comentarista**.

comerçant, a n. Persona que, per profession, fa abitualament d'activitats de comèrci. Var.: **comerciant**. Sin.: **negociant**. ◆ adj. Dont si fa de comèrci: *Una carriera comerçanta*.

comerçar vt. Ind. (*comèrci*) Faire de comèrci embé (quauqu'un, un país, etc.). Sin.: **faire de negòci**. Var.: **comercejar**.

comercejar vi. Comerçar.

comèrci n.m. 1. Activitat que consistisse dins la cròmpa, la venda, l'escambi, de mèrç, de valors, la venda de servici; ensèm dei comerçants: *Faire de comèrci*. ◇ *Comèrci electronic*: Comèrci que si fa sus la ret internet. Sin.: **e-comèrci**. ◇ (dr.) *Acte de comèrci*: Que seguisse un ensèm de lèis (Còdi dau comèrci), que la sieu aplicacion e la sieu interpretacion depende d'una juridiccion particuliera (tribunal de comèrci). ◇ *Libres de comèrci*: Registres de comptabilitat. ◇ (econ.) Sector de la venda, de la distribucion dei produchs finits. 2. *Fond de comèrci*: Ensèm dei bens (pràctiga, nom, drech au balh, etc.) que perméton à un comerçant d'abaiassar la sieu activitat. 3. (lit.) Rapoart, relacion (embé quauqu'un); frequentacion.

comerciabile, a adj. Que pòu faire l'objècte d'un comèrci.

comercial, a adj. 1. Dau comèrci; relatiu au comèrci. 2. Que fa vendre: *Un argument comercial*. ◇ (pej.) Que vòu tocar un public mai larg, en negligent la qualitat. ◆ n. Persona qu'apartèn ai servicis comercials d'una empresa. Var.: **comerciau**.

comercial n.m. Ensèm dei servicis comercials d'una empresa. Var.: **comerciau**.

comerciala n.f. Veitura automobila que si pòu facilament adaptar per lo transpoart de mèrç. Sin.: **brèc, break** (angl.).

comercialament adv. D'un biais comercial.

comercialisable, a adj. Que pòu èstre comercialisat.

comercialisacion (-izacion) n.f. Accion de comercializar.

comercialisar (-izar) vt. Metre sus lo mercat, desvelopar la difusion comerciala: *Comercialisar un noueu produch*.

comercialitat n.f. Qualitat de cen qu'es regit per lo Drech comerciau.

comerciant, a n. Comerçant.

comerciau, ala adj. e n. Comercial.

comestibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es comestible.

comestible, a adj. Que pòu servir à noirir l'òme, en particulier sensa èstre toxic: *Un fonge comestible*. Sin.: **manjadís**.

cometa n.f. Astre dau sistema solari format d'un nucleu solide relativament pichin que, au vesinatge dau Soleu, manda una atmosfèra passatgiera de gas e de poussas d'un aspècte de cabeladura difusa, que s'estira dins la direccion opauada en una coa sovent espectacularia. Sin.: **estela de la coa lònga / bèla**.

cometari, ària adj. Relatiu ai cometes.

cometent, a n. Persona qu'encarga una altra persona (comissionari) d'executar d'unu actes per lo sieu còmpte.

cometre vt. 1. Si rendre culpable de (un acte condamnable). ◇ (fam., per rire) Faire: *Lo roman qu'avètz comés*. 2. (dr.) Designar (quauqu'un) à una foncion determinada: *Un avocat comés d'ofici* (à la defensa d'un acusat que non a un avocat en pròpri). Sin.: **nomenar**. ◆ **si cometre** v.pr. (*embé*) (lit.) Afichar, entretenir de relacions comprometenti ò desonoranti mé.

còmni n.m. (mar.) Nauchier dei galèras, encargat de la boana tenguda dau navili, e responsable de la chorma dei

remadors. Var.: **comite**. ■ Èra l'element indefugible de la marinaria dei galèras, podia aver lo grade d'oficièr ò assimilat. 1318: "*Que negun patron de galea ni de lingn ni nauchier ni comete, calaffat ni maistre d'ayssa non restan foras de la ciutat de Masselha.*" L'intendença èra assegurada per lo **secretari** ò **escrivan** que si podia considerar coma comissari de bòrd d'aqueu temps, lo **majordòme** s'entrevava dei vitalhas, e lo **barrilat** avia la carga de l'aiga e dau vin e de l'entretenança dei botas.

comic, a adj. 1. Qu'apartèn à la comèdia. 2. Que fa rire. ◆ n.m. 1. Caractèr de cen qu'es comic. 2. Genre comic. ◆ n. 1. Artista comic. 2. (pej.) Arlèri. 3. (lit.) Autor comic.

comicism adv. D'un biais comic.

comici n.m. 1. Acampament dei electors per designar lu membres dei assembladas deliberanti, pendent la Revolucion francesa. 2. *Comici(s) agricòla(s)*: Associacion privada de notables rurals que la sieu tòca èra de desvelopar l'agricultura (segonda mitan dau s. XIX). ◆ pl. (Antiqu. rom.) Assemblada dau pòble, mé d'atribucions politiqui, judiciari e religioi.

comicial, a adj. Que pertòca lu comicis.

comicialitat n.f. Caractèr comicial.

comin n.m. Cumin.

comís n.m. 1. Emplegat subaltèrne, ajuda dins un bureu, una maion de comèrci. 2. *Grand comís de l'Estat*: Aut foncionari.

comisa n.f. (drech ancian) Confiscacion dei bens d'un vassal per un sobeiran.

comissari, ària n. 1. Persona encargada per un temps d'una mission. 2. Membre d'una comission (parlamentària, per ex.). 3. (espòrts) persona que verifica la regularitat d'una espròva, d'una competicion. 4. *Comissari ai còmptes*: Persona que lu accionaris desígnon per contraròtlar lu còmptes annuels dei societats comerciali (obligatòri dins li societats anonimi). 4. Foncionari encargat de divèrsi missions. ◆ *Comissari de l'Estat, dau Govèrn*: Foncionari d'una juridiccion administrativa encargat de presenta de conclusions à un jutge. ◆ *Comissari de la República*: Representant de l'Estat dins lu despartaments, foncion normalament assegurada per l'autoritat prefectorala. ◆ 5. *Comissari de polícia*: Foncionari de la polícia nacionala encargat de cen que pertòca la polícia administrativa (es finda oficièr de polícia judiciària). 6. *Comissari de l'armada de tèrra, de mar, de l'ària*: Oficièr encargat de l'administracion dins aqueli armadas. ◆ *Comissari de bòrd*: Oficièr encargat de l'administracion e de la comptabilitat dei òmes, dau manjar e dau material à bòrd d'una nau. 7. (ist.) *Comissari politic*: Dins de formacions militari, espec. d'inspiracion comunista, persona qu'èra ai costats dei comandants militaris mé mission politica. ◆ *Comissari dau pòble*: Dins l'Union Sovietica, fins au 1946, foncionari qu'avía reng de ministre.

comissari presaire n.m. Oficièr ministerial encargat de l'estimacion e de la venda d'objèctes mobilièrs dins li vendas publiqui à l'enquant.

comissariat n.m. 1. Local dont son installats lu servicis d'un comissari de polícia. 2. Qualitat, foncion de

comissari. 3. Servicis que depèndon d'un aut-comissariat.

comissionament n.m. Accion de comissionar.

comission n.f. 1. (admin.) Atribucion d'una carga, d'una foncion, per una autoritat, una administracion. ◆ (dr.) *Comission rogatòria*: Acte per lo quau un jutge encarga un autre jutge ò un oficièr de polícia judiciària d'efectuar un acte d'instruccion. ◆ *Comission d'ofici*: Designacion d'un avocat per aparar un acusat. 2. (com., dr.) Mission, definida dins un contracte, donada à un comissionari; aquesto contracte. ◆ (corrent) Percentatge donat à un intermediari dins un affaire. – Cost d'una operacion de banca. 3. (corrent) Carga, mission; messatge confidat à quauqu'un: *S'encargar d'una comission*. ◆ *Li comissions*: Li cròmptas quotidiani. 4. Ensèm de personas designadi per una assemblada, una autoritat, per estudiar una question, un projècte, operar un contraròtle, etc. ◆ *Comission parlamentària*: Comission especialisada dins un camp donat e encargada d'assegurar la preparacion dei decisions dei assembladas. 5. (dr.) Fach de cometre volontariament un acte delictuós.

comissionar vt. 1. Donar una comission à (quauqu'un) e, especialament, una carga, un mandat. 2. Donar comission à (un comissionari) per vendre, crompar, etc.

comissionari, ària n. 1. Persona, e especialament intermediari comercial, qu'agisse per lo còmpte dau sieu client (cometent). 2. *Comissionari en doana*: Intermediari que complisse per lo sieu client li formalitats de doana. Var.: **comissionier**.

comissionat, ada adj. Que tòca una comission.

comissionier, a n. Comissionari.

comissòri, ària adj. (dr.) *Pacti comissòri*: Contracte qu'una dei sieu clausas prevè la resolucion de plen drech en cas de non execucion.

comissura n.f. (anat., bot.) Ponch, region dont si rejónhon lu bòrds d'una dubertura, ò doi part anatomiqui: *Li comissuras dei labras*.

comissural, a adj. Relatiu à la comissura. Var.: **comissurau**.

comissurau, ala adj. Comissural.

comissuroplastia n.f. Radobament de la comissura d'un orifici cardiac.

comissurotòmia n.f. (cir.) Engrandiment de la valvula mitrala per seccion dei comissuras.

comitat n.m. Assemblada estrenchada qu'a recevut mission per un affaire particulier; grope delegat; pichina associacion: *Comitat dei fèstas*. ◆ *En pichin comitat*: Entre amics, en pichin nombre. ◆ *Comitat d'entrepresa*: Organe elegit de l'entrepresa, qu'a d'atribucions consultatiu ò de contraròtle en matèria professionala, economica e sociala. ◆ *Comitat d'igièna e de seguretat*: Organisme consultatiu que recampa l'emplegaire, de salariats, de còups que li a de tecnicians, que lo sieu ròtle es de velhar au respècte dei règlas sus la seguretat e la prevencion dei accidents dau travalh e dei malautias professionalis. ◆ *Comitat de lectura*: En cò d'un editor, personas encargadi de lièger lu manescrichs per lu seleccionar.

comite n.m. (mar.) Còmi.

comitiva n.f. Cortègi.

comjat n.m. 1. Permission acordada à un salariat de cessar lo sieu trabalh: *Un comjat de malautia, de maternitat, de formacion*. ◇ *Comjat parental*: Comjat autrejat à la maire ò au paire per s'ocupar d'un enfant dins lo temps que seguísse la naissença ò l'adopcion. ◇ Posicion d'un foncionari ò d'un parlamentari autorisat à non assegurar la sieu foncion per un temps donat. ◇ Corta interrupcion acordada à un salariat, à un escolan per una fèsta: *Lu comjats de Pascas*. ◇ *Comjats pagats*: Periòde de vacanças pagadi que la lèi acòrda à toi lu salariats. 2. Resiliacion d'un contracte de trabalh ò de locacion. 3. *Pilhar comjat de quauqu'un*: Lo laisser, lo salutar denant de s'en anar. ◇ Dins l'òbra dei trobaires, estròfa finala d'una cançon. 4. Permission de transportar una mèrç après pagament dau drech de circulacion (espec. lu alcòls). 5. (mar.) Document que l'Administracion dei Doanas establisce per atestar dau pagament dau drech de sortida dei naus. Var.: **conget**.

commemorable, a adj. Que pòu èstre commemorat.

commemoracion n.f. Accion de commemorar (un eveniment, una persona) mé pauc ò pron de solemnitat.

commemorar vt. (*commemòri*) Ramentar lo sovenir de (una persona, un eveniment); ceremònia facha à-n-aquela escasença.

commemorason n.f. (liturgia catol.) Mencion que la Glèia fa d'un sant lo jorn que si celèbra una altra fèsta mai solemna.

commemoratiu, iva adj. Que commemòra.

commensurabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es commensurable.

commensurable, a adj. 1. Que pòu èstre mesurat. 2. Si di dei grandessas que caduna es un multiple entier d'una altra grandessa. 3. (rare) *Grandessas commensurabili*: Qu'an una mesura comuna.

comminacion n.f. (lit.) Menaça.

comminatòri, òria adj. 1. (lit.) Que compoarta una menaça, que n'a lo caractèr. 2. (dr.) Qu'es destinat à faire pression sus un debitor: *Una mesura comminatòria*.

commiseracion n.f. Sentiment de compassion per lu malastres dei autres; pietat, compatiment.

commiseratiu, iva adj. Que compatisse: *Un agach commiseratiu*.

commocion n.f. 1. Violenta gacilhada fisica; perturbacion d'un organe, consecutiva à un còup, sensa ren d'irreversible: *Commocion cerebrala*. 2. Emocion violenta.

commocionar vt. Faire patir d'una commocion.

commocionat, ada adj. Que patisse d'una commocion.

commòure vt. Faire sentir una emocion à. Var.: **esmòure**. Sin.: **emocionar**.

commovent, a adj. Qu'a la facultat de commòure. Var.: **esmovent**. Sin.: **emocionant**.

commovable, a adj. Que pòu sentir una emocion. Var.: **esmovible**.

commudabilitat n.f. Qualitat de cen qu'es commudable.

commudable, a adj. Que pòu èstre comudat.

commudar vt. 1. (dr.) Modificar (una pena) en la baissant. 2. Commutar.

commutable, a adj. Que pòu èstre commutat. Var.: **comutable**.

commutacion n.f. 1. Accion de commutar; lo sieu resultat. 2. (ling.) Remplaçament d'un element linguistic per un autre de meme niveau (fonic, morfologic) per desgatjar de distincions pertinenti. 3. (telecom.) Establiment d'una connexion (entre doi abonats dau telefòne, entre doi ponchs d'una ret, etc.).

commutador n.m. Commutator. Var.: **comutator**.

commutar vt. 1. Modificar per substitucion, per transferiment. 2. Remplaçar un tèrme per un autre tèrme de classa gramaticala ò lexicala identica. 3. (tecn.) *Commutar un circuit*: Faire passar un corrent d'aqueu circuit à un autre. Var.: **commudar, comudar, comutar**.

commutatiu, iva adj. 1. (mat.) *Lèi de composicion commutativa*: Lèi que di que lo compaut de *a* e *b* es parier à-n-aqueu de *b* e *a* quaus que s'igon *a* e *b*, elements d'un meme ensèm. ■ L'addicion, la multiplicacion son commutativi. Un grope es commutatiu quora la siéu lèi es commutativa, un aneu quora la sieu segonda lèi de composicion es commutativa. 2. (ling.) Relatiu à una commutacion. 3. (filos.) *Justícia commutativa*: Escambi de drechs e de devers fondat sobre l'egalitat dei personas (Contr.: **justícia distributiva**). Var.: **comutatiu**.

commutativitat n.f. (mat.) Caractèr de cen qu'es commutatiu. Var.: **comutativitat**.

commutator n.m. Aparelh que sièrve à modificar li connexions d'un circuit ò d'unu circuits electric. ◇ (espec.) Dispositiu que permete d'establir lo ligam entre doi abonats dau telefòne. Var.: **commutador, comutador, comutator**.

commutatritz n.f. (electr.) Màquina que servia à transformar un corrent continu en corrent alternatiu, ò inversament. Var.: **comutatritz**.

comòda n.f. Mòble bas, mé de tiradors, per li metre lu vestits, etc.

comodament adv. D'un biais comòde.

comodar vt. 1. Reparar. 2. Condir.

comodat n.m. (dr.) Prèst à usatge, que lo sieu objècte deu èstre restituit en natura.

comòde, a adj. 1. Adaptat à l'usatge que s'en vòu faire.; practic. 2. D'un caractèr facile (sobretot dins de frasas negativi): *Es pas comòde!* 3. Tròup facile, sensa rigor: *Agir ensinda es un pauc comòde!* Sin.: **aisat**.

comoditat n.f. (lit.) Qualitat de cen qu'es comòde, agradiu: *La comoditat d'una maion*. ◆ pl. (lit.) 1. Cen que rende la vida mai agradiva; elements de confoart. Sin.: **aises**. 2. (vièlh) Comun, pati.

comoditós, oa adj. Comòde.

comodòr n.m. Oficier dins d'uni marinas estrangieri, sobre dau capitani de vaisseau.

comol n.m. Cumul.

comol, a adj. Comble. Var.: **cómol**.

cómol, a adj. Comol.

comolacion n.f. Cumulacion.

comolada n.f. Partida comblada; comolament. Sin.: **comblament**.

comolament n.m. Accion de comblar; partida comblada. Var.: **comolada**.

comolar vt. Emplenar, comblar. Var.: **cumular**.

comolatge n.m. Accion de comolar. Var.: **cumulacion**.

comolatiu, iva adj. Cumulatiu.

comolativament adv. Cumulativament.

comolon n.m. Comble, plen.

comolum n.m. Comble, sobrepés.

comonitòri n.m. (dr.) 1. Instruccion. 2. Ajornament.

comorents n.m. pl. (dr.) Personas moarti dins un meme accident alora que si devíon succedir reciprocament.

comorian, a adj. e n. Dei Comòras.

compaccion n.f. Densificacion que resulta d'una compression ò d'un tractament termomecanic.

compactat n.f. Qualitat de cen qu'es compacte.

compactabilitat n.f. Qualitat de cen que pòu èstre compactat.

compactaire, airtz adj. Que compacta.

compactaire n.m. Compactor.

compactar vt. Sotametre à un compactatge.

compactatge n.m. Operacion de terrassament qu'a per estigança d'acréisser la densitat seca dau soal en descaçant l'ària que contèn.

compacte, a adj. 1. Que li sieu partidas son estrechament sarradi, que li sieu moléculas son estrechament ligadi: *Un boasc compacte*. 2. Que lu sieus elements son totplen pròches; dense, sarrat: *Una fola compacta*. 3. Que tèn gaire de plaça: *Aparelh fotografic compacte*. ◇ *Disc compacte ò sarrat ò CD*: Nom depauat d'un disc audionumeric de 12 cm de diamètre.

compacte n.m. 1. Aparelh que recampa dins un solet ensèm toi lu elements per reproduire un son. Sin.: **cadena compacta**. 2. Esquí compacte. 3. Disc compacte. 4. Aparelh fotografic compacte.

compactificar vt. (*compactifiqui*) Rendre compacte.

compactor n.m. Màquina per compactar. Var.: **compactaire**.

compaginador, tritz n. Metèire en pàginas.

compairatge n.m. (lit.) Acòrdi entre de personas per n'enganar una altra. Sin.: **complicitat, tòcaman**.

compaire n.m. 1. Complici per enganar lu autres. 2. (fam. vièlh) Companh. 3. (anc.) Pairin d'un enfant (à respìèch de la mairina).

compairejar vi. 1. Èstre compaire mé quauqu'un. 2. Taulejar mé quauqu'un.

companatge n.m. 1. Antepast. 2. Cen que si manja mé de pan.

companejar, a adj. 1. Apetissent. 2. Que fa manjar totplen de pan.

companejar (si) v.pr. Manjar mé totplen de pan.

companh, a n.m. Amic, cambarada: *Companh d'escòla, companh de juèc*.

companha n.f. 1. (anc.) Companhia. 2. Frema que viu en companhia d'un òme.

companhatge n.m. Companhonatge.

companhia n.f. 1. Presença, sejour (d'una persona, d'un animau) à costat de quauqu'un. ◇ *Tenir companhia à quauqu'un*: Restar à costat de quauqu'un. ◇ *Dòna, domaisèla de companhia*: Frema ò filha (generalament n'en fa lo sieu mestier) que tèn companhia à una altra. ◇ *En companhia de*: Embé. Var.: (anc.) **companha**. 2. *Acampament de personas*: Èstre en boana companhia. ◇ *La boana companhia*: Li personas ben educadi. 3. Associacion de personas acampadi per una òbra comuna ò sota d'estatuts comuns: *Companhia teatrala*. 4. Societat comerciala qu'assegura un servici public: *Companhia d'asseguranças*. ◇ *E companhia*: S'ajusta à la rason sociala après aver precisat lo nom de toi lu associats (abrev.: *e Cia*). 5. (mar.) Formacion de naus de comèrci ò de guèrra que navígon ensèm sota l'aparament d'una escòrta militària navala ò aerenca. 1455: << *per las novellas que se disien de grant companhia de galeas de Cathalans...*>> A.C. Arles CC 183 F° 40 V°. 1501: << *son vengudas de galleros uno fusto et ung bergantin...et aquí an trobat uno companhio de barchas de Genovezes...*>> A.C. Arles CC 524 L 187. 6. Tropa de personas armadi. ◆ Unitat elementària de l'infantaria, que normalament la comanda un capitani. 7. *Companhies republicani de seguretad (C.R.S.)*: En França, foarças mobili de polícia creadi en lo 1945 e encargadi dau manteniment de l'òrdre.

companhon, companha n. Persona qu'acompanha quauqu'un, viu en la sieu companhia.

companhon n.m. 1. Sòci d'un companhonatge. 2. Dins d'unu mestiers, obrier qu'a acabat son aprendissatge e travailha per un mèstre denant de devenir mèstre eumeme.

companhonatge n.m. 1. Associacion entre obriers d'una mema profession per la formacion e l'assistença mutuala. 2. Temps que l'obrier sortit d'aprendissatge travailha coma companhon en cò dau sieu mèstre. Var.: **companhatge**.

comparabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es comparable.

comparablament adv. D'un biais comparable.

comparable, a adj. 1. Que si pòu comparar. 2. Pauc ò pron parier. Sin.: **parangonable, pariable**. Var.: **comparadís**.

comparacion n.f. Parangon. Var.: **comparason**.

comparadís, issa adj. Comparable.

comparança n.f. 1. Comparason. 2. Similituda.

comparar vt. 1. Avesinar d'objèctes per n'establir li diferenças e li semblanças: *Comparar una còpia mé l'original*. 2. Sotalinhar, per una comparason, lu meritís respectius d'uni cauas ò d'uni personas. 3. Faire valer una semblança, una analogia entre doi èstres ò doi cauas. Sin.: **parangonar, parangonar**.

comparason n.f. Accion de comparar, de marcar li diferenças e li semblanças entre d'uni cauas ò d'uni personas. ◇ *En comparason de*: Relativament à. Sin.: **à respìèch de**. ◇ *Per comparason*: D'un biais relatiu. Sin.: **paragon, parangon**. Var.: **comparacion**.

comparat, ada adj. 1. Que si fonda sobre la comparason. ◇ *Gramàtica comparada*: Branca de la lingüística qu'estúdia lu rapoarts dei lengas entre eli. ◇

Literatura comparada: branca de l'istòria literaria qu'estúdia lu rapoarts entre li literaturas de diferents país ò l'evolucion d'un tema literari, d'un genre.

comparatisme n.m. Sistema, metòde, ensèm de recèrca que poàrton sobre la literatura ò la gramàtica comparadi.

comparatista n. Especialista de gramàtica comparada ò de literatura comparada.

comparatiu n.m. (gram.) Grad de comparason dei adjectius e dei advèrbis, que pòu èstre l'espression d'una quantitat pariera, inferiora ò superiora.

comparatiu, iva adj. Qu'establisce una comparason.

comparativament adv. En comparason.

comparator n.m. (metrol.) Instrument amplificator per comparar la dimension d'un objècte per rapoart à un escandalh.

compareissença n.f. Comparucion.

compareïsser vi. Si presentar per òrdre davant un jutge ò un tribunal. Var.: **comparir**.

comparent, a adj. e n. (dr.) Persona que compareisse en justícia ò davant un oficièr public.

comparir vi. (*comparissi*) Comparéisser.

comparsa n. 1. (lit.) Au teatre, au cinéma, personatge mut, ò qu'a un ròtle pichonet. 2. (pej.) Persona qu'a un ròtle segondari dins un affaire (especialament un affaire malonèste).

comparticion n.f. (dr.) Fach de partejar entre divèrsi personas. Var.: **compartiment**. Sin.: **copartatge**.

compartiment n.m. 1. Partiment geometric d'una susfàcia. 2. Part d'un objècte (mòble, tirador, etc.). 3. Part d'un vagon limitada per de parets.. (dr.) Comparticion.

compartimentacion n.f. Accion de compartimentar; lo sieu resultat. Var.: **compartimentatge**.

compartimentar vt. 1. Partir en compartiments. 2. (fig.) Separar en categorias. Sin.: **clausonar**, **mejanar**, **entremiejar**.

compartimentatge n.m. Compartimentacion.

compartir vt. (*compartissi*) 1. Partejar (un sentiment, una opinion, una idea, etc.) mé quauqu'un. Sin.: **despartir**. 2. (dr.) Partejar mé d'autres. Sin.: **copartejar**.

comparucion n.f. (dr.) Accion, fach de comparéisser (en justícia). Var.: **compareissença**.

compàs n.m. 1. Instrument de traçat ò de mesura compauat de doi brancas articuladi à una extremitat. ◇ *Compàs d'essor*: Instrument que permete de mesurar lo diamètre exterior d'un còrs ò lo diamètre interior d'un cilindre. ◇ *Compàs à verga*: Compàs que la sieu poncha e lo traçaire colisson sus una barra horizontala. ◇ (fam.) *Aver lo compàs dins l'uèlh*: Saupre estimar una mesura, una distança à l'uèlh. Sin.: **aver boan uèlh**, **boan agach**. 2. (mar.) Instrument qu'indica la direccion dau nòrd magnetic. ◇ *Compàs giroscop*: Girocompàs.

compassament n.m. Accion de compassar.

compassar vt. Mesurar au mejan d'un compàs.

compassat, ada adj. Redde d'un biais exagerat; afectat. Sin.: **manierós**, **landier**, **cagadrech**, **parlaponchut**.

compassion n.f. (lit.) Pietat, commiseracion. Var.: **compatiment**.

compassionós, oa adj. Plen de compassion.

compatibilitat n.f. Qualitat, estat de cen qu'es compatible. Var.: **compatibletat**.

compatible, a adj. Que si pòu acordar m'una altra caua. ◇ (tecn.) *Material compatible*: Que pòu èstre connectat mé de material de natura altra ò d'especificacions diferenti. ◇ (estad.) *Eveniments compatibles*: Eveniments que poàdon acapitar dins lo meme temps.

compatibletat n.f. Compatibilitat.

compatiment n.m. Compassion, indulgença.

compatir vt.ind. (*compatissi*) S'associar per un sentiment de pietat (à una dolor, etc.).

compatissent, a adj. Que compatisse.

compatriòta n. Persona d'un meme país qu'una altra. Sin.: **país**.

compauada n.f. (mat.) *Compauada de l'aplicacion f de E dins F e de l'aplicacion g de F dins G*: Aplicacion, notada *g o f*, de E dins G, qu'à *x*, element de E, assòcia *g[f(x)]*. Sin.: **aplicacion compauada**.

compauada n.f. pl. *Compauadas*: Vasta familha de plantas erbaceï que comprèn mai de 20 000 espècias que li sieu flors, pichini e nombroï, son recampadi en capitules sarrats que poàdon semblar de flors simpli (pissanlièch, margarideta, etc.). Var.: **composea**, **composacea**.

compauaira n.f. (arts graf.) Màquina per compauar.

compauaire, airtz n. 1. Compositor d'estamparia. 2. *Compauaire de numèros*: Dispositiu que compaua automaticament lu numèros de telefòne.

compauant n.m. Element constitutiu. ◇ (quim.) Element que, combinat mé d'autres, forma un còrs compauat. ◇ (tecn.) Constituent elementari d'una màquina, d'un aparelh ò d'un circuit electric ò electronic. ◇ (constr.) Element de construccion industrialisada.

compauant, a adj. Qu'es dins la composicion de quauqua ren: *Matèrias compauanti*.

compauanta n.f. Element constitutiu: *Lo caumatge es una compauanta de la crisi*. ◇ (astron.) Caduna dei estelas d'un sistema doble ò multiple. ◇ (mecan.) caduna dei foarças qu'intervènon dins la creacion d'una resultanta. ◇ (mat.) Coordenadas d'un vector dins una basa.

compauar vt. 1. Formar un tot en assemblant diferents elements. 2. Intrar dins un tot coma element constitutiu: Li tantiflas compàuon la màger part dau past. 3. (telecom.) Formar (un numèro, un còdi) sus un quadrant, un clavier. 4. (arts graf.) Faire la composicion de (un tèxto per estampar). 5. Elaborar una òbra e, especialament, de música. 6. (lit.) Estudiar (lo comportament, li expressions) en seguissent una intencion donada: *Compauar la sieu cara*. 7. (mat.) *Compauar de foarças*: N'en faire la soma vectoriala. ◆ vi. 1. Faire un exercici d'escòla en vista d'un contraròtle, d'un examèn. 2. *Compauar mé quauqu'un*: S'acordar en faguent de concessions. Sin.: **mejanar**, **negociar**, **s'entendre**.

compauat n.m. 1. Ensèm format per d'unu elements, d'uni partidas. 2. (mat.) *Compauat de doi elements a e b*

d'un ensèms E provedit d'una lèi de composicion intèrna
T: L'element aTb de E.

compauat, ada adj. Format d'unu element. ◇ (quim.) *Còrs compauat*: Còrs format per la combinason de divèrs elements. ◇ (mat.) *Aplicacion compauada*: produch de doi aplicacions, d'un premier ensèms sobre un segond, pi dau segond sobre un tèrç. ◇ (mús.) *Mesura compauada*: Mesura ternària. ◇ (gram.) *Mòt compauat* ò *compauat*, n.m.: Mòt constituït d'unu mòts ò elements, que forma una unitat significativa. ◇ (gram.) *Temps compauat*: Forma verbala facha d'un auxiliari (*èstre* ò *aver*) e d'un participi passat.

compeirar v.t. Comolar mé de pèiras. Var.: **empeirar, empeiregar, encaladar**.

compendi n.m. Resumit, abreujat. Var.: **compendion**. Sin.: **somari**

compendiar vt. (*compendi*, classic *compèndii*)

compendion n.m. Abreujat, dins lo sens 2: **Lo Compendion de l'abaco**. Var.: **compendi**.

compendiós, oa adj. (vièlh) Que parla en emplegant gaire de mòts.

compendiosament adv. D'un biais compendiós.

compentracion n.f. Penetracion mutuala, ligam estrech entre de personas ò de cauas.

compentrar vt. Penetrar profundament. ◆ **si compentrar** v.pr. Si penetrar mutualament.

compensable, a adj. 1. Que pòu èstre compensat. 2. *Chèc compensable*: Que pòu passar per una cambra de compensacion.

compensacion n.f. 1. Accion de compensar, de contrabalançar. 2. Indemnizacion, ajuda materiala ò morala per contrabalançar. 3. (fin.) Operacion dins la quala cròmphas e vendas si règlon au mejan de viraments recipròques. ◇ *Cambra de compensacion*: Luèc dont s'escambion lu efèctes e lu chècs de banca à banca. 4. (fin.) Sistema de reglament dei escambis internacionals que si caracteriza per de pagaments en natura. 5. (dr.) Mòde d'extincion de doi obligacions recipròqui. 6. *Caissa de compensacion*: Caissa encargada de la reparticion d'uni cargas socialis. 7. (patol.) Mecanisme que fa qu'un organe ò un organisme entier compensa l'alteracion d'una foncion fisiologica. Sin.: **compés**. 8. (psicol.) Accion de compensar un sentiment de mancaça, de frustracion.

compensador, airtz adj. Que fournisse una compensacion. ◇ *Balancier compensador*: Que consèrva un periòde constant en despièch d'una variacion de temperatura. Var.: **compensaire**.

compensaire, airtz adj. Compensador.

compensar vt. Equilibrar un efècte au mejan d'un autre; neutralisar un inconvenient per un avantatge. ◇ (mar.) *Compensar un compàs*: Redurre la sieu desviacion ai diferents caps. ◇ (dr.) *Compensar lu despens*: Metre à la carga de cada partida lu costs de procedura que lo pertòcon.

compensat, ada adj. 1. *Sòlas compensadi*: Que fórmon un blòc solet m'au talon. 2. (med.) Si di d'una lesion ò d'un trebolici neutralisats sigue per un tractament, sigue per una reaccion de defensa de l'organisme: Una *cardiopatia ben compensada*. 3.

Publicitat compensada: Que pertòca un produch en general, ma pas una marca particuliera.

compensatiu, iva adj. Compensatòri.

compensator n.m. Dispositiu que sièrve à compensar: *compensator de dilatacion, compensator magnetic*.

compensatòri, òria adj. Que compensa. Var.: **compensatiu**.

compés n.m. 1. Registre dei contribuables: *Inscriure au compés*. 2. Autre nom dau cadastre.

compesiar vt. (*compesi*, classic *compésii*) Inscriure au compés.

competença (-ència) n.f. 1. Capacitat reconoissuda dins una matèria e que dona lo drech de n'en jutjar. Sin.: **fileta**. 2. (dr.) Aptituda d'una autoritat à efectuar d'unu actes, d'una juridiccion à conóisser d'un affaire, à lo jutjar. ◇ *Competença ligada*: Aquela que, per l'Administracion, s'aplica dins lu limits de la lèi que n'en fixa lo contengut e la necessitat. 3. (ling.) Sistema de règlas interiorisat per lu subjèctes que pàrlon una lenga. 4. (geogr.) Aptituda d'un fluide (aiga ò vent) à desplaçar d'elements d'una talha donada.

competent, a adj. 1. Qu'a de competenças dins una matèria donada, qu'es capable de la ben jutjar. 2. (dr.) Qu'a la competença vorguda per conóisser d'un affaire. 3. (dr.) Qu'a l'aptituda per efectuar d'unu actes: *L'autoritat competenta*.

competentament adv. Mé competença.

competicion n.f. 1. Recèrca d'un meme poast, d'un meme títol, d'un meme avantatge, etc., de la part de doi personas ò mai. 2. (espec.) Espròva esportiva qu'opaua d'uni equipas ò adversaris.

competir vt. (*competissi*) Faire concurrença à.

competitiu, iva adj. 1. Que pòu suportar la concurrença mé d'autres: *Societat competitiva, prètz competitivus*. 2. Dont la concurrença es possibla: *Un mercat competitiv*. Sin.: **concurrencial**.

competitivitat n.f. Caractèr de cen qu'es competitiv.

competitor, tritz n. Persona qu'es en concurrença per aver una carga, una dignitat, un emplec, un prèmi etc., especialament dins una espròva esportiva. Sin.: **concurrent**.

compilacion n.f. 1. Accion de compilar; l'obratge ensin fach. ◇ (pej.) Libre qu'imita d'autres libres, en n'en pilhant de tròç; plagiat. 2. (inform.) Traduccion qu'un compilator fa d'un programa.

compilar vt. 1. Extraire de tròç de divèrs autors per n'en tirar un obratge. ◇ (pej.) *Compilar de tèxtes*: Lu plagiar. 2. (inform.) Tradurre un programa en lengatge informatic.

compilator, tritz n. Persona que compila.

compilator n.m. (inform.) Programa que compila.

compiment n.m. Acabament.

compissar vt. (pop.) Aigar d'urina. Var.: **escompissar**. ◆ **si compissar** v.pr. Si pissar sobre. Var.: **s'escompissar**.

compissau n.m. Luèc dont un animau va pissar.

complair vi. (*complaiïssi*) Complaïre.

complaire vt. ind. (*complasi*) (lit.) *Complaire à quauqu'un*: S'acomodar au sieu gust, à la sieu umor, ai sieus sentiments, etc. Var.: **complàser**, **complaïr**. ♦ **si complaïre** v.pr. *Si complaïre à, dins*: Trovar durablament de plaser, de satisfaccion dins un estat donat.

complanha n.f. 1. Cançon populària sobre un argument tragic (lu malastres d'un personatge, la sieu moart, etc.) 2. (dr.) Accion que tende à metre fin à un problema de possession. Sin.: **planh**, **solòrma**.

complànher (si) v.pr. Si lamentar. Var.: **si plànher**. Sin.: **s'adolentir**.

complant n.m. (dr.) *Balh à complant*: Balh à carga per lo prenèire de faire de plantacions.

complantar vt. (agric.) Plantar d'espècias diferenti; faire de plantacions.

complasença n.f. 1. Volontat d'agradar, de rendre servici. ◇ *De complasença*: Fach per cortesia, ma sensa sinceritat. ◇ *Certificat de complasença*: Donat à quauqu'un que li avia pas drech. ◇ *Pavalhon de complasença*: Faussa nacionalitat donada à una nau per escapar au fisc dau sieu país. Sin.: **bandiera de convivença**. 2. Acte fach per plàser, per flatar: *Aver de complasenças per quauqu'un*. 3. Indulgença exagerada: *Complasença d'un òme per li infidelitat de la sieu esposa*. 4. Plaser de faire quauqua ren; satisfaccion personala: *Parlar mé complasença*.

complasant, a adj. 1. Que cèrca de plàser, de rendre servici. 2. Tròup indulgent. 3. Que fa vèire de satisfaccion personala: *Regarjar d'un uèlh complasant*.

complasantament adv. D'un biais complasant.

complàser vt. Complaïre. ♦ **si complàser** v.pr. Si complaïre.

complecion n.f. (tecn.) Ensèms dei operacions preliminaris que perméton de metre en produccion un potz de petròli.

complement n.m. 1. Cen que cau ajustar à una caua per que devengue completa: *Un complement d'informacion*. Sin.: **ajonch**, **apont**. 2. (ling.) Mòt ò proposicion que depende d'un autre mòt ò proposicion e n'en completa lo sens: *Complement d'objècte, complement de luèc*. 3. (mat.) *Complement d'un angle agut*: Lo sieu angle complementari. ◇ Ensèms complementari. 4. (biol.) Ensèms dei proteïnas plasmaticas qu'intervènon dins de reaccions immunologiqui. Sin.: **alexina**.

complementacion n.f. 1. Acabament, compiment. 2. Aptituda à foncionar coma complement. 3. (mat.) *Complementacion d'ensèms*: Interseccion dei complements d'aquelu ensèms.

complementar vt. (mat.) Èstre complement de (un autre ensèms). ♦ **si complementar** v.pr. Si di d'ensèms que son complements un de l'autre.

complementari, ària adj. Que constitue un complement, que vèn completar una caua de mema natura: *Soma complementària*. ◇ (mat.) *Arcs ò angles complementaris*: Arcs ò angles, au nombre de doi, que la soma dei sieu mesuras es 90°. ◇ (fis.) *Colors complementari*: Ensèms d'una colors primària e d'una color desribada que la sieu combinason optica dona de blanc: *Lo vèrd es la color complementària dau roge*.

complementari n.m. (mat.) *Complementari d'una partida A dins un ensèms E*: Ensèms, qu'es notat \bar{A} , de toi lu elements de E que non apartènnon à l'ensèms A. ■ $A \cup \bar{A} = E$ e $A \cap \bar{A} = \emptyset$.

complementaritat n.f. (mat.) Caractèr de cen qu'es complementari.

complet, a adj. 1. Que li manca minga element constitutiu. Sin.: **plenier**. 2. Qu'es totalament acabat; total, absolut. 3. Dont li a plus de plaça; plen: *Un carre complet*. Sin.: **plenier**. 4. Qu'a toti li qualitats dau sieu genre: *Un atleta complet*. ♦ loc. adv. *Au complet, au grand complet*: Sensa ren que manque; en totalitat.

complet n.m. Costume de vila masculin, compauat d'una vèsta, de braias e, sovent, d'un gilet, talhats dins la mema estòfa.

completament adv. En totalitat; totalament: *Siés completament madur!* Var.: **complidament**, **plenierament**.

completar vt. Rendre complet en ajustant cen que manca. Sin.: **comolar**. ♦ **si completar** v.pr. 1. Devenir complet. 2. Formar un tot en s'associant.

completas n.f. pl. Darrera partida de l'ofici divin, après li vèspras, que santifica lo repaus de la nuèch.

completatge n.m. Accion, fach de completar (una colleccion, etc.). Sin.: **acabament**.

completiu, iva adj. (gram.) *Proposicion completiva ò completiva*, n.f.: Subordenada conjontiva ò infinitiva, qu'a un ròtle de complement d'objècte, de subjècte ò d'atribut de la proposicion principala (ex.: *veï que tot va ben*).

completivament adv. En mòde de complement.

completuda n.f. (log.) Proprietat d'una teoria deductiva consistenta dins la quala tota formula es decidibla.

complexar vt. (*complèxi*) Donar de complèxes à, intimidir.

complexat, ada adj. e n. Qu'a de complèxes; timide à l'excès. Sin.: **crentós**, **temorós**.

complèxe, a adj. 1. Que si compaua d'elements diferents, combinat d'un biais que non es immediatament aisat de capir. Sin.: **complicat**, **fosc**, **confús**, **malaisat**. 2. (mat.) *Nombre complèxe*: Nombre que si pòu escriure $x + iy$, dont x e y son reals e i un nombre imaginari tau que $i^2 = -1$. ■ x es la partida reala, y la partida imaginària. L'ensèms dei nombres complèxes, dotat d'una lèi d'addicion e d'una lèi de multiplicacion, a una estructura de còrs commutatiu \mathbb{C} . – *Foncion, variabla complèxa*: Foncion que pilha li sieu valors dins lo còrs \mathbb{C} .

complèxe n.m. 1. Cen qu'es complèxe, compauat d'elements diferents. 2. Ensèms d'industrias que s'entrèvon d'una produccion particuliera: *Un complèxe siderurgic*. 3. Ensèms d'installacions recampadi en foncion dau sieu emplec: *Un complèxe toristic*. 4. (quim.) Compauat format d'un atòme (ò mai) e d'un ion central, generalament metallic, ligat à d'autres ions ò à de moleculas. 5. (psican.) Ensèms de sentiments e de representacions parcialament ò totalament inconscients, provedits d'una potença afectiva qu'organisa la personalitat de cadun: *Complèxe d'Edip, de castracion*, etc. ◇ (fam.) Sentiment d'inferioritat, comportament

timide: *Aver de complèxes, faire un complèxe, èstre sensa complèxes.*

complexificar vt. (*complexifiqui*) Rendre mai complèxe, mai complicat.

complexion n.f. (lit.) 1. Constitucion fisica (de quauqu'un); estat dau sieu organisme. 2. *La complexion de l'ària*: La sieu constitucion.

complexional, a adj. Relatiu à la complexion. Var.: **complexionau**.

complexionau, ala adj. Complexional.

complexificacion n.f. Aparicion successiva, dins l'Univèrs, d'estructuras totjorn mai complèxas: particula, atòme, molecula, promiers èstres vius, cerveu uman.

complexitat n.f. Caractèr de cen qu'es complèxe, complicat.

complicacion n.f. 1. Estat de cen qu'es complicat; ensèm complicat. 2. Element noue qu'empacha lo debanament normal de quauqua ren. Sin. (1 e 2): **complexitat, trabuc, dificultat, confusion**. 3. (med.) Aparicion d'un noue fenomène au cors d'una malautia ò d'una nafradura.

complicar vt. (*complicui*) Rendre malaisat de capir; embrolhar. ♦ **si complicar** v.pr. 1. Devenir mai difficile, escur, confús: *Li cauas si complicon*. 2. (med.) S'agrarar: *La sieu malautia si complica*.

complicat, ada adj. 1. Compauat d'un grand nombre d'elements; complèxe. 2. Dificile de faire, de capir. Sin. (1 e 2): **embrolhós**. ♦ adj. e n. Que non agisse simplement.

complici, ícia n. 1. Que participa au crimi, au delictè d'un altra persona. 2. Qu'es de connivença mé quauqu'un. 3. (fig.) Que manifèsta aquesta connivença. Sin.: **consent** (adj.) e **compaire** (n.m.).

complicitat n.f. 1. Participacion à un crimi, à un delictè que méton en causa mai d'una persona. 2. Connivença. Sin.: **compairatge, consentida, consentiment**.

complidament adv. Completament.

compliment n.m. 1. Paraulas adreïçadi à quauqu'un per lo felicitar. Sin.: **felicitations**. 2. Pichin discors adreïçat à quauqu'un per una fèsta, un anniversari, etc. Sin.: **astruc, astrugança, floreta, elògi**. 3. Estat d'una causa acabada. Var.: **acompliment, realisacion**.

complimentaire, airtiz adj. e n. Que fa tròup de compliments. Var.: **complimentós, aliscaire**.

complimentar vt. Adreïçar (à quauqu'un) de compliments, de felicitacions. Sin.: **benastrugar, colaudar, felicitar**.

complimentós, oa adj. e n. Complimentaire.

complir vt. (*complissi*) Acabar, completar. Sin.: **realisar**.

complit, ida adj. Acabat, completat. Sin.: **realisat**.

complot n.m. Plan concertat entre d'uni personas contra un individú, una institucion e, en particulier, contra un govèrn, un regime: *Complot contra la seguretat de l'Estat*. Sin.: **cabala, entenduda, malordit, manipòli, conspiracion, conjuracion, trama**.

complotaire, airtiz n. Que complòta. Sin.: **cabalaire, conjuraire, conspirator**.

complotar vt. e vi. (*comploti*) 1. Alestir un complòt: *Complotar contra quauqu'un, complotar de reversar lo regime*. Sin.: **fomentejar, cabalar, tramar, conspirar, conjurar**. 2. Alestir secretament: *Complotar la perda de quauqu'un*.

compoarta n.f. Cuba de boasc que sièrve à transportar la vendèmia.

compoast n.m. Mesclum fermentat de sobras organiqui e minerali, emplegat per enriqueir li tèrras agricòli.

compoavadura n.f. Composicion mé fotogravadura.

compoavaire, airtiz n. Persona que fa de compoavadura.

componat, ada adj. (arald.) Partit en segments d'esmalhs alternats.

componcion n.f. 1. (relig.) regret d'aver ofensat Dieu. 2. (lit.) Ària de gravitat afectada.

compondre vt. Compauar, formar un tot. Var.: **compónher**.

compónher vt. Compondre.

compòrre vt. (*compòsi*) Compauar.

comportament n.m. 1. Biàs de si comportar; ensèm dei reaccions d'un individú. Sin.: **captenença, captenement**. 2. (psicol.) Ensèm dei reaccions, observabli objectivament, d'un organisme qu'agisse en resposta à una estimulacion venguda dau sieu mitan interior ò d'un mitan exterior.

comportar vt. (*compoarti*) Comprendre quauqua ren per natura: *Aqueu libre compoarta 150 pàginas*. ♦ **si comportar** v.pr. 1. Agir, si tenir d'un biàs donat: *Si comportar onestament*. 2. Foncionar: *Aquela veitura si compoarta ben sobre la neu*. Sin.: **si captenir**.

composacea n.f. Compauada, composea.

composant n.m. Compauant.

composea n.f. *Composeas*: Família de plantas. Var.: **compauadas**.

composicion n.f. 1. Accion ò biàs de compauar un tot en acampant li partidas; estructura: *La composicion d'un plat, la composicion d'una comission*. 2. (quim.) Proporcion dei elements dins una combinason quimica. 3. (arts graf.) Ensèm dei operacions necessari per reproduire un tèxto en emplegant sigue de caractèrs d'estamparia (*composicion manuala*) ò de màquinas (*composicion mecanica*) ò de *fotocompauairas*. 4. (mat.) *Lèi de composicion*: Aplicacion qu'assòcia un element d'un enèm E sigue à una cobla d'elements de E (lèi intèrna), sigue à una cobla formada d'un element de E e d'un element d'un autre ensèm, sonat *domèni d'aplicacion* (lèi extèrna). 5. Accion de compauar una òbra d'esperit, una òbra d'art; l'òbra ensinda facha. ◇ (espec.) Òbra musicala. 6. Messa en plaça dei partidas, organisacion d'una òbra literària ò artistica. 7. Exercici d'escòla (en vista d'un classament). 8. *Ròtle de composicion*: Representacion, de la part d'un actor, d'un comedian, etc., d'un personatge totplen tipat que demanda una transformacion e un trabalh de l'expression e dau fisic. 9. Acòrdi entre de personas que fan de concessions. ◇ *Menar (quauqu'un) à composicion*: Lo

menar à faire de concessions per arribar à un acòrdi. ◇ *Èstre de boana composicion*: S'entendre facilament m'aires.

composit, a adj. 1. Format d'element foarça divers. 2. *Òdre composit* ò *composit*, n.m.: Òdre arquitectural d'origina romana, que combina l'ionic e lo corintian. 3. *Materiau composit* ò *composit*, n.m.: Materiau format de divers compausants que la sieu associacion autreja à l'ensèm de proprietats que lu compausants non an separadament.

compositor, tritz n. 1. Persona que compaua d'òbras musicali. 2. Persona qu'a en carga una empresa de composicion de tèxtos; una tala empresa. Sin.: **compauaire**.

compòsta n.f. Preparacion de fruchs cuèchs mé d'aiga e de sucre.

compostadoira n.f. Compostaire.

compostaire n.m. 1. Aparelh mé de letras ò de chifras que si poàdon cambiar, que sièrve à marcar ò à datar de documents. Var.: **compostadoira**. 2. Aparelh mes à la disposicion dei viatjaires per li permetre de validar lo sieu títol de transpòrt. 3. Règla m'un rebòrd de cada costat, que lo tipografe li assembla lu caractèrs per formar de linhas d'una longuessa.

compostar vt. (*compoasti*) Marcar ò validar (un bilhet) m'un compostaire.

compostar vt. (*compoasti*) Enriquir (una tèrra) mé de compoast.

compostatge n.m. Fach de marcar (un bilhet, etc.) au compostaire.

compostatge n.m. Preparacion dau compoast, en laissant fermentar de sobras agricòli ò urbani mescladi ò non mé de tèrra vegetala.

compostiera n.f. Plat sobre un pen, que sièrve à presentar de frucha, de cremas, etc.

compra n.f. Cròmpa.

còmpra n.f. Cròmpa.

comprador, airitz n. Crompador, airitz.

compraire, airitz n. Crompaire, airitz.

comprar vt. (*compri* ò *còmpri*) Crompar.

compreensible, a adj. Compreensible.

compreension n.f. Compreension.

comprendre vt. 1. Metre dins un tot: *Comprendre toti li taxas dins un prètz*. 2. Contenir, enclaire, comportar: *Aqueu roman comprèn 21 capítols*. 3. (rare) Capir, acapir, entendre. Var.: **comprene**.

comprene vt. (rare) Capir. Var.: **comprendre**.

comprehèla n.f. (fam.) Capissador.

compreença n.f. (fam.) Capissador.

compreneson n.f. Fach de capir. Var.: **compreension**.

compreensible, a adj. Que si pòu capir. Var.: **compreensible**.

compreension n.f. Compreneson. Var.: **compreension**.

comprés, esa adj. Pilhat en còmpte: *Toti taxas compresi*.

compressa n.f. Pèça de gasa idrofila que s'emplega per faire un bendatge d'una plaga ò au cors d'una intervencion cirurgicala.

compressibilitat n.f. 1. Aptituda d'un còrs à diminuir lo sieu volume sota l'accion d'una augmentacion de pression. 2. (fig.) caractèr de cen que pòu èstre diminuit, reduch.

compressible, a adj. Que pòu èstre comprimit. Var.: **comprimible**.

compression n.f. 1. Accion de comprimir; l'efècte d'aquela accion. ◇ *Màquina frigorifica à compression*: Màquina frigorifica dont lo fluide frigorigène es successivament vaporisat à bassa pression, liqueficat à auta pression e destendut. 2. Dins un motor, pression que lo mesclatge detonant rejonhe dins la cambra d'explosion, avant lo sieu alumatge. Contr.: **dilatacion**. 3. Reduccion de personal ò de despensas.

compressiu, iva adj. 1. (cir.) Que sièrve à comprimir: *Un bendatge compressiu*. 2. (fig. lit.) Si di d'una educacion tròup sevèra.

compressor adj. m. Que sièrve à comprimir, à aplanar (en parlant d'un aparelh): *Rotleu compressor*.

compressor n.m. Aparelh que sièrve à comprimir un fluide à una pression vorguda. ◇ *Compressor frigorific*: Organe d'una installacion frigorifica qu'aspira li vapors formadi dins l'evaporator e li remanda à una pression tala que lo fluide si liquefica à la temperatura dau condensator.

comprimar vt. Comprimir.

comprimer vt. Comprimir.

comprimible, a adj. Que pòu èstre comprimit. Var.: **compressible**.

comprimir vt. (*comprimissi*) 1. Agir sus un còrs per n'en reduire lo volume. 2. (fig.) Reduire, diminuir. Sin.: **sarrar, premsar, esquicar, constrénher, forçar, cogir**.

comprimit, ida adj. Que lo sieu volume es estat reduch per pression.

comprimit n.m. Pastilha que contèn una dòsi de remèdi en pichin volume. Sin.: **pastilhon**.

compromés n.m. 1. Acòrdi obtengut per de concessions recipròqui. Sin.: **acordament, arrencament, acordança, assentiment, convengut**. 2. (dr.) Convencion per la quala li partidas decídon de sotametre una question à un arbitre. 3. *Compromés de venda*: Convencion provisòria sobre li condicions d'una venda, denant de l'acòrdi definitiu. 4. Tèrme mejan (entre doi opinions opauadi).

compromessari, ària n. Persona encargada d'arbitrar un compromés.

comprometent, a adj. Que pòu portar prejudici à quauqu'un, brutar la sieu reputacion.

comprometre vt. 1. Expauar (quauqu'un) à un prejudici moral; brutar la reputacion de. 2. Expauar (quauqua ren) à un risc: *Expauar la sieu santat*. ◆ vi. (dr.) Sotametre à un arbitratge. ◆ **si comprometre** v.pr. Engatjar, riscar la sieu reputacion.

compromission n.f. Accion de comprometre ò de si comprometre; acomodament fach per interès ò per pautonaria.

compromissòri, òria adj. (dr.) Que pertòca un compromés.

comptabilisacion (-izacion) n.f. Accion de comptabilisar; lo sieu resultat.

comptabilisar (-izar) vt. 1. Faire aparéisser (una operacion de comèrci ò de produccion) dins la comptabilitat. 2. Comptar, enregistrar coma per una comptabilitat.

comptabilitat n.f. 1. Tecnica dei còmptes. ◇ *Comptabilitat à partida dobla ò dobla comptabilitat*: Enregistrament dei operacions comerciali sota la forma de doi escripturas egalas e de sens contraris, dont cada operacion es analisada e la valor desplaçada es portada au dèbit d'un còmpte que fornisse. ◇ *Comptabilitat analitica*: Que permete ai empresas d'estimar lo sieu prètze de cost sensa intervencion de la comptabilitat generala. ◇ *Comptabilitat publica*: Ensèm dei règlas especiali que s'aplicon à la gestion dei finanças publiques; servici que s'entrèva d'aquesta gestion.

comptable, a adj. 1. Que deu tenir ò rendre de còmptes: *Agent comptable*. 2. Moralement responsable: *Èstre comptable dei sieu accions*. 3. Que pertòca lu agents comptables ò la comptabilitat: *Plan comptable, pèças comptables*. 4. (ling.) Si di dei noms quora si poàdon emplegar au singulier e au plural (per ex., "pan" es comptable dins *tres pans* e non comptable dins *mangi de pan*).

comptable, a n. Persona que tèn lu còmptes.

comptador n.m. Aparelh que sièrve à mesurar, à comptar e à enregistrar d'uni grandessas (distança recorrida, energia ò volume de fluides emplegats, etc.) ò d'unu efèctes mecanics: *Comptador de velocitat, comptaire de l'aiga, de l'electricitat, dau gas*. ◇ *Comptador Geiger*: Instrument que sièrve à trovar e à comptar li particulas energetiques, coma aqueli que vènon d'un còrs radioactiu. Var.: **comptaire**.

còmptafieus n.m. inv. Pichina lúpia que grossisse totplen, montada sobre carniera.

còmptagotas n.m. inv. Tube de vèire fin, m'un capochon sople que sièrve à comptar li gotas d'un liquide. Sin.: **estillagotas**.

comptaire n.m. Comptador.

comptant adj. m. Qu'es comptat sus lo còup: moneda ò argent comptant. ◆ adv. *Pagar comptant*: Pagar lo tot d'una soma. ◇ *Pilhar per argent comptant*: Crèire sensa verificar cen qu'es estat promés ò dich.

comptar vt. (*còmpti*) 1. Calcular lu nombres, la quantitat de. 2. Faire intrar dins un total, dins un ensèm. 3. Estimar à un prètze donat: *M'an comptat 200 euros per aquesta reparacion*. 4. Evaluar (una quantitat, una durada): *Cau comptar 30 ans per faire un diccionari*. 5. Comportar: *Aqueu vilatge còmpta tres grandis plaças*. Sin.: **enclaire**. 6. Aver au mitan d'autres, metre au nombre de: *Lo còmpti entre lu mieus amics*. 7. (embè l'infinitiu) Aver l'intencion de, si preparau de: *Comptava venir ièr*. ◆ vt. ind. 1. *Comptar mé*: Tenir còmpte de, acordar d'importança à. 2. *Comptar sobre*: Si fidar de. ◆

vi. 1. Intrar dins un calcul, un còmpte: *Sillaba que non còmpta*. ◇ *Comptar per*: Aver aquela importança. ◇ *Comptar per ren*: Èstre sensa valor. Sin.: **comptar per de figas**. 2. Faire un calcul; dire la tièra dei nombres: *Comptar sus lu dets, comptar fins à 10*. ◇ *Sensa comptar*: Mé generositat ò prodigalitat. Sin.: **à bèl èime**. Var. (toi lu sens): **cuntar**.

comptatge n.m. Accion de comptar: *Lo comptatge dei feus*.

còmptatorns n.m. inv. Aparelhs que sièrve à comptar lu nombres de torns d'un aube en rotacion pendent un temps donat.

compte n.m. Còmpte.

còmpte n.m. 1. Calcul d'un nombre, evaluacion d'una quantitat. ◇ *À boan còmpte*: Pas car. Sin.: **à boan mercat, à boan pati**. – (fig.) Sensa gaire de mau: *S'en tirar à boan còmpte*. Sin.: **si tirar de ribas**. ◇ *Èstre luènh dau còmpte*: S'enganar de totplen. ◇ *En fin dau còmpte*: Tot ben considerat. Sin.: **fin finala, tot comptat e debatut, tot e ben considerat, tot fach e rebutat**. ◇ *Tenir còmpte*: pilhar en consideracion. Sin.: **tenir rason**. ◇ (fam.) *Aver lo sieu còmpte*: Èstre sensa foarça, foara de combat. 2. Estat de cen qu'es deugut ò recebut: *Verificar un còmpte*. ◇ *Còmpte corrent*: Estat, per drech e per aver, dei operacions entre doi personas. ◇ *Còmpte de depaus*: Còmpte qu'un banquier duèrbe à un client, alimentat embè lu versaments que lo client fa. ◇ *Còmpte de resultat*: Còmpte sintetic que fa aparéisser lu profièchs e li perdas de l'ensèm dei operacions qu'una empresa realisa au cors d'un exercici. ◇ *À còmpte d'autor*: Si di d'un contracte quora l'autor vèrsa una remuneracion à l'editor encargat de la publicacion e de la difusion d'un obratge. ◇ *Èstre en còmpte mé quauqu'un*: Deure de sòus à quauqu'un ò li aver prestat de sòus. ◇ *Donar lo sieu còmpte à quauqu'un*: Li pagar lo sieu salari e lo metre foara. ◇ *Metre (quauqua ren) sus lo còmpte de quauqu'un*: Lo rendre responsable d'aquela caua. ◇ *Tròvar lo sieu còmpte à quauqua ren*: Li trovar un avantatge. ◇ *Pilhar au sieu còmpte*: Acceptar la responsabilitat (de quauqua ren). ◇ *Reglar un còmpte*: Pagar quauqua ren qu'èra deugut; si venjar. ◇ (fam.) *Reglar lo sieu còmpte à quauqu'un*: Lo tuar. 3. Explicacions, rapoart. ◇ *Rendre còmpte de*: Reportar; explicar. Sin.: **rendre rason**. ◇ *Si rendre còmpte de*: Estimar personalament, s'avisar de. ◇ *Si rendre còmpte que*: Capir que. ◇ *Sus lo còmpte de quauqu'un*: Au sieu prepaus. Var.: **cuènte, compte**.

còmpte-chècs n.m. inv. Còmpte bancari ò postal que fonciona mé de chècs.

còmpte-rendut n.m. Rapoart fach sobre un eveniment, un obratge, etc.: *Lo còmpte-rendut d'un acamp*. Var.: **rendut-còmpte**.

comptina n.f. Cançon per lu enfants per designar dins un juèc ò per emparar de vocabulari.

compulsaire, airitz n. Persona que compulsa.

compulsar vt. Consultar, examinar, fulhetar d'escrichs.

compulsion n.f. (psiquiatr.) Foarça interiora que mena irresistiblement lo subjècte à agir e l'emplisse d'angoissa quora vòu resistir.

compulsional, ala adj. De la natura de la compulsion. Var.: **compulsionau**.

compulsionau, ala adj. Compulsional.

compulsiu, iva adj. Que manifestà de compulsion.

compulsòri, òria adj. Coercitiu.

compulsòri n.m. 1. Decision de justícia qu'autorisa de pilhar comunicacion d'un document en cò d'un depositari public, tal un notari, etc. 2. Verificacion dei libres de comèrci.

comput n.m. Calcul que determina lo calendier dei fèstas mobili per lu usatges eclesiastics e en particulier la data de Pascas.

computacion n.f. Accion d'establir lo comput.

computaire n.m. Màquina automatica de tractament de l'informacion, qu'obedisse à de programas formats de seguidas d'operacions aritmetiqui e logiqui. ◇ *Computaire domestic, personal*. Var.: **computador**. Sin.: **ordenador, ordinator, PC** (anglicisme).

computador n.m. Computaire.

computista n. Persona que fa lo comput.

comtadin, a adj. e n. Dau Comtat Venaissin.

comtal, a adj. Qu'apartèn au comte.

comtat n.m. ò n.f. 1. Domèni que donava lo títol de comte. Var.: **comtea**. 2. Divison administrativa dins d'unu país (Canadà, Estats-Units, Grand-Bretanha, Irlanda). ◆ n.m. Fromai originari de Franca-Comtat (mena de *gruèira*).

comte n.m. 1. Títol de noblessa entre aqueu de marqués e aqueu de viscomte. 2. Dignitari dau Bas Empèri roman. 3. Ai Temps Mejans, foncionari revocable per lo rèi, encargat d'administrar de circonscripcions, pi títol ereditari, que venguèt pi onorific. ■ Lo títol fuguèt aqueu de la dinastia ramondina que bailegèt li terras de Tolosa.

comtea n.f. Comtat.

comtés, esa adj. e n. De Franca-Comtat. Sin.: **franc-comtés**.

comtesa n.f. Relòtge de parquet, especialament d'origina franc-comtesa.

comtessa n.f. Frema que tèn un comtat ò esposa d'un comte.

comtor n.m. Títol de noblessa immediatament en sota dau vescomte.

comtorat n.m. Qualitat de comtor.

comtoressa n.f. Esposa d'un comtor.

comudacion n.f. 1. Commocion. 2. Accion de comudar.

comudador n.m. Comutator.

comudar vt. Comutar.

comun n.m. 1. Lo nombre mai grand. ◇ *Lo comun dei mortals*: La màger part, li personas retengudi normal. 2. pl. Ensèm dei bastiments e dei dependenças d'una granda propietat, d'un casteu, reservats au servici (coïna, escudaria, etc.). 3. Cabinet (5). Sin.: **pissador, cagador, comoditats, privats, sueia**.

comun, a adj. 1. Qu'apartèn à mai d'una persona, à toi; que regarja totplen de gents, lo nombre mai grand: *Una sala comuna, aver d'interès comuns*. ◇ *Luèc*

comun: Banalitat. ◇ *Sensa comuna mesura*: Sensa comparason possibla. ◇ *Lo sens comun*: Lo bon sens. 2. Qu'es fach ensèm, à mai d'una persona: *Òbra comuna*. 3. Ordinari, que si tròva correntament: *Una expression comuna, una varietat comuna*. 4. Sensa elegança, vulgar. 5. (gram.) *Nom comun*: Que s'aplica à una caua, à un èstre considerats dins la sieu apartenença à una categoria generala (per oposicion à *nom pròpri*).

comuna n.f. 1. Collectivitat territoriala administrada per un cònse e un conseu municipal. 2. (ist.) Associacion de borgés d'una ciutat, m'una autonomia parciala. 3. *Cambra dei comunas* ò *Comunas*: Assemblada dei elegits dau pòble, en Grand-Bretanha. 4. *Comuna populària*: Organisme de la China populària que recampava d'unu vilatges per trabalhar collectivament una tèrra (1958-1978).

comunai, a adj. Qu'apartèn à una comuna, que la regarja. ◇ *Maion comunala*: Sèti dau Conseu Municipal. Var.: **comunau**. ◆ n.m. pl. Terrens qu'apartènon à la comuna.

comunala n.f. (fam.) Escòla comunala.

comunament adv. Au nivèu comunai; d'un ponch de vista comunai.

comunaisacion (-izacion) n.f. Accion de comunaisar.

comunaisar (-izar) vt. Metre sota la dependença d'una comuna.

comunament adv. Correntament.

comunard, a adj. e n.m. Partidari, actor de la Comuna de París en lo 1871.

comunau, ala adj. Comunai.

comunautari, ària adj. 1. Que pertòca una comunautat; qu'a la forma d'una comunautat. Var.: **comunitari**.

comunautarisacion (-izacion) n.f. (dr.) Gestion en comun entre d'unu Estats dei espacis maritimes que lu costéjon. Var.: **comunitarisacion**.

comunautarisme n.m. Replegament identitari sobre la comunautat. Var.: **comunitarisme**.

comunautarista adj. e n. Qu'a un caractèr que tende au comunautarisme; que pertòca lo comunautarisme; partidari dau comunautarisme. Var.: **comunitarista**.

comunautat n.f. 1. Estat, caractèr de cen qu'es comun; semblança, identitat: *Comunautat de sentiments*. 2. (dr.) Regime matrimonial legal dei espòs maridats sensa contracte; bens aquistats pendent lo maridatge. 3. Grope social qu'a de caractèrs, d'interès comuns; ensèm dei abitants d'un meme luèc, d'un meme Estat: *La comunautat nacionala*. ◇ *Comunautat urbana* ò *comunautat de comunas*: Recampament d'una granda vila e dei comunas vesini per responadre à de besonhs comuns. 4. Ensèm de país units per de ligams economics, politics, etc.: *Comunautat europea*. 5. Grope de personas que vívon ensèm e an una tòca comuna. ◇ (espec.) Grope de religiós sotamés à una règla comuna. Sin.: **frairanha**. ◇ (psiquiatr.) *Comunautat terapeutica*: Institucion psiquiatrica que mete en avant coma instrument therapeutic l'intensificacion dei relacions entre còrs medical e malauts. 6. *Comunautat autonòma*:

Division administrativa espanhòla que correspoande pauc ò pron ai vièlhi regions istoriqui.

comuniant, a n. (relig.) Que comúnia ò fa la sieu promiera comunion.

comuniar vi. (class. *comúnii*, corrent *comuni*) 1. (relig.) Recevre la comunion, lo sacrament de l'eucaristia. 2. Èstre en acòrdi perfècte d'ideas ò de sentiments. ◆ vt. (rare) Administrar à quauqu'un lo sacrament de l'eucaristia.

comunicable, a adj. Que pòu èstre comunicat.

comunicacion n.f. 1. Accion, fach de comunicar, d'establir una relacion mé quauqu'un d'autre: *Intrar en comunicacion mé quauqu'un, establir una comunicacion*. 2. Accion de comunicar, de transmetre quauqua ren à quauqu'un; lo sieu resultat: *Comunicacion d'una nòva*. ◇ *Comunicacion (telefonica)*: Conversacion au telefòne. ◇ *Comunicacion de massa*: Ensèm dei mejans e tecnicas que perméton la difusion de messatges escrits ò audiovisuals vèrs una audiença pauc ò pron vasta e diversa. 3. Accion, per quauqu'un, per una empresa, de promòure la sieu activitat, d'entretenir lo sieu imatge. 4. Cen que permite de jónher doi causas, de li faire comunicar: *Metre doi causas en comunicacion*.

comunicacional, a adj. Que pertòca la comunicacion, li comunicacions de massa. Var.: **comunicacionau**.

comunicacionau, ala adj. Comunicacional.

comunicant, a n. Que comunica.

comunicar vt. (comuniqui) 1. Transmetre: *Lo soleu comunica la calor*. 2. Faire conóisser: *Comunicar una informacion importanta*. ◆ vi. 1. *Èstre en comunicacion*: Doi apartaments que comunícon. 2. Èstre en relacion, en comunicacion (mé quauqu'un). 3. Faire de comunicacion, si faire de publicitat.

comunicat n.m. Avís, notificacion transmés per via oficiala; informacion que vèn d'una autoritat e difusada per la premsa, la television, etc.

comunicatiu, iva adj. 1. Que si comunica facilament ai autres: *Un rire comunicatiu*. 2. Que comunica, que moastra volontiers li sieu pensadas, lu sieus sentiments.

comunión n.f. 1. Union dins una mema fe. ◇ *Comunión dei sants*: Comunautat espirituala de toi lu cristians vius e moarts. 2. Acòrdi perfècte (d'ideas, de sentiments, etc.): *Èstre en comunión mé quauqu'un*. 3. (relig. cat.) Fach de recevre lo sacrament de l'eucaristia. ◇ *Comunión solemna*: Profession de fe. 4. Moment de la messa quora si fa la comunión. 5. Antifòna que si canta à-n-aqueu moment.

comunisme n.m. 1. Doctrina que tende à la supression dei classas socials e à la collectivisacion dei mejans de produccionen foncion dei besonhs de cadun. 2. *Comunisme primitiu*: Estat dei societats primitivi, caracterisadi per l'absença de propietat privada.

comunista adj. e n. 1. Relatiu à l'ideal comunista; que s'en reclama. 2. Partidari dau comunisme; sòci d'un partit comunista.

comunitari, ària adj. Comunautari.

comunitarisacion (-izacion) n.f. (dr.) Comunautarisacion.

comunitarisme n.m. Comunautarisme.

comunitarista adj. e n. Comunautarista.

comunitat n.f. Comunautat.

comutable, a adj. Commutable.

comutacion n.f. Commutacion.

comutator n.m. Commutator.

comutatiu, iva adj. Comutatiu.

comutativitat n.f. Comutativitat.

comutator n.m. Commutator.

comutatritz n.f. Commutatritz.

con n.m. (anat. pop.) Sèxe de la frema. Sin.: (pop.) **castanha, pachòla, monina, poata**.

con, a adj. e n. (pop.) Bèstia, estúpide. Sin.: **fotrasson, colhassa, tardòc, colhon, nèsci, simplàs**.

conacion n.f. (filos.) Foarça que bota à l'accion, à l'esfoarç.

conaria n.f. (pop.) 1. Estupiditat; accion estúpida. Sin.: **asenada, colhardisa, nescitge**. 2. Pichina caua sensa importança. Sin.: **parpèla d'agaça**.

conàs, conassa adj. e n. (pop.) Aumentatiu de *con*, *cona*.

conatiu, iva adj. (filos.) Relatiu à la conacion.

conca n.f. 1. Granda cauquilha concava d'unu molluscs bivalves marins. 2. (anat.) Cavitat profunda dau pavalhon de l'aurelha. 3. (mit.) Cauquilha que servia de tromba ai dieus de la mar. 4. (topografia) Pichin bacin en montanha. Var.: **cònca**.

cònca n.f. Conca.

concadenacion n.f. 1. (didact.) Seguida logica d'elements ligats (d'ideas entre eli, dei causas e dei efèctes, dei elements constitutius d'una frasa). 2. (ling. e gram.) Encadenament de fonemas ò de morfemas que fórmon la cadena verbala. ◇ Fach de metre un après l'autre lu diferents simbòles d'un alfabet. Var.: **concatenacion**.

concadenar vt. (didact.) Ligar logicament divers elements.

conregar vt. (*concaqui*) (pop.) Cagar sobre: *Li moscas an conregat lo taulier*. Var.: **esconregar**. Sin.: **embrenar**. ◆ **si conregar** v.pr. Si cagar sobre. Var.: **s'esconregar**. Sin.: **s'embrenar**.

concàs n.m. Avalancament. Var.: **consac**. Sin.: **sèmbola, avalancada, molanca, lavana**.

concassar (si) v.pr. S'amolancar. Sin.: **s'amolinar, s'avalancar, s'amolancar, s'afonzinar** (Luceram).

concatenacion n.f. Concadenacion.

concatenar vt. Concadenar.

concau, ava adj. Que la sieu susfàcia presenta un cròs. Contr.: **convèxe**.

conçaupre vt. Concevre.

concavitat n.f. Estat de cen qu'es concau; partida concava de quauqua ren.

concevable, a adj. Que si pòu concebre, capir. Var.: **concevable, comprensiu, comprenable, intelligible**.

concebement n.m. Fach de concebre. Var.:

concepiment (it.), concepicion.

concebre vt. Concevre. Var.: **concepir (it.), conçaupre, conceure**.

concebut, uda adj. Qu'es lo fruch d'una concepcion. Var.: **conceput, conçauput, concevut**.

concedir vt. (*concedissi*) 1. Acordar coma una favor, un drech, un privilègi. Sin.: **autrejar**. 2. *Concedir quauqua ren à quauqu'un*: Acordar quauqua ren au cors d'una conversacion. 3. (espòrts) Concedir un ponch, una *desfacha*: Laisser l'adversari pilhar un avantatge. Var.: **concedre**.

concedre vt. Concedir.

concelebracion n.f. Celebracion d'un servici religiós per mai d'un ministre dau culte.

concelebrant n.m. Prèire que conclèbra.

concelebrar vt. (*concelèbri*) Celebrar ensèm (en parlant d'un servivi religiós).

concelebrat, ada adj. Celebrat per mai d'un ministre dau culte.

concentracion n.f. Accion de concentrar, de si concentrar; lo sieu resultat. Var.: **concentrament**. ◇ (econ.) Procèssus de recampament d'activitats industrials au mejan d'una presa de contraròtle de toi lu niveus d'una produccion (*concentracion verticala*) ò de la diversificacion dei activitats d'una societat (*concentracion orizontala*). ◇ (fis.) Massa d'un còrs delegat dins l'unitat de volume d'una solucion. ◇ (ist.) *Camp de concentracion*: Camp dont son recampats de poblacions civili enemigui, de prisoniers ò de detenguts politics.

concentracionari, ària adj. Relatiu ai camps de concentracion.

concentrador n.m. Concentrador.

concentrament n.m. Concentracion.

concentrar vt. 1. Faire convergir, recampar dins un meme luèc: *Concentrar de tropas*. Sin.: **amassar**. ◇ (fig.) Regropar (de cauas abstrachi qu'èron espantegadi): *Concentrar toi lu poders sota una man soleta*. 2. Fixar (l'atencion, lo regard, etc.) sobre quauqua ren, quauqu'un. 3. (fis.) *Concentrar una solucion*: Aumentar la sieu concentracion. ◆ **si concentrar** v.pr. 1. Si recampar dins un luèc donat, en parlant de personas, de cauas esparpahladi. 2. Faire un esparç d'atencion, de reflexion.

concentrat, ada adj. 1. Que la sieu concentracion es granda: *Acide concentrat*. ◇ *Lach concentrat*: Obtengut per eliminacion d'una part de la sieu aiga. – *Lach concentrat sucrat* ò *condensat*: Lach privat d'una granda part de la sieu aiga e sucrat. 2. (fig.) Que la sieu concentracion n'en renforça la potença: *Energia concentrada*. ◇ Pilhat dins una activitat intellectuala: *Un esperit concentrat*.

concentrat n.m. 1. Produch obtengut per eliminacion de l'aiga ò d'unu constituents: *Concentrat de tomati, concentrat de proteïnas*. 2. (fig.) Amolonament sota forma condensada: *Un concentrat d'errors*.

concentrador n.m. 1. (inform.) Aparelh que recampa li donadas que vènon de mantu canals de transmission lents e que lu encamina d'una mena gropada per lo biais d'una via mai rapida. 2. Dispositiu de comudacion que permete de desservir de poasts telefonics nombrós gaug à un nombre reduch de cadenas. Var.: **concentrador**.

concentric, a adj. 1. (mat.) *Cercles, discs, esfèras concentrics*: Qu'an lo meme centre. 2. Que tende à si retrovar au centre: *Movement concentric*.

concepcion n.f. 1. Fach (per un èstre viu sexuat, un enfant) d'èstre concevut, de recevre l'existença. ◇ (relig. cat.) *L'Immaculada Concepcion*: La vierge Maria. ■ "*Que soi era Immaculada Concepcion*": Paraulas de la Vierge à Bernadeta de Lorda. 2. Accion d'elaborar quauqua ren dins l'esperit; lo resultat d'aquela accion. 3. Biais particulier de si representar quauqua ren; idea, opinion: *Aver una concepcion despessada de la vida*. Sin.: **vejaire**. 4. *Concepcion assistida per ordinator (C.A.O.)*: Ensèm dei tecnicas informatiqui emplegadi per la concepcion d'un produch noue.

conceplib, a adj. (it.) Concevable.

concepiment n.m. (it.) Concebement.

concepir vt. (*concepissi*) (it.) Concevre.

conceptacle n.m. (bot.) Pichina cavitat dont si fórmon lu gametas, dins d'uni algas coma lo fucus.

concèpte n.m. 1. Representacion intellectuala d'un objècte que l'esperit a concevut: *Lo concèpte de justícia*. Sin.: **idea, tèsi, vista**. 2. Definicion dei caractèrs especifics d'un projècte, d'un produch: *Un noue concèpte de jornal*.

conceptiu, iva adj. Que pertòca lo conceptisme.

conceptisme n.m. Dins la literatura espanhòla, estile caracterisat per un excès de recèrca dins lo juèc dei ideas.

conceptor, tritz n. Persona encargada de la concepcion (de projèctes, de produchs, d'ideas, etc.) dins una societat, un agença de publicitat.

conceptual, a adj. 1. (filos.) Qu'es de l'òrdre dau concèpte. 2. *Art conceptual*: Tendença de l'art contemporaneu que fa passar l'idea davant la realitat materiala de l'òbra. Var.: **conceptuau**.

conceptualisacion (-izacion) n.f. Fach de conceptualisar.

conceptualisar (-izar) vt. Formar un concèpte.

conceptualisme n.m. Doctrina escolastica per la quala lo concèpte a una relitat diferenta dau mòt que l'exprimisse, ma sensa ren que li correspoande en defoara de l'esperit.

conceptualista, a adj. Que pertòca lo conceptualisme.

conceptuau, ala adj. Conceptual.

concernent prep. Relatiu à. Sin.: **tocant, pertocant, à prepaus de**.

concernir vt. (concernisse) Èstre relatiu à. Sin.: **pertocar, arregarjar, regarjar**.

concernit, ida adj. Pertocat.

concèrt n.m. 1. Espectacle dont son interpretadi d'òbras musicali. 2. (mus.) Composicion per un ensèm intrumental. 3. Ensèm de bosins simultaneus: *Un concèrt de clacsons*. 4. (lit.) Acòrdi, armonia (entre de personas ò de gropes): *Lo concèrt dei nacions*. ◇ *Concèrt de lamentacions, d'elògis*, etc.: Unanimitat dins lu elògis, li lamentacions, etc. ◇ *De concèrt*: Ensèm, en collaboracion estrecha. Sin.: **cotria**.

concertacion n.f. Accion, fach de si concertar, en particulier dins la política e lo social.

concertant, a adj. (mus.) Caracterisat per l'escambi entre divèrs plans sonòres, vocals ò instrumentals.

concertar vt. (*concèrti*) Alestir (una accion, un projècte) en comun. ◆ **si concertar** v.pr. S'entendre per agir ensèm. Sin.: **s'acordar, èstre de compairatge**.

concertat, ada adj. Que vèn d'un acòrdi ò d'un calcul comun: *Un plan concertat*.

concertina n.f. Jorgina de forma exagonal, mé doi claviers.

concertino n.m. [kontʃer'tino] (mòt italian) 1. Pichin concerto. 2. Gropè dei solistas dins un *concerto grosso*.

concertista n. Instrumentista que si fa audir dins de concèrts.

concerto n.m. [kon'tʃerto] (mòt italian) (mús.) Composicion per un solista ò de mai e una orquèstra. ◇ *Concerto grosso*: Forma anciana qu'opaua un gropè de solistas (*concertino*) à l'orquèstra d'acompanhament (*ripieno*).

concession n.f. 1. Abandon d'un drech, d'un avantatge, d'una pretension. 2. Avantatge acordat à un adversari (dins una discussion). 3. (gram.) *Proposicion de concession*: Proposicion concessiva. 4. (dr.) Contracte per lo quau l'Administracion permete à una persona privada d'ocupar privativament un espaci public. Sin.: **autrejament**. 5. Espleitament d'una tèrra senhoralà acordat à un particulier nomenat *tenencier*, qu'avia per tòca de n'en gaudir à perpetuitat, à carga per eu d'assegurar au senhor divèrsi prestacions de caractèrsà economic. Sin.: **consiva**. 6. Drech exclusiu de venda qu'un productor acòrda à un intermediari dins un relarg donat.

concessionari, ària n. 1. Titulari d'un contracte de concession. 2. Intermediari qu'a recebut d'un productor un drech exclusiu de vendre dins un luèc donat: *Un concessionari automobile*.

concessiu, iva adj. Que pòu èstre concedit. ◇ *Proposicion concessiva* (gram.): Proposicion subordenada conjontiva introducha per lo biais dei conjoncions ò dei locucions conjontivi *ben que, encara que, maugrat que*, etc... qu'indica la rason que s'opaua au compliment de l'accion.

conceure vt. Concevre.

conceivable, a adj. Que si pòu concevre. Var.: **conceivable, conceivable**.

concevre vt. 1. Si representar per la pensada, capir. Var.: **conceure, conçaupre**. Sin.: **imaginar, inventar, engenhar**. 2. Formar, elaborar dins l'esperit: *Concevre un projècte*. ◇ 3. Començar de provar (un sentiment): *Concevre d'amistat per quauqu'un*. ◆ vt. (lit.) *Concevre un enfant*: Lo formar dins lo sieu còrs, en parlant d'una frema. ◆ vi. (absol.) Asperar un enfant, en parlant d'una frema. Var.: **concebre, concepir** (it.).

còncha n.f. 1. Rusca de rore molinada per alestir li pèus. Var.: **conchairon**. 2. Accion de conchar li pèus per n'en faire de cuer.

conchairon n.m. Còncha (1).

conchar vt. (*cònchi*) Transformar en cuer la pèu naturala d'un animau. Sin.: **ruscar, tanar, afachar**.

concièrge, ja n. (francisme) Persona emplegada à gardar una ostalaria, un immòble, etc. Var.: **consèrge**. Sin.: **portier**.

concierjaria n.f. (francisme) 1. Dont rèsta lo concièrge. Sin.: **lòtja, portaria**. 2. Servici d'una ostalaria encargat de l'acuèlh, dau corrier, dei valisas, etc. Var.: **conserjaria**.

concili n.m. (relig. cat.) Assemblada reguliera d'evesques e de teologians que decidon de questions de doctrina e de disciplina eclesiastica.

conciliable, a adj. Que si pòu conciliar m'una altra caua.

conciliabule n.m. Seguida de discutidas pauc ò pron secreti. Sin.: **parlotejada, parlejadís**.

conciliacion n.f. 1. Accion qu'a per tòca de tornar establir una boana relacion entre personas que s'opàuon; lo resultat d'aquesta accion. 2. (dr.) Intervencion d'un jutge ò d'un conciliator entre de personas que s'opàuon. ◇ Procedura obligatòria de reglament dei conflictes collectius dau trabalh. ◇ Biais de reglament pacific dei conflictes internacionals. ◇ Accion de rendre li cauas compatibli; lo sieu resultat. Sin.: **acòrdi, acordament, acomodament, compromés, entenduda, mediacion**.

conciliaire, airtz adj. e n. Conciliator.

conciliant, a adj. 1. Portat à la conciliacion. 2. Pròpri à conciliar: De paraulas concilianti.

conciliar vt. (*concili*, classic *concilii*) 1. Arribar à avesinar (de cauas divèrsi, d'interès opauats). 2. Ben dispauar (quauqu'un) en favor de (una persona). ◆ **si conciliar** v.pr. 1. Dispauar en la sieu favor. 2. Èstre compatible m'una altra caua.

conciliari, ària adj. 1. Que pertòca un concili. 2. Que participa à un concili.

conciliator, tritz adj. e n. Var.: **conciliaire**.

conciliatòri, òria adj. (adj.) Pròpri à conciliar.

concís, isa adj. Qu'exprimisse totplen de cauas en pas gaire de mòts; breu e dense. Sin.: **precís, cortet, condensat**.

concision n.f. Qualitat de cen qu'es concís. Sin.: **brevet, laconisme, precision, sobrietat**.

conciutadan, a n. Persona qu'es de la mema vila, dau meme país qu'una altra.

conciutadanetat n.f. Qualitat de conciutadan.

conclave n.m. Assemblada de cardinals per elegir lo papa. Var.: **conclavi**.

conclavi n.m. Conclave.

conclavista n. Clèrgue ò laïc estacat au servici d'un cardinal pendent l'eleccion dau papa.

concludent, a adj. Qu'establisce una conclusion sensa discutida possibla: *Una pròva concludenta*. Sin.: **convencent, convencèire, decisiu, probant, demostratiu**.

concludentament adv. D'un biais concludent.

conclurre vt. (*conclui*) 1. Acabar; finir per un acòrdi. 2. Donar una conclusion à (un discors, un escrich). Sin.: **clavar, arrestar, claure, menar a tèrme, sagelar**. Var.: **conclure**. ◆ vt. e vt. ind (à) Dedurre coma consequença. ◆ vi. Èstre concludent: *L'enquista conclue còtra eu*.

conclús, usa adj. Establit entre doi partidas: *Acòrdi conclús*.

conclusiu, iva adj. Que conclue.

conclusion n.f. 1. Accion de conclurre, de clavar, d'acabar: *Conclusion d'un tractat*. Sin.: **finida, desnodament, epilògue, reglament, terminason**. 2. Partida qu'acaba un discors, un esrich. Sin.: **clavadura**. 3. Consequença logica; proposicion que clava un rasonament. ◇ *En conclusion*: Per acabar, per clavar. ◆ pl. (dr.) 1. Pretensions respectivi dei partidas dins un procès.; esrich qu'expaua aqueli pretensions. 2. Rapoart que presenta la solucion davant una juridiccion administrativa.

concoïdal, a adj. (didact.) Qu'a la forma d'una cauquilha. Var.: **concoïdau**.

concoïdau, ala adj. Concoïdal.

concoïde n.f. Perfiu d'un fust de colomna.

concombret n.m. Planta de la Familia dei cucurbitaceas, cultivada per lu sieus fruchs lòngs, que si mánjon coma legume ò en salada.; lo fruch d'aquesta planta. Var.: **cogombret**.

concombret n.m. 1. Pichin concombret. 2. Varietat de cogombret que dona de pichins fruchs que si poàdon confir dins lo vinaigre coma condiment. Var.: **cogombret**.

concombriera n.f. Luèc plantat de concombres. Var.: **cogombriera**.

concomitança (-ància) n.f. Simultaneïtat de doi fachs, d'unu fachs.

concomitant, a adj. Qu'acapita dins lo meme temps.

◇ (log.) *Variacions concomitanti*: Variacions simultanei e proporcionali d'unu fenomèn.

concordança n.f. 1. Conformitat (de doi cauas, d'uni cauas entre eli); correspondança, acòrdi: *Concordança de testimonianças*. Sin.: **afinitat, analogia, armonia, rapoart, semblança, similituda, conformitat**. 2. (geol.) Disposicion parallèla dei jaças sedimentari, que testimònia d'una contunhetat dau sieu depaus. 3. (fis.) *Concordança de fasas*: Estat de vibracions sinusoïdali sincròni que la sieu diferença de fasa es es nulla. 4. (gram.) *Concordança dei temps*: Ensèm dei règlas de sintaxi que fan que lo temps d'un vèrbo dins la subordinada depende dau temps dau vèrbo de la principala. 5. *Concordança biblica*: Indèx alfabetic sistematic dei mòts emplegats dins lu libres biblics embé l'indicacion, per cada tèrme citat, dei luècs dont si tròvon. ◇ (per ext.) Indèx dei mòts emplegats, dei promiers vèrs dei poesias, etc., dins una òbra literària: *Li concordanças de Petrarca*.

concordant, a adj. 1. Que s'acòrda, qu'es convergent, que si sembla: *Testimonianças concordanti*. 2. (geol.) *Jaças concordanti*: Que repàon en concordança sus li jaças mai anciani.

concordar vi. (*concorda*) Aver de rapoarts de semblança, de correspondença: *Li datas concordon*. Sin.: **correspoandre, convenir, semblar, armonisar, adaptar, apariar, conciliar, acordar**.

concordat n.m. Convencion entre lo Sant-Sèti e un Estat sobeirain per reglar li relacions entre la Glèia e l'Estat.

concordatàri, ària adj. Relatiu à un concordat.

concordi, òrdia adj. Que concòrda. Sin.: **union, amistat, cambaradaria, entenduda, frairesa, frairetat**.

concordia n.f. Boan acòrdi entre de personas.

concorrent, a adj. Orientat vèrs un meme ponch, vèrs una mema tòca: *Doi drechas concorrenti*.

concorrer vt. ind. (*à*) Tendre à un meme efècte, à una mema tòca: *Aquò concorre au benèstre de la populacion*. ◇ Ajudar à: *Concorrer à la seguida d'un affaire*. Sin.: **aderir, ajudar, apiejar, s'afraïrar, s'afilhar, colaborar, contribuir, cooperar**. ◆ vi. Intrar en concurrença, en competicion; participar à un concurs. Sin.: **jugar**.

concors n.m. 1. Fach de cooperar, d'ajudar: *Ofrir lo sieu concors*. Sin.: **ajuda, assisténcia, cooperacion, egida, intervencion, patronatge**. 2. (dr.) Competicion de personas qu'an lu memes drechs. 3. Ensèm d'espròvas per metre en competicion de candidats en foncion d'un nombre de plaça fixat per avança. 4. Competicion organisaada: *Concors ipic, concors de dança*. ◇ *Concors complet*: Concors ipic que comprèn una espròva d'adestrament, una de fond e una de saut d'obstacles. 5. *Concors de circonstanças*: Coïncidença d'eveniments. Sin.: **endevenença**.

concrecion n.f. 1. Acampament de partidas per formar un tot solide; lo còrs ensin format. ◇ (geol.) Massa minerala formada per precipitacion à l'entorn d'un nucleu de material, qu'es en particulier l'aiga que lo poarta. 2. (med.) Agregacion solida que si constitue dins lu teissuts vius: *Concrecions biliari*.

concrecionat, ada adj. Transformat en concrecion.

concrecença (-éncia) n.f. Soudadura normala de nombrós vegetals qu'an creissut d'unu dapé d'autres.

concrecent, a adj. Que presenta una concrecença.

concrecible, a adj. Que pòu espessir, si solidificar.

concret, a adj. 1. Que si rapoarta à la realitat, à cen qu'es material. Sin.: **tocable**. Contr.: **teoric, ipotetic**. 2. Que designa un èstre ò un objècte real: *Mòt, tèrme concret*. Contr.: **abstrach**. ◇ (psicol.) *Operacions concreti de la pensada*: Activitat de la pensada que poarta sobre d'objèctes manejables e non sobre de nocions. 3. (corrent) Que lu sens poàdon percevre: *Un objècte concret*. 4. Tirat de l'esperiença: *Morala concreta*. 5. Qu'a lo sens dei realitats: *Esperit concret*. 6. (mús.) *Música concreta*: Música facha à partir de materiaus sonòres, enregistrada pi sotamessa à de transformacions.

concret n.m. Cen qu'es concret; ensèm dei cauas concreti.

concretament adv. D'un biais concret.

concretar vt. Rendre concret. Var.: **concretisar**. ◆ **si concretar** v.pr. Pilhar còrs.

concretisar (-izar) vt. Faire passar dau projècte à la realitat; materialisar: *Concretisar una idea, un avantatge*. ◆ **si concretisar** v.pr. Devenir real.

concretuda n.f. Caractèr de cen qu'es concret.

concubin, a n. Persona que viu en concubinatge.

concubinatge n.m. Estat d'un òme e d'una fema que vívon ensèm sensa èstre maridats. Sin.: **union liura**.

concupiscença (-ència) n.f. 1. (teol.) Tendença à gaudir dei bens terrèstres. Sin.: **cobesia, cobeitat**. 2. (lit.) Desidèri de plasers sensuàls.

concupiscent, a adj. (lit.) Que manifèsta de concupiscença. Sin.: **cobés**.

concurrència (-ència) n.f. 1. Rivalitat d'interès entre de personas, que provòca una competicion, en particulier entre negociants ò industrials que tèmpton d'atirar la pràctica mé de condicions de qualitat, de prètz etc. ◇ *Regime de la liura concurrència*: Sistema economic senza minga intervencion de l'Estat que poasque limitar la libertat de l'industria e dau comèrci. 2. *Fins à concurrència de*: Fins à la soma de.

concurrènciar vt. Concurrènciar.

concurrèncial, a adj. 1. Capable d'intrar en concurrència: *Un prètz concurrèncial*. Sin.: **competitiu**. 2. Dont la concurrència juèga: *Un mercat concurrèncial*. Var.: **concurrènciau**.

concurrènciar vt. (*concurrènci, classic concurrèncii*) Faire concurrència à. Var.: **concurrènciar**.

concurrènciau, ala adj. Concurrèncial.

concurrent, a adj. Qu'entra en concurrència.

concurrent, a n. 1. Persona que participa à un concors, à una competicion. 2. Persona qu'es en rivalitat d'interès m'una outra, en particulier dins l'industria e lo comèrci. Sin.: **competitor**.

concuSSION n.f. Malversacion comessa dins l'exercici d'una foncion publica, especialament m'ai finanças publiqui. Sin.: **corrompement, desvirament, bregalh, fraudaria, manipulèli, prevaricacion**.

concuSSIONARI, ària adj. e n.m. Colpable de concuSSION. Sin.: **prevaricator, fraudaire, combinaire, trafegaire**.

condamina n.f. 1. Tèrra franca de talhas senhoral. 2. Tèrra comunala; pastura comunala.

condamna n.f. (it.) Condamnacion.

condamnabile, a adj. Que s'amerita d'èstre condemnat.

condamnacion n.f. 1. Accion de blaimar, de reprovar; acte, fach, escrich que testimònia (còtra quauqu'un ò quauqua ren). 2. (dr.) Decision d'un tribunal qu'impaua à una partida de s'inclinar davant li pretensions de l'adversari. ◇ Decision d'una juridiccion que prononça una pena còtra l'autor d'una infraccion; aquesta pena. Var.: **condamna, condemnacion**.

condamnar vt. 1. Prononciar una pena per jutjament còtra (la persona jutjada colpable d'una infraccion). 2. Astrénher, constrénher (à quauqua ren de penós): *Condamnar au silenci*. Sin.: **censurar, criticar, enebir**. 3. Desaprovar, blaimar: *Condamnar una opinion, un usatge*. 4. Condamnar un malaut: Lo declarar perdut. 5. *Condamnar una poarta, una dubertura, un accès*, etc.: N'en rendre l'usatge impossible. Var.: **condemnar**. ◆ **si condemnar** v.pr. Si metre dins un estament condemnable; s'impauar quauqua ren de penós ò que vèn à mau de faire.

condamnat, ada n. Persona qu'a fach l'objècte d'una condemnacion definitiva. Var.: **condemnat**.

condamnatòri, òria adj. (dr.) Que condemna. Var.: **condemnatòri**.

condemnacion n.f. Condamnacion.

condemnar vt. Condamnar.

condemnat, ada n. Condamnat.

condemnatòri, òria adj. (dr.) Condamnatòri.

condensibilitat n.f. Qualitat de cen qu'es condensable.

condensable, a adj. Que pòu èstre condensat.

condensacion n.f. Accion de condensar, de si condensar. Var.: **condensament**. ◇ Liquefaccion d'un gas. ◇ Assemblatge de moléculas quimiqui, embé eliminacion de moléculas sovent simpli (aiga, clorure d'idrogène, etc.). ◇ (psican.) Fusion d'elements que provènon d'associacions diferenti dins una representacion unica (dins lo pantais en particulier).

condensaire n.m. 1. Aparelh d'una màquina termica que sièrve à condensar una vapor. ◇ (espec.) Escambiaire de calor d'una installacion frigorifica, refreiat au mejan d'aiga ò d'aria, dont lo fluide frigorigène comprimit passa de l'estat de vapor à l'estat liquide. 2. (opt.) Sistema optic convergent que sièrve à concentrar un flux luminós sus una susfàcia ò dins una direccion determinada (dins lo microscòpi, esclaira l'objècte examinat). Var. (optica): **condensator**.

condensament n.m. Condensacion.

condensar vt. 1. Rendre mai dense, reduire à un volume plus pichin. 2. Liqueficar (un gas) per refreiamet ò compression. 3. (fig.) Reduire à l'essencial: *Condensar la sieu pensada*. ◆ **si condensar** v.pr. Passar de l'estat de vapor à n-aqueu de liquide ò de solide.

condensat, ada adj. Reduch; concis.

condensat n.m. Abreujat, resumit cortet.

condensator n.m. 1. (fis.) Aparelh fach de doi armaduras conductritz à l'entorn d'un mitan isolant, qu'amolona li cargás electrici. 2. (opt.) Condensaire.

condescendença (-ència) n.f. (pej.) Comportament auturier e pauc ò pron mespresant d'una persona qu'acòrda una favor en faguent ben sentir que la porria refudar. Sin.: **mesprètz, ufana, largança, supèrbia, autessa**.

condescendent, a adj. Que manifèsta de condescendença. Sin.: **aturós, autier, sobrier, mespresós, mespresant**.

condescendre vt. ind. (pej.) Consentir à quauqua ren en faguent sentir qu'es un biais de s'abaissar. Sin. **complaire, s'abaissar** à.

condicion n.f. 1. Biais d'èstre, estament d'una persona ò d'una caua: *La condicion umana*. ◇ Situacion sociala, reng dins la societat: *Inegalitat de condicions*. ◇ Estat fisic ò moral circonstancial: *Èstre en boana condicion fisica*. ◇ *Metre en condicion*: Sotametre à una propaganda intensiva. 2. Circonstança exteriora à la quala son sotamessi li personas e li cauas: *Condicions politiqui, sociali*. ◇ *Dins aqueli condicions*: Dins aquel estat dei cauas. ◇ (espec.) *Condicions normalis de temperatura e de pression*: Temperatura de 0°C e pression de 1013 hP. ◇ Circonstança à la quala es

sotamés l'acompliment d'una accion, la produccion d'un fenomène: *Lo trabalh es la condicion dau succès.* ◇ (dr.) Clàusola, convencion que n'en depende la validitat d'un acte. ◇ *Crompar à condicion:* Sota resèrva de poder rendre au mercant. ◇ *Sota condicion:* En respectant una obligacion. ◇ (mat.) Relacion que l'enonciat d'un problema impaua entre li donadas e l'inconcoissuda. ◇ (mat. e log.) *Condicion necessària:* Proposicion que la sieu veritat es implicada per la veritat d'una altra proposicion. – *Condicion sufisenta:* Proposicion que la sieu veritat implica la veritat d'una altra proposicion. – *Condicion necessària e sufisenta:* proposicion que la sieu veritat equivau logicament à-n-aquela d'una altra proposicion. ◆ loc. prep. *À condicion de:* À carga de, sota resèrva de. ◆ loc. conj. *À condicion que:* Basta que, se.

condicionaire, airtz n. Persona emplegada au condicionament dei mèrç.

condicionaire n.m. 1. Aparelh automatic d'emplantatge (per embotatge, ensacatge, etc.). ◇ (espec.) Aparelh que sièrve à conditionar lo manjar. 2. Aparelh que fornisse d'aria condicionada.

condicional, a adj. 1. Que depende d'uni condicions: *Promessa condicionala.* 2. (psicol.) *Reflèxe condicional:* Reflèxe ò reaccion que vènon d'un condicionament. Var.: **reflèxe condicional.** ◇ *Stimulus condicional:* Senhau que provòca un reflèxe condicional ò una reaccion condicionala. 3. (gram.) *Mòde condicional ò condicional* n.m.: Mòde dau vèrbo que presenta l'accion coma una eventualitat ò coma la consequença d'una condicion. ◇ *Subordenada condicionala ò condicional* n.f.: Subordenada qu'exprimisse una condicion que la proposicion principale n'en depende. 4. (log.) *Proposicion condicionala:* Ligada à una altra per implicacion.

condicional n.m. (gram.) Mòde condicional: *Condicional passat, condicional present.* Var.: **condicionau.**

condicionalament adv. D'un biais condicional.

condicionament n.m. 1. Accion de conditionar, fach d'èstre condicional. 2. Embalatge de presentacion e de venda d'una mèrç. 3. (psicol.) Elaboracion (dins l'òme, dins l'animau) d'un reflèxe condicional. ◇ Procedura que permete d'establir un comportament noue dins d'un èstre viu en creant un ensèm pauc ò pron sistematic de reflèxes conditionals.

condicionar vt. 1. Èstre la condicion de: *Lo resultat condiciona la seguida.* 2. Establir un comportament noue dins (un èstre viu). ◇ Determinar (un grope, un individú) à agir, à pensar d'un biais determinar (per l'educacion, la publicitat, la propaganda, etc.). 3. *Condicionar un article, una mèrç:* Realisar lo sieu condicionament, lo sieu embalatge. 4. *Condicionar un local:* N'en assegurar la climatizacion.

condicionat, ada adj. 1. Sotamés à d'uni condicions: *Promessa condicionala.* ◇ *Libertat condicionala:* Condicion d'un condamnat que rèsta sotamés à un contraròtle de la justícia. 2. Qu'a subit un condicionament: *Un produch condicionat.* 3. *Ària condicionada:* Ària que li son donats una temperatura e

un nivèu igrometric determinats. (psicol.) Determinat à agir d'un biais ò un autre en foncion d'una incitacion (publicitat, etc.). ◇ *Reflèxe condicional:* Reflèxe condicional.

condicionau, ala adj. Condicional.

condicionau n.m. Condicional.

condier n.m. Persona que tenia lo forn dau pan (espec. Lo forn public).

condil(e) n.m. (anat.) Susfàcia articulara arredonida ò ovoïda e lisca.

condilian, a adj. Relatiu à un condile.

condilòma n.m. Tumor de la pèu ò dei mucoas dei regions anala e genitala.

condiment n.m. Substança ò preparacion que si mete dins un aliment per n'en auçar lo gust. Sin.: **assasonament, aprestatge, adobant, saborau.**

condir vt. (*condissi*) Ajustar un condiment à un aliment. Sin.: **assasonar, aprestar, adobar, assaborar.**

condisciple, a n. Companh d'estudis. Var.: **condiscípul.**

condiscípul, a n. Condisciple.

condolenças n.f. pl. Testimoniança de simpatia davant la dolor d'una altra persona, en particulier au moment de la moart de quauqu'un. Var.: **condolianças.**

condolianças n.f. pl. (it.) Condolenças.

condomini n.m. Drech de sobeirania que d'uni potèncas si partàtjon sobre d'un país.

condor n.m. Condòr.

condòr n.m. Grand vautor dei Andas. Var.: **condor.**

condòt n.m. (it.) Conduch.

condottiere n.m. [konˈdɔtˈtjɛrɛ] (mòt italian) 1. (anc.) En Itàlia, cap de mercenaris. 2. (per ext.) Aventurier sensa escrupules.

condrech, a adj. 1. Qu'es confòrme ai règlas de la gramàtica, de l'art, dau gust, de la convenença, de l'onestetat, etc. 2. Qu'es just, fideu, confòrme à la realitat. Sin.: **corrècte, convenent.**

condrechament adv. D'una mena condrecha. Sin.: **convenablement.**

condrictian n.m. *Condrictians:* Classa de peis que lo sieu esquelèt de l'adulte rèsta cartilatginós.

condrina n.f. Substança daverada partent dei cruissentèlas ò cartilatges.

condriòma n.m. (citòl.) Partida de la cellula, formada de l'ensèm dei condriosòmas, essenciala dins la sieu fisiologia (respiracion, nutricion).

condriosòma n.m. (citòl.) Organit en forma de bastonet, de filament, de grun isolat (mitochondria) ò dispauat en fila mé d'autres, que forma una inclusion dins lo citoplasma.

condriti n.f. Enflament de la cruissentèla.

condroblast(e) n.m. (istol.) Element cellulari jove dau cartilatge, que lascia la plaça ai osteoblastas au cors de l'ossificacion.

condrocalciniòsi n.f. Trebolici dau metabolisme que si manifèsta per de crisis doloroï localisadi ai gròssi articulacions e que sèmblon de crisis de gota.

condrocit n.m. Compausat cellulari dau teissut cartilatginós.

condrocrani n.m. Crani cartilatginós de l'embrion.

condrodistrofia n.f. Ensèm dei afeccions ereditari que dónon un nanisme disarmoniós.

condrodit (e) n.f. Silicat de magnesi e de fèrre que cristallisa en prismas monociclics saures, bruns ò vèrds.

condrofòrs n.m.pl. Sota-òrdre de molluscs cefalopòdes qu'enclau li varietats provedidi d'una mena d'oàs calcari intèrne, valent à dire li belemnitas fossili, li súpias d'encuèi, etc.

condrogenèsi n.f. Formacion dau cartilatge.

condroïde, a adj. Cartilatginós.

condrologia n.f. Part de l'anatomia que pertòca li cruissentèlas.

condròma n.m. Tumor benigna dau cartilatge.

condromatòsi n.f. Afeccion dei oàs que la sieu calcificacion non si fa e demòron cartilatginós.

condromucoïde n.m. Substança qu'es dau grope dei glucoproteïnas, que si tròva dins li cruissentèlas.

condropatia n.f. Malautia dei cruissentèlas.

condrosarcòma n.m. Tumor maligna d'un cartilatge.

condrosteian n.m. *Condrostean*: Superòrdre de peis de l'esquelèt gaire ossificat e dei escalhas ossoï, coma l'esturion.

conduccion n.f. 1. Accion de transmetre de pròche en pròche de calor, d'electricitat. 2. Accion de transmetre l'influx nerviós.

conduch n.m. 1. Canalizacion per faire escórrer un liquide, un gas, un solide pouverulent: *Conduch d'aeracion*. 2. (anat.) *Conduch auditiu extèrne*: Canal cavat dins l'oàs temporal, que lu sons li pàsson per anar au timpan. – *Canal auditiu intèrne*: Canal dont pàsson lo nèrvi auditiu e lo nèrvi facial. Var.: **condòt** (it.). Sin.: **borneu**.

conducha n.f. 1. Accion, biais de condurre, de dirigir (quauqua ren, quauqu'un): *La conducha d'un veïcule, d'un Estat*. Sin.: **menament**. 2. Biais d'agir, de si comportar. Sin.: **comportament, captèment**. 3. Pilotatge (d'una màquina, d'una installacion complèxa). Sin.: **menament**. 4. (c. de f.) Servicì qu'assegúron lu conductors de trens. Sin.: **menament**. 5. (tecn.) Tube de seccion variabla dont passa un liquide ò un gas. 6. *Conducha interiora*: Automobila completament tapada. Contr.: **cabriolet**.

conductibilitat n.f. 1. (fis.) Proprietat qu'an lu còrs de transmetre la calor, l'electricitat, li vibracions. 2. (fisiol.) Proprietat qu'a lo nèrvi de transmetre l'influx nerviós.

conductible, a adj. Qu'es provedit de conductibilitat.

conductimètre n.m. Aparelh que mesura la conductibilitat.

conductimetria n.f. Mesura de la conductibilitat electrica.

conductivitat n.f. (electr.) Contrari de la resistivitat.

conductor, tritz adj. Que condue: *Lo coire es un metal conductor*. ◇ *Fieu conductor*: Ipotèsi, principi que guida dins una recèrca.

conductor, tritz n. 1. Persona que mena un veïcule: *Lo conductor d'un camion*. Sin.: **menaire, menadier**. 2. (estamp., papet.) Obrier encargat de condurre una màquina. 3. *Conductor de travalhs*: Agent que dirigisse lu travalhs e lo personal sus un talhier.

conductor n.m. 1. Tot còrs capable de transmetre la calor, l'electricitat. 2. Cau ò fiu emplegat per transportar un corrent electric.

conduire vt. Condurre.

condurre vt. (conduï) 1. Menar (quauqu'un) d'un luèc à un autre. 2. Botar à d'unu actes, menar à d'unu sentiments: *Condurre au desespèr*. 3. Assegurar la direccion, la manòbra. 4. Aver la direccion, lo govèrn de: *Condurre un affaire*. Sin.: **governar, bailejar**. 5. Aver per consequença: *Aquela política condue lo país à la roïna*. Var.: **conduire**. Sin.: **menar**.

còne n.m. 1. (mat.) Susfàcia generada per una drecha mobila (*generatriz*) que passa per un ponch fixe (*som*) en s'apontelant sobre d'una corba fixa (*directritz*); region de l'espaci qu'aquesta susfàcia limita; solide qu'aquesta susfàcia conica delimita quora un plan la talha. ◇ *Còne de revolucion* ò *còne drech*: Còne que la sieu directritz es un ceucle e que lo sieu som es sus l'axe d'aqueu ceucle. 2. (astron.) *Còne d'ombra*: Ombra en forma de còne qu'una planeta projècta dins la direccion opauada à-n-aquela dau Soleu. 3. (geol.) *Còne volcanic*: Releu format per l'amolonament dei produchs qu'un volcan manda foara (lavas, projeccions) à l'entorn de la chaminèia.

conectable, a adj. Connectable.

conectar vt. (*conècti*) Connectar.

conectica n.f. Conectica.

conectiu, iva adj. Connectiu.

conectiu n.m. Connectiu.

conectivitat n.f. Conectivitat.

conector n.m. Connector.

conestable n.m. (ist.) Comandant supreme de l'armada francesa dau s. XIIIe fins au 1627.

conestablia n.f. (ist.) Juridiccion militària dau conestable, pièi dei manescaus de França.

conèx(e), a adj. Connèx(e).

conexion n.f. Connexion.

conexitat n.f. Connexitat.

conf. Abreviacion de *confer*.

confabulacion n.f. (psicol.) Fabulacion.

confaire (si) v.pr. (it.) S'acordar, convenir.

confalon n.m. Gonfalon.

confeccion n.f. 1. Accion de faire, de realisar. 2. Fabricacion en seria de vestits. 3. Lu vestits ensin fachs: *Un negòci de confeccion*.

confeccionaire, airtz n. Industrial que fabrica de vestits de confeccion.

confeccionar vt. Faire completament, fabricar.

confederacion n.f. 1. Associacion d'Estats sobeirans qu'an delegat d'uni competenças à d'organes comuns. 2. Union de federacions sindicali. 3. Acampament d'uni associacions de caractèr esportiu, professional, etc.

confederal, a adj. Relatiu à una confederacion. Var.: **confederau, confederatiu**.

confederar vt. (*confedèri*) Acampar en confederacion.

confederat, ada adj. Unit per confederacion. ♦ Ai Estats Units d'Amèrica, Estats dau Sud ligats còntra lo govèrn federal pendent la guèrra de Secession (1861-1865); lu sordats d'aquestu Estats.

confederatiu, iva adj. Confederal.

confederau, ala adj. Confederal.

confer (mòt latin) Indicacion per remandar lo legèire à un passatge ò à un obratge. Abrev.: **conf.** ò **cf.**

conferença (-éncia) n.f. 1. Escambi de vistas entre doi personas ò mai. ◇ *Conferença de premsa*: Acamp au cors dau quau una personalitat respoande ai questions dei jornalistas. 2. Acamp dei representants d'unu Estats per fin de reglar una question d'òrdre internacional. 3. Expauat oral, public, que li si tràcton de questions literari, religioi, scientifici, politiqui, etc. 4. Pera de talha mejana, de la pèu vèrd clar. Sin.: **collòqui, congrès, debatuda, discutida.**

conferencier, a n. Persona que fa una conferença.

conferir vi. (*conferissi*) S'entretenir d'un affaire, discutir: *Conferir m'au sieu avocat.* Sin.: **conversar.** ♦ vt. Acordar, donar, en aguent autoritat per lo faire: *Conferir una decoracion.* Sin.: **autrejar, balhar, concedir, atribuir.**

confemar vt. (*confèrmi*) Confirmar.

conferva n.f. Alga vèrda filamentosa.

confervacea n.f. *Confervaceas*: Nom ancian comun au tot dei algas verdi.

confés n.m. Aqueu qu'a reconoissut la sieu malafacha.

confessa n.f. Confession, dins li expressions *anar à confessa e tornar de confessa.*

confessable, a adj. Que pòu èstre confessat.

confessor n.m. Confessor.

confessaire n.m. Confessor.

confessar vt. 1. Declarar (lu sieus pecats) à un prèire; reconóisser (li sieu colpas). 2. Audir en confession: *Confessar un penitent.* ◇ (fam.) *Confessar quauqu'un*: N'obtenir de secrets. Sin.: **tirar lu vèrps dau nas** (à quauqu'un). ♦ **si confessar** v.pr. 1. Declarar lu sieus pecats. 2. Reconóisser espontaneament lu sieus pecats.

confession n.f. 1. Acte de reconóisser lu sieus pecats davant un prèire per n'obtenir lo perdon. 2. Per analogia, fach de reconóisser un fach, una colpa, etc. 3. Declaracion publica qu'una persona fa de la sieu fe. Sin. (1, 2 e 3): **averament, declaracion, reconoissença.** 4. Religion d'appartenença: *De confession catolica.*

confessional n.m. Mòble dont lo prèire aude la confession dei penitents. ◇ *Lu secrets dau confessional*: Lu secrets de la confession. Var.: **confessionau, confessionari.**

confessional, a adj. Relatiu à la religion. ◇ Establiment confessional: Escòla privada que si riferisse à una confession religioa. Var.: **confessionau.**

confessionalisme n.m. Sistema politic dau Liban tradicional, que partissia entre toti li confessions religioi lu sètis au Parlament e lu poasts dins la foncion publica.

confessionari n.m. Confessional.

confessionau, ala adj. e n. Confessional.

confessor n.m. 1. Prèire qu'aude li confessions. 2. Persona à cu quauqu'un si confida facilament. 3. Cristian que, à l'èpòca dei persecucions, proclamava la sieu fe publicament. 4. Sant qu'es ni apòstol ni martir. Var.: **confessaire, confessor.**

confèti n.m. (italian *confetti*) Pichin tròç de papier pauc ò pron redon lançat au cors d'una fèsta.

confichar vt. Conservar (lu aliments) dins una substança (graiassa, sucre, siròp, vinaigre) que n'empacha l'alteracion. Var.: **confir.**

conficharia n.f. 1. Trabalh dau confichier. 2. Negòci dau confichier. Var.: **confisaria.**

confichier, a n. Persona que fa e vende de frucha confida, de caramèlas, etc. Var.: **confisèire, confidor.**

confidar vt. 1. Remetre à la garda, à la susvelhança de quauqu'un, de quauqua ren. 2. Dire sus lo mòde confidencial.

confidença (-éncia) n.f. Declaracion facha secretament à quauqu'un. Sin.: **divulgada.** ◇ *En confidença*: En secret.

confidencial, a adj. Que si di, si fa en confidença. Var.: **confidenciau.**

confidencialment adv. D'un biais confidencial. Var.: **confidentament, en confidença.**

confidencialitat n.f. Caractèr confidencial (d'una informacion).

confidenciau, ala adj. Confidencial.

confident, a n. 1. Persona à cu si confidon li sieu pensadas mai secreti, li sieu preocupacions, etc. 2. (lit.) Personatge de la tragèdia classica que receu li confidenças dei personatges principals.

confidentament adv. Confidencialment.

confidor, a n. Confisèire.

configuracion n.f. 1. Forma generala, aspècte d'ensèm: *Configuracion d'un país.* 2. Ensèm dei elements constitutius d'un sistema informatic.

configurar vt. (inform.) Metre au ponch una configuracion.

confiment n.m. 1. Accion de confir. 2. Confitura.

confinas n.f. Confins.

confins n.m. pl. Limits, extrimitats d'un país, d'un territòri. Sin.: **termieras, confinas.**

confinament n.m. Accion de confinar; fach de si confinar, d'èstre confinat. ◇ (espec.) Situacion d'una espècia animala que si tèn ò es tenguda dins un espaci estrech.

confinar vt. 1. Tocar ai confins (d'un país): *L'Itàlia confina à la França.* 2. (fig.) Èstre au limit de: *Es un acte que confina à la folia.* ♦ vt. Tenir embarrat dins un espaci estrech. ♦ **si confinar** v.pr. 1. Si tenir embarrat: *Si confinar dins la sieu cambra.* 2. Si limitar à (una ocupacion, una activitat).

confinat, ada adj. 1. Pas renovelada, en parlant de l'ària. 2. Que non soarte: *Viure confinat au sieu.*

confirmable, a adj. e n. Que pòu èstre confirmat.

confirmacion n.f. 1. Accion de confirmar; lo sieu resultat. Sin.: **afortiment, enfortiment, refortiment.** ◇ (relig.) Per lu catolics, sacrament qu'es administrat per un evesque, qu'afermisse dins la gràcia dau batejar. ◇

Per lu protestants, acte que non a valor sacramental e permete de confirmar publicament lu vots dau batejar denant d'èstre admès à la cena. 2. (dr.) Acte unilateral que declara valide un acte que s'en porria demandar la nullitat. ◇ Decision d'una juridiccion que mantèn la decision dei premiers jutges.

confir vt. (*confissi*) Confichar.

confirmand, a n. (relig.) Persona que si prepara à reçaupre la confirmacion.

confirmar vt. 1. Rendre quauqu'un mai fèrme, mai assegurat dins li sieu opinions. 2. Rendre mai segur; assegurar l'autenticitat de.: Sin. (1 e 2): **refortir, afortir, afermir, acertar, assegurar, corroborar, atestar**. Var.: **confermar**. 3. (relig.) Conferir lo sacrament de la confirmacion.

confirmatiu, iva adj. Que confirma.

confisaria n.f. Conficharia.

confiscable, a adj. Que pòu èstre confiscat.

confiscacion n.f. Accion de confiscar; lo sieu resultat. Sin.: **despossession, despoderament**. ◇ (dr.) Transferiment à l'Etat ò à un establiment public dei bens d'un particulier en seguida à una condemnacion penala ò à una sancion fiscal.

confiscar vt. (*confisqui*) Despossedir per un acte d'autoritat. Sin.: **despoderar, despossedir**.

confisèire, eiritz n. Persona que fa e vende de frucha confida, de caramèlas, etc. Var.: **confidor**.

confit, ida adj. Conservat dins de sucre, de vinaigre, de graissa, etc.: *Fruchs confits*.

confit n.m. Tròç de carn cuèch e conservat dins la sieu graissa: *Confit d'auca*.

confitaria n.f. Confituraria.

confiteor n.m. inv. (mòt latin) Preguiera catolica que comença m'aqueu mòt e per la quala un si reconoisce pecaire.

confitura n.f. Preparacion de fruchs frescs e de sucre cuèchs ensèm e que lo sucre, sovent en proporcion egala mé la frucha, n'assegura la conservacion.

confituraria n.f. 1. Art, mestier de la persona que fa de confituras. 2. Fabrega de confituras. Var.: **confitaria**.

confiturier, a n. Persona que fa ò vende de confituras.

confiturier n.m. Recipient destinat à reçaupre de confituras.

conflagracion n.f. 1. (anc.) Incendi. 2. Conflicte internacional que si pòu cambiar en guèrra.

conflicte n.m. 1. Antagonisme, oposicion de sentiments, d'opinions entre de personas ò de gropes: Lo conflicte dei generacions. 2. (psicol.) Antagonisme, oposicion de motivacions contradictòri dins una mema persona. ◇ (psican.) Oposicion qu'un individú viu entre pulsions e interès socials. 3. Oposicion que pòu anar fins à la lucha armada entre d'unu estats: *Un conflicte mondial*. 4. (dr.) Situacion qu'opaua doi tribunals d'un meme òrdre que si considèron tot-ai-doi competents ò incompetents dins un meme affaire. ◇ *Conflicte collectiu dau trabalh*: Oposicion entre un patron e un ensèm de travaillaires que voàlon aparar lu sieus drechs.

conflictual, a adj. Relatiu à un conflicte, à un antagonisme. Var.: **conflictual**.

conflictual, ala adj. Conflictual.

confluença (-éncia) n.f. Fach de confluir. ◇ (idrol.) Confluent.

confluent n.m. Luèc dont si rejónhon doi cors d'aiga. Var.: **confluença**. Sin.: **mescla**.

confluir vi. (*confluissi*) 1. Si rejónher, en parlant de doi cors d'aiga. Sin.: **si mesclar**. 2. (lit.) Si dirigir vèrs un meme luèc.

confoart n.m. 1. Benèstre material, comoditats que rëndon la vida quotidiana mai aisada. Sin.: **benestança**. ◇ *Aver tot lo confoart*: Aver toti li comoditats, tot cen que rende la vida confortabla, en parlant d'un luèc d'abitacion. 2. (med.) *Remèdi de confoart*: Remèdi prescrich sobretot per de rasons psicologiqui, sensa constituir un tractament vertadier.

confondent, a adj. Que desconçèrta: *D'estupiditats confondenti*. Sin.: **espantant, desassegurant, trebolaire, estonant**.

confondre vt. 1. Pilhar una caua per una altra, una persona per una altra, faire una confusion: *Confondre lo jorn e la nuèch*. 2. Redurre au silenci, descurbir: *Confondre un acusat, un mençoneguièr*. Sin.: (pop.) **riblar lo clavèu, clavar lo bèc**. 3. (lit.) Treboliar, estonar: *Un enfant que confonde toi per la sieu precocitat*. ◆ **si confondre** v.pr. 1. Si mesclar ò si semblar au ponch de plus poder èstre destriat. 2. (lit.) *Si confondre en compliments, en excusas*: Lu multiplicar. Sin.: **si desfaire en compliments, en excusas**.

conformacion n.f. 1. Biaiss que son organisadi, estructuradi li diferenti parts dau còrs uman ò animau, ò aqueli d'un organe. Sin.: **agençament, engimbradura, disposicion, forma, estructura**. ◇ *Vici de conformacion*: Deca fisica congenitala. 2. (quim.) Posion que pòu pilhar una molecula organica per rotacion à l'entorn d'una ligason simpla.

conformament adv. En conformitat (mé): *Conformament ai òrdres*. Sin.: **en acòrdi mé..., segond**.

conformar vt. Metre en acòrdi (mé), adaptar: Conformar lu sieus prepaus à la realitat. ◆ **si conformar** v.pr. Adaptar lo sieu comportament au modèl prepausat, si reglar sobre quauqua ren.

conformator n.m. 1. Aparelh per alargar lu soliers ò lu capeus. 2. Instrument mé de latas mobili per pilhar exactament la mesura e la forma de la tèsta ò dau pen.

conformat, ada adj. Qu'a una conformacion naturala, en parlant d'un èstre viu: *Un enfant ben, mau conformat*. Sin.: **ben, mau bastit / plantat**.

confòrme, a adj. 1. Que correspoande perfiechament à la forma d'un objècte pilhat per modèl. ◇ *Per còpia confòrma*: Formula qu'atèsta qu'una còpia reproduie exactament l'original. 2. Que s'acòrda ben mé d'autri cauas: *Ai trovat un biais de viure confòrme ai mieu aspiracions*. 3. Que respoande ai exigenças d'una règl, d'una nòrma. 4. (mat.) *Representacion ò transformacion confòrma*: Transformacion puntuala que consèrva lu angles orientats.

conformisme n.m. 1. Respècte estrech de la nòrma, de la tradition, dei usatges establits, de la morala en usatge. 2. En Anglatèrra, profession de fe anglicana.

conformista adj. e n. Que respècta li tradicions e lu usatges establits estrechament, sensa pensar à agir ni à pensar diversament.

conformitat n.f. 1. Estat de causas que si sèmblon ò s'acòrdon ben ensèm. Sin.: **analogia**, **endevenença**, **semblança**, **similituda**. 2. (mat.) Proprietat dei transformacions puntuali confòrmi.

confortablement adv. D'un biais confortable.

confortable, a adj. 1. Que dona lo confoart, qu'ajuda au benèstre; dont una persona es ben: *Un cadieràs confortable*. 2. Important, considerable: *Aver de revenguts confortables, aver una avança confortabla*.

confortant, a adj. Que confoarta.

confortar vt. (*confoarti*) Renforçar, rendre mai solide: *Aquò m'a confortat dins li mieu opinions*. Sin.: **conortar**, **renfortir**.

confortiment n.m. Encoratjament.

confraire n.m. Persona qu'apartèn à la mema profession liberala, à una mema societat literària, etc., que d'autri. Sin.: **afrairat**, **collega**.

confrairia n.f. Confraria.

confraria n.f. Associacion de laïcs fondada sobre de principis religiós. Var.: **confrairia**, **frairia**.

confraternal, a adj. Pròpri dei relacions entre confraires. Var.: **confraternau**.

confraternau, ala adj. Confraternal.

confraternisar (-izar) vi. Si comportar coma un confraire.

confraternitat n.f. Ligam de solidaritat entre fraires.

confront n.m. Confrontacion.

confrontacion n.f. Accion de confrontar de causas ò de personas. Var.: **confront**. Sin.: **acament**, **enfrontament**, **afrontament**.

confrontar vt. 1. Metre de personas en presença per verificar li sieu afirmacions. Sin.: **enfrontar**, **acarar**. ◇ (fam.) *Èstre confrontat à un problema*: èstre en presença d'un problema. 2. Parangonar: *Confrontar de ponchs de vista*. Sin.: **comparar**.

confucean, a adj. Qu'apartèn au confucianisme. Var.: **confucianista**.

confucianisme n.m. Filosofia de Confuci e dei sieus disciples.

confucianista adj. Confucean.

confús, usa adj. 1. Que non es clar; ambigú, vague: *Aver li ideas confusi*. 2. Que non si poàdon vèire clarament lu diferents elements, li diferenti parts: *Una massa confusa*. Sin. (1 e 2): **fosc**, **escur**, **pastissaire**. 3. Embarrassat: *Siéu confús per aqueu retard*. Sin.: **vergonhós**, **enviscat**. Var.: **confusionat**.

confusament adv. D'un biais confús.

confusion n.f. 1. Accion de confondre, de pilhar quauqu'un ò quauque ren per quauqu'un ò quauqua ren d'autre. Sin.: **mescladís**, **mescladissa**, (fam.) **pastís**. 2. Estat de cen que non es clar ni ben definit mentalament: *Metre la confusion dins lu esperits*. Sin. **dubitança**. ◇ *Confusion mentala*: Estat patologic caracterisat per una desorientacion espacioporal e de trebolicis de la memòria. 3. Estat de cen qu'es totplen desordenat; desòrdre, agitacion. Sin.: **trebolèri**, **trebolum**,

treboladís. 4. (dr.) Mòde d'acabament d'un deute perquè una persona es à l'encòup debitor e creancier. ◇ *Confusion dei penas*: Règla que fa que, en cas de condemnacion per mai d'una infraccion, s'aplica solament la pena mai foarta.

confusionau, a adj. Que presenta lu caractèrs de la confusion mentala. Var.: **confusionau**.

confusionau, ala adj. Confusionau.

confusionisme n.m. Estat d'esperit qu'entretèn la confusion e empacha l'analisi objectiva dei fachs.

confusionista adj. e n. Persona qu'entretèn la confusion dei ideas dins l'esperit dei autres.

confutable, a adj. Refutable.

confutacion n.f. Refutacion.

confutar vt. Refutar.

conga n.f. Dança d'origina cubana, sus una música à quatre temps, en vòga vèrs lo 1936.

congai n. f. Frema ò joventa au Vietnam.

congediable, a adj. Que pòu èstre congediat.

congediar vt. (*congedi*, classic *congedii*) Remandar, metre foara. Sin.: **licenciar**, **bandir**, **donar comjat**, **emmandar**.

congelable, a adj. Que pòu èstre congelat.

congelacion n.f. Accion de congelar; fach de si congelar.

congelador n.m. Congelator.

congelar vt. (*congèli*) 1. Sotametre à l'accion dau frèi per conservar: *Congelar de carn*. 2. Transformar (un liquide) en solide per l'accion dau frèi. Sin.: **conglaçar**, **entregelar**. ◆ **si congelar** v.pr. Devenir solide sota l'accion dau frèi, en parlant d'un liquide.

congelator n.m. Aparelh frigorific que permete de congelar lu aliment à -30°C e de lu conservar à -18°C. Var.: **congelador**.

congenèr(e), a n. 1. Animau qu'apartèn à la mema espècia, au meme genre qu'un autre. 2. (pej.) Persona qu'a la mema natura qu'una altra, que li sembla.

congenhament n.m. Agençament.

congenhar vt. Agençar.

congenital, a adj. Qu'es ja present à la naissença: Malformacion congenitala. Var.: **congenitau**.

congenitalament adv. D'un biais congenital.

congenitau, ala adj. Congenital.

congestion n.f. Amolonament anormal de sang dins lu vaisseus d'un organe: *Congestion cerebrala, epatica*. ◇ *Congestion activa*: Congestion d'origina arteriala, ligada à una inflamacion locala. ◇ *Congestion passiva*: Ralentiment dau dèbit venós, legat à-n-un trebolici circulatòri.

congestionar vt. 1. Provocar una congestion (dins una partida dau còrs). 2. Encombrar (un luèc) ◆ **si congestionar** v.pr. Devenir congestionat.

congestionat, ada adj. Que patisse d'una congestion.

congestiu, iva adj. Que pertòca la congestion; portat à la congestion.

conget n.m. Comjat.

congi n.m. 1. Aparelh dont si mescla la preparacion dei liquors. 2. (antic.) Mesura de capacitat que valia un pauc mai de 3 litres à Roma.

congiera n.f. Molon de neu que lo vent forma.

conglaç n.m. Blòc de glaça, banquisa, glacier.

conglaçar vt. Congelar.

conglomeracion n.f. Accion de conglomerar; lo sieu resultat.

conglomerar vt. (*conglomèri*) Acampar en una massa unica. Sin.: **congregar**.

conglomerat n.m. 1. Ròca sedimentària detritica formada de còdols (malàucena) ò de fragments angulós d'autri ròcas ulteriorament cimentats. Sin.: **sistre**, **maulauca** (ò **malaussa**). 2. (econ.) Grope d'entrepresas dei activitats variadi.

conglutinacion n.f. 1. Accion de conglutinar; lo sieu resultat. 2.

conglutinant, a adj. Qu'a per efècte de conglutinar. Var.: **conglutinatiu**.

conglutinar vt. 1. Faire aderir, jónher de partidas organiqui au mejan d'una substança viscoa. 2. (med.) Assegurar la conglutinacion (dau sang).

conglutinatiu, iva adj. Conglutinant.

congolés, esa adj. Dau Còngo.

congolés n.m. Pastissaria à la noae de còco.

congosta n. f. Plaser que si sabora; Sin.: **deleitacion**, **delectacion**, **delici**.

congostar (si) v.pr. 1. Esprovar un plaser dei grands de beure ò manjar quauqua ren. Sin.: **delectar (si)**, **deleitar (si)**. 2. (fig.) Prear una òbra de tria (música, teatre, cínema, etc.).

congostós, oa adj. Que deleita. Sin.: **deliciós**, **delectable**, **requist**, **saborós**.

congostosament adv. D'una mena congostoa.

congratulacions n.f. pl. (lit.) Felicitacions. Sin.: **compliments**.

congratulador, airtz adj. Congratulatòri.

congratular vt. (lit.) Felicitar calorosament à l'escasença d'un eveniment urós. Sin.: **collaudar**, **benastrugar**, **complimentar**.

congratulatòri, òria adj. Que congratula. *Una letra congratulatòria*. Var.: **congratulador**.

congreacion n.f. Engendrament.

congreaire, airtz adj. Engendraire.

congrear vt. (*congreï*) Congrelhar, engendrar.

congregacion n.f. 1. Associacion de religiós ò de religioas ligats per de vots simples ò una simpla promessa d'obediença. 3. Associacion de laïcs fondada sobre de principis religiós. 3. Assemblada permanenta dei prelatz encargats d'examinar d'unu afaires à la cort de Roma.

congregacionalisme n.m. Sistema eclesiastic que, dins lo protestantisme, sostèn l'autoritat e l'autonomia dei comunautat religioi locali.

congregacionalista adj. e n. Qu'apartèn au congregacionalisme.

congreganista n. Qu'es dins una congregacion. ◇ *Escòla congreganista*: Escòla qu'una congregacion religioa dirigisse.

congregar vt. (*congregui*) Conglomerar.

congelhar vt. 1. Coar una malautia. 2. Èstre à l'origina de. Var.: **congrear**. Sin.: **engendrar**, **provocar**. 3. Bolegar ensèm en nombre grandàs. Sin.: **formigar**, **fornigar**, **formiguejar**, **forniguejar**.

congrès n.m. 1. Acamp de personas que delibèron sobre de recèrcas, d'estudis comuns ò d'interès comuns dins de camps variats: *Un congrès de medecina*. 2. Assemblada de caps d'Estat, d'ambassadors, de delegats de divers país per tractar d'interès politics. 3. Ai Estats Units d'Amèrica, Parlament (Senat e Cambra dei representants). ◇ En França, acamp dau Parlament en vista d'una revision constitucionala. ◇ (ist.) Assemblada constituanta de Belgica (1830-1831).

congressista n. Que participa à un congrès.

congrú, ua adj. 1. (mat.) *Nombres congrús*: Nombres entiers qu'an lo meme rèsta dins una division per un nombre donat. Var.: **congruent**. 2. *Porcion congrua*: Quantitat d'aliments à pena sufisenta; revengut insufisent.

congruament adv. (lit.) Correctament, convenablement.

congruença (-éncia) n.f. 1. (mat.) Relacion qu'assòcia doi nombres entiers congrús. 2. (cir.) Qualitat d'una articulacion que li sieu doi partidas s'adàpton perfiechament.

congruent, a adj. 1. (mat.) Congrú. 2. (cir.) Qu'a una boana congruença.

congruisme n.m. Sistema teologic amagestrat à la fin dau siècle XVIe per explicar la liura interpretacion de la libertat umana à respiech de la gràcia divenca.

congruïtat n.f. Estat de cen qu'es congruent, condrech, proporcionat.

conhac n.m. Aigardent de vin de la region de Conhac.

conhar vt. Immobilisar, blocar, faire tenir drech au mejan d'un conhet. Sin.: **cotar**, **acotar**, **apontelar**.

conhat n.m. 1. Espós de la sòrre ò de la conhada. 2. Fraire de l'òme ò de la molher. Var.: **cognat**. Sin.: **beu-fraire**.

conhada n.f. 1. Esposa dau fraire ò dau conhat. 2. Sòrre de l'espós ò de l'esposa. Var.: **cognada**. Sin.: **bèla-sòrre**.

conhet n.m. Objècte que si plaça sota ò cònta un autre per l'immobilisar ò lo faire tenir drech. Sin.: **acotador**, **aponteu**.

conic, a adj. 1. Qu'a la forma d'un còne. ◇ Qu'apartèn à un còne. 2. (geom.) *Seccion conica* ò *conica*, n.f.: Corba plana obtenguda per interseccion d'una susfàcia conica de revolucion e d'un plan; luèc dei ponchs dau plan que lo rapoart dei distanças à un ponch (fogau) e à una drecha (directritz) d'aqueu plan a una valor donada (excentricitat): *L'èllipsa, la parabòla, l'iperbòla son de seccions coniqui*.

conica n.f. (mat.) Seccion conica.

conicament adv. D'un biais conic.

conicina n.f. Cicutina.

conicitat n.f. Caractèr d'una forma conica.

conidia n.f. *Conidias*: Espòras desparieri produchi per d'unu fonges en mai dei sieus tetraspòras.

conidian, a adj. Que pertòca li conidias.
conidiosporat, da adj. Que poarta de conidias.
conifèr n.m. *Conifèrs*: Òrdre de gimnospèrmas arborescents sovent resinós dau fulhatge generalament persistent e en agulhas, dei fruchs en còne, coma lo pin ò lo cèdre.
conilha n.f. (mar.) Espaci que si tròva sus lo poant de la galèra entre lo jòu de proa e lu promiers bancs de vòga. La conilha es enclausa sota una plataforma, la *rambada*, situada au nivèu de l'aubre de trinquet. Enclau à l'encòup lu doi fèrres e doi dei cinc canons de proa.
conilhada n.f. Plat de lapin. Sin.: **lapinada**.
conilhar vt. (mar.) Manòbra qu'avía per tòca de tirar foara-aiga lu rems d'una galèra en plaçant lo mantenent (manelha) sus lo plat-bòrd opauat, valent à dire en travèrs de la cubèrta (poant); aquela manòbra si faía quora la nau si clinava totplen sota lo bofada dau vent.
conilhar vi. Aver de pichoi, en parlant d'una conilha. Sin.: **lapinar**.
conilhàs n.m. Gròs conilh.
conilhiera n.f. Luèc dont son alevats lu conius. Sin.: **lapiniera**.
conilhon n.m. Pichin conilh.
conimètre n.m. Aparelh que mesura lo nombre de particulas de posca dins una atmosfèra sospiècha.
coniòsi n.f. Malautia provocada per l'inalacion de poscas.
coniròstre, a adj. Qu'a un bèc conic e cort, en parlant d'unu passerons granivòres (pàssera, quinson).
coniu, conilha n. 1. Mamifèr lagomòrfe, sauvatge ò domestic, totplen prolific. 2. Carn manjadissa dau coniu. Sin.: **lapin**.
conjectura n.f. Simpla suposicion fondada sobre d'aparenças, sobre de probabilitats; ipotèsi pas'nca confirmada. Sin.: **prejutjat, presompcion**.
conjectural, a adj. Que repaua sobre de conjecturas, pas segur. Var.: **conjecturau**.
conjecturalament adv. Per conjectura.
conjecturar vt. Jutjar per conjectura, supauar. Sin.: **prejutjar, presumir**.
conjecturau, ala adj. Conjectural.
conjoch, a adj. 1. (dr.) Unit per una mema obligacion. 2. *Nòta conjoch*: Nòta qu'acompanha un tèxto. 3. (mús.) *Interval conjoch*: Interval que separa doi nòtas que vènon una après l'autra dins la gamma, per oposicion à *disjoch*. Var. **conjont**.
conjoch, a n. Cadun dei espòs per rapoart à l'autre.
conjochament adv. Ensèm e dins lo meme temps qu'una altra caua ò qu'una altra persona. Var.: **conjontament**.
conjocion n.f. 1. (gram.) Mòt invariable que sièrve à unir doi mòts, doi gropes de mòts ò de proposicions de mema natura (conjoncion de coordinacion), ò à ligar una proposicion subordenada à una principala (conjoncion de subordinacion). 2. (lit.) Rescòntre, acampament: *Una conjocion de boani ideas*. 3. (astron.) Avesinament aparent d'astres dins lo ceu. 4. (log.) Fach de ligar doi proposicions per «e» (simbòle &).
conjongla n.f. Corrèia de jong.

conjónher vt. Jónher.
conjont, a adj. Conjoch.
conjontament adv. Conjochament.
conjontiu, iva adj. 1. Que sièrve à unir, à jónher de partidas organiqui. ◇ (anat.) *Teissut conjontiu*: Teissut fach d'una substança fundamentala que contèn de cellulas e de fibres e sièrve à emplir, à sostenir ò à protegir. 2. (gram.) *Locucion conjontiva*: Grop de mòts que juègon lo ròtle d'una conjocion, coma *per que*. ◇ *Proposicion conjontiva* ò *conjontiva*, n.f.: Proposicion subordinada que comença m'una conjocion de subordinacion ò una locucion conjontiva.
conjontiva n.f. 1. (anat.) Mucoa de la faça posteriora dei parpèlas e la faça anteriora de l'esclerotica (blanc de l'uèlh). 2. (gram.) Proposicion conjontiva.
conjontival, a adj. (anat.) Que si rapoarta à la conjontiva. Var.: **conjontivau**.
conjontivau, ala adj. Conjontival.
conjontiviti n.f. Inflamacion de la conjontiva.
conjontor n.m. 1. Interruptor electric que clava automatiament un circuit dins de condicions determinadi. 2. Presa murala ligada à una linha d'abonat e que permete de brancar un telefòne.
conjontor-disjontor n.m. Interruptor electric qu'a à l'encòup lu caractèrs dau conector e dau disjontor. Var.: **conjontor-desjontor**.
conjontura n.f. 1. Estament que resulta d'una endevenença: Una conjontura favorabla. 2. Sin.: **vegada, circonstança, escadença**. Ensèm dei elements que determinon l'estament economic, social, politic ò demografic à-n-un moment donat.
conjontural, a adj. Que pertòca la conjontura. Var.: **conjonturau**.
conjonturalament adv. Estent donadi li circonstanças.
conjonturau, ala adj. Conjontural.
conjonturista n. Economista especialista dei problema de conjontura.
conjugable, a adj. Que pòu èstre conjugat.
conjugacion n.f. Conjugason.
conjugada n.f. *Conjugadas*: Classa d'algas vèrdi unicellulari ò filamentoi, que si reproduon per una conjugason unigama.
conjugal, a adj. Qe pertòca li relacions entre espòs: *Lo domicili conjugal*. Var.: **conjugau**.
conjugalament adv. En tant quespòs e esposa. Sin.: **maritalament**.
conjugar vt. (*conjugui*) 1. Enumerar li formas de la conjugason d'un vèrbo; metre un vèrbo au temps que convèn dins la frasa. 2. Unir, jónher en vista d'un resultat.
conjugason n.f. 1. Accion de conjugat un vèrbo. 2. (gram.) Ensèm dei formas que lu vèrbos pílhon en foncion dau mòde, dau temps, de la persona, etc. ◇ Ensèm dei vèrbos que presènton lo meme paradigme. 3. (lit.) Accion d'unir en vista d'un resultat. 4. (biol.) Mòde de renouvelament genetic d'unu protozoaris ciliats, de reproduccion isogama d'uni algas vèrdi. 5. (anat.) *Cartilatges de conjugason*: Cartilatges qu'assegúron la creissença en longuessa dei oàs. ◇ *Traucs de*

conjugason: Espacis comprés entre lu pedicules de doi vertèbras vesini e que liuron passatge ai nêrvis raquidiâns. Var.: **conjugacion**.

conjugat, ada adj. 1. Associat, acampat: *D'esfoarç cnjugats*. ◇ (mecan.) *Organes conjugats*: Que concòrron à una accion comuna. 2. (bot.) *Fuèlhas conjugadi*: Fuèlhas que poàrton sobre d'un pecol comun un pareu ò mai d'un pareu de foliòlas opauadi. 3. (opt.) *Ponchs conjugats*: Sistema format d'un poch objècte e dau sieu imatge. 4. (mat.) *Nombre complèxe conjugat d'un nombre complèxe x + iy*: Nombre $x - iy$, qu'es notat \bar{z} . ◇ *Ponchs conjugats per rapoart à doi autres*: Ponchs que fôrmon mé doi autres una division armonica.

conjugats n.m. pl. (mat.) *Conjugats armonicis*: Ponchs conjugats.

conjugau, ala adj. Conjugal.

conjura n.f. Conjuracion.

conjuracion n.f. 1. Complòt, conspiracion per faire tombar lo poder en plaça. Var.: **conjura**. Sin.: **entenduda, malordit, manipulòli, trama**. 2. Accion d'alunhar quauqua ren: *Conjurar un perill*. ◇ Escartar li marridi influenças au mejan de formulas magiqui. - (pl.) Aqueli formulas.

conjuraire, airtz n. Conjurat.

conjurar vt. 1. Pregar, suplicar embé insistença. Sin.: **implorar, adjuar, invocar**. 2. Escartar, alunhar mé de practicas magiqui ò religioï. 3. Evitar, contornar: *Conjurar una crisi*. 4. (lit.) S'engatjar mé d'autres per rejónher una tòca: Conjurar la perda de l'enemic.

conjurat, ada n. Persona que participa à una conjuracion. Sin.: **complotaire, conjuraire, conspirator**.

conjurator, tritz n. 1. Persona que conjura. 2. Persona que baileja una conjuracion. Sin.: **fomentator, fomentador**.

connectable, a adj. Que pòu èstre connectar. Var.: **conectable**.

connectar vt. (*connècti*) Unir, metre ensèm. ◇ (elec., inform.) Establir una connexion entre divèrs organes ò màquinas. Var.: **conectar**. ◆ **si connectar** v.pr. (inform.) Anar sus la telaranha.

connectica n.f. Ensèm dei tecnologias emplegadi en electronica e en microelectronica per establir de ligasons foncionalis entre lu compauants. Var.: **conectica**.

connectiu, iva adj. Que pertòca un tèrme de ligason, en particulier una conjoncion. Var.: **conectiu**.

connectiu n.m. (bot.) Prolongament dau filet au niveu de l'antera de l'estamina. Var.: **conectiu**.

connectiviti n.f. Collagenòsi.

connector n.m. 1. Aparelh per establir una connexion electrica. 2. (telecom.) Organe d'un central telefonic qu'assegura lo ligam entre doi linhas, entre doi poasts. 3. (log.) Mòt que permete de compauar una proposicion complèxa à partir d'una proposicion simpla (ò d'uni proposicions simpli). Var.: **conector**.

connèx(e), a adj. 1. (lit.) Qu'a de rapoarts de similituda ò de dependença mé quauqua ren: *Question connèxa*. 2. (mat.) *Espaci connèxe*: Espaci topologic que

n'i a minga particion en doi partidas clavadi (ò dubèrti) non vuèii. Var.: **conèx(e)**.

connexion n.f. 1. Accion de rendre connèxe; encadenament. 2. Ligam, racordament d'un aparelh electric à un circuit ò de doi aparelhs electricis: *Connexion internet*. Var.: **conexion**.

connexitat n.f. (didact.) Rapoart estrech, ligam entre d'uni cauas. Var.: **conexitat**.

connivença (-ència) n.f. Complicitat, acòrdi secret: *Èstre de connivença mé quauqu'un*. Sin.: **entenduda, compairatge**.

connivent, a adj. (didact.) Que tende à s'avesinar. ◇ (bot.) Que si tòca per la cima sensa si soudar: *De fuèlhas conniventi*. ◇ (anat.) *Valvulas conniventi*: Replecs de la mucoa intestinala de l'òme.

connotacion n.f. 1. Valor qu'una caua pilha en mai de la sieu significacion promiera: *Una connotacion morala*. 2. (ling.) Ensèm de significacions segondi qu'un mòt pilha en defoara de la sieu significacion promiera (ò *denotacion*).

connotar vt. (*connòti*) Expressir per connotacion.

conoïde, a adj. Qu'afècta la forma d'un còne. ◇ (mat.) *Susfàcia conoïda*: Susfàcia generada per una drecha parallèla à un plan fixe, que rescoantra una drecha fixa e s'apièla sobre una corba fixa (la directritz).

conoïssèire, eirtz adj. e n. Que conoïsse ben quauqua ren. Var.: **conoïssor**. Sin.: **especialista**.

conoïssement n.m. 1. Facultat de conóisser, de si representar; biais de capir. Var.: **conoïssença**. 2. (mar.) Declaracion que contèn un estat dei mèrç cargadi sus la nau.

conoïssença n.f. 1. Facultat de conóisser, de si representar; biais de capir. Var.: **conoïssement**. 2. Contengut de la conoïssença; cen qu'es estat aquistat per l'estudi ò la practica: La conoïssença d'una lenga. ◇ *À la mieu conoïssença*: D'après cen que sabi. ◇ *En conoïssença de causa*: En saupent ben de que si tracta. 3. (filos.) *Teoria de la conoïssença*: Sistema d'explicacion dei rapoarts entre la pensada e lo monde exterior. 4. Consciença de se. ◇ *Perdre conoïssença*: S'esvanir. ◇ *Sensa conoïssença*: Esvanit. ◇ *Repilhar conoïssença*: Si repilhar après s'èstre esvanit. Sin.: **tornar conóisser, tornar à la conoïssença**. 5. (dr.) Competença per jutjar. 6. Persona que si conoïsse, relacion: *Es una vièlha conoïssença*. ◇ *Faire conoïssença*: Intrar en rapoart mé quauqu'un. ◇ *Èstre, si trovar en país de conoïssença*: Si trovar en presença de cauas ò de personas ben conoïssudi. ◆ pl. 1. Cauas conoïssudi, saber, sciença: *Aver de conoïssenças en geografia*. 2. (çaça) Marcas que perméton de reconóisser l'atge ò la talha d'un animau.

conoïssent, a n. Persona que si conoïsse.

conóisser vt. 1. Aver una idea pauc ò pron justa, saupre d'un biais pauc ò pron precis: *Conóisser lo nom d'una persona*. 2. Èstre informat sobre l'existença e la valor de quauqu'un ò de quauqua ren: *Conóisser un boan restaurant*. 3. Aver aquistat de conoïssenças e de practica dins un camp quau que sigue: *Conoïsse ben lo sieu mestier*. 4. Èstre en relacion mé: *Conoïsse pas gaire de gents*. 5. *Si far conóisser*: Dire lo sieu nom; obtenir una notorietat. ◆ **si conóisser** v.pr. 1. Aver una idea justa de

se, dei pròpri possibilitats. 2. *Si conóisser, li si conóisser en quauqua ren*: Èstre gaubiós, aver de conoissenças en quauqua ren. Sin.: **li si entendre, li acapir quauqua ren**.

conoissible, a adj. Que pòu èstre conoissut.

conoissement n.m. Conoissença.

conoissor, a n. Conoissèire.

conoissut, uda adj. 1. Celèbre, famós: *Un autor conoissut*. 2. Qu'es sauput d'un biais cèrt; oficial. 3. Descubèrt, que l'òme a explorat: *Lu limits dau monde conoissut*.

conoissut n.m. Cen que si conoisse, cen qu'es estat experimentat: *Lo conoissut e lo desconoissut*.

conopeu n.m. (liturgia) Vel qu'envelopa lo tabernacle.

conopial, a adj. Relatiu au conopeu. Var.: **conopiau**.

conopiau, ala adj. Conopial.

conòrt n.m. Encoratjament; cen que pòu aleugierir una tristessa, una pena. Var.: **conortament**.

conortaire, airtiz adj. e n. Encoratjaire.

conortament n.m. Conòrt, encoratjament.

conortar vt. (*conòrti*) Encoratjar.

conquerent, a adj. e n. Conquistaire.

conquerir vt. (*conquerissi*) Conquistar.

conqueta n.f. Pichina cònca.

conquilian, a adj. Que pertòca lu cauquilhatges. Var.: **conquilocòla**.

conquilocòla adj. Conquilian.

conquicultor, tritz n. Persona que fa de conquicultura.

conquicultura n.f. Elevatge de cauquilhatges (espec. muscles e òstregas).

conquifèr, a adj. Que contèn de cauquilhas.

conquiliologic, a adj. Que pertòca la conquiliologia.

conquiliologia n.f. Estudi scientific dei cauquilhas, dei cauquilhatges.

conquista n.f. 1. Accion de conquistar. 2. País conquistat ò caua qu'una persona s'en es renduda mestressa: *Una conquista importanta per lu obriers*. 3. (fam.) Persona seducha: *N'a presentat la sieu novèla conquista*. ◇ (ext.) Animau mes au servici de l'òme: *Lo cavau es la mai bèla conquista de l'òme*.

conquistador, airtiz adj. e n. Conquistaire. ◇ (espec.) Aventurier ò nòble espanhòu partit per conquistar l'Amèrica.

conquistaire, airtiz adj. e n. 1. Que fa ò a fach de conquistas au mejan dei armas: *Aqueu rèi foguèt un grand conquistaire, Guilhèm lo Conquistaire*. 2. Que si vòu impauar. 3. Fièr, orgulhós, presomptuós. Var.: **conquerent**.

conquistar vt. 1. Pilhar, sotametre per la foarça, per li armas: *Conquistar un país*. 2. Ganhar, obtenir mé de sacrificis, d'esfoarç: *Conquistar d'avantatges socials*. 3. Sedurre, gannhar l'afeccion de: *Conquistar lo coar de quauqu'un*. Var.: **conquerir**.

consa n.f. Frema qu'abiaissa li foncions d'un cònse. Var.: **consolessa**.

consac n.m. Concàs.

consacracion n.f. 1. Accion de consacrar; rite que consacra: *Consacracion d'una glèia*. ◇ (espec.) Acte dau prèire catolic que, pendent la messa, consacra lo pan e lo vin; conversion dau pan e dau vin "au còrs e au sang de Jèsus Crist". – Moment d'aqueu rite, dins la messa. 2. Reconoissença publica qu'autreja la notorietat: *La consacracion d'una òbra, d'un spectacle*.

consacrant n.m. e adj. m. (relig.) Consacrador. Var.: **consacraire**.

consacrar vt. 1. Emplegar totalament: *Consacrar tot lo sieu temps liure à escriure*. Sin.: **dedicar**. 2. Faire una règla abituala à partir d'una pràctica, d'un biais de dire: *Consacrar una exexpression*. 3. (relig.) Votar à Dieu; acomplir l'acte de consacracion eucaristic. ◆ **si consacrar** v.pr. Emplegar tot lo sieu temps: **Si consacrar ai sieus estudis**.

consacrat, ada adj. 1. Qu'es validat per l'usatge: *Una expression consacrada*. 2. Qu'a augut la consacracion religioa.

consacrador n.m. e adj. m. (relig.) Evesque que n'en sacra un autre. Var.: **consacrant, consacraire**.

consanguin, a adj. 1. Qu'es ligat à d'autres individús per de relacions de consanguinitat. ◇ *Union consanguina*: Union entre de personas que vènon pauc ò pron directament d'un parent comun. 2. Que vèn dau meme paire ma pas de la mema maire (per op. à *uterin*).

consanguinitat n.f. 1. Parentat sanguina de personas qu'an un antenat immediat comun. 2. Parentat dau costat dau paire.

consciènça (-iència) n.f. 1. Percepcion, conoissença pauc ò pron clara que cadun pòu aver de la sieu existènça e dau monde à l'entorn: *Pilhar consciènça de quauqua ren*. ◇ *Pilhar ò perdre consciènça*: S'esvanir ò repilhar conoissença. 2. Sentiment interior que buta à portar un jutjament de valor sobre lu sieus actes pròpris. *Aver marrida, boana consciènça*: Aver quauqua ren ò ren de si reprochar, si sentir responsable ò non de quauqua ren.

conscienciós, oa adj. Que moastra de probitat, de consciènça professionala: *Un travalh conscienciós*.

conscienciosament adv. D'un biais conscienciós.

conscient, a adj. Qu'a consciènça de cen que fa ò de cen que li arriba: *Siéu conscient dei mieus responsabilitats*.

conscient n.m. Ensèm dei fachs psiquics qu'una persona n'a consciènça, per oposicion à *inconscient* e *preconscient*.

conscientament adv. D'un biais conscient.

conscientisacion (-izacion) n.f. Accion de conscientisar; fach de conscientisar.

conscientisar (-izar) vt. Faire pilhar consciènça à (quauqu'un) de la realitat (espec. dins lo camp politic).

conscrich n.m. Aqueu qu'es sonat per faire lo sieu servici militari segond lo sistema de la conscripcion. Var.: **conscrit**. ◆ *Paires conscrichs*: Senators romans.

conscripcion n.f. Sistema de recrutament militari que fa sonar lo contingent annualament en foncion d'una classa d'atge.

conscrit n.m. Conscrich.

conse, a n. Cònse.

cònse, a n. Cònsol. Var.: **conse**.

consecucion n.f. Seguida, encadenament (d'ideas, de concèptes).

consecutiu, iva adj. 1. Que vèn just après dins lo temps ò dins l'òrdre numeric successiu: *Èstre malaut tres jorns consecutius*. 2. *Consecutiu à*: Que resulta de. 3. (gram.) *Proposicion subordinada consecutiva* ò *consecutiva*, n.f.: Qu'exprimisse lo resultat, l'efècte, la consequença. Sin.: **subordinada de consequença**.

consecutivament adj. 1. Sensa interrupcion. Sin.: **de contunha**. 2. Just après. ◇ *Consecutivament à*: En seguida à.

consegalh n.m. Mesclum de sègala e de froment semenats e recoltats ensèm.

consegre vt. (*consegui*) 1. Segre. 2. Còrrer darrièr un èstre animat dins la tòca de lo rejónher. Var.:

conseguir. Sin.: **assegre, acochairar, ensegre, corsar, consejar, percaçar**. 3. Obtenir: *Consegre un diplòma*.

conseguir vt. (*consequissi*) Consegre.

conselhaire, airtiz n. (lit.) Persona qu'a la mania de donar de conseus. Provèrbi: *Aqueu que conselha, paga pas*.

conselhar vt. 1. Recomandar: *Ti conselhi la prudença*. 2. Donar un vejaire, una idea per guidar, per ajudar: *Conselhar quauqu'un sobre una causida*.

conselhier, a n. 1. Persona que dona de conseus. ◇ (espec.) Persona que la sieu foncion es d'orientar, de donar de conseus dins de camps especifics: *Conselhier financier, conselhier d'educacion*. ◇ (per ext.) Caua qu'a una influença sobre lo comportament d'una persona: *La ràbia es marrida conselhiera*. 2. Membre d'unu conseus d'administracion. ◇ Magistrat qu'a una posicion ierarquica auta: *Conselhier à la Cort de cassacion*. ◇ Membre d'uni juridiccions: *Conselhier d'un tribunal administratiu*.

consens n.m. Acòrdi entre d'uni personas. (espec.) En política, acòrdi e consentiment dau nombre mai grand, de l'opinion. Var.: **consentiment**.

consensual, a adj. 1. Que repaua sobre un consens: *Política consensuala*. 2. (dr.) *Acòrdi consensual*: Acòrdi que repaua unicament sobre lo consens dei partidas. Var.: **consensuau**.

consensualisme n.m. Principi que vòu qu'un contracte sigue format simplament per l'acòrdi de la volontat dei doi contractants. Es lo contrari dau *formalisme*.

consensuau, ala adj. Consensual.

consent, a adj. Consentent. Sin.: **complici, d'acòrdi**.

consentent, a adj. Que consente, qu'es d'acòrdi. Var.: **consent**.

consentida n.f. Consentiment.

consentiment n.m. 1. Accion de consentir: *Donar lo sieu consentiment*. Var.: **consentida**. 2. Consens.

consentir vt. ind. (à) Si prononciar a favor de (quauqua ren), acceptar que quauqua ren si fague. Sin.: **assentir**. ◆ vt. Acordar, autrejear, permetre: *Consentir un prèst*.

consequença (-éncia) n.f. Seguida logica provocat per un fach que n'es la causa. ◇ *En consequença*: Dau

biais que convèn. ◇ *Sensa consequença*: Sensa importança, sensa efècte greu. ◇ *Tirar à consequença*: Comportar una seguida greva. Sin.: **entirar de desavènis**. ◇ (gram.) *Proposicion de consequença*: Proposicion consecutiva.

consequent, a adj. 1. Qu'agisse mé logica. ◇ (fam.) Important, considerable: *Una paga consequenta*. 2. (geogr.) Si di d'un cors d'aiga que s'escorre paralelament ai jaças geologiqui. ◆ loc. adv. *Per consequent*: Doncas, coma una seguida logica.

consequent n.m. 1. (log.) Segond enonciat d'un rasonament, ligat au premier dins un rapoart d'implicacion. 2. (mús.) Dins lo canon ò la fuga, segonda part qu'imita la promiera.

consequentament adv. (lit.) En consequença, per consequent.

consèrge, ja n. Concièrge.

conserjaria n.f. Concierjaria.

consèrva n.f. Aliment qu'es mantengut en estat de consomacion au mejan de divèrs procediments. – (espec.) Aliment esterilissat e conservat dins un bocal ò una boita de fèrre blanc. – (per ext.) La boita, lo bocal. ◇ *En consèrva*: En boita, en bocal.

conservacion n.f. Accion de conservar, de mantenir intacte, dins lo meme estat; estat dins lo quau una caua perdura. – (espec.) Dins l'industria alimentària, accion de conservar lu aliments. ◇ *Instint de conservacion*: Instint que buta un èstre, un animau, à sauvar la sieu existença quora si sente menaçat. ◇ (fis.) *Lèi de conservacion*: Lèi que precisa que, sota d'uni condicions, d'uni grandessas fisiqui non son modificadi dins l'evolucion d'un sistema donat.

conservador, airtiz adj. e n. 1. Si di d'una persona que li agrada conservar li cauas, non s'en desbarrassar. 2. *Agent conservador* ò *conservador*, n.m.: Substança que si mete m'un aliment per n'assegurar la conservacion. 3. Que pertòca lo conservatisme politic; partidari dau conservatisme. ◇ (espec.) Un dei grands partits politics britanics, opauat au *partit travaalhista*. ◆ 1. Persona qu'a la carga dei colleccions d'un museu, d'una biblioteca. 2. *Conservador dei ipotecas*: Foncionari qu'assegura l'inscripcion e la publicacion dei ipotecas e dei actes translatus de propietat. Var.: **conservator**.

conservaire, airtiz adj. e n. 1. Persona que fa de consèrvas industrials. 2. Conservador.

conservar vt. (*consèrvi*) 1. Mantenir dins un boan estat, preservar de l'alteracion. Sin.: **entretenir**. ◇ (absol.) Mantenir en boana santat: *L'espòrt consèrva*. 2. Non si separar de: *Conservar toti li facturas*. ◆ **si conservar** Si gardar, èstre gardat dins lo sieu estat d'origina: *La carn si conservar au frèi*. v.pr. Var.: **servar**.

conservaria n.f. 1. Ensèm dei tecnicas e procediments de conservacion dei aliments. 2. Usina dont si fan de consèrvas alimentari.

conservat, ada adj. *Ben conservat*: Que pareisse enara jove, en despièch dau sieu atge.

conservator, tritz n. Conservador.

conservatòri, òria adj. (dr.) Qu'a per tòca la conservacion (d'un drech): *Mesura conservatòria*.

conservatòri n.m. 1. Establiment destinat à conservar li tradicions, li colleccions. 2. Establiment d'ensenhament de música, la dança, l'art dramatic.

conseu n.m. 1. Vejaire sobre cen que convèn de faire: *Donar, demandar un conseu*. 2. Assemblada de personas encargadi de foncions consultatiu, deliberatiu, administratiu, juridiccional, etc. ◇ *Conseu dei ministres*: Acamp dei ministres sota la direccion dau president de la República. ◇ *President dau Conseu*: Equivalent dau premier ministre (en França avant la 5ª República, en Itàlia despí l'instauracion de la República. ◇ *Conseu de cabinet*: Acamp dei ministres sota la direccion dau premier ministre, sensa lo cap d'Estat. ◇ *Conseu regionau*: Organe d'administracion de la region. ◇ *Conseu general*: Organe d'administracion dau departament. ◇ *Conseu municipal*: Organe d'administracion de la comuna. ◇ *Conseu d'Estat*: En França, juridiccional administrativa sobeirana; en Soïssa, govèrn cantonal. ◇ *Conseu constitucional*: Organe que verifica la conformitat dei lèis mé la Constitucion. ◇ *Conseu de seguretat*: À l'O.N.U., organe encargat de mantenir la patz. ◇ *Conseu de l'Euròpa*: Organizacion de cooperacion que recampa 27 Estats d'Euròpa occidentala. ◇ *Conseu europeu*: Acamp periodic dei caps de govèrn ò d'Estat dei Estats membres de la Comunautat Europea. ◇ *Conseu d'administracion*: Acamp d'accionaris encargats de la gestion d'una societat anonima. ◇ *Conseu d'administracion ò d'establiment*: Dins un establiment escolari, acamp dei representants elegits (parents, escolans, ensenhaires, agents) sota la direccion dau cap d'establiment. ◇ *Conseu de susvelhança*: Organisme encargat de contrarotlar li societats à directòri. ◇ *Conseu dei prudòmes*: ◇ *Conseu de disciplina*: Dins un establiment escolari, conseu d'establiment acampat per pilhar una decision disciplinària. ◇ *Conseu dei presas*: Juridiccional qu'estatuisse sus la sasida dei naus de comèrci enemigui e de la sieu carga. ◇ *Conseu de familha*: Acampament dei parents, per deliberar dei interès d'un minor ò d'un major sota tutèla. 3. Persona que, à títol professional, guida, conselha lu autres dins lu sieus afaires, especialament dins lo camp judiciari. ◇ *Conselh juridic*: Especialista que dona de consultacions, assistisse ò representa lu sieus clients davant li administracions, li juridiccions, etc. ◇ *Conseu fiscal*: Tecnician que lu contribuables li pàdon demandar assistença per la verificacion de la sieu comptabilitat.

considerablement adv. D'un biais considerable.

considerable, a adj. Que la sieu importança es granda; notabla: *Un cost considerable*.

consideracion n.f. 1. Accion d'examinar quauqua ren ò quauqu'un embé atencion. ◇ *Pilhar en consideracion*: *Tenir còmpte de*. ◇ *Aquò merita consideracion*: N'en cau tenir còmpte. 2. Estima acordada à quauqu'un: *Aver de consideracion per quauqu'un, tractar una persona mé consideracion*. Sin.: **esgard**. ◆ pl. (pej.) Remarcas, rasonament pauc ò pron valide: *Si perdre en consideracion*.

considerant n.m. (dr.) Cadun dei alineàs que motiva lu arrèsts d'una cort ò li decisions d'una juridiccional administrativa.

considerar vt. (*considèri*) 1. Regarjar longtemps e atentivament: *Considerar quauqu'un dei pens à la tèsta*. Sin.: **jutjar**. ◇ (espec.) Examinar d'un biais critic: *Considerar toi lu avantatges*. 2. Èstre d'avís, crèire, estimar: *Considèri qu'auquò m'arregarja*.

considerat, ada adj. Estimat: *Una persona ben (mau) considerada*.

consigna n.f. 1. Instruccional formala donada à quauqu'un que la deu seguir. 2. (mil.) Mesura de seguretat que mantèn lu militaris dins la casèrna. ◇ (per ext.) Punicion d'un militari ò d'un escolan que consistisse en una privacion de sortida. 3. Servici d'una estacion, d'un aeroport, etc., que garda lu bagatges depausats; lo local dont son gardats aquestu bagatges. ◇ *Consigna automatica*: Casier metallic dont si depaon lu bagatges e si clava en pagant. 4. Soma pagada per garantir lo retorn d'un embalatge. 5. Consignacion.

consignable, a adj. Que pòu èstre consignat.

consignacion n.f. Var.: **consigna**.

consignar vt. 1. Remetre en depaus, au títol de garantia. 2. Depaunar (un bagatge, etc.) à la consigna. 3. Faire pagar un embalatge sota garantia de reemborsament: *Consignar una botelha*. 4. Inscriure dins un acte, un escrich: *Consignar li declaracions d'un testimòni*. 5. Privar de sortida un militari, un escolan per un motiu determinat.

consignatari, ària n. 1. (dr.) Persona encargada de gardar de mèrç ò de li vendre. 2. (dr. mar.) Negociant mandatari d'un armator qu'es encargat de la cargason. Var.: **consignator**.

consignator, tritz n. Consignatari.

consistença (-éncia) n.f. 1. Estat d'un còrs considerat dins la coesion dei sieus partidas. ◇ *Pilhar de consistença*: Devenir mai espés, solide. ◇ (fig.) Soliditat, foarça: *Un argument que manca de consistença*. ◇ *Persona sensa consistença*: Que manca de caractèr, de personalitat. 2. (log.) Non-contradiccion.

consistent, a adj. 1. Si di d'un còrs, d'una substança qu'a de consistença, de fermetat. 2. Si di d'un past abundant, noirissent. 3. Cen qu'es ben refortit, segur: *Una entre-senha consistenta*. 4. (log.) Auto-sufisent.

consistir vt. ind. (consistisse) 1. Repaunar sobre (quauqua ren): *En que consistisse la mieu error?* ◇ Èstre compauat de. 2. Aver coma caractèr essencial: *Son programa consistisse en l'ajuda dei paures*. Var.: **consistre**. Sin.: **estar**.

consistòri n.m. (relig.) 1. Assemblada dei cardinals sota la presidença dau papa. 2. Assemblada de pastors ò dau conseu de sinagòga.

consistorial, a adj. Dau consistòri, que pertòca lo consistòri.

consistorialment adv. Per decision pilhada en consistòri.

consistre vt. ind. Consistir.

consòci, a n. Associat.

cònsol, consolessa n. 1. Promier magistrat municipal, responsable de l'executiu de la comuna. ◇ *Cònsol d'arrondissement*: Cònsol elegit dins cada arrondissement dei grandi ciutats coma Lion, Marselha e París. 2. Agent oficial d'un Estat, encargat de protegir à l'estrangier la persona e lu interès dei gents d'aquel Estat. Var.: **conse**. ◆ n.m. 1. (Antiqu. rom.) Magistrat, elegit per un an, que partatjava m'un collega un poder sobeiran. 2. Magistrat municipal, especialament dins lo territòri occitan. 3. Cadun dei tres caps dau poder executiu francés sota lo Consulat.

consòla n.f. 1. (arquít.) Organe en salhida sus un barri, destinat à portar una carga (balcon, etc.). 2. Taula decorativa aplicada còntra una paret. 3. (mus.) *Consòla d'òrguena*: Mòble, integrat au sotabassament de l'òrgue ò separat, que recampa lu element de comanda de l'instrument (clavier, pedalier, etc.). 4. (inform.) Periferic ò terminal de computador que permete la comunicacion dirècta mé l'unitat centrala. ◇ *Consòla grafica* ò *de visualisacion*: Provedida d'un ecran per mostrar lu resultats d'un tractament.

consolable, a adj. Que pòu èstre consolat.

consolacion n.f. 1. Confoart, solaç aportat à quauqu'un, à la sieu pena. ◆ *Lòt de consolacion*: Lòt d'importança segondària ofèrt en compensacion à un candidat que non a ganhat un dei promiers prèmis. 2. Persona, caua que consòla: *Lu sieus enfants son la sieu soleta consolacion*.

consolador, airtiz adj. Consolator.

consolaire, airtiz n. Consolator.

consolament n.m. Sacrament de la doctrina catara. Var. latinisada: **consolamentum**.

consolamentum n.m. Consolament.

consolant, a adj. Que pòu consolar. Var.: **consolatòri**.

consolar vt. (*consòli*) 1. Aleugierir (la pena de quauqu'un); reconfortar. 2. Assuaudar, metre fin à (un sentiment dolorós). ◆ **si consolar** v.pr. Cessar de sofrir.

consolari, ària adj. 1. Relatiu à un cònsol, à la sieu carga. 2. Relatiu à un tribunal de comèrci ò ai sieus membres: *Un jutge consolari*. 2. Relatiu au Consolat.

consolat n.m. Representacion d'un Estat en país estrangier.

consolat n.m. (m'una majuscula) Regime politic mes en plaça en França entre lo 1799 e lo 1804.

consolator, tritz adj. Que consòla. Var.: **consolador**. ◆ n. Persona que pòrta una consolacion. Var.: **consolaire**.

consolatòri, òria adj. Consolant.

consolidacion n.f. 1. Accion de consolidar, d'afermir; fach d'èstre consolidat. ◇ *Consolidacion d'una ferida*: Estabilisacion, sensa melhorament possible. 2. (fin.) *Consolidacion de rendas*: Conversion de títols reemborsables à cort tèrme ò à tèrme mejan en títols à lòng tèrmes ò perpetuaus. 3. (comptab.) Tecnica comptabla qu'agrega lu còmptes qu'apartènon à n-un meme grope e permete de presentar lu resultats e l'estat financier d'ensèm d'aqueu grope.

consolidar vt. 1. Rendre mai solide, mai resistent, mai foart; afermir: *Consolidar un barri, un poder*. Sin.: **assolidar**. 2. (comptab.) Procedir à una consolidacion (dei còmptes d'un grope de societats).

consolidat, ada adj. Qu'es estat l'objècte d'una consolidacion. Sin.: **refortit, assolidat**. ◇ (comptab.) *Resultats consolidats*: Resultats presentats d'un biais sintetic, segond la tecnica de la consolidacion, dei societats d'un meme grope.

consolidatiu, iva adj. Que consolida. Sin.: **assolidatiu**.

consomacion n.f. Accion de complir d'una mena definitiva. Var.: **consumacion**.

consomar vt. Complir definitivament una accion: *Consomar lo maridatge, un crimi*. Var.: **consumir**.

consomat, ada adj. Consumit.

consomat n.m. Consumit.

consompcion n.f. (lit.) Amaigriment e deperiment progressius.

consomptible, a adj. (dr.) Que non si pòu emplegar sensa lo destrúger.

consomptiu, iva adj. (lit.) Que provòca l'amaigriment ò que s'acompanha de desnutricion.

consonança n.f. 1. (mús.) Afinitat entre doi sons ò mai, que provòca una tendença à una fusion en unitat de percepcion armonica. Sin.: **acordança**. 2. (ret.) Uniformitat dei sons à la fin dei mòts ò dei frases. 3. Seguida, ensèm de sons: *Un nom de consonança estrangiera*.

consonant, a adj. 1. Que provòca una consonança: *Acòrdi consonant*. 2. Que s'acaba per un son identic.

consonanta n.f. 1. Son dau lengatge caracterisat per la presença d'un obstacle dins lo conch vocal e que, d'un ponch de vista foncional, forma lo marge de la sillaba (per oposicion ai vocalas, que n'en fòrmon lo nucleu). 2. Letra de l'alfabet que transcriu aqueu son.

consonantic, a adj. (fon.) Relatiu ai consonantas.

consonantisme n.m. (fon.) Sistema de consonas d'un alfabet (per oposicion à *vocalisme*).

consonar vi. (consoana) S'acordar.

consòrci n.m. (econ.) Gropament d'entrepresas, de bancas, en vista d'operacions comuni.

consorcial, a adj. (econ.) Relatiu à un consòrci. Var.: **consorciau**.

consorciau, ala adj. Consorcial.

consòrt adj. m. *Prince consòrt*: Espósa de la regina, especialament en Grand-Bretanha e ai País-Bas.

consòrts n.m. pl. Personas qu'an d'interès comuns. ◆ (pej.) Aquelu de la mema enjança.

consòu n.m. (mar.) Procediment radioelectric d'ajuda à la navegacion, que repaua sobre l'emission de senhaus audibles.

consòuda n.m. Planta dei luècs umides, que pòu mesurar fins à 1 m d'autessa, qu'à passat temps s'emplegava en medecina (Família dei borraginaceas). Sin.: **èrba plagada, èrba de mila flors**.

conspiracion n.f. Accion de conspirar, complèt. Sin.: **conjuracion, trama, manipulòli, entenduda**.

conspirar vi. S'entendre, si metre d'acòrdi per renversar un dirigent, un regime politic; organisar una conspiracion, un complòt. Sin.: **tramar, fomentar**.

conspirator, tritz n. Persona que pilha part à una conspiracion. Sin.: **conjuraire, fomentador, complotaire**.

constança (-ància) n.f. 1. Qualitat d'una persona que persevera dins la sieu accion, lu sieus sentiments, li sieu opinions. 2. Foaça morala de quauqu'un que ren pòu abatre. 3. Qualitat de cen que dura, qu'es estable, que si reprodre: *La constança d'un fenomène*. ◇ (psicol.) *Constança perspectiva*: Permanença dins la percepcion d'uni caracteristicas de l'objècte en despièch dei modificacions dau camp sensorial.

constant, a adj. 1. Que persevera dins lu sieus actes, lu sieus sentiments, etc. 2. Que dura ò torna d'un biais identic: *Un benèstre constant*. 3. (mat.) *Foncion constanta*: Que dona lo meme imatge de toi lu elements dau sieu ensèm de definicion.

constanta n.f. 1. Tendença, orientacion generala duradissa, permanenta: *Li constantas de la literatura occitana*. 2. (mat.) Quantitat de valor fixa; nombre qu'es fixe en regard dei variablas que figuron dins un polinòmi ò dins una equacion. ◇ (fis.) Caracteristica fisica (ponch de fusion, massa volumica, etc.) que permete d'identificar un còrs pur. ◇ *Constanta fundamentala*: Grandessa particuliera (massa, carga de l'electron, etc.) de valor fixa, que juèga un ròtle important en fisica.

constantament adv. D'un biais constant, sensa relambi. Sin.: **de contunha**.

constantan n.m. Aliatge de coire e de niquèl (generalament 40%), que la sieu resença electrica es practicament independenta de la temperatura.

constantinopolitan, a adj. De Constantinòple.

constat n.m. 1. Procès-verbal qu'un uissier ò un agent de la foarça publica redigisse per enregistrar d'unu fachs materials. ◇ *Constat amiable*: Declaracion d'accident que lu menaires dei veïcules implicats fan. 2. Analisi, examèn d'un estament, d'un periòde, etc. ◇ *Constat de falhiment*: Bilança negatiu.

constatable, a adj. Que pòu èstre constatat. Sin.: **verificable**.

constatacion n.f. Accion de constatar; fach constatat. Sin.: **verificacion, afortiment**.

constatar vt. 1. Remarcar, observar; enregistrar: *Constatar una absença*. Sin.: **verificar, s'avisar**. 2. Consignar per eschich: *Constatar la moart de quauqu'un*.

constellacion n.f. 1. Grope d'estelas vesini sus l'esfèra celèsta, que presenta una figura convencionala determinada, qu'un nom particulier li es estat donat: *Constellacion dei Tres Rèis, dei Cinc Estelas*. Sin.: **ensenhas, estelam**. 2. Region celèsta dont si tròva aqueu grope d'estelas.

constellar vt. 1. Curbir d'estelas pauc ò pron espantegadi. 2. Curbir (quauqua ren) de.

constellat, ada adj. Cubèrt d'elements nombrós pauc ò pron esparpalhats: *Una estòfa constellada de flors*.

consternacion n.f. Estupor causada per un eveniment malurós. Sin.: **espant, esbaïment, escombull, estupor, atupiment**.

consternant, a adj. Que constèrna.

consternar vt. (*constèrni*) Metre dins la consternacion; abatre. Sin.: **acaurar, aclapar, espantar, atupir, catastrofar**.

constipacion n.f. Raretat ò dificultat d'evacuacion dei matèrias fecali.

constipar vt. Provocar la constipacion. Sin.: **ressarrar, restrénher**.

constipat, ada adj. Que patisse de constipacion.

constitucion n.f. 1. Accion de constituir (quauqua ren); cen que n'en resulta, que constitue (quauqua ren); lu elements que fan partida d'un tot: *La constitucion d'un govèrn, d'un dossier*. 2. Ensèm dei trachs fisics que caracteríson un individú; santat: *Aver una constitucion solida*. 3. Composicion: *La constitucion de l'ària*. 4. (dr.) Acte per lo quau quauqua ren es establìt, constituit: *Constitucion d'una renda*. ◇ *Constitucion de partida civila*: Demanda de reparacion qu'una persona que si considèra victima fa davant un tribunal penal. 5. (m'una majuscula) Ensèm dei lèis fundamentali qu'establisson la forma d'un govèrn, règlon lu rapoarts entre governaires e governats e determinon l'organizacion dei poders publics.

constitucional, a adj. 1. Confòrme à la Constitucion. 2. Relatiu à la Constitucion dun país: *Drech constitucional*. 3. Sotamés à una Constitucion: *Monarquia constitucionala*. 4. Relatiu à la constitucion fisica d'un individú. Var.: **constitucionau**.

constitucionalament adv. En conformitat mé la Constitucion.

constitucionalisacion (-izacion) n.f. Fach de constitucionalisar.

constitucionalisar (-izar) vt. Rendre (quauqua ren) constitucional, confòrme à la Constitucion d'un país.

constitucionalitat n.f. Qualitat de cen qu'es confòrme à la constitucion d'un país.

constitucionau, ala adj. Constitucional.

constituent, a adj. 1. Qu'ientra dins la constitucion, la composicion de quauqua ren. Var.: **constituti**. 2. *Assemblada constituenta* ò *Constituenta*, n.f.: Qu'a lo drech e lo poder d'establir ò de modificar la Constitucion d'un país. ◆ n. Membre d'una assemblada constituenta.

constituent n.m. (ling.) Element que resulta de la descomposicion sintactica d'una frasa.

constituenta n.f. Assemblada constituenta.

constituir vt. (*constituissi*) 1. Causir, recampar d'elements per formar un tot: *Constituir un govèrn, una colleccion*. 2. Formar la basa de quauqua ren: *Presença que constitue una menaça*. 3. Formar un tot mé d'autres elements. 4. *Constituir avocat*: Encargar un avocat d'un affaire. ◆ **si constituir** v.pr. *Si constituir partida civila*: Demandar reparacion davant un tribunal penal, en parlant d'una persona que si considèra victima. ◇ *Si constituir presonier*: Si liurar ai autoritats, si rendre.

constitutiu, iva adj. 1. Qu'ientra dins la constitucion, la composicion de; constituent. 2. Qu'establisce juridicament un drech.

constrench, a adj. Gaire natural, forçat. Sin.: **obligat, cogit**.

constrencha n.f. Accion de constrénher; Sin.: **entradís, pression, embarràs, astrencha, obligat**. ◇ *Èstre à la constrencha*: À la caça, si di de la bèstia que lu cans e lu caçaires an à la sieu mercé.

constrenhement n.m. Fach de constrénher. Var.: **constrencha**.

constrenhent, a adj. Que constrenhe. Sin.: **penós, malaisat, dificultós, derenant, esquinant, astrenhent**.

constrénher vt. Obligar, forçar (quauqu'un) à faire quauqua ren; impauar: *Constrénher quauqu'un à partir, constrénher au silenci*. Sin.: **astrénher, impauar, exigir**.

constrenhible, a adj. Que pòu èstre constrench.

constriccio n.f. (med.) Pression ressarrament circulari.

constrictiu, iva adj. (med.) Que produe una constriccio, que dona una sensacion de constriccio.

constrictiva n.f. (fon.) Consonanta caracterisada per un bosin de friccio qu'es provocat per la constriccio dau conch vocal (per ex. [f], [s]). Sin.: **fricativa, spiranta**.

constrictor adj. m. e n.m. 1. Muscle qu'a per foncion d'estrénher circulariament d'unu canals ò orificis. Sin.: **restrenhèire**. 2. *Boa constrictor* ò *constrictor*, n.m.: Boa de granda talha qu'estofa li sieu predas en s'enrotlant à l'entorn.

constringent, a adj. Que provòca una constriccio. Sin.: **ressarraire**.

construccio n.f. 1. Accion de construire; lo sieu resultat: *La construccio d'una maion*. ◇ *La construccio*: Sector que la sieu activitat es de bastir, ensèm dei activitats e dei industrias dau bastiment. 2. Edifici, bastiment. Sin. (1 e 2): **bastison**. 3. *Construccio aeronautica, automobila, navala*, etc.: Ensèm dei tecnicas pròpri à l'industria aeronautica, automobila, navala, etc.; activitat industrial que pertòca un d'aquels camps, sovent regropats sota la denominacion de *construccions mecaniqui*. 4. (ling.) Seguida d'elements que lo sieu recampament obedisse à un esquema sintactic ò morfologic. 5. (psican.) Elaboracion que l'analista fa de l'istòria dau pacient à partir dei fragments esparpalhats que li a liurat.

constructible, a adj. 1. Dont si pòu bastir: *Una zòna constructibla*. 2. Que pòu èstre bastit.

constructiu, iva adj. Positiu, que permete d'avançar dins una discussion, un projècte.

constructivisme n.m. Corrent artistic dau siècle XX^{en}, que mete en avant una construccio pauc ò pron geometrica dei formas.

constructivista adj. e n. Qu'apartèn au constructivisme, que li si restaca.

constructor, tritz adj. e n. Que construisse. Sin.: **bastidor, bastissèire**. ◇ *Polipers constructors*: Aquelu qu'edifficon de coraus ò d'atòls.

construire vt. (*construissi*) 1. Bastir, edificar. 2. Assemblar li diferenti partidas d'una màquina, d'un aparelh. 3. Elaborar, concèvre: *Construire una teoria*. 3. Dispauar (lu mòts, li frasas) dins un òrdre donat.

consustanciacion n.f. (teol.) Presença dau Crist dins lo pan e lo vin de l'eucaristia, segond la Glèia luteriana (per op. À la *transsubstanciacion*). Sin.: **impanacion**.

consustancial, a adj. (teol.) D'una soleta substança. Var.: **consustancialiu**.

consustancialament adv. D'un biais consustancial.

consustancialitat n.f. (teol.) Unitat e identitat dei tres personas de la Trinitat divina.

consustancialiu, ala adj. Consustancial.

consulta n.f. 1. (dr.) Assemblada acampada per tractar un affaire, una question precisa, en Còrsega. 2. (hist.) Assemblada, cort de justícia, en Itàlia e dins d'unu cantons soïsses. 3. Consultacion.

consultable, a adj. Que pòu èstre consultat: *Lu archius son consultables*.

consultacion n.f. 1. Accion de consultar, de pilhar lo vejaire de quauqu'un. 2. Accion de cercar d'informacions dins un libre, etc., especialament un dictionari ò un site internet. 3. Accion de donar un vejaire sobre quauqua ren, sobre quauqu'un, especialament en parlant d'un avocat, d'un jurista, d'un mètge. 3. Examèn que lo mètge fa d'un pacient. Var.: **consulta**.

consultaire n.m. Consultor.

consultant, a adj. e n. 1. Persona que dona de consultacions (espec. en drech e en medecina). ◇ (espec.) À la ràdio e à la television, especialista (esportiu, etc.) qu'ajuda lu jornalistas dins lu sieus comentaris. 2. (vièlh) Persona que consulta un mètge, un avocat.

consultar vt. 1. Si faire examinar per un mètge. 2. Pilhar lo vejaire, demandar conseu à quauqu'un: *Consultar un avocat*. 3. Cercar d'informacions dins quauqua ren: *Consultar lu astres*. ◆ vi. Donar de consultacions, recevre de malauts: Un mètge que consulta unicament lo matin.

consultatiu, iva adj. Que si consulta; qu'emete un vejaire sobre quauqua ren, sensa poder de votar, de decidir: Comitè consultatiu.

consultor n.m. Teologian encargat de donar lo sieu vejaire sobre de questions precisi ò d'en alestir l'examen. Var.: **consultaire**.

consumacion n.f. 1. Accion de consumir, de menar au sieu tèrme. Var.: **consumiment, consomacion**. ◇ *Consumir lo maridatge*: S'unir carnalament. ◇ (lit.) *La consumacion dei siècles*: La fin dei temps. 2. Accion de consumir, de faire usatge de quauqua ren. ◇ *Societat de consumacion*: Societat dei país industrialisats, que crea de besonhs artificials. 3. Cen qu'es consumit dins un cafè, un restaurant, etc.): *Cau pensar de pagar li consumacions*.

consumator, tritz n. 1. Persona que consumisse, que cròmpa per lo sieu usatge de manjar, de mètge: *Una associacion de consumators*. 2. Persona que beu ò manja

(dins un restaurant, etc.). ♦ adj. Que consumisse, cròmpa (per op. à *productor*).

consumèire, eiritz n. Consumator.

consumerisme n.m. Tendença per lu consumators à s'acampar en movements ò en associacions per aparar lu sieus interès (drech à l'informacion, à la seguretat, etc.).

consumerista adj. e n. Relatiu au consumerisme; partidari dau consumerisme.

consumible, a adj. Que pòu èstre consumit.

consumible n.m. (inform.) Tot cen que si cròmpa per assegurar lo foncionament d'un aparelh informatic (tencha per l'estampanta, etc.).

consumiment n.m. Consumacion.

consumir vt. (*consumissi*) 1. (lit.) Acabar, menar au sieu tèrme. 2. Emplegar quauqua ren per viure: *Consumir d'aliments*. 3. Emplegar coma foant d'energia ò coma matèira promiera: *Aquela veitura consumisse 5 litres ai 100*.

consumit, ida adj. 1. Que conoisce ben la sieu especialitat, lo sieu art: *Un artista consumit*. 2. De granda qualitat: *Un art consumit*. Var.: **consumat**.

consumit n.m. Bolhon de carn. Var.: **consumat**.

contactar vt. Intrar en relacion, en rapoart mé quauqu'un, m'un organisme.

contacte n.m. 1. Estat ò posicion de doi còrs, de doi substànças, de doi cauas que si tòcon. Sin.: **tocament**. 2. Possibilitat d'intrar en rapoart, en relacion mé quauqu'un: *Aver de contactes dins un mitan donat*. ♦ *Pilhar contacte mé*: Si metre en relacion mé. ♦ *Rompre lo contacte mé*: Rompre lo rapoart, la relacion. 3. Persona mé cu si deu restar en relacion per aver d'informacions. 4. Impression promiera: *Aver un boan contacte m'una vila, m'una persona*. ♦ Comportament en regard dei autres: *Una persona d'un contacte aisat*. ♦ *Presa de contacte*: Premier rescòntre, promiera relacion per corrier, etc. 5. (mat.) *Ponch de contacte*: Ponch comun à una corba e à la sieu tangenta, à una susfàcia e au sieu plan tangent, à doi corbas tangenti, etc. 6. (electr.) Susfàcia comuna à doi pèças conductritz que si tòcon per assegurar lo passatge d'un corrent; caduna d'aqueli pèças. ♦ *Linha, fieu de contacte*: Fieu conductor dont freta lo pantografe d'una locomotiva ò d'un tram. 7. *Vèires de contacte*: Vèires correctors de la vista que son aplicats directament sus la cornea (si destria lo *vèire de contacte escleral* de la *lentilha corneana*).

contactologia n.f. Branca de l'oftalmologia que s'entrèva dei vèires e dei lentilhas de contacte dins li sieu indicacions e contrindicacions.

contactologista n. Contactològue.

contactològue, òga n. Especialista de contactologia. Var.: **contactològue**.

contactor n.m. Aparelh destinat à la dubertura ò à la barradura d'un circuit electric, que la sieu posicion de repaus correspoande à la dubertura.

contagi n.m. Contagion.

contagion n.f. 1. Transmission d'una malautia. 2. Propagacion, comunicacion involontària. Var.: **contagi**.

contagionar vt. (med., rare) Transmetre per contagion.

contagiós, oa adj. 1. Que si transmete per contagion: *Una malautia contagiosa*. 2. Que si pòu comunicar facilament: *Un rire contagiós*. ♦ adj. e n. Que sofrisse d'una malautia contagiosa.

contagiositat n.f. Caractèr de cen qu'es contagiós.

contaire, airtz n. Cuntaire.

contaminable, a adj. Que pòu èstre contaminat.

contaminacion n.f. 1. Propagacion, transmission de (una malautia, un default, etc.). Sin.: **enfeciment**. 2. Accion de si contaminar, d'èstre contaminat; estat que n'en resulta. ♦ *Contaminacion radioactiva*: Presença d'una substança radioactiva sus una susfàcia ò dins un mitan, dins un organisme (en particulier dins l'organisme uman). 3. (lit.) Fach de mesclar d'uni comèdias grèqui dins una comèdia latina soleta.

contaminar vt. Infectar (quauqu'un, quauqua ren), transmetre (una malautia contagiosa, un default, etc.). Sin.: **enfecir**.

contar vt. (*cònti* ò *conti*) Racontar. Var.: **cuntar**.

contaminator, tritz adj. e n. Que contamina.

conte n.m. Cònte.

cònte n.m. Istòria imaginària, sovent corta: *Lu còntes de Romanilha*. Var.: **conte**.

contemplacion n.f. 1. Accion de contemplar (quauqu'un, quauqua ren). 2. Concentracion de natura espirituala, intellectuala. ♦ *Meditacion*, especialament religiosa.

contemplador, airtz n. Persona que contempla.

contemplar vt. Regarjar longament, embé atencion e admiracion. Sin.: **remirar, badar**.

contemplatiu, iva adj. 1. Que li agrada la contemplacion. 2. *Òrdre contemplatiu*: Òrdre religiós que lu sieus membres vívon claustrats e dins la preguiera.

contemplativament adv. D'una mena contemplativa.

contemporaneïtat n.f. Caractèr de cen qu'es contemporaneu. Var.: **contemporaneutat**.

contemporaneament adv. En meme temps.

contemporaneu, ea adj. e n. 1. Qu'es de la mema epòca: *Raimon Feraud e Blacatz son contemporaneus*. 2. Qu'es dau temps present: *Un autor contemporaneu*.

contemporaneutat n.f. Contemporaneïtat.

contemptible, a adj. 1. Qu'es mespresat. 2. De mespresar.

contemptor, tritz n. Persona que mespresa quauqu'un ò quauqua ren. Sin.: **aturós, orgulhós, superbiós**.

contencion n.f. (lit.) tension foarta e prolongada dei facultats intellectuals.

contencion n.f. (terap.) Aparelh ò procediment destinat à immobilisar un animau ò una part dau còrs uman per una finalitat terapeutica.

contenciós, oa adj. (dr.) Qu'es objècte d'un litige, d'un contenciós: *Afaire contenciós*. ♦ *Juridiccion contenciosa*: Que n'en son encargats lu tribunals (per op. à *juridiccion gracia*).

contenciosament adv. D'un biais contenciós.

contenciós n.m. Ensèm de litiges ò de conflictes non reglats entre doi partidas; bureu que s'entrèva d'aqueli afaires. ◇ *Contenciós administratiu*: Que depende d'una juridiccion administrativa.

contenença (-ència) n.f. 1. Quantitat que quauqua ren pòu contenir; capacitat. 2. Biais de si tenir: *Contenença embarrassada*. Sin.: **anament, portadura, biais, actituda**. ◇ *Si donar una contenença*: Adoptar un comportament per escondre lo sieu embarràs, etc. ◇ *Faire boana, marrida contenença*: Conservar, perdre la sieu calma dins una situacion dificila.

contenent n.m. Cen que contèn, pòu contenir (quauqua ren), per oposicion à *contengut*.

contengut, uda adj. Mestrejat: *Una ràbia contenguda*.

contengut n.m. 1. Cen qu'es dins un contenent: *Lo contengut d'un gòt*. 2. Cen qu'es exprimit dins un escrich, un discors.

contenèire n.m. 1. Caissa de dimensions normalisadi per lo transpòrt de mòbles, de mèrç diversì. ◇ (espec.) Caissa per metre li rementas. 2. Recipient transportable per practicar de culturas foara-soal.

conteneirizacion (-izacion) n.f. Fach de metre dins de contenèires.

conteneirisar (-izar) vt. Metre dins de contenèires.

contenir vt. 1. Claire dins la sieu capacitat, la sieu estenduda, la sieu substança. 2. Claire, aver au dedintre: *Aquela envelopa contèn doi fuèlhs*. Sin. (1 e 2): **enclaire**. 3. Retenir dins d'unu limits, empachar de si manifestar, de s'expandir: *Contenir una fola, un incendi*. ◆ **si contenir** v.pr. Mestrejar la violença d'un sentiment, la sieu manifestacion, (en particulier la ràbia).

content, a adj. 1. Urós, alègre: *Es totjorn content*. 2. Satisfach: *Siéu content dau mieu travalh*.

contentable, a adj. Que pòu èstre contentat.

contentament n.m. 1. Accion de contentar. 2. Fach d'èstre contentat: *Contentament passa riquessa*.

contentar vt. Rendre content, satisfach. Var.: **accontentar**. ◆ **si contentar** v.pr. (*de*) Si limitar, si bornar à: *Si contentar de gaire*.

contentessa n.f. Contentament (2).

contentiu, iva adj. (terap.) Que fa subir una contencion.

contèsta n.f. Contestacion. ◇ *Sensa contèsta*: Que non s'en pòu dubitar.

contestable, a adj. Que pòu èstre contestat.

contestacion n.f. 1. Discussion, desacòrdi sobre lo ben-fondat d'un fach, d'un drech. 2. Refut sistematic de l'òrdre social, de institucions, de l'ideologia dominant. Var.: **contèsta**; Sin.: **contradiccion**.

contestaire, airtz adj. e n. Que contèsta, qu'exprimisse una contestacion. Var.: **contestant**.

contestant, a adj. e n. Contestaire.

contestar (*contèsti*) vt. Refudar de reconóisser coma fondat, exacte, valide: *Contestar una version dei fachs, un testament*. Sin.: **contradire**. ◆ vi. Faire de contestacion (2).

contèxte n.m. Contèxto.

contèxto n.m. 1. Tèxto dont si tròva un element lingüistic (fonema, mòt, frasa, etc.) que permete de tirar la significacion ò la valor de l'ensèm. 2. Condicions d'elocucion d'un discors, oral ò escrich. 3. Circunstanças, estament, situacion globala d'un eveniment: *Tornar plaçar un fach dins lo sieu contèxto*. Var.: **contèxte**.

contextual, a adj. Relatiu au contèxto. Var.: **contextuau**.

contextualisacion (-izacion) n.f. Accion de contextualizar.

contextualisar (-izar) vt. Plaçar quauqua ren dins lo sieu contèxte.

contextuau, ala adj. Contextual.

contextura n.f. Biais d'assemblar li diversì parts d'un ensèm; estructura.

contigü, ua adj. Vesin, pròche, que tòca: *Doi cambras contigüi*. Sin.: **atenent**.

contigüitat n.f. Estat de cauas contigüi. Sin.: **atenença**.

contilhon n.m. Cònte cortet.

continença (-ència) n.f. Abstinença dei plasers sexuals. Sin.: **castetat**.

continent, a adj. Que practica la continença. Sin.: **cast**.

continent n.m. Vasta estenduda de tèrra que si pòu percòrrer sensa traversar la mar. ◇ *L'Ancian Continent*: L'Euròpa, l'Àsia e l'Àfrica. ◇ *Lo Noveu Continent*: L'Amèrica.

continental, a adj. Relatiu ai continents, à l'interior dei continents. ◇ *Clima continental*: Clima dei latitudas mejani, caracterisat per de grands escarts de temperatura entre l'estiu e l'ivèrn e per de precipitacions generalament mai abundant en estiu. ◆ n. Persona que viu sobre un continent, per op. à *insulari*. Var.: **continentau**.

continentalitat n.f. (geogr.) Caractèr d'un clima continental.

continentament adv. Embé continença.

continentau, ala adj. e n. Continental.

contingença (-ència) n.f. Caractèr de cen qu'es contingent; eventualitat, possibilitat que quauqua ren acapite ò non. Sin.: **escadença**. ◆ pl. Eveniments, circunstanças imprevisibles.

contingent, a adj. Que pòu acapitar ò non (per op. à *necessari*).

contingent n.m. 1. Ensèm de joves sonat à faire lo sieu servici militari actiu au cors d'una mema annada. 2. Quantitat que quauqu'un deu fornir ò recevre: *Un contingent orari*. 3. Quantitat maximala de mèrç que pòu èstre importada ò exportada au cors d'un periòde donat.

contingentament n.m. Accion de contingentar; limitacion, reparticion. Sin.: **racionament, despartiment**.

contingentar vt. Fixar un contingent; limitar, restrénher. Sin.: **racionar, despartir**.

continú, ua adj. 1. Sensa interrupcion, dins lo temps ò dins l'espaci; constant. Var.: **contunh, de contunh, continualament**. ◇ *Jornada continua*: Orari de travalh

m'una corta interrupcion per manjar. 2. (mat.) *Foncion continua en un ponch*: Foncion $f(x)$ que, au vesinatge d'un ponch x_0 dau sieu domèni de definicion pilha de valors vesini de $f(x_0)$. 3. (mús.) *Bassa continua*: Partida d'acompanhament que correspoande, sensa interrupcion, à un instrument polifonic. Var.: **continuo**.

continú n.m. 1. Cen qu'es sensa interrupcion. 2. (mat.) *Potença dau continú*: Nombre cardinal associat à l'ensèm dei ponchs d'una drecha ò dei nombres reals.

continuacion n.f. Accion de contunhar; seguida, prolongament. Var.: **continuament**, **contunha**.

continuare, airtz n. Persona que contunha cen qu'una altra a començat. Var.: **continuator**.

continual, a adj. Que dura sensa interrupcion, que torna totjorn començar. Var.: **continuau**, **contunhós**, **contunh**.

continualament adv. D'un biais continal. Var.: **continuament**. Sin.: **de contunh**.

continuament adv. Continualament. ♦ n.m. Continuacion.

continuar v. Contunhar.

continuator, tritz n. Continuare.

continuau, ala adj. Continual.

continüitat n.f. Var.: **contunha**, **contunhetat**.

continuo n.m. (mòt italian) [kon'tinuo] En música, bassa continua.

continuum n.m. Ensèm d'elements taus que si pòu passar d'un à l'autre d'un biais continú. ◇ *Continuum spatiotemporal*: Espaci de quatre dimensions, que la quarta es lo temps, dins li teorias relativisti.

contondent, a adj. Que ferisse en esquiçant, sensa talhar.

contorn n.m. 1. Linha ò susfàcia que marca lu limits d'un còrs, d'un objecte, etc.: *Lu contorns d'una cara*. Sin.: **periferia**, **perimètre**, **òrle**, **bordadura**. 2. Linha estoarta, corba: *Lu contorns d'un cors d'aiga*. ◇ *Faire un contorn*: Faire un camin mai lòng per evitar un obstacle, etc. (finda au figurat) Sin.: **faire un destorn**, **faire un bescontorn**, **una desvirada**. 3. (mat.) *Contorn aparent*: Limit d'una figura vista en perspectiva ò en projeccion cilindrica.

contornament n.m. 1. Accion de contornar: *Autorota de contornament*. Sin. **rodejament**. 2. Biais d'èstre contornat.

contornant, anta adj. (arald.) *Animau contornat*: Representat de perfil e que regarja à senèstra.

contornar vt. Faire lo torn de quauqua ren, de quauqu'un, per l'evitar. Sin.: **rodejar**; Var.: **contornejar**.

contornejament n.m. Accion de contornejar.

contornejar vt. 1. Talhar una pèça de metal ò de boasc en foncion d'un perfil donat. 2. (arts dec.) Donar à un motiu un contorn complèxe de corbas e de contracorbas. Var.: **contornar**, **rodejar**.

contorsion n.f. Movement acrobatic ò forçat que dona au còrs ò à una partida dau còrs una postura estranja ò grotesca. Sin.: **estorcedura**.

contorsionar (si) v.pr. Faire de contorsions.

contorsionista n. Acrobata especialisat dins li contorsions.

contra prep., adv., loc. adv. Còtra.

còtra prep. 1. Pròpi vesin, tocant: *La sieu maion es còtra la mieua*. 2. En oposicion mé, ostile à: *Èstre còtra quauqu'un*. ◇ En sens contrari: *Denedar còtra corrent*. 3. En escambi de, per: *Pagar còtra la sieu liberacion*. ◇ *Escometre à dètz còtra un*: Èstre segur d'aver rason. ♦ adv. *Èstre còtra, votar còtra*: S'opauar à (quauqua ren, quauqu'un, un projècte, etc.). ♦ loc. adv. *Per còtra*: Au contrari. Var.: **en còtra**.

còtra n.m. *Lo còtra*: Cen qu'es opauat.

contraaculturacion n.f. Contraculturacion.

contraalea n.f. Contralea. Var.: **contraalèia**. Sin.: **contrandana**.

contraalèia n.f. Contraalea.

contraandana n.f. Contrandana, contralea.

contraarc n.m. Contrarc.

contraarrestar vt. Contrarrestar.

contraatac n.m. Contratac.

contraatacar vi. Contratacar.

contraaut n.m. Contraut.

contrabalançar vt. Faire equilibri, compensar. Sin.: **faire compés**. ♦ **si contrabalançar** v.pr. 1. S'equilibrar. 2. (fam.) *Si contrabalançar de*: Non acordar d'importança à.

contrabanda n.f. Comèrci clandestin de mèrç per li quali non son estats pagats lu drechs doaniers; aqueli mèrç: *De cigarretas de contrabanda*. ◇ *En contrabanda*: En contornant lu reglaments doaniers.

contrabandier, a n. Persona que fa de contrabanda.

contrabarri n.m. Contramuralha.

contrabàs (en) loc. adv. ò prep. À un niveau inferior: *En contrabàs de la rota*. Sin.: **au dessota**, **au sotran**.

contrabassa n.f. 1. (mús.) Lo mai grand e lo mai bas dei instruments à coardas de la Família dei violons. 2. Contrabassista.

contrabassista n. (mús.) Persona que soana la contrabassa.

contrabasson n.m. Instrument à vent de boasc, de l'enche doble, que lo sieu pavilhon es mai grand qu'aqueu dau basson e soana à l'octava inferiora.

contrabatària n.f. (mil.) Tir d'artilharia còtra li batarias de l'enenmic.

contrabatre vt. Faire fuèc contra l'artilharia enemiga.

contrabiais (à) loc. adv. En sens contrari, à contrasens.

contrablocar vt. (*contrablòqui*) Contrar un blocatge. Sin.: **contratancar**.

contrablocatge n.m. Accion de contrar un blocatge. Sin.: **contratancatge**.

contrabòrd (à) loc. adv. (mar.) Navigar au sens contrari d'una altra nau.

contrabracar vt. e vi. (*contrabraqui*) Virar li ròdas avant d'un veïcule dins lo sens opauat à-n-aqueu que tende à pilhar.

contrabutada n.f. Butada en sens contrari.

contrabutament n.m. Accion de contrabutar; dispositiu per contrabutar.

contrabutar vt. (constr.) Opauar à (una butada) una butada ò una foarça de sens contrari per la neutralisar.

contracabussada n.f. (cín., fot.) Presa de vista dirigida de bas en aut.

contracamp n.m. (cín.) Presa de vista dins la direccion opauada à-n-aquela de la precedenta.

contracant n.m. (mús.) Contraonch compauat sus li armonias dau tema principal e que l'acompanha.

contracarena n.f. (mar.) Pèça de fusta que jonhe lu amadiers de la popa à la proa. Sin.: **contraquilha**, **prea**.

contracarraire, **airitz** adj. e n. Persona que contracarra.

contracarrar vt. S'opausar directament à. Sin.: **contrariar**, **contrarrestar**, **contrastar**.

contraccion n.f. Fach de si contractar, d'èstre contractat: Contraccion musculària. Sin.: **retirement**.

contracepcion n.f. Ensèm dei metòdes per evitar d'un biais reversible e temporari la fecondacion; cadun d'aquelu metòdes.

contraceptiu, **iva** adj. Relatiu à la contracepcion. ◆ n.m. Mejan, produch destinat à empachar la fecondacion.

contraceptor, **triz** n. Persona que practica la contracepcion.

contrach, **a** adj. Contractat.

contracingla n. Corràia de sèla.

contracivadiera n.f. (mar.) Vela plaçada sota l'asta de contrafòc de pauprés.

contraclau n.m. (arquít.) Cadun dei claveus à l'entorn de la clau de vòuta.

contraclavar vt. Donar doi torns de clau.

contracoar (**à**) n.m. Còtra la sieu volontat. Sin.: **mau volontiers**.

contracorba n.f. 1. (arquít., arts dec.) Corba inversada, en rapoart à una altra que prolònga. 2. Porcion de camin de fèrre que segueisse una altra corba invèrsa.

contracorrent n.m. 1. (idraul.) Corrent de sens contrari à-n-aqueu dau corrent principal. ◇ À *contracorrent*: Dins lo sens opauat au corrent principal. ◇ (fig.) En sens contrari de la tendença generala: *Anar à contracorrent de la mòda*. 2. (quim.) Fach de donar de movements en sens contraris à doi còrs que dévon agir un sus l'autre.

contracòup n.m. Repercussion d'un còup moral ò fisic; consequença indirècta d'un acte, d'un eveniment. ◇ *Per contracòup*: Per una consequença indirècta.

contractaire, **airitz** n. (dr.) Partida contractanta.

contractant, **a** adj. e n. (dr.) Que passa un contracte. Sin.: **contraent**.

contractar vt. 1. Redurre de volume, de longuessa: *Lo frèi contracta lu còrs*. 2. Rendre nerviós: *Aquesta garrolha l'a contractat*. 3. Sarrar, rendre redde, en parlant d'un muscle. 4. S'engatjar juridicament ò moralament: *Contractar un maridatge*. ◇ *Contractar de deutes*: S'endeutar. 5. *Contractar una malautia*: L'agantar. ◆ **si contractar** v.pr. 1. Demenir de volume, de longuessa. 2. Si faire redde, espec. En parlant d'un muscle. 3. (ling.) Formar un mòt solet, à partir de doi

mòts (ex.: article definit e preposicion). ◇ Perdre una letra ò una sillaba (e eventualament subir una transformacion), en parlant de vèrbo au futur ò au condicional: *aurai*, de *aver + ai*.

contractat, **ada** adj. 1. Qu'a subit una contraccion. ◇ (ling.) *Article contractat*: Format d'un article definit e d'una preposicion. ◇ *Vèrbo contractat*: Qu'a subit una contraccion, au futur ò au condicional. 2. Nerviós, embarrassat.

contracte n.m. 1. Convencion juridica per lo quau una persona s'engatja à faire quauqua ren ò à non lo faire. ◇ *Contracte de maridatge*: Contracte que precisa lo regime dei ben pendent lo maridatge. ◇ *Contracte de travalh*: Convencion qu'establisce li règlas entre un emplegat e lo sieu emplegaire. ◇ *Contracte administratiu*: Establit per una administracion publica per assegurar un servici public (mercat, concession, etc.) ◇ *Remplir lo sieu contracte*: Faire cen qu'èra promés, previst. 2. Document oficial que constata la convencion. 4. Au bridge, à la manilha, au taròt, anonci mai aut, que determina lo nombre de plegas que si deuran faire.

contractil(e), **a** adj. Capable de si contractar, en parlant d'un muscle, d'un organe. Var.: **contraïble**.

contractilitat n.f. Proprietat qu'an d'uni cellulas, d'uni teissuts, espec. muscularis, de si contractar.

contractual, **a** adj. 1. Preciset dins un contracte. 2. *Agent contractual ò contractual*, n.: Agent de la foarça publica encargat de faire respectar lu reglament d'estacionament. Var.: **contractuau**. ◆ n. 1. Agent contractual. 2. Foncionari engatjat per un periòde donat, fixat dins lo contracte, per respoandre à un besonh temporari.

contractualament adv. Per contracte.

contractualisacion (-izacion) n.f. Accion, fach de contractualizar.

contractualisar (-izar) vt. Donar a quauqu'un l'estatut d'agent contractual.

contractuau, **ala** adj. e n. Contractual.

contractura n.f. (patol.) Contraccion musculària duradissa e involontària d'un muscle.

contracturar vt. Provocar la contractura de.

contracultura n.f. Corrent cultural que refuda toti li formas de la cultura dominanta.

contraculturacion n.f. (sociol.) Oposicion à una aculturacion. Var.: **contraaculturacion**.

contrada n.f. Estenduda de país: *Una contrada desertica*. Var.: **encontrada**. Sin.: **país**, **region**, **ròdol**.

contradança n.f. Dança populària d'origina anglesa; ària musicala dei siècles XVII^m e XVIII^m.

contradeclaracion n.f. Declaracion contrària.

contradenòncia n.f. (dr.) Avertiment au debitor qu'una creança fa l'objècte d'una sasida. Var.: **contradenonciacion**.

contradenonciacion n.f. Contradenòncia.

contradiccion n.f. 1. Accion de contradire, de contestar, de s'opauar à. Sin.: **contrariacion**. ◇ *Esperit de contradiccion*: Disposicion à contradire sistematicament. – *Aver l'esperit de contradiccion*: Èstre un Bastian contrari. 2. Accion, fach de si contradire: *Li*

contradiccions d'una declaracion. 3. (log.) Proposicion faussa mé toti li valors dei sieu variablas (per op. à *tautologia*). 4. (filos.) Oposicion de doi tèrmes, de doi tèsis dins un movement dialectic.

contradich n.m. Contradiccion. ◇ *Sensa contradich* loc. adv.: Sensa contestacion possibla. Sin.: **sensa discussion, sensa dubi**.

contradictor, tritz n. Persona que contradí, que li agrada portar la contradiccion. Sin.: **cavilhaire, encarraire, contrastaire, contradiguent**.

contradictòri, òria adj. 1. Que contradí, s'opaua, mena à una contradiccion: *De vejaires contradictòris*. 2. (dr.) *Jutjament contradictòri*: Jutjament establí après aver audit li doi partidas. 3. (log. mat.) *Teoria contradictòria*: Qu'admete una relacion à l'encòup vèra e faussa. ◇ *Proposicions contradictòri*: Proposicions opauadi, que la veritat d'una provòca la faussetat de l'autra.

contradictoriament adv. 1. D'un biais contradictòri. 2. (dr.) En presença dei doi partidas.

contradiga n.f. Obratge destinat à renforçar una diga principala. Sin.: **contralevada**.

contradiguent, a n. Contradictor.

contradire vt. (*contradii*) 1. Sostendir lo contrari de cen que quauqu'un di: *Contradire un testimòni*. 2. Èstre en contradiccion mé quauqua ren: *Lu sieus actes contradion li sieu pensadas*. Sin.: **contrastar, cavilhar, anar au revèrs**. ◆ **si contradire** v.pr. 1. Èstre en contradiccion mé se. 2. Èstre en contradiccion un per rapoart à l'autre: *Aqueli doi declaracions si contradion*.

contraelectromotritz adj. f. Contrelectromotritz.

contraemplec n.m. Contreplec.

contraenquèsta n.f. Contrenquèsta.

contraent, a n. Contractant.

contraescarpa n.f. Contrescarpa.

contraescota n.f. Contrescota.

contraescrova n.f. Contrescrova.

contraespatliera n.f. Contrespatliera.

contraespatleta n.f. Contrespatleta.

contraespia n.f. Contrespia.

contraespionatge n.m. Contrespionatge.

contraespròva n.f. Contrespròva.

contraexamèn n.m. Contrexamèn.

contraexemple n.m. Contrexemple.

contraexpertisa n.f. Contrexpertisa.

contraextension n.f. Contrextension.

contrafach, a adj. 1. Que presenta una diformitat, en parlant d'una persona, dau sieu còrs. Sin.: **esquèrs, desformat, desòrme, destropiat**. 2. Modificat ò imitat dins una intencion fraudulenta. Sin.: **faus**.

contrafaçon n.f. Reproduccion fraudulenta (d'una òbra literària, d'un produch manufacturat, d'una moneda, etc.). Var.: **contrafaçon**. Sin.: **falsificacion, farlabica**.

contrafactor, tritz n. Persona que comete una contrafaçon. Sin.: **faussari**.

contrafaguent, a n. Persona que contrafà, que retipa fraudulosament. Sin.: **saute-mi-davant, fantaumier**.

contrafaçon n.f. Contrafaçon.

contrafaire vt. 1. Imitar grossierament, reproduire d'un biais ridicule. 2. Imitar fraudulosament 3. Simular per enganar.

contrafenèstra n.f. (constr.) Partida intèrna d'una fenèstra dobla.

contrafèrre n.m. Pèça metallica ajustada còntre lo fèrre d'un autís à fust per obtenir l'evacuacion dei bòfas.

contrafièu n.m. Sens opauat au sens normal. ◇ Irregularitat dins l'estructura dau boasc, orientacion dei fibras, dins una pèça de boasc, diferenta d'aquela dei pèças vesini. ◆ loc. adv. À *contrafièu*: Dins lo sens contrari.

contrafoart n.m. 1. Pilier, pèça de maçonaria auçada en salhida còntre un barri ò un supoart per l'apontelar. Sin.: **butada, cota**. 2. Pèça de cuer que sièrve à renforçar la part arrier d'un solier, sobre dau talon. 3. (geogr.) Montanha pas tant elevada que costeja lo massís principal.

contrafòc n.m. Tèrç fòc d'una nau. ■ La seguida dei fòcs de davant en darrier es aquela: **contrafòc, grandfòc, pichonfòc**, e trinqueta quora n'i a quatre.

contrafuèc n.m. Fuèc mes volontariament en avant d'un incendi per crear un vuèi e arrestar la progression de l'incendi.

contrafuga n.f. (mús.) Fuga dins la quala l'imitacion repilha lo subjècte à contrasens.

contragèni n.m. (it.) Aversion.

contraïble, a adj. Contractile.

contraindicacion n.f. Contrindicacion.

contraindicar vt. Contrindicar.

contraindicat, ada adj. Contrindicat.

contrainterrogatòri n.m. Contrininterrogatòri.

contrainvestment n.m. Contrinvestment.

contraïr vt. (contraïssi) Contractar.

contrajorn n.m. Lutz qu'esclaira un objècte dau costat opauat à-n-aqueu dont si paua lo regard. ◇ À *contrajorn*: Dins lo sens opauat au jorn.

contra-la-moastra n.m. (espòrts) En ciclisme, en motociclisme, espròva cronometrada corruda individualament ò per equipas (per op. à *corsa en linha*).

contralateral, a adj. (med.) Que lo sieu efècte si manifèsta dau costat opauat à-n-aqueu qu'es tocat. Var.: **controlateral, contralaterau**.

contralaterau, ala adj. Contralateral.

contralea n.f. Alea laterala, parallela à una via principala. Var.: **contraalea, contralèia**.

contralèia n.f. Contralea.

contraletra n.f. (dr.) Acte secret qu'anulla ò modifica li disposicions d'un acte precedent.

contralevada n.f. Contradiga.

contralisat n.m. Vent que bufa dins la direccion opauada à l'alisat. Sin.: **contraliseu**.

contraliseu n.m. Contralisat.

contralonja n.f. Tròç de bòu que correspoande à la region dau ren. Sin.: **faus-filet**.

contralto n.m. (mòt italian) [kon'tralto] Votz de frema mai bassa. Sin.: **alto**. Var.: **contraut**.

contramalha n.f. Malha d'una ret opausada a d'autri malhas d'aquela ret.

contramalhar vt. 1. Doblar li malhas. 2. Formar de jaç de malhas sobrepausats.

contramandament n.m. Contròrdre.

contramandar vt. Donar un contròrdre à. Sin.: **descomandar**.

contramanifestacion n.f. Manifestacion que s'opaua à una altra.

contramanifestant, a n. Persona que participa à una contramanifestacion.

contramanifestar vi. (*contramanifesti*)

contramarca n.f. 1. Carta, bilhet, etc., donat à d'espectadors que soàrton un moment d'una sala d'espectacle. 2. Document individual que testimònia d'un passatge collectiu. 3. Segonda marca messa sobre quauqua ren.

contramarcar vt. (*contramarqui*) Metre una segonda marca sobre (quauqua ren).

contramarcha n.f. 1. (constr.) Faça verticala d'un gradin d'escalier; la sieu autessa. Sin.: **contragradin**. 2. (mil.) Marcha d'una armada dins una direccion opauada à la precedenta.

contramejana n.f. (mar.) Vela cairada establida au dessobre de la gàbia de l'aubre de mejana.

contramèstre, contramestresa n. Persona qualificada, responsabla d'un grope d'obriers ò d'obrieras.

contramesura n.f. 1. Mesura que s'opaua à una altra mesura jutjada marrida ò perilhoia. ◇ (espec.) Mesura que l'armada pilha per anullar l'eficacitat dei armas de l'enemic. 2. (mús.) À *contramesura*: À contratemps.

contramina n.f. 1. (mil.) Forneu de mina destinat à esquiçar una galaria soterrana advèrsa. 2. (anc.) Galaria soterrana establida per si protegir d'un atac à la mina.

contraminador n.m. Contraminaire.

contraminaire n.m. Persona qu'encava una contramina. Sin.: **contraminador**.

contraminar vt. Protegir au mejan d'una contramina.

contramiral n.m. Premier grade dei officiers generals de la marina.

contramuralha n.f. Muralha apiejada contra una altra muralha per la sostenir e l'aparar. Sin.: **contrabarri, contraparet**.

contramuralhar vt. Enauçar una contramuralha.

contrandana n.f. Contralea.

contranòvi, nòvia n. Jovent, joventa qu'acompanhon l'esposa à la glèia e à l'ostau de comuna.

contraòrde n.m. Contròrdre.

contraparet n.f. Contramuralha.

contrapart n.f. Contrapartida.

contrapartida n.f. 1. Cen que sièrve à compensar, à equilibrar; cen qu'es donat en escambi. ◇ *En contrapartida*: En compensacion, en escambi; au contrari. 2. Opinion contrària: *Sostenir la contrapartida d'una tèsi*. 3. (comptab.) Doble d'un registre. 4. (borsa) Operacion que consistisse, per un intermediari, à comprar

ò à vendre per lo sieu pròpri còmpte li valors qu'èra estat encargat de negociar per un client. Var.: **contrapart**.

contrapartista n. (borsa) Intermediari que fa d'operacions de contrapartida.

contrapàs n.m. inv. 1. (mil.) Mièg pas rapide que permete de si remetre au pas. 2. Dins la *Divina Comèdia* de Dante, pena que li ànimas subisson. 3. (fig.) Fach de cometre una bestiesa, una engana.

contrapassacion n.f. (comptab.) Annulacion d'una escriptura erronea au mejan d'una escriptura contrària.

contrapassar vt. Faire una contrapassacion.

contrapear vt. (*contrapei*) Faire contrapès à.

contrapel (à) loc. adv. Dins lo sens contrari à-naqueu dau pel. ◇ (fig.) *Pilhar quauqu'un à contrapel*: L'irritar.

contrapèl n.m. Apèl fach d'improvista per verificar lo premier.

contrapen n.m. 1. Cen qu'es diametralament opauat à quauqua ren; lo contrari. ◇ *Pilhar lo contrapen de quauqua ren*: S'aplicar à faire, à sostenir lo contrari. ◇ (espòrts) Accion de mandar la bala ò lo balon ò d'anar dau costat que l'adversari non a previst. 2. (caça) Direccion que lu cans pílhon, en sens contrari dei vias dei bèstias.

contrapenda n.f. Penda opauada à una altra penda.

contraperformança n.f. Falhiment d'una persona, especialament un esportiu, que s'en asperava un succès.

contrapés n.m. 1. Foaça que sièrve à equilibrar una altra foaça, un autre pes. ◇ Balancier d'un equilibrista. 2. (fig.) Cen qu'equilibra, neutralisa un efècte.

contraplacat, ada adj. Qu'a l'estructura d'un contraplacat. ◆ n.m. Materiau obtengut en pegant sota pression e à fieu crosat un nombre impar de fins fuèlhs de boasc.

contraplacatge n.m. Aplicacion, sus li doi façs d'un paneu de boasc, de fuèlhs de placatge que li sieu fibras son crosadi m'aqueli dau paneu.

contraplantar vt. Intercalar de plantas demièg d'autres vegetals.

contrapoarta n.f. 1. Poarta capitonada plaçada davant una altra poarta per melhorar l'isolacion. 2. Costat intèrne d'una poarta, adobat mé d'alveòles per li metre de cauas.

contrapoder n.m. Poder que s'engimbra dins la tòca de s'acarar à una autoritat establida, per faire compés à la sieu influéncia.

contrapoisson n.m. Remèdi còtra un poison; antidòt. Sin.: **contraverin, contraveren**.

contraponch n.m. 1. (mús.) Tecnica de composicion que consitisse à sobrepausar de linhas melodiqui, composicion escricha segond li règlas d'aquela tecnica. 2. Motiu segondari que si mete sobre aqueu principal.

contraponcha n.f. 1. Partida trencanta de l'extremitat dau revèrs d'una lama de sabre. 2. Sobre un torn, pèça opauada au mandrin, que sièrve à tenir la pèça travalhada.

contraponchon n.m. 1. Esparra d'acier que presenta lo cròs d'una letra ò d'una figura quora la si vòu marcar en releu. 2. Esparra metallica que lu serralhiers n'en fan usança per contravironar de traucs.

contrapontic, a adj. Relatiu au contraponch.
contrapontista n. Compositor qu'emplega lo contraponch.
contrapreparacion n.f. (mil.) Accion d'artilharia destinada à rompre lu preparatiu ofensiu de l'enemic.
contraprestacion n.f. (etnol.) Dins d'uni societats, necessitat de fornir de bens en escambi dei bens obtenguts.
contraproductiu, iva adj. Que produe lo contrari de l'efècte asperat.
contraprojècte n.m. Projècte opauat à un autre.
contrapropaganda n.f. Propaganda destinada à rompre lu efèctes d'una altra propaganda.
contraproposicion n.f. Contrapropòsta.
contrapropòsta n.f. Propòsta diferenta d'una altra, sovent en oposicion. Var.: **contraproposicion**.
contrapròva n.f. 1. Contespròva. 2. Pròva qu'anulla una altra pròva. 3. Segonda pròva per verificar la promiera.
contrapublicitat n.f. 1. Publicitat qu'a un efècte contrari à-n-aqueu que s'asperava. 2. Publicitat destinada à luchar còtra lu efèctes d'una altra publicitat.
contraquilha n.f. (mar.) Dins la bastison navala de fusta, segonda quilha plaçada au dessota de la quilha màger per l'aparar en cas de varament. Sin.: **contracarena, prea**.
contrar vt. (*còntri*) 1. Faire un còtra, dins d'unu juècs (manilha, bridge, etc.). 2. S'opauar embé succès à l'accion de quauqu'un (espec. dins d'unu espòrts).
contraralh n.m. Ralh plaçat à l'interior de la via per guidar la traversada dei passatges à niveau, dei agulhatges, etc.
contrarc n.m. (mar.) Corbadura que lo buch d'una nau pilha quora lu corbams dau mitan s'encalon en rapoart à-n-aquelu dei extremitats quora la proa e la proa si tròvon sus la cresta d'una èrsa. Var.: **contraarc**.
contrareforma n.f. 1. Reforma que va còtra una reforma precedentada. 2. (espec., m'una majuscula) Reforma catolica que seguèt la Reforma protestanta dins la tòca d'un redreïçament espiritual de la Glèia e de la reconquista au catolicisme dei país que s'escartèron.
contrareformista adj. e n. Persona que contèsta la Reforma.
contraregistre n.m. Registre segondari dont li donadas d'un registre principal son copiadi.
contrarevolucion n.f. Movement social e politic que tende à faire cabussar una revolucion.
contrarevolucionari, ària adj. e n. Partidari, actor d'una contrarevolucion.
contrari n.m. 1. Persona ò caua que s'opaua totalament à una altra. Var.: **contra**. 2. Mòt qu'a un sens opauat à-n-aqueu d'un autre; antonime. ◆ loc. prep. *Au contrari*: À l'inverse.
contrari, ària adj. 1. Que s'opaua (à quauqua ren): *Una opinion contrària à la logica*. 2. Qu'a un sens opauat; inverse. ◆ *Vent contrari*: Que bufa de façà. 3. Qu'es incompatible mé (quauqua ren): *Aquò es contrari au reglament*. 4. Que fa de toart, de mau à (quauqua ren, quauqu'un): *Aqueu remèdi m'es contrari*. 5. (log.)

Proposicions contrari: Proposicions de sens opauats e que poàdon èstre faussi à l'encòup. ◆ (mat.) *Eveniments contraris*: Eveniments que non poàdon acapitar en meme temps e que la sieu soma dei probabilitats es 1.

contrariacion n.f. Contradiccion; contrapen.
contrariaire, ra n. Persona qu'a la tissa de contrariar, de pilhar lo contrapen. Sin.: **rompebalas, secadoaça**.
contrariament à loc. prep. En oposicion mé, à l'inverse de.
contrariant, a adj. Que contrària. Sin.: **entrepachós, fotent, despiechós, traversier, tediós, entravadís, embestiant**. Var.: **contrariós**.
contrariar vt. (*contrari*, classic *contràrii*, corrent *contrarii*) 1. Metre d'empachas à quauqua ren; s'opauar ai actes, ai projèctes de quauqu'un: *Contrariar lu progrès d'una societad*. ◆ *Contrariar quauqu'un*: Maucontentar quauqu'un en s'opauant ai sieu projèctes, à cen que vòu; enuiar: *La sieu partença m'a contrariat*. Sin.: **tediar, secar, embestiar, fastigar, despiechar**. 2. Gropar per oposicion per crear un efècte artistic: *Contrariar li colors*.
contrariat, ada adj. 1. Que pròva de contrarietat. Sin.: **tediat, embestiat, fastigat, despiechat**. 2. Que fa l'objècte d'una contradiccion, d'una oposicion, que rescòtra d'obstacles.
contrariejar vt. Èstre contrari à.
contrarietat n.f. Eneuèi, despiech causat per l'oposicion rescontrada. 2. Cen que contrària quauqu'un, l'atrasta. Sin. (1 e 2): **despiech, fàstic, tedi, embestiamet**. 3. (log.) Relacion logica entre doi proposicions contrari.
contrarotatiu, iva adj. (mecan.) Si di de pèças, d'organes que víron en sens inverse un de l'autre.
contrarotlabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es contrarotlable. Var.: **controlabilitat**.
contrarotlable, a adj. Que pòu èstre contrarotlat. Var.: **controlable**. Sin.: **verificable**.
contrarotlaire, airtz n. Persona encargada de faire un contraròtle: *Contrarotlaire dei camins de fèrre, dau fisc*. ◆ *Contrarotlaire de la navegacion aeriana* ò *contrarotlaire aerian*: Persona encargada de regular lu movement dei aeronaus, especialament dins lo vesinatge dei aeroports. ◆ *Contrarotlaire de gestion*: Persona encargada de susvelhar lo foncionament d'una empresa, lu sieus metòdes, lu sieus resultats. Sin.: **agulhaire dau ciel**. Var.: **controlaire**.
contrarotlaire n.m. Aparelh de contraròtle. Var.: **controlaire**.
contrarotlar vt. (*contraròtli*) 1. Sotametre à un contraròtle, à una verificacion. 2. Mestrejjar, aver autoritat, lo poder sobre quauqua ren ò quauqu'un. 3. Dominar: *Contrarotlar li sieu emocions*. Var.: **controlar**. ◆ **si contrarotlar** v.pr. Si mestrejjar, dominar li sieu reaccions, li sieu emocions.
contraròtle n.m. 1. Verificacion, inspeccion de la regularitat d'un acte, de la validitat d'una pèça. 2. Servici encargat dau contraròtle. ◆ Luèc dont si fa lo contraròtle: *Si presentar au contraròtle*. 3. Examèn minuciós: *Contraròtle d'identitat, contraròtle medical*. ◆ *Contraròtle judiciari*: Mesura que permete de laissar

una persona en libertat en asperant que sigue jutjada, en contrapartida d'obligacion. 4. Exercici fach en classa per verificar lu progrès dei escolans. 5. Accion, fach de contrarotlar quauqua ren, un grope, un país, una empresa, un comportament; fach d'aver una autoritat, un poder, una mestresa sobre tot aquò: *Perdre lo contraròtle dau sieu veïcule*. ◇ *Contraròtle dei naissenças*: Política de natalitat planificada. 6. Accion, fach de si contrarotlar. 7. Estat nominatiu dei personas qu'apartènon à un còrs: *Fa plus partida dei contraròtles*. Var.: **contròtle**.

contrarotlor, contrarotlairitz n. Contrarotlaire. Var.: **controtlor**.

contrarrestar vt. Contracarrar. Var.: **contraarrestar**.

contrasalut n.m. (mar.) Salut rendut sus lo còup à un bastiment de guèrra ò à una batària costiera.

contrasageu n.m. (dr.) Sageu mes sobre un papier ja sagelat per modificar la valor dau sageu. Var.: **contratimbre**.

contrasenh n.m. Contrassignatura.

contrasenhàr vt. Contrassignar.

contrasenhàtari, ària adj. e n. Contrassignatari.

contrasens n.m. 1. Interpretacion errònea, opauada à la significacion vertadiera. 2. Accion, comportament opauat à cen que deuria èstre. 3. Sens contrari au sens normal: *Lo contrasens d'una estòfa*. ◇ *À contrasens*: Contrariament au sens normal: *Pilhar una rota à contrasens*.

contrasignar vt. Metre una contrassignatura. Var.: **contrasenhàr**.

contrasignatari, ària adj. e n. La persona que mete una contrassignatura. Var.: **contrasenhàtari**.

contrassignatura n.f. Signatura plaçada à costat d'una altra per l'autenticar. Var.: **contrasenh**. ◇ Signatura qu'un ministre fa à costat d'aquela dau cap d'Estat, per engatjar la responsabiletat dau govèrn.

contrasocietat n.f. Grope que si pretende de valors opauadi à la societat de la quala vèn.

contrassegurança n.f. (dr.) Assègurança accessòria per completar li garantias principali ò per n'assegurar la messa en òbra.

contrastaire, airtiz n. Contradictor.

contrastant, a adj. Que contrasta.

contrastar vi. (mé) S'opauar d'un biais important, èstre en contraste mé. ◆ vt. 1. Metre en contraste, en oposicion (dins una òbra artistica ò literària): *L'autor a ben sauput contrastar lu personatges*. ◇ Contrastar una fotografia, un imatge: N'augmentar lu contrastes entre li partidas clari e aqueli escuri. 2. S'opauar à quauqua ren, lo neutralisar: *Contrastar lu projèctes de quauqu'un*. Sin.: **contradire**.

contrastat, ada adj. 1. Que lu sieus contrastes son ben marcats: *Una fotografia contrastada*. 2. Ni boan ni marrit, en parlant d'un bilanç, d'una impression, etc. Sin.: (fam.) **mièg-mièg**.

contrast(e) n.m. Oposicion entre doi causas messi una à costat de l'autra. ◇ Faire contraste mé: S'opauar à.

◇ (radiol.) *Produch de contraste*: Substànça que rendre d'unu organes opacs ai rais X.

contrasubjècte n.m. (mús.) Frasa musicala qu'acompanha l'intrada d'un tema, espec. dins la fuga. Sin.: **contratema**.

contratac n.m. (mil., espòrts) Atac lançat per respoandre à un atac advèrse, lo neutralisar. Var.: **contratac**. Sin.: **còntre** (espòrts), **controfensiva** (mil.).

contratacar vi. (*contrataqui*) Lançar un contratac. Var.: **contraatacar**.

contratalha n.f. (grav.) Talha que crosa li promieri talhas.

contratancar vt. (*contratanqui*) Contrablocar.

contratancatge n.m. Contrablocatge.

contratemps n.m. 1. Circonstança, eveniment imprevist, que van à l'encontrari de cen que si volia faire; empacha, enuèi, incident. Sin.: **auvari, entravadís**. ◇ *À contratemps*: D'un biais inoportun. 2. (mús.) Procediment ritmic que fa segui l'atac d'un son sus un temps deble, seguit d'un silenci sus lo temps foart.

contratension n.f. Linha electrica desprovedida d'intensitat, plaçada de costat d'una via de camin de fèrre, alimentada en corrent alternatiu parallelament à la catenària en oposicion de fasa m'aquela d'aquí, per annullar lu efèctes d'induccion dins li pèças metalliqui vesini.

contraterrassa n.f. Terrassa situada en contrabàs d'una terrassa màger.

contraterrorisme n.m. Ensèm d'accions pere respoandre au terrorisme; servicis que lúchon còntre lo terrorisme.

contraterrorista adj. e n. Que lucha còntre lo terrorisme.

contratimbre n.m. Contrasageu.

contratorpilhaire n.m. Bastiment de guèrra previst à l'origina per combatre lu torpilhaire. ■ Aqueu tèrme es estat remplaçat per *escortaire d'esquadra*. Sin. (angl.): **destroyer**.

contratipar vt. Establir lo contratipe de.

contratipe n.m. 1. Reproduccion d'un imatge fotografic, obtengut per contacte ò per engrandiment. 2. Còpia positiva obtenguda à partir d'un doble dau negatiu original.

contratirar vt. (grav.) Tirar (una gravadura) en contrespròva.

contratransferiment n.m. (psican.) Ensèm dei reaccions inconscienti de l'analista en regard dau pacient e que poàdon agir sobre la sieu interpretacion.

contraut n.m. (mús.) 1. Votz de frema de registre mai bas. Var.: **contralto**. 2. Cantairitz qu'a aquela votz. ◇ adj. inv. Si di d'un instrument musical que, dins la sieu familha, a una foncion intermediària entre lo sopran e lo tendòr: *Saxofòne, trombone contraut*.

contraut (en) loc. adv. ò prep. En un ponch mai aut (per rapoart à una altra caua). Var.: **contraaut**.

contra-ut n.m. inv. Contrut.

contravaire n.m. (arald.) Pelliça constituïda de campanas d'azur e d'argent, unidi doas per doas per la sieu basa.

contravallacion n.f. (fortif.) Linha que l'assediare establisce per si protegir d'una sortida dei assediats.

contravalor n.f. Valor comerciala donada en escambi d'una altra.

contravejaire n.m. Vejaire contrari à un vejaire precedent.

contravencion n.f. 1. Infraccion que regarja un tribunal de polícia, que pòu menar au pagament d'una multa; aquesta multa. 2. Procès-verbal que constata aquela infraccion.

contravenent, a n. Persona que contravèn à un reglament, una lèi. Var.: **contraventor**.

contravenir vt. ind. (contravèni à) (dr.) Agir contrariament (à); transgressar.

contravent n.m. Persiana exteriora de boasc. Sin.: **aparavent, paravent**.

contraventament n.m. (constr.) Element destinat à protegir una construccion còtra lo profundament e li desformacions deugudi à d'esfoarç orizontals.

contraventar vt. (constr.) Renforçar au mejan d'un contraventament.

contraventor, tritz n. Contravenent.

contraveren n.m. Contrapoisson.

contraverin n.m. Contrapoisson.

contraveritat n.f. Afirmacion contrària à la veritat. Sin.: **foaravertat**.

contraversar vt. Controversar.

contravia n.f. Sus una linha de camin de fèrre à via dobla, via parallèla à-n-aquela qu'un tren seguísse e que sièrve à una circulacion en sens contrari. ◇ *À contravia*: Dau costat opauat à-n-aqueu dau marchapen.

contravironar vt. Traucar.

contravisita n.f. 1. (med.) Visita medicala destinada à contrarotlar lu resultats d'una altra. 2. (autom.) Segond contraròtle tecnic per verificar se li reparacions demandadi après un premier contraròtle son estadi fach.

contre n.m. Còntre.

còntre n.m. 1. (espòrt) Au volley-ball, accion de blocar lo balon en auçant lu braç e de lo remandar vèrs l'adversari. Var.: **contre**. ◇ Au balon, au rugbi, etc., accion d'atacar après aver blocat un atac de l'adversari. Sin.: **contratac**. 2. Au bridge, à la manilha, au taròc, declaracion d'una equipa que pretende que l'equipa adversa non farà lo sieu contracte.

contrelectromotritz adj. f. (electr.) *Foarça contrelectromotritz*: Foaça electromotritz que s'opaua au passatge dau corrent dins lu receptors electric. Var.: **contraelectromotritz**.

contremplec n.m. Ròtle que non correspoande au temperament ni au fisic d'un actor: *Jugar à contremplec*. Var.: **contraemplec**.

contrenquèsta n.f. Contrenquista. Var.: **contraenquèsta**.

contrenquista n.f. Enquista destinada à contrarotlar lu resultats d'una enquista precedent. Var.: **contrenquèsta, contraenquista, contraenquèsta**.

contrescarpa n.f. (fortif.) Riba exteriora dau valat d'un obratge. Var.: **contraescarpa**.

contrescota n.f. (mar.) Amura. Var.: **contraescota**.

contrescrova n.f. Escrova vissada e blocada darrièr una altra per empachar qu'aquesta si desarre.

contrespatliera n.f. Fila d'aubres fruchiers palissats sobre de fieufèrres tenduts entre de pals (au contrari de l'*espatlier*, que lu fieufèrres son còtra un barri). Var.: **contraespatliera**.

contrespatleta n.f. Espaleta sensa franjas. Var.: **contraespatleta**.

contrespia n.f. Agent d'un servici de contrespionatge. Var.: **contraespia**.

contrespionatge n.m. 1. Activitat que la sieu tòca es de combatre li accions d'un servici d'espionatge estrangier. 2. Lo servici encargat d'aquesta activitat. Var.: **contraespionatge**.

contrespròva n.f. 1. Segonda espròva que permete de verificar lu resultats d'una espròva precedent. 2. (arts grafics) Espròva inversada (d'una gravadura), obtenguda à partir d'una espròva tirada de fresc. Var.: **contrapròva, contraespròva**.

contrexamèn n.m. Contrexpertisa. Var.: **contraexamèn**.

contrexemple n.m. Exemple que permete de contradire una afirmacion, una règla. Var.: **contraexemple**.

contrexpertisa n.f. 1. Segonda expertisa que la sieu tòca es de verificar lu resultat d'una promiera expertisa. 2. Li conclusions, lo rapoart de la segonda expertisa. Var.: **contraexpertisa**. Sin.: **contrexamèn**.

contrextension n.f. (med.) Immobilisacion de la partida superiora d'un membre (luxat ò rot) pendent la sieu extension. Var.: **contraextension**.

contribuable, a n. Persona assubjectida au pagament de l'impoast. Sin.: **talhapagant, contribuïdor**.

contribucion n.f. 1. Cen que cadun apoarta à una òbra comuna; concors. ◇ Metre quauqu'un à contribucion: *Li demandar de participar*. 2. Part que cadun apoarta à una despesa comuna, e particulierament ai despesa de l'Estat ò dei collectivitats publiqui. ◇ *Contribucion personala*: Que si paga individualament. ◇ *Servici dei contribucions dirècti*: Servici encargat de recuperar li contribucions pagadi directament à l'Administracion dei finanças. ◇ *Servici dei contribucions indirècti*: Servici encargat de recuperar li taxas e lu drechs que pertòcon d'unu produchs.

contribuent, a n. Assubjectit.

contribuïdor, a n. Contribuable.

contribuir vi. (*contribuissi*) Participar à un resultat, per la presença, l'accion, un apoart de sòus.

contributiu, iva adj. (dr.) Relatiu ai contribucions.

contricion n.f. (lit.) Regret sincèrd'una colpa, d'un pecat; pentiment. ◇ *Contricion imperfacha*: Atricion.

contrindicacion n.f. (med.) Circonstança particuliera que s'opaua à l'emplec d'un medicament, d'un tractament.

contrindicar vt. (*contrindiqui*) 1. Constituir una contrindicacion à (un remèdi, un tractament, un malaut, etc.). 2. Desconselhar. Var.: **contraindicar**.

contrindicat, ada adj. 1. Que non deu èstre emplegat, en parlant d'un remèdi, d'un tractament. 2. Desconselhat, inoportun. Var.: **contraindicat**.

contrinterrogatòri n.m. Interrogatòri que mena la partida adversa. Var.: **contrainterrogatòri**.

contrinvestiment n.m. (psican.) Procèssus ligat au refolament e necessari à l'aparament dau ieu, per lo quau l'individú refuda lo sieu desir inconscient d'investiment. Var.: **contrainvestment**.

contristar vt. (lit.) Atristar.

contrit, a adj. (lit.) Penetrat dau regret dei sieus actes; que si pentisse. Sin.: **consternat, moquet, confús, repentós, penitit**.

controfensiva n.f. (mil.) Contratac.

controlateral, a adj. (med.) Que lo sieu efècte si manifèsta dau costat opauat à-n-aqueu qu'es tocat. Var.: **contralateral, controlaterau**.

controlaterau, ala adj. Controlateral.

contròrde n.m. Anullacion d'un òrdre donat avant. Var.: **contraòrde**. Sin.: **contramandament**.

controlabilitat n.f. Contrarotlabilitat.

controlable, a adj. Contrarotlable.

controlaire, airtiz n. Contrarotlaire.

controlar vt. Contrarotlar.

contròtle n.m. Contraròtle.

controlor, airtiz n. Contrarotlor. ■ *Controlor* es ssegurament un francisme que cau evitar.

controvèrsa n.f. Discussion seguida sobre una question, motivada per d'opinions opauadi; polemica. Var.: **controvèrsia**.

controversable, a adj. Que pòu èstre controvertat. Sin.: **discutible**.

controversar vt. (*controvèrsi*) Metre en discussion; contestar. Var.: **contraversar**. Sin.: **discutir**.

controvertat, ada adj. Contestat, discutit.

controvèrsia n.f. Controvèrsa.

controvertista n. Persona que tracta de controverta en matèria de religion.

contrut n.m. inv. (mús.) *Ut* mai aut d'una octava que l'*ut* superior dau registre normal. Var.: **contra-ut**. Sin.: **do agut**.

contumaça (-àcia) n.f. Estat d'un acusat que non compareisse davant lo tribunal que lo deu jutjar.

contumaci, àcia n. Persona condemnada per contumaça.

contunh, a adj. Continual.

contunh (de) loc. De contunha.

contunha n.f. Continüitat.

contunha (de) loc. Sensa s'arrestar: Parlar de contunha. Var.: **de contuni, de contúnia**. Sin.: **sensa relambi, contunhadament, de lònga**.

contunhadament adv.

contunhar vt. Faire anar de l'avant (cen qu'es entamenat, cen qu'es estat interrot). ◆ vt. ind. (à, de) Persistir: *Contunhar de beure*. ◆ vi. Pas cessar: *Lo film contunha*. ◆ si **contunhar** v.pr. Non èstre interrot.

contunhetat n.f. Continüitat.

contunhós, oa adj. Continual. Var.: **contunh**.

contuni (de) loc. De contunha.

contúnia (de) loc. De contunha.

contuniar vt. (*contuni*, classic *contúni*) Contunhar.

contús, usa adj. 1. Tocat de contusions. 2. Deugut à una contusion; que s'acompanha d'una contusion.

contusion n.f. Macadura sensa esgarradura de la pèu ni fractura dei oàs.

contusionar vt. Nafrar per contusion; macar.

conurbacion n.f. Aglomeracion formada de divèrsi vilas que li sieu banlegas si rejónhon.

convalescença (-ència) n.f. Retorn progressiu à la santat après una malautia. Sin.: **reconvaliment**.

convalescent, a adj. e n. Que vèn d'èstre malaut, qu'es en convalescença.

conveccion n.f. Movement d'un fluide, embé transpoart de calor, sota l'efècte d'un cambiament de temperatura. ◇ Movement vertical de l'ària, d'origina sovent termica ò orografica.

convector n.m. Aparelh d'escaufatge que fonciona mé d'ària escaufada per conveccion au contacte d'elements metallics.

convenablement adv. D'un biais convenable. Var.: **convenientament**. Sin.: **condrechament**.

convenable, a adj. 1. Que convèn per una accion, un usatge: *Es lo moment convenable*. Var.: **convenient**. Sin.: **oportun, pertinent, condrech**. 2. Que si compoarta coma si deu, conformament à la morala, à l'usatge establìt: *Es vestida d'un biais convenable*. 3. Qu'a li qualitats demandadi, sensa ren d'autre: *Un past convenable*.

convencèire, eirtiz adj. Convencent.

convencent, a adj. Pròpri à convèncer: *Una persona convencent, un rasonament convencent*. Var.: **convencèire**. Sin.: **decisiu**.

convèncer vt. 1. Menar (quauqu'un), per rasonament ò per pròvas, à reconéisser la veritat d'un fach ò la sieu necessitat. 2. *Convèncer quauqu'un de*: Adurre li pròvas de la sieu culpabilitat. Sin.: **persuadir**.

convenciment n.m. Conviccion.

convencion n.f. 1. Acòrdi oficial passat entre d'individús, de gropes socials ò politics, d'Estats; escrich que fa la pròva de la realitat d'aquel acòrdi. ◇ *Convencion collectiva*: Acòrdi signat entre lu representants dei salariats e lu emplegaires per reglar li condicions d'emplec e de trabalh. 2. Règla que resulta d'un acòrdi comun, clarament exprimit ò d'usatge: *L'ortografia de tota lenga es una convencion*. Sin.: **avenença, tractat, acordament, acordança**. ◇ *De convencion*: Admés per convencion, que manca de natural, d'espontaneïtat. Sin.: **convencional**. 3. Assemblada acampada per elaborar, adoptar ò modificar una constitucion. 4. Ai Estats-Units, congrès d'un partit per causir lo sieu candidat à la presidença. ◆ pl. Règlas de la vida en societat.

convencional, a adj. 1. Que vèn d'una convencion. 2. Confòrme ai convencions socials, que manca de natural, d'espontaneïtat. 3. Relatiu ai convencions collectivs. 4. Arma, armament convencional: Classics, non nuclearis. Var.: **convencionau**.

convencionalament adv. Per convencion.

convencionalisme n.m. 1. Caractèr de cen qu'es convencional; tendença au conformisme social. 2. (filos.) Teoria que considèra lu axiòmas dei sciéncias, lu principis morals, etc., coma d'ipotèsis que toi poàdon acceptar.

convencionalista adj. e n. (filos.) Relatiu au convencionalisme; partidari dau convencionalisme.

convencionament n.m. Accion de convencionar; lo sieu resultat.

convencionar vt. Ligar au regime de la seguretat sociala per un sistema de convencion.

convencionat, ada adj. Ligat à la seguretat sociala per una convencion que fixa lu costs dei onoraris.

convencionau, ala adj. Convencional.

convencut, uda adj. 1. Qu'es totalament d'acòrdi m'un vejaire, una cresença: *Un partidari convencut*. 2. *Èstre convencut de*: Èstre acusat, mé de pròvas evidenti, de. Sin.: **persuadit**. ◆ n. Persona intimament segura de la justessa dei sieu ideas.

convenença n.f. (lit.) Carcatèr de cen que convèn au sieu objècte. ◇ *Maridatge de convenença*: Maridatge establìt en foncion de rason socialì, d'un rapoart de fortuna, etc. ◇ *Per convenenças personalì*: Per de motius que pertòcon la vida privada, sensa justificacion. ◆ pl. Règlas dau boan usatge social.

convenent n.m. (dr.) *Arrendament à convenent*: Arrendament rural dins lo quau l'afitaire devèn proprietari dei construccionis e dei plantacions qu'a fach.

convenent, a adj. Convenable. Var.: **convenient**. Sin.: **condrech**.

convengut, uda adj. 1. Establìt au mejan d'una convencion, d'un acòrdi: *Pagar lo prètz convengut*. ◇ *Coma convengut*: Conformament à un acòrdi establìt avant. Sin.: **segond aquò dich**. 2. Estrechament sotamès ai convencions (socialì, literari, etc.); artificial: *Un estile convengut*.

convengut n.m. Compromés. Sin.: **acòrdi**.

conveniença n.f. Convenença.

convenient, a adj. Convenent.

convenir vt. ind. (*convèni*) 1. Establìr un acòrdi: *Son convenguts de s'acampar*. 2. (aux. aver) Reconóisser, admetre coma vèr: *N'en convèni*. 3. Èstre apropiat: *Aqueu travalh mi convèn*. Sin.: **agradar, anar ben à...** ◆ v. impers. Èstre utile, pertinent: *Que convèn de faire?*

convent n.m. Maion dont vívon li mónegas. Sin.: **mongia**.

convent n.m. Acamp general dei francs-maçons.

conventual, a adj. Relatiu à una comunautat religioa, à un convent. ◇ *Fraires minors conventuals* ◇ *conventuals*, n.m. pl.: Òrdre de francescans que non an seguit la refòrma dei observants, au s. XIVⁿ. Var.: **conventuau**.

conventualmente adv. D'un biais conventual.

conventualitat n.f. Estat dei mónegas que vívon ensèm sota una règla identica.

conventuau, ala adj. Conventual.

convèrger vi. 1. Arribar au meme ponch ò au meme resultat: *Toti li rotas convèrjon vèrs la capitala*. 2. (mat.) Tendre vèrs un resultat determinat. Var.: **convergir**.

convergença (-éncia) n.f. 1. Fach de convèrger: *Convergença de rais luminós*. ◇ (opt.) Vergeença positiva d'un sistema optic centrat. ◇ *Convergença dei meridians*: Angle que fa, sus una carta, la direccion dau meridian d'un luèc (nòrd geografic) embé l'axe sud-nòrd dau quadrilhatge (nòrd cartografic). 2. Accion de tendre vèrs una meme tòca: *Convergença dei ideas, dei esfoarç*. ◇ (biol.) Tendença evolutiva, ligada à la vida dins un meme mitan d'organismes divèrs qu'apartènon à de gropes diferents, vèrs de formas, d'estructuras ò de foncionaments que si sèmblon. 3. (mat.) Proprietat d'una seguida que lo sieu tèrme de reng *n* s'avesina à un nombre finit, lo limit, à mesura que *n* creisse; proprietat qu'una seria que la sieu soma dei *n* premiers tèrmes es una seguida convergenta. 4. (oceanogr.) *Linha de convergença*: Limit entre li doi massas d'aiga de densitats diferenti. ◇ *Linha de convergença intertropicala*: Linha de contacte entre lu doi alisats.

convergent, a adj. 1. Que tende à la mema finalitat, au meme resultat. 2. (mat.) Que tende vèrs un limit determinat: *Seguida, seria convergenta*. 3. *Lentilha convergenta*: Que fa convèrger lu rais luminós.

convergir vi. Convèrger.

convèrs, a adj. (relig.) *Fraire convèrs*: Religiós, religioa emplegats ai servicis domestics d'un convent, per oposicion ai *religiós de còro*, que cànton à l'ofici.

convèrs n.m. Conversacion.

conversable, a adj. Mé cu si pòu parlar facilament.

conversacion n.f. 1. Escambi de prepaus: *Pilhar part à la conversacion*. Var.: **convèrs**. Var.: **parlada, entretenença, discussion, discutida, parladissa, charradissa**. 2. Biais de parlar; art de conversar: *La sieu conversacion non m'agrada*. ◇ *Aver de conversacion*: Saupre sostenir e animar una conversacion. 3. Discussion entre de responsables dins una finalitat precisa: *De conversacions diplomatiqui*.

conversacional, a adj. (inform.) *Mòde conversacional*: Mòde d'emplec d'un computador dins lo quau la persona dialògue mé la màquina au mejan d'un terminal que fonciona en intrada e en sortida. Var.: **conversacionau**. Sin.: **interactiu**.

conversacionau, ala adj. Conversacional.

conversar vi. (*convèrsi*) S'entretenir mé quauqu'un. Sin.: **charrar, discutir, parlar**.

conversion n.f. 1. Accion de si convertir à una credença, e particulierament de laisser una religion per n'en pilhar una altra (ò de n'en pilhar una, per quauqu'un que n'avia pas). 2. Passatge à una conviccion, un opinion, un comportament noveus. 3. Accion de virar, movement fach en virant: *La Tèrra opèra un movement de conversion à l'entorn dau sieu axe*. ◇ (espòrts) Mièg-torn efectuat sus plaça, en esquí. ◇ (mil.) Evolucion tactica que mena una armada à cambiar la direccion dau sieu front. 4. Cambiament d'una caua en una altra: *La conversion d'un metal en aur*. ◇ Accion d'exprimir una grandessa dins una unitat diferenta, un nombre dins un autre sistema de numeracion: *Conversion de litres en cm³*. 5. (dr.) Cambiament d'un acte, d'una procedura en una altra: *Conversion d'un procès civil en procès criminal*. 6. (fin.) Cambiament dau taus d'interès d'un

emprunt public. 7. (psiquiatria) Transposicion d'un conflicte psiquic en simptoms somatics (espec. dins *l'isteria de conversion*).

convertèire, eiritz n. Persona que convertisse.

convertibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es convertible.

convertible, a adj. 1. Que pòu èstre escambiat còtra d'autri valors, d'autres títols. ◇ *Obligacion convertible*: Que si pòu escambiar còtra d'accions. 2. Que pòu èstre transformat per un autre usatge. ◇ *Canapè convertible* ò *convertible*, n.m.: Canapè-lièch. ◇ *Avion convertible* ò *convertible*, n.m.: Avion que li sieu elças poàdon bascular per assegurar tant la propulsion coma la sustentacion.

convertidor n.m. 1. (metall.) Granda cuba que lo dedintre es cubèr de materiaus refractaris, per convertir lu metalls. 2. Dispositiu qu'assegura una conversion d'energias, à condicion qu'au manco una d'aquesti energias sigue de natura electrica. ◇ Mâquina que permete de faire variar entre doi limits determinats la valor d'un coble motor. 3. (inform.) Mâquina que transcriu una informacion d'un supoart sobre un autre, d'una forma dins una altra. 4. Aparelh, programa informatic que dona immediatament una valor dins una altra unitat de mesura, l'equivalent d'una soma dins una altra moneda.

convertiment n.m. (metall.) Operacion facha m'un convertidor, especialament per transformar la fonda en acier per oxidacion.

convertir vt. (*convertissi*) 1. Menar (quauqu'un) à la fe religioa; faire cambiar (quauqu'un) de religion, d'opinion, de comportament, de passatemp: *L'ai convertit au rugbi*. 2. Cambiar una caua en una altra; l'adaptar à un usatge diferent: *Convertir lu metalls en aur*. 3. Metre sota una altra forma: *Convertir una expression matematica*. ◇ Transformar de bens, de valors mobiliari en forma de sòus; cambiar una moneda còtra una altra.

convertit, ida adj. e n. 1. Menat ò menat torna-mai à la religion. 2. Qu'a completament cambiat de comportament ò de vejaire.

convèxe, a adj. 1. Corbe e salhent vèrs lo defoara: *Un mirau convèxe*. Contr.: **concau**. 2. (mat.) Si di d'una part dau plan ò de l'espaci tala que tot segment qu'a li sieu extremitats dins aquesta part li es enclaus tot entier. 3. Nom donat à la poncha de tèrra enrodada au dedintre de la corba d'un cors d'aiga.

convexitat n.f. Caractèr de cen qu'es convèxe.

conviccion n.f. 1. Fach d'èstre convencut, segur de quauqua ren; sentiment de quauqu'un que cretz completament en cen que pensa, en cen que di, en cen que fa; certituda. Sin.: **convenciment**. ◇ (psiquiatria) *Conviccion deliranta*: Certituda absoluta, que non es accessible à la critica dau judici ni de l'evidença. 2. (sobretot au pl.) Opinion, principis qu'una persona li cretz fermament: *Li conviccions religioï, politiqui*. Var.: **convincion** (it.).

convicte n.m. (mòt anglés) Ancianament, criminal empresonat ò deportat, dins lo drech anglés.

convidacion n.f. Accion, fach de convidar quauqu'un; lo sieu resultat. Var.: **convidatge, convidada**. Sin.: **invitacion**.

convidada n.f. Convidacion.

convidaire, airtiz n. La persona que convidada, que li agrada convidar.

convidar vt. 1. Pregar (quauqu'un) de venir dins un luèc, de participar ò d'assistir à quauqua ren: *Convidar à dinnar*. 2. (absolut) Pagar lo beure ò lo manjar à quauqu'un: *Poades beure cen que voales, ti convidi*. 3. Demandar embé autoritat à quauqu'un de faire quauqua ren: *Convidar quauqu'un à si tàiser*. 4. Engatjar, incitar à: *Aqueu beu soleu convidada à la passejada*. Sin.: **invitar**.

convidat, ada n. Persona convidada. Sin.: **conviva, invitat**.

convidatge n.m. Convidacion.

convincion n.f. Conviccion (italianisme).

convint, a adj. e n. Convencut (italianisme).

conviva n. Persona que participa à un past mé d'autri.

convivença (-éncia) n.f. 1. Coexistença. ◇ *Bandiera de convivença*: Pavallon de complasença. 2. Convivialitat.

convivial, a adj. 1. Relatiu à la convivialitat; que favoreja la convivialitat. 2. (inform.) Si di d'un material qu'una persona pas especializada pòu emplegar facilament. Var.: **conviviau**.

convivialitat n.f. 1. (sociol.) Capacitat d'una societat à favorejar la tolerança e lu escambis recipròques dei personas e dei gropes que la compàun; ensèm dei rapoarts favorables entre lu membres d'un grope. 2. Gost per li acampadas alègri, lu pasts pillats en comun. 3. (inform.) Caractèr d'un material convivial.

conviviau, ala adj. Convivial.

convocable, a adj. Que pòu ò deu èstre convocat.

convocacion n.f. Accion de convocar; l'avís, la notificacion qu'invita quauqu'un à si presentar: *Una convocacion au tribunal*.

convocar vt. (*convòqui*) 1. Faire acampar: *Convocar lo Congrès*. 2. Faire venir d'un biais autoritari: *Lo director a convocat un emplegat dins lo sieu bureu*.

convòï n.m. (fr.) 1. Seguida de veïcules que transpòrton de personas ò de caua vèrs una mema destinacion. Var.: **convuèi**. 2. Cortègi.

convolar vi. (*convòli*) (vièlh) Si maridar.

convolut, uda adj. Enrotlat sus se: *Una fuèlha convoluda*.

convolvulacea n.f. *Convolvulaceas*: Família de plantas volubili dei petales totalament soudats, coma la corriòla.

convuèi n.m. (fr. Convòï).

convuls, a adj. Pilhat de convulsions.

convulsar vt. Contractar brusquement per de convulsions.

convulsion n.f. 1. Contraccion espasmodica que pertòca toi lu muscles dau còrs. 2. (fig.) Agitacion violenta: *Una convulsion politica*.

convulsionar vt. Desformar per una agitacion violenta (s'emplega sobretot au p.p.): *Una cara convulsionada*.

convulsionari, ària adj. e n. 1. Persona pertocada per li convulsions. 2. Fanatic furiós.

convulsiu, iva adj. Caracterisat per de convulsions; agitat, nerviós: *Un rire convulsiu.*

convulsivament adv. D'un biais convulsiu.

convulsivant, a adj. Que provòca de convulsions.

convulsivoterapia n.f. (psiquiatria) Teràpia qu'emplega de crisis convulsivi provocadi. Sin.: **sismoterapia.**

coobligat, ada n. e adj. Codebitor.

coocurrença (-éncia) n.f. (ling.) Aparicion d'una unitat lengüística dins lo meme temps qu'una altra dins un enonciat; relacion entre aquesti unitats.

coocupant, a n. Persona qu'ocupa un luèc m'una altra, mé d'autri.

cookie n.m. [ku'ki] (inform.) Fichier que contèn d'informacions sobre li abitudas, li preferenças e lo comportament d'un internauta que visita una pàgina *web*, que lo servèire manda au disc dur dau computador de l'internauta per lo biais dau sieu navegador. Sin.: (cat.) **galleta.**

coolie n.m. [ku'li] (mòt anglés) Travalhaire, camalo en Extrème-Orient.

cooperacion n.f. 1. Accion de cooperar; collaboracion. 2. Política d'ajuda economica, tecnica e financiera à de país emergents. ◇ *Servici de la cooperacion:* En França, à partir dau 1965, forma dau servici nacional per lu joves que volon efectuar una mission culturala ò tecnica dins l'encastre de la política de cooperacion. 3. (econ.) Metòde d'accion per lo quau de personas qu'an d'interès comuns méton en plaça una empresa dins la quala lu drechs à la gestion son pariers per toi e lu beneficis son partajats unicament entre lu sòcis en foncion de la sieu activitat.

cooperant n.m. En França, jove que faía lo sieu servici nacional actiu dins lo servici de la cooperacion.

cooperar vi. (*coopèri*) 1. Agir conjontament mé quauqu'un: *Cooperar à un travalh.* 2. (en particulier e en forma absoluta) *Cooperar à una enquista:* Acceptar de donar li sieu informacions per ajudar à l'avançament de l'enquista. Sin.: **participar, ajudar.**

cooperatisme n.m. Teoria que ve dins la cooperacion la solucion au problema social.

cooperatiu, iva adj. 1. Qu'a per tòca una cooperacion. 2. Que participa volontiers à una accion comuna.

cooperativa n.f. Gropament de cromptaires, de negociants ò de productors (especialament d'agricultors) per practicar la cooperacion.

cooperator, tritz n. 1. Sòci d'una cooperativa. 2. Persona que participa à una accion comuna.

cooptacion n.f. Designacion d'un sòci nouve d'una assemblada, d'un còrs constituït, d'un grope, per lu sòci que n'en fan ja partida.

cooptar (*codèpti*) vt. Admetre, causir per cooptacion.

coordenacion n.f. Accion de coordenar; agençament de cauas, d'activitas divèrsi dins una tòca determinada; ensèm dei disposicions qu'asseguron l'unitat de foncionament d'un organisme. ◇ Organizacion racionala dau departiment entre lu camins de fèrre e li empresas de transpòrt rotier. ◇ (gram.) *Conjoncion de*

coordenacion: Conjoncion (coma *e, ni*) que liga de mòts ò de proposicions qu'an lo meme estatut dins la frasa. ◇ (quim.) *Compauat de coordenacion:* Compauat moleculari que dona d'ions complèxes en solucion. Var.: **coordinacion.**

coordenada n.f. (mat.) Cadun dei nombres que sièrvon à determinar la posicion d'un ponch sus una susfàcia ò dins l'espaci per rapòrt à un sistema de referença. ◇ *Coordenadas vectoriali:* Nombres taus qu'aqueu vector es exprimit d'un biais unic coma la soma dei produchs d'aqueu nombres per lu vectors de la basa.

◆ pl. 1. *Coordenadas geografiqui:* Pareu de coordenadas (longituda e latituda) que perméton de precisar la posicion d'un ponch à la susfàcia dau glòbe à partir d'un meridian d'origina e de l'equator. 2. (fam.) Indications (adreïça, telefòne, etc.) que perméton de jónher quauqu'un.

coordenant n.m. (ling.) Mòt (conjoncion, advèrbi) ò locucion qu'assegura una coordenacion entre de mòts ò de proposicions.

coordenar vt. Agençar d'elements per obtenir un ensèm coerent, un resultat determinat. Var.: **coordinar, coordonar.**

coordenat, ada adj. 1. Organisat, associat per obtenir un resultat determinat, un ensèm coerent. 2. En armonia: *Lu lançons e lu coissins son coordenats.* 3. (ling.) Religat au mejan d'un coordenant.

coordenator, tritz adj. e n. Que coordena. Var.: **coordinator, coordonator.**

coordenats n.m. pl. (com.) Elements diferents apariats e que fórmon un ensèm armoniós (vestits, decoracion).

coordinacion n.f. Coordenacion.

coordinar vt. Coordenar.

coordinator, tritz n. Coordenator.

coordinença (-éncia) n.f. (quim.) Ligason quimica particuliera qu'explica l'union de manti moleculas que paréisson saturadi, en un compauat complèxe. Aquela ligason si debana per lo biais d'una messa en comun d'electrons eissits d'un solet dei doi atòmes units.

coordonada n.f. Coordenada.

coordonar vt. Coordenar.

coòrt(a) n.f. 1. Unitat tactica que formava lo 10% d'una legion romana, ò còrs de tropas auxiliari. 2. (fam.) Grope de personas. Sin.: **tropa, tropelada, chorma.** 3. (demogr.) Ensèm d'individús ò de coblas considerats ensèm.

copa n.f. 1. Vèire per beure, mai larg que profund; lo sieu contengut. 2. Recipient m'un pen ò sensa pen, larg e gaire profund, que pòu servir per divèrs usatges. ◇ Ai cartas, una dei quatre colors dins d'unu juècs tradicionals (li autri son *bastons, espadas, deniers*). ◇ *Pilhar lo doi de copas:* S'esbinhar, s'escapar (vèn de la bríscola, juèc italian dins lo quau si lèva la carta mai bassa, lo doi de copas, per poder jugar à tres; aqueu que "pilha lo doi de copas", doncas, si mete foara dau juèc). Sin.: **auçar li bèrgolas, pilhar la poasta.** 3. Trofeu atribuit au vencedor d'una espròva esportiva; l'espròva ela-mema.

copa n.f.1. Accion, biais de copar quauqua ren. Sin.: **talh, copadura.** 2. Cen qu'es estat copat: *Una copa de*

boasc. ◇ (expr.) *De marrida copa*: Que vèn à mau d'èstre copat. ◇ *Messa en copa à talh*: Senhorejament, esplechament d'un persona, una collectivitât, un país. Sin.: **talhadís**. 3. Biaies de copar: *La copa (lo talh) d'un vestit*. 4. Accion d'abatre d'aubres dins una forèst; estenduda de boasc destinada à èstre copada. 5. Representacion grafica dau dedintre d'un bastiment, d'un objècte. ◇ *Copa geologica*: Perfil establît segond un traçat lineari d'après una carta topologica e la carta geologica que li correspoande. 6. *Copa istologica*: Fina lesca d'un teissut animau ò vegetal alestida per èstre observada au microscòpi. 7. Separacion dei cartas en doi parts. ◇ *Aver una copa*: À la belòta, si di quora una color es mancanta dins lo juèc d'un jugaire.

còpa n.f. Carnsalada d'origina italiana, facha d'esquina de poarc desossada, salada e fumada.

copabòfas n.m. Caneladura practicada dins una aisina per entravar li bòfas de s'enrodelar à l'entorn d'aqueu d'aquí.

copacadena n.m. Copacircuit.

copacaulet n.m. (fam.) Sabre.

copacigarro(s) n.m. Instrument per talhar l'extremitat dei cigarros. Sin.: **talhacigarro(s)**.

copacircuit n.m. Aparelh destinat à copar un circuit electric quora l'intensitat li devèn tròup foarta, espec. En cas de cort-circuit. Sin.: **copacadena**.

copada n.f. Cen que si copa.

copadura n.f. Talhada, entalh. Sin.: **encisa plana, trencadura plana**.

copafam n.m. inv. 1. Pichina quantitat d'aliment per calmar un moment la sieu fam. 2. Remèdi per faire baissar la fam.

copafen n.m. Aisina per ressegar una pila de fen.

copafum n.m. Estrechiment d'un conch de caminèia.

copafila n.m. Carta oficiala que dona de prioritats de circulacion.

copafuèc n.m. Espaci de terren ò obratge bastit per arrestar la propagacion d'un incendi. Sin.: **parafuèc**.

copagarganta n.m. Escanador.

copagargamèla n.m. Escanador.

copaget n.m. inv. Dispositiu (tube, pichina grasilha, etc.) adaptat à un robinet per n'en regularisar lo dèbit.

Sin.: **copagiscle, canelon**.

copagiscle n.m. Copaget.

copaglaç n.m. Copaglaça.

copaglaça n.f. (mar.) Nau equipada d'una ròda de proa renforçada que li permete de rompre la glaça e de faire un passatge dins li mars artiqui. Var.: **copaglaç**. Sin.: **trencaglaça**.

copagòrja n.m. 1. Luèc desèrt, pas gaire esclarat, dont un risca de si faire atacar. 2. Sala de juèc dont lu jugaires novelaris si fan aver. Sin.: **escanador, estrangolador**.

copaide n.m. Secrecion oleoresinoia dau copaier, qu'à passat temps avia un usatge terapeut. Var.: **copaü**.

copaier n.m. Aubre resinós d'Amèrica tropicala que produe lo copaide (Família dei cesalpiniaceas). Sin.: **copaifèra**.

copaifèra n.f. Copaier.

copaira n.f. (tecn.) Màquina per copar.

copaire, coparèla n. 1. Persona que copa, talha. 2. Persona especializada dins la copa dei vestits. Sin.: **talhaire, airtz**.

copajarret n.m. (lit.) Assassin. Sin.: **talhajarret**.

copal n.m. Resina que la produon divers aubres tropicals e emplegada per faire de vernis.

copalegumes n.m. inv. Instrument per talhar lu legumes. Sin.: **talhalegumes, talhaortalhas**.

copanglas n.m. Instrument (pinça, ciseus) per talhar li onglas. Sin.: **talhaonglas**.

copapapier n.m. Coteu de la lama gaire trencanta per copar lo papier, lu fuèlhs d'un libre, per durbir li envelopas, etc. Sin.: **talhapapier**.

copapasta n.m. Coteu de fornier ò de pastissier per talhar la pasta. Sin.: **talhapasta**.

copar vt. 1. Partir au mejan d'un instrument que talha. Sin.: **talhar, trencar, troçar, talhonar, trocelar**. 2.

Talhar d'après un modèle. 3. Donar d'efècte à una bala (tennis, tennis de taula). 4. Interrompre, metre fin à una continuitat: *Copar una comunicacion telefonica*. ◇ *Copar lu viures à quauqu'un*: Arrestar de lo mantenir, de li donar de sòus. 5. Faire cessar: *Copar la fèbre, la fam*.

6. Passar au mitan de: *Una rota que copa la forèst*. ◇ (mat.) Formar una interseccion mé: *Una drecha que copa un plan en un ponch A*. 7. Isolar, separar: *Lo maridatge l'a copat de toi lu sieus amics*. 8. Mesclar un liquide m'un autre, especialament lo vin. Sin.: **aigar lo vin**. 9. (expr.)

Copar camin a quauqu'un: Suplantar quauqu'un à respiech d'una empresa, d'una tòca, d'un affaire... ◆ vi. Èstre trencant: *Un coteu que copa ben*. Sin.: **talhar**. ◇

Copar cort à: Abreujar, metre fin à. ◆ vt. e vi. 1. Separar un paquet de cartas en doi avant la dona. 2. Pilhar m'un atots la carta de l'adversari. ◆ vt. ind. (fam.) *Copar à quauqua ren*: L'evitar, li escapar. ◆ **si copar** v.pr. Si nafrar m'un objècte que talha. 2. Si crosar: *Doi drechas que si còpon*. 3. S'isolar: *Si copar dau monde*.

coparaïc n.m. Engenh que sièrve à talhar en lescas, en tròç, de raïç ò de tubercules destinats au noiriment dei animaus.

coparèla n.f. Cf. *copaire*.

coparòs n.m. Sulfat d'aram. Var.: **coparòsa**.

coparòsa n.f. 1. (med.) Coloracion roja de la cara, deuguda à una dilatacion dei vaisseus capillaris. 2. Sulfat d'aram. Var.: **coparòs**.

coparosat, ada adj. Que sofrisse de coparòsa. Sin.: **envinaigrat** (en parlant de la pèu).

copartatge n.m. (dr.) Comparticion, compartiment.

copartatjaire, airtz n. Copartejaire.

copartatjar vt. Copartejar.

copartejaire, airtz n. (dr.) Persona que parteja mé d'autri.

copartejar vt. (dr.) Compartir. Var.: **copartatjar**.

coparticipacion n.f. Participacion comuni d'uni personas.

coparticipant, a adj. e n. Que participa mé d'autri personas à una empresa, una associacion.

copat n.m. 1. Automobila cubèrta mé doi plaças e doi poartas. Var.: **coupé**. 2. Partida anteriora d'una diligença. 3. (coregr.) Pas de desgatjament que permete d'encadenar un autre pas.

copaternitat n.f. (dr.) Paternitat assumida dins li sieu consequenças legali per doi personas ò de mai.

copatèsta n.f. *Faire copatèsta*: Baissar la tèsta per evitar un còup. ◇ Juèc dins lo quau un jugaire sauta sobre l'autre plegat davant d'eu.

copatge n.m. Accion de copar. Sin.: **talhatge**.

copaü n.m. Copeide.

copavèire n.m. Agrion. Sin.: **escobavèire**, **domaisèla**.

copavent n.m. inv. 1. Vestit que la sieu textura s'opaua au passatge dau vent. 2. Dispositiu fach embé de tòlas en forma de V plaçat à l'avant d'un veicule velòç per demenir la resisença de l'ària.

copec n.m. Unitat monetària russa, que vau 1/100 de roble. Var.: **kopek**.

copèla n.f. 1. Pichina copa. 2. Pichin mortier emplegat en laboratòri.

copellacion n.f. (metall.) Separar per oxidacion, à partir d'un mesclum liquide, d'elements qu'an una afinitat diferenta per l'oxigène.

copellar vt. Separar per copellacion.

copepòde n.m. *Copepòdes*: Òrdre de crustaceus de pichina talha, abondós dins lo plancton marin ò d'aiga doça.

coperla n.f. Disc larg per reculhir l'òli à la susfàcia de l'aiga.

copermutar vt. (dr.) Escambiar: *Copermutar de drechs*.

copernician, a adj. Relatiu à Copernic, au sieu sistema. – *Revolucion coperniciana*: Revolucion consecutiva au sistema eliocentric de Copernic dins la representacion dau monde; per ext., tot cambiament radical dei mentalitats à causa d'una concepcion novèla.

copet n.f. Nuca. Sin.: **coata**.

copet (à pen) loc. adv. En sautant sus un pen.

còpia n.f. 1. Reproduccion exacta d'un esrich, dau contengut d'un tèxto, d'un enregistrament, d'un objècte, etc. ◇ (cín.) Film positiu destinat à la projeccion. 2. Reproduccion d'una òbra d'art, etc. Sin.: **imitacion**, **retip**, **revèrt**. 3. Imitacion, reproduccion: *La pintura non es una còpia de la natura*. 4. À l'escòla, travallh que l'escolan rende sus un fuèlh separat: *Lo professor deu corregir li còpias*. ◇ *Bruta còpia*: Brolhon. Sin.: **assage**, **esrich emendable**. 5. Fuèlh doble de format escolan. 6. (arts graf.) Tèxto manescrich ò dactilografiat destinat à la composicion.

copiaire, airtiz n. 1. Persona qu'imita servilament. 2. Escolan que còpia fraudulosament.

copiaire n.m. 1. Fotocopiaire. 2. (tecn.) Dispositiu que permete lo copiatge d'una pèça.

copiar vt. (*còpi*, classic *còpii*, corrent *copii*) 1. Reprodure à un exemplari ò mai d'un exemplari; establir una còpia: *Copiar una recèpta de coïna*. Sin.: **transcriure**, **retipar**, **contrafaire**, **plagiar**, **parodiar**, **revertar**, **mimar**, **desgaunhar**. 2. Reprodure una òbra

originala, temptar d'imitar: *Copiar lu grands mèstres*. 3. (pej.) Imitar servilament, sensa minga originalitat. ◆ vt. ind. *Copiar sobre quauqu'un, quauqua ren*: À l'escòla ò au travallh, si servir fraudulosament dau travallh d'un autre ò de documents esrichs.

copiatge n.m. 1. Accion de copiar, d'imitar servilament ò fraudulosament. 2. (metall.) Fabricacion automatica d'una pèça identica à un modèle donat.

copier n.m. Oficier que servia lo beure à un grand personatge. Sin.: **botelhier**.

copilha n.f. (fr.) Pichina bròca metallica que mantèn un assemblatge. Var.: **gopilha**. Sin.: **claveta**.

copilhar vt. (fr.) Assemblar au mejan d'una copilha. Var.: **gopilhar**.

copilòt n. Segond pilòt.

copiós, oa adj. Abondós: *Un past copiós*.

copiosament adv. D'un biais copiós. Sin.: **abondosament**.

copista n. 1. Persona que còpia, especialament aqueu que copiava la música, de manescrichs. 2. 2. (estamp.) Obrier que còpia de clichats sus una forma d'estamparia.

coplanari, ària adj. (mat.) Que si tròva dins lo meme plan: *Doi drechas coplanari, de ponchs coplanaris*.

copòla n.f. 1. (arquít.) Vòuta en forma de mièja esfèra revirada ò d'iperbòla; cobertura d'aquela vòuta. 2. Partida superiora voutada d'un blindatge. Var.: **cúpola**.

copolimèr n.m. (quim.) Compauat format de macromoleculas qu'enclauson de motius monomèrs diferents.

copolimerisacion (-izacion) n.f. (quim.) Sintèsi d'una cadena macromoleculària à partir de monomèrs diferents.

copolimerisar (-izar) vt. (quim.) faire subir una polimerisacion à.

copon n.m. 1. Metratge d'estòfa que vèn d'una pèça de teissut e generalament soldat. Sin.: **retalh**, **escapolon**, **retalhon**. 2. Bilhet qu'atèsta lo pagament d'un drech. 3. Títol d'interés jonch à una valor mobilièra, destacat de cada escadença e que dona drech à un pagament (la desmaterialisacion dei títols a fach disparèisser lo copon en tant qu'objècte fisic).

coponatge n.m. Tecnica de venda per correspondença qu'emplega de copons-respoasta.

copon-respoasta n.m. (pl. *copons-respoasta*) 1. Part d'un anonci publicitari que si destaca e si remanda per aver de documentacion. 2. Copon que permete à un correspondent estrangier d'obtenir un sageu per afranquir la sieu respoasta.

copossedir vt. (*copossedissi*) Possedir ensèm m'una persona, mé d'autri personas.

copossession n.f. Possession en comun.

copossessor n.m. Persona que copossedisce.

còpra n.f. Ametla de cocòt desbarrassada de la sieu gruèlha, dessecada e lèsta per èstre messa au molin e n'en sortir l'òli.

copresidença (-éncia) n.f. Presidença partatjada entre d'unu presidents.

copresident, a n. Persona que partatja la presidença m'una outra (mé d'autri).

coprin n.m. Fonge à lamas, dau capeu replegat còtra lo pen, que creisse sus lo fem, manjadís quora es jove (Família dei agaricaceas). ■ Quora li lamellas son maduri, si liquefficon e lèsson escampar una tencha negra que s'en pòu faire usança.

coprocultura n.f. Tecnica de laboratòri que permete la cultura e la messa en evidença dei grèlhs presents dins li femsas.

coproduccion n.f. Produccion d'un film, d'un disc, etc., assegurada per mai d'un productor; aquesta produccion.

coproductor, tritz n. Persona que coprodue.

coprodurre vt. (*coprodui*) Produrre en associacion mé d'autres.

coprofagia n.f. Ingestion dei matèrias fecali.

coprofague, aga adj. e n. Que manja li matèrias fecali.

coprofil(e), a adj. e n. 1. Que sofrisse de coprofilia. 2. (biol.) Que viu dins li matèiras fecali.

coprofilia n.f. (psiquiatria) Plaser de tocar, de sentir lu excrements.

coprolalia n.f. Tendença patologica à dire d'insanitats.

coprolit n.m. 1. (geol.) Excrement fossile. 2. (med.) Calcul dins lu excrements.

coprologia n.f. Estudi biologic dei excrements.

coprologic, a adj. Relatiu a la coprologia.

coproporfirina n.f. Cromoproteïde que provèn de l'emoglobina.

coproprietari, ària n. 1. Persona qu'es proprietària m'una altra d'una maion, d'una tèrra, etc. 2. Proprietari d'un apartament dins un immòble, una residença.

coproprietat n.f. 1. Drech de propietat comun à mai d'una persona. 2. (per ext.) L'ensèm dei coproprietaris dins un immòble, una residença.

còps n.m. (mòt anglés) 1. Enrotlament de fieü de forma cilindrica ò cilindroconica. 2. Tube sus lo quau es fach l'enrotlament.

copsatge n.m. Fach d'enrotlar lo fieü sus un còps.

còpte, a adj. e n. Cristian d'Egipte e d'Etiòpia, que professa lo monofisisme. ◆ n.m. Lenga camitosemitica que vèn de l'egipcian ancian, escricha m'un alfabet que vèn dau grèc, e que sièrve de lenga liturgica à la Glèia còpta.

copula n.f. (ling.) Mòt que liga l'atribut au subjècte d'una proposicion: *Lo vèrbo èstre es la copula mai frequenta*. Var.: **còpula**.

còpula n.f. Copula.

copulacion n.f. Coït. Sin.: **acoblament**.

copular vi. Coïtar. Sin.: **s'acoblar**.

copulatiu, iva adj. (ling. e log.) Qu'establisce un ligam entre de tèrmes.

copyright n.m. 1. Drech exclusiu d'un autor ò dau sieu editor sobre una òbra literària, artistica ò scientifica. 2. Marca (©) d'aqueu drech estampada dins un libre, seguida dau nom dau titulari dau drech e de l'annada de primera publicacion.

còque n.m. (microb.) Còc.

coquefaccion n.f. 1. Transformacion dau carbon en còc, en vas claus e à temperatura auta. 2. Transformacion per cracatge de sobras lordi dau petròli en còc, gas, essença, gasòli, etc.

coquefiable, a adj. Que si pòu tranformar en còc. Var. **coqueficable**.

coquefiant, a adj. Si di dei carbons que, sota l'accion de la calor, poàdon donar un còc dei caracteristicas determinadi. Var.: **coqueficant**.

coquefiar vt. (*coquèfi*, classic *coquèfi*, corrent *coquefi*) Transformar en còc. Var.: **coqueficar**.

coqueficable, a adj. Coquefiable.

coqueficant, a adj. Coquefiant.

coqueficar vt. (*coquefiqui*) Coquefiar.

coquet, a adj. e n. Ben mes, elegant; que vòu agradar. Sin.: **aliscat, faròt** ◆ adj. 1. Elegant, borgés, en parlant d'un apartament, d'una maion. Sin.: **agradiu, polit, agradable**. 2. Important, en parlant d'un revengut, d'una soma. Sin.: **considerable, consequent**.

coquet n.m. Ciclamen. Sin.: **pan ponchut**.

coquetament adv. D'un biais coquet. Sin.: **aliscadament, farotament**.

coquetaria n.f. Caractèr, comportament d'una persona coqueta; envuèia de plaser. Sin.: **farotaria**.

coquetier n.m. Cocotiera.

coquier n.m. Pichin supoart per tenir un òu à la còca.

coquin, a n. Individú malonèste, sensa escrupule. Sin.: **gusard, gusardàs**. ◆ n.m. (vièlh) Amant. ◆ adj. e n. Maliciós (espec. per parlar d'un enfant). ◇ *Coquin de sòrt! Coquin de Dieu!*: Exclamacion de sorpresa d'usança en Occitània. ◆ adj. Desconvenient: *Una istòria coquina*. Sin.: **salat, pebrat, encoquinaire**.

coquina n.f. 1. Vela cairada particuliera dei *còcas*, gròssi naus de comèrci mé tres poants. 2. Vela de fortuna sus una galèra.

coquinalha n.m. Gentalha. Sin.: **gusalha**.

coquinament adv. D'un biais coquin. Var.: **coquinetament**.

coquinar vi. Menar una vida de coquin, si comportar coma un coquin. Sin.: **gusejar**.

coquinarria n.f. (lit.) Acte de coquin; mena de faire, accion, comportament d'un coquin, d'un gusard. Sin.: **gusaria**.

coquinàs, assa n. Aumentatiu de *coquin*.

coquinatge n.m. Vida de coquin. Sin.: **gusaria**.

coquinetament adv. Coquinament.

còr n.m. 1. (Antiqu. gr. e lit.) Ensèm dei actors que cànton ò recíton un fragment liric, comènton l'accion; aquesto fragment. 2. Grope de personas que cànton ensèm de cants liturgics ò polifonics. 3. (fig.) Ensèm de personas qu'an la mema tòca, lo meme comportament: *Lo còr dei maucontaents*. 3. (arquít.) Partida d'una glèia, en tèsta de la nau, dont si tènnon lo clergat e lu cantaires. ◇ *Enfant de còr*: Enfant que sièrve la messa, assistisse lo prèire. Sin. **clerjon, abaton**. ◇ (fam.) *Non es un enfant de còr*: Non es una persona recomandabla. Var.: **còro**.

coraciadifòrme n.m. (zool.) *Coraciadifòrme*: Òrdre d'aucelons (coma lo blavier).

coracoïde, a adj. e n. (anat.) *Apofisi coracoïda* ò *coracoïda*, n.f.: Apofisi dau bòrd superior de l'omoplat. ◆ adj. *Oàs coracoïde* ò *coracoïde*, n.m.: Oàs de la cencha pectorala (escapulària) dei vertebrats.

corada n.f. Lo coar, lo fetge, lu paumons e la rata d'una bèstia. Var.: **coradeta**. Sin.: **avarias**.

coradeta n.f. Corada.

coral, a adj. Plen de cordialitat. Var.: **corau**. Sin.: **cordial**.

coral n.m. Cantic d'èime liturgic destinat à la Glèia protestanta, bastit sus un tema simple desvolopat à l'unisson ò per quatre votz.

corala n.f. Associacion, grope de personas que s'acòmpon per cantar de tròç escrichs per un còro.

coralament adv. Embé cordialitat. Sin.: **cordialament, corosament**.

coralh n.m. 1. Animau dei mars caudi, que viu en colonias, polipe que lo sieu esquelèt calcari forma mé d'autres polipiers, per constituir d'escuèlhs. 2. Matèria que constituísse lu polipiers, emplegada en joielaria per li sieu colors variadi, dau blanc au roge. 3. Tot polipier que, coma lo coralh, forma d'escuèlhs en s'acampant mé d'autres. 4. Partida roja de la cauquilha Sant Jaume e d'unu crustaceus, que s'emplega en coïna. 5. *Sèrp coralh*: Sèrp dei regions caudi, que lo sieu còrs es anelat de roge e de negre. ◆ adj. e n.m. inv. D'un beu roge viu.

coralhier, a n. Persona que pesca ò trabalha lo coralh.

coralliari n.m. *Coralliaris*: Antosoaris.

coralliera n.f. Mena de caïca en usança dins lo Levant per la pesca dau coralh.

corallifèr, a adj. Que poarta de coralhs.

coralligène, a adj. Qu'amagestra lo coralh, coma lo teïssut dei polipiers.

corallin, a adj. Format de coralhs.

corallina n.f. 1. Alga roja marina calcària que forma de pichins boissons (sotaclasse dei florideas). 2. Sòrta d'agata de la color dau coralh.

coralloïde, a adj. Que la sieu bronda sembla lo coralh.

coranic, a adj. Dau Coran. – *Escòla coranica*: Dont s'estúdia lo Coran.

coratar vi. Si precipitar, anar dapertot per trovar quauqua ren. Sin.: **córrer, escoratar**.

coratge n.m. 1. Foaça de caractèr, fermetat davant lo perill, la sofrença, un moment dificile à afrontar, etc. 2. Ardor à faire quauqua ren. Sin.: **alen, bravaria, andi**. 3. (fam.) *Aver lo coratge de faire quauqua ren*: Èstre capable de lo faire per cinisme, embé insensibilitat. Sin.: **fetge, pièch**.

coratjós, oa adj. e n. Qu'a de coratge, qu'agisse mé coratge. Sin.: **animós, voluntós, valent, valorós**.

coratjosament adv. Embé coratge, d'un biais coratjós. Sin.: **valentament, afortidament, volentosament, animosament, valorosament**.

corau, ala adj. Coral.

còrb n.m. Còrb.

corba n.f. 1. Linha, forma corba. – Viratge d'una rota. 2. Grafic que representa li variacions d'un fenomène: *La corba dei temperaturas*. 3. (mat.) Ensèm dei ponchs dau

plan ò de l'espaci que li sieu coordenadas son de foncions de la variabla reala. Var.: **curva**.

corbadura n.f. 1. Forma corba d'un objècte; part corba de quauqua ren. Var.: **corbura**. 2. (mat.) Inverse dau rai de corbadura. ◇ *Rai de corbadura en un ponch*: Rai dau ceucle osculator en aqueu ponch.

corbadura n.f. Dolor musculària, contractura, deuguda à la fatiga ò à una malautia. Sin.: **macadura, endolentiment, adoloriment**.

corbam n.m. (mar.) Element de la carcassa d'una nau.

corbament n.m. Accion de corbar ò de si corbar; lo sieu resultat.

corbar vt. 1. Rendre corbe. 2. Inclinar, plegar: *Corbar l'esquina*. 2. Sotametre per la foarça: *Corbar un pòble sota lo jòu*. ◆ vi. Plegar: *Corbar sota lo pes*. ◇ (fig.) Plegar sota la foarça, una dominacion, etc. ◆ **si corbar** v.pr. 1. Inclinar lo còrs en avant, espec. Per salutar. 2. Èstre, devenir corbe.

corbariu n.m. Aubre d'Amèrica tropicala, que s'emplègon lo sieu boasc e la sieu resina (Família dei cesalpinaceas).

corbàs n.m. Còrb.

corbassier n.m. Corbassiera.

corbassiera n.f. Luèc trevat per de corbatàs. Var.: **corbassier, corbatiera, corbiera**.

corbatàs n.m. Corpatàs.

corbatiera n.f. Corbassiera.

corbaton n.m. Pichon corbatàs.

corbe, a adj. 1. En forma d'arc. – *Linha corba*: Linha que càmbia progressivament de direccion sensa formar un angle. 2. Tir corbe: Tir fach m'un angle superior à 45°. Sin.: **tir vertical**.

corbeta n.f. 1. Reverença, cortesia exagerada. ◇ *Faire de corbetas à quauqu'un*: Li mostrar de signes exagerats de cortesia, de deferença, sobretot per n'obtenir quauqua ren. Sin.: **faire de monsenalhas**. 2. (equit.) Movement dau cavau que si cabra un pauc en plegant lu membres anteriors.

corbetailer, a n. Persona que fa de corbetas, de monsenalhas.

corbetar vt. Faire de corbetas à.

corbiera n.f. Corbassiera.

corbura n.f. Corbadura.

corcar vt. (*corqui*) 1. Metre au lièch: *Corcar un enfant*. Sin.: **ajaçar**. 2. Estendre (quauqu'un) sus lo soal, sus una susfàcia plana. 3. Metre (quauqua ren) à l'horizontala. ◆ vi. Passar la nuèch, durmir: *Non sabi dont corcar esta nuèch*. – (fam.) *Un nom à corcar foara*: Un nom malaisat à escriure ò à prononciar. ◇ (fam.) *Corcar mé quauqu'un*: Aver un rapoart sexual mé quauqu'un. ◆ **si corcar** v.pr. 1. Si metre au lièch per durmir. Sin.: **s'ajaçar, s'aliechar**. 2. S'estendre: *Si corcar sus lo costat*. 3. S'inclinar, si corbar: *Un aubre s'es corcat en travèrs de la rota*.

corcaria n.f. (fam. pej.) Fach de corcar, d'aver de relacions sexuali sensa amor. Sin.: **fringaria**.

corcatge n.m. Accion de si metre au lièch.

corcavestit n.m. (pl. *corcavestits*) Persona sensa trabalh ni domicile, que viu sobretot de mendicitat. Sin.:

rodaire, baronaire, barrotlaire, barrutlaire. ◇ (per ext.) Persona mau vestida.

corcolin n.m. Pichin auceu cambarut que viu sus li coastas (lòng de 15 cm, òrdre dei caradriidats). Sin.: **pescairòla dau pièch ros.**

corcosson n.m. Coleoptèr que fa l'òu dins li flors dei pèus, e que la sieu larvas n'en manja li granas.

corcossonar (si) v.pr. Èstre manjat per lu corcossons.

corcossonós, oa adj. Manjat per lu corcossons.

cordada n.f. Grope d'alpinistas religats au mejan d'una coarda de seguretat. Var.: **cordelada.**

cordaire, airtiz n.m. Cordier.

cordalha n.f. 1. Enclaus de coarda per lo bestiari. 2. Cordatge: *Per une carga de cordalha quatre deniers (1283).*

cordar vt. (*coardi*) 1. Toàrcer en forma de coarda. 2. (lit.) Estacar m'una coarda. 3. Provedir de coardas una raqueta de tennis ò de badminton. Var.: **encordelar.**

cordaria n.f. 1. Mestier, comèrci dau cordier. 2. Establiment dont si fan li coardas e lu cordatges.

cordassa n.f. Gròssa coarda.

cordat, ada adj. Si di d'una raïç que lo sieu centre es vengut dur. Sin.: **fustat.**

cordat, ada adj. Qu'a la forma d'un coar, dau coar dei cartas.

cordat n.m. *Cordats*: Animaus que presènton un axe gelatinós dorsal ò *coarda.*

cordatge n.m. 1. (mar.) Coarda, cable. Var.:

cordalha. 2. Accion de cordar una raqueta; lo sieu resultat.

cordela n.f. Coarda fina, laç.

cordelada n.f. 1. Cordada. (fig.) 2. Seguida d'objèctes enregats ò ajustats d'unu en seguida dei autres: *Una cordelada d'ísolas, de bombas.*

cordeleta n.f. Coarda fina.

cordelier n.m. Monge francescan, fins à la Revolucion francesa.

cordeliera n.f. 1. Coarda de seccion redona, que s'emplega dins lu mòbles ò dins l'abilhament (cencha). 2. Coarda me tres grops (simbòle dei vòuts de pauretat, de castetat, d'obedissença) que lu francescans poàrton coma cencha.

cordeu n.m. 1. Pichina coarda atesada entre doi ponchs per traçar una linha drecha. Sin.: **filanha.** 2. Linha de fond per la pesca. 3. (tecn.) *Cordeu destonant*: Dispositiu de messa à fuèc compauat d'un estuch plen d'explosiu.

cordial, a adj. Coral. Var.: **cordiau.**

cordialament adv. Coralament. Sin.: **corosament.**

cordialitat n.f. Benvolença que parte dau coar; simpatia.

cordiau, ala adj. Cordial, coral.

cordier, a n. Persona que fa de coardas.

cordier n.m. Dins un violon, element dont si vènon fixar li coardas. Var.: **cordiera.**

cordiera n.f. Cordier de violon.

cordifòrme, a adj. (didact.) Qu'a la forma d'un coar.

cordilhiera n.f. Cadena de montanha, sobretot dins lu país iberianic.

cordita n.f. Explosiu à basa de nitrocellulòsi e de nitroglicerina.

cordoan, a adj. e n. De Còrdoa.

cordoan n.m. Cuer de cabra ò de moton, qu'à l'origina si travalhava à Còrdoa.

còrdoba n.m. Moneda dau Nicaràgüa.

cordon n.m. 1. Pichina coarda treçada. 2. (vièlh) Coarda que servia au portier à durbir la poarta d'una maion. 3. Riban larg que poàrton lu dignitaris d'unu òrdres. 4. (electr.) Ensèm dei conductors soples isolats. 5. Linha ordenada de personas: *Cordon de tropas, de polícia.* ◇ *Cordon sanitari*: Ensèm dei poasts de susvelhança que contraròtton una region epidemica; dispositiu de proteccion. 6. Bòrd dei monedas. 7. (arquít.) Motladura horizontala en salhida sus un barri. 8. (geogr.) *Cordon litoral*: Sabla, grava qu'un corrent costier amolona paralelament à la coasta. 9. (anat.) *Cordon ombilical*: Ligam que contèn lu vaisseus, entre la placenta e lo fètus.

cordonar vt. Toàrcer en cordon.

cordonaria n.f. 1. Mestier, comèrci dau cordonier. 2. Botiga dau cordonier. Sin.: **sabataria.**

cordonet n.m. 1. Pichin cordon de seda, d'aur, d'argent, emplegat en decoracion. 2. Fieu de seda travalhat coma un cordon. 3. Gansa ferrada à una extremitat.

cordonnier, a n. Persona que repara lu soliers. Sin.: **sabatier, pegòt (pej.), pegon (pej.).**

cordura n.f. 1. Accion, art de cordurar. Var.: **cordurada.** 2. Assemblatge de doi tròç d'estòfa cordurats à la man ò à la màquina. 3. Profession dei personas que fan de vestits. ◇ *L'auta cordura*: Ensèm dei grands sartres que créon de modèles originals presentats cada sason. ◇ *Maion de cordura*: Empresa d'auta cordura e de confeccion. 4. (religadura) Accion de cordurar lu quasèrns d'un libre per lo brocar ò lo religar.

cordurada n.f. Cordura.

corduranha n.f. Marca de cordura.

cordurar vt. Assemblar au mejan de ponchs fachs mé de fieu e una agulha, à la man ò à la màquina.

cordurassa n.f. Cordura de marrida qualitat.

cordurat, ada adj. 1. Assemblat mé de ponch de cordura. ◇ *Cordurat de fieu blanc*: Qu'engana degun. ◇ *Cordurat d'aur*: Totplen ric. 2. Cubèrt (de talhaduras, de cicatritz, etc.). 3. (arald.) *Pèças corduradi*: Pèças onorabli aplicadi metal sobre metal ò color sobre color.

cordurier adj. m. e n.m. *Muscle cordurier* ò *cordurier*, n.m.: Muscle plegadís de la cuèissa.

cordurier, a n. Persona que fa ò repara de vestits. Sin.: **sartre, cosèire.**

corè n.f. Estàtua de filha, típica de l'art grèc arcaïc, esculptada fins au començament dau s. V av. J.-C.

corea n.f. (med.) Sindròme neurologica caracterisada per de movements bruscs e involontaris, coma dins una dança, comun à diversis afeccions agudi ò croniqui.

corean, a dj. e n. De Corea. ◆ n.m. Lengua parlada en Corea, transmesa au mejan d'un alfabet original.

corectopia n.f. Anomalia dau viston.

coredrama n.m. Drama coregrafic (forma creada au s. XIX).

corègi n.m. (Antiqu. gr.) Ciutadan qu'organisava m'ai sieus sòus lu còros dei concors musicals e dramatics.

coregia n.f. Foncion de corègi. ◆ pl. Acampament de coralas per de festivitats.

coregic, a adj. Si di d'un monument que lo corègi victorios ai concors dramatics auborava.

coregrafe, a n.f. Persona que compaua de coregrafias.

coregrafia n.f. 1. Art de compauar e de reglar un balet; ensèm dei pas e dei figuras que compàuon un balet. 2. (vièlh) Notacion coregrafica.

coregrafic, a adj. Relatiu à la dança ò au balet.

coregraficament adv. D'un biais coregrafic.

coreïc, a adj. Relatiu à la corea; que sofrisse de corea.

coreifòrme, a Que sembla la corea.

coreòpsis n.m. *Coreòpsis*: Genre de compauadas que comprèn divèrsi plantas ornamentali.

corepraxia n.f. Correccion dau viston.

corescòpi n.m. Aparelh per estralucar lo viston.

corescopia n.f. Examèn aprofondit dau viston.

coreuta n.m. Actor dau còro, dins lo teatre grèc.

corgoçon n.m. Corgoçon. Var.: **corcosson**.

corgosson n.m. Corgoçon.

coriaci, àcia adj. Tilhós.

coriacitat n.f. Caractèr de cen qu'es coriaci.

coriambe n.m. (metr. anc.) Pen format d'una troquea e d'un iambe.

coriandre n.m. Planta medicinala que lo sieu fruch aromatic sièrve de condiment; s'en tira un òli essencial emplegat en perfumaria (Familha dei ombellifèrs). Var.: **coliandri**.

coribant n.m. (Antiqu.) Prèire dau culte de Cibèla.

coricidi n.m. Substança que s'aplica sus lu agacins per lu destrúger.

corimbe n.m. (bot.) Inflorescença que lu sieu pedoncles an de longuessas divèrsi ma li sieu flors son toti sus lo meme plan (pomier, per exemple).

corifeu n.m. 1. Cap de còro, dins lo teatre grèc. 2. Segond escalon dins la ierarquia dau còrs de balet de l'Operà de París.

corindon n.m. (miner.) *Corindons*: Grope de pèiras formadi d'alumina (Al₂O₃), li mai duri après lo diamant, sovent precioi coma lo robin ò lo safir. ◇ Varietat granulada d'aqueu mineral, ò alumina artificiala, emplegada coma abrasiu.

corintian, a adj. e n. De Corint.

corintian n.m. Òrdre d'arquitectura de la Grècia antica (s. V av. J.-C.), caracterisat per un capiteu ornat de fuèlhas d'acant e un entaulament ricament decorat. ◆

corintian, a adj. Dau corintian.

corioepiteliòma n.m. (med.) Tumor maligna que si forma à partir d'una degenerescença de la placenta, la mòla.

corion n.m. (biol.) Envlopa extèrna de l'embrion dei vertebrats superiors.

corisa n.f. Inflamacion de la mucoa dei fòssas nasali. Sin.: **refreiamet, rinití, raumàs**.

corista n. Persona que canta dins un còro.

corja n.f. Foit.

corjada n.f. Còup de foit.

corjar vt. Foitar.

corliu n.m. Auceu escacier migrator dau bèc lòng arcat vèrs lo bas, que viu pròche dei aigas docí ò dei costas (òrdre dei caradriidats, Família dei escolopacidats). Sin.: **becamarina, becarèu**.

corma n.f. Aresta (de teulissa) Var.: **cormiera**.

corne n.m. 1. Cima, apogeu. 2. Cresta dei teules. Var.: **cormiera**.

cormiera n.f. Aresta (de teulissa) Var.: **corne**.

cormoran n.m. Auceu palmipède que viu pròche dei costas, dau plumatge escur (long. 60 à 80 cm). Sin.: **magron, coarpmarin**.

còrn n.m. [*kɔr] 1. Instrument de música à vent, de coire ò de loton, compauat d'una embocadura e d'un tube conic enrotlat sus eu meme e que si finisse m'un pavilhon que s'alarga. ◇ *Còrn de caça*: Tromba que s'emplega à la caça à córrer. ◇ *Còrn cromatic*: Còrn d'orquèstra, equipat d'un sistema de pistons que permete de sonar li gammas cromatiqui. 2. *Còrn anglès*: Autbòi alto. 3. Caduna dei brancas dau boasc d'un cèrvi. ◇ *Cèrvi dètz còrns ò dètz-còrns*, n.m.: Cèrvi de sèt ans.

còrn n.m. Bana.

còrna n.f. 1. Bana (1 e 2). 2. Substança qu'es producha per l'epidèrma, que constitue li banas dei animaues e s'emplega industrialament: *Un penche de còrna*. 3. Substança dura que constitue l'ongla dau pen dei ungulats. 4. Callositat de la pèu. 5. Tromba facha d'una bana animala. 6. Fruch dau còrni. 7. *Còrna d'abondança*: Craterèla.

cornac n.m. Aqueu qu'es encargat de s'ocupar d'un elefant e de lo menar.

cornacar vt. (*cornaquí*) Menar (un elefant). ◇ (per ext., fam.) Menar quauqu'un, li servir de guida.

cornacea n.f. *Cornaceas*: Família de plantas dialipetali, coma lo còrni.

cornacha n.f. 1. (anat.) Dins l'òme e d'unu vertebrats, canal, mantengut dubèrt per d'aneus de cartilatge, que fa comunicar la laringe m'ai bronquis e sièrve au passatge de l'ària. 2. Dins lu insèctes e lu aracnides, tube ramificat que mena l'ària ai organes. 3. (bot.) Vaisseau perfach dei plantas vasculari. 4. Passeron vesin dei coarps, ma plus pichin, que si noirisse d'insèctes e de pichins rosigaires. Sin.: **gralha**.

cornada n.f. Còup de còrna. Var.: **cornadura**.

cornadura n.f. Cornada.

cornaire, airitz n. Persona que bufa dins un còrn.

cornal, a adj. Coguu, banarut (2).

cornala adj. e n. Frema engana per lo sieu espós. Sin.: **banuda, cornuda**.

cornalha n.f. Li còrnas, d'una mena generala.

cornaliera n.f. Corniera (d'una teulissa).

cornalina n.f. Calcedòni roge. Sin.: **corniòla**.

cornament n.m. 1. (vièlh) Zonzon dins l'aurelha. 2. (mús) Son que soarte d'un tube d'òrgue mau obturat.

cornar vi. (*còrni*) Sonar dau còrn, de la tromba. ♦ vt. Plegar quauqua ren en forma de bana: *Cornar una pàgina, un libre*.

cornareda n.f. Boasc de corniers.

cornassa n.f. Còrna grandassa. Sin.: **banassa**.

cornat, ada adj. 1. De la natura d'una còrna. 2. Qu'a la forma d'una còrna.

cornau, ala adj. Banarut (2). Sin.: **coguu**.

cornea n.f. Partida anteriora transparenta dau glòbe oculari, en forma de calòta esferica un pauc salhenta, que constitueisse lo prolongament anterior de l'esclerotica.

cornean, a adj. Relatiu à la cornea. ◇ *Lentilhas corneani*: Vèires de contacte aplicats sus la cornea.

corneiti n.f. Enflament de la cornea. Sin.: **queratiti**.

cornejar vt. Picar m'ai còrnas.

cornelian, a adj. 1. Relatiu à l'òbra, à l'escriptura de Corneille. 2. Si di quora la grandessa d'una passion e l'onor d'un dever s'opauon. 3. *Erò cornelian*: Que fa passar lo dever avant tot.

còrner n.m. 1. Au balon, fach per un defensèire de mandar lo balon foara darrier de la sieu linha. 2. Còup de pen que si tira per remetre lo balon en juèc: *Tirar un còrner*. Sin.: **tir de canton**.

cornet n.m. 1. (ancian.) Pichina tromba que semblava una còrna. 2. *Cornet à pistons*: Instrument à vent de coire, à embocadura, provedit de pistons, que la sieu sonoritat doça es entre aquela dau còrn e aquela de la trompeta. 3. Persona que soana dau cornet. 4. Embalatge de papier rotlat en forma de còne; lo sieu contengut. Var.: **cornucho**. 5. Bescuèch rotlat en forma de còne, dont si mete la glaça en bolas. 6. (anat.) Caduna dei tres lamas ossoï dei fòssas nasali, enrotladas sus eli-memi. 7. (radiotecn.) Antena constituïda per l'extremitat alargada d'una guida. 8. *Cornet per lu dats*: Mena de gòt per li agitar lu dats denant de lu lançar sus lo tapís.

corneta n.f. 1. Cofa que poàrton d'uni mónegas. 2. Lachuga d'estiu. 3. Lòng pavilhon de marina, mé doi còrnas. 4. (anc.) Poarta estandard de cavalaria.

cornetaire, airtz n. Cornetista.

cornetista n. Persona que soana lo cornet. Sin.: **cornet**.

còrni n.m. Pichin aubre comun dei boascs e dei baranhas, dau boasc dur (Familha dei cornaceas). Var.: **cornier**. Sin.: **sanguinhòu**.

corniau adj. e n.m. Varietat d'olivier.

corniala adj. e n.f. Varietat d'oliva.

cornic, a adj. Dau país de Cornoalhas.

corniç n.f. 1. Brave escarpament rocalhut. 2. Ensèm de motladuras salhentas d'un edifici, d'un mòble, etc. Var.: **cornís, cornisson, corniçon**.

corniçon n.m. Corniç.

cornier, a adj. Qu'es à l'angle de quauqua ren. Sin.: **cantonier**.

cornier n.m. Còrni. ♦ n.m. e adj. m. Si di d'un aubre que senhala lo bòrd d'una copa dins una forêt.

corniera n.f. 1. Barra metallica assemblada en T, en L ò en V. 2. Reng de teules plaçats à la jontura dei pendas per laisser s'escòrrer l'aiga. 3. (arquít.) Pòrtegue que

forma un passatge cubèrt au planpen dei maions e costreja la plaça principala d'una bastida.

cornilhon n.m. Prolongament ossós dau crani d'unu romegaires, que sièrve d'esquelèt ai banas.

corniòla n.f. Cornalina.

cornís n.f. Corniç.

cornisson n.m. Corniçon.

cornista n. Persona que soana lo còrn.

còrno n.m. Mollusc gastropòde dei costas de l'Atlantic. ◇ *N'i acapir un còrno*: Ren li capir. Sin.: **N'i acapir une destrempa, n'i acapir que mèrda, mofa, vinaigre**.

cornucho n.m. 1. Cornet de papier. 2. Cauquilhatge manjadís, finda sonat *litorina*.

cornuda n.f. 1. Vas dau coal estrech e corbat, emplegat en quimia per la destillacion. 2. (tecn.) Forn industrial de forma semblabla. 3. En pastissaria, mena de fogaça que si fa especialament per Pascas.

cornut, uda adj. 1. Qu'a de còrnas. 2. Banarut (2).

còro n.m. Còr.

corobier n.m. Blasinier. Sin.: **saugràs, avelatier**.

corografia n.f. Descripcion generala d'un país.

corografic, a adj. Relatiu à la corografia.

coroïda n.f. (anat.) Membrana pigmentada e vascularisada de l'uèlh, entre la retina e l'esclerotica, que si contunha en avant per l'iris.

coroïdeu, ea adj. De la coroïda. Var.: **coroïdian**.

coroïdian, a adj. Coroïdeu.

coroïditi n.f. Inflamacion de la coroïda.

coròlla n.f. 1. (bot.) Ensèm dei petales d'una flor, sovent totplen colorits. 2. Mena de dança. 3. Trenela enrodada à l'entorn de la tèsta.

corollari n.m. Consequença necessària e evident. ◇ (mat., log.) Proposicion que si pòu dedurre directament d'una proposicion ja demostrada.

corologia n.f. Estudi de la reparticion dei èstres vivents sus la Tèrra.

corona n.f. 1. Ceucle metallic preciós que si poarta sus la tèsta en signe d'autoritat: *La corona dau rèi*. 2. Dinastia sobeirana; Estat sota l'autoritat d'un rèi ò d'un emperaire: *La Corona d'Anglatèrra*. 3. Ceucle de flors ò de fulhatge que si poarta sus lo front coma prèmi, coma recompensa: *Una corona d'abaguièr*. 4. *Tripla corona*: Tiara pontificala. 5. Ensèm dei flors e fuèlhas dispauats en ceucle: *Corona de moart*. 6. Objècte circulari en forma de corona. 7. Capsula de metal ò de ceramica que recuèrbe la partida vesibla d'una dent (dicha *corona*) degalhada. 8. Unitat monetària (actuala ò anciana) d'unu país (Islàndia, Norvègia, etc.). 9. *Corona solària*: Region extèrna de l'atmosphèra dau Soleu, gaire densa. 10. Tonsura monacala. 11. Sobran d'un pen d'un cavau. 12. Plafond d'una galaria de mina. 13. (mat.) *Corona circularia*: Susfàcia compresa entre doi ceucles coplanaris e concentrics. 14. Papier que portava una corona en filigrane, dei dimensions de 36 x 46 cm en papetaria e de 37 x 47 cm en edicion. 15. Autre nom dau *pelin*, fond d'una sàvega.

coronacion n.f. Coronament.

coronal, a adj. 1. Qu'a la forma d'una corona. 2. (astron.) Que pertòca la corona solària. 3. (anat.) Situat relativament pròche de la corona d'un organe, en particular d'una dent. ◇ *Oàs coronal*: Oàs frontal. ◇ *Sutura coronala*: Qu'unisse l'oàs frontal ai oàs parietals. 5. (ling.) Si di d'un son articulat au mitan de la corona de la lenga. Var.: **coronau**.

coronament n.m. 1. Accion de coronar; fach d'èstre coronat. ◇ Ceremònia per coronar un monarca ò investir un papa. Var.: **coronacion**. 2. (fig.) Acabament complet d'una granda empresa: *Veirèm lo coronament dei noastres esfoarç*. Sin.: **capitada, afortiment, trionfe, benança**. 3. Element decoratiu que garnisse la partida superiora d'un edifici, d'un mòble, etc.

coronar vt. 1. Metre una corona sus la tèsta, coma ornament ò coma recompensa. ◇ Faire devenir rèi oficialament. Var.: **encoronar**. 2. (fig.) Recompensar m'un prèmi: *Aqueu roman es estat coronat dins un concors*. 3. Formar la partida superiora de quauqua ren. – Èstre dispauat à l'entorn de quauqua ren: *Lu barris que coronon la vila*. 4. (fig.) Constituir l'acabament, la conclusion: *Aquò corona la sieu carriera*. 5. Rebrondar la tèsta d'un aubre en li donant una forma. ◆ **si coronar** v.pr. Si ferir au genolh, en parlant d'un cavau.

coronari, ària adj. 1. (lit.) D'una corona. 2. (anat.) Si di d'una formacion (ligaments, nèrvi, etc.) dispauada coma una corona à l'entorn d'un organe. ◇ *Artèria coronària* ò *coronària*, n.f.: Caduna dei doi artèrias que nàisson de l'aòrta e poàrton au muscle cardiac lo sang necessari au sieu foncionament.

coronària n.f. Artèria coronària.

coronarian, a adj. Dei coronàrias.

coronariti n.f. Malautia inflamatoria dei artèrias coronari.

coronarografia n.f. Radiografia dei artèrias coronari sota produch de contraste.

coronaropatia n.f. Afeccion dei artèrias coronari.

coronat, ada adj. 1. Qu'a augut un prèmi, una recompensa. 2. Qu'a recebut la corona reiala ò imperiala. ◇ *Tèsta coronada*: Sobeiran, sobeirana. 3. *Cavau coronat*: Cavau que s'es fach una plaga au genolh en tombant. ◇ (fam.) *Genolh coronat*: Marcat d'una escarchadura.

coronau, ala adj. Coronal.

corondatge n.m. Bastison de pans de barris en fusta dont lu espacis vuèis son emplenats mé de maçonaria. Sin.: **garlandatge**.

coroneta n.f. Corona.

coroneu n.m. Coloneu.

coronografe n.m. (astron.) Luneta per l'estudi e la fotografia de la corona solària en defoara dei eclipsis totals dau Soleu.

corós, oa adj. Brillant, lulent. Sin.: **net, lisquet, ben vestit, elegant**.

corosament adv. D'un biais corós. Var.: **coralament, cordialament, elegantament**.

corossolier n.m. Anonacea arborescenta dei Tropics que florisse tota l'annada e que porgisse de corossòus.

corossòu n.m. Gròs fruch tropical, refrescant, cubèrt de ponchas.

corozo n.m. (mòt esp.) Substança foarça dura, blanca, que forma l'albumèn dei granas d'un paumolier d'Amèrica tropicala (*fitelefàs*) que sièrve en particular à faire de botons. Sin.: **ivòri vegetal**.

còrp n.m. Autre nom dau *corpatàs*. Var.: **còrb, corbàs**.

corp n.m. Gròssa pèira, pèça de boasc ò de metal en salhida sus lo parament d'un barri, per suportar una carga (un cabrilhon, per exemple).

corpa n.f. Colpa.

corpatàs n.m. 1. Auceu de l'emisfèri Nòrd, dau plumatge negre, devengut rare (fins à 1 m de larguessa, Família dei corvidats). 2. (corrent) Pichin corvidat dau plumatge negre, coma la cornacha. Var.: **còrb, corbatàs, corbàs, còrp**.

corpatiera n.f. Luèc dont li a totplen de corpatàs. Var.: **corbatiera, corbassiera, corbiera**.

còrpià n.f. Nom d'una sòrta de fòuca.

corpora n.f. Corpulença.

corporacion n.f. Ensèm de personas qu'an la mema profession. Sin.: **frairia**.

corporal, a adj. 1. Relatiu au còrs uman; fisic, carnal. ◇ (psicol.) *Esquema corporal*: Imatge que cadun si fa dau sieu còrs. ◇ *Art corporal*: (en anglès: *body art*) Forma d'art contemporaneu que pilha lo còrs de l'artista coma materiau. 2. (dr.) *Ben corporal*: Ben qu'è una existènça materiala, per oposicion au *ben incorpòral* (lu drechs d'autor, per exemple). Var.: **corporau**.

corporal n.m. Linge sacrat, que lo prèire li pava sobre l'ostia e lo calici. Var.: **corporau**.

corporalament adv. D'un biais corporal; fisicament, materialament.

corporalitat n.f. Materialitat.

corporança n.f. Corpulença.

corporent, a adj. Corpulent.

corporatisme n.m. 1. Aparament exclusiu dei interès d'una categoria determinada de trabalhaires. 2. Doctrina economica e sociala que preconisa la creacion d'institucions professionalis corporativi representadi pròche dei poders publics.

corporatista adj. e n. Que pertòca ò sostèn lo corporatisme.

corporatiu, iva adj. Relatiu à una incorporacion.

corporatura n.f. Corpulença.

corporau, ala adj. Corporal.

corporau n.m. Corporal.

corpulença n.f. 1. Amplessa, volume dau còrs: *Una persona de foarta corpulença*. 2. Tendènça à l'obesitat. Var.: **corporança**.

corpulent, a adj. Qu'è una foarta corpulença. Var.: **corporent, corporatura**.

còrpus n.m. (didact.) Ensèm de tèxtos, de documents qu'è una tradicion fornisse ò que son recampats per un estudi, en particular un estudi lingüistic.

corpuscule n.m. 1. Element pichinet de la matèria; còrs minuscule. ◇ (vièlh, fis.) Particula. 2. (sc. de la v.) Organe globulós e de pichina talha. ◇ (anat.) *Corpuscule*

dau tact: Receptor sensorial sensible ai modificacions de pression.

corpusculari, ària adj. Relatiu ai corpuscules, ai atòmes. ◇ (fis.) *Teoria corpusculària*: Que suspaua una discontinuitat de la matèria, de l'electricitat, dau lume, etc. (per op. à *ondulatòria*).

corpus Domini n.m. (latin) Lo còrs dau Crist. Sin.: **ostia**.

corput, uda adj. Corpulent.

corqueta n.f. 1. Banqueta ò lièch escamotable per dormir, dins un compartiment de camin de fèrre. 2. Lièch dins una cabina de nau. Sin.: **jacentà**.

corra n.f. Barrolatge.

corral n.m. 1. Pargue dont si clàuson li vacas, li feas, etc.... 2. En Amèrica, ai Estats-Units, pargue per embarrar lu cavaus e lu bòus.

corrasion n.f. (geomorf.) Travalh d'erosion que lo vent cargat de sabla fa dins li regions desertiqui.

corrataria n.f. 1. Industria qu'alestisse li pèus. Establiment dont s'alestisson li pèus. 3. Luèc dont òbra lo corratier.

corratatge n.m. 1. Alestiment e tractament dei pèus. Sin.: **ruscatge**. 2. Profession dau corratier. 3. Remuneracion deuguda à-n-un corratier, à-n-un agent de cambi.

corratejar vi. S'entrevar de corratatge.

corratier, a n. 1. Persona que sièrve d'intermediari dins d'operacions comerciali. 2. Persona que tracta e alestisse li pèus. Sin.: **censal, censau**.

correccion n.f. 1. Accion de corregir un escrich (exercici, dever, letra, etc.). 2. Castic corporal; còups donats à quauqu'un. ◇ (fam.) Desfacha sevèra. Sin.: **castigada, frandacion, plumada, fretada, rasclada, forra de còups**. 3. Caractèr de cen qu'es corrècte; qualitat d'una persona corrècta. Sin.: **saupre-viure, creança, cortesia, benestança, gaube, gaubi**. 4. Contraròtle de la composicion d'un tèxto destinat à èstre estampat, mé l'indicacion e la rectificacion dei errors; caduna dei indicacions portadi. 5. Compensacion artificialament portada à una deca fisica (la vesion, en particulier).

correccional, a adj. (dr.) Relatiu ai delictes (per op. ai contravencions e ai crimis). ◇ *Tribunal correccional* ò *correccionala*, n.f.: Tribunal encargat dei delictes. Var.: **correccionau**.

correccionala n.f. Tribunal correccional.

correccionalment adv. D'un biais correccional.

correccionalisacion (-izacion) n.f. (dr.) Accion de correccionalisar; lo sieu resultat.

correccionalisar (-izar) vt. (dr.) Rendre un crimi justiciable dei tribunals correccionals en lo convertissent en delicte, per via legala ò judiciària.

correccionalitat n.f. Natura d'un affaire que depende dei atribucions de la justícia correccionala.

correccionau, ala adj. Correccional.

correctament adv. D'un biais corrècte. Sin.: **condrechament**.

corrècte, a adj. 1. Confòrme ai règlas, ai gusts, ai convenenças: *Un estile corrècte*. Sin.: **condrech**. 2. D'una qualitat mejana: *Un dever corrècte*.

correctiu, iva adj. Que tende à corregir.

correctiu n.m. 1. Remarca, prepaus que tempera una afirmacion; messa au ponch per corregir un enonciat desgaubiat. Sin.: **rectificatiu**. 2. (inform.) Complement de programa que permete de corregir un default de foncionament.

corrector, tritz n. Persona que corregisse (d'espròvas d'estamparia, de còpias d'examen, etc.). ◆ adj. Que lo sieu efècte es de corregir: *De vèires correctors*. Var.: **corregidor, corregèire**.

corredís, issa adj. 1. Qu'esquilha sus de colissas. Sin.: **colador, coladís, corrent**. Var.: **corredor**. 2. *Grop corredís*: Que si pòu sarrar ò dessarrar sensa si desfaire.

corredor n.m. 1. Passatge estrech ò desgatjament dins un apartament, una maion, un luèc public, etc. 2. Passatge estrech entre doi regions, doi país: *Lo corredor rodanenc*. ◇ Passatge entre doi montanhas. Var.: **correu**. – (espec.) *Corredor d'avalanca*: Porcion ravinada d'una montanha, que li avalancas seguïsson. 3. Zòna d'una pista d'atletisme entre doi linhas parallèli, dont cada concurrent deu restar pendent la corsa. ◇ Zòna laterala d'un cort de tennis, que s'emplega exclusivament per lu dobles. ◇ *Corredor de deneda*: Espaci delimitat dins una nadadoira au mejan de regas de flotadors, reservat ai denedaires per l'adestrament e la competicion. 4. *Corredor aerenc*: Itinerari que lu avions dévon seguir. 5. *Corredor d'autobús*: Part de la cauçada reservada ai transpoarts publics e ai servici de secors. Var.: **corridor**. 6. (mar.) Espaci situat entre doi poants. Sin. **entrepoant**.

corredor, eiritz n. Esportiu que corre (à bicicleta, à pen). Var.: **corrèire**.

corredor, eiritz adj. Corredís.

corregèire, eiritz n. e adj. Corrector.

corregible, a adj. Que pòu èstre corregit. Var.: **corrigible**.

corregidor n.m. (mòt espanhòu) Ancianament, promier oficier de justícia d'una vila espanhòla.

corregidor n.m. (inform.) Logicial que corregisse automaticament li errors d'un tèxto: *Corregidor ortografic, corregidor gramatical*.

corregir vt. (*corregissi*) 1. Faire disparèisser lu defaults, li errors de; repassar per rendre corrècte, per melhorar. ◇ Rectificar (una error, una deca). 2. *Corregir un dever, un exercici, una còpia*: Li metre una nòta après aver senhalat li errors. 3. Demenir, limitar (un trach excessiu). 4. Donar una correccion (à quauqu'un). Sin.: **castigar, satonar**. ◆ **si corregir (de)** v.pr. Si desfaire (*de*): *Si corregir d'un vici*.

corregit n.m. Solucion tipe d'un exercici, d'un dever.

correguda n.f. Envaïment, generalament de durada corta, d'un grope armat foarça mobile. Var.: **encorreguda**.

corrèia n.f. 1. Benda d'un materiau sople (cuer, tela, etc.) per ligar, estacar ò sarrar quauqua ren. 2. Benda soplà barrada que sièrve à transmetre un movement de rotacion d'un aubre à un autre. ◇ (fig.) *Corrèia de*

transmission: Persona, organisme que transmete li directivas d'un superior, d'un autre organisme.

correion n.m. Pichina corrèia.

correïós, oa adj. 1. Dur sota la dent coma lo cuèr. 2. Tilhós, entestardit en parlant d'un aversier.

corrèire, eiritz n. Persona que participa à una corsa. ◇ Persona ò bèstia que corre vito.

correjana n.f. Peis de la Família dei ofiidats (*ophidion rochei*).

correjòla n.f. Planta volubila de la Família dei convulvaceas, frequenta dins li baranhas, dont duèrbe li sieu flors en forma de tortairòu, sovent blanqui). Var.: **corriòla**.

correlacion n.f. Dependença recipròca de doi fenomènes que vèron dins lo meme temps, que son foncion un de l'autre, qu'evòcon ò manifèston un ligam de causa à efècte. ◇ (estad.) *Coefficient de correlacion*: Indici que mesura lo nivèu de ligason entre doi variablas. ◇ Ligam logic.

correlacional, a adj. Que pertòca una correlacion. Var.: **correlacionau**.

correlacionau, ala adj. Correlacional.

correlar vt. (*corrèli*) Metre en correlacion.

correlat n.m. (didact.) Objècte en correlacion m'un autre.

correlat, ada adj. (estad.) *Variablas correladi*: Estatisticas que presènton una interdependença non foncionala caracterisada per un coeficient de correlacion.

correlatiu, iva adj. Qu'es en relacion m'una altra caua. ◇ (ling.) Si di de doi tèrmes qu'articúlon doi membres interdependents d'una frasa (ex.: *tròup... per*).

◆ n.m. Tèrma correlatiu.

correlativament adv. D'un biais correlatiu.

correlator n.m. Organe de calcul analogic que fornisse la foncion de correlacion d'una variabla m'elamema ò m'una altra variabla.

correligionari, ària n. Persona de la mema religion.

correlís n.m. Beca marina. Var.: **correliu, corliu**.

correliu n.m. Beca marina. Var.: **correlís, corliu**.

corrença n.f. Emission frequenta de femsas liquidí. Var.: **escorrença**, Sin. (pop.): **caganha, foira, correnta**.

corrent, a adj. 1. Abitual, ordinari, quotidian. ◇ *Prètz corrent*: prètz abitual. 2. *Aiga correnta*: Aiga que s'escorre; aiga que li canaliscions distribuïsson dins una abitacion. 3. Qu'es en cors, que non es acabat au moment que si parla: *Lo mes corrent, l'annada correnta*. 4. *Ornament corrent*: Motiu decoratiu que revèn en seguida lineària.

corrent n.m. 1. Movement, desplaçament d'una massa d'aiga dins una direccion donada: *Denedar cònta corrent*. Sin.: **denedar cònta sobèrna**. ◇ *Corrent de marea*: Corrent provocat per la marea pròche dei coastas. ◇ *Corrent marin ò oceanic*: Movement qu'estirassa de massas d'aiga enòrmi à la susfàcia dei oceans e en profundessa. ◇ (fig.) *Remontar lo corrent*: Faire faça à una marrida passa. 2. *Corrent d'ària*: Ària que si desplaça entre doi luècs. Sin.: **tiravent**. 3. Desplaçament de cargás electrici dins un conductor. ◇ *Corrent alternatiu*: Corrent periodic que la sieu valor dins lo

temps es nulla. ◇ *Corrent continuí*: Corrent constant dins lo temps. ◇ *Corrent d'induccion*: Corrent que naisse dins una massa metallica conductritz que si desplaça dins un camp magnetic. ◇ *Corrents de Foucault*: Corrents induchs dins li massas metalliqui plaçadi dins un camp magnetic. ◇ *Corrent portaire*: Corrent alternatiu de frequença elevada, qu'es modulad per transmetre de senhaus. 4. Passatge d'un periòde donat, cors dau temps: *Dins lo corrent dau mes, de la setmana*. Sin.: **debanada, debanament**. 5. Movement d'ideas ò de sentiments: *Un corrent d'opinion*. 6. *Tenir, metre au corrent (de)*: Informar (de). Sin.: **assabentar, tenir / metre au fieu**. ◇ *Èstre au corrent*: Èstre informat. Sin.: **èstre assabentat, èstre sapient, èstre au fieu**.

correnta n.f. 1. Anciana dança à tres temps. 2. (pop.) Diarrea.

correntament adv. 1. Facilament, rapidament: *Sabi lièger correntament*. 2. D'un biais abitual, ordinari: *Una expression que s'emplega correntament*.

correntin n.m. Auceu escacier que viu au bòrd dei aigas e ivèrna dins li regions caudi (òrdre dei caradriidats): *correntin blond, pichon correntin*. ◇ *Correntin dei cambas rossí*: Escacier de 30 cm d'autessa, que nida dins li palús e sus li coastas (òrdre dei caradriidats).

correntin n.m. Òme que cèrca d'aventuras embé li fremas. Sin.: **levafauda, filhassier, fotegús, putanier**.

correntina n.f. 1. Pichina corsa. 2. Frema que cèrca d'aventuras amoroi. Sin.: **patrassiera, gandaula, garça, putaniera, putassiera**.

córrer vi. 1. Si desplaçar rapidament d'un luèc à un autre en desplaçant alternativament li cambas (ò li patas per una bèstia). ◇ Participar à una espròva de corsa à pen, en bicicleta, en veitura, etc. ◇ *Mandar córrer*: Si desbarrassar (de quauqu'un) sensa gaire de regards (espec. quauqu'un que vèn demandar un servici, una ajuda). Sin.: **mandar au diau, mandar pàisser, mandar au boasc**. 2. Si precipitar, anar dapertot per trovar quauqua ren. Sin.: **coratar, escoratar**. ◇ (fam.) *Córrer après quauqu'un, quauqua ren*: Temptar d'agantar quauqu'un, d'obtenir quauqua ren. ◇ *Poades totjorn córrer!*: Auràs ren en despièch dei tieus esfoarç, de la tieu insistença. ◇ (fig.) *En corrent*: Leu leu, à la lèsta. 3. S'esparpalhar, circular: *Una informacion que comença à córrer*. 4. Passar, seguir lo sieu cors: *Lo temps corre tròup leu!* ◇ *Laisser córrer*: Laisser faire. Sin.: **laisser búlher**. 5. Traversar rapidament: *Un refreniment que corre dins l'esquina*. 6. Si desplaçar en parlant de l'aiga d'un fluví, d'una ribiera. Var.: **escórrer**. ◆ vt. 1. Participar à (una corsa): *Córrer un 100 mètres*. 2. Percórrer: *Córrer lo monde*. 3. Èstre expauat à: *Córrer un risc*. 4. Frequentar, trevar un luèc: *Córrer lu negòcis*. 5. Perseguir, à la caça: *Córrer una lèbre*.

córrer n.m. Corsa (emplec substantivat dau vèrbo).

corresian, a adj. e n. De Corresa.

correspoandre vi. 1. Èstre en comunicacion, en correspondença. 2. Entretenir de relations epistolari, telefoniqi, per internet. ◆ vt. ind. (*à*) 1. Èstre confòrme à: *Aquò correspoande à la veritat*. 2. Èstre dins un rapoart de simetria, d'equivalença; èstre en relacion mé: Lo

grade de lieutenant de vaisseau correspoande à-n-aqueu de capitani dins l'armada de tèrra.

correspondença (-éncia) n.f. 1. Rapoart de conformitat, de simetria, d'armonia, de concordança. 2. Escambi de letras, de corrièrs electronics; aqueli letras, aqueli corrièrs. 3. Concordança d'oraris entre doi mejans de transpòrt; mejan de transpòrt que lo sieu servici es establìt en foncion d'un autre: *Asperar la correspondença*. 4. (mat.) Relacion generala entre doi ensèm.

correspondencier, a n. Persona emplegada à la correspondença dins una empresa comerciala.

correspondent, a adj. 1. Que correspoande à quauqua ren, à quauqu'un. 2. (au pl.) Que manifeston una relacion de correspondença: *D'ideas correspondenti*. ♦ n. Persona que correspoande m'una altra per corrièr, telefòne, etc. ◇ (espec.) Si di d'un escolan que correspoande m'un escolan d'una altra escòla, en particulier estrangiera.

corresponsabilizacion (-izacion) n.f. Fach de rendre corresponsable.

corresponsabilisar (-izar) vt. Rendre corresponsable.

corresponsabilitat n.f. Corresponsabilitat.

corresponsable, a adj. e n. Que partatja la responsabilitat de quauqua ren.

corresponsabletat n.f. Responsabilitat partatjada. Var.: **corresponsabilitat**.

correu n.m. Corredor de montanha.

corrida n.f. (mòt espanhòu) Corsa de taurs dins la quala la bèstia es tuada à la fin.

corrièger vt. Corregir.

corridor n.m. Corredor.

corriel n.m. Corrièr electronic. Sin. (angl.): **e-mail, email**.

corrier n.m. 1. Correspondença (letras, messatges, paquets) recevuda ò mandada. ◇ Totalitat dei letras e messatges qu'una persona escriu ò receup. ◇ (inform.) *Corrièr electronic*: Corrièr mandat per internet. Sin.: **email, corriel**. 2. Rubrica d'un jornal dedicada à de nòvas especiala: *Corrièr dei lectors, corrièr dau coar*. 3. (anc.) Òme encargat de portar lo corrièr: *Un corrièr dau rèi*.

corriera n.f. (it.) Diligènça.

corrierista n. Jornalista que tèn una rubrica, un corrièr literari, teatral, etc. ◇ (espec.) Jornalista que tèn lo corrièr dei legèires. Sin.: **cronicaire**.

corrigible, a adj. Que pòu èstre corregit, modificat. Var.: **corregible**.

corriòla n.f. Correjòla.

corroada n.f. Corrogada. Var.: **corvada** (fr.).

corroboracion n.f. (rare) Accion de corroborar, de confirmar. Sin.: **confortament, refortiment, afortiment**.

corroborant, a adj. Que confirma.

corroborar vr. (*corrobòri*) Servir de pròva, de confirmacion à (un prepaus, un fach): *La deposicion dau testimòni corrobòra la declaracion de la victima*. Sin.: **confortar, refortir, afortir**.

corroç n.m. (lit.) Ràbia, bila.

corroçar (lit.) Embilar. ♦ **si corroçar** v.pr. S'embilar.

corroçat, ada adj. (lit.) Embilat.

corrogada n.f. 1. Prestacion obligatòria d'utilitat publica. 2. (ist.) Travalh à gratis que lo paisan devia au senhor ò au rèi. 3. Travalh penós impauat.: *Corregir li espròvas d'un diccionari es una corrogada*. Sin.: **fatiga**. 4. Travalh dins l'interès comun per lu membres d'una comunautat (espec. militaris). Var.: **corroada** (classic), **corvada** (fr.).

corrolhaire, airitz n. Persona qu'aprèsta lo cuer. Sin.: **curatier, coratier**.

corrolhar vt. 1. Adobar (lo cuer). Sin.: **conchar, ruscar**. 2. (metall.) Modificar la forma d'un metal, d'un aliatge, à caud. 3. (fust.) Desgrossir (una pèça de boasc).

corrolharia n.f. 1. Preparacion dei cuers après lo tanatge. 2. Atalhier dau corrolhaire. Sin.: **curataria, corataria**.

corrolhat, ada adj. Qu'a subit un corrolhatge.

corrolhatge n.m. 1. Travalh d'assopliment dau cuer. Sin.: **ruscatge**. 2. (metall.) Operacion de desformacion à caud d'un metal ò d'un aliatge. 3. (fust.) Accion de desgrossir una pèça de boasc en vista dau sieu usinatge definitiu.

corrompedor, eiritz n. Corrompèire.

corrompèire, eirèla adj. e n. Corruptor. Var.: **corrompedor**.

corrompement n.m. Corrupcion.

corrompitor, tritz adj. e n. Corruptor.

corrompre vt. 1. Alterar, provocar lo pòiriment de (una substança): *La calor corrompe la carn*. Sin.: **gastar, empoisonar, enfecir, infectar**. 2. Rendre marrit, desnaturar: *Corrompre lo judici*. ◇ Pervertir: *Corrompre la joinessa*. ◇ Faire agir (una persona investida d'una autoritat) còtra lu devers d'una carga, especialament en pagant: *Corrompre un jutge*. Sin.: **assouadar**.

corrompudament adv. D'una mena corrompuda.

corromput, uda adj. 1. Pòirit, enfecit en parlant de la carn. Var.: **corrot**. 2. Persona en carga d'autoritat, desviada dei sieu obligacions en si faguent pagar. Sin.: **assouadat**.

corrot, a adj. 1. Pòirit. 2. Descadent. ♦ adj. e n. Que si laissa corrompre. Sin.: **vendut**. Var.: **corromput**.

corrosion n.f. Destrucion progressiva, lenta, d'una substança per efècte quimic.

corrosiu, iva adj. 1. Que provòca la corrosion. 2. (fig.) Acèrbe, mordent.

corrupcion nf. 1. Pòiriment. Sin.: **poirison, poiridia**. 2. Fach d'èstre corrot. 3. Accion de corrompre quauqu'un: *Temptativa de corrupcion*. ◇ *Corrupcion activa*: Fach de pagar quauqu'un per qu'agisse còtra lo sieu dever. ◇ *Corrupcion passiva*: Fach d'èstre pagat per agir còtra lo sieu dever. Var.: **corrompement**.

corruptibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es corruptible.

corruptible, a adj. Subjècte à la corrupcion.

corruptiu, iva adj. Qu'a lo poder de corrompre.

corruptor, tritz adj. e n. Que corrompe. Var.: **corrompedor, corrompèire, corrompitor**.

corrut, uda adj. (fam.) Recercat, preat: *Un spectacle corrut*.

cors n.m. [ˈkur] 1. Movement contunh d'una aiga correnta: *Lo cors de Palhon*. – (fig.) *Laissar liure cors* à: Laissar s'exprimir. Sin.: **delarga**. ◇ *Cors d'aiga*: Riu, torrent, fluvi, riviera, etc. 2. Percors d'un fluvi, d'una ribiera: *Var a un cors de 114 km*. 3. *Viatge dau lòng cors*: Lònga traversada en mar larga. 4. Movement vertadier ò aparent dei astres: *Lo cors dau soleu*. Sin.: **corsa**. 5. Ensenhament qu'un professor dona sota forma de leçon ò de conferença. 6. Manual, tractat sobre una matèria donada. 7. Establiment d'ensenhament privat. 8. Taus, prètz de negociacion de la mèrç ò dei valors: *Lo cors de l'euro, lu cors de la Borsa*. – (fig.) *Aver cors*: Èstre reconoissut legalament, especialament en parlant d'una moneda autorisada à circular liurament. Sin.: **èstre pagadís**. ◇ *Cors forçat*: Regime monetari que dispensa li institucions d'emission de l'obligacion d'escambiar còtra de metal preciós lu signes monetaris qu'an cors legal. ◇ *Cors legal*: Regime monetari qu'accèpta lu signes monetaris per la sieu valor nominala. 9. Seguida, evolucion de quauqua ren dins lo temps; anar dau temps: *Lo cors de la vida*. Sin.: **lo debanament de la vida**. ◇ *Èstre en cors*: Si debanar, èstre à si faire. ◇ *Au cors de*: Pendent la durada de. Sin.: **a còrre de..., au corrent de...** 10. Avenguda servent à la passejada: *Lo cors Salèia* (ò: *Lo Cors*).

còrs n.m. [ˈkɔr] 1. Organisme de l'òme, de l'animau; partida materiala de l'èstre uman (per op. à l'ànima, à l'esperit). ◇ (filos.) *Còrs pròpri*: Còrs que lo subjècte viu coma l'ensèm dei rapoarts qu'entretèn m'eu. 2. Tronc (per op. ai membres). ◇ Cen que recuèrbe lo pièch: *Còrs d'un vestit, d'una coirassa*. 3. (dr.) Persona: *Separacion de còrs e de ben*. 4. Cadavre: *Lu policiers recèrcan tojorn lo còrs de la victima*. 5. Part essenciala, principala: *Còrs de tèxto, còrs d'un article, còrs de biblioteca*. ◇ (dr. mar.) L'ensèm dei elements fixes, per op. ai mèrç. ◇ (mar.) *Perdut còrs e bens*: Si di d'una nau qu'es anada per fond embé lo sieu equipatge e lu sieus passatgiers. ◇ *Part d'un mòble*: Un bufet de doi còrs sobrepauats. ◇ (rel.) *Còrs d'obratge*: Ensèm dei quasèrns cordurats e pegats, lèsts per èstre religats. ◇ *Còrs de bastiment*: Part d'un edifici que forma una unitat d'esperela. 6. *Faire còrs*: Format un ensèm ben ligat; faire un mé. 7. Ensèm dei personas qu'apartènnon à una categoria, à una profession: *Lo còrs electoral, lo còrs professoral*. ◇ *Còrs diplomatic*: Ensèm dei representant d'un país estrangier pròche un govèrn. ◇ *Esperit de còrs*: Solidarietat entre lu membres d'un còrs, d'un grope. 8. Organe de l'Estat que lu sieus membres non son elegits: *Lu còrs constituïts, lu grands còrs de l'Estat* (Cort dei Còmptes, Conseu d'Estat, etc.). ◇ (mil.) Unitat autonòma (regiment, batalhon). ◇ *Cap de còrs*: Oficier à la tèsta d'una unitat. ◇ *Còrs d'armada*: Granda unitat tactica. ◇ Formacion: *Còrs expedicionari, còrs de garda*. ◇ *Còrs franc*: Pendent la segonda guèrra mondiala, grope de francs-tiraires; encuèi, grope de voluntaris afectats à una mission especiala. 9. Ensèm dei part que fórmon un tot: *Còrs de doctrina*. 10. (alg.) Ensèm provedit de doi lèis de composicion intèrna, que la promiera li conferisse l'estructura de grope comutativ

e la segonda conferisse ai elements non nuls l'estructura de grope, e qu'à l'encòup la segonda es distributiva en rapoart à la promiera. 11. Substança, objècte material: *Còrs solide*. ◇ (quim.) Designa una classa: *Còrs gras*. ◇ (sc. de la v.) Designa de partidas anatomiqui per lo sieu aspècte, la propietat dau sieu teissut: *Còrs cavernós*. ◇ *Prendre còrs*: Si materialisar, anar de l'avant (en parlant d'un projècte). 12. Espessor, consistença (d'una estòfa, d'un papier); Vigor, plenituda en boca (d'un vin): *Aver de còrs*. 13. (estamp.) Autessa d'un caractèr tipografic.

corsa n.f. 1. Accion de còrrer. 2. Competicion, espròva esportiva basada sobre la velocitat: *Corsa à pen, corsa de bicicletas, corsa de veituras*. ◇ *De corsa*: En corrent. ◇ (fam.) *Èstre plus dins la corsa*: Èstre despasat. 3. *Corsa de taurs*: Corrida. 4. Trajècte d'un taxí à un prètz donat. 5. Percors en montanha, ascension; escorreguda. 6. Movement rectilineu d'un organe mecanic; estenduda d'aqueu movement: *La corsa d'un piston*. Sin.: **córrer**. 7. *Desplaçament d'un còrs dins l'espaci*: La corsa dau soleu. ◇ *En fin de corsa*: Frust, pròche dau sieu falhiment. 8. Operacion d'una nau corsària. ◆ pl. Competicion de velocitat de cavaus (ò de cans): *Jugar ai corsas*.

corsa-crosiera n.f. Competicion entre naus à velas en mar larga.

corsar vt. (còrsi) 1. Donar de còrs à (un vin) en li ajustant d'alcòl. ◇ Metre mai de condiment (dins una saussa). 2. Donar de vigor à, renfortir l'interès de (un prepaus, un raconte, etc.). ◇ *Corsar la nòta, l'addicion*: N'en gonflar lo total. ◆ **si corsar** v.pr. Devenir mai complicat: *L'affaire si corsa*.

corsari n.m. 1. (anc.) Nau rapida armada m'un equipatge que lo sieu govèrn l'a abilitat à capturar lu bastiments de comèrci enemics (s. XV – s. XIX). 2. En lo debanament dei doi conflictes mondiaus, naus de guèrra ò de comèrci armadi, destinadi à l'atac de naus de carga enemigui, tactica en usança magerament dins la Kriegmarine. 3. Capitani ò marinier d'una nau d'aqueu tipe. 4. Braias estrechi que s'arrèston à la mitan dau boteu.

corsat, ada adj. 1. Qu'a un gust releuat: *Un vin corsat*. 2. Escalabrós: *Una istòria corsada*.

corsatge n.m. 1. Vestit de frema que recuèrbe lo buste. 2. (cord.) Aut de rauba d'un solet tenent. Sin.: **bombet**.

còrse, a adj. e n. De Còrsega. ◆ n.m. Lengua de Còrsega.

corsejada n.f. Accion de persègre. Practica de la guèrra de corsa. Sin.: **perseguida, perseguiment**.

corsejaire, airtz n. Persona que persegueisse quauqu'un. Sin.: **perçaçaire, perseguèire**.

corsejar vi. Si liurar à la guèrra de corsa. ◆ vt. Còrrer darrier quauqu'un per l'agantar. Sin.: **perseguir, persègre, persiègre, escorsar, ensequir, ensègre, acochairar, perçaçar**.

corselet n.m. 1. Bustier. Var.: **corsilhon**. 2. (anc.) Còrs de coirassa. 3. (zool.) protorax (coleoptèrs) ò torax (imenoptèrs) dei insèctes.

corset n.m. Sotavestiment, sobretot femenin, destinat à mantenir la talha e lo ventre. ◇ *Corset ortopedic*:

Aparelh emplegat per tractar li deviacions e li fracturas de la colomna vertebrala.

corsetaire, airtz n. Corsetier.

corsetar vt. Faire cargar un corset. ◆ **corsetar (si)** v.pr. Cargar lo sieu corset.

corsetier, a n. Persona que fa de corsets. Var.: **corsetaire**.

corsia n.f. (mar.) Dins li galèras, passatge qu'anava de la proa à la popa au mitan dei doi rengadas de bancs de vòga. ◇ *Canon de corsia*: La boca de fuèc mai potenta d'una galèra, plaçada à la proa dins l'axe de la corsia.

corsier n.m. (lit.) Cavau de corsa.

corsier, a n. 1. Emplegat encargat de portar de messatges, de paquets, etc., per lo còmpte d'una empresa, d'un negociant. 2. *Corsier internacional*: Empresa privada qu'assegura lo transpòrt vèrs l'estranger de documents e de pichins còlis que lo sieu acaminament es urgent. ◆ n.m. (mar.) Nau de guèrra velòça: «*Galea ni corsier corrent.*» (Fin dau s. XII^m).

corsiera n.f. 1. Camin de ronda. 2. (mar.) Passatge sobretot au dedintre d'una nau dins lo sens de la longor. Var.: **escorsiera, corsiva**.

corsilhon n.m. Braciera, bustier. Var.: **corselet**.

corsiù, va adj. Cursiu.

corsiva n.f. 1. Galaria de circulacion vèrs divèrs lojaments. 2. Corsiera.

corso n.m. [ˈkɔrsɔ] (mòt italian) Passacarriera per Carnaval.

cort n.f. Bassacort.

cort n.m. (de l'anglés *court*) Au tennis, terren, camp.

cort adv. 1. D'un biais cort: *Aquela filha es vestida tròup cort*. 2. *Anar au mai cort*: Agir dau biais mai rapide e mai simple. Sin.: *Tirar en endrechiera*. ◇ *Pilhar quauqu'un de cort*: Lo sorprendre. ◇ *Èstre à cort de*: Mancar de. Sin.: *Èstre, estar cort de...* ◇ *Virar cort*: Arrestar bruscament una convèrsa, un entretèn. ◇ *S'arrestar cort*: S'arrestar tot en un còup. ◇ *Tot cort*: Simplement.

cort, a adj. 1. Qu'es gaire estendut en longuessa ò en autessa. 2. Que dura gaire de temps, breu. ◇ (fam.) *Aver la memòria corta*: Oblidar rapidament de constrenchas, d'obligacions. Sin.: **aver mala memòria**. ◇ *Èstre cort*: Èstre breu. 3. (fam.) Gaire satisfasant: *Li tieu explicas son un pauc corti!* Sin.: **de corta volada, de vista corta**. ◇ *À corta vista*: Fach sensa pensar à l'avenir, en parlant d'un projècte, d'una polítics, d'una accion, etc.

cortacadena n.f. Cortcircuit.

cortacadenar vt. Cortcircular.

cortacadenatge n.m. Cortcircuitatge.

cortalen n.m. Asma, bofaïssa.

cortament adv. D'un biais cort.

cortanela n.f. Pichina cort interiora. Sin.: **salestre**.

cortapalha n.f. *Tirar à la cortapalha*: Causir en foncion de la longuessa dau brot de palha tirat. Sin. **arratge, à l'escadença, à l'endevenença, à tot èime**.

cortaud, a adj. e n. Qu'a una talha corta e compacta. Sin.: **rabassut**.

cortarellhat, ada adj. Qu'a li aurelhas corti en parlant d'una persona, d'un animau.

cortbolhon n.m. Liquide aromatisat dont si fa cuire lo peis ò la carn.

cortcircuit n.m. Connexion au mejan d'una resisença ò d'una impedença tota pichina entre doi ponchs d'un circuit que si tròvon normalament à de tensions diferenti; incident que n'en resulta. Sin.: **cortacadena**.

cortcircular vt. 1. Metre en cortcircuit. 2. (fig.) Laissat de caire un intermediari, non tenir còmpte de la via ierarquica. Sin.: **cortacadenar**.

cortcircuitatge n.m. Accion ò resulua de cortcircular; Sin.: **cortacadenatge**.

cortcorrier n.m. Avion qu'assegura lo transpòrt sus de distanças corti (en dessota de 1000 km).

cortectomia n.f. Ablacion d'una part dau cortèx.

cortègi n.m. 1. Grop de personas que n'en seguïsson una altra (d'autri) per li rendre un omenatge, li faire onor. ◇ Ensèm de personas que manifèston dins un passacarriera. Sin.: **acompanhada, comitiva**. 2. (fig. lit.) Seguida, acompanyament: *La guèrra adue lo sieu cortègi de dolors*.

cortejaire, a n. Persona que corteja; Sin.: **calinhaire**.

cortejament n.m. Accion de cortejar.

cortejar vt. 1. Faire la cort à quauqu'un, temptar de faire la sieu conquista. Sin.: **calinhar, floretar, galantejar, faire l'aleta**. 2. (lit.) Flatar una persona importanta per interès. Sin.: **adular, lausenjar**.

cortés, esa adj. 1. Que parla, si compoarta mé cortesia. 2. *Literatura cortesa*: Literatura refinada, que celèbra l'amor e li valors cavaleresqui (s. XI^m – s. XIII^m). *L'amor cortés*: Cantat per lu trobadors.

cortesament adv. Embé cortesia.

cortesán n.m. 1. (anc.) Òme qu'èra à la cort d'un sobeiran. 2. (lit.) Aqueu que flata per interès li personas potenti ò influenti. Sin. (2): **lausenjaire, lausengier, flataire**.

cortesana n.f. (lit.) Prostituida d'un reng elevat.

cortesánaria n.f. 1. (lit.) Bassessa de cortesán. 2. Mena, comportament de cortesán. Sin.: **monsénalha, moninaria**.

cortesánesc, a adj. Que pertòca lu cortesáns, li cortesánas; que sembla au biais de faire dei cortesáns.

cortesia n.f. 1. Ensèm dei règlas dau ben viure en societat; respècte d'aqueli règlas. Sin.: **afabilitat, convenença, civilitat**. 2. Accion, paraula confòrma à-n-aqueli règlas.

cortet, a adj. Un pauc cort.

corteta n.f. (television, ràdio) Pichina informacion que vèn d'arribar ò pas gaire importanta. Sin.: **brèva, flash**.

corteta n.f. Mansa, bordina.

cortèx n.m. 1. (biol.) Partida extèrna que forma l'envelopa d'un organe animal ò vegetal; rusca. Sin.: **corticala**. 2. (anat.) *Cortèx cerebral* ò *cortèx*: Riban de substança grisa à la susfàcia dei emisfèris cerebrals e format per lu còrs cellularis dei neurònas.

cortical, a adj. (sc. de la v.) Relatiu au cortèx d'un organe, à la rusca d'una planta. ◇ (anat.) Relatiu au cortèx cerebral. ◇ (neuro.) *Zòna corticala*: Caduna dei

zònas que l'experimentacion e l'observacion li reconoisson un ròtle essencial dins l'elaboracion d'una foncion intellectuala ò psicologica. ◇ (anat.) Relatiu au cortèx de la glanda surrenala. Var.: **corticau**.

corticala n.f. Cortèx.

corticau, ala adj. Cortical.

corticicòla adj. e n. Que viu sus la rusca dei aubres.

corticoïde, a adj. e n.m. Si di dei ormònas dau cortèx sobrerrenal, dei sieus desribats e prevalents sintetics, emplegats en particular coma remèdi antiinflamatoris. Sin.: **cortisonic**. Var.: **corticoesteroïde**.

corticoesteroïde, a adj. e n.m. Corticoïde.

corticoestimulina n.f. Ormòna de l'ipofisi qu'estimula la secrecion de la corticosurrenala. Var.: **corticostimulina**. Sin.: A.C.T.H., de l'anglés Adreno-Cortico-Trophic-Hormone.

corticostimulina n.f. Corticoestimulina.

corticosusrenal, a adj. e n.f. Si di de la region periferica de la glanda sobrerrenal, que li sieu ormònas agísson sobre lo metabolisme dei substànças organiqui e minerali. Var.: **corticosusrenau**.

corticosusrenalòma n.m. Tumor dau corticosusrenal.

corticosusrenau, ala adj. e n.f. Corticosusrenal.

corticoterapia n.f. Tractament au mejan de corticoïdes.

cortil n.m. Bassacort. Var.: **cortiu**.

cortina n.f. 1. Part d'un barri de casteu qu'unisse lu flancs de doi bastions vesins. 2. Tenda, rideu, especial. de lièch.

cortinar vt. Enrodar de cortinas. Var.: **encortinar**.

cortinari n.m. *Cortinaris*: Genre de fonges basidiomicèts que comprèn d'espècias nombroï que n'i a una mortala.

cortinatge n.m. 1. Cortinas de lièchs. 2. Velatge.

cortisonic, a adj. Relatiu à la cortisòna. ◆ n.m. Corticoïde.

cortisòu n.m. Idrocortisòna.

cortisòna n.f. Ormòna corticosusrenala, dei proprietats antiinflamatori.

cortisonic, a adj. Relatiu à la cortisòna. ◆ n.m. Corticoïde.

cortitge n.m. Brevet, fugacitat.

cortiu n.m. Cortil.

cortivar vt. Cultivar.

cortivator, tritz n. Cultivator.

cortjontat, ada adj. Qu'a de paturons corts, en parlant d'un cavau.

cortmetratge n.m. Film cort, que despassa rarament 20 minutas.

cortura n.f. Cultura.

cort-vestit, ida adj. Que poarta un vestit cort.

coruscant, a adj. (lit.) Que brilha d'un grand esclat.

corvada n.f. Corrogada (ancian occitan **corroada**).

corveta n.f. 1. Ancian bastiment de guèrra, intermediari entre la fregata e lo bric. 2. Bastiment armat per la lucha còtra lu sotamarins.

corvidat n.m. *Corvidats*: Família de passerons de granda talha coma lo corpatàs, la cornacha, lo gai.

cosac n.m. 1. Membre de clicas armadi eissidi dei poblacions nomadi ò quasi-nomadi dei estèpas de la Rússia meridionala, organisadi en comunautats democratici, que per moments èron au servici dau tsar, e per moments enquadràvon li revòutas paisani (s. XVⁿ – s. XVIIIⁿ). 2. Paisan liure tengut au servici militari, membre de regiments especials de la cavalaria russa (s. XIXⁿ – començament dau s. XXⁿ).

coscós n.m. Aprestatge culinari d'Àfrica nordenca, compausat de sèmola de blat dur cuècha à la vapor e servida m'un bolhon de liumes divèrs: cees, rabas, nhifs... e de carn de moton e de polàs, lo tot foarça pimentat.

coscossier n.m. Aisina per adobar lo coscós.

coscant n.f. (mat.) Inverse dau sinus d'un angle ò d'un arc (simb.: cosec).

cosèira n.f. 1. Màquina industriala per cordurar. 2. Màquina per cordurar lu quasèrns d'un libre.

cosèire, a n. Persona que cordura. ◇ Persona que travailla m'una cosèira per cordurar un libre. Sin.: **cordurier**.

cosèire n.m. Recipient de grandi dimensions dont si fan cuire lu aliments.

cosent, a adj. 1. Qu'afecta dolorosament: *Un falhiment cosent*. 2. Viu, agut: *Una dolor cosenta*.

cosera n.f. Cubèrta. Var.: **cocera**. Sin.: **plumassiera**.

cosignatari, ària n. Persona qu'a signat mé d'autri.

coshitiç, a adj. e n.m. *Lengas coshitiç*: lengas de la familha camito-semitica parladi en Etiòpia e en Somàlia.

cosin n.m. Moissara dei patas lònqui e fini (Família dei culicides).

cosin, a n. Persona de la linhada d'un oncle ò d'una tanta; espós d'una cosina, esposa d'un cosin.

cosinar vi. (lit.) Ben s'entendre, aver de relacions amicali mé quauqu'un.

cosinatge n.m. 1. (fam.) Parentat entre cosins. 2. (lit.) Ensèm dei parents.

cosinus n.m. (mat.) Foncion qu'assòcia à un arc de ceucle ò à l'angle au centre \widehat{AOM} correspondent lo quocient dei mesuras algebriqui de OP e de OA, dont P es la projeccion ortogonala de M sus la drecha OA (simb.: cos). Var.: **cosinus**. ◇ (electr.) *Cosinus* φ . Expression matematica d'un circuit percorrut per un corrent alternatiu sinusoidal, φ estent l'angle de desfasatge entre la tension e l'intensitat.

cosmetic, a adj. Si di de tota preparacion non medicamentosa destinada à la cura dau còrs, à la beutat.

cosmetica n.m. Substànça cosmetica. Sin.: **produch de beutat**.

cosmetologia n.f. Estudi e preparacion dei cosmetics.

cosmetològue, òga n. Especialista de la cosmetologia.

cosmic, a adj. 1. Relatiu au cosmòs, à l'Univèrs, à l'òrdre dau monde; infinit. 2. Relatiu à l'espaci intersideral. ◇ (astrofis.) *Rais cosmic*: Raionament d'auta energia d'origina solària, galactica ò

extragalactica, que produe de fenomènes d'ionisacion dins l'auta atmosfèra.

cosmodròme n.m. Basa de lançament d'engenhers espacials en Rússia.

cosmogonia n.f. 1. Racònte mitic de la formacion de l'Univèrs. 2. Sciènça de la formacion dei objèctes celèstes (planetes, estelas, galaxias, etc.).

cosmogonic, a adj. Relatiu à una cosmogonia mitica ò à la cosmogonia scientifica.

cosmografe, a n. Especialista de la cosmografia.

cosmografia n.f. Descripcion dei sistemas astronomicos de l'Univèrs.

cosmografic, a adj. Relatiu à la cosmografia.

cosmologia n.f. Branca de l'astronomia qu'estúdia l'estructura e l'evolucion de l'Univèrs considerat dins lo sieu ensèm.

cosmologic, a adj. Relatiu à la cosmologia.

cosmologista n. Especialista de cosmologia.

cosmonauta n. Que viatja dins lo cosmòs. Sin.: **espacionauta**.

cosmonautica n.f. Astronautica.

cosmonomia n.f. Lo tot dei lèis que regisson l'Univèrs.

cosmonomic, a adj. Relatiu à la cosmonomia.

cosmopolita adj. 1. Traversat, abitat per de ciutadans dau monde entier: *Niça es una vila cosmopolita*. 2. Dubèrt à toti li civilisacions, à toti li costumas: *De gusts cosmopolitas*.

cosmopolitisme n.m. Estat de cen qu'es cosmopolita; disposicion d'esperit cosmopolita.

cosmòs n.m. 1. L'Univèrs considerat dins la sieu integralitat. 2. Espaci intersideral. Var.: **còsmos**. 3. Planta composacea decorativa d'origina mexicana, foarça cultivada au Japon.

còsmos n.m. Cosmòs.

cosse n.m. Foleton.

cosinus n.m. Cosinus.

cosson n.m. Cusson.

cossonadura n.f. Cussonadura.

cossonar vt. Cussonar.

cossonat, ada adj. Cussonat.

cossut, uda adj. 1. Ric, borgés: *Una maion cossuda*. 2. Que viu ricament: *Una persona cossuda*. Sin.: **benestant, a**.

cost n.m. 1. Prètz, montant de quauqua ren. 2. *Cost de la vida*: Valor estimada dei bens e dei servicis, fondada sus lo parangon dei revenguts sus un periòde donat. 3. *Cost de produccion*: Prètz de revèn d'una mèrç, d'un produch. ◇ *Cost de distribucion*: Diferença entre lo prètz de venda d'un produch e lo sieu prètz de produccion. ◇ *À tot cost*: Quali que n'en s'gon li consequenças. Sin.: **amont**.

cost n.m. 1. Pen dei gramineas. 2. Part dau pen dei cerealas que rèsta dins lo camp après la meisson. 3. Palha lònca que s'emplegava per curbir li abitacions dins d'uni regions. Sin.: **estòbla**.

costal, a adj. (anat.) Dei coastas. Var.: **costau**.

costar vi. 1. Èstre vendut au prètz de: *Quant costa aqueu diccionari?* 2. Provocar de despensas: *Aqueu comportament ti costerà car*. ◇ *Coste que coste*: Quau que n'en sigue la despensa, lo sacrifici demandat. ◇ *À ren non costa*: sensa pagar. Sin.: **à jaba, à gratis**.

costarican, a adj. De Coasta-Rica.

costat n.m. 1. Part laterala, limit d'una caua: *Lo costat drech de la carriera*. Sin.: **latz, caire, man, flanc, banda**. ◇ *À costat*: Pas luènh; en defoara. ◇ *Laissat de costat*: Negligir, abandonar, non tenir còmpte de. ◇ *Metre de costat*: Metre en resèrva. ◇ (geom.) Cadun dei segments que compàuon un poligòne; caduna dei drechas que fórmon un angle. 2. Part laterala de la gàbia toracica: *Durmir sus lo costat*. ◇ *Èstre, si tenir au costat de quauqu'un*: L'acompanhar dins la dificultat, lo sostenir. Sin.: **dapé**. ◇ *De costat*: De biais, oblicament: *Caminar de costat*. ◇ *Regarjar de costat*: Regarjar furtivament, embè embarràs. Sin.: **bescairar**. 3. Part, luèc quau que sigue per oposicion à d'autri parts; dapertot. 4. Aspècte de quauqua ren, d'un affaire: *Vèire lo boan costat dei cauas*. 5. Linha de parentat: *Es un cosin d'un costat de ma maire*. ◆ loc. prep. 1. *À costat de*: Pròche de; per comparason mé. 2. *Dau costat de*: Dins la direccion de; à l'entorn de. – Relativament à. ◇ *Dau mieu costat*: Per ieu, per cen que mi regarja.

costatge n.m. Lo prètz que costa.

costau, ala adj. Costal.

costejament n.m. Accion de costejar.

costejar vt. 1. Caminar à costat de quauqu'un. ◇ (fig.) Frequentar, viure pròche de (quauqu'un). 2. Anar, si trovar au lòng de: *Costejar un riu*. ◆ vi. (mar.) Navigar lo lònc dau ribatge. Sin.: **ribejar**.

costeleta n.f. En maselaria, coasta dei pichins animaues (anheu, vedeu, etc.).

costier, a adj. Dei coastas, que si fa au lòng dei coastas: *Navigacion costiera*. ◇ *Fluvi costier*: Qu'a la sieu foant pas luènh dei coastas. Sin.: **ribairenc**. Var.: **costierenc**.

costiera n.f. 1. Pichina coala. 2. Pendís d'una coala, d'un planistèu, plantat de vinhas.

costierenc, a adj. Costier, ribairenc.

costilhon n.m. Costeleta de poarc.

costolat, ada adj. adj. Si di d'un teissut que presenta de coastas parallèli: *Velut costolat*.

costós, oa adj. 1. Que costa car: *Un viatge costós, una política costoa*. Sin.: **onerós, arroïnós**. 2. (lit.) Que demanda d'esfoarç importants; qu'a de consequenças penoï.

costosament adv. D'un biais costós. Sin.: **onerosamente, arroïnosamente**.

costuma n.f. 1. Abitud, usatge d'un grope, d'un pòble. 2. Biais abitual d'agir d'una persona. ◇ *De costuma*: Abitudament. Sin.: **à l'acostumada, costumierament**. 3. (dr.) Règla de drech que l'usatge establisce e que la sieu autoritat es reconoissuda à condicion que non vague au contrari d'una lèi.

costumar vt. Travestir.

costumat, ada adj. *Bal costumat*: Bal que lu sieus participants son travestits.

costume n.m. 1. Ensèm de diferents pèças d'un vestit. Sin.: **tenguda, vestidura**. 2. Vestit d'un òme, que compoarta un pareu de braias, un veston e, eventualment, un gilet. 3. Vestiment tipic d'un país, d'una region ò d'una epòca: *Costume grèc, niçard, escocés*.

costumier, a n. 1. Persona que fa, vende ò fita de costumes de teatre, de cinema, etc. 2. Tecnician que s'ocupa de costumes d'un espectacle.

costumier n.m. Recuèlh de costumes d'una província, d'un país, d'un òrdre religiós.

costumier, a adj. 1. (lit.) Qu'es abitual, ordinari. ◇ *Èstre costumier dau fach*: Aver l'abituda de cometre una accion donada. 2. *Drech costumier*: Lèi non escricha, ma que la tradicion e l'usatge an consacrat. ◇ Mes en plaça per la costuma: *Cap costumier*.

costumierament adv. Segond la costuma. Sin.: **acostumadament, abitualment, ordinariament**.

cot n.m. Pèira per amolar. Sin.: **chafre, safre**.

còta n.f. (anc.) Tunica que portàvon lu òmes e li fremas. ◇ *Còta de malhas*: Lònga tunica de proteccion que portàvon lu militaris de l'Atge Mejan. ◇ *Còta d'armas*: Vestit larg que si portava sobre l'armadura.

cota n.f. Contrafoart. Sin.: **butada**.

cotada n.f. Còup donat violentament. Sin.: **bassacada, còup d'arrèst**.

cotaire, airtz n. Persona testarda que li agrada de contradire e de denegar à contracorrent. Sin.: **contradictor, cavilhaire**.

cotangent n.f.(mat.) Inverse de la tangenta d'un angle (simb.: cotg ò cotan).

cotar vt. (*còti*) Blocar. Var.: **acotar**. Sin.: **conhar, tancar**. ◆ **si cotar** v.pr. Si blocar, s'enraiar. Var.: **s'acotar**.

cotatge n.m. Blocatge (1). Var.: **acotatge**. Sin.: **tancatge, enraiment**.

cotatge n.m. (mar.) Estivatge.

cotelada n.f. Còup de coteu.

cotelar vt. Escotelar. ◆ vi. Jugar dau coteu.

cotelaria n.f. 1. Fabricacion dei coteus e dei objèctes trencants. 2. Luèc, atalhier dont si fan e si vèndon aquestus objèctes. 3. Ensèm de produchs d'aquieu comèrci.

cotelàs n.m. 1. Grand coteu de coïna de la lama larga e trencanta. 2. Sabre cort e larg que talha solament d'un costat.

cotelassa n.f. Planta à bulbe cultivada per li sieu flors de colors variadi (Familha dei iridaceas). Sin.: **glaujòu**.

cotelet n.m. 1. Glaujòu blau. 2. Pichin coteu.

cotelier, a n. Persona que fa ò vende de coteus e d'autres instruments per talhar.

coteliera n.f. Estuch dont s'estrema lo coteu.

coteu n.m. 1. Instrument trencant fach d'un mànegue e d'una lama (ò de mai): *Coteu dau pan*. 2. *Metre lo coteu au coal à quauqu'un*: Lo constrénher à faire quauqua ren. ◇ *Èstre à tiracoteu*: Estar en inimistat declarada. Sin.: **èstre a espada e coteu**. ◇ *Virar lo coteu dins la plaga*: Avivar una pena, un patiment. 3. Pichina tibra d'acier per mesclar li colors ò pintar. 4. Aresta de prisma metallic que supoarta lo flageu de la balança. 5. Mollusc bivalve

de la gruèlha alongada que viu ficat dins la sabla dei plaïas (genre solen).

cotidat n.m. *Cotidats*: Familha de peis dei noastres ribatges, coma lo cabòt.

cotil n.m. Cotís. Sin.: **flausina**.

cotila n.f. 1. Cavitat d'un oàs que n'en receup un autre. 2. Cavitat cotiloïda de l'oàs iliac.

cotiledon n.m. 1. (bot.) Lòbe carnut ò foliaceu que s'insere dins la grana sus l'axe de la plantula. 2. (anat.) Lòbe de la placenta.

cotiledoneu, ea adj. (bot.) Si di d'una planta provista d'un cotiledon.

cotilhon n.m. 1. Farandòla ò sarabanda qu'acaba una fèsta, una serada. ◇ *Accessòris de cotilhon ò cotilhon*: Confètis, serpentins, etc., emplegats au cors d'una fèsta, etc. 2. Jupon.

cotilhonier adj. m. e n.m. Que corre darrier li fremas. Sin.: **fremassier, filhassier**.

cotiloïde, a adj. (anat.) Cavitat cotiloïda: Cavitat articularia de l'oàs iliac, dont s'engatja lo femur.

cotiloïdeu, ea adj. Que pertòca la cavitat cotiloïda

cotilosaurian n.m. *Cotilosaurians*: Òrdre de reptiles dau permian vesins dei estegocefales, qu'an de caracteristicas qu'anóncion lu mamifèrs.

cotís n.m. Teissut de l'armadura sarrada e crosada, de fiu ò de coton, per faire de vestits de çaça ò de travalh. Var.: **cotil**. Sin.: **flausina**.

cotisacion (-izacion) n.f. 1. Soma que si paga quora si cotisa. Var.: **quotisacion, quotizacion**. Sin.: **escotisson**. 2. Accion de cotisar.

cotisant (-izant), a n. Que cotisa. Var.: **quotisant, quotizant**.

cotisar (-izar) vi. 1. Pagar la sieu part d'una despensa comuna. 2. Versar regulierament de sòus à un organisme, una associacion, etc. Var.: **quotisar, quotizar**. ◆ **si cotisar** v.pr. S'unir mé d'autri personas per recampar una soma donada.

cotissa n.f. (arald.) Benda diminuida dins la sieu larguessa.

cotissat, ada adj. (arald.) Que presenta una cotissa.

coton n.m. 1. Fibra textil naturala que recuèrbe li granas dau cotonier. 2. Fieu ò estòfa que si fa m'aquela fibra. 3. Tròç de coton idrofile. 4. *Coton de vèire*: Trama formada de fins fieus de vèire qu'an l'aparença dau coton.

cotona n.f. Cotonada.

cotonada n.f. Estòfa de coton, pur ò mesclat. Var.: **cotona**.

cotonar (si) v.pr. Si curbir de peluc, en parlant d'una estòfa.

coton-collodion n.m. Nitrocellulòsa de que lo sieu taus d'azòt es de 12 %, totalament solubla dins lo mesclatge d'alcol e d'etèr.

cotoneastèr n.m. Aubrilhon ornamental dei fuèlhas pichini e dei flors blanqui ò ròsi (Familha dei rosaceas).

cotonejar vi. Èstre cotonós.

cotoneta n.f. Estòfa de coton de qualitat comuna.

cotonier, a n. e adj. Obrier dei filaturas de coton. ◆ adj. Que pertòca lo coton, lo cotonier.

cotonier n.m. Planta erbacea ò aubrilhon originari d'Índia, dei flors jauni ò ròsi, cultivat dins li regions caudi per lo coton qu'es à l'entorn dei sieu granas e per l'òli qu'aqueli granas contènon (Família dei malvaceas, aut. de 0,50 à 1,50 m).

cotonina n.f. Vel de coton.

cotonós, oa adj. 1. Que fa pensar au coton per lo sieu aspècte. 2. Recubèrt de peluc, en parlant d'un fruch, d'un vegetal: *Lo codonh es cotonós*. 3. Que la sieu pulpa es fada, espongioa, en parlant d'un fruch: *Una pera cottonoa*.

coton-rama n.m. Oata.

cotre n.m. Cubèrta de botís. Var.: **cotron**. Sin.: **vana**.

còtre n.m. (mar.) Nau à vela m'un aubre solet, m'una vela de mèstre, una polacra e una trinqueta.

cotria n.f. Camarilha. ◇ *Anar cotria, anar de cotria*: Anar de companhia. ◇ *Èstre cotria (mé)*: Èstre ligat ensèm (mé).

cotriada n.f. Tropelada de companhs. Sin.: **chorma, mànega, issoart**.

cotron n.m. Cotre.

coturme n.m. 1. Cauçada de la sòla espessa que portàvon lu actors tragics dins l'Antiquitat. 2. Dins l'Antiquitat, cauçada que curbia la mitat de la camba e que si cordelava sus lo davant.

cotutèla n.f. Foncion que la lèi autreja à un òme que la sieu frema es tutritz.

cotutor, tritz n. Persona que compartisse mé d'autri lo ròtle de tutor.

còu n.m. Còl, coal. ◇ *Si montar lo còu*: Si vantar, si pavanar.

còu de pen n.m. Partida superiora e salhenta dau pen.

còup n.m. 1. Fach per un còrs en movement de n'en picar rapidament un autre: *Un còup de marteu (martelada), un còup de baston (bastonada)*. ◇ *Còup de destrau*: Destralada. 2. Accion de faire de mau à una bèstia ò à una persona en la picant m'una partida dau còrs ò m'un objècte. ◇ *Còup de ponh*: Còup donat mé la man sarrada. Sin.: **punh**. ◇ *Còup sus la gauta*: Gautada. ◇ *Còup bas*: Còup portat sota la cencha à la bòxa. ◇ *Còup sus la tèsta*: Sucada. ◇ *Còup de tèsta*: Testada. ◇ *Còup sus l'aurelha*: Aurelhada. ◇ *Còup sus li labras*: Labrun. ◇ *Còup sus lo morre*: Morrada. ◇ *Còup sus lo nas*: Mornifla. ◇ *Còup donat m'au pen*: Ponchapen. ◇ *Còup de dent*: Mordanha. ◇ *Còup de foit*: Foitada, corjada. ◇ *Còup d'agulhon*: Ponchonada. ◇ *Còup d'àrpi*: Arpiada. ◇ *Còup de pata*: Patada. ◇ *Còup de bèc*: Becada. ◇ *À bèi còups*: En barcelant violentament de contunha. 3. Resultat d'aquela accion, macadura: *Aver lo còrs cubèrt de còups*. Sin.: **saton, satonada**. 4. Efecte moral d'una emocion, d'un eveniment, d'una nòva: *Es estat un còup terrible per eu*. ◇ *Còup dur*: Espròva, perilh. ◇ *Còup d'astre*: Azard, endevenença. – *Per còup d'astre*: Eventualament. Sin.: **per astre, per cas**. 5. Fach de descargar una arma de fuèc; la municion ela-mema: *Tirar un còup de fusi*. Sin.: **desparar**. ◇ *Tirar au còup per còup*: Tirar una municion après l'autra. Contr.: **tirar en rafalas**. 6. Bosin d'una vibracion, d'un chòc: *Un còup de soneta*. ◇ *Còup de campana*: Campanada, sonada. 7. Gèst ò movement rapide fach m'una partida dau còrs: *Un*

còup de lenga, de cobde (coidada). ◇ *Còup d'uèlh*: Regard rapide. ◇ *Còup de man*: Ajuda, sostèn à quauqu'un que passa un moment dificile. ◇ Movement rapide e momentaneu per utilizar un objècte: *Si donar un còup de penche (una penchenada)*. 8. Cambiament, modificacion de l'estat fisic. ◇ *Còup de calor*: Indisposicion quora si rèsta troup longtemps dins un luèc caud. Sin.: **calorada**. ◇ *Còup de sang*: Emorragia cerebrala; (fig.) Violent accès de ràbia. ◇ *Còup de soleu*: Cremadura deuguda à una exposicion au soleu. 9. Movement brusc dei elements: *Un còup de tròn*. Sin.: **tronada**. ◇ *Còup de mar*: Gròs paquet de mar. ◇ *Còup de vent*: Ventada. ◇ (fig. e fam.) *Passar en còup de vent*: Passar rapidament, sensa s'arrestar. 10. *Còup de telefòne* ò *còup de fiu*: Apèl telefonic. Sin.: **telefonada**. 11. (fam.) Quantitat beuguda en una presa soleta: *Anar beure un còup*. 12. Acte decisiu d'una persona ò d'un grope: *Un còup publicitari, preparar un marrit còup*. ◇ *Còup de man*: Operacion militària locala, menada per sorpresa sobre un objectiu limitat. ◇ *Còup d'estat*: Presa de poder per la foarça. ◇ (fam.) *Temptar lo còup*: Provar, riscar quauqua ren. ◇ (fam.) *Valer lo còup*: Valer la pena. ◇ *Tenir lo còup*: Resistir, tenir boan. ◇ *Sota lo còup de*: Sota l'efècte de. ◇ *Mancar lo sieu còup*: Falhir. ◇ *Còup de mèstre*: Accion que capita foarça ben. ◇ (fam.) *Èstre, metre dins lo còup*: Participar ò faire participar quauqu'un à un affaire. ◇ *Còup sorne, sornaròs*: Procediment desleial. ◇ *Faire un còup, un marrit còup* (à quauqu'un): Lo raubar, l'enganar. ◇ *Còup de tèsta*: Accion instintiva, facha sensa preparacion. 13. Eveniment que sembla deugut à l'azard: *Un còup d'astre*. ◇ *Còup de teatre*: Cambiament brusc dins un estament. 13. Biaï de agir ò d'atacar, dins d'unu espòrts: *Toi lu còups son permés*. ◇ *Còup franc*: Au balon, au rugbi, au basket, sancion còntre una equipa. ■ Au balon, si destríon lo *còup franc directe* e lo *còup franc indirecte*, relatiu especialament à de fautas comessi en defoara de la susfàcia de reparacion (e se lo portier aganta m'ai mans un balon mandat per un coequipier). – Au rugbi, lo *còup franc*, au contrari de la penalitat, non pòu èstre tirat directament vèrs lu pals. ◇ *Marcar lo còup*: Faire capir, per una accion ò un comportament, l'importança d'un eveniment, d'un incident. 14. Accion ò combinason qu'un jugaire fa, dins d'unu juècs: *Un còup de dats*. ◇ *Un còup de poker*: Una escomessa, una accion à tèsta ò crotz. 15. Fes: *Dau premier còup*. ◇ *Un còup*: Autrifés (especialament dins lu racòntes per lu enfants: *Li èra un còup...*). ◇ *D'un còup, d'un còup solet*: Subitament. Sin.: **tot d'una, de tira, de sauta**. ◇ *Sus lo còup*: Immediatament. ◇ *Après còup*: Un còup lo fach complit, troup tardi. ◇ *Còup e còup*: En si debanant sensa relambi. ◇ *D'aqueu còup*: À-n-aqueu moment precis.

còup de ponh n.m. 1. Arma e autis de silèx dau paleolitic inferior. Sin.: **bifaça**. 2. *Còup de ponh american*: Arma de man constituïda d'una massa metallica mé de traucs per passar lu dets.

coupé n.m. (fr.) Automobila cubèrta mé doi plaças e doi poartas. Var.: **copat**.

covalença (-éncia) n.f. (quim.) Ligason quimica de doi atòmes, per messa en comun d'electrons.

covariança (-ància) n.f. (estad.) Mejana aritmetica dei produchs de doi variablas centradi associadi à una seria statistica dobla.

coveituratge n.m. Usança per manti personas d'una veitura particuliera, que fan un percors comun dins la tòca de despartir lo cost dau transpoart e d'aleugir lo tràfegue rotier.

covendèire, eiritz n. Persona que vende una mema caua m'una altra persona.

covolume n.m. 1. Volume limit qu'ocuperia una massa gasoa sota une pression infinidament granda. 2. Paramètre caracteristic d'una substança explosiva que figura dins la formula de Noble e Abel.

cow-boy n.m. Nom dei gardians de bestiari dins lu tenements ai Estats-Units. Sin.: **boier, vaquier**.

coxal, a adj. (anat.) De l'anca. ◇ *Oàs coxal*: Oàs iliac. Var.: **coxau**.

coxalgia n.f. Tuberculòsi de l'anca.

coxalgic, a adj. e n. De la coxalgia; que sofrisse de coxalgia.

coxartròsi n.f. Artròsi de l'anca.

coxau, ala adj. Coxal.

coxiti n.f. Artriti inflamatori coxofemorala.

coxofemoral, a adj. Relatiu à l'articulacion de l'anca. Var.: **coxofemoral**.

coxofemorau, ala adj. Coxofemoral.

coxopatia n.f. Nom generic dei dolors dei ancas.

Cr Simbòle dau cròme.

crabòt n.m. (mecan.) Dispositiu à dents que permete d'acoblar doi pèças mecaniqui. Var.: **clabòt**. Sin.: **adent**.

crabotar vt. (*crabòti*) (mecan.) Acoblar (doi pèças mecaniqui) au mejan d'un crabòt. Var.: **clabotar**. Sin.: **adentar**.

crabotatge n.m. (mecan.) Acoblament de doi pèças mecaniqui au mejan d'un crabòt. Var.: **clabotatge**. Sin.: **adentatge**.

crac n.m. 1. Baissa brutala dei valors e dei mèrc, à la Borsa. 2. Falhiment brutal d'una societat. Var.: **krach**.

crac onom. Onomatopea que sièrve à exprimir lo bosin de quauqua ren que si rompe ò lo caractèr subit de quauqua ren. ◇ *Cric-crac! Lo mieu conte es acabat*.

crac n.m. (inform.) Pichin programa fraudulós que sièrve à faire foncionar un programa à pagament sensa pagar per aver la clau.

craca n.f. (fam.) Mençonega. Var.: **cracada, cracaria**. Sin.: **falaborda, coàs**.

cracada n.f. Craca.

cracaire n.m. Installacion de rafinatge dont si cràcon lu hidrocarbures.

cracament n.m. Bosin sec que fa un còrs que craca ò si rompe. Sin.: **esclin, cricament, cruissiment**.

cracar vi. (*craqui*) 1. Produre un bosin sec deugut à un fretament, una rompedura, una pression. Sin.: **craquejar, cruissir, esclenir**. 2. Si rompe, s'esgarrar en produent un bosin sec. 3. Falhir: *Aqueu projècte craquerà*. 4. Aver un grave problema psicologic ò fisic: *Lu sieus nèrvs an cracat*. 5. Plus poder resistir: *Quora veï de chocolata, craqui!* Sin. (4 e 5): **blacar, blaquir**. ◆

vt. 1. Faire petar, esgarrar, sota la pression ò l'esfoarç. ◇ *Cracar una alumeta*: La fretar per que pilhe fuèc. 2. (tecn.) Efectuar lo cracatge d'un produch petrolier. 3. (inform.) Emplegar un crac per desblocar un programa sensa n'aver la clau oficiala. Sin.: **desplombar**.

cracaria n.f. Craca.

cracatge n.m. 1. (tecn.) Conversion, sota l'accion de la temperatura, e eventualament d'un catalisaire, dei hidrocarbures d'una fraccion petroliera en hidrocarbures mai leugiers (carburants, intermediaris quimics). 2. (inform.) Accion de cracar un programa.

craft n.m. Papier d'emalatge foarça solide. Var.: **kraft**.

cramar vt. e vi. Cremar.

cramesit, ida adj. Cremesin.

crampa n.f. Contraccion musculària doloroa, involontària e passatgiera. Sin.: **ràmpea**. Var.: **rampa**. ◇ *Crampa d'estòmegue*: Dolor gastrica deuguda à la fam, à una marrida digestion, etc.

crampon n.m. 1. Pèça de metal recorbada, que sièrve per estacar, retenir ò agantar foartament. 2. Cadun dei pichins cilindres ò cònes fixats sota lu soliers de rugbi ò de balon per empachar lu jugaires d'esquilhar. ◇ *Pneumatic à crampons*: Pneumatic mé d'esculpturas importanti per melhorar l'aderença sus un soal qu'esquilha. 3. Organe de fixacion d'unu vegetals. ◆ Sòla provedida de ponchas, fixada sota lo solier, per si desplaçar sus la glaça. Var.: **rampon, rampin**.

cramponament n.m. Accion de cramponar, de si cramponar. Sin.: **aferrament, agafament, ramponament, arrapament**.

cramponar vt. Estacar, agantar, fixar au mejan d'un crampon. Sin.: **aferrar, arrapar**. Var.: **ramponar, encramponar**. ◆ **si cramponar** v.pr. 1. S'estacar, en parlant d'una planta. 2. Tenir fermament: *Si cramponar ai braç de quauqu'un*. 3. S'estacar à quauqua ren que non si vòu abandonar: *Si cramponar à la vida, à un pantais*. ◇ (sensa complement) Resistir, tenir boan: *Èra en marrida postura, ma s'es cramponat*.

cranaire n.m. Persona que fa d'esbrofa. Sin.: **arlèri, bulo, farfantaire, esbrofaire, marjassa (m), talhavent, vanaglòria, falabrac, sauta-mi davant, fantaumier, caco**.

cranar vi. Faire lo bulo, lo faròt. Var.: **cranejar**. Sin.: **faire de fum, esbrofar, faire lo flòri**.

cranaria n.f. 1. Comportament de bravache. 2. Fierrat, vanitat ostentatòria.

cranc n.m. 1. Ulceracion veneriana de la pèu e dei mucoas. 2. (bot.) Malautia dei brancas e dau fust dei aubres. 3. Granqui.

crancós, oa adj. Dau cranc; crancut.

crancut, uda adj. Que sofrisse d'un cranc.

crani n.m. 1. Bòstia ossoa que contèn e fa proteccion à l'encefale dei vertebrats. 2. (fam.) Tèsta.

cranian, a adj. Dau crani.

craniectomia n.f. Autre nom de la cranioplastia.

cranioclasia n.f. Tracha de la tèsta d'un fètus moart.

cranioclast n.m. Aparelh per trissar la tèsta d'un fètus moart.

cranioestenòsi n.f. Mauformacion congenitala caracterisada per la barradura prematurada dei suturas de la bóstia craniana, causant una sofrença cerebrala. Var.: **craniostenòsi**.

craniofaringiòma n.m. Tumor cerebrala situada en sobre de la paret posteriora de la faringe, que creisse ai espesas dei reliquats embrionaris de la region ipofisària.

craniografe n.m. Aparelh que permete la radiografia dau crani segond d'incidèncas precisi e variadi.

craniologia n.f. Part de l'antropologia que s'entrèva dei formas comparativi dau crani dins li divèrsi etnias umani.

craniologic, a adj. Relatiu à la craniologia.

craniològue, òga n. Especialista en craniologia.

craniomalacia n.f. Amoliment dei oàs dau crani dei enfants dins lo sieu primier temps, pertocats per lo raquitisme.

craniomètre n.m. Compàs d'espessor per mesurar lu divèrs diamètres dau crani.

craniometria n.f. Part de l'antropometria que mesura lu oàs dau crani.

craniometric, a adj. Que pertòca la craniometria.

cranioplastia n.f. Cirurgia dau crani. Sin.: **craniectomia**.

cranoscopia n.f. Examèn radioscopic dau crani.

craniostenòsi n.f. Cranioestenòsi.

craniotomia n.f. Operacion qu'a per estigança de pertuar ò de seccionar lu oàs dau crani.

cranquillon n.m. Pichin cranc.

crapolhèt n.m. 1. Pichin mortairet de trencada (1915-1918). 2. Sordat que servia aqueu mortier.

crapula n.f. Individú sensa moralitat, capable de grandi bassessas. Sin.: **crassalha, sarsavalha, maufaràs, racalha, brutícia, gusalha**.

crapulalha n.f. L'ensèm dei crapulas. Sin.: **sarsavalha, racalha, crassalha, gusalha**.

crapular vi. Agir en crapula.

crapularia n.f. Natura de cen qu'es crapulós. Sin.: **gusaria**.

crapulós, oa adj. Plen de bassessa; malonèste. ◇ *Crimi crapulós*: Comés per interés, cupiditat, per raubar.

crapulosament adv. D'un biais crapulós.

craquejar vi. Cracar, craquetar.

craquelet n.m. Pichina pastissaria seca e crocanta sovent facha m'una pasta à bescuèch ò m'una pasta non levada e non salada.

craquetar vi. 1. Cracar sovent e m'un pichin bosin. Var.: **craquejar**. 2. Cridar, faire audir un bosin, en parlant de la cigonha, de la grua, de la cigala.

crasi n.f. 1. Contraccion de la vocala ò dau diftòngue à la fin dau mòt embé la promiera sillaba dau mòt d'après. 2. (med.) *Crasi sanguina*: Ensèm dei proprietats coagulanti dau sang.

crassa n.f. 1. Lo brut que s'amolona sus la pèu, lo teissut, un objècte. Sin.: **onhesc, ranço**. ◇ Depaus de l'òli. Sin.: **grapa**. ◇ Negre que s'amolona dins un fusiú au moment dau tir. 2. Acte ostile: *Faire de crassas à*

quauqu'un. Sin.: **marridetat, marridaria, caïnaria, caitivaria, marrides(s)a**.

crassana n.f. Passacrassana (varietat de pera). Var.: **cresana**.

crassier n.m. Amolonament de rementas d'una usina metallurgica.

crassir vt. (*crassissi*) Curbir l'interior d'un fusiú de negre.

crassós, oa adj. Cubèrt de crassa. Sin.: **brut, ranços, onchós**.

crassulacea n.f. *Crassulaceas*: Família de plantas dicotiledoneï, carnudi, que créisson dins li rocalhas, coma la consòuda.

crassum n.m. Depaus de crassa.

cratèr n.m. 1. Depression arredonida, dubèrta lo mai sovent au sobran d'un volcan, que permete l'escapament dei projeccions e dei lavas. ◇ *Lac de cratèr*: Lac format din lo cratèr d'un volcan amurcit. ◇ *Cratèr (meteoritic)*: Depression quasi circularia cavada per l'impacte d'una meteorita à la susfàcia d'un astre (especialament en parlant de la Luna). ◇ Trauc qu'una bomba forma dians lo soal en petant. 2. Orifici d'un forneu de verraria. 3. Grand vas de tres manelhas e de la larga dubertura dont lu Ancians mesclàvon lo vin e l'aiga.

craterèla n.f. Fonge manjadís en forma de totairòu, negre violaceu, totplen preat. Sin.: **trompeta dei moarts, trompeta de la moart, còrna d'abondança**.

craterifòrme, a adj. En forma de cratèr.

craterisat (-izat), ada adj. Cubèrt de cratèrs: *Lo soal craterisat de la Luna*.

craton n.m. (geol.) Vasta porcion de crosta continentala en defoara dei zònas oceaniqui.

crau n.f. Estenduda codolosa e seca, notadament en Provença.

crau n.m. Corpatàs.

crau onom. Crit dau corpatàs.

craulada n.f. Croacada.

craular vi. Croacar.

craunada n.f. Croacada.

craunar vi. Croacar.

cravata n.f. 1. Benda d'estòfa que si passa à l'entorn dau coal sota lo coal d'una camia e s'estaca davant. 2. Insigne dei grades elevats dins unu òrdres: *Cravata de comandaire de la Legion d'onor*. 3. Ornament tricolòre fixat au fèrre de lança d'un drapeu ò d'un estendard. 4. (mar.) Cordatge que sostèn una àncora. Var.: **carbata, carvata**.

cravatar vt. Metre una cravata à quauqu'un. Var.: **encravatar, carbatar, carvatar, encravatar**.

cravatiera n.f. Replec de pèu que pende sota sota lo coal d'uni bèstias (bòu, etc.).

crawl n.m. Deneda sus lo ventre à propulsion continua per movements alternatius dei braç e dei cambas. Var.: **cròl**.

crawler vi. Denedar lo crawl. Var.: **crolar**.

crawlat, ada adj. *Esquina crawlada*: Crawl denedat sus l'esquina. Var.: **crolat**.

creacion n.f. 1. Accion de crear, de traire de ren. 2. Ensèm dau monde creat; univèrs. 3. Accion de fondar

quauqua ren: *La creacion d'una empresa*. 4. Òbra creada; modèl inedit: *Li creacions d'un grand sartre*. 5. Promiera interpretacion d'un ròtle, d'una cançon, etc.; promiera ò novèla messa en scena d'una òbra.

creacionisme n.m. 1. (ist. dei sc.) Teoria que di que li bèstias e li plantas son estadi creadi subitament e separadament per espècias fixi e immudabli. 2. Doctrina ensenhada per la Glèia catolica, qu'afortisse que Dieu crea cada ànima au moment de la concepcion.

creacionista adj. e n. Que pertòca lo creacionisme; partidari dau creacionisme.

creança n.f. 1. (dr.) Drech qu'una persona (*lo creancier*) d'exigir quauqua ren de quauqu'un (*lo debitor*); títol qu'establisce aqueu drech. 2. *Letras de creança*: Letras qu'un ministre ò un ambassador remete, quora arriba, au cap de l'Estat pròche lo quau es acreditat.

creancier, a n. 1. Titulari d'un drech de creança. 2. Persona à cu quauqu'un deu de sòus. Var.: **creditor**.

crear vt. (*creï*) 1. Donar l'existença à; tirar de ren. Sin.: **congrear, sorgentar**. 2. Realisar, concèvre (una òbra de l'esperit); inventar. 3. Fondar, establir: *Crear una empresa*. 4. Interpretar, metre en scena per lo promier còup: *Crear una cançon*. 5. Èstre la causa de; generar: *Crear d'enuèis à quauqu'un*.

creat n. Lo tot dei creaturas, dei causas creadi. Contr.: **increat**.

creatica n.f. (educ.) Ensèm dei tecnicas e dei metòdes destinats à desvelopar la creativitat.

creatina n.f. Substança azotada presenta dins lo musc, lo cerveu e, en pichina quantitat, dins lo sang, e que juèga un grand ròtle dins la contraccion muscularia.

creatinina n.f. Describat de la creatina, que lo sieu taus dins lo sang (normalament entre 10 e 45 mg per litre) aumenta en cas d'insufisença renala.

creatiu, iva adj. 1. Qu'es capable de crear, d'inventar, d'imaginar quauqua ren de noueu, d'original, que manifèsta de creativitat. 2. Que favoreja la creacion: *Un mitan creatiu*. ◆ n.m. Dins la publicitat, persona encargada d'aver d'ideas originalis per crear ò lançar un produch.

creativitat n.f. Poder creatiu, capacitat d'imaginacion, d'invencion, de creacion: *Creativitat artistica*.

creator, tritz adj. e n. 1. Persona que crea, inventa quauqua ren de noueu dins lo camp scientific, artistic, etc.: *Una creatritz de mòda*. 2. Persona que crea, interprèta per lo promier còup un ròtle, una cançon; autor. ◆ n.m. *Lo Creator*: Dieu. ◆ adj. Qu'a la facultat, lo don d'invencion; creatiu, inventiu.

creatura n.f. 1. Tot èstre creat, en particular l'òme, per rapoart à Dieu, lo Creator. 2. Èstre uman, persona. 3. (pej.) Persona sotamessa à una altra: *Li creaturas dau ministre*.

creaturon n.m. Fètus.

crebadura n.f. Crepadura.

crebar vt. e vi. Crepar.

crebassa n.f. 1. Ascladura à la susfàcia de quauqua ren (barri, edifici). 2. Fendadura estrecha d'un glacier.

Sin. (1 e 2): **fendascla, ascla, fracha**. 3. Fendilha de la pèu. Sin.: **escarabassa, crebassa, esclapadura**.

crebassar vt. Faire de crebassas sus, à, dins (quauqua ren): *Lo frèi crebassa li mans*. Sin.: **esclapar**. ◆ **si crebassar** v.pr. Si marcar de crebassas.

credença n.f. Bufet de sala per manjar dont es expauada la vaissèla preciosa.

credença n.f. Cresença.

credenciós, oa adj. Credule. Sin.: **eresereu, jausseran**.

credent, a adj. e n. Cresent.

credibilisar (-izar) vt. Rendre credible (quauqua ren).

credibilitat n.f. Caractèr de cen que pòu èstre cresut, de quauqu'un que si pòu crèire quora afirma quauqua ren.

credible, a adj. Que pòu èstre cresut: *Una istòria credibla*.

crèdit n.m. 1. (lit.) Fidança que quauqu'un inspira, consideracion. 2. Fidança dins la solvabilitat de quauqu'un; temps acordat à quauqu'un per un pagament. ◆ *À crèdit*: M'un pagament diferit. Contr.: **au comptant, à sosta**. ◆ *Faire crèdit à quauqu'un*: Li donar un temps per lo pagament. Sin.: **faira banca**. ◆ *Carta de crèdit*: Carta que permete de pagar ò de retirar de sòus à un distributor automatic. 3. Prèst consentit per una persona ò una banca: *Crèdit à cort tèrme, à tèrme mejan, à long tèrme*. ◆ *Crèdit rotatiu*: Sensa data d'escadença, que la banca pòu transformar quora vòu en crèdit à tèrme.

◆ *Crèdit de campanha*: Avança facha à d'entrepresas per afrontar de cargassasonieri. ◆ *Letra de crèdit*: Document qu'un banquier dona au client per li permetre de retirar de sòus dins una altra plaça. ◆ *Societat de crèdit*: Organisme destinat à ajudar l'accession à la propietat. 4. Nom donat à divers establiments de crèdit.

◆ *Crèdit municipal*: Caissa municipala de crèdit que prèsta à de taus bas. 5. Ensèm dei somas d'un budget: *Votar lu crèdits*. 6. Part d'un còmpte que menciona li somas deugudi à quauqu'un. Contr.: **dèbit**. ◆ Crèdit crosat: Operacion d'escambi de monedas entre doi bancas. ◆ *Crèdit d'impoast*: Aver fiscal. 7. *Crèdit fotografic*: Mencion obligatòria dau nom dau propietari dei fotografias qu'illústron un obratge.

creditar vt. 1. Inscriure una soma au crèdit de: *Creditar un còmpte*. 2. Imputar (à quauqu'un) lo meriti d'una accion, e espec. d'un resultat, d'una performança esportiva.

crèdit-balh n.m. Contracte que permete de fitar quauqua ren m'una promessa unilateral de venda en fin de contracte.

creditor, tritz n. Persona qu'a una soma portada au sieu crèdit sus un còmpte. ◆ adj. Que presenta un crèdit, un sòlde creditor. Contr.: **debitor**.

credo n.m. inv. 1. (catol.) *Lo Credo*: Lo simbòle dei Apòtols, que contèn lu articles fundamentals de la fe catolica. 2. Ensèm de principis sobre lu quaus si fonda una opinion: *Un credo politic*.

credul(e), a adj. Que cretz facilament cen que li es dich. Sin.: **credenciós, ingenú, eresereu, jausseran**.

credulitat n.f. Tròup granda facilitat à crèire.

crej n.m. Krej.

crèire vt. (*crezi*) 1. Tenir (quauqua ren) per vèr, admetre coma real, segur. ◇ *Es pas de crèire, es malaisat de (à) crèire, vèn à mau de (à) crèire*: Es una caua que sembla impossible de crèire. 2. Tenir (quauqu'un) per sincèr. 3. *En crèire (quauqua ren, quauqu'un)*: S'en raportar à-n-eu, si fidar (*de*). 4. *Crèire que*: Tenir (quauqua ren) per possible, probable; pensar: *Crezi que vendrà*. 5. Imaginar, suspauar (quauqua ren) coma: *Lo cresii mai intelligent*. ◆ vt. ind. 1. *Crèire à quauqu'un, à quauqua ren*: Tenir per segura la sieu existença; aver fe en la sieu veracitat; s'en fidar; aver fe en la sieu eficacitat. 2. *Crèire en quauqu'un*: Si fidar d'eu; reconóisser l'existença de: *Crèire en lu sieus amics*. ◆ Aver la fe religioa. ◆ **si crèire** v.pr. 1. S'estimar, aver l'impression d'èstre: *Si créson foarts*. 2. Aver una auta opinion de la pròpria persona: *Que si cretz?*

creis n.m. 1. Excreissença. 2. Creissença. ◇ Aumentacion d'un tropeu per la naissença dei pichoi. 3. Simbòle de manti nacions musulmani: *Lo Creis otoman*. Var.: **creissent**.

creissement n.m. Creissença. Var.: **acreissement**.

creissença n.f. 1. Accion, fach de créisser. 2. Aumentacion progressiva. Var.: **creis**. 3. Aumentacion dei principali dimensions caracteristiqui de l'activitat d'un ensèm economic e social (espec. de la produccion nacionala dei bens e dei servicis), acompanhada ò non d'un cambiament d'estructura. Var.: **creissuda**. Sin.: **augment, auça**.

creissent n.m. 1. Forma de la Luna, quora la susfàcia esclairada vesibla de la Tèrra es inferiora à la mitan d'un disc (avant lo promier quartier ò après lo darrier quartier). 2. Emblema dei musulmans e dei Turcs, qu'a aquesta forma. Sin.: **creis**. ◇ *Creissent Roge*: Equivalent de la Crotz Roja, dins lu país musulmans. 3. (tecn.) Instrument dau fèrre recorbat, que siève à rebrondar lu aubres. 4. Crissent, levam. 5. Pichina pastissaria en pasta levada e fulhetada arredonida en forma de cresissent.

creissent, a adj. Que creisse, qu'augmenta. ◇ (mat.) *Foncion creissenta*: Foncion definida sus un interval, que varia dins lo meme sens que la sieu variabla. ◇ *Seguida creissenta*: Seguida que cadun dei sieus tèrmes es inferior à-n-aqueu d'après.

créisser vi. 1. Devenir grand, si desvelopar: *Un aubre creisse mai lentament qu'un pichon*. 2. Aumentar en nombre, en importança: *La sieu ambicion creisse, lu jorns créisson*. ◆ vt. Far venir grand.

creisson n.m. 1. Planta erbacea que creisse dins l'aiga doça (*creisson de foant* ò *creisson negre*) e que si cultiva dins li creissonieras per li sieu fuèlhas manjadissi (Familha dei crucifèrs). 2. *Creisson alenés*: Nasitoart cultivat, d'una sabor que ponhe. Sin.: **nasturci**. 3. *Creisson bastard*: Autre nom de la *roqueta* ò *riqueta* (Eruca sativa).

creissonet n.m. Planta dei prats umides, que mesura fins à 50 cm d'autessa (Familha dei crucifèrs). Sin.: **crusson dei prats**.

creissoniera n.f. Bacin d'aiga correnta dont si cultiva lo creisson. Var.: **creisseloniera**.

creissoleniera n.f. Creissoniera.

creissuda n.f. Creissença.

crema n.f. 1. Matèria grassa dau lach, que s'en fa lo burre: *Crema liquida*. ◇ Pellicula que si forma à la susfàcia dau lach bulhit. ◇ *Crema batuda* ò *crema Chantilly* ò *chantilly*, n.f.: Crema fresca foartament emulsionada. 2. (fig.) Cen que li a de melhor, l'elita. Sin.: **flor, sanflorada**. 3. Preparacion pauc ò pron liquida, à basa de lach e d'òus: *Crema glaçada*. ◇ *Crema anglesa*: Crema de basa que si pòu perfumar ò cuèire au banh-maria. 4. Liqueur obtenguda à partir d'unu fruchs: *Crema de banana*. 5. Preparacion onchoa per curar la pèu. ◆ adj. inv. e n.m. 1. D'una color blanca, leugierament tenchada de jaune. 2. *Cafè crema* ò *crema* n.m.: Cafè addicionat de crema ò de lach.

cremacion n.f. Accion de cremar lu moarts. Sin.: **incineracion**.

cremada n.f. Luèc qu'es estat cremat.

cremador n.m. 1. Fogau d'abrandament. 2. Autre nom dau lenhier e dau brutlador. 3. Luèc foarça caud.

cremadura n.f. 1. Lesion dei teissuts deuguda à la calor, à l'electricitat ò à de rais. 2. Traça, trauc laissat per quauqua ren qu'a cremat: *Una cremadura de cigarreta*. Sin.: **brutladura, arsur, cremason**.

cremalh n.m. Cremalhiera. Var.: **cremascle**.

cremalhiera n.f. 1. Barra de fèrre provedida d'encrenaduras, fixada au dintre d'una chaminèia per sus pendre li pinhatas à d'autessas diferenti. ◇ *Pendre la cremalhiera*: Festejar una installacion dins una novèla maion. 2. (per anal.) Dispositiu encrenat per reglar l'autessa d'uni elements: *Biblioteca à cremalhieras*. 3. Pèça lineària que s'engrana m'una ròda ò m'un pinhon, destinada à transformar un movement rectilinhè en movement de rotacion ò inversament: *Direccion à cremalhiera d'una automobila*. ◇ (espec.) Ralh dentat d'unu camins de fèrre à foarta penda. 4. (fin.) *Paritat à cremalhiera*: Regime dei cambis, ai tèrmes de que li paritats successivi poàdon èstre revisadi per una seguida de pichini modificacions. Var.: **cremalh**.

cremant, a adj. Que crema; ardent: *Lo boisson cremant*.

cremant n.m. e adj. Vin mossós que si cuèrbe d'una escuma leugiera e gaire abondoa.

cremar vt. e vi. Brutlar. Var.: **cramar**. Sin.: **abrar, ardre, abrandar, rimar**.

cremar vi. Si curbir de crema, en parlant dau lach.

cremaria n.f. Botiga de cremier.

cremascle n.m. **cremalh, cremalhiera**.

cremason n.f. Cremadura.

cremat, ada adj. Brutlat. Sin.: **abrat, ars, abrandat, rimat**.

cremat n.m. Partida d'una seuva incendiada ò de camps que li sieu èrbas son estadi brutladi per preparar lo soal à la cultura.

crematge n.m. (quim. fis.) Separacion per gravitat dei particulas d'una emulsion.

crematista adj. e n. Partidari de la cremacion.

crematistica n.f. (anc.) Partida de l'economia que tracta de la produccion de riquessas.

crematòri, òria adj. e n.m. Relatiu à la cremacion. ◇ *Forn crematòri*: Dont son incinerats lu moarts. ◇ (espec.) Forns qu'empleguèron lu Alemands dins li camps d'exterminacion à l'epòca dau nazisme.

crematoriom n.m. Bastiment per l'incineracion dei moarts. Var.: **crematorium**.

crematorium n.m. Crematorium.

cremesin, a adj. 1. D'un roge escur. 2. Que devèn tot roge sota l'efècte d'una emocion, de la vergonha, de l'esfoarç, etc. Var.: **cramesit**.

cremier, a n. Negociant que vende de crema, de lach, de burre, d'òus e de fromai.

cremolat, ada adj. Arnat.

cremor n.f. Cremadura.

cremós, oa adj. 1. Que contèn totplen de crema: *Un lach cremós*. 2. Qu'a l'aspècte de la crema.

crenhença n.f. Sentiment de timor, de paur. Var.:

crenta. Sin.: **temor, temença, aprension**.

crenhent, a adj. Crentós. Var.: **crentiu**. Sin.: **temorós, aprensiu**.

crénher vt. 1. Provar d'inquietuda, de paur, davant quauqua ren ò quauqu'un: *Crenhi crenhi que sigue partit*. 2. Èstre sensible à quauqua ren, à un cambiament: *Crénher lo caud*. Sin.: **crentar, témer, aver crenta**.

crenobiologia n.f. Estudi dei organismes presents dins li foants d'aiga minerala.

crenoterapeute, a n. Mètge que practica la crenoterapia.

crenoterapia n.f. (med.) Tractament per li aigas de sorgent, au sieu ponch d'emergença.

crenta n.f. Crenhença.

crentiu, iva adj. e n. Crentós.

crentivament adv. Crentosament.

crentós, oa adj. Qu'es portat à la crenhença, que la manifestà. Sin.: **temorós, crenhent, aprensiu**.

crentosament adv. Embé crenhença. Sin.: **temorosament**. Var.: **crentivament**.

creodont n.m. Creodònte.

creodònte n.m. *Creodòntes*: Òrdre de mamifèrs de l'èra terciària qu'anóncion lu carnivòres actuals. Var.: **creodont**.

creofagia n.f. Alimentacion sobretot carnada.

creofague, a adj. Que si noirisce sobretot de carn.

creòl(e), a adj. e n. Si di d'una persona d'ascendença europea dins li ancians colonias francesi (Antilhas, Guaiana, Reunion). ◆ Pròpri dei creòles: *Coïna creòla, ris creòle*. ◆ n.m. Parlar naissut mé l'esclavagisme dei negres e devengut la lenga mairala dei descendents d'aquelu esclaus.

creolisacion (-izacion) n.f. Fach, per un parlar, de si transformar en creòle.

creolisar (-izar) (si) v.pr. Si transformar en creòle, per un parlar.

creolofòne, a adj. e n. Que parla un creòle.

creosòta n.f. Liquide incolòre, de l'odor foarta, extrach de divèrs quitrans per destillacion, emplegat per la desinfeccion, la conservacion dau boasc, etc.

creosotar vt. (*creosòti*) Tractar mé de creosòta.

creosotatge n.m. Accion de tractar me la creosòta.

crep n.m. 1. Esclatament. 2. Detonacion. 3. Crepadura.

crepacoar n.m. Pena profunda, mesclada de compassion ò de despièch.

crepadura n.f. Fach de crepar; lo sieu resultat: *La crepadura d'un balon*.

crepar vi. 1. Si durbir en esclatant. Sin.: **esclatar, petar**. ◇ (absolut) Subir una crepadura de goma: *Lo ciclista a crepat doi còups avant la linha d'arribada*. 2. (fam.) Morir. ◇ *Crepar de rire*: Rire foart, sensa retenguda. Sin.: **espetar, esclatar, s'escracanhar dau rire**. 3. Èstre las: *Crepar de caud*. ◇ *Crepar de fam*: Aver una granda fam, èstre totplen paure. ◇ *Crepar d'envuèia, de gelosia, de ràbia*: Provar una granda envuèia, una granda gelosia, èstre totplen embilat. ◆ vt. 1. Traucar, esgarrar, faire esclatar: *Crepar una goma*. ◇ *Crepar lu uèlhs*: Èstre evident. ◇ *Crepar lo coar*: Faire totplen de pena. ◇ *Crepar l'ecran*: Per un actor de cínema, faire una foarta impression per la sieu presença. Sin.: **cremar au lume**. ◇ *Crepar la bofiga*: Estament critic e perilhós que demanda una solucion à la lèsta. 2. (fam.) Alassar, anequelir: *Crepar un cavau à la corsa*. ◆ si **crepar** v.pr. (fam.) S'alassar: *Si crepar au travalh*.

crepitacion n.f. 1. Seguida de bosins secs. Sin.: **petejament, repetum**. 2. (med.) Bosin produch per lo fretament recipròque de fragments d'un oàs fracturat ò per un estat inflamatòri dei tendons.

crepitar vi. Faire audir una crepitacion: *Lo fuèc crepita dins la chaminèia*. Sin.: **petejar, repetenar**.

crepusculari, ària adj. 1. Dau calabrun. 2. *Animau crepusculari*: Que soarte unicament au calabrun. 3. (psiquiatria) *Estat crepusculari*: Obnubilacion de la memòria.

crepuscul(e) n.m. Calabrun. Sin.: **clarabrun, entrelutz, bruna**.

cresana n.f. Passacrassana (pera).

crescendo (mòt it., [kre'ʃɛndo]) adv. 1. (mús.) En augmentant progressivament la foarça dei sons. 2. (fig.) En augmentant: *La dolor va crescendo*. ◆ n.m. inv. 1. Seguida de nòtas que si dévon sonar crescendo. 2. (fig.) Aumentacion progressiva.

crededor, oira adj. Que si pòu crèire. Var.: **credibile, cresible**.

crenença n.f. 1. Fach de crèire à la veritat ò à l'existença de quauqua ren. 2. Opinion, plena conviccion en matèria religioa, filosofica, politica. Var.: **credença**.

crenent, a adj. e n. Qu'a una fe religioa. Var.: **credent**. ◆ n.m. pl. Nom que si dónon lu musulmans.

crèsma n.m. Crisma.

cremal, a adj. Crismal. Var.: **cremau**.

cremau, ala adj. Cresmal.

crèsòl n.m. Fenòl extrach de divèrs quitrans, emplegat coma desinfectant e dins la fabricacion de resinas.

crèspa n.f. 1. Teissut de seda ò de lana fina que lo sieu aspècte ondulat es obtengut en emplegant de fieus à foarta torsion. ◇ *Crèspa de China*: Crèspa de seda dau gròs grun. ◇ Tròç de crèspa ò de teissut negre, que si

poarta en signe de dòu. 2. Cauchoc brut obtengut per coagulacion dau latèx. Var.: **crspe**.

crspacion n.f. Crispacion.

crspadura n.f. Accion de crspar.

crspar vt. (*crèspi*) 1. Penchenar lu bèrris per flòta de la poncha vèrs la raïç, per li donar de volume. 2. (tecn.) Donar l'aspècte de la crèspa à (una estòfa e, per ext., à de papier). Var.: **crspinar**.

crspat, ada adj. Qu'a l'aspècte de la crèspa.

crspe n.m. Crèspa.

crspelar vt. Donar un aspècte ondulat à.

crspelat, ada adj. Que presenta de pichini ondulacions: *Bèrris crspelats*.

crspeu n.m. Pasta gaire espessa, de forma redonda, facha de farina, d'òus e de lach, cuècha dins una sartaia ò sus una placa.

crspiment n.m. Revestiment de gip, de mortier, de ciment, qu'es aplicat sus un barri sensa èstre lissat. Sin.: **redrissadura, arissadura, embocadura, embocatge, redrissatge**.

crspina n.f. 1. (mas.) Membrana graïsoa à l'entorn dei viscèras dau poarc, dau vedeu e dau moton. Sin.: **tèla, mesentèri, fresa**. 2. Membrana fetala que pòu recurbir la tèsta de l'enfant à la naissença. ◇ *Èstre naïssut mé la crspina*: Èstre totplen benastruc. 3. Placa perforada que sièrve de filtre à l'intrada d'un tube d'aspiracion.

crspinar vt. Crespar.

crspinat, ada adj. Naïssut mé la crspina. Sin.: **astrat, benastrat, fortunat, benastruc**.

crspinós, oa adj. Astruc.

crspir vt. (*crspissi*) Faire lo revestiment d'un barri. Sin.: **arissar, redrissar, embocar**.

crspon n.m. 1. Teïssut de crèspa espès. 2. *Papier crspon*: Papier qu'a l'aspècte de la crèspa.

cresta n.f. 1. Excreïssença carnuda, dentelada, sus la tèsta d'unu galinaceus. 2. Excreïssença sus la tèsta d'unu peis ò reptiles. 3. Partida estrecha, salhenta, que constitueïsse la cima d'una montanha. ◇ (geog.) *Linha de cresta*: Linha de partatge deï aïgas. Sin.: **aïgavèrs**. 4. Releu sotamarin alongat. 5. Cima d'una teulissa, d'un barratge, d'un barri. 6. Cima d'una onda. 7. (electr., electron.) Valor maximala qu'una grandor periodica pòu pilhar.

cresta de gal n.f. Cantarèla manjadissa. Sin.: **galet, jaunet, aurrelheta**.

crestadoira n.f. Flaüt dei crestapoares.

crestadura n.f. Castracion. Var.: **crestament, crestatge**.

crestament n.m. Crestadura.

crestapoarc n.m. 1. Persona que castrava lu poares. Sin.: **sublaire**. 2. Nom dau flaüt qu'emplegàvon lu sublaïres. Var.: **crestadoira**. 3. Flaüt de Pan.

crestar vt. Castrar.

crestat, ada adj. 1. Castrat: *Una bèstia crestada*. 2. Que poarta una cresta.

crestat n.m. Castrat.

crestatge n.m. Crestadura.

crestejar vi. Auçar la cresta.

crestian, a adj. e n. Qu'apartèn à una dei religions naïssudi de la predicacion dau Crist. Var.: **crestian**.

crestianament adv. D'un biais crestian; en crestian: *Morir crestianament*. Var.: **crestianament**.

crestianisacion (-izacion) n.f. Accion de crestianisar; lo sieu resultat. Var.: **crestianisacion (-izacion)**.

crestianisar (-izar) vt. Convertir à la religion crestiana. Var.: **crestianisar (-izar)**.

crestianisme n.m. Ensèm dei religions basadi sobre la persona e l'ensenhament dau Crist. Var.: **crestianisme**.

crestianitat n.f. Ensèm dei país ò dei pòbles crestians; comunautat universala dei crestians. Var.: **crestianitat**.

crestomatia n.f. Recuèlh de tèxtes causits destinats à l'ensenhament. Sin.: **antologia**.

creston n.m. Cresta, cima d'una teulissa; capairon.

crestonar vt. Provedir (un barri) d'un creston, d'un capairon. Sin.: **capaironar**.

crèsus n.m. (lit.) Òme foarça ric.

creta n.f. Greda.

creta n.f. Cicatritz. Sin.: **creuge, marca**.

cretar vi. Si barrar en si dessecant, en parlant d'una plaga. Sin.: **cicatrisar, creujar**.

cretaceu n.m. Periòde geologic de la fin de l'èra segondària marcada per la formacion de la greda. ◆

cretaceu, ea adj. 1. Dau cretaceu. 2. Qu'a l'aparença de la greda. Sin.: **cretós, gredós**.

cretés, esa adj. e n. De Creta.

cretin, a adj. e n. 1. Individú que sofrisse de cretinisme. 2. Nèsci. Sin.: **toarca**.

cretinaria n.f. Nescitge.

cretinisacion (-izacion) n.f. Accion de cretinisar; lo sieu resultat.

cretinisar (-izar) vt. Rendre nèsci.

cretinisme n.m. 1. Deficiènça intellectuála deuguda à una ipotiroïda. 2. (fam.) Nescitge, estupiditat.

cretona n.f. Tela de coton, sovent estampada de motius variats.

cretós, oa adj. Gredós. Sin.: **cretaceu**.

creuge n.m. Cicatritz. Sin.: **marca, creta**.

creujar vt. e vi. (*crèugi*) Cicatrisar.

cric interj. (onom.) Bosin sec (sovent associat à *crac*). Var.: **cricada**.

cric n.m. 1. Aparelh qu'agisse directament sus una carga e permete de la soslevar ò de la desplaçar sus una distança reducha: *Metre una veitura sus lo cric per cambiar una ròda*. Sin.: **cat, pen de poarc**. 2. *Cric tensor*: Instrument emplegat per tesar lu fieus telegrafics.

cricada n.f. Bosin sec. Var.: **cric**.

cricament n.m. Cracament.

cricar vi. (*criqui*) Produre un bosin agut. Sin.: **esclenir, grunir, crussir**.

cricoaritenoidian, a adj. e n. Nom dei quatre muscles que particípon à la constitucion de la laringe.

cricoïde, a adj. *Cartilatge cricoïde* ò *cricoïde*, n.m.: Aneu cartilatginós de la basa de la laringe.

cricoïdian, a adj. Dau cricoïde.

cricofaringian, a adj. e n. Nom d'un muscle par de la faringe expandit entre la cruissentela cricoïda e la cruissentela tiroïda.

crida n.f. 1. Rampelada: *Mandar una crida per una manifestacion*. Sin.: **proclamacion, publicacion**. 2. Venda à la cridada ò cridada, n.f.: Venda publica à l'enquant (d'uni mèrç, en particulier dau peis). Var.: **cridada**. ◇ *Faire li cridas*: Publicar oficialament la data d'un maridatge.

cridada n.f. Crida.

cridadissa n.f. Crits tumultuós de contèsta, de protèsta ò de revòlta. Sin.: **clamor, escridament, bramadissa**.

cridaire, airtz adj. 1. Persona qu'anóncia en cridant la venda d'una mèrç. 2. *Cridaire public*: À passat temps, preparat ai proclamacions publiqui. Sin.: **trompetaire, trombetier**.

cridant, a adj. 1. Que fa cridar d'indignacion: *Una injustícia cridanta*. 2. Que s'impaua à l'esperit: *Una veritat cridanta*. Sin.: **bramant**.

cridar vi. 1. Mandar un crit: *Cridar de dolor*. Sin.: **bramar, ganassar**. 2. Parlar totplen aut e mé ràbia: *T'arriba de parlar sensa cridar?* ◇ *Cridar à l'injustícia*, etc.: Denonciar una injustícia, etc. ◆ vt. 1. Dire à votz auta: *Cridar un òrdre*. 2. Manifestar energicament: *Cridar la sieu ràbia*. ◇ *Cridar famina, misèria*: S'en plànher. 3. Faire de repròchis à: *Cridar un enfant*.

cridaria n.f. Crits frequents, seguida de repròchis. Sin.: **bramaria, bramadissa, cridadissa**.

cridassar vi. 1. Cridar totplen, e sovent per ren. 2. Mandar lo sieu crit, en parlant de l'auca, dau pavan, de la pintarda. Var.: **cridassejar**.

cridassejar vi. Cridassar.

cridassier, a adj. Que cridassa.

crime n.m. Crimi.

crimi n.m. 1. Assassinat. 2. (dr.) Infraccion que la lèi punisse d'una pena afflictiva ò infamanta. 3. *Crimi de guèrra*: Violacion dei lèis e costumas de la guèrra (pilhatge, assassinat, execucion dei ostatges). ◇ *Crimi còntra l'umanitat*: Violacion dei règlas de drech internacional (deportacion, genocidi). 4. Acte condemnable, qu'aurà de consequenças grevi. 5. (fam.) Acte regretable, oportunitat mancada: *Seria un crimi de si privar de soleu en estiu*. Var.: **crime**.

criminal, a adj. e n. Colpable de crimi. Var.: **criminau**. ◆ adj. 1. Contrari ai lèis naturalis e socialis: *Acte criminal*. Var.: **criminós**. 2. (dr.) Relatiu ai crimis: *Drech criminal*. ◆ n.m. (dr.) *Lo criminal*: La matèria criminala, cen que li si raporta.

criminalament adv. 1. D'un biais criminal. 2. (dr.) Davant la juridiccion criminala. Sin.: **criminosament**.

criminalisacion (-izacion) n.f. Accion de criminalisar; lo sieu resultat.

criminalisar (-izar) vt. (dr.) Faire passar de la juridiccion correccionala ò civila à la juridiccion criminala.

criminalista n. Jurista especialisat en matèria criminala.

criminalistica n.f. (dr.) Ensèm dei tecnicas que la polícia e la justícia méton en òbra per establir la pròva d'un crimi e n'identificar lo sieu autor.

criminalitat n.f. 1. Natura de cen qu'es criminal. 2. Ensèm dei actes criminals e delictuós comés dins un grope donat à-n-una epòca donada: *La criminalitat es en augmentacion*.

criminau, ala adj. e n. Criminal.

criminogène, a adj. Que pòu generar d'actes criminals.

criminologia n.f. Estudi scientific dei actes criminals.

criminologista n. Criminològue.

criminològue, òga n. Especialista de criminologia. Var.: **criminologista**.

criminós, oa adj. Criminal.

criminosament adj. Criminalament.

crin n.m. 1. Pel lòng e dur que creisse sus lo coal e à la coa dei cavaus e d'unu autres quadrupèdes. 2. *Crin vegetal*: Matèria filamentosa extracha dau paumolier, de l'agave, etc.

crinhat, ada adj. Qu'a totplen de crins. Var.: **crinut**.

crinier n.m. Obrier que trabalha lo crin.

criniera n.f. 1. Ensèm dei crins dau coal (per un leon, un cavau). 2. Crin au sobran d'un casco, que retómbon per darrièr. 3. (fam.) Cabeladura abundanta.

crinoïde n.m. *Crinoïdes*: Classa d'equinodèrmes que lo sieu còrs, format d'un calici entornat de braç lòngs, es fixat au fond de la mar per un pen flexuós.

crinolina n.f. (anc.) 1. Estòfa à cadena de lin, emplegada per la tapissaria ò l'abilhament. 2. Armadura facha de cercles sobrepauats, de balenas d'acier, per donar d'amplessa ai faudilhas. 3. La rauba ensinda tenguda.

crinut, da adj. Crinhat.

criocèr n.m. Insècte coleoptèr, qu'una espècia roja ataca lu lièchs e una altra, blava e jauna, viu sus lu espargues (Família dei crisomelides, long. manco un cm).

crioalternator n.m. Alternator que lo sieu bobinatge inductor es supraconductor.

crioanestesia n.f. Anestesia au mejan dau frèi.

criobiologia n.f. Estudi deis efèctes dei temperaturas totplen bassi sobre lu fenomènes biologics.

criocirurgia n.f. Cirurgia qu'emplega de tecnicas de congelacions locala per li operacions.

crioclastia n.f. (geol.) Gelifraccion.

crioconductor, tritz adj. Si di d'un conductor electric que la sieu resistivitat bassa quora es portat à una temperatura bassa.

crioconita n.f. Assisa de particulas organiqui ò inorganiqui sota lu glaciers dei pòles.

crioconservacion n.f. Conservacion per lo biais dau frèi, sobretot pertocant de teissuts vius, de cellulas...

criodeshidratacion n.f. Assecament per lo mejan de temperaturas bassi.

criodeshidratar vt. Assecar per lo biais dau frèi.

criodessicacion n.f. Liofilisacion.

criofil(e), a adj. Natura dei organismes que vívon dins de temperaturas foarça bassi.

criofòr n.m. Instrument deugut a Wolaston, dins lo quau l'aiga si congèla en seguida à la sieu evaporacion.

criogène, a adj. (fis.) Que produe de frèi.

criogenia n.f. (fis.) Produccion de temperaturas bassi.

criolit n.m. Fluorure natural d'alumini e de sòdi Na_3AlF_6 .

criologia n.f. Ensèm dei disciplinas scientifici e tecnic que s'interèsson ai temperaturas totplen bassi.

crioluminescença (-éncia) n.f. Emission de luz per d'unu còrs portat à una temperatura foarça bassa.

criometria n.f. (fis.) Mesura dei temperaturas de congelacion.

criofisica n.f. Partida de la fisica qu'estúdia li criotemperaturas.

criopatia n.f. Lo tot dei afeccions congrelhat per lo frèi.

criopedologia n.f. Estudi dei formas de soal ligadi a l'accion de la gelarèia.

crioquimia n.f. Relarg de la quimia qu'estúdia lu fenomènes a temperaturas foarça bassi.

crioscopia n.f. Estudi dei lèis de la congelacion dei solucions, per la mesura de l'abaissament de la temperatura de congelacion començanta d'un solvent quora li si fa la dissolucion d'una substança.

crioscopic, a adj. Relatiu à la crioscopia.

criosfèra n.f. Luècs sus la Tèrra dont lu ponchs son cubèrts de glaça de contunha.

criostat n.m. Aparelh que sièrve à mantenir de temperaturas totplen bassi e constanti au mejan d'un gas liqueficat.

criotecnica n.f. Ensèm dei tecnicas de produccion e d'emplec dei temperaturas bassi.

criotemperatura n.f. Temperatura foarça bassa, en dessota de 120 K.

crioterapia n.f. Tractament dei malautias au mejan dau frèi, en particulier dei nevus e dei angiòmas.

criotron n.m. Dispositiu electronic qu'emplega li proprietats de supraconduccion d'unu metals à temperatura foarça bassa.

crioturbacion n.f. (geol.) Geliturbacion.

cripta n.f. Capèla, generalament sota tèrra, d'una glèia, dont si plaçava lo còrs ò li relíquias dei martirs, dei sants.

criptar vt. Efectuar lo criptatge de. Sin.: **encodar**.

criptatge n.m. 1. Transformacion d'un messatge en clar en un messatge codat. 2. Transformacion d'una seguida de senhaus electrici ò radioelectrici, tala que poàdon èstre lejuts unicament au mejan d'un descodaire apropiat. Sin.: **encodatge**.

criptestesia n.f. Metagnomia.

criptestèsic, a adj. Metagnomic.

criptia n.f. Espròva d'iniciacion qu'acabava l'educacion espartiatà.

criptobia n.f. Protozoari flagelat parasit que li sangsugas transmèton de vegadas ai peis e molluscs d'aiga doça.

criptobiòsi n.f. Anidrobiòsi.

criptocalvinisme n.m. Doctrina dei teologians luterians encusats d'èstre favorables d'escondons au calvinisme, en particular tocant l'eucaristia. Dispareissèt à l'entamenada dau s. XVII^a.

criptocefal(e) n.m. Coleoptèr crisomelide expandit dins tot lo monde, que la sieu larva si noirisse de fuèlhas moarti e viu dins lo soal en un forreu format per lu sieus pròpris excrements.

criptocerat n.m. *Criptocerats*: Grope d'insèctes aiguèstres embé d'antenas reduchi escondudi sota la tèsta, coma la tarantola d'aiga.

criptocòc n.m. Fonge blastomicèt que provòca la linfoangiti epizotica dau cavau e dau muu.

criptocomunista adj. e n. Partidari oculte dau partit comunista.

criptodèr n.m. *Criptodèrs*: Grope de tartugas que lo sieu pelvís es pas soudat à la carabassa.

criptofita adj. e n.f. Si di d'una planta que li sieu partidas aerenqui non aparèisson pendent l'ivèrn.

criptogame, a adj. e n. *Criptogames (Criptogamas)*: Plantas pluricellulari que non an ni flors, ni fruchs, ni granas, que fórmon tres embrancaments: *tallofits, briofits e peridofits* (ò *criptogames vasculares*).

criptogamia n.f. 1. Estat d'una planta criptogamica. 2. Estudi scientific dei criptogames.

criptogamic, a adj. Si di dei afeccions causadi ai vegetals per de fonges microscopics.

criptogamicida adj. e n.m. Si di d'un substança que tua lu criptogames.

criptogamista n. Persona qu'estúdia lu criptogames.

criptogenetic, a adj. (med.) Que la sieu origina non es conoissuda: *Una malautia criptogenetica*.

criptografe, a n. Especialista de criptografia. ♦ n.m. Màquina per criptar e descriptar.

criptografia n.f. Ensèm dei tecnicas que permèton d'encodar e de desencodar.

criptografic, a adj. Relatiu à la criptografia.

criptograma n.m. Messatge escrich au mejan d'un sistema chifrat ò encodat.

criptologia n.f. Sciènça dei escripturas secreti e dei documents encodats.

criptològue, òga n. Especialista de la criptologia.

criptomèria n.m. Conifèr emplegat en silvicultura e per la decoracion dei jardins.

cripton n.m. Gas rare de l'atmosphèra, emplegat dins d'uni ampolas; element (Kr) de n° atomic 36 e de massa atomica 83,80. Var.: **kripton**.

criptorquid(e) n.m. Persona que lu sieus testicules an pas davalat dins li borsonadas.

criptorquidia n.f. Mancança d'un testicule ò dei doi dins li borsonadas, per default de la sieu migracion denant la naissença.

criquet n.m. Juèc de bala anglés que si juèga mé de maças de boasc.

criqueta n.f. *Faire criqueta*: Trantalhar.

crisalida n.f. Ninfa dei lepidoptèrs, entre l'estadi toara e l'estadi parpallon (la crisalida es sovent dins un cocon de seda). Sin.: **babòt**.

crisantema n.m. Planta ornamental de la Família dei compauadas, que florisse en auton (es lo simbòl dau Japon).

criselefantin, a adj. Si di d'una esculptura parcialament facha d'aur e d'ivòri.

crisi n.f. 1. Cambiament brusc, sovent decisiu, dau cors d'una malautia. 2. Manifestacion ò agravacion subit d'un estat morbide: *Crisi cardiaca*. 3. Accès breu e violent d'un estat nerviós ò emotiu. ◇ *Crisi de nèvis*: Estat d'agitacion brusc e breu, mé de crits e una gesticulacion, sensa perda de conoissença. 4. Periòde decisiu ò perilhoa de la vida: *La crisi de l'adolescença*. 5. Fasa dificila qu'un grope social travèrsa: *La crisi de l'Universitat*. ◇ *Crisi economica*: Rompedura d'equilibri entre grandors economiqui. ◇ *Crisi ministeriala*: periòde intermediari entre la demission d'un govèrn e la formacion d'aqueu d'après; demission dau govèrn. 6. Mancança: *Crisi dau lotjament*.

crisma n.m. Monograma dau Crist, format m'ai letras grèqui *X* e *P* en majusculas.

crisma n.m. Òli benedit mesclat de baume, que s'emplega per li consecracions e l'administracion d'una sacraments. Var.: **crèsma**.

crismal, a adj. Relatiu au crisma. ◇ *Messa crismala*: Messa que l'evesque li consacra lo crisma. Var.: **crismau, cresmal, cresmau**.

crismau, ala adj. Crismal.

crisoberil n.m. Aluminat natural de berilli, que constitue de pèiras fini d'un color que va de l'aur vièlh au verd.

crisocal n.m. Aliatge de coire, d'estanh e de zinc qu'imita l'aur.

crisocòla n.f. Silicat idratat de coire, pèira d'un verd blavenc.

crisoficea n.f. *Crisoficeas*: Algas d'aiga unicellulari dauradi, vesini dei algas bruni, dei diatomeas, dei protozoaris, dei espongas ò dei peridinians, segond l'espècia. Var.: **crisomonadala**.

crisofilli n.m. Aubre de la Família dei sapotaceas, cultivat en Amèrica per lu sieus fruchs manjadís.

crisofòr n.m. Escarabat sobrebeu de Colòmbia e dau Perú, de que lu Amerindians fan usança per ondrar li sieu colanas.

crisografe n.m. Copista qu'escrivia en letras d'aur.

crisografia n.f. Escrichs en letras d'aur.

crisografic, a adj. Relatiu à la crisografia.

crisoïdina n.f. Colorant basic que dona de mirgalhaduras jauni e aurengenqui, emplegat en estampatge per li estòfas.

crisolit n.m. Silicat natural, pèira fina d'un verd jaunastre, varietat de peridòt.

crisolòfe n.m. Pichon fasan de la coa lònca, providit de colors sobrebèli particulierament tau que lo fasan daurat.

crisològue n.m. Qualificacion donada à d'unu Paires de la Glèia, rapoart à la sieu eloquença.

crisomèla n.f. Insècte coleoptèr totplen colorit, que li sieu espècias nombroï vívon sus divèrsi plantas.

crisomelide n.m. *Crisomelides*: Família d'insèctes coleoptèrs que comprèn li crisomèlas, lo dorifòre, lo criocèr, etc.

crisomia n.f. Mosca daurada dei encontradas caudi que provòca de miasas pertocant l'òme e lu animaus.

crisomonadala n.f. Crisoficea.

crisonfal n.m. Mena de vermeu, parasit dei arangiers.

crisòpa n.f. Insècte verd dei uèlhs dotats de rebats metallics que viu ai despens dei nierons.

crisopea n.f. Art que pretende faire d'aur.

crisopeleu n.m. Sèrp verenosa d'Indomalàisia que sauta d'un aubre a l'autre.

crisoprassa n.f. ò **crisoprasi** n.m. Calcedòni vèrd pom.

crisoterapia n.f. Usança terapeutica dei saus d'aur sobretot en reumatologia.

crisotil(e) n.m. Silicat idratat natural de magnesi, varietat de serpentina.

crispacion n.f. 1. Contraccion musculària ò nervioa à caractèr espasmodic. 2. Movement d'impaciènça, d'irritacion. 3. Contraccion que plega la susfàcia d'uni matèrias sopli: *Crispacion d'una pèu sota l'accion de l'aiga*. Var.: **crespacion**. Sin.: **reguinhadura**.

crispant, a adj. Qu'agaça, impacienta. Sin.: **secant, atissós, tissós**.

crispar vt. 1. Contractar lu muscels. Sin.: **reguinhar**. 2. Irritar, impacientar, agaçar. Sin.: **atissar, secar**. 3. Donar un aspècte rugat à la susfàcia d'uni matèrias sopli. Sin.: **reguinhar, estrafonhar, escafonhar, fretolhar**. ◆ **si crispar** v.pr. 1. Si contractar vivament. Sin.: **si reguinhar**. 2. S'irritar. Sin.: **s'atissar, s'encanhar, s'irràisser**.

crispin n.m. Lo tot dei autís e dau materiau dau pegon (en defoara dau cuer).

crissent n.m. Levam. ◇ *Crissent dau fornier*: Levam que s'emplega per faire lo pan ò la pissaladiera. Var.: **creissent**. Sin.: **cochairo**.

crissença n.f. Fogassa.

crist n.m. 1. *Lo Crist*: Jèsus (vèire dins lu noms pròpris). 2. Representacion dau Crist, especialament en crotz. 3. (fam.) *Paure crist*: Òme miserós. Sin.: **paure diau**.

cristal n.m. 1. Còrs solide, que pòu afectar una forma geometrica ben definida, e caracterisat per una disposicion reguliera e periodica dei atòmes. ◇ *Cristal de ròca*: Quartz ialin, dur e limpide, que presenta dins la sieu forma primitiva de prismas exagonals terminats mé di piramidas à sièis pans. ◇ *Cristal liquide*: Liquide à l'estat mesomòrfe, emplegat especialament per de foncions d'afichatge. Sin.: **còrs mesomòrfe**. 2. Vèire à l'oxide de plomb, blanc, totplen transparent e sondre; objècte fach d'aquesta matèirua: *Un vas de cristal*.

cristallaria n.f. 1. Fabricacion d'objèctes de cristal. 2. Establiment dont si fan aquelu objèctes.

cristallier n.m. Escrinçelaire de cristal.

cristallifèr, a adj. Que contèn de cristal.

crystallin n.m. Element de l'uèlh, en forma de lentilha biconvèxa, plaçat dins lo glòbe oculari en arrier de la pupilla e que fa partida dei mitan refringents que fan convergir lu rais luminós sus la retina.

crystallin, a adj. 1. De la natura dau cristal. ◇ *Ròcas cristallini*: Ròcas constituïdi de cristals vesibli à l'uèlh nud, e formadi en profundor per cristallisacion à l'estat solide (ròcas metamorfiqui) ò à partir d'un magma liquide (ròcas eruptivi). ◇ *Sistema cristallin*: Ensèm dei elements de simetrias caracteristiqui dau malhum d'un cristal. 2. (fig.) Parier au cristal per la transparença ò la sonoritat: *Aigas cristallini, votz cristallina*.

crystallina n.f. (bot.) Glaciala.

crystallinenc, a adj. Crystallinian.

crystallinian, a adj. Dau cristallin. Var.: **crystallinenc**.

crystallisabilitat (-izabilitat) n.f. Natura d'un còrs cristallisable.

crystallisable (-izable), a adj. Capable de si formar en cristals.

crystallisacion (-izacion) n.f. 1. Cambiament d'estat d'un materiau que mena à la formacion de cristals. 2. Amolonament de cristals, de minerals qu'afècton de formas poliedriqui. 3. (fig.) Fach de si cristallisar, de pilhar forma.

crystallisador (-izador) n.m. Recipient de laboratòri en vèire espès, cilindric e gaire profund, emplegat especialament per faire cristallisar de còrs dissòuts.

crystallisant (-izant), a adj. 1. Que pilha una estructura cristallina. 2. Que determina la cristallisacion.

crystallisar (-izar) vt. Transformar en cristals. ◆ **si cristallisar** v.pr. Si transformar en cristals.

crystallisat (-izat), ada adj. Que si presenta sota la forma de cristals: *Sucre cristallisat*.

crystallita n.f. Cristal micrometric.

crystallitic, a adj. Nom dei ròcas veirenqui riqui en cristallita.

crystalloblastic, a adj. Nom de l'estructura dei sistres cristallins, caracterisats per la mancaça d'òrdre cristallin.

crystallofilian, a adj. (geol.) Que presenta una estructura orientada, en parlant d'una ròca.

crystallogenèsi n.f. Formacion dei cristals.

crystallografe, a n. Especialista de cristocalligrafia.

crystallografia n.f. Estudi scientific dei cristals e dei lèis de la sieu formacion.

crystallografic, a adj. Pròpri à la crystallografia.

crystalloïde n.m. Còrs dissòut que pòu èstre dialisat (s'opaua à *colloïde*).

crystalloïde, a adj. Que sembla lo cristal.

crystalloomancia n.f. Divinacion au mejan d'objèctes de vèire ò de cristal.

crystallometria n.f. Sciènça dei formas geometriqui dei cristals.

crystallonomia n.f. Sciènça dei lèis de formacion dei cristals.

crystalloquimia n.f. Branca de la quimia que tracta de l'estudi dei mitans cristallisats.

crystalloquimic, a adj. Pròpri de la crystalloquimia.

crystallotecnia n.f. Art de la produccion dei cristals artificials.

crystalloptia n.f. Tecnica dei arts grafics que balha un sentiment de gelibre.

crystalloptomia n.f. Accion de despartir, de clivar lu cristals.

crystian, a adj. e n. Qu'apartèn à una dei religions naissudi de la predicacion dau Crist. Var.: **crestian**.

crystianament adv. D'un biais cristian; en cristian: *Morir cristianament*. Var.: **crestianament**.

crystiana n.f. Movement de viratge e d'arrèst per cambiament de direccion dei esquís que rèston parallèles.

crystianisacion (-izacion) n.f. Accion de cristianisar; lo sieu resultat. Var.: **crestianisacion (-izacion)**.

crystianisar (-izar) vt. Convertir à la religion cristiana. Var.: **crestianisar (-izar)**.

crystianisme n.m. Ensèm dei religions basadi sobre la persona e l'ensenhament dau Crist. Var.: **crestianisme**.

crystianitat n.f. Ensèm dei país ò dei pòbles cristians; comunautat universala dei cristians. Var.: **crestianitat**.

crystic, a adj. (teol.) Que pertòca la persona dau Crist.

crystalobalita n.f. (geol.) Silice cristallisada de formula SiO₂.

crystalofina n.f. Ai Antilhas, cucurbitacea que la sieu raïç e lo sieu fruch son manjadís.

crystalologia n.f. Partida de la teologia que s'entrèva de la persona e de l'òbra dau Crist.

crystallogic, a adj. Que pertòca la crystallogia.

crit n.m. 1. Son agut que la votz emete mé foarça: *Mandar un crit de dolor*. 2. Paraulas emessi à votz totplen auta per sonar, avertir. ◇ *Crit de guèrra*: Exclamacion per recampar lu sordats pendent una batalha. ◇ *Darrier crit*: Cen qu'es mai modèrne, recent, à la mòda. 3. Clamor, ensèm d'esclats de votz, de paraulas per exprimir un sentiment collectiu. 4. Movement interior espontaneu: *Un crit dau coar*. 5. Son ò ensèm de sons que mandon li bèstias, caracteristics de cada espècia. Sin. (1, 2, 5): **brame, escridament**; (3): **bramadissa, bramada, cridadissa**.

critèri n.m. 1. Caractèr, principi que permete de destriar una caua d'una altra, de faire una estimacion. 2. (mat.) Mejan que permete de conclurre à l'existènça d'una propietat matematica.

criteriologia n.f. Estudi logic dei critèris.

criteriologic, a adj. Relatiu à la criteriologia.

criteriom n.m. Espròva esportiva (especialament en ciclisme) que permete ai concurrents de si qualificar.

critic, a adj. 1. (med.) Pròpri à la crisi d'una malautia. 2. Decisiu, perilhós: *Èstre dins un moment critic*. 3. (fis.) Relatiu à quauqua ren que produu un cambiament dins li proprietats d'un còrs, un fenomène: *Temperatura critica*.

critic, a adj. 1. Qu'a per objècte de destriar li qualitats ò li decas d'una òbra literària ò artistica: *Analisi critica*. ◇ *Edicion critica*: Establida d'après lu tèxtos originals. 2. *Esperit critic*: Esperit capable de criticar, d'analisar liurament.

critic, a n. Persona que lo sieu mestier es de comentar d'òbras literari ò artistiqui.

critica n.f. 1. Apreciacion de la valor d'un tèxte: *Critica istorica*. 2. Art d'analisar e de judicar una òbra literària ò artistica. 3. Jutjament portat sobre una òbra. 4. Ensèm dei personas qu'an per mestier de judicar, comentar li òbras. 5. Repròchi sobre quauqu'un ò quauqua ren: *Mau suportar li criticas, una critica constructiva*.

criticable, a adj. Que pòu èstre criticat.

criticaire, airtiz n. Persona portada à la critica (sovent mauvolenta). Var.: **criticós**.

criticament n.m. Accion de criticar.

criticament adv. D'un biais critic.

criticar vt. (*critiqui*) 1. Procedir à una analisi critica. 2. Judicar d'un biais ostile ò mauvolent.

criticisme n.m. Filosofia bastida sobre la critica de la conoissença (Kant).

criticista adj. e n. Relatiu au criticisme; partidari dau criticisme.

criticós, oa adj. Criticaire.

crivela n.f. Farcon de la coa lònca. Var.: **escriveu**.

crivelacion n.f. Crivelatge.

criveladura n.f. Sobras de la crivelacion. Var.: **crivelum**.

crivelaire n.m. (tecn.) Màquina per crivelar.

crivelaria n.f. Fabricacion e comèrci d'objèctes pichins de boasc (bobinas, criveus, etc.).

crivelar vt. 1. Passar au criveu: *Crivelar de sabla*. Sin.: **tamis**. 2. Traucar de nombrós pichins traucs, curbir de macaduras: *Crivelar de còups, crivelar de balas*.

crivelat, ada adj. Qu'a subit una crivelacion.

crivelatge n.m. 1. Accion de crivelar; lo sieu resultat. Sin.: **tamisatge**. 2. (tecn.) Accion de destriar lu mineraus per la sieu grossor. Var.: **crivelacion**.

criveleta n.f. Pichina crivela.

crivelier n.m. Mesteirant, obrier en crivelaria.

crivelum n.m. Criveladura.

criveu n.m. Aparelh dau fond plan traucat, per separar en foncion de la sieu grossor d'elements solides (sabla, mineraus, etc.).

croacada n.f. Croassada. Sin.: **craulada, craunada**.

croacar vi. (*croaqui*) Croassar. Sin.: **craular, craunar**.

croassada n.f. Crit dau corpatàs e e de la cornacha. Var.: **croacada, cruassada**.

croassar vi. Cridar, en parlant dau corpatàs e de la cornacha. Var.: **croacar, cruassar**.

croat, ada adj. Grellat, marcat per la pichina vairòla. Sin.: **vairolat**.

croat, a adj. e n. De Croàcia.

cròc n.m. 1. Instrument provedit d'una poncha recorjada (ò de ponchas recorjadi), que sièrve à suspendre, à tirar ò à fixar quauqua ren. Var.: **croquet**. ◇ *Cròc dau sarralhier*: Instrument m'una poncha recorjada per durbir una serralha sensa clau. 2. Pèrtega armada à una extremitat d'un fèrre recorbat (ò d'unu

fèrres). Sin.: **gancho**. 3. Caninas dei carnivòres. 4. Dent de l'extremitat recorjada dei sèrps verinoi.

cròça n.f. 1. Baston pastoral d'evesque ò d'abat que la sieu partida sobrana (lo *croseton*) es recorjada. 2. Partida recorjada d'unu objèctes, d'unu organes: *La cròça d'un violon, la cròça de l'aòrta*. ◇ (arquit.) Ornament enrotlat d'unu capiteus. 3. Partida posteriora d'una arma de fuèc, que sièrve à la mantenir ò à l'espaltar. 4. Dispositiu plaçat sota d'un veïcule (mòto) per lo sostenir.

crocadís n.m. Dessenh rapide que moastra l'essencial dau subjècte, dau motiu; esquema.

crocadís, issa adj. Crocant. Sin.: **cruissent, cruscant, crocant**.

crocaire, airtiz adj. e n. Que cròca.

crocant, a n. À l'epòca d'Enric IV de França, paisan revoutat de l'Oèst occitan.

crocant, a adj. Que cròca sota la dent. Sin.: **cruissent, cruscant**. ◇ n.m. 1. Partida crocanta. Sin.: **cruissent, cruscant**. 2. Pastissaria crocanta à basa d'amèndolas.

crocar vi. (*cròqui*) Faire un bosin sec sota la dent. Sin.: **cruissir, cruscar**. ◇ vt. 1. Rompre entre li dents en faguent un bosin sec. Sin.: **cruissir, cruscar**. ◇ (fam.) Despensar en gaire de temps: *Crocar lo sieu ben*. Sin.: **degalhar, escampar**. 2. (b.-a.) Dessenh, pintar sus lo viu (una scena, un personatge) en quaucu trachs rapides e simples. 3. (mar.) Agafar.

cròcasau (à la) loc. adv. Crud e sensa autre condiment que de sau.

cròcasòus n.m. Mena de grincho que fa de pichoi ganhs sordides. Sin.: **pitasòus, escumasòus, arrapasòus, tirasòus**.

croçat adj. m. (relig.) Qu'a lo drech de portar una cròça.

croceta n.f. Pichina cròça.

croseton n.m. Partida superiora recorjada de la cròça d'un evesque ò d'un abat.

cròcha n.f. (mús.) Nòta que n'en cau 8 per faire una ronda, que la sieu coa poarta un cròc, en posicion isolada.

crochetable, a adj. Que si pòu crochetar. Var.: **croquetable**.

crochetaire, airtiz n. Persona que crocheta li serrallas per raubar. Var.: **croquetaire**.

crochetar vt. Durbir (una serralha) au mejan d'un cròc. Var.: **croquetar**.

crocut, uda adj. Recorbat en forma de cròc: *Nas crocut*. Sin.: **ganchut**.

cròl n.m. Crawl.

croлар vi. (cròli) Crawl.

croлат, ada adj. Crawl.

croлhar vt. Faire lo dessenh d'una crotz sobre. Var.: **croлhar**.

cromafina n.f. Nom dei cellulas que si colóron en brun per lo biais dei saus de cròme e que presènton per aquelu còrs una afinitat especiala.

cromafincic, a adj. Caracteristica dei cellulas que vènon bruni sota l'accion dei saus de cròme.

cromagògue, òga adj. Nom d'una foncion dau fetge tocant la tracha e l'excrecion, au mejan dei vias biliari, d'uni substanças coloranti dins la circulacion sanguina.

cromaire, airtz n. Especialista dau cromatge electrolitic.

cromamina n.f. Nom generic dei combinasons ammonadi dau cròme.

cromar v.t. (*cròmi*) 1. Efectuar lo cromatge de, recurrir d'una fina jaça de cròme. 2. Tanar à la sau de cròme.

cromat n.m. Sau de l'acide cromic.

cromatge n.m. Depaus d'una fina jaça resistent de cròme per electrolisi. ◇ *Cromatge termic*: Cromatisacion.

cromatic, a adj. 1. (mús.) *Gamma cromatica*: Formada d'una succession de miègs-tons (intervals cromatics) que representa la dozena part d'una octava temperada (per op. à *gmama diatonica*). ◇ *Acordeon cromatic, armònica cromatica*: Instruments per sonar dins una gamma cromatica. 2. (didact.) Relatiu ai colors. ◇ Aberracion d'un sistema dioptic deuguda à la dispersion d'una luz complexa que provòca l'existença d'una distança focala particuliera per cada longuessa d'onda. 3. (biol.) Relatiu ai cromosòmas.

cromatida n.f. Caduna dei doi mitans longitudinali dau cromosòma.

cromatimic, a adj. Relatiu à la cromatina.

cromatina n.f. (biol.) Substança caracteristica dau nucleu dei cellulas, que fixa lu colorants basics.

cromatisme n.m. 1. (didact.) Coloracion de quauqua ren. 2. (opt.) Tipe d'aberracion cromatica. 3. (mús.) Escriptura cromatica; caractèr de cen qu'es cromatic.

cromatofòre n.m. Cellula pigmentària dau dèrma, que pòu migrar dins l'epidèrma e capabla d'adaptacion cromatica dins l'òme e lu animaus de nombrós gropes.

cromatogèn(e), a adj. Que balha la substança coloranta.

cromatografia n.f. (quim.) Analisi (identificacion ò dosatge) dei constituents d'un mesclum, fondada sobre la sieu absorcion selectiva per de solides pouverulents ò lo sieu partatge en presença de fasas liquidis ò gasoï; aqueu metòde d'analisi, de separacion.

cromatografic, a adj. Relatiu a la cromatografia.

cromatograma n.m. (quim.) Diagrama d'un mesclum obtengut per cromatografia.

cromatolisi n.f. Dissolucion de la cromatina dins lo nucleu de la cellula.

cromatomètre n.m. Aparelh que mesura l'intensitat dei colors.

cromatoplasma n.m. Part periferica dau citoplasma dont si tròvon de pigments assimiladors.

cromatopsia n.f. (med.) Percepcion visuala dei colors.

cromatoscopia n.f. Vision dei colors.

cromatron n.m. Catoscòpi utilizat per la recepcion dei imatges de television en colors.

cròme n.m. Metal dur e inoxidable emplegat coma revestiment protector e dins d'unu aliatge; element (Cr) de n° atomic 24 e de massa atomica 52,01. ◆ pl. Accessòris cromats d'una veitura, d'una bicicleta, etc.

cromic, a adj. Que vèn dau cròme: *Anidride cromic* (CrO₃), acide cromic. ◇ *Saus cromiqui*: Saus dau cròme trivalent.

cromidròsi n.f. Desturbi dei glândolas sudoripari, sobretot aqueli dei aissèlas, caracterisat per la secrecion de sudor colorada sobretot en negre ò en brun.

cromifèr, a adj. Que contèn de cròme;

crominança (-ància) n.f. (telev.) *Senhau de crominança*: En television, senhau que contèn li informacions de color.

cromisacion (-izacion) n.f. Cementacion per lo cròme (si di finda cromatge termic).

cromisar (-izar) vt. Tractar (una pèça metallica) per cromisacion.

cromista n. Colorista; fotogravaire especialisat dins la preparacion dei clichats en colors.

cromita n.f. Mineral dau grope dei espineus, principal minerau de cròme.

cromlèc n.m. (arqueol.) Monument megalitic format de menirs quilhats en cercle.

cromoblastomicòsi n.f. Dermatiti micosica que lo parasit que la provòca es negre ò brun.

cromodinamica n.f. *Cromodinamica quantica*: Teoria quantica que rende còmpte dei interaccions foarti au mejan de particulas (lu gluons) consideradi coma quanta d'un camp dich *camp de color*.

cromofil(e), a adj. e n. Nom d'uni cellulas, normalis ò patologiquis, que presènton una afinitat granda per li matèrias coloranti.

cromofòbe, a adj. e n.f. Si di dei cellulas que, pauc ò pron, pílhon mau lu colorants.

cromogène, a adj. Que produe de color.

cromolitografe, a n. Obrier(a) que fa de cromolitografia.

cromolitografia n.f. Procediment que permete de dessens de manti colors per lo mejan de la litografia per lo biais d'estampatges successius; espròva que resulta d'aqueu procediment.

cromometria n.f. Mesura de l'intensitat dei colors.

cromomicòsi n.f. Malautia provocada per de fonges parasits, caracterisada per de lesions cutaneï.

cromoplast n.m. Organit cellulari portaire d'un pigment, ma ges de clorofilla.

cromoproteïde n.m. Proteïde colorat que lo sieu gropament prostetic enclau generalament un element metallic, tala que l'emoglobina per tancar l'oxigèn, per exemple.

cromoptometria n.f. Mesura de la vision per lo biais dei colors.

cromós, oa adj. Relatiu ai compausats dau cròme.

cromoscòpi n.m. Tube electronic utilizat per la formacion d'imatges en colors a la television.

cromosfèra n.f. Jaça inferiora de l'atmosfèra solària, entre la fotosfèra e la corona.

cromosòma n.m. [krumu'sòma] Cadun dei elements dau nucleu de la cellula, en forma de bastonet, que contèn lu gènes, supoarts materials de l'hereditat. Var.: **cromo-sòma**.

cromo-sòma n.m. Cromosòma.

cromosomic, a adj. [krumusù'mik] Relatiu au cromosòma. Var.: **cromo-somic**.

cromo-somic, a adj. Cromosomic.

cromoterapia n.f. Aplicacion terapeutica de la lutz colorada.

cromotipografe, a n. Obrier(a) que fa de cromotipografia. Var.: **cromotipista**.

cromotipografia n.f. Estampatge tipografic en colors. Espèra que resulta d'aquieu procediment. Var.: **cromotipia**.

cròmpa n.f. 1. Accion de crompar: *La cròmpa d'una esculptura*. 2. Cen qu'es crompat. ◇ *Faire li cròmpas*: Crompar, especialament per manjar. Var.: **compra, còmpra**.

crompable, a adj. Que pòu èstre crompat.

crompaire, airtz n. 1. Persona que cròmpa quauqua ren per lo sieu còmpte personal. 2. Persona encargada de crompar per una empresa, un negòci, etc. Var.: **comprator, compraire, comprador**.

crompar vt. (*cròmpi*) 1. Obtenir quauqua ren en pagant: *Crompar un litre d'òli*. 2. Pagar la complicitat, li favor de (quauqu'un): *Crompar un testimòni*. Sin.: **assouadar**. 3. (fig.) Obtenir au prètz d'esfoarç importants, de sacrificis: *Ai crompat car la mieu libertat*. Var.: **comprar**.

comprator, tritz n. Crompaire.

cromurgia n.f. Part de la quimia que pertòca li matèrias coloranti e li sieu aplicacions.

cronaxia n.f. (biol.) Temps minimal necessari à un corrent electric per estimular una cellula (neuròna, fibra musculària), quora s'emplega una intensitat dobla de la reobasa.

cronaxic, a adj. Que pertòca la cronaxia.

cronaximetria n.f. Mesura de la cronaxia.

cronceu n.m. Arquet.

croncin n.m. Gafa, pèrtega crocuda. Sin.: **gafeu, rampin, gancho**.

cronema n.m. (ling.) Unitat de temps per l'emission dau grope vocala e consonanta.

cronematic, a adj. Cen que caracteriza lo cronema.

cronic, a adj. 1. (med.) Qu'a una evolucion lenta e dura longtemps: *Malautia cronica*. Contr.: **aguda**. 2. Que dura despí longtemps: *Una crisi economica cronica*.

cronica n.f. Crònica.

crònica n.f. 1. Seguida de fachs consignats dins l'òrdre dau sieu debanar. 2. Ensèm de nòvas que circúlon. 3. Rubrica de premsa dedicada à l'actualitat dins un camp particulier: *Crònica politica, esportiva, economica*. 4. (estad.) Ensèm dei valors qu'una variabla pilha en foncion de datas successivi. Var.: **cronica**.

cronicaire, airtz n. 1. Persona que tèn una crònica dins un jornal, una emission de television, etc. Sin.: **corrierista**. 2. Autor de crònics: *Un cronista de l'Atge Mejan*. Var.: **croniquista, cronista** (it.). Sin.: **corrierista**.

cronicament adv. D'un biais cronic.

cronicar vi. (*croniqui*) Escriure de crònics.

cronicitat n.f. (didact.) Estat, caractèr de cen qu'es cronic.

croniquista n. Cronista.

cronista n. (it.) Cronicaire.

cronobiologia n.f. Estudi scientific dei ritmes biologics dei èstres vius, en particulier dau ritme circadian.

cronofotografe n.m. Aparelh que permete de faire de fotografias successivi per analizar un movement.

cronofotografia n.f. Procediment d'analisi dau movement per de fotografias successivi.

cronofotografic, a adj. Relatiu à la cronofotografia; que presenta li caracteristicas de la cronofotografia.

cronografe, a n. 1. Cronomètre. 2. (astron.) Aparelh que permete d'enregistrar embé precision l'instant d'un fenomène determinat per l'intermediari d'un senhau electric.

cronograma n.m. (estad.) Representacion grafica dei valors d'un caractèr estatistic (axe dei ordenadas) que si seguisson dins lo temps (axe dei abscissas).

cronologia n.f. 1. Sciènça que s'entrèva d'establir li datas dei fachs istorics. 2. Seguida dins lo temps d'eveniments istorics ò relatius à un individú, à una familha, à un movement, etc.

cronologic, a adj. Relatiu à la cronologia; que tèn còmpte de la cronologia: *Òrdre cronologic*.

cronologicament adv. En seguissent la cronologia.

cronologista n. Persona que s'entrèva de cronologia.

cronometraire, airtz n. Persona encargada de cronometrar.

cronometrar vt. (*cronomètri*) Relevar exactament lo temps pendent lo quau si debana un eveniment especialament dins una competicion esportiva, una operacion industrial.

cronometratge n.m. Accion de cronometrar.

cronomètre n.m. 1. Moastra de precision que permete de mesurar d'interval de temps en minutas, segondas e fraccions de segondas. 2. Moastra de precision, reglada dins diferenti posicions e sota de temperaturas variadi, qu'a obtengut d'un observatòri un bulletin oficial de foncionament.

cronometria n.f. 1. (fis.) Mesura precisa dau temps. 2. Fabricacion dei cronomètres.

cronometric, a adj. Relatiu ai cronomètres, à la cronometria.

cronopatologia n.f. Part de la medicina qu'estúdia li malautias en foncion dau ritme biologic dau malaut.

cronopatologic, a adj. Que pertòca la cronopatologia.

cronopatologista n. Especialista en cronopatologia.

cronoscòpi n.m. 1. Aparelh que permete d'estudiar lo desplaçament d'un projectile dins l'arma d'una boca de fuèc. 2. Aparelh que sièrve à mesurar lo temps de latença en psicologia experimental. Dispositiu electronic que permete de legir sus un galvanomètre, graduat en millisegondas, la durada de fenomènes electric, optics, mecanics, etc...

cronostratografia n.f. Estratigrafia especializada dins l'estudi de la formacion dei ròcas e de la sieu datacion.

cronotaquigrafe n.m. Instrument de mesura e d'enregistrament obligatòri sus lu camionàs per contrarotlar la sieu velocitat, lu sieus oraris e la distança percorruda.

cronotaquimètre n.m. Aparelh de relotjaria que permete d'avalorar la velocitat orària d'un veïcul (locomotiva, automobila; eca...)

crònta prep. À costat, bòrd còntre bòrd. Sin.: **dapé, ras e ras**.

crop n.m. Localisacion larinjada de la difteria. Sin.: **estranglon**.

cropa n.f. Gropa.

cropada n.f. Gropada.

cropier n.m. Gropier.

cropiera n.f. Gropiera. Sin.: **sotacoa**.

cropiment n.m. Gropiment.

cropir vi. (*gropissi*) Gropir.

cropissent, a adj. Gropissent.

cropit, ida adj. Gropit.

cropon n.m. Gropon.

croquet n.m. Cròc, gancho.

croquet n.m. Canina (dent).

croquetable, a adj. Que si pòu croquetar. Var.: **crochetable**. Sin.: **encrocable**.

croquetaire, airtiz n. Persona que croqueta li serralhas per raubar. Var.: **croquetaire**. Sin.: **encrocaire**.

croquetar vt. Crochetar. Sin.: **encrocar**.

croquinhòla n.f. Pichin bescuèch leugier e crocant.

cròs n.m. 1. Cavitat. 2. Partida concava: *Lo cròs de la man*. 3. Tomba. 4. Planesteu cultivat. 5. Baissa, depression de terren: *Lo Cròs de Canhas*.

crozada n.f. 1. (ist.) Expedicion militària dei cristians d'Occident còntre li musulmans en Tèrra Santa. ◇ (per ext.) Expedicion militària còntre de gents que la Glèia de Roma tenia per eretics: *La Crozada còntre lu Albigés*. 2. Campanha menada per crear un moviment d'opinion: *Crosada còntre l'alcolisme*.

crozador n.m. Caireforc.

crozadura n.f. Crosament.

crozaire n.m. (mar.) Nau de guèrra rapida e foartament armada, emplegada per l'escòrta, la susvelhança e la proteccion d'autri naus, la lucha antiaerena e antisotamarina.

crozal, a adj. D'una importança màger, decisiu, determinant.

crozament n.m. 1. Ponch dont si rescòntron diferenti vias. Sin.: **caireforc**. Var.: **crozador**. 2. Accion de dispauar en forma de crotz, de faire se crozar. Var.: **crozadura**. Sin.: **encrosilhament, encrosilhadura**. 3. (biol.) Reproduccion naturala ò experimental per union de doi individús animaús ò vegetals de mema espècia ma de raça diferenti. Sin.: **ibridacion**.

crozar vt. 1. Dispauar doi cauas en forma de crotz ò d'X. 2. Traversar, copar una linha, una via: *Camin que croza una rota*. 3. Passar pròche de quauqu'un que va

dins la direccion opauada. ◇ *Crosar lo regard de quauqu'un*: Lo rescòntar. Sin. (1, 2, 3): **encrosilhar**. 4. Efectuar un crosament (d'animaús, de vegetals). 5. Au balon, au rugbi, passar la bala à un partenari que corre dins una direccion diferenta. ◆ vi. 1. Passar un sobre l'autre, en parlant dei bòrds d'un vestit. 2. (mar.) Anar e venir dins una mema zòna, per crozar la sieu rota, per susvelhar. ◆ **si crozar** v.pr. 1. Passar un à costat de l'autre, en anant dins una direccion opauada. 2. En parlant de letras, de corrièrs, escambiats en meme temps: *Li noastri letras si son crosadi*. 3. *Si crozar lu brag*: Restar sensa ren faire.

crozat, ada adj. 1. (biol.) Naissut d'una ibridacion. 2. Que si recopa en format una crotz, un X. ◇ *Estòfa crozada*: Que lu sieus fieus s'entrecróson per donar un sens oblic au teissut. ◇ *Vèsta crozada*: Que lu sieus bòrds si cròson (per op. à *drecha*). 3. (mil.) *Fuècs crozats*: Que van vèrs un ponch solet en venent de divèrsi originas. ◇ (fig.) *Un fuèc crozat de questions*: Una abondança de questions que vènon de diferenti personas. 4. *Rimas crozadi*: Rimas femenini e masculini alternadi. 5. (etnol.) Si di d'unu parents (oncles, cosins, neps) que vènon d'un parent de sèxe opauat à-n-aqueu de l'ascendent immediat d'una persona considerada (per op. à *parallèle*).

crozat n.m. (ist.) Aqueu que participava à una crozada.

crozau, ala adj. Crosal. Sin.: **decisiu, crucial**.

crozès, esa adj. e n. De Cruesa.

croseta n.f. 1. (anat.) Pichin cròs à la basa dau menton. 2. Braç d'una crotz. ◇ (arquít.) Braç de transèpte. 3. Crotz pichona. 4. Travèrsa d'una crosiera de fenèstra. 5. Pichona depression de terren: *La Croseta de Canas*.

crozier n.m. (arquít.) Crosament dau transèpte e de la nau d'una glèia.

croziera n.f. 1. Ponch dont doi cauas si cròson, espec. doi rotas. 2. Enquadrament provedit d'un vitre, que sièrve à barrar una fenèstra; la fenèstra d'esperela. Sin.: **crozilhon**. 3. Caireforc. 4. (mar.) Ancianament, accion de crozar, per una nau de guèrra. 5. Viatge en bateu de plasença. 6. *Velocitat de croziera*: Velocitat mejana qu'un veïcule mantèn sus una lònca distança. ◇ (fig.) *Ritme de croziera*: Ritme normal après un periòde d'aviament.

crozilha n.f. Ponch d'interseccion.

crozilhar vt. Faire una crotz sobre quauqua ren. Var.: **crozhar**.

crozilhon n.m. Crosiera (d'una fenèstra).

cross n.m. (mòt anglés) Cross-country.

cross-country n.m. (mòt anglés) Corsa à pen en terren variat mé d'obstacles; percors equèstre dau meme tipe. Var.: **cross**.

crossenc, a adj. e n. 1. D'Ascòrs. 2. Dau Cròs de Canhas.

crossopterigeu n.m. *Crossoptegireus*: Òrdre de peis marins foarça primitius, que li sieu nadarèlas sèmblon ai patas dei premiers anfibus, representat per manti formas de l'èra primària e lo celacant.

crosta n.f. 1. Partida extèrna dau pan, durcida quora es cuècha. ◇ Expr. (fam.) *Copar la crosta*: Manjar. Sin.: **crostonar**. 2. Partida extèrna d'unu fromais. 3. Jaça

exteriora que si durcisse à la susfàcia d'un còrs, d'un soal: *L'aiga depaua una crosta calcària*. 4. (coïna) Aparelh de pasta fultada garnit au dedintre. 5. Placa que si forma sus la pèu après una nafradura ò una afeccion cutanea. 6. Jaça interiora d'un cuer refendut dins la sieu espessor. 7. (geol.) *Crosta terrèstra*: Zòna superficiala dau glòbe terrèstre, d'una espessor mejana de 35 km sota lu continents (*crosta continental*) e de 10 km sota lu oceans (*crosta oceanica*).

crostada n.f. (coïna) Aparelh de pasta que s'emplisse de garniduras diversis.

crostejant, a adj. Que craca sota la dent. Var.: **crostilhant, crostilhós**. Sin.: **cruissent**.

crostejar vi. Cracar sota la dent. Var.: **crostilhar**.

crostelós, oa adj. Crostós.

crostet n.m. Pichina crosta. Var.: **crostin, crostilhon**.

crostilhant, a adj. Crostejant.

crostilhar vi. Crostejar.

crostilhon n.m. Crostet.

crostilhós, oa adj. Crostejant.

crostin n.m. Crostet.

croston n.m. 1. Extremitat d'un pan, que compoarta mai de crosta que de molèia. 2. Pichin de tròç de pan rostit (espec. per metre dins d'uni sopas).

crostós, oa adj. Caracterisat per de crostas: *Dermatòsi crostoa*. Var.: **crostelós**.

cròta n.f. 1. Local sota tèrra, sovent voutat. 2. Local sota tèrra ò non per conservar lo vin, per una resèrva personala ò per lo vendre.

cròta n.f. 1. Excrements d'uni bèstias. ◇ (per ext.) Tot excrement solide. Sin.: **petola, abeco, brècola, migon, peta**. 2. *Cròtas de chocolata*: Chicولاتas garnidi de pasta d'amèndolas, de crema, etc.

crota n.f. Excrements dei cavaus, dei muus, etc.

crota n.m. Sèrp verinoia de la Família dei viperides, essencialament americana, finda sonat *sèrp à soneta*, per lo cascaveu que fórmon li mudas de la sieu coa. Sin.: **sèrp de sonalhas**.

crota vt. (*cròti*) Donar la forma d'una vòuta à.

crota vt. (*cròti*) Brutar (espec. de beta). Sin.: **enfangar, afangar, fangassejar, bachassar, fanguejar**.

crotlant, a adj. Que si profunda, s'encala: *Un barri crotlant*.

crotlar vi. (*cròtli*) 1. S'encalar, si profundar: *Una maion que crotla*. Sin.: **s'arroïnar, s'aboïrar, si degolar, s'abissar, tombar**. 2. (fig.) *Crotlar sota lo trabalh*: Èstre sobrecargat de trabalh. ◇ *Crotlar sota li recompensas*: Èstre totplen recompensat.

croton n.m. Cellula dont un presonier es mes à l'isolament: «Vos pinti lo croton, perquè cen qu'es lo sabi!» (RANCHER, *La moastra raubada*, VI, 2435).

crostós, oa adj. Brut de cròta, de beta. Sin.: **fangós, fangassós, bachassat**.

croz n.f. 1. Instrument de suplici format d'un pal e d'una travèrsa de boasc, que lo condemnat li èra estacat ò clavelat; lo suplici eu-meme. ◇ (espec.) Intrument dau suplici de Jèsus-Crist; la sieu representacion. ◇ *Portar la sieu croz*: Suportar d'espròvas. 2. Ornament que figura una croz; simbòle dau cristianisme; objècte de

pietat, jòia en forma de croz. ◇ *Croz occitana ò de Tolosa ò de Lengadòc*: Simbòle de la lucha occitana modèrna, de Tolosa, de la Region Miègjorn-Pireneus, la croz occitana fuguèt emplegada per lu marquès de Provença, pi per lo comte de Tolosa Raimon de Sant-Gèli. ◇ *Croz de Lorena*: Croz mé doi crosilhons. ◇ *Croz de Malta*: Croz mé quatre branca egalas, que vènon largui ai extremitats. ◇ *Croz de Sant-Andrieu*: Croz en forma d'X. ◇ *Croz de Sant-Antòni*: Croz en forma de T. ◇ *Croz grèca*: Croz mé quatre branca egalas. ◇ *Croz latina*: Croz que la branca de sota es mai lòngra que li autri. ◇ *Croz ganchuda*: Croz de que cada branca s'acaba per un coide en forma de gamma. Fuguèt lo simbòl de l'Alemanha hitleriana. Sin.: **svastica**. ◇ *Croz ugananda*: Croz que sostèn la colomba dau Sant Esperit. ◇ *Croz roja*: Simbòle dei servicis de santat, reconoissut e protegit dins li convencions internacionalis. 3. Decoracion en forma de croz, d'un òrdre de meriti ò onorific: *Croz de guèrra*. 4. Signe grafic fach de doi trachs que si cróson: *Marcar d'una croz la respoasta justa*. ◇ (fig. e fam.) *Faire una croz sus quauqua ren*: Li renonciar definitivament. 5. *En croz*: En formant un angle drech.

cruassada n.f. Crit emés en cruassant.

cruassar vi. Cruassar.

cruci n.m. 1. Granda preocupacion, inquietuda, torment. Sin.: **frapacion, lagui, lanha, malanha**. ◇ *Aubre dau cruci*: Olivier. 2. Objècte, motiu d'aqueila preocupacion.

crucial, ala adj. D'una importança màger, determinant. Var.: **cruciau**.

cruciant, a adj. Que provòca un cruci. Sin.: **laguiós, lanhós**.

cruciar vt. (*cruci*, classic *crúci*) Tormentar. Sin.: **laguiar, tafurar, lanhar**.

crucifèr, a adj. Que poarta una croz.

crucifèr n.m. *Crucifèras*: Família de plantas erbaceas que la sieu flor a quatre petales dispauats en croz e sièis estaminas que doi son plus pichini, coma la mostarda, lo caulet. Var.: **crucifèra**.

crucifèra n.f. Crucifèr.

crucific n.m. Croz sus la quala lo Crist es representat crucificat.

crucificar vt. (*crucifiqui*) 1. Faire subir lo suplici de la croz à. 2. Faire sofrir, mortificar.

crucificat, ada adj. e n. Persona messa en croz. ◆ (lit.) Que subisse una granda dolor.

crucifixion n.f. 1. Accion de crucificar. 2. Òbra d'art que figura lo Crist en croz.

crucifòrme, a adj. En forma de croz.

cruciverbista n. Persona que li agràdon lu mòts crosats. Var.: **verbierucista**.

crud, a adj. 1. Que non es cuèch. 2. Que non estat aprestat, que non a subit una transformacion: *Boasc crud*. ◇ *Fromai au lach crud*: Fromai fach mé de lach que non es estat travalhat avant, per op. à *fromai au lach pastorisat*. 3. Que ren vèn atenuar: *Una lutz cruda*. 4. (fig.) Dirècte, franc: *Respoandre d'un biais crud*. 5. (fig.)

Que pòu èstre contrari à la sensibilitat, à la morala: *De paraulas crudi*.

crudament adv. D'un biais crud, brutalament: *Parlar crudament*.

crudel, a adj. 1. Que li agrada faire sofrir, torturar: *Un tiran crudel*. 2. Que manifèsta de crudelitat: *Un regard crudel*. 3. Que provòca una sofrença morala ò fisica: *Un frèi crudel, un embarràs crudel*. Var.: **crudeu**.

crudelament adv. D'un biais crudel. Sin.: **malament**.

crudelitat n.f. 1. Tendença à faire sofrir, caractèr de quauqu'un qu'es crudel. 2. Caractèr de cen que fa sofrir: *La crudelitat dau destin*. 3. Accion crudela: *Aqueu pòple a subit li crudelitats d'un tiran*. Var.: **crudeutat**. Sin.: **atrocitat, barbaria, feresa, bestialitat, brutalitat, violéncia, violença, marridetat, inumanitat, sadisme, sauvatjaria**.

crudesa n.f. Crudessa.

crudessa n.f. Caractèr de cen qu'es crud, de cen qu'es brutal (espec. au fig.): *La crudessa dei tieus prepaus*. Var.: **cruditat, crudesa, cruditge**.

crudeu, ela adj. Crudel. Sin.: **acarnassit, impietados, implacable, ferotge, brutau, sadic**.

crudeutat n.f. Crudelitat.

cruditat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es crud, brutal. Var.: **crudessa**. 2. Estat de cen que non es cuèch: *La cruditat de la carn*. ◆ pl. Legumes cruds (ma que poàdon èstre cuèchs), servits frèis: *Una sieta de cruditats*.

cruditge n.m. Crudessa.

cruiissent, a adj. Crostilhós. Sin.: **crostejant**.

cruiissentela n.f. Cartilatge. Sin.: **cartilage**.

cruiissentena n.f. Cartilatge. Sin.: **cartilage**.

cruiissement n.m. Cracament. Var.: **crussiment**. Sin.: **esclin, cricament, crussiment, craquejament**.

cruiissir vi. 1. Cracar. 2. Grinhar. Var.: **crussir**.

crural, ala adj. De la cuèissa: *Nèrvi crural*. Var.: **crurau**.

crurau, ala adj. Crural.

crusòu n.m. 1. Vas fach generalament de tèrra refractària, d'alumina, de grafit, d'un metal, d'un aligatge, etc., d'usança dins lu laboratòris per fondre ò calcinar d'uni matèrias. 2. Part sotrana d'un aut forneu dont s'acampa lo metal fondut.

crussiment n.m. Cruissement.

crussir vi. Cruissir.

crusson n.m. *Crusson dei prats*: Planta dei prats umides, fins à 50 cm d'autessa, de la Família dei crucifèrs. Sin.: **creissonet**.

crustaceu, ea adj. (bot.) Que forma una crosta.

crustaceu n.m. *Crustaceus*: Classa d'artropòdes generalament aquatics, de la respiracion branquiala, que la sieu carapaça es formada de quitina mesclada de calcari, e que comprèn sièis sotaclassas, que la mai importanta es aquela dei malacostraceus (grita, ligoban, etc.).

cravelut, uda adj. Envopat dins una còca, una gruèlha. ◆ *Castanha craveluda*: Mé la sieu pèu.

cravelut n.m. *Cruveluts*: Vegetals contenguts dins una gruèlha ò una còca, coma la castanha.

cruveu n.m. Gruèlha. Sin.: **clòsca**.

Cs Simbòle dau cesi.

csardas n.m. [ˈtʃaːrdaʃ] Dança populària ongresca, lenta au començament, pi totplen rapida.

ctenari n.m. Embrancament d'animaus marins vesins dei cnidaris, ma sensa cellulas urticari e que presèton un tipe particulier de simetria. Var.: **ctenofòre**.

ctenisidat n.m. *Ctenisidats*: Aranhas dau sota-òrdre dei mialomòrfes.

ctenocefal(e) n.m. Niera dau can, vector dau tifus dei garris, de la tènna dau can, e de vegadas de la pèsta.

ctenofòr(e) n.m. 1. Ctenari. 2. Tipula granda e bruna que la sieu larva si desvolopa dins la terranha dei marroniers.

ctonian, a adj. (mit.) *Divinitats ctoniani*: Divinitats de la tèrra, dau monde d'en sota.

Cu Simbòle dau coire.

cu pron. rel. Aqueu que: *Cu tèn, tèn; cu rena, rena*. ◆ pron. interr. Designa una persona que si vòu identificar: *Cu es?*

cua n.m. Coa (de bilhard).

cuba n.f. 1. Grand recipient que sièrve à divers usatges domestics ò industrials. ◆ (espec.) Part intèrna d'un aparelh electromainatgier. 2. Grand recipient per lo cubatge, la fermentacion e la conservacion dau vin. Sin. (1 e 2): **tina**. 3. Resèrva independenta dau buch d'una nau, per lo transpòrt dei liquides: *Li cubas d'un metanier*. Per una nau mineraliera, si parla de *tineu*, de *tinassa*.

cubada n.f. 1. Contengut d'una cuba. 2. Vin obtengut à partir de la vendèmia annuala d'una vinha, espec. En rapòrt à la qualitat. Sin.: **tinada**.

cubadura n.f. Determinacion dau cube que lo sieu volume es parier à-n-aqueu dau solide considerat.

cuban, a adj. e n. De Cuba.

cubar vt. 1. Evaluar en unitat de volume: *Cubar de pèiras*. ◆ vi. Aver tau volume, tala capacitat: *Aquela bota cuba 350 litres*.

cubatge n.m. 1. Accion de cubar, d'evaluar un volume, una capacitat. 2. Volume ensinda evaluat.

cubatge n.m. Accion de metre à fermentar dins dei cubas lo raïm destinat ai vins roges.

cube n.m. 1. Parallelepipède rectangles que li sieu sièis façs cairadi son egal, coma li dotze arestas. 2. (mat.) *Cube d'un nombre*: Produch de tres factors egals à-n-aqueu nombre. ◆ *Cube perfach*: Nombre qu'es lo cube d'un nombre entier. 3. Mesura que correspoande au volume d'un còrs, d'un solide. ◆ pl. Juèc de construccion fach d'un ensèm de cubes.

cubèba n.f. Planta rampeanta, vesina dau pebrier, que lo sieu fruch a de proprietats medicinali.

cubecelar vt. Tapar m'un cubeceu. Var.: **cubicelar**.

cubeceu n.m. Pèça mobila que sièrve à curbir un recipient. Var.: **cubiceu, cuberceu, cuèrbeceu**.

cuberceu n.m. Cubeceu.

cubèrt, a adj. 1. Qu'a quauqua ren sobre; qu'es à la sosta, escondut. ◆ *Ceu cubèrt*: Ceu enneblat. ◆ *Barca cubèrta*: Provedida d'un poant. 2. (fig.) À mòts cubèrts: En escondent la sieu pensada.

cubèrt n.m. 1. Ensèm d'aubres que dónon una sosta e d'ombra. 2. Espaci cubèrt, à la sosta. 3. (arquít.) Corniera. Sin. (1 e 2): **assostatge**, **curbiment**. 4. *Lu cubèrts*: Li forquetas, lu coteus, lu culhiers. 5. Cubèrta (2).

cubèrta n.f. 1. Pèça d'estòfa, etc., per protegir dau frèi (espec. sobre d'un lièch). 2. Cen que cuèrbe un bastiment; lo sieu teule. ◇ (fig.) *Sota cubèrta de*: Sota la responsabiletat de. 3. (tecn.) Glaçadura transparenta particuliera dei ceramicas obtengudi à bassa temperatura. Var.: **cubertura**. 4. (mar.) Autre nom dau poant de nau.

cubertor n.m. Cartèr.

cubertura n.f. 1. Cen que cuèrbe, protegisse un libre, un quasèrn; Partida exteriora d'un libre, d'un quasèrn: *Cubertura entelada*. Var.: **cubèrta**. 3. (geol.) Ensèm dei sediments que recuèrbon un sòcle. 4. (zool.) *Plumas de cubertura* ò *cuberturas*: Tectritz. 5. Cen que cuèrbe, protegisse. ◇ (finança) Ensèm dei valors que sièrvon à garantir una operacion financiera ò comerciala. ◇ (mil.) Dispositiu de proteccion d'una zòna ò d'una operacion. ◇ *Cubertura d'una zòna*: Fach, per un emetor, de difusar sobre aquela zòna. ◇ *Cubertura sociala*: Proteccion sociala d'una persona assegurada. ◇ Ocupacion, activitat que dissimula d'operacions clandestini. 6. Per un jornalista, fach de curbir un eveniment.

cubeta n.f. 1. Recipient larg e gaire prefond, generalament portatiu, destinat à divèrs usatges domestics ò industrials. Sin.: **tineta**, **tinon**. ◇ (espec.) Partida profunda, generalament de faiença ò de porcelana, d'un aiguier, d'un sèti de comun. 2. (geogr.) Depression clusa. Sin.: **cònca**, **bacin**.

cubic, **a** adj. 1. Qu'a la forma d'un cube. 2. (miner.) *Sistema cubic*: Sistema cristallin derivat dau cube. 3. (mat.) *Raïç cubica d'un nombre*: Nombre que lo sieu cube es egal à-n-aqueu nombre.

cubica n.f. (mat.) Corba algebrica dau tèrç grat.

cùbia n.f. (it., mar.) Dubertura practiada dins la muralha d'una nau de cada costat de la ròda de proa, per laisser passar la cadena de l'àncora. Sin.: **acubier**.

cubicelar vt. Tapar m'un cubiceu. Var.: **cubecelar**.

cubiceu n.m. Cubeceu.

cubier n.m. Celier. Sin.: **tinalier**.

cubilòt n.m. (metall.) Forn à cuba que compoarta una carcassa metallica e un garnissatge refractari, emplegat per la fusion de la fonda.

cubisme n.m. Movement artistic que, vèrs li annadas 1908-1920, a mes en plaça de noveus mòdes mai autonòmes de representacion e de construccion plastica, que lo representant màger n'es Picasso.

cubista adj. e n. Qu'apartèn au cubisme ò que li pòu èstre estacat.

cubital, **a** adj. Dau cobde. Var.: **cubitau**.

cubitau, **ala** adj. Cubital.

cubitiera n.f. Pèça d'armadura per la proteccion dau cobde (s. XIVⁿ - s. XVⁿ).

cubitus n.m. Lo mai intèrne dei doi oàs de l'avantbraç, que la sieu extremitat superiora poarta una apofisi, l'olecrani, que forma la salhida dau cobde.

cuboïde, **a** adj. Qu'a la forma d'un cube.

cuboïde n.m. (anat.) Un dei oàs dau tarse.

cuca n.f. Garbiera de blat. Var.: **cucha**.

cucoa n.f. Agland de l'euse.

cucula n.f. Capucha de monge.

cuècha n.f. 1. Accion, biais de far cuèire (un aliment). 2. L'aliment cuèch: *Una boana cuècha de faiòus*. 3. Transformacion d'unu materiaus sota l'influença de la calor: *La cuècha de la porcelana*.

cucurbita n.f. Partida inferiora d'un alambic, dont si tròva la matèria per destillar.

cucurbitacea n.f. *Cucurbitaceas*: Família de plantas dicotilidonei dei pens foarts e dei fruchs gròs coma la cocorda, lo melon.

cucurbitan n.m. Aneu plen d'òus que la tènna forma e manda foara m'ai excrements.

cuèch, **a** adj. 1. Preparat en lo faguent cuèire. 2. (fam.) Perdut, arroinat. Sin. (2): **bulhit**.

cuèire vt. 1. Sotametre (un aliment) à l'accion dau caud per lo poder manjar. 2. Sotametre (un objècte, una matèria) à l'accion dau caud per lu rendre aptes à un usatge: *Coaire un esmalh*. ■ Sovent s'emplega **far cuèire** en plaça de **cuèire**, per comoditat de conjugason. ◆ vi. 1. Èstre sotamés à l'accion de la calor. 2. Creumar, causar una sensacion d'escaufament, de cremadura. 3. (fam.) Sofrir dau caud. Var.: **coaire**.

cuèissa n.f. (anat.) Partida dau membre inferior que s'estende de l'anca fins au genolh. ◇ (feud.) *Drech de cuèissa*: Drech legendari que la memòria populària a atribuït au senhor de passar mé l'esposa d'un sèrf la promiera nuèch de noças d'aquela frema (en realitat, lo senhor tocava una taxa sobre lu maridatges).

cuèissa de dòna n.f. Varietat de pera.

cueissarda n.f. Bòtas de cuèr ò de cauchoc que monta au dessobre dei cuèissas.

cueissal n.m. 1. Braietas d'un corredor ciclista. 2. (anc.) Partida de l'armadura per la proteccion dei cuèissas. Var.: **cueissau**.

cueissau n.m. Cueissal.

cueisseta n.f. Cueissòt.

cueissiera n.f. 1. Garnidura de pèu que protegisse la cuèissa seneca dau jugaire de tamborn còntra lu fretaments de la caissa. 2. Cambiera de proteccion dei jugaires de hockey sus glaça.

cueissòt n.m. Cuèissa de singlar, de cèrvi, de cabròu. Var.: **cueisseta**.

cuèntabalas n. inv. (pop.) Persona que tèn de prepaus fantaumiers, que màncon de seriós. Sin.: **cuèntacoàs**, **cuèntatantiflas**.

cuèntacoàs n. inv. (pop.) Cuèntabalas.

cuèntatantiflas n. inv. (pop.) Cuèntabalas.

cuèr n.m. 1. Pèu espessa d'unu animaus. 2. Pèu, en particulier dei gròs bovins, emplegada per fabricar d'objèctes, de vestits. 3. *Cuèr capelut*: Part de la pèu dau crani que desvolopa una pilositat coma lu bèrris.

cuèrbeceu n.m. Cubeceu.

cuèrbefuèc n.m. 1. Obligacion de s'en tornar à maion e d'amurcir lo lume à una ora donada (sobretot en temps de guèrra). 2. Senhau qu'indica aquela ora.

cuèrbejonch n.m. (constr.) Cen que sièrve à curbir ò à tapar un jonch.

cuèrbe-vas n.m. Cauçapòt.

cuesta n.f. Coasta (6).

culada n.f. Obratge de maçonaria que sièrve à apontelar una construccion. Sin.: **butada**, **contrafoart**.

culairon n.m. Partida de la cropiera dont repaua la coa dau cavau arnescat.

cular vi. (mar.) Anar en arrier.

cular n.m. (anat.) Part terminala dau budeu mèstre, entre lo colon e l'anús.

culari, ària adj. Dau cuu.

culassa n.f. 1. Pèça d'acier destinada à assegurar l'obturacion de l'orifici posterior dau canon d'una arma de fuèc. Sin.: **mascle**. 2. Partida superiora amovibla d'un motor termic, que contèn li cambras de combustion e supoarta li sopapas e lu balancins. 3. Partida inferiora d'una pèira precioa talhada.

culasso n.m. Culòt.

culata n.f. 1. Culòt. 2. Culassa. 3. Coal de bòu.

culatier n.m. (pop.) Ensèm dei ancas e dau darrier.

culdoscopia n.f. Celioscopia facha au travèrs dau fond de la vagina.

culhatge n.m. Prelevament de vèire au mejan d'una cana.

culhèire, eirtz n. 1. Persona que cuèlha. 2. Persona que fa lo culhatge dau vèire.

culhida n.f. 1. Accion de culhir de fruchs, de flors, de legumes. 2. Periòde quora si fa aquesta accion. 3. Lu produchs ensinda rabalhats.

culhier n.m. Accessòri de taula e de coïna, compauat d'un mànegue e d'una partida cava: *Culhier dau caffè*, *culhier per la sopa*. ◇ *Culhier de boasc*: Trofeu imaginari autrejat à l'equipa qu'a ganhat minga partida dins lo torneu de rugbi dei Sièis Nacions.

culhiera n.f. 1. Cassuu. Sin.: **caça**. 2. Autís m'un partida cava e un mànegue lònge per pilhar lo vèire ò lu metals en fusion. 3. Accessòri de pesca compauat d'un mosclau e d'una paleta metallica lusenta, per enganar lu peis carnassiers.

culherada n.f. Contengut d'un culhier, d'una culhiera.

culhieret n.m. Culhieron.

culhieron n.m. Pichin culhier. Var.: **culhieret**.

culhir vt. (*cuèlhi*) 1. Destacar de fruchs, de flors, de legumes. Sin.: **rabalhar**. 2. (fam.) Quèrre: *Anar culhir quauqu'un au poart*. 3. (fam.) Arrestar (quauqu'un): *Lo ladre s'es fach culhir*. Sin.: **agantar**, **pecugar**. ◇ *Si faire culhir à frèi*: Si faire battre, enganar à l'improvista.

culicidat n.m. Culicide.

culicide n.m. *Culicides*: Família de moissaras que lo tipe n'es l'anofèl. Var.: **culicidats**, **culicideus**.

culicideu n.m. Culicide.

culicidisme n.m. Presença d'anofèls dins una encontrada, que poàdon transmetre la malària. Sin.: **anofelisme**.

culicivòre, a adj. Que si noïrisse de moissaras.

culier, a adj. Dau cuu.

culinari, ària adj. Relatiu à la coïna, au manjar.

culminacion n.f. (astron.) Passatge d'un astre au sieu ponch mai aut sobre l'orizont; lo moment d'aqueu passatge.

culminant, a adj. *Ponch culminant*: Ponch mai aut d'un releu. Sin.: **cima**. ◇ Niveu mai aut, apogeu (au figurat coma per un astre).

culminar vi. 1. Rejónher lo sieu ponch ò lo sieu niveu mai aut. 2. (astron.) Passar per lo ponch dau sieu camin diurne mai aut en dessobre de l'orizont, en parlant d'un astre.

culòt n.m. 1. Fond metallic d'una ampola electrica, que sièrve à la fixar dins una dolha. 2. Fond metallic d'un mortier. 3. (arm.) partida arriera d'una cartocha ò d'una dolha. 4. (arquít. e arts dec.) Ornement en forma de calici; pichin cuu-de-lampa. Sin.: **lampesa**. 5. Depaus acumulat dins lo forneu d'una pipa. 6. Lingòt de metal que rèsta au fond dau mortier après la fusion. ◇ *Culòt de centrifugacion*: Porcion mai densa d'un liquide organic (urina, sang) obtenguda après centrifugacion. 7. *Culòt de lava*: Amolonament de lava dura solidificada dins una chaminèia volcanica, que l'erosion mete en releu.

culotar vt. (*culòti*) 1. *Culotar una pipa*: Laisser si formar un culòt dins lo sieu forneu. 2. Ennegrir (quauqua ren) per l'usatge.

culotat, ada adj. Anegrit, cubèrt d'un depaus, en parlant, en particulier, dau forneu d'una pipa.

culpa n.f. Fauta pauc ò pron grèva comessa volontariament. Sin.: **deca**, **mancament**, **error**. Var.: **colpa**.

culpabilisacion (-izacion) n.f. Accion de culpabilisar; fach d'èstre culpabilisat.

culpabilisant (-izant), a adj. Que culpabilisa.

culpabilisar (-izar) vt. Faire provar à quauqu'un un sentiment de culpabilitat; rendre quauqu'un conscient de la sieu falta, de la sieu error, de la sieu responsabilitat. ◆ vi. Provar un sentiment de culpabilitat.

culpabilisat (-izat), ada adj. Que culpabilisa.

culpabilitat n.f. 1. Fach d'èstre culpable; estat d'una persona culpable: Confessar la sieu culpabilitat. 2. Sentiment de culpabilitat: Sentiment d'una persona que si sente culpable.

culte n.m. 1. Omenatge rendut à un Dieu, à una divinitat, à un sant, etc. ◇ Ceremònia, practica per la quala si rende aquel omenatge. 2. (per ext.) Religion: *Lo culte catolic*. ◇ (espec.) Ofici religiós protestant. 3. Veneracion, estacament portat à quauqua ren ò à quauqu'un. ◇ *Culte de la personalitat*: Admiracion sistematica de quauqu'un, en particulier d'un dirigent politic d'un sistema totalitari. ◇ *Film culte, emission de television culte*: Film, emission qu'an marcat lu espectators e son devenguts una mena de referença dins la sieu categoria.

culteranisme n.m. Cultisme.

cultisme n.m. Estile afectat e preciós que preàvon d'unu escrivans espanhòus dau siècle XVIIe.

cultivable, a adj. Que si pòu cultivar.

cultivacion n.f. Accion, fach de cultivar (una tèrra).

cultivador, airtz n. Cultivator.

cultivaire, airtz n. Cultivator.

cultivar vt. 1. Travalhar la tèrra, un terren per lu faire produirre: *Cultivar un camp, un oart*. 2. Faire crèisser, entretenir (una planta). 3. Entretenir, desvelopar, perfeccionar (una qualitat, un don): *Cultivar la sieu votz, la sieu memòria*. 4. (lit.) Si dedicar à, s'interessar à la practica de: *Cultivar li sciéncias, la poesia*. 5. Entretenir una relacion mé quauqu'un: *Cultivar la sieu amistat*. ◆ **si cultivar** v.pr. Acréisser li sieu conoissénças per de lecturas, la frequentacion dei òbras d'art, lu viatges, etc.

cultivar n.m. Tota varietat vegetala, agricòla, quala que sigue la sieu natura genetica.

cultivat, ada adj. 1. Mes en valor: *Una tèrra cultivada*. 2. Qu'a totplen de conoissénças, una cultura estenduda: *Un òme cultivat*. Sin.: **saberut, sapient, ensenhat, scienciat**.

cultivator, tritz n. Persona que cultiva la tèrra. Var.: **cultivador, cultivaire**.

cultural, a adj. Relatiu au culte. Var.: **cultuau**.

cultuau, ala adj. Cultural.

cultura n.f. 1. Accion de cultivar (la tèrra, una planta). 2. Terren cultivat: *L'estenduda dei culturas*. 3. Espècia cultivada: *Una cultura que rende gaire*. 4. Ensèm dei estructuras socials e dei manifestacions artistiqui, religiòs, intellectuàli, que definisson un grope, una societat per rapoart à una altra: *La cultura occitana*. 5. Ensèm dei conoissénças aquistadi dins un camp ò d'unu camps: *Aver una solida cultura scientifica*. 6. (vièlh) *Cultura fisica*: Gimnastica. 7. (biol.) *Cultura microbiana, cultura de teissuts*: Tecniqi per far viure e si desvelopar de teissuts, de microorganismes sus de mitans nutritius preparats exprèssi.

cultural, a adj. 1. Relatiu à la cultura dau soal. 2. Relatiu à la cultura d'una societat, d'un grope, d'un individú, au sieu desvelopament. 2. Que tende à desvelopar la cultura, à espondir d'uni formas de cultura: *Centre cultural, política culturala*. ◆ *Industrias culturali*: Ensèm dei activitats intellectuàli e artistiqui consideradi sota l'angle de la sieu importança economica. Var.: **culturau**.

culturalament adv. D'un ponch de vista cultural.

culturalisme n.m. Corrent de l'antropologia nòrd-americana que considèra coma essencials lu fenomènes de contacte e d'interpenetracion dei culturas dins la formacion d'una societat e de la personalitat dei subjèctes que la compàuon.

culturalista adj. e n. Relatiu au culturalisme; partidari d'aqueu corrent.

culturau, ala adj. Cultural.

culturisme n.m. Musculacion destinada à desvelopar lu muscles, sobretot en volume, practicada especialament per melhorar l'estetica corporala.

culturista n. Que practica lo culturisme.

culturologia n.f. Estudi scientific dei societats, generalament non industrials.

cumascle n.m. Cremalhiera de chaminèia. Sin.: **cremalh, cremascle**.

cumin n.m. Ombellifèra cultivada per li sieu granas aromatiqi; la grana d'aquela planta, emplegada coma condiment. Var.: **comin**.

cumul n.m. Accion d'èstre cumulat; fach d'èstre cumulat. Var.: **cumulacion, comol**. ◆ *Cumul dei mandats*: Fach, per un òme politic, d'assegurar mai d'una carga.

cumulable, a adj. Que pòu èstre cumulat. Var.: **comolable**.

cumulacion n.f. Fach de cumular. Var.: **cumul, comolacion, comolatge**.

cumular vt. e vi. Ocupar à l'encòup divèrs mandats, emplecs, cargas, etc.); detenir solet (divèrs mandats, cargas, etc.). Var.: **comolar**.

cumulatiu, iva adj. Que si cumula mé. Var.: **comolatiu**.

cumulativament adv. D'un biais cumulatiu. Var.: **comolativament**.

cumulodòma n.m. Dòma ò copòla d'extrusion formats sobre la boca d'un volcan e envirutat de passatges d'explosion ò d'escorrement.

cumuloestratus n.m. inv. Estratocumulus. Var.: **cumulostratus**.

cumulonimbe n.m. Cumulonimbus.

cumulonimbus n.m. inv. Nebla de grandis dimensions e dau desvelopament vertical, d'aspècte fonçat, que sovent provòca la granhòla ò una chavana. Var.: **cumulonimbe**.

cumulostratus n.m. Cumuloestratus.

cumulus n.m. Nebla de beu temps, blanca, dei contorns nets, de la basa plata e dei protuberanças arredonidi au sobran.

cuneifòrme, a adj. *Esciptura cuneifòrma* ò *cuneifòrme*, n.m.: Que lu sieus elements an la forma de claveus (inventada à la fin dau 4ⁿ millenari av. J.-C. per lu Sumerians e emplegat dins lo Pròche-Orient fins au 1^r millenari av. J.-C.).

cuneifòrme n.m. (anat.) Cadun dei tres oàs dau tarse.

cuneta n.f. Orifici per lo quau s'escapa un tròup-plen. Sin.: **escampador**.

cunicicultura n.f. Cunicultura.

cunicicultor, tritz n. Cunicultor.

cunicultor, tritz n. Persona que noirisse de conius. Var.: **cunicicultor**.

cunicultura n.f. Elevatge de conius. Var.: **cunicicultura**.

cunilingus n.m. Excitacion bucala dei organes sexuals de la frema.

cuntaire, airtz n. Contaire.

cuntar vt. e vi. (*cuènti*) 1. Comptar. 2. Racontar.

cuo n.m. Cuo.

cupidament adv. (lit.) D'un biais cupide. Sin.: **cobesament**.

cupide, a adj. (lit.) Avide de sòus. Sin.: **cobés**.

cupiditat n.f. (lit.) Desidèri grandàs d'aver de sòus. Sin.: **cobesia, cobesença**.

cupilifòrme, ma adj. En forma de cupula.

cúpola n.f. Copòla.

cuprat n.m. Sau que vèn de l'acide cupric.

cupressacea n.f. *Cupressaceas*: Família de conifèrs resinós coma lo ciprès e lo cade.

cupric, a adj. (quim.) De la natura dau coire; que contèn una sau de coire.

cuprifèr, a adj. Que contèn de coire.

cuprimètre n.m. Proveta graduada per lo contraròtle dei solucions de sulfat de coire.

cuprita n.f. Oxide cuprós natural.

cuproaliatge n.m. Aliatge ric en coire. Var.: **cuproaligatge**.

cuproaligatge n.m. Cuproaliatge.

cuproalumni n.m. Aliatge de coire e d'alumini.

cuproammoniac n.f. Solucion ammoniacala d'oxide de coire, dissolvent de la cellulòsa.

cuproberilli n.m. Aligatge de coire e de berilli.

cuprocrome n.m. Aligatge de coire e de cròme.

cuprofosfòr n.m. Aligatge de coire e de fosfòr.

cupromanganèsi n.m. Aligatge de coire e de manganèsi.

cupromagnèsi n.m. Aligatge de coire e de magnèsi.

cuproniquèl n.m. Aliatge de coire e de niquèl.

cuproplomb n.m. Aliatge de coire e de plomb, emplegat coma aliatge antifriccion.

cuprós, oa adj. 1. Que contèn de coire. 2. Relatiu au coire.

cuprosilici n.m. Aligatge de coire e de silici.

cuproterapia n.f. Emplèc dau coire ò dei sieu saus en terapeutica, magerament còtra d'uni formas de reumatismes.

cuprotitani n.m. Aligatge de coire e de titani.

cuprovanadi n.m. Aligatge de coire e de vanadi.

cuproxide n.m. Oxide de coire.

cupula n.f. Autre nom de la gruèlha, de la coparèla, dau capelet.

cupulifèra n.f. *Cupulifèras*: Òrdre de plantas, generalament arborescenti, que lo sieu fruch es ficat dins un capelet, e que comprèn en particulier lu rores e lo castanhier. Var.: **cupuliferacea**.

cupuliferacea n.f. Cupulifèra.

cuquela n.f. Pichina cuca.

cura n.f. 1. Tractament medical d'una malautia ò d'una lesion. 2. Tractament particulier d'una afeccion quala que sigue per de solucions apropiadi: *Cura d'amaigriment*. ◇ *Faire una cura de*: Consomar totplen de. ◇ *Faire una cura de silenci*: Aprofichar d'un lòng moment de silenci. Sin. (1 e 2): **terapia, suènh**. 3. *Cura (termala)*: Ensèm dau tractament e dei règlas dietetiqui e d'igièna mes en aplicacion pendent un sejoen en estacion termala. 4. (tecn.) Proteccion temporària d'un betum en cors de durciment còtra l'evaporacion de l'aiga. 5. Dragatge.

cura n.f. 1. Foncion à la quala son estacadi la direccion espirituala e l'administracion d'una parròquia. 2. Territòri sotamés à l'autoritat dau curat. ◇ Abitacion dau curat. Sin.: **caminada, presbitèri**.

curabòu n. m. Autre nom de l'auriòu.

curabilitat n.f. Caractèr de cen que pòu èstre curat.

curable, a adj. Que pòu èstre garit. Contr.: **incurable**.

curaçau n.m. (dau portugués *curaçao*) Liquor facha mé de pèu de portegal, de sucre e d'aigardent.

curacomuns n. Persona que neteja lu comuns.

curada n.f. 1. (çaça) Partida de la bèstia que si dona ai cans; la distribucion d'aquela carn. 2. (fig.) Lucha avida per aver de plaças, d'onors, de bens.

curadents n.m. inv. ò **curadent** n.m. Pichin instrument ponchut per netejar l'espaci entre li dents.

curadon n.m. Persona que cura (una cuba, etc.).

curador, airtz n. (dr.) Curator.

curador n.m. Cureta.

curafuèc n.m. Aisina per curar lo fogau.

curalhon n.m. Tèrme mespresant en parlant d'un curat sobretot quora es jove.

curandier n.m. Persona que sonha sensa èstre mètge. Sin.: **rebot, rebotaire, sanador, garissèire, adobaire, endevinaire**.

curaonglas n.m. inv. Instrument ponchut per netejar sota li onglas.

curapens n.m. Aisina per netejar li batas dei cavaus.

curapera n.m. Insècte coleoptèr banarut grandàs. (Fam. dei *cerambicidats*). Sin.: **diau, talhapera**.

curapertús n.m. Escalabarris.

curapipa n.m. Instrument per netejar li pipas.

curar vt. Netejar en gratant, en rasclant: *Curar un valat, un potz*.

curare n.m. Substança d'origina vegetala ò animala ò obtenguda per sintèsi, emplegada en anestesia e en reanimacion.

curarina n.f. Un dei alcaloïdes isolats dau curare.

curarisacion (-izacion) n.f. 1. Tractament au mejan de curare ò de curarisants. 2. Estat que resulta de l'emplec d'aqueli substanças.

curarisant (-izant), a adj. e n. (farm.) Si di d'una substança que la sieu accion es pariera à-n-aquela dau curare.

curarisar (-izar) vt. Sotametre à l'accion dau curare.

curat n.m. Prèire encargat d'una cura.

curatalha n.f. Lo tot dei curats en tèrmes pejoratius.

curataria n.f. (fam. e pej.) 1. Devocion exagerada e superficiala. 2. Objècte de pietat de marrit gust.

curataria n.f. 1. Establiment dont son alestidi li pèus per faire de cuèr. 2. Industria dau cuèr.

curatèla n.f. (dr.) Foncion de curator. 2. Regime de proteccion dei adultes incapables que li permete de faire d'unu actes d'administracion.

curatge n.m. Accion de curar: *Lo curatge d'un valat*.

curatier, a n. 1. Obrier qu'alestisse li pèus. 2. Artesan, industrial que possedisce una curataria e vende de cuèr.

curatiu, iva adj. Pròpri à la garison ò au tractament d'una malautia declarada. Sin.: **sanatiu**.

curator, tritz n. (dr.) Persona qu'a en carga lu interès d'un adulte incapable. Var.: **curador**.

curaurelha n.m. 1. Instrument per netejar li aurelhas. 2. Forficule.

curbiment n.m. 1. (rel.) Accion d'aplicar la cubertura ò li matèiras que recuèrbon sobre un libre denant de lo brocar ò de lo religar. 2. Assostatge, cubèrt.

curbir vt. (*cuèrbi*) 1. Protegir au mejan de quauqua ren que si mete sobre: *Curbir un libre*. ◇ Curbir de teules: *Teular, enteular, teulissar*. ◇ Curbir de lauvas: *Lauvar, enlauvar*. ◇ Curbir m'una tenda: *Entendar*. 2. Plaçar una caua sobre una outra: *Curbir un plat m'un cubiceu*. 3. Espantegar, estendre en granda quantitat: *Curbir un barri de pintura*. ◇ Curbir de daururas: *Daurar*. ◇ Curbir de tapís: *Entapissar*. 4. Metre quauqua ren sus quauqu'un per lo vestír, lo tenir au caud. Sin.: **tapar, amantelar, mantelar**. 5. Donar à quauqu'un en granda quantitat: *Curbir quauqu'un de presents*. ◇ *Curbir d'aur e d'argent*: Faire present à (quauqu'un) d'una granda quantitat d'aur e d'argent. Sin.: **aclapar d'aur e d'argent**. ◇ *Curbir de flors*: Clafir de flors, ramelar. - (fig.) Felicitar, faire l'elògi de. ◇ *Curbir de lauriers*: Faire l'elògi de, espec. après un succès, una victòri. Sin.: **enlaurar, enlaurierar**. 6. S'estendre sobre: *La neu cuèrbe lo camin*. Sin.: **emmantelar**. ◇ Curbir de binhetas: *Binhetar*. ◇ Curbir de fanga: *Enfangar*. ◇ Curbir d'aiga: *Enaigar, subrondar, summergeir*. ◇ Curbir de neu: *Ennevassar*. ◇ Curbir de neblaresc: *Enneblar*. ◇ Curbir de pèiras: *Aclapar*. ◇ Curbir de grava: *Engravar*. ◇ Curbir de rausa: *Enrauselar*. ◇ Curbir de tèrra: *Terrar, terrassar*. ◇ Curbir de nius: *Aniular*. ◇ Curbir de bois, d'entoasc: *Embartassar, entoscar*. 7. *Curbir una distança*: La percórrer. 8. *Curbir (una femèla)*: Salhir, s'acoblar mé, en parlant d'un animau. Sin.: **montar**. 9. Pilhar sota la sieu responsabiletat l'error de quauqu'un: *Sa maire lo cuèrbe totjorn*. 10. Garantir li consequenças: *Una assegurança que cuèrbe lu riscs d'incendi*. 11. Compensar, contrabalançar: *Li recèptas cuèrbon lo cost*. 12. *Curbir un bosin, una votz*: Empachar que s'igon audits, en faguent un bosin mai foart, en parlant mai aut. 13. *Curbir un eveniment*: Per un jornalista, assegurar una informacion completa sobre d'aquel eveniment. 14. Desservir una zòna, en parlant d'un emetor de ràdio ò de television, d'un malhum internet, etc. ◆ **si curbir** v.pr. 1. Si garnir, s'emplir: *À la prima, lu camps si cuèrbon de flors*. Sin.: **s'emmantelar**. 2. Si protegir, si garantir.

curculionide n.m. *Curculionides*: Família de coleoptèrs que comprèn lu corgoçons (mai de 50 000 espècias).

curcuma n.m. Planta d'Índia, que lo risòma ientra dins la composicion dau cari (Família dei zingiberaceas).

curde, a adj. e n. Dau Curdistan. Var.: **curd, kurd, kurde**. ◆ n.m. Lengua dau grope iranian que pàrlon lu Curdes.

cureta n.f. Instrument de cirurgia en forma de culhier dei bòrds trencants. Var.: **curador**.

curetar vt. (med.) Practicar un curetatge.

curetatge n.m. 1. Operacion que consistisse à levar m'una cureta de còrs estrangiers ò de produchs morbides de l'interior d'una cavitat naturala ò patologica. ◇ (espec.) Curetatge uterin. 2. Operacion d e restauracion d'un ensèm d'abitacion anciani; rehabilitacion.

curi n.m. Element radioactiu (simbòle Cm), de n° atomic 96, descubèrt en lo 1945.

cúria n.f. 1. Ensèm dei organismes governamentals dau Sant-Sèti. 2. (ist. rom.) Division dei tres tribús

primitivi: *Cada tribú comprenia dètz cúrias*. ◇ Luèc dont s'acampava lo senat roman; lo senat. Var.: **curia**.

curia n.f. Cúria.

curial, a adj. (relig.) Relatiu à una cura. Var.: **curiau**. ◇ *Maion curiala*: Presbitèri.

curiau, ala adj. Curial.

curie n.m. Anciana unitat de mesura d'activitat d'una foant radioactiva (simb. Ci), que vau $3,7 \times 10^{10}$ becquerels.

curiós, oa adj. e n. 1. Animat de l'envuèia de saupre, de vèire, de descurbir. 2. Que vòu conóisser quauqua ren qu'es escondut, secret; indiscret. Sin.: **ficànàs, escotapet**. 3. Remarcable, estranh, estonant, espantant.

curiosaire, airitz n. Curiós.

curiosament adv. D'un biais curiós. Sin.: **estranhament**.

curiosar vi. Faire lo curiós.

curiosàs, assa adj. e n. (pej.) Que manifèsta una granda curiositat.

curiositat n.f. 1. Qualitat d'una persona curioa. 2. Caua que fa nàisser la sorpresa, l'interès, que pòu atraire l'atencion.

curista n. Persona que seguísse una cura termala.

curiterapia n.f. (med.) Eplec terapeuti dei rais produchs per lu isotòpes radioactius.

curós, oa adj. Persona que pilha suènh de quauqua ren. Sin.: **atencionat, sonhós**.

curriculum vitae n.m. inv. (mòt latin) Ensèm dei indicacions relatiu à l'estat civil, ai estudis, à la carriera professionala, etc., de quauqu'un; lo document que poarta aqueli indicacions. Abrev.: **C.V.**

curry n.m. Cari.

cursiu, iva adj. *Escriptura cursiva* ò *cursiva*, n.f.: Traçada au corrent de la pluma. ◇ *Lectura cursiva*: Facha rapidament, d'una estirada.

cursor n.m. 1. Pèça mobila, que compoarta un indèx, que si pòu desplaçar au lòng d'una guida generalament graduada (règla, compàs, etc.). 2. (astron.) Fieu mobile que travèrsa lo camp d'un micromètre e sièrve à mesurar lo diamètre aparent d'un astre. 3. (inform.) Marca mobila qu'indica, sus un ecran de visualisacion, la posicion de l'escriptura venenta ò lo ponch dont agisserà lo clic de la rateta.

cursus n.m. 1. Cicle universitari sancionat per un diplòma. 2. Carriera professionala considerada dins li sieu estapas successivi. 3. (Antiqu. rom.) *Cursus honorum*: Òrdre que devia seguir la carriera publica.

curul(e) adj. m. (Antiqu. rom.) Relatiu au sèti d'ivòri reservat à d'unu magistrats e ai foncions que n'èra lo simbòle.

curva n.f. Corba.

curvar vt. Donar la forma d'una corba à. Var.: **corbar**.

curvat, ada adj. Qu'a pilhat la forma d'una corba. Var.: **corbat**.

curvilineu, ea adj. Curvilinha.

curvilinha adj. Format de linhas corbi. Var.: **curvilineu**.

curvimètre n.m. Instrument que siève à mesurar la longuessa dei linhas corbi.

curvitat n.f. Cambradura, encorbadura.

cuscut n.m. Cuscuta.

cuscuta n.f. Planta parasita dei flors violeti que s'enrotla à l'entorn d'autri plantas (Família dei convolvulaceas). Var.: **cuscut**.

cusvide n.f. Organe vegetal ponchut e alongat.

cussar vt. Aquissar (un can).

cusson n.m. Corgosson. Var.: **cosson**.

cussonadura n.f. Resulta dei degalhs provocats per lu cussons. Var.: **cossonadura**.

cussonar vt. Traucar (en parlant de l'accion d'un cusson dins lo boasc); traucar de traucs nombrós coma aquelu d'un cusson. Var.: **cossonar**.

cussonat, ada adj. Traucat per un cusson ò coma per un cusson. Var.: **cossonat**.

custòdi n.m. Garda.

custòdia n.f. 1. Partida laterala de la crroçaria d'una automobila, à l'aplomb dei ròdas de darrier, entre lo sobran e la linha de cintura. 2. (lit. catol.) Boita dei parets de vèire dont si plaça l'ostia consagrada per l'expauar. ◇ Boita dins la quala lo prèire poarta la comunion ai malauts.

custodir vt. (*custodissi*) Gardar, susvelhar.

cutaneu, ea adj. Qu'apartèn à la pèu, relatiu à la pèu.

cuteribridata adj. e n. Si di d'una mosca parasita de 15 à 18 mm de lòng, dau còrs alargat e dei antenas grandi e lòngui.

cuti n.f. Cutireaccion.

cuticula n.f. 1. (anat.) Pichina pèu totplen fina. 2. (bot.) Pellicula superficiala dei pens joves, que contèn la cutina. 3. (zool.) Zòna superficiala dau tegument dei artropòdes (insèctes, crustaceus), que contèn la quitina.

cutina n.f. (bot.) Substança impermeabla contenguda dins la cuticula dei vegetals.

cutinizacion (-zacion) n.f. Accion ò resulta de si cutinizar.

cutinizar (-izar) (si) v.pr. Si curbir de cutina.

cutireaccion n.f. Tèst cutaneu emplegat en medecina per metre en evidença d'uni malautias (tuberculòsi ò difteria) ò allergias (asma, etc.) en depauant sus la peu escarificada d'uni substanças (tuberculina, allergènes) que produon ò non una reaccion vesibla. Abrev.: **cuti**.

cuu n.m. 1. (pop.) Partida posteriora de l'òme e d'unu animaus, que comprèn li gaunhas e lo fundament. Var.: **cuo**. Sin.: **darrier**, (pop.) **tafanari**. ◇ (pop.) *Aver de cuu*: Aver d'astre. Sin.: **aver la crespina, èstre benastrat**. ◇ (pop.) *Aver lo fuèc au cuu*: Èstre animat de desirs sexuals violents. ◇ (pop.) *L'aver dins lo cuu*: S'èstre fach enganar. ◇ (pop.) *N'aver plen lo cuu*: N'aver pron, plus suportar. Sin.: **n'aver pron son fais**. ◇ (pop.) *Lecar lo cuu à quauqu'un*: Li èstre totjorn darrier, lo flatar bassament, embé ipocrisia. ◇ (pop.) *Èstre coma cuu e camia*: Èstre totplen units, inseparables. ◇ (pop.) *Picar dau cuu*: Falhir, en parlant d'una societat, d'una empresa. ◇ *Maion de viracuu, sopa dau cuu virat*: Si di d'un pareu qu'au lièch laissa de caire lu

rapoarts intimes. 2. Partida posteriora ò inferiora d'un objècte, fond: *Un cuu de botelha*.

cuu blanc n.m. Auceu d'Euròpa, dau gropion blanc. Sin.: **coa blanca**.

cuu d'ae n.m. Botaròt. Sin.: **brugairòu, padre, capelan, colomela, lepiòta, ombrela, lepiòta enaurada, magdalena**.

cuu de boasc n. Cuu-de-jata.

cuu-de-jata n. Persona sensa membres inferiors. Sin.: **cuu-de-boasc**.

cuu-de-lampa n.m. 1. (arts graf.) Vinheta plaçada à la fin d'un capítol. 2. (arquít.) Element que s'alarga coma un capiteu, establít en salhida sus un barri per suportar una carga, un objècte. Sin.: **lampesa**.

cuu roge n.m. Passeron de la coa roja (Família dei turdides). Var.: **cuu-ros**. Sin.: **rossinhòu dei muralhas**.

cuu-ros n.m. Cuu roge.

C.V. (sigla) n.m. Curriculum vitae.

CV (sigla) n.m. Cavau fiscal.

Cx n.m. inv. Coeficient de penetracion dins l'ària.

Cz n.m. inv. Coeficient de portança, sensa dimensions, que caracteriza la sustentacion d'una aeronau ò d'un element d'aeronau.